MEDVLLA
THEOLOGIÆ MORALIS

Facili, ac perſpicua methodo reſoluens

CASVS CONSCIENTIÆ;
ex varijs, probatiſq; Auctoribus concinnata,

AB HERMANO BVSEMBAV
Soc. IESV, S. Theol. Licentiato.

Pænitentibus æquè, ac Confeſſarijs perquam vtilis ac neceſſaria.

Et in hac editione omni diligentia à mendis expurgata.

Adiunctis in fine Propoſitionibus omnibus damnatis tum ab Alexandro VII., tum ab Innocentio XI., cum caſibus reſſeruatis in Bulla Cœnæ.

MEDIOLANI, MDCLXXXVIII.
Apud Franciſcum Vigonum propè Roſam.
Superiorum permiſſu.

REIMPRIMATVR

Commissarius S. Officij Mediol.

Iacobus Saita Canonicus Basilicæ S. Ambrosij pro Eminentiss. D. Cardinali Vicecomite Archiep.

Fr. Arbona pro Excellentiss. Senatu.

PRÆFATIO

Ad Beneuolum Lectorem.

ANNI sunt complures, amice Lector, quando iussus fui Coloniæ, eam scientiã in compendium redactam tradere, quæ nouis Sacerdotibus, in tanto munere dignius exequendo, (præsertim quoties in conscientiæ tribunali Iudices sederent,) præsidio foret. Duo hic facilè videbam maximè à me postulari, vt & optima quæque seligerem, & in ordinem, vsui cuiusq; aptissimum, dispertirer, itaque apiculas imitarer, quæ ex optimis floribus vtilissima colligunt, & in alueari disponunt in ordinem. Inde effecta est hæc *Medulla casuum conscientiæ*, (vt aiunt) seu *Theologiæ moralis* summa, Enchiridio huic inclusa. Quæ cùm in manus, & oculos plurium peruenisset, visa est non improbari; ijs præsertim, qui priuato calamo eandem, non sine labore, molestia, & temporis iactura descripserunt. Hinc euenit (cuius aliàs consilij ne cogitatio quidem vnquã inciderat) vt plurium me preces identidem vrgerent, & viri maximi authoritas

 di-

dignitaſq; impelleret, ac denique etiam ſuperiorum iuberet voluntas; vt publici iuris facerem. Limà hic aliquà opus fuit à qua perfectior prodiret in lucem, quæq; Authorum nomina, antè deſiderata, quotquot in promptu eſſent adiungeret, (adiūcta ſunt autem hac editione quampluri-ma.) Nunc conſilium tu meum; & ordinē accipe, Noto nomine. Caſus Conſcientiæ appello varias ſpecies factorum, de quibus in foro conſcientiæ Iudex Sacerdos ſententiam edicat oportet, atq; vel vt honeſta approbet, vel vt turpia condemnet. Medio tutiſſimus iturus, extrema plus æquo, vel laxa, vel anguſta declinare ſum conatus. Quòd ſi quando declarem, vbi Doctores nonnulli benigniùs ſenſerint, non ideò probo, vel ſuadeo; ſed illud adfero, vnde nonnunquām prudenti iudicio, conſcientiæ Rector, vel Conſultor diſpiciat, an eſſe vſui poſsit. In ſexto quidem præcepto, (vti & matrimonij Sacramento) animus fuerat, per viam adeò luculentam celeriùs incidere, ſed tamen plurium iudicio, & hic immorandum nonnihil fuit, ne quid praxis requireret.

Pauculos porrò errores, qui in editionibus prioribus irrepſerant, licèt hac vltima ſperemus emendatos; ſi quos tamen;

ami-

amice Lector, præterea lectione accuratiori deprehenderis, eosdem Typographo liberrimè indicare dignaberis. Cæterum nihil asserui, nisi vel ex communi Doctorum sententia deductum, vel desumptum ex probatissimorum Authorum libris, scriptisvè: eorum in primis, qui hic eximia cũ laude versati sunt, inter quos principes extitere, laudatissimi huius scientiæ Magistri, *F. Hermanns Nunning*, & *P. Fridericus Spe, uterq; è Societate nostra Sacerdos*, & in diuersis Academijs Theologiæ Moralis Professor, quibus me debere plurimum libens profiteor: vterq; enim, casuum summam confecit, & mirificè passim probatam, & publica luce dignam, quibus proindè liberaliter sum vsus, vt & ipsi similiter ante fecerant: prior enim ex *P. Massimiliani Buchier*; alter ex vtriusq; viridario, manu solerti, flores quãplurimos decerpserant. Vnde hos omnes æquissimo animo & iure, & fructus & laudis, quæcunq; est, societatem admitto: ita quidem, vt minimam eius partem mihi vindicem. Quinam omnium fontes præcipui extiterint, authores identidem allati indicabunt.

Methodus illa, & optima visa fuit, & facillima, vt in quauis materia, seu dubio, in primis ex communi Doctorum sen-

tentia respondeatur; quæ responsio ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut certè circa eam, casus aliquot particulares resoluantur, vt secundum illos, & responsionem dictam, alij similes, cùm inciderint, resolui possint.

Quia verò doctrina hæc ferè omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, siue moralium (vnde & *moralis Theologia* dicitur) illa verò cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à qua prauè recedant, agitur.

Lib. I. De Actuum moralium regula, tum interna, hoc est, conscientià, tum externa, hoc est, præceptis in genere.

Lib. II. De Præceptis Fidei, Spei, & Charitatis, quæ sunt quasi præambula Decalogi.

Lib. III. De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

Lib. IV. De Præceptis certorum hominum statui proprijs.

Lib. V. De modo discernendi naturam & grauitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

Lib. VI. De Sacramentis nouæ Legis.

Lib. VII. De Censuris Ecclesiasticis, & irregularitatibus.

IN-

INDEX CAPITVM, & Dubiorum.

LIBER PRIMVS.

De Regula actuum humanorum.

TRACTATVS PRIMVS.

De regula interna, siue Conscientia.

TRACTATVS SECVNDVS;
De regula externa actuum humanorum scilicet Lege.

§ 4 sub

LIBER SECUNDUS.

De praeceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS PRIMUS.

De Præceptis Fidei.

TRACTATUS SECUNDUS.

De Præcepto Spei.

TRACTATUS TERTIUS.

De Præceptis Charitatis.

LIBER TERTIVS.

De praeceptis Decalogi, & Ecclesiae.

TRACTATVS PRIMVS.

De I. Praecepto Decalogi.

TRACTATVS SECVNDVS.

De II. Praecepto Decalogi.

TRACTATVS TERTIVS
De III. & IV. Præcepto.

TRACTATVS QVARTVS
De V. & VI. Præcepto.

TRACTATVS QVINTVS.
De VII. Præcepto: Non furtum facies.

Artic. II.

Dub. X.

TRACTATVS SEXTVS. De Præcepto VIII. IX. X.

LIBER QVARTVS.

De præceptis particularibus, certo hominum statui proprijs.

LIBER QVINTVS.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

LIBER SEXTVS.

De Sacramentis.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

Art.II.

TRACTATVS QVARTVS. De Sacramento Pœnitentiæ.

Dub.II.

TRACTATVS QVINTVS
De Extrema Vnctione, & Ordine.

TRACTATVS SEXTVS
De Matrimonio.

Artic.

LIBER SEPTIMVS.

De Censuris Ecclesiasticis, & irregularitatibus.

LIBER PRIMVS
DE REGVLA ACTVVM Humanorum.

TRACTATVS PRIMVS
De regula interna, siue Conscientia.

CAPVT I.

Quid Conscientia, & an sequenda sit?

RESpondeo I. Conscientia est dictamen rationis, seu actus intellectus, quo iudicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum esse, vel fuisse, tanquam bonum vel malum, idque, vel per modum præcepti, vel consilij.

Hæc communiter est recta dictans quod verum est: aliquando, tamen non est recta, dictans aliquid aliter quam sit, v. g. esse bonum, quod est malum; diciturq; Erronea, quia contingit eum errore: idque, vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit; ac debuit: vel inuincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit, ideoque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam: & hæc dicitur Conscientia Recta secundùm quid, siue in ordine ad nos. *Ex D. Th. Laym. lib. 1. tract. 1. c. 2. num. 1. & c. 3.*

Resp. II. Non tantùm Conscientia recta, sed

etiam

etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, vt eam sequaris, & si contra facis, peccas, & quidem peccatum eius speciei, contra cuius virtutis speciē intellectus peccare iudicat. Ratio prioris est, quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, deriuata à prima, & principali regula omniū actionum humanarum, scilicèt lege diuina, & æterna. *S. Th. 1. 2. q. 19. art. 3.* Ratio posterioris est, tum, quia si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, iam voluntas verè consentit in malum, habetq; sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit: tum, quia *omne quod non est ex fide*, hoc est (vt à Sanctis Patribus communiter explicatus) quod non est secundùm conscientiam, *peccatum est*, vt dicitur ad *Rom. 14.* Par est ratio, si intellectus proponat aliquid, vt bonum, & præceptum, esto non ita sit, sed malum, voluntas tamen illud liberè respuendo vel omittendo, consentit in trasgressionem præcepti, & peccat. Cuius vlterior ratio est, quia obiectum tribuit actui speciem prout hic, & nunc ab intellectu proponitur. *S. Thom. loc. cit. à 5.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus, & similes.

I. Putans esse ieiunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non ieiunet. *S. Thom. l. c.*

II. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actum bonum facit, & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. *Laym. l. 1. tr. 1. c. 4.*

III. Scrupulosus, licèt putet inuoluntarias distra-

diſtractiones eſſe peccata, non tamen peccat; quia non ſunt liberæ. *Becan. in primam ſecundæ, tr. 1. c. 4. q. 7. Laym. l. c.*

Reſp. III. Si ſit Conſcientia culpabiliter erronea, iudicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum eſſe, aut præceptum, quod non eſt, peccas, ſi contra eam, & ſi ſecundum eam opereris: grauiùs tamen (ceteris parib.) ſi contra. *Breſſ. Bard. d. 3. c. 5.* Ratio prioris eſt, tum, quia non agis ſecundùm regulam humanorum actuum: tum quia voluntas cùm per ſe ſit cæca, debet ſequi rationis iudicium; ſi enim perſeuerante illo iudicio appetat alteram partem, nõ poteſt in eam ferri ſub ratione honeſti, cùm intellectus ſub ea ratione non propoſuerit. Ratio poſterioris eſt, quia vt cum *D. Th.* docetur communiter, ignorantia vincibilis non excuſat à culpa: cùm enim in noſtra poteſtate ſit, errorem vincibilem deponere, malum, quod ſit ex Conſcientia erronea, dictante illud eſſe faciendum, eſt indirectè voluntarium, ideoq; imputatur ad culpam. *S. Th. l. c. Bon. t. 2. d. 2. q. 4.*

Vnde reſoluuntur Caſus ſequentes.

I. Homo in tali caſu conſtitutus, v. g. qui ſibi mentiendum vel furandum putat, vt vitam proximi ſeruet, etſi futurus ſit perplexus, & ex hypotheſi neceſſariò peccaturus, neceſſitate conſequente, eò quòd ſtante conſcientia erronea non poſſit effugere peccatum: abſolutè tamen, & ſimpliciter non peccabit neceſſariò, quia nec ſequi talem conſcientiam debet, nec contra eam facere, ſed poteſt, & debet eamdem deponere (cùm ſit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. Vide *Lay. hic lib. 1. t. 2. c. 2. & Beca. in 1. 2. t. 1. c. 4. q. 7.*

II. Qui peccauit ex Conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, feci hoc vel illud putans me facere contra præceptum, vel obligationem grauem. *Card. de Lug. disp. 16. n. 503.*

CAPVT II.

De Conscientia Dubia.

DVBIVM I.

Quid sit conscientia practicè dubia, & quid in ea agendum?

RESP. I. Dubium, est suspensio assensûs circa obiectum apprehensum. Idq; est duplex Speculatiuum, seu Vniuersale, quando in genere dubitatur, v.g. an contractus vsurarius sit licitus: an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu Particulare, cum dubitatur, an his circumstantijs, v.g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat, Speculatiuè dubia, quæ speculatiuè. Ita *Nauar. Lay. Sanch. Becan. t. 1. c. 4. q. 8.*

Resp. II. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat, & quidem peccato eiusdem rationis ac speciei, cuius est peccatum, de quo dubitat. Ita *Sanch. Bon. t. 1. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris est, tum, quia is exponit se periculo peccati: tum, quia quod non est ex fide, est peccatum, id est, quod non fit cum determinato iudicio conscientiæ esse licitum. Idque verum est, etiamsi speculatiuè non dubitet, v. g. Certus sum, absolutè licitum esse die festo docere: dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data: tum ex dictis de Conscientia

erro-

erroneâ: quia habet affectum ad peccatum eiusdem rationis. Vnde si dubites, an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtũ, committis furtũ, &c. Si dubites, sit ne peccatum, (siue mortale, siue veniale) ita vt malitia in confuso proponatur, dicit *Vasq. 1. 2. d. 529. c. 4. & alij* esse mortale: quod negat *Nau. Val. &c.* vid. *Bon. Lay. l. c.*

Resp. III. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resoluere. Et quidem non per solum affectum, & voluntatem: (hoc enim non sufficere, rectè docet *Vasq. san. in 1. mor. c. 9. & alij comm.* contra *Caiet.*) quia adhuc exponeret se periculo peccandi; sed per motiuum rationabile, quale est, 1. Ratio probabilis, 2. Exemplum bonorum virorum sine scrupulo sic operantium. *Sanch. Bec. l. c.* 3. Authoritas viri alicuius docti, & pij. Quòd si tamen dubium sine ratione, & iusta causa temerè conceptum esset, posset etiam sine noua ratione deponi. Et ita explicari potest Caietanus.

Resp. IV. Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrarijs v.g. vtrum quis die festo teneatur apud ægrotum manere omisso sacro, an verò sacrum audire; tenetur se resoluere: & prudenter iudicare, hic & nunc alterũ obligare, & alterum sibi licitum esse: alioqui enim exponet se periculo peccandi. Vt verò id rectè fiat, hæc seruanda sunt, 1. Exquirat aliorũ consilia, si potest, 2. Si non potest v.g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res & tempus fert, vtrum ex duobus illis sit, vel videatur minus malum, idq; eligat, & non peccabit, v.g. in casu dicto, minus malum est, omittere sacrum, quàm deserere infirmum, quia de sacro audiendo, est præ-

ceptum affirmatiuum tantum, & iuris humani? at de infirmo est negatiuum, & iuris naturalis, *Sanc.Bec.l.c.3.* Si vtrumq; videatur æquè graue, vtrum volet, absque peccato eliget, ob defectũ libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se coniecisset, modo de culpa præterita doleat. Ratio est, quia alioqui ad impossibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri potest: ideoq; tunc cessat obligatio minor: vel si sint, aut videantur æquales, vtralibet. *vid.Lay.l.c.c.4.& 5. Fil.t.21.c.4.Bon. l.c p.6.num.27.*

DVBIVM II.

Quid agendum cum Conscientia speculatiuè dubia?

Sunt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in vtramq; partem probabiles, quæ reddunt hominem speculatiuè dubium. Quæritur ergo hic, an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Respondeo. Absque peccato licet sequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc est, quæ minùs remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusa tamen omni iniuria, & periculo proximi, & dummodò opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur *Lay. & Bon. c.2. d.2.q 4.p.9.* Ratio est, tum quia qui sequitur sententiam graui authoritate, vel non leuis momenti ratione nixam, (hæc enim dicitur probabilis,) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentũ, & artis peritorum consilium. Tum quia esset onus intolerabile, multisq; scrupulis expositum in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parũ refert, quòd apposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculatiuè; speculatiuum enim illud iudicium, eo ipso quòd fortè incertum & falsum sit, non debet esse regula operationis; cum operans aliam regulam; eamq; certã habeat, quam sequatur, scilicet hanc, quòd in dubijs quisq; operari possit secundùm sententiã, quam viri docti, vt probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neq; tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter. *Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum*.

I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum sententiam, si fortè ei hæc sit fauorabilior, prætermissa etiam propria probabiliore, & tutiore. Ita *Sanch. Bon.* Ratio patet, quia ipse Confessarius potest eam prudenter agendo sequi. Etsi ad inconstantiæ notam fugiendam, expediat respondere semper secundum eadem principia, vt monet *Sanch. l. c. e. 19. Bec. nu. 16.*

II. Potest etiam vir talis consultus significare consulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipse sequi liceat, quamuis ipse consultus eandẽ speculatiuè falsam esse iudicet, & proinde in praxi ipse sequi non audeat. Ratio est, quia alter habet ius sequendi sententiam probabilẽ: & hoc ius suum illi indicare non prohibetur. *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. Bonac. p. 9.*

III. Pænitentem, qui secundùm probabilem opinionem operari vult potest, imò secundùm communem sententiam, debet Confessarius, & quidem si proprius, sit, siue Parochus, sub mor-

tali absoluere, licet ipse indicet doctrinam illam esse falsam. Ideoque frustra remittet ad alium Confessarium, qui sit eiusdem sententiæ. Ratio est, quia rectè disposito non debet negari absolutio. *Azor. Vasq. Sanch. Lay. l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additque *Diana p. 2. t. 13. R. 11.* ex *Sanch. & Sancio*, peccare mortaliter, si nolit absoluere, quando de mortali confessio fit, tametsi non sit proprius eius Confessarius.

IV. Non sunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec vnum reperiant fauentem sibi: dummodò is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est, quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ita *Sanch. l. 1. c. 9. n. 24. Bon & alij* contra *Nau.*

V. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem, subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem, v.g. si paululum ægrotus, probabiliùs & tutiùs putes te teneri ad ieiunium: comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam & probabilem. Ratio, quia in dubio præsumitur pro superiore. *Lay. l. 1. t. 1. c. 5. num. 11 & 1.*

VI. Potest aduocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi iudicet contrariam probabiliorem. Ita *Lay. Bon. q. 4. t. 9.* Ratio, quia vtraque pars habet ius proferendi suas causas in iudicio, *vide infra l. 5 c. 3. dub. 3.*

Dixi 2. in responsione, *seclusâ iniuriâ*, quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut iniuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est*. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculatiuè probabi-

babiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à Ministro præstanda sunt, vtendum est sententia securiore, & materia, ac formà certà, v.g. in Baptismo. Ratio est, quia licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilē: nec Sacramento irrogaret irreuerentiam: quia tamen effectus Sacramenti, vt remissio peccatorum, & infusio gratiæ, dependet à vera materia & forma, grauiter proximo noceret: ideoq; peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v.g. Baptismum morituro in aqua rosacea mixta, si naturalis desit, quia tum proximus iuuari debet, vt potest: & ex duobus malis, minus eligendum, vid. *Laym. hic, & Suar. c. 4. d. 16. sess. 6. Bec. c. 4 q 9.*

II. Medicus, & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora: nec vti possunt, v.g. explorandi gratià, medicamento probabili, multoque minus dubio, si certum habeant. *Sanch. B n. 1. r. Bald. de conscientia dubia*, vid. infrà *lib.* 5. *c. 3. dub* 1.

Dixi *si adhuc sit probabilis*: quia, si probabilitatem amiserit, ob aliquod decretum in contrarium, vel grauem censuram, vel rationem grauem de nouo inuentam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum responsio.

Vnde resoluuntur hic Casus.

Non licet, nunc absoluere pænitentē absentem, etsi plures Doctores ante hac id senserint: horum enim sententia nunc est abolita, & probabilitatem, si quam habuit, amisit, præcipuè accedente decreto Clem. VIII. *Bon. l. c. nu* 17. *& alij communiter.*

DVBIVM III.

An in dubia tutior pars sit eligenda?

Respondeo. Qui in dubio constitutus, post diligens examen se nequit resoluere, non tenetur semper eligere partem tutiorem, sed potest amplecti partem fauentem suæ libertati (etiam minùs tutam) dummodò sit in possessione suæ libertatis: iuxta illud axioma: *In dubio melior est conditio possidentis*. Ratio est, quia talis non agit temere, cùm vtatur sua libertate: quod cuius licet, quamdiù non constat esse eis priuatũ, cùm eam, vt cætera externa bona, possideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quę libertate priuet, incũbit probatio obligationis contractæ, iuxta *reg. 11. in 6.* Neque huic responsioni obstat axioma contrarium, *In dubio tutior via est eligenda*: quia id intelligitur, si ex vna parte sit dubium, ex altera certum, tunc hanc esse eligendam: quod si autem vtraq; pars tuta sit, axioma vniuersim non est præcepti, sed consilij, vt *Nau. Sanch. Bon. t. 2. d. 2. q. 4. pu. 9. nu. 21. Lay. l. 1. t. 1. c. 5. §. 4. Fil. n. 157. & 160.*

Porrò pro regula cognoscendi quis sit possessor, attendendum est, pro quo stet præsumptio in foro externo: is enim censebitur possidere: præsumptio autem censetur stare pro eà parte, quæ onus probandi in alium transfert. *Bard. d. 5. c. 5.* Vnde cum *Sanc. Lay. l. c. & alijs, resoluuntur Casus sequentes.*

I. Dubitatur, post sufficientem diligentiam adhibitam, an lex sit imposita; v. g. ieiunij: item, an votum, vel iuramentum sit emissum: non obligatur dubitans. Ratio, quia cùm lex, & votum vt obligent, debeant sufficienter proponi, meritò hic præsumitur non esse, ideoq; dubitans

tans manet in possessione suæ libertatis. *Suar. Fil. Lay.* Contra verò, si vouisse constet, & dubitetur, an satisfecerit, tenetur satisfacere, quia tunc votum est in possessione. Similiter dubitans, an Horas legerit tenetur legere, quia præceptum est in possessione. Ita *Sanch. Lay. Bon. l. c. Fil. nu. 163.*

II. Qui certus est de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto, vt si sciat se vouisse religionem, dubitat autē vtrum certam, an verò in communi tantum: Item, vouit abstineri à copula, dubitat verò, an ab omni, an ab illicita tantùm non tenetur voto, quoad partem, de quà dubitat.

III. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta vel abrogata, vel tu ab eam eximaris; teneris lege. Ratio, quia cùm constat de lege; pro ea stat præsumptio, & possessio; pro indeq; alliganti eam non esse receptam, vel abrogatam incumbit onus probandi: ideoq; dum non probat, lege tenetur, *Lay. l. 1. t. 4. c. 3. Sanch. Fil.* contra *Salas*, & *Azor*, qui docent, si dubites, an lex sit acceptata; ea te non teneri.

IV. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleuerit, non tenetur ieiunio; quia libertas est in possessione. Contra verò res habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita, quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate constet. *Lay. l. c. n. 35. Sanch. d. 40, & 45.*

V. Si cras sit ieiunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis, potes cœnare, & carnib. vesci; quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit ieiunium, & du-

bitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione, cùm constet hodiernum diē esse ieiunij, & dubium sit, an transactus, *Sanc. Lay. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodecimam, alia non, cesset ratio data. Cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet vtrumlibet sequi, nisi sciam vnum errare. *Lay. & alij communiter.*

VI. Si dubites, vtrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiueris, non licet celebrare; vel Eucharistiam sumere. *Sanch. l. 2. de matr. d. 41. n. 4. Fagund. p. 3. l. 2. c. 5. num.* 18. tum, quia lex ieiune sumendi est in possessione: tum, quia grauis est irreuerentia. Quanquam contraria sententia *Laymano l. 1. t. 1. c. 5. num. 36.* probabilis; *Diana verò tom. 2. tr. 4. de Sacr. R.* 29. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica: in casu dubio, non videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat; neq; censeatur irreuerens, qui iuris præsumptionem sequitur, vide infra *lib. 6. tr. 3. c. 2. d. 2. n. 2. & de Lugo d. 15. nu. 41.*

VII. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superueniat, quod post veritatis inquisitionem repelli non possit, debitum non tantum reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superueniens bonæ fidei possessori obesse non debet, vide *Sanch. l. 2. de matr. disp. 41, nu. 47. Bon. l. c.*

VIII. Qui certus est de debito, & dubitat, an soluerit: tenetur soluere, *Suar. Vasq. Lug. Dian. p. 2. t. 6.*

§.2.1.6. misc. R. 49. nisi etiam creditor dubitet; tunc enim Tan. in 1.1.d.2.q.6. du.4. putat non teneri: quòd Lay.l.1.tr.1.c.6. ita limitat, vt teneatur non ad integram solutionem, sed partem eius, pro qualitate dubij: quod Dian.p.4.to.3. R.32. amplectitur vt probabile.

CAPVT III.

Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum?

RESp.I. Scrupulus, eit inanis apprehensio,& hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, vbi non est: Ita communiter; Nau. Azor. cæteri.

Resp.II. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo; dummodo iudicetur esse scrupulus,& vt talis contemnatur. Neq; tamen opus est, vt ad singulos actus formetur hoc expressum iudiciū, quod sit scrupulus, sed sufficit, quòd contra eum agat ex habituali, vel virtuali iudicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est, quia talis nulli periculo se exponit: cùm ad bene operandum sufficiat iudicium probabile aliquid licere; scrupulus autem cùm ex leui fundamento procedat, non tollit iudicium practicum probabile, Sanch. l.1.c.10. Reg. Bec. Fil. 176.

Resp.III. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Pertinacia iudicij, qua doctorum consilijs non acquiescunt: vnde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius iudicio stant, nisi suo. II. Ex leui apparentia frequens iudiciorum mutatio: vnde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt iudicium, de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. III. Quod ex priore procedit, pertur-

bate

batè agere, & cæcè quodammodo in externis actionibus versari. IV. Habere reflexiones extrauagantes infinitarum circumstantiarum. V. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpe iudicium, esse inquietum. VI. Si Confessarius iudicet te esse scrupulosũ, VII. In particulari signa scrupuli presentis sunt, hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si aliàs expertus sis, te simile apprehendisse sine fundamento.

Resp. IV. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt. I. Scrupulos contemnere contra illos agere, nec cogitationes fouere. II Iudicio confessarij, vel alterius viri docti ac pij, acquiescere, non recurrendo ad eùm in singulis actionibus; sic enim, se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento; sed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullius scrupuli causa, imò nullo modo, recedat. Et si enim alterum errare contingeret: quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consuetudinem, tanquam regulam, intueri. *S. Ant. Syl.* IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minus etiam tutas. *Fil c. 4. num. 122.* V. Non iudicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat. *Azo. l. 2. c. 20. Vasq. San. Fil. t. 2. c. 4.* VI. Nunquam otiari; quia otium implet phantasiam cogitationibus scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorum; v. g. melancholicus euacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum iudicium: superbus prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus meditetur bonitatem Dei, quę non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum priuilegia; vt, 1. Quod non teneatur

neatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, niſi valde mediocrem; nec tantam, quantam alij: & quod, dum angit ſcrupulus, nec ſuppetit conſilium, poſſit liberè agere, quod vult, niſi certum, & euidens ſit eſſe peccatum. Vide *Vaſq. in 1.2.d.57.* 2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confeſſionibus, niſi certò ſciat illud eſſe mortale, & ſe rite confeſſum non eſſe. Non eſt autem certus, quandiu dubitat. Vnde ſuadet *Layman.*, vt ſcrupuloſus nunquam confiteatur dubia, & ſcrupulos, Et *Sà V. Dubium Sanch. Azor. &c.* dicunt non teneri confiteri, niſi quæ iurare poſſit eſſe mortalia, & nunquam eſſe confeſſum. Ratio vtriuſque priuilegij eſt, quia in ſcrupuloſo, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, vt non poſſit rectè rem examinare. Vnde eſto aliqua confeſſus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ, procurare integritatem confeſſionis, cùm ab ea minores ſæpè difficultates excuſent, vt notat *Coninch. Lay. Bon. Azor. Bec.* IX. Confeſſarius non permittat confiteri, vel proponere ſcrupulos, vel dubia, (maximè, ſi ſemel ad ſatietatem audierit, quia alioqui nunquam fontem ſcrupulorum exhauriet. *vid. apud Lay. hic c.6. Fil. Sanch. hic & l.2. de mat. d.4. Azor. t.1. l.2.c.20. Breſſ. l.6.10. Bec. p.2.t.1.c.4. Bo. d.1.q.4.p.9.*

TRA

TRACTATVS SECVNDVS

De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

CAPVT PRIMVM.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Lex siue Praeceptum.

RESpondeo, Lex, & Præceptum, prout hic indistinctè accipitur, est recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum à superiore non communitati, sed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non apellatur Lex, sed Præceptum tantùm. *Suar. Laym. Bonac. d. 1. q. 1 p. 1.*

Vnde resolue.

I. Ad legem, seu Præceptum quis tenetur: non ad Consilium: cum hoc tantum dirigat, illud etiam obliget. *ibid.*

II. Cùm iniqua lex est; & contra rationem, non obligat: quia deficit à rectitudine. *ibid.*

III. Cum dubium est de iustitia, teneris lege, quia legislator possidet ius præcipiendi: idemq; regitur altiore consilio: ac potest habere rationes subditis occultas, Addit *Suarez* etiam obligare, licèt contra iustitiam legis sint rationes probabiles: quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cũ vix possint esse tam iustę, quin aliqua apparens ratio dubitationem mouere possit. *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11.*

IV. Leges, & sententiæ latæ à tyrannis, obligant, si ij pacificè regna possideant, & à Republica tolerentur. Nec obstat, quòd sententia iu-

dicis

dicis illegitimi dicatur esse nulla : id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno:non autem : prout est à voluntate,saltem interpretatiua,& implicita Reipublicæ,quæ dum tyrannum, & iudices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert ijs potestatem gubernandi, eorumq; leges, & acta ratificat. *Less. l.2.c.19.d.9.Salas d.10.sess.3.nu.14.*

V. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, siue denunciata. *D.Th.p.2.q.90. Lay. l.1. t.4.c.3.Molin.Salas,Suar.& alij communiter.*

DVBIVM II.

Quotuplex est Praeceptum.

Resp. Præceptum diuiditur 1. vniuersaliter, In affirmatiuum,& negatiuum. Illud est, quod bonum præcipit : hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quod affirmatiuum obliget quidem semper,sed non ad semper,seu,non pro omni tempore v.g.honorandi sunt parentes: nõ semper,sed suo tempore, negatiuum obligat, & semper,& ad semper.*Vid.Bec.in 1.2.t.3.c.1.d.3.*

2. In naturale, & positiuum. Præceptum Naturale, siue iuris naturæ, est dictamen, seu iudicium nostræ rationis, quo per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit, quale est illud: Bonum est faciendũ: malum fugiendũ. Ex quo præcepto generali particularia, v.g. Deum esse colendum, nemini faciendam esse iniuriã, imò omnia præcepta Decalogi, (excepta circumstantia *Sabbati*) multaque alia deriuantur. Præceptum positiuum, seu iuris positiui est, quod libera Dei,vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v.g. Præceptum de Baptismo,ieiunio Quadragesimali, &c.

Porrò

Porrò quomodo præcepta positiua mutari, & variari possint, ac soleant, naturalia verò semper maneant: vide *apud Scholasticos, & Less. l. 2. de Iure, & Iust. c. 2. dub. 2.*

Resp. II. Præceptum positiuum diuiditur in Præceptum Iuris diuini, quod scilicet à Deo traditum est: & in Iuris humani, quod ab homine. Positiuum diuinum diuiditur in præcepta Veteris, & Nouæ Legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & iudicialia, de quibus *vid. D. Tho. 1. 2. d. 3.* Lex noua, continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum positiuum humanum diuiditur in præceptum iuris Ecclesiastici, siue Canonici, quod authoritate, Ecclesiæ scilicet, Summi Pontificis; aut Concilij statutum est: & iuris Ciuilis, seu politici, quod fundatur in potestate seculari.

DVBIVM III.

An vis, & substantia Legis positiuæ dependeat ab acceptatione communitatis.

Resp. Etsi ita sentiant Canonistæ: item *Nau. Azor. & c. citati à Lay. l. 1. tr. 4. c. 3.* eò quod ponant, leges hac tacita conditione ferri, si à populo fuerint acceptatæ, alioqui vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratus non pendere à populi acceptatione, & consensu, sed mox, vt legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo. *Vasq. Suar. Molina &c.* Vnde à *Lay. l. c.* resoluuntur hi Casus.

I. Episcopis ex officio incumbit, nouas leges Pontificias, (vt Principibus, Imperatorias,) promulgare per suas diœceses, atque in vsum deducere.

II. Si

II. Si lex in Prouincia promulgata sit, sed à maiori parte populi non accipiatur, nec obseruetur, tunc, si legislator id sciat: & taceat, censetur hoc ipso legem reuocare. Si verò id sciat, & vrgeat obseruationem, quisque tenetur eam seruare, quia potius caput suum, quàm reliqua membra sequi debet.

III. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad vsum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, siue Imperatoria sit, siue Pontificia, & tunc non amplius obligat. Vti, & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta. *Nauar. Azor. Suar.*

IV. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam obserues: sed alij plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab eâ excusaberis per discretionem.

V. Etsi primi Episcopi fortè peccarint, non recipiendo legem, & in vsum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non obseruatam, credere possunt esse sublatam per præscriptionem.

VI. In dubio, num lex recepta sit, nec ne, præsumendum est pro ipsa, quia factum in dubio præsumitur, si de iure faciendum erat. *vide Azor. l. 5. cap. 4. Laym. hic cap. 3. Sal. de leg. disp. 13. sess. 3.*

DVBIVM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato, & quali.

Respondeo. Cùm Deus sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos iusserit, non

non solùm ipse, sed & illi nobis præcipere possunt, & præcipiunt, tum sub pæna, tum etiam sub culpa, siue peccato: idque graui aut leui, & prout, & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas se se habent, quæ ex eorum verbis, circumstantijs; aut prudentum æstimatione solet colligi. *Ita Theologi communiter. S. Tho. Suar. Salas, &c.*

Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Grauiter peccat, qui deliberate, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

II. Cùm res leuis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi superior sub mortali præceperit; quia id eum posse negant. *Suar. Laym. & alij ex communi*; v.g. ne quis frangat silentium, ne edat vuam, vt claudat ostium, &c. quia est res parua; & incapax tantæ obligationis: Nec ipse Deus in materia parua sub mortali obligat. *vide Less. l.2.c.4.d.9. Salas d.10.sess.7.*

III. Aliud esset, si materia aliàs leuis fieret grauis, ratione circumstantiarum, vt, v.g. contemptus, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic abstinentia à pomo in Paradiso in se quidem parua, grauissima tamen erat ex circumstantia finis. *Suar. tom. 3. cap. 25.*

IV. Quando materia est grauis, potest superior præcipere sub culpa tantùm leui: quia sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: potest nullo modo obligare sub veniali tantùm. Ita *Suar. Less. l. c.* contra *Vasq.*

V. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub graui culpa, sunt hæc, 1. Si mate-

materia sit grauis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Vnde *Caietan. sum. ver. Cler.* docet Clericos tantùm peccare venialiter, dùm contra præcepta Iuris positiui, aues, & canes sequuntur ad venandùm. 2. Si verba magnam vim habent, vt, iubemus, interdicimus in virtute S. Obedientiæ, vel vi, voti, aut iuramenti, vel grauiter mandamus, &c. 3. Si pœna magna adijciatur, vt excommunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilij perpetui, mortis, &c. 4. Si ita fert vsus, & consuetudo, inter peritos, & timoratos: quia consuetudo est optima legum interpres: vt patet in lege ieiunij Ecclesiastici, & abstinentiæ à carnibus: item communionis annuæ, quas grauiter obligare probat, *hic Tolet. Lay. c. 14. n. 4. Bon. p. 7. §. 4.*

CAPVT II.

De subiecto, cui datur præceptum.

DVBIVM I.

Quæ persona præceptis obligentur.

Resp. Soli subditi ratione vtentes obligantur, ita vt eorum transgressione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui etsi vere ijs obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu aduertentiæ rationis, & consensus. Pars prior est communis, & certa, *Filar. tr. 21. c. 11. q. 10. Bon. p. 6. &c. Layman l. 1. tr. 4. c. 10.* Posterior est eorundem. Cuius ratio est, tùm, quia præceptum cùm sit directiuum, supponit vsum rationis; tum quia obediétia tantùm est eorum, qui ratione, & voluntate vtuntur. Neq; alias transgressio ad culpam imputari posset. *Vnde resolues hos Casus.*

1. Legislator non tenetur suis legibus, vt sic quoad

quoad vim coactiuam, & pœnam, siuè directè: indirectè tamen, & quoad vim directiuam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ita *S.Th. q.96. a. 5. ad 3. Syl. Suar. Bonac. Laym. l. 1. t. 4. c. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus, cum reliquis pari conditione vti. *vid. Fill. t. 21. c. 5.*

II. Infideles non baptizati, etiam cathecumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ; obligantur tamen hæretici, & alij, qui per Baptismum, Ecclesiæ semel sunt subiecti.

III. Etsi pueri ratione vtentes, legibus ijs Ecclesiæ, quarum materia eorum ætati est conueniens, (v.g. confessionis annuæ, secundum *Nau. Henr. & Azor.* item abstinentiæ à carnibus, auditionis sacri, secundum *Sanch. &c.*) obligentur, quoad culpam: non tamen quoad pœnas ordinarias, nisi sint puberes, quales sunt masculi anno decimo quarto, puellæ duodecimo, absoluto. Ita *Sotus Vasq. de pæn. q. 90. a. 2. Sà v. Censura.*

IV. Infantibus non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus veneris, & imponuntur opera seruilia festis: non tamen ebrijs, cum legi maneant subiecti: vti, nec licitè irritantur amentes ad blasphemandum, lædendum, &c. eò quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera vteretur, quasi instrumento. *v. Lay. l. 1. t. 4. c. 10. Bon. p. 6. & Sanch. 1 mor. cap. 12.*

V. Clerici, cùm iure diuino sint exempti de potestate ciuili, vt docet. *Bell. l. 1. de Cler. c. 28.* nõ tenentur legibus ciuilibus directè, & quoad vim coactiuam. Vnde nec à Principe Seculari puniri possunt. Cùm tamen sint membra Reipub. & alioqui communis æquitas seruari non

posset,

posset, tenentur indirectè, & quoad vim directiuam, legibus communibus iis, quæ ad bonū commune spectant, & eorum statui non repugnant, quales, v. g. sunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hæ sint pœnales, tunc enim quia vim coactiuam obtinent, eos non ligant) ideoq; peccant contra iustitiā, & ad restitutionem tenentur, si frumenta, v. g. vel alia vendant, vltra pretium à Principe statutum. Ita *Mol. Sua. Sal. Tan. vid. Lay. l. c.* quia ius Naturæ exigit, vt vendant pretio iusto: tale autem censetur, quod decernitur lege.

DVBIVM II.

An Peregrini teneantur legibus sui domicilij, dum ab eo absunt?

Suppono 1. Præceptum aliud esse locale, quod scilicet certo tantum loco, vrbe v. g. vel Parochia obligat: aliud vniuersale, seu iuris communis, quod totam ferè Ecclesiam obligat.

Suppono 2. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, sed tantum subsistendi ad aliquot dies, vel summum per minorem anni partem, vt mercatores, viatores; non autem studiosi, neque ancillæ, quæ veniunt ad seruiendum.

Resp. Non obligari. *Ita Nau. Sanch. Less. l. 4. c. 3. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia per se, & directè respiciunt territorium, eiq; sunt affixa, atq; adeò non obligant nisi existentes intra illud. Lex enim ita fertur, v. g. Festum illud tali loco celebretur: ideoq; hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Lay. c. 11.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quod is æquiparetur loco sito extra territorium. *Ex quibus resolues hos Casus.*

I. Si Episcopus sub pœna Excommunicationis vetet lusum alcæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à iurisdictione Episcopi. *Bonac.p.6.Lay.c.11.n.5.*

II. Si quis die ieiunij, aut festo; sit in loco alio, non sui territorij, aut exempto, vbi tunc non est ieiunium, aut festum, potest ibi comedere, exercere seruilia. *Lay.l.c.c.11.Bon.*

III. Id etiam habet locum in præceptis iuris communis, si in loco isto sint vsu abrogata, vel non recepta, vel habeatur priuilegium. Quare potes v.g. Mediolani primis quatuor dieb. Quadragesimæ vesci carnibus, cùm id ibi liceat. Itē in Belgio, Sabbathis intra Natiuitatem, & Purificationem vesci carnibus: item in loco, vbi Tridentinum non est receptum, validè, (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. *Suar.Sanch.l.1.c.12.Less.&c.*

IV. Potest quis discedens manè ex oppido, vbi non est ieiunium, vesci carnibus, etsi meridie rediturus sit domum, vbi est ieiunium; nec tunc vbi domum venerit, tenebitur ad seruandum ieiunium ista die, cùm illud iam violauerit, ideoq; seruare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi seruari, eò quòd sit diuidua. *vid. Sanch.l.c.Less.12.d.8.*

V. Si quis abiturus est loco, vbi est ieiunium, sciatq. se certò peruenturum vesperi ad locum, vbi non sit ieiunium, tunc etsi non possit ibi vesci carnibus, vnde abit, (cum ista abstinentia sit diuidua) potest tamen ibi manè cenare, & meridie prandere, vt contra quosdam docet. *Less. & Sanch.* suprà.

VI. Probabile etiam est, & in conscientia securum,

curum, quod docet. *Sanch. l.3. de matr. d. 18. & 1. mor. c. 12.* contra *Nau. Suar.* peregrinos, antequam recedant à proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt; v. g. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliò, vbi non sit festum: quia si mansisset suo loco, vbi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus: quando autem peruenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd præuidens impedimentum, teneatur præuenire; quia id tunc tantùm verum est, quando manente vi præcepti, quis est impediendus: hic autem ab obligatione præcepti absoluitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia, suaderi potest; nisi quod obstet, *Sanch. 1. mor. c. 12. & 13. de matr. d. 18. n. 21.*

DVBIVM III.

An Peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur?

Resp. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. *Ita Lay. Sanch. Az. Koning. Less. Reginal. Fill.* contra *Nauar. Suar. Sà &c.* (& quoad vagos, etiam contra *Bon. & Sanch*) Ratio est, quia non potest dari vlla ratio huius obligationis, cùm illi non sint subditi vel locis, vel superioribus, qui tales leges ferunt, ideoq; extra eorum iurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo iure communi teneri; quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta admissa puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in

damnum, & iniuriam illius loci, in quo morantur; vt etiam ijs, quæ sunt de contractib. celebrandis. *Vnde resolues hos Casus.*

I. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera seruilia exercere die istic festo; non tenentur ieiunare, nec abstinere à carnibus, quando istic est ieiunium, & domi suæ non est, intellige vtrumque, secluso scandalo, propter quod Episcopus loci punire posset. *Lay. l. c. c. 3. c. 12. nu. 4.*

II. Peregrinis non licet frumenta euehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia prohibita sint. *Panorm. Reg. Sanch. nu. 36.*

Dixi 2. *præceptis specialibus*: quia si domi tuæ consuetudine derogatum sit alieno præcepto, iuris communis, & aliò venias, vbi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est, quia lex iuris communis est vniuersalis, & obligat omnes sine ordine ad locum. *Lay. c. 2. n. 3. Vnde resoluitur hic Casus.*

Belga aliquis veniens Coloniam v. g. tenetur istic sabbathis inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, abstinere à carnibus; quia priuilegium eius comedendi tunc carnes, non est personale, sed locale ideoq; expirat extra locum. *Lay. l. c.*

DVBIVM IV.

An peregrini teneantur præceptis iuris communis, si non sint in vsu in loco vbi morantur?

Resp. Non teneri. Ratio est, quia tunc valet priuilegium locale, quo frui possunt omnes qui in loco morantur. *Ita Sanch. 1. mor. c. 12. Suar. Lay. &c.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si Germanus per Hispaniam transeat, potest

test sabbathis vesci intestinis animalium. Idem si per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, potest inter Natiuitatem Christi, & Purificationem, in Belgio sabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadragesimæ carnibus vesci. *Sanc. Suar. Bon. p. 6. nu. 6.*

II. Si qui ex Diœcesi Catholica, v.g. Hildesio, vbi vetus Calendarium adhuc est in vsu, veniat in aliam, vbi nouum est receptũ, v.g. Monasterium; potest, si ibi Quadragesima præterijt, carnib. vesci, vt docet *Sanc. l. c. Val. n. 69. Bon. n. 64. Less. l. 4. c. 2. d. 8.* qui tamen contraria sententiam suadet in praxi, licèt hęc tuta sit, vt etiam docet *Lay.*

Addidi *ex Diœcesi Catholica*: quia si Catholicus veniat in terras hæreticorum, vbi alij Catholici non sunt, tenetur ibi seruare nouum Calendarium, ad vitandum scandalum, & contemptũ Ecclesiæ Catholicæ. *vid. Lay. l. 1. t. 4. c. 11. n. 8.*

CAPVT III.

De modo quo obseruanda sunt præcepta.

DVBIVM I.

An debeant impleri ex charitate?

RESp. Possunt impleri sine charitate, nisi hanc in substantia includant; vt v.g. præceptum dilectionis Dei. Ratio, quia tantùm præcipitur substantia actus inclusi in præcepto, v.g. vt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, vt docetis. *Tho. 1. 2. q. 100. a. 10.* Interim certum est, requiri charitatem in operante, vt impletio præcepti sit meritoria, iuxta illud 1. *Cor. 13. Si linguis hominum loquar. S. Th. Suar. Sanch.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Si quis ieiunet, vel in mersit sacro, ob vanã gloriã, vel etiam, vt furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex cir-

cumstantijs peccaminosum : quia implet substantiam illius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui fini ille malus opponitur, vt docet. *Sanch. 1. mor. c. 14. Laym. l. 1. t. 4. c. 4. nu. 6. Card. de Lugo disp. 22. s. 2. nu. 23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia sacramentalis, licèt actus ipse sit peccatum. *Iidem ll. cc.*

D V B I V M II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio ijs satisfaciendi.

Resp. Quod non *ita Sanch. Vasq. 12. q. 100. art. 9. & alij com.* Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem sacri: non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, siue, vt alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat, quia præcipitur, sed tantùm ad materialem siue vt fiat quod præcipitur; *vid. infr. lib. 5. tr. 3. c. 2. d. 3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neq; vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia impleuit substantiam actus præcepti. *S. Th. Hen. Fill. t. 5. c. 7. q. 7.*

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa vel iniuncta exequitur, etsi nō habeat intentionem implendi: modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: vnde tantùm obligant ad substantiā ac-

tus,

tus, Suar. Azor. Less. Lay. num. 6.

DVBIVM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

Resp. Satisfacit. *Ita Suar. Valent. Vasq. loc. cit. & Less. l. 2. cap. 7. dub. 10.* contra *Nau. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis iniuncti, ergò illa posita, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur vltra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v.g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd, qui debet alteri centum, non satisfaciat obligatione, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, nō satisfaciat. Ratio, quia hæ, & similes obligationes proueniunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autē parendi legi, prouenit ex voluntate legislatoris: idzoq; non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem, nempe vltra substantiā operis præcepti. *Kon. n. 309. v. Less. l. c. & Lay. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos, qui legit Horas non ea deuotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præceptum repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Sua. Kon. Card. de Lug &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quot scit esse vltimum, (vel si non sit vltimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum, quo

quis tenetur esse subditus legislatori, *Card. de Lugo l. c.*

III. Is, qui sacrum audiens die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pænitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, nõ tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse: quia verè satisfecit. *Sanc. Salas, d. 9. nu. 33. Card. de Lugo de Euch. d. 22. sess. 2. nu. 21.* contra *Suar.*

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo sit implenda, hunc impletio omnis pręcepti, siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum, v. g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. *v. Vasq. 1. 2. q.* oo, *art. 9 Suar. Sanc.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui audiuit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea composui factus, audire aliud sacrum, *Suar Sanch. Salas d. 9. nu. 32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c prorsus violenter coactus, non satisfecit, non enim fuit actus humanus defectu voluntatis, *Vasq. Suar. Azor. Fill. n. 211.*

Dixi, *prorsus violenter*. Quia si famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si magister abesset,) is etsi peruersa voluntate illa peccet, præcepto

cepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem, *Sanch. Sal. l.c. Lay. l.1. t.3. c.4. num.12.*

III. Recitans horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit: vti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantùm, vt oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum, *Card. de Lugo l.c. nu.23.*

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè, confitetur, v.g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij satisfacit vna recitatione. *Sanch. l. 1. c. 14. Salas, Bon. p. 10.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cum Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non tenetis audire duo sacra.

II. Votum, & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumq; non est mens vouentis, & Confessoris. *Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. l. mor. c. 14.*

Dixi, *plerumque*: quia subindè Confessarij iniungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum; v.g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum, æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanc. Salas l.c.*

Resp.II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumq; temporum diuersitas non præcipitur. *Suar. Az. p.1.l.7.c.5. Sanch. l.c.c.14.* Vnde resolue.

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel aliàs orationes, voto, aliaue ratione debitas, *Bon.p.10.num.8.*

II. Potest etiam, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in plurib. altaribus fiunt, *Sanch. 1.mor.c.14 nu.12. Maior.in 4.d.18.*

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.

Resp. Si violet præcepta materialiter tantùm diuersa, ita, vt licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandẽ numero, cum ijsdem circumstantijs, vnum tantùm peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa, ob motiua proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. *Ita Sanch. l.9. de matr. d.15. Vasq.1.2.d.9. Salas, Card. de Lugo d.15.n.245.* Vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadragesimã, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisq; est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore

mace-

maceratio carnis, in posteriore cultus Dei, *Lay. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

II. Qui violat votum,& iuramentum,vel votum,& præceptum Ecclesiæ de eadē re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testē: & sic duæ sunt hic rationes formales, vti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum,& ex iniuncta pęnitentia audiri debet. *Card. de Lug. l. c.*

III. Si ligatus cùm ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia: quia in istis materia est numero diuersa. *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. num. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPVT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti?

DVBIVM I.

An ignorantia excuset.

Resp. Si sit inuincibilis, excusat: quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat, qualis est, cùm poteras,& tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. *S. Aug. S. Th. Sanc. 10. mor. c. 16. & cæteri comm.* contra *Paulum*. Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in alijs: vt si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantùm aduertas malitiam

cio prudentum. 4. ex communi vsu. *Ita Sanch.* 1. *mor. c.* 19. *Lay. l.* 1. *t.* 4. *c.* 19. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Lay. l. c. Bon.*

II. Qui in Quadragesima non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Lay. l. c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v.g. vsque post consecrationem) audire, aut Horarũ dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur: alioquin non. *Ibidem v. infra de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorũ Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ibid. & Sua. Az. Bon. d.* 1. *q.* 8 *p.* 1.

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Az. t.* 1 *l.* 5. *c.* 15. *Salas d.* 20.

Ratio est, quia cũ sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi, *ex iusta causa*: quia si temerè; & sine causa dispenset, tenet quidẽ dispensatio, peccat tamen tàm dans, quam petens dispensationẽ, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l.* 8. *d.* 18. *Sac. Fill. num.* 438. & quidem vt vult *Suar.* mortaliter, venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v. p.* 1. 3. *R.* 8. 9. & 10.

Si du-

Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispẽsare, vult *Sanch.* contra *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, nõ tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ei præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad auertendũ graue damnum, aut publicũ scandalũ, & sine dispensatione fieri potest. *Dian.p.8.t.3. R.*27. & 28. contra *Sua. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*, quia dispensatio inferioris in lege superioris, siue iusta causa inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat *Suar. l.6.c.*19. *Sanc. l.*8.*de matrim.d.* 17. Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispõsat ex iuxta causa in lege Superioris, 1. Circa leuia, hoc est, quę sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant alijs. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando adest necessitas, & periculum in mora. *Diana.p.8.t.3.R.* 12. ex *Gran. Salas*, *Gordon.* & *Palao*, qui addit 5. Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v. Dian.l.c.R.*95. 6. Quando est dubium negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p.*2 *t.6.R.*28.*p.*4.*t.*3.*R.*46.*p.*8.*t.*3.*R.*72. & 95. Vnde resolues.

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ, *Sanch.d.*17.*n.*3.*Suar.Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento, sine

cumstantijs peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui fini ille malus opponitur, vt docet. *Sanch.1. mor.c.14. Laym.l.1.t.4.c.4. nu.6. Card. de Lugo disp.22.s.2. nu.23.*

II. Simili ratione impletur votum, iuramentum Deo factum, pœnitentia sacramentalis, licèt actus ipse sit peccatum. *Iidem ll.cc.*

DVBIVM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio ijs satisfaciendi.

Resp. Quod non *ita Sanch. Vasq.12. q.100. art. 9.& a'ij com.* Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, v.g. auditionem sacri: non autem, vt alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, siue, vt alij loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, vt aliquid fiat, quia præcipitur, sed tantùm ad materialem siue vt fiat quod præcipitur; *vid. infr. lib.5. tr.3.c. 2.d.3.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Qui alicuius præcepti immemor, illud impleuit, v.g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neq; vt quidam volunt, necesse est, vt postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam auditam, quia impleuit substantiam actus præcepti. S.*Th. Hen. Fill. t.5.c.7.q.7.*

II. Is votum, iuramentum, & pœnitentiam sacramentalem, verè implet, qui opera promissa vel iniuncta exequitur, etsi nō habeat intentionem implendi: modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio, quia vota, &c. sunt leges quasi particulares, quas homo sibi, vel alteri imponit: vnde tantùm obligant ad substantiã actus,

tus, *Suar. Azor. Less. Lay. num. 6.*

DVBIVM III.

An satisfaciat præcepto, qui faciens opus, expressè intendit per illud non satisfacere.

Resp. Satisfacit. *Ita Suar. Valent. Vasq. loc. cit. & Less. l. 2. cap. 7. dub. 10.* contra *Nau. Azor. &c.* Ratio est, quia præcepta tantùm obligant ad substantiam operis iniuncti, ergò illa posita, non est in potestate operantis, vt non satisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur vltra intentionem agentis: quia id intelligitur, quando est in potestate operantis, v.g. satisfacere vel non. Nec 2. quòd, qui debet alteri centum, non satisfaciat obligatione, si liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum rosarium, si recitet animo non implendi, nō satisfaciat. Ratio, quia hæ, & similes obligationes prouenìunt ex voluntate promittentis, qui sicut ab initio debitorem se liberè constituit, sic in debito liberè permanere potest: obligatio autē parendi legi, prouenit ex voluntate legislatoris: ideoq; non extenditur vltra eius intentionem, & voluntatem, nempe vltra substantiā operis præcepti. *Kon. n. 309. v. Less. l. c. & Lay. hic.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Sacerdos, qui legit Horas non ea deuotione, qua voluit, ideoque proposuit ad satisfaciendum præceptum repetere, etsi deinde non repetat, satisfecit tamen præcepto. *Sua. Kon. Card. de Lug &c.*

II. Audiens sacrum die festo, quot scit esse vltimum, (vel si non sit vltimum, intendens non audire aliud) licet intenderit non satisfacere, verè tamen satisfecit præcepto de audienda Missa, etsi peccarit contra aliud præceptum; quo

quis tenetur esse subditus legislatori, *Card. de Lugo l.c.*

III. Is, qui sacrum audiens die festo, legit Horas Canonicas, absoluit pænitentiam sacramentalem, cum animo non satisfaciendi, nō tenetur postea mutare voluntatem, vt velit per præcedens opus satisfecisse: quia verè satisfecit. *Sanc. Salas, d.9. nu.33. Card. de Lugo de Euch. d.22. sess. 2. nu.21.* contra *Suar.*

DVBIVM IV.

An ad impletionem præceptorum, requiratur intentio seu voluntas faciendi id, quod præceptum est?

Resp. Quòd sic. Ratio est, quia cùm lex detur hominibus, nõn brutis, ideoque humano modo sit implenda, hunc impletio omnis pręcepti, siue humani, siue diuini, debet esse actus humanus coniunctus cum libertate, & voluntate operantis, id est, vt velit, siue intendat facere hoc, quod est præceptum, v.g. audire sacrum, ieiunare, &c. Est communis. *v.Vasq.1.2.q. 90. art.9. Suar. Sanc.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui audiuit sacrum die festo ebrius, dormiens, aut impos sui quomodocunque, aut nescius quid aggrederetur aut vellet facere, tenetur postea composui factus, audire aliud sacrum, *Suar. Sanch. Salas d.9. nu.32.*

II. Is, qui audiuit sacrum, ieiunauit, &c prorsus violenter coactus, non satisfecit, non enim fuit actus humanus defectu voluntatis, *Vasq. Suar. Azor. Fill. n.211.*

Dixi, *prorsus violenter*. Quia si famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magistri, sacrum audiat, (esto non sit auditurus, si magister abesset,) is etsi peruersa voluntate illa peccet, præ-

cepto

cepto tamen satisfacit. Ratio, quia metus non tollit libertatem, *Sanch. Sal. l. c. Lay. l. 1. t. 3. c. 4. num. 12.*

III. Recitans horas sola intentione legendi, vel addiscendi, non satisfacit: vti nec ille, qui vadit ad sacrum, tantùm, vt oculos pascat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum, *Card. de Lugo l. c. nu. 23.*

IV. Nec satisfacit is, qui tantùm fictè, confitetur, v. g. orat, &c. quia non eius fictio, sed opus præceptum est.

DVBIVM V.

An duplici præcepto, vno actu, vel diuersis actibus, eodem tempore possit satisfieri?

Resp. I. Vno actu diuersa præcepta simul impleri possunt, nisi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficij satisfacit vna recitatione. *Sanch. l. 1. c. 14. Salas, Bon. p. 10.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Cum Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non tenetis audire duo sacra.

II. Votum, & Pœnitentia in confessione iniuncta, plerumque non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumq; non est mens vouentis, & Confessoris. *v. Suar. tom. 4. in 3. p. Sanch. 1. mor. c. 14.*

Dixi, *plerumque*: quia subindè Confessarij iniungunt opus aliàs præceptum.

III. Qui alteri ex pluribus obligationibus, debet centum; v. g. non satisfacit, si semel dat centum: quia in debitis iustitiæ, attenditur æqualitas rei ad rem: non potest autem vnum centum, æquale esse debitis plurium centum. Vnde in his alia est intentio, & mens obligantis. *Sanc. Salas l. c.*

Resp.II. Potest quis eodem tempore diuersis actibus duplici præcepto satisfacere, dummodò vnum non impediat alterum. Est communis. Et ratio, quia plerumq; temporum diuersitas non præcipitur. *Suar. Az. p.1.l.7.c.5. Sanch. l.c.c.14.* Vnde resolue.

I. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere Horas, vel aliàs orationes, voto, aliaue ratione debitas, *Bon.p.10.num.8.*

II. Potest etiam, qui tenetur audire duas Missas, eas audire simul, imò etiam tres, vt docent aliqui, dum simul in plurib. altaribus fiunt, *Sanch. 1.mor.c.14 nu.12. Maior.in 4.d.18.*

DVBIVM VI.

An qui vno actu violat plura præcepta, committat plura peccata.

Resp. Si violet præcepta materialiter tantùm diuersa, ita, vt licet sint plurium legislatorum, habeant tamen motiuum formale idem, & versentur circa materiam eandē numero, cum iisdem circumstantijs, vnum tantùm peccatum committit: si verò præcepta sint formaliter diuersa, ob motiua proxima specie distincta, vel versentur circa materiam numero diuersam, committet plura peccata: quia sunt obligationes, & malitiæ diuersæ. *Ita Sanch. l.9. de matr. d.15. Vasq.1.2.d.9. Salas, Card. de Lugo d.15.n.245.* Vnde resoluitur.

I. Qui non ieiunauit die vigiliæ, incidentis in Quadragesimā, aut neglexit sacrum festo incidente in Dominicam, vnicum commisit peccatum, satisq; est confiteri de ieiunio, & sacro vno: quia in his præceptis vnica est ratio formalis, & motiuum proximum, v. g. in priore

mace-

maceratio carnis, in posteriore cultus Dei, *Lay. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

II. Qui violat votum, & iuramentum, vel votum, & præceptum Ecclesiæ de eadē re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in confessione explicandum est: quia voti obseruatio præcipitur, vt fides Deo debita seruetur: iuramenti autem, ne Deus vocetur in falsum testē: & sic duæ sunt hic rationes formales, vti & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex iniuncta pęnitentia audiri debet. *Card. de Lug. l. c.*

III. Si ligatus cùm ligata adulteretur, duplex peccatum iniustitiæ committitur, vnum contra propriam vxorem, alterum contra maritum adulteræ: vti etiam, si quis vno actu occidat plures, sunt plura homicidia: quia in istis materia est numero diuersa. *Lay. l. 1. t. 2. c. 10. num. 3. Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPVT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti?

DVBIVM I.

An ignorantia excuset.

RESP. Si sit inuincibilis, excusat: quia nemo peccat, nisi actu voluntario: hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat, qualis est, cùm poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. S. *Aug. S. Th. Sanc. 10. mor. c. 16. & cæteri comm.* contra *Paulum*. Vnde resoluitur.

I. Si quis die ieiunij nihil cogitans de præcepto cœnet, aut carnes comedat, non peccat: similiter in alijs: vt si occidas hominem, putans esse feram. *Bon. q. 8. p. 3.*

II. Si in aliqua re tantùm aduertas malitiam

vnius generis, illam solam contrahis, vt v. g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam ignorat autem consanguineam, is fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. Lay. l. 1 t. 1. 6. 4. Bon. l. c.

DVBIVM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia; quia minuitur libertas. Interim sæpe fit, vt præcepta quædam non obligent, cùm eorū obseruatio cederet in graue alicuius incommodum, & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. *Vnde resol.*

I. Præceptum naturale negatiuum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare, ne quidem ob metum mortis.

II. Metus grauis, v. g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positiuo, tā diuino, quàm humano; sed quandoq; etiam ab affirmatiuo naturali, & sic (vt *Sanc.* 1. *mor.* c. 18.) non tenetur quis cū periculo vitæ integrè confiteri, seruare depositum, implere votum; succurrere proximo extremè indigenti. *Bec. to.* 2. *l.* 3. *c.* 6. *Az.* 1. *p. l.* 1. *c.* 1. *Lay. l.* 1. *t.* 4. *c.* 14 Excipe tamen casum, de quo infrà *l.* 2 *t.* 3. *c.* 2 *d.* 1.

III. Si obseruatio legis humanæ necessaria sit, ad conseruandum bonum, aut auertendum malum commune, quod pluris sit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cū periculo vitæ, vt, v. g. si Dux mandet militi non discedere ex statione: item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. *Lay. l. c.*

IV. Alio-

IV. Alioquin nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica per se obligant cum periculo vitę, aut similis incommodi. *vid. Sanch. 1. mor. c. 18* vt, si v.g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere, (in speciē) non tamen posses consummare: quia cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. *Sanch. de matr. l. 7. d 5. nu. 4.*

V. Per accidens interim accidere potest, vt lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius pręcepti iuris naturalis, aut diuini concurrentis; vt v. g. si quis cogere vellet trasgredi præceptum Ecclesiæ, in odium fidei, vel contemptum Religionis. *vid. Sanch. l. 1. Nou. 3. p. t. 2. d. 13. dub. 12.*

DVBIVM III.

An excuset impotentia totius vel partis.

Resp. I. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excusat, etiam illa cui ante causam cum peccato dedisti; dummodò de hoc doleas. Quare id præcipuè hic dubitatur, ân, qui non potest implere totum, teneatur ad partem?

Resp. II. Si præceptum tale sit vt commodè possit, aut soleat diuidi, atq; in eius parte saluetur ratio seu finis præcepti, tunc, qui non potest seruare totum, debet seruare partem, quā potest. Quòd si vero non saluetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri tunc, qui nō potest totum (hoc est tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt. 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex iudi-

cio prudentum. 4. ex communi vsu. *Ita Sanch. 1.mor.c.19. Lay.l.1.t.4.c.19.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Qui non potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest: quia diuiduæ sunt. *Lay.l.c.Bon.*

II. Qui in Quadragesima non potest ieiunare, debet abstinere à carnibus, si potest; aut qui non potest omnibus diebus, tenetur ijs, quibus potest. *Ita Lay.l.c. & Bon.*

III. Qui potest notabilem partem sacri (v.g. vsque post consecrationem) audire, aut Horarũ dicere, aut commodè potest cum alio (& solet) tenetur: alioquin non. *Ibidem v. infrà de Horis.*

IV. Si quis carens Breuiario, pauca ex Horis sciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibidem.*

V. Qui obligatur visitare limina Apostolorũ Romæ, & scit se eò peruenire non posse, non tenetur ingredi iter; quia nec finis, nec ratio præcepti saluatur. *Ib:d. & Sua. Az. Bon.d.1.q.8 p.1.*

DVBIVM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In iure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex iusta causa, excusat à transgressione præcepti. Est communis. *Sanch. Az.t.1.l.5.c.15. Salas d.20.*

Ratio est, quia cũ sit author suæ legis, potest quemuis excipere. Dixi *1. ex iusta causa*: quia si temerè; & sine causa dispenset, tenet quidẽ dispensatio, peccat tamen tàm dans, quam petens dispensationẽ, contra ius naturale, dictans partem debere conformari suo toti, nisi iusta causa excuset. *Sanch. l.8. d.18. Sac. Fill. num. 438.* & quidem vt vult *Suar.* mortaliter, venialiter, vt *Pontius* apud *Dian.* quem *v. p. t. 3. R. 8. 9. & 10.*

Si du-

Si dubitet, an causa sit iusta, posse dispẽsare, vult *Sanch.* contra *Bon.* qui dicit peccare. Etsi autem causa sit iusta, nõ tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel ei præcipit ex ea causa dispensari, vel necessarium est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis, vel ad aduertendũ graue damnum, aut publicũ scandalũ, & sine dispensatione fieri potest. *Dian.p.8.t.3. R.27. & 28.* contra *Sua. Sanch. &c.* Dixi 2. *legislatoris*, quia dispensatio inferioris in lege superioris, siue iusta causa inualida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio, quia qui nomine alterius sine causa dispensat, dissipat *Suar. l.6.c.19. Sanc. l.8.de matrim.d.* 17. Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispẽsat ex iuxta causa in lege Superioris, 1. Circa leuia, hoc est, quę sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorem recursus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. g. in ieiunijs, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ita sunt propria vni communitati, vt non conueniant alijs. 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, siue, quando adest necessitas, & periculum in mora. *Diana.p.8.t.3.R.12.* ex *Gran. Salas, Gordon.* & *Palao*, qui addit: Si consuetudo præscripserit, vt inferior dispenset. *v. Dian.l.c.R.95.* 6. Quando est dubium negatiuum, an casus egeat dispensatione. Quo casu, secundùm *Palaum*, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate. *Barbos. Dian. p.2 t.6.R.28.p.4.t.3.R.46.p.8.t.3.R.72. & 95.* Vnde resolues:

I. Pontifex sine iusta causa non potest dispensare in lege Dei, nec Episcopus in lege Ecclesiæ, *Sanch.d.17.n.3 Suar. Vasq.*

II. Dispensatio in voto, vel iuramento, sine iusta

iusta causa etiam à Papa facta, est inualida. Vt *Sanch.Suar.ll.cc.*

III. Valida est, si Superior per errorem, iustam causam arbitretur, aut etsi non arbitretur, (& temerè dispenset) reipsa tamen sit. *Sanch. l. c. Sà Salas nu.*81. Similiter si dispenset, causa, quæ reuera legitima est non præcognita, probabiliter tamen valere docet *Sanch. Dian. p.8.t.3. R.19. 21.&c.* contra *Azor.*

IV. In dubio de valore dispensationis, validam censeri, eò quòd præsumatur in fauorem actus ne pereat; probabile putat *Sanc. &c.* cùm *Dia.p.3.t.6.R.9.p.4.t.3.R.45.64.p.8.c.3.R.2.* contra *Molin.&c.*

V. Habens potestatem generalem dispensandi, potest etiam secum dispensare directè, & immediate. *Sanch.Dia. p.8.t.3. R.16.* contra *Suar.*

VI. Valet dispensatio obtenta per vim, aut metum, (modò causa sit iusta,) Item data sine vllis verbis, sola mente. *Turrian. Dian. p.8.tr.3. R.17.76.p.4 t.4 R.18.*

VII. Qui impetrauit dispensationem (v.g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel simplicitatem expressit causam falsam; eum validè contrahere matrimonium dicit *Pontius de matr. l.8.c.16.* ex *C. Cum inter.* Sed contrarium tenet *Palaus to.1.t.3.d.6.p.16.§. 3.* ex *Cap.Super litteris.v.Diau.p.8.t 3.69.*

VIII. Subditus bona fide dispensationem petens rationibus Superiori allatis, potest dispensatione impetrata esse securus. *vid. Lay. l.1. t.4. cap.22.*

IX Peccat, qui aliquem inducit ad dispensandum sine causa, vel allegata falsa causa *Nau. Sanch.*18. *de matr.num.*8. *Fill. t.10.num.*314. *Salas d.20.*

d.10.f.6. nu. 58. qui addit, id verum esse,etsi dispensans excusaretur ob bonam fidem.

X. Dispensatio potest impetrari non tantum pro ignorante,sed etiam inuito,quando necessitas exigit. *Sanc. Beia* contra *Suar.* *v. Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetratur à personis coniunctis, vel consanguineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario. *Marcus Leo in praxi, p.* 1 *f.* 3 *t.*

Quares. An cessante causa dispensationis cesset ipsa.

Resp. Pro hoc seruient sequentes Regulæ.

1. Si tantum impulsiua, seu minùs principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motiuæ, seu principalis, manet dispensatio. *v. Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 62.

3. Si commissa facultate dispensandi priusquam dispensetur, cesset omnino causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si dispensatione redacta ad actum irreuocabilem, cesset tota causa, non ideò non cessat, vel vim amittit, v.g. dispensatum fuit in impedimento consanguinitatis, propter paupertatem fœminæ, licet contracto matrimonio diuitias obtineat, non est irritum. Idem est si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione cesset omnino causa finalis, & actus possit facile reuocari: v.g. dispensatum est in voto castitatis propter vehementes tentationes, quæ postea cessant, an reuiuiscat votum? vel in præcepto recitandi horas, ieiunandi, &c. propter infirmitatem, & postea conualescit, an teneatur recitare, ieiunare &c.

Affir-

Affirmat, *Sanch. Amicus Portel. Bon. Leon.* &c. quia alias non esset iusta. Negatiuam tamen sententiam probabilem, & in praxi tutam esse censent. *Dia.p.8.t.3.R.24.*ex *Sal.Gran.*&c.si quidem dispensatio fuerit absoluta: quia obligatio legis semel extincta non reuiuiscit,& quod destructum est, non reproducitur, nisi ab eo, qui producere potest. *v.Suar.de Leg.c.22.Lay.Prapos.* &c. qui rectè id concedunt, quando non est de re diuidua, & successiua: aliàs negant. Vnde supposita probabilitate sententiæ negatiuæ, *Gran. Dian.* &c.sequentes Casus (in quib.tamen alij meliùs contrarium sentiunt) resoluunt.

I.Cum quo dispensatum est propter morbum in esu carnium, potest vesci, licet omnino conualescat.

II. Cum quo propter infirmitatem dispensatum est in voto religionis,postquam conualuit, non tenetur. *Dia.p.6.t.7.R.45.*

III. Cum quo propter oculorum infirmitatem dispensatum fuit in onere recitandi horas, etsi conualuerit, non tenetur legere.

APPENDIX.

De dispensationibus S. Pœnitentiaria.

QVia ex officio S.Pœnitentiariæ multæ dispensationes (& gratis quidem) impetrari possunt, saltem pro foro conscientiæ, operæ prætium censui, quædam circa huius rei praxim pœnitentibus, & Confessarijs vtilia hic subnectere.

Et quidem tria potissimum circa hanc rem requiri possunt: 1. Circa materiam, & causas, in quibus nimirum casibus dispensationes istæ concedi soleant. 2. Circa formam litterarum Pœnitentiariæ, quibus, dispensatio Confessario com-

committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam executionem dispensationis, quæ nimirum in ea obseruanda sint. De quibus ex *Bon. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. & p. 8. t. 1. R. 103. &c. vsque ad R. 111. & Marzi Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

Resp. 1. In triplici materia (pro cuius diuersitate, diuersa quoq; est forma) dispensationes, siue gratiæ istæ concedi solent:

Prima est in Votis: v.g. vt votum religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum similiue ex causa, liceat differre: vt quis à voto simplici castitatis, vel etiam religionis (postquam matrimonium contraxit) absoluatur ad manendum in matrimonio, debitumq; licitè petendum: vt à voto religionis (ob debilitatem virium, per quas eius onera ferre non possit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) absoluatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

Secunda, In impedimentis occultis matrimonij; siue ea sint impedientia tantùm, siue etiam dirimentia; siue matrimonium cum ijs publicè contractum sit, siue contrahendum, dummodo de eo priuatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fide; siue etiam quando contracto superueniunt. Circa quæ *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ, vel nulli nota sunt, vel licet vni alteriue innotuerint, ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Et si aliqua impedimenta, v.g. cognationis spiritualis, natura sua sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ, fieri tamen potest per accidens, vt sint occulta, v.g. 1. ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta, 2. ob distantiam loci à lo-

co

co contractæ cognationis. 3. per mortem eorum, qui fuerunt conscij. 4. per ignorantiam huius contractionis.

Tertia, In varijs censuris, vt excommunicationibus, suspensionibus (item irregularitatib.) præsertim occultis, ad absoluendum ab iis, dispensandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem restitutionis ad horas neglectas; ad commutandum onus recitationis horarum; eligendum Confessorem etiam pro reseruatis; transeundum ad aliam religionem, siue ordinem (pro vtroq; foro) etiam post apostasiam à suo.

Resp. 2. In formalibus frequentioribus Ipsius Breuis Apostolici; verba quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc.

1. *Si est ita, quatenus si ita est*. Quorum sensus est; si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum litterarum Apostolicarum. Requiritur autem veritas rerum narratarũ principaliter quoad essentialia facti, v.g. affinitatem esse contractam; incestum commissum, & actũ, siue tractatum esse de matrimonio (intellige perfectè, ita vt in id vtrimq; consenserit) & periculum reuelationis, ac scandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentaria, v.g. bona fide actum esse; & similia, quæ tantùm sunt impulsiua, & sine quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes: vnde etsi in ijs, vel alijs parui momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. *vide M. Leon. p.2 f.226. & p.3. f.391.*

2. *Periculum immineat reuelationis*. Ad hoc enim vt subsistat dispensatio, requiri, vt sit periculum ne reueletur impedimentum (intellige, quan-

quando id in formula exprimitur) si non subsequatur matrimonium docet, *M.Leo p.2.f.230.* Periculum autem hoc non importare necessariam directionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem, futurum, vt si resiliatur à matrimonio contrahendo, & huius causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegitur, *l.c.233.*

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur grauis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. *Leo f. 230. & 317.*

4. *Vt dicta muliere de nullitate priori consensus certiorata &c.* Clausula hæc est substantialis, vt nimirum si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractũ fuit in facie Ecclesiæ, coniux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris sui consensus, & nouum validumque libere præstet (ita tamen, vt in cognitionem occulti impedimenti non veniat.) *Leo. p.251. Dia. p.8.t.3.R.110.* Sufficit autem vt istum consensum præstent inter se secretò, nemine, præsente, per verba, vel signa sufficientia, v.g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterum copulare. *Leo.p.5*2.

5. *Postquam dicto Sacerdoti si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absoluendi ab excommunicatione, v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionẽ prius satisfaciendi parti læsæ; quàm possit absolui: hoc est compensandi iniuriam, expẽsas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit quorum æstimatio committitur Executori dispensationis, neque ab eius obligatione libera-

tur

tur percussor per hoc, quod percussus iniuriam remiserit. *v. Leon. p.* 382. 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit, si iuratus promittat se facturum, cum primum poterit.

Resp. III. Circa praxim, siue executionem huius dispensationis, hæc facienda.

1. Litteræ S. Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem; hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petijt, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessorem talem, qualis inscribuntur, qui eas sibi ab oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt vero quocunque casu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu *Salas, Dia. p.* 8. *t.* 3. *R.* 103.

2. In Confessore hoc requiritur. 1. Vt sit approbatus ab Ordinario territorij, in quo dispensaturus est. 2. Vt sit Magister, siue Doctor in Theologia, vel iure Canonico, promotus in Accademia, vel Religiosus habens priuilegium, quale concessit Gregorius XIII. Anno 1582. Confessarijs Societ Iesu, quos Generalis, vel alius Superior de eius licentia ad id designarit. 3. vt specialiter ad hoc sit electus ab oratore, hoc est, eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. *Leon. f.* 22. *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docet. *Sanch. & Perez de mat. d.* 48. *f.* 5. *n.* 7.

3. Confessor ad id electus. 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltem immediatè post. *Dia. p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. *Leon. p.* 1. *f.* 54. *&* 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Breui exigitur, essentialiter præmittere, per diligens examen pœnitentis; nisi habeat antè perspe-

ctam;

ctam: quia nō est merus Executor, sed Iudex, cui delegatus potestatē dispēsandi dedit. 3. in ea debet credere illi, etiam sine testibus, & iuramento, nisi aliundè sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. *Leo. Dian. p.8. t.3. R. 108.* 4. Opera in ipso Breui præscripta etsi possit moderari, non tamen condonare. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen seruare formam à Rituali Romano probatam; & post verba ista. *Absoluo te à peccatis tuis*, addere: *Et eadem authoritate declaro, te in dicto matrimonio manere, & debitum coniugale reddere posse, & debere; nec non dispenso tecum, vt idem debitum etiam exigere licite valeas. In nomine Patris &c.* Si verò sit absoluendus ab excommunicatione, *vid. formulam infrà l. 7 c. 2. d. 6.* 6. Absoluta dispensatione debet lacerare litteras, præcipuæ sigillum, ita vt ad probandum seruire non possint: aliàs incurrit excommunicationem maiorem. *Leof. 439.* Laceratio tamen ista non est de substantia; quia tantùm intenditur, vt non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neq; ipsum Breue, seu diploma reddere, cum pro solo foro conscientiæ debeat seruire. 8. Nihil debet accipere, ne quidem via compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta, ideo enim inscribitur, *gratis vbique*; alias incurrit ipso facto excommunicationem maiorem. *Gauant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Confessor pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantum est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ: quòd enim

hic

hic in fauorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de ijs, quæ ratione exercitij, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leo.p.1.f.21.Dian.p.4.R.41.*

II. Ex priuilegio Societati Iesu concesso, alij etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quam isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: alias dispensatio erit nulla. *Ita Aut. cit.* Et patet ex dictis.

III. Confessor debet ita examinare pœnitentem, vt cognoscat: & quidem distinctè, merita causæ, possitq; inter ea discernere: ideo enim inscribitur, *Viro discreto*, Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione: ideoq; solet addi clausula, *Quatenus si ita est*; vel *si ita est repereris*. *V. Aut. cit.*

IV. Is qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit, ante ei confessum fuisse. Patet ex dictis. *Leof.* 28. *Dia.p.4.t.4.R.* 71. *Regin. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez. Palaum*: quorum sententiam non amplius esse probabilem docet. *Fil. Escob. Lezan. Dia.l.c.&p.6 t.3.R.105.*

V. Commissio huius dispensationis non expirat morte Pœnitentiarij concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in fauorem oratoris, cui ius quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius: si quidem preces nitantur veritate. Neq; etiam morte Pontificis: tum ob rationem allatam: tum quia officium maioris Pœnitentiarij non expirat morte Pontificis. *Dian.p.8.t.3.R.89.* ex *Suarez. Sanc. Garc. &c.* contra *Nau.tr.Bonac.&c.*

LIBER

LIBER SECVNDVS DE PRÆCEPTIS VIRTVTVM Theologicarum.

TRACTATVS PRIMVS. De Præceptis Fidei.

CAPVT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

EX ijs quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt, necessitate medij, seu finis: sine quibus etiam inculpabiliter ignoratis, finis vltimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti, sine quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri: *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Valent.*

Respondeo I. Necessitate medij necessaria sunt hæc duo, 1. Explicatè credere Deum esse, & remuneratorem bonorum esse. Iuxta illud Apostoli *ad Hebr. 11. Credere oportet. Trid. sess. 6. c. 82.* Post sufficientem Euangelij promulgationem, credere explicite, vt vult *Molin.* aut saltem implicitè, vt probabiliter quidam docent cum *Kon. & Lay.* Christum, & Sanctissimam Trinitatem. *vid. Escob. ex 2. c. 6. n. 20.* vbi ex *Vasq. l. 2. d. 126. c. 3.* docet, culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, siue negligentiam ea discendi, esse graue peccatum, di-

stinctum

stinctum ab eo, cuius est causa. v. Dian. p. 3. t. 5. R. 47. & 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v. g. si credas, quod credit Ecclesia. v. Schol. & Lay. l. 2. tr. 1. c. 8.

Resp. II. Necessitate praecepti, quiuis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crasso saltem modo, & quoad substantiam, tenetur haec 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Praeceptum decalogi, & Ecclesiae. 4. Sacramenta maximè necessaria; vt Baptismum, Eucharistiam; & Poenitentiam: reliqua autem tunc, quando vult suscipere. Suar. Sanch. Fill. n. 39. Quae omnia intellige, nisi impotentia, aut inuincibilis ignorantia, excuset. *Vnde resoluuntur.*

I. Non omnes tenentur sub mortali haec praedicta scire memoriter, aut eo ordine, aut ijs verbis quibus proponuntur, sed quoad orationem Dominicam, scire omnia bona petenda esse à Deo, quae est eius summa; quoad Symbolum verò, praecepta, & Sacramenta, sufficit, si quis interrogatus de singulis, rectè respondeat. *Bon Laym. l. 4. c. 9. Sanch. l. 2. c. 3.*

II. Quamuis sit praeceptum Ecclesiae discendi memoriter Symbolum, & orationem Dominicam, & salutationem Angelicam; velitq; *Barbos. p. 3. c. 27.* non esse absoluendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiscere non curat; consuetudo tamen, vt notat *Nau. & Lopez* exposuit, obligationem non esse vltra veniale; vti nec est vltra veniale, nescire facere crucem, vt docet *Sanch.* contra *Sylu.* qui docet esse mortale.

III. Moraliter nihilominus necessariũ est, vt rudio-

rudiores memoria teneant Symbolum sua lingua: quia alioqui non possunt habere sufficientem cognitionem articulorum.

IV. Falsa est opinio quorundam Canonistarum, rusticis esse satis, articulos fidei, aliaque dicta credere implicitè, credendo quidquid credit Ecclesia.

V. Excusantur ij, quibus, aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio similia discendi; aut qui nimis sunt rudes, ita vt non possint ea comprehendere, aut retinere: quod sæpè contingere, docet *Azor. & Bec. Sanc.* contra alios.

VI. Si Confessarius probabiliter iudicet pœnitentem ignorare ex doctrina Christiana, ea quæ scire tenetur (quod de litteratis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præsumendum non esse monet *Sanc. 2. mor. c. 5.*) debet eum interrogare de negligentia in ijs addiscendis, cùm per eam plurimi grauiter peccent. *Ledes. Azor. t. 1. l. 8. c. 8. Trull. l. 1. c. 1. d. 4.*

VII. Possunt absolui (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ sub mortali scienda esse dixi. Ratio, quia licèt peccarint omittendo discere, possunt tamen de hoc dolere: cum proposito discendi, *Sanch.* quod si tamen ignorant ea, quæ necessitate medij scienda sunt, deberent instrui ante absolutionem. *Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. 2. c. 3. num. 21.*

VIII. Parochus suas oues (sicut parens liberos) tenetur sub mortali, per se, vel alium docere ea saltem, quæ sub mortali scire tenentur. *Sanc. 2. mor. c. 3. Fill. Pal. Trul. l. 2. c. 1. Kon. & c.*

CAPVT II.

Quando obliget præceptum Fidei?

RESp.I. Præceptum fidei internum obligat 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis vsum perfectè consecuti mysteria fidei audiunt, apprehenduntque; quod illa credere sit res necessaria ad salutem; peccantque mortaliter omittendo. *Sanch. Bon. to. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excusari in aduertentia aut inuincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariã sectam esse falsam *Sanc. l. 2 mor. c. 1. Kon. d. 14. de fide Fil. n. 25.* 3. Quando vrget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non conuenire scrupulosis, rectè monet *Sanch.* quia hi auertendo mentem ad alia obiecta, facilius superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio vrgens contra alias virtutes, aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v.g. Spei, Charitatis, Pænitentiæ, quæ fidem supponat. *Bon. q. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis, *v. Dia. p. 5. t. 13 R. 19.* Ex ijs resoluuntur hi Casus.

I. Hæreticus quamdiu suam sectam iudicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere, quia fides nondum est sufficienter proposita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. mor c. 1. Lay. l. 2 t. 1. c. 10. & 12.*

II. Quando ijs, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abijcere, & persequi Verbũ Dei, esse idolatras, pestilentes decepto-

res, ideoque tanquam pestes fugiendos, non possunt stante hac persuasione, salua conscientia nos audire, & laborant ignorantia inuincibili, cùm non dubitent se esse in bona via, *Lay. c.10. Sanch.l.2.cap.1.*

III. Si talibus oriatur dubium de sua secta; tenentur vlterius inquirere,& à Deo petere lumen,(quod si negligant, peccant contra fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei.) Quod si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibidem v.Ferdin.de Castro Palao t.4. d.1.p.12.& d.2. p.2.*

Resp. II. Præceptum exterius fidem confitēdi,iure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cum vel honor Deo debitus, vel vtilitas proximo impendenda,priuatiuè vel contrariè subtraheretur. Dixi *priuatiuè*; vt si ideo cessaret magnus honor in Deum,vel vtilitas in proximum redundans. Dixi 2. *Contrariè*; vt si alioqui Deus afficeretur iniuria, vel proximus graui malo: v.g.si indè pēderent aliorum conuersio,aut peruersio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando est necessarius ad finem præcepti, quod hic contingit: quia finis præcepti est Charitas. *S.Th.2.2.q.2.a.2. Suar.Reg. Fil.t.22.c.3 q 1.* Vnde resoluitur hic Casus.

Si hæretici conculcent imagines, alijsue iniurijs fidem afficiant, tenetur eam sua confessione tueri Catholicus, si quidem indè prudenter speret profectum.

Resp.III. Ad professionem fidei externam,iure Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundū *Tridentinum*, cū iuramento obediendi Ecclesiæ

Romanæ, vt docet *Fil.tom.2.tr.22.cap.3.* sequentes personæ.

I. Prouisi de beneficio curato, idque intra duos menses à die possessionis coram Episcopo aut eius Vicario Generali, vel Officiali *sess.24. c.22.de reform.*

II. Prouisi de Canonicatu, vel dignitate, in Cathedrali Ecclesia: idque non tantùm coram Episcopo, vel eius Vicario, sed etiam in Capitulo. *Ibid.* addita pæna (ad quam non videntur teneri ante sententiam) vt alioqui fructus non faciant suos. *vid. Sanch. l.2.c.5. Barb. de potest. Episc.3.p.a.61.nu.29.*

III. Primates, Archiepiscopi, Episcopi, in prima Synodo Prouinciali, cui intererunt. *Trid.sess.25.*

IV. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos religionum, etiam militarium. Pius V. autem apud *Rodr. to.2. quæst. reg. q.72.* ad omnes promouendos in Doctores, Magistros, Regentes professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & priuatione omnium beneficiorum, in eum, qui alios promouet ad talem gradum, sinè præuia professione. *v.Fill. t.22.c.3. q.11.Barbos.in remiss.s.24.n.12.* Verum, vbi hoc decretum non est receptum vsu, non obligare monet. *Sanch.c.3.nu.4.* Vnde resoluitur,

I. Non tenentur ad dictam professionē prouisi de Canonicatibus, in Ecclesijs tantùm Collegiatis, vel de beneficijs tantùm simplicibus.

II. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per procuratorem, vt docet *Azor. Nau. & Sanc.* probabilius tamen est, teneri personaliter vt docet *Fill.* Ratio est, tum, quia alias nō videtur fieri iuramento, quod personaliter fa-

cien-

tiendum esse, docet Glossa apud *Fill.* tum, quia ita decidit Rota apud *Garz. l. 3. de benef. c. 3.*

CAPVT III.

An aliquando liceat exterius fidem veram negare, aut falsam profiteri.

RESP. Nullo casu licet, siue voce, siue alio signo fiat, dicente Christo, *qui me negauerit coram hominibus, &c.* Interim verò etsi licitum nō est mentiri, seu simulare quod nō est; licet tamen dissimulare quod est, siue tegere veritatem verbis alijsue signis ambiguis, & indifferentibus, ob iustam causam, & cùm non est necessitas fatendi. *Est comm. S. T. Con. di. 15. du. 2. n. 9. Lay. l. 2. t. 1. c. 11.* Vnde resoluitur.

I. Rogatus de fide in odium religionis, siue publica authoritate, siue priuata, nullo modo potest, vtendo restrictione mentali aut verbis ambiguis, ita respondere, vt præsentibus videatur fidem negasse; multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Caluinistam, vel non Catholicum *Azor. Fill. c. 3. nu. 67.*

II. Qui rogatus, seu priuata, seu publica authoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait se nolle respondere, se iure non rogari, non teneri se, nec velle alijs dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiuersatur, nō videtur negare fidem, sed nolle prodere. Vnde si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; vt habet *Con. l. c.* Generatim enim verum non est, quod interrogatus auctoritate publica, teneatur positiuè fidem profiteri, nisi quando id necessarium est, ne præsentib. videatur fidem negasse, *Con. d. 15. du. 2. Nauar. Azor. Sanch. Becc. c. 9. q. 4.*

III. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit, quod etsi liceat, non tamen Pastori, tunc cùm

eius opera oues indigent; vti contrà, si eis consultius est, vt ad tempus se subducat; & in bonum eorum reseruet, tenetur fugere. *Regin. l. 17 nu.26 Bec.c.9.Fill.nu.75.&c.*

IV. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v.g. si alijs rogatis, an fidem negare vellent, ijsque respondentibus, quod non, tu taceres. *b.v.Bon l.c.Lay l.2.t.1.c.11.Tol.l.4.*

V. Si Princeps generali lege iubeat, vt fideles se prodant, gestato signo, vel sistendo se, vel aliter non tenentur, cũ nemo teneatur verum dicere nisi specialiter rogatus. Excipe, nisi eæ sint circumstantiæ, vt hoc ipso, quod se non prodant, videantur fidem negasse: vt v.g. si quidam antea noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse, *Sanch.nu.19 Bec.Reg.Fill.nu.88.&c.*

VI. Cum non rogatis de fide, non solùm licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem, & vtilitatẽ proximi, tegere fidem, quàm fateri: vt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v.g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis si torquereris. Vnde temerarium plerumq; est offerre se vltro. *S.Th.Sanch.Lay.c.11.n.2.*

VII. Redimere pecunia, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est, & sæpè magna virtus discretionis est vitam ad Dei gloriam seruare, ac fidem tegere modis licitis.

VIII. Talis modus non est, vti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium vsum nõ haberent quam quòd essent signa professiua falsæ religionis seu cultus; vti essent vestes, quarum vsus est in sacrificijs: item in cẽsio thuris, aut genuflexio coram idolo; item sumptio cœnæ hæreticæ, &c. *Sanch.l.2.c.4.Fill.n.8.&c.& comm.*

IX. Li-

IX. Licitus autem modus eſt, quando ſubeſt cauſa(vt v.g.ad euitandum graue periculum,ad obtinendam victoriam, eludendos hoſtes) vti veſtibus,& ſignis infidelium,quæ aſium aliquẽ vsũ habent,quàm profitendæ religionis ; quales ſunt veſtes talis nationis,(nõ religionis) quibus vterentur; etſi conuerterentur;vt ſunt veſtes,& ſigna nationis Turcicę.Quod verùm eſt,etſi ſint veſtes ipſorum religioſorum,dummodo nõ habeant peculiare ſignum profitendi erroris, ſed ſint tantùm iudicium nitidioris cultus: vt ſaga Prædicantium in Germania : vel eminentioris vitæ inter ſuos; vt togæ Bonciorum in Iaponia. Idẽ dicendum eſt de ſignis, quibus Iudæi vtuntur,v.g. flauo annulo in pallio, Francofurti &c. quia hæc ſunt ſigna merè politica,& diſtinctiua vnius generis hominum ab alio, & non propriè profeſſiua fidei. Quæ ſententia probabilis eſt. *v. Sanc.2. mor.c.4, Bec.2.2.c.9.q.5.d.6. Lay.l.2.t.1.c.11. Kon.* contra *Cai. Nau. Toletum*.

X. Licitus item modus eſt, cùm Catholicus tranſit per loca hæretica, & periculum graue ei imminet vitæ,v.g.vel bonorum, (non tamen,ſi deriſio tantùm,vel vexatio;vt habet *Bec.c.9.*) ad diſſimulandam fidem,veſci carnibus die prohibito: quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali periculo. Neq; hoc eſt fidem negare, cùm eſus carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionem religionis; & Catholici etiam mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex circumſtantijs fieret ſignũ profeſſionum fidei,vt ſi v.g.in odium fidei conuiuæ ſtatuerent,vt qui eſt hoſtis fidei Pontificię comedat carnes,peccaret contra fidem qui ederet ſine proteſtatione : ſecus ſi proteſtaretur, *Sanch.Azor.Bec.& somm.l.c.*

XI. In Germania, audire conciones hæreticorum, deducere funus, assistere Baptismo pro patrino, non habentur signa professiua fidei, vel communia cùm hæreticorum sacris, *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Vnde seclusis alijs, v. g. scandalo, periculo, prohibitione, &c. si ex iuxta causa fiant, licent. Imò patrinum fieri talis infantis, videtur potiùs optandum, seclusis alijs; quia non est aliud, quam obligare sed ad eum filium erudiendum in fide Catholica.

XII. Infidelium, & hæreticorum sacris non licet ita interesse, vt eis communicare censearis; alioquin licet, v.g. vt quis spectet tanquam comœdiam, aut famulatum præstet politicum domino suo, exemplo Naaman Siri, de quo *v. Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

XIII. Si princeps hæreticus mandet sub grauissima pœna omnibus subditis, adire conciones hæreticorũ, etiamsi verbis dicat se hac re nihil aliud exigere, quàm obedientiam ciuilem, nec velle cogere, vt à fide discedant, cùm tamen reipsa contrarium velle videatur, (nam obedientiam suorum aliter exercere potest, & hæc res ex se apta sit, Catholicos paulatim peruertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei) non licet obedire. Atque ita his rescripsit Anglis *Pius V.* apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.*

XIV. Catholici viuentes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratus contrahant matrimoniũ, coram ministro hæretico; peccant contra fidem, etiamsi contraxerint antè; vel contracturi sint postea, coram Sacerdote Catholico *Ken. d. 15. ad 3. Pal. t. 4. d. 1. p. 17. num. 12. 13. 14.* testaturq; contrahens ceremonia illa, se illum agno-

scere

ſcere veræ fidei Miniſtrum, quæ ſunt intrinſecè mala. *Mald.2.2. q.2.a.3.* quia authoritas Miniſtri, & conſequenter doctrina eius augetur, cõcurriturq; ad ritus hæreticos, quos Miniſter iſto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magiſtratu ciuili, vel potius teſtantur ſe contraxiſſe; modò prius vel poſteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio eſt inſtituta ad finẽ politicum, vt coniuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

CAPVT IV.

De infidelitate, & vitijs Fidei oppoſitis.

DVBIVM I.

Quid, & quotuplex ſit Infidelitas.

RESp.I. Infidelitas generatim eſt triplex. *Prima* dicitur Negatiua, eorum ſcilicet, qui nihil vnquam de fide audierunt. Quæ non tam eſt peccatum, quam pœna peccati; quia ſi feciſſent, quod in ipſis erat, Deus fidem eis non abſcondiſſet. *Secunda* dicitur contraria, eorum ſcilicet, qui fidem ſibi ſufficienter propoſitam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter: vt hæretici. *Tertia* dicitur Priuatiua, quòd priuatiuè opponatur fidei: & eſt culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. *S.Th. Sanc. Valq. Lay. l.c. 2.*

Reſp.II. Infidelitas contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, eſt triplex: ſcilicet Paganiſmus, qui fidei nondum ſuſceptæ, Iudaiſmus qui fidei ſuſceptæ in typo, & Hæreſis, quæ fidei ſuſceptæ in veritate, repugnat. Apoſtaſia à fide reuocatur ad hæreſim, à qua tantùm differt, quòd Hæreſis ſit error fidei ex parte tantum contrarius, Apoſtaſia verò ex toto. *S.Th. Lay. l.cit.*

DVBIVM II.

De Iudaismo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Iudæis sit interdicta Christianis.

Resp. I. His casibus, qui colliguntur ex *C. Nullus C. Omnes C. Iudæi*. 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conuiuiis interesse. 3. Nec vti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab ijs datas recipere; emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Iudæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Ijs non famulari. 8. Nec seruituti subijci. 9. Prohibentur publicis officijs inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymis vesci. Quibus addit *Azor.* prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cùm eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum vt conseruetur dignitas Christianæ religionis: tum vt caueatur familiaritas cùm Iudæis, & periculum peruersionis. *v. Laym. l. 2. t. 1. cap. 12. & 17. Sanch. l. 2. c. 31. Fill. tr. 22. c. 5. nu. 128.*

Resp. II. In decem dictis casibus cõmunicare cum Iudæis, ex genere suo videtur esse mortale. Ratio, quia si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis; Laicus verò excommunicationis: *C. Constituit. 17. q. 2.*) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo*: quia probabile est, vel ob materiæ paruitatem ob necessitatem, aliamue causam rationabilem; (si tamen nõ sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cùm Iudæis) sepè excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. *Ita communiter v. Aut. supra cit. & Bon. l. c. item Lay. l. 2. t. 1. c. 17.*

DVBIVM III.

Quid sit Haeresis?

Resp. Hæresis, est error intellectus liber, & pertinax cõtra fidẽ, in eo, qui fidem suscepit. *Ita comm. Sua. Bec. c. 14. q. 2.* Vnde patet, ad Hæresim, vti, & Apostasiam, duo requiri: 1. Iudicium erroneum, quod est eius quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hic acriter, & mordicus suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficiẽter propositum; siue quando scit contrarium teneri à reliqua vniuersali Christi in terris Ecclesia, cui suum iudicium præferat; siue id fiat ex vana gloria, siue libidine contradicendi, aliaue causa. *Ita Sanch. Vasq. Lay. l. 2. t. 1. c. 13. & alij communiter.* Ratio, quia tunc putat, iudicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia: quam cum *Coninck.* facilius, sic explicant alij, eam tunc esse, cùm etsi obiectum fidei, credibiliter proponatur, ita vt prudenter de eo non possit dubitare; contrarium tamen iudicet; à quo nolit auelli vllo casu, vel saltem, nisi euidenter conuictus *v. Con d. 18. Vnde resolues.*

I. Non est hæreticus, qui exterius tantùm fidem negat: aut adorat idolum. Ratio, quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contrà hæreticos, etsi in foro externo secundum externa procedatur, *Fill. t. 22. c. 6. q. 4.*

II. Est hæreticus, qui affirmatiuè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est, iudicat esse dubium. Dixi, *affirmatiuè*: quia negatiuè tantùm dubius hoc est, suspẽdens iudiciũ, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet iudicium;

ergo nec erroneum: modò tamen non ideo suspendat, quòd virtualiter iudicet, non liquere de certitudine obiecti. *Sà*, *Azor. l. 8. c. 9. q. 5. Tol.* contra *Sanch. & Malderum*.

III. Nemo est hæreticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiæ submittere; aut nescit, contrarium tenere veram Christi Ecclesiam; esto ex ignorantia etiam culpabili, & crassa sententiam suam mordicus teneatur. *Lay. l. c. n. 2.*

IV. Nec est hæreticus, qui ita dispositus est, saltem habitualiter, vt à suo errore esset discessurus, si sciret esse contrarium fidei; dummodò pertinaciam actualem nunquam habuerit. *Ibid. & Con. l. c.*

V. Rustici, alijque homines simpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non sunt, possunt absolui à suis Parochis: Ratio, quia non sunt hæretici formales, habentque fidem Catholicam in Baptismo acceptam, quæ non perditur, nisi errando pertinaciter. *Lay. l. c.*

VI. Cum hæresis, & quæuis infidelitas mortalis sit, peccant quoque mortaliter, qui eius periculo se exponunt, siue conuersando, siue conciones audiēdo, siue libros legendo; quæ proinde, si cui periculosa sint, illicita sunt iure naturæ; si verò periculum absit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita est, iure positiuo Ecclesiæ; vti etiam formalis disputatio laici de fide. Quod posterius tamen in Germania, locisque similibus, vbi Catholici hæreticis sunt permixti, abrogauit consuetudo. *Azo. Fill. Bec. Sanc. Bon. d. 3. q. 2. p. 5.*

VII. Matrimonium contrahere cum hæretica, etsi per se sit illicitū, habeaturque in Hispania,

nia, & Italia mortale; probabile tamen est, ob grauium Doctorum authoritatem, (*Sanch. de matr. to. 2. l. 7. d. 72. n. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. cap. 3. Reg. tr. 2. l. 32. n. 169. Basilius Pont. de matr. c. 6. v. Card. de Lugo de Sacrament. in genere, di. 8. ſ. 14. num. 120.*) in Germania licere, ex graui causa, saluo tamen iure naturali, & semoto periculo, tum contrahentis, tum prolium: vnde de ijs initio constitui debet, vt Catholicè educentur. *v. Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. tr. 4. R. 269.*

VIII. Eum, qui lapsus est in hæresim, non teneri in confessione explicare, qualis illa sit, eò quod omnes eiusdem speciei sint docent *Regin. Diana t. 1. tract. de circumst. R. 40. citans alios: & Escobar. Ex. 2. c. 6.*

Alij tamen contrarium tenent, quos sequitur *Card. de Lugo de pæn. d. 16. nu. 288 & n. 291.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De præcepto Spei.

PER Spem, quæ est secunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiscentiæ erga Deum, quo Deum, & diuina, præ omnibus alijs concupiscibilibus, nobis concupiscimus, ita vt omnia potiùs parati simus perdere, quàm Deum, & Diuina. De hac quæritur, quando eius præceptum obliget.

Resp. I. Probabile est, præceptum Spei obligare per se, cùm primum homini vsum rationis assecuto, Deus, & beatitudo, tanquam finis ad quem tendere debet, sufficienter est propositus; ita vt notabili tempore non differat. *Ita Bec. c. 17. 3.*

17. q. 7. n. 2. Turrian. & cæteri com. Et ratio est quia sine actu Spei, nec iustificari, nec in iustitia diuina persistere, nec meritoriè operari possumus. vid. Schell.

Resp. II. Præceptum Spei per accidens obligat; 1. Quando actus orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto sunt, qui sine præuio actu spei exerceri non possunt: *ita Auct. citt. & Fill. tr. 22. c. 8. nu. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, vt periculum sit consensus, nisi animum spe erigat. *v. Fil. l. c. t. 2. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. Bon. d. 3. q. 3.* Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Mortale peccatum est, sperare, siue amare magis (amore concupiscentiæ) terrena hæc, quam cælestia: v.g. si quis ita paratus sit, vt desideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere cœlum, si ibi relinquat terram.

II. Mortale item est, desperare de consequendo Deo, aut salute, & venia peccatorum, aut medijs ad illam consequendam necessarijs v.g. auxilijs gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione paruitatis materiæ non potest esse veniale, cùm sit iniuriosum misericordiæ Dei. *S. Th. q. 20. a. 3. Lay. l. 2. t. 2. c. 2. nu. 3.*

III. Mortale etiam est, præsumere de misericordia Dei, v.g. cùm quis sperat id, quod est impossibile secundùm legem Dei ordinariam: vt si speres remissionem peccatorum, & salutē sine pænitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam si quis statuat perseuerare in peccatis, quamdiu bene valet, & tamen speret se acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Th. q. 21. a. 1. Lay. l. c.*

Denique mortale est, odisse Deum, (odio scilicet abominationis seu auersionis,) v.g. si Deus displi-

displiceat tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. *v. Lay. l. c. Bon. di. 3. q. 3.*

TRACTATVS TERTIVS.

De praecepits Charitatis.

CAPVT I.

An, quando, & quomodo obliget praeceptum Charitatis Dei?

CHaritas Dei est amor amicitiæ, quo Deo benè volumus, & omnia bona ipsi cupimus, ob summam, & infinitam eius diuinæ naturæ perfectionem.

Resp. I. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum super omnia amandum. Patet ex *scriptura*. Ratio est, quia finis vltimus plus est diligendus, quàm omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intensiue, (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiatiuè, ita vt nullam creaturam pluris facias, quam Deum: velisq; potiùs omnia perdere, quam Deum offendere, & sic illi malè velle. *S. Th. 2. 2. q. 27. a. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 1. c. 19.*

Resp. II. Probabile est, præceptum Charitatis Dei obligare, I. Quādo homo adeptus est sufficientem cognitionem Dei infinitè boni, à quo omnia sua bona habet, & cui omnia debet. Ratio est: quia cùm teneatur Deo ex filiali amore tota vita seruire, id nō videtur posse fieri nisi eliciat actum amoris. *Ita S. Th. q. 89. art. 6. Nauar. Valentia, & cat. comm.* (Notat autem *Con. disput. 24. d. 3. nu. 50.* non statim post talem noti-

notitiam peccare mortaliter,sed tantùm, si differat notabiliter, v.g. vltra annum) contra *Paulum*, qui dicit probabile esse, quod nō obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet *Escob. ex Petr. Hurt. 2.2.d.172.f.3.§.24.* quòd, si positiuè non meministi te omisisse, tenere possis, te satisfecisse, *Trullen.* tamen *l. 1. c.5.d.13.n.9.* monet expedire, vt quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violarit, vel alia præcepta affirmatiua,de quibus non certò cōstat,quando obligent,vel violentur: II. Quando est periculum labēdi in odium Dei, nisi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur confiteri; v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis grauem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet se aliter vincere non posse. Quibus aliqui addunt articulum mortis absolute, eò quod tunc securissima via eligenda sit *v. Lay. l. 2. t. 1. c. 2. Bon. d. 3. q. 4. n. 2. Hurt. 2. 2. d. 174. f. 6. d. 27.* Ex dictis resolues.

I. Mortale est, si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

II. Mortaliter peccat etiam, si quis amet Deum amore appretiatiuè seu æstimatiuè minore, quàm creaturas.

III. Peccat item contra Charitatem Dei, si quis Deum non diligat principaliter propter se tanquam finē vltimum omnium rerum, sed tātùm p ropter aliud, v.g. vitam æternam, vel ad euitandum infernum. Quod esse mortale, docet *Sylu. & Nau.* quia scilicet Deus non diligeretur appretiatiuè super omnia, si aliud ab illo amaretur, vt finis principalis. Addo *principaliter,* qu ia

quia vt benè *Tolet. l.4.c.9.* Deus propter retributionem vitæ æternæ amari potest, sed minùs principaliter, vt scilicet vita æterna vel alia Dei dona, sint tantùm causa mouens, vt facilius expeditius, & feruentiùs diligatur.

IV. Mortale, & grauissimum omnium est, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ seu maleuolentiæ (amori amicitiæ opposito) v.g. si optes Deum non esse, non habere scientiam, potentiam, &c. De his *vid. Lay. l.c. Bon. l.c. Sanch. lib.2.c.3. & 5. Regin. lib.17.*

CAPVT II.

De præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorū. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. odium proximi. 2. scandalum. 3. ne iniuria, bellum, aliudue graue damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quis ordo seruand. inter personas, quæ diliguntur.

Resp. I. Ordine Charitatis quisq; tenetur post Deum diligere. 1. Se ipsum, secundum bona spiritualia. 2. proximum, quoad eadem bona. 3. Se ipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quo ad eadem. 5. Denique se ipsum, & deinde proximum, quoad bona externa. Ita *Lay. l.c. t.3.c.3.* ex S. *Th. & communiter.* Vnde resoluuntur Casus.

I. Peccat contra charitatem sui, qui salutem suam spiritualem: vel corporalem negligit: quod graue est, si fiat sine causa, & cum graui damno, v.g. mortis, vel grauis morbi. *Trull. l.1.c.6.d.1.*

II. Nul-

II. Nullius boni consequendi causa licèt peccare, etiam venialiter: quia talis vellet sibi malum spirituale, *Lay. ibid.*

III. Tenetur quisq; proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neq; grauius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit qui faciat. S. *Aug. lib. de mend.* S. *Th. q. 26. a. 5. & q. 44. Regin. c. 4.*

Dixi, *in extrema*, v. g. qua certò putetur moriturus in mortali: quia in graui tantùm obligaturis, qui ex officio alienam salutem curat; vt Parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo: *Valent. & Laym. l. c.*

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, à quà multum pendet: vti etiam pro Repub. pro fide, religione defendenda: imò etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less. l. 2. c. 9. d. 6. l. c.*

Resp. II. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo. 1. Qui melius est, magis diligendus est, eà dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia. Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus, cum præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus. Itẽ parentes magis, quàm filij, vel vxor: magisque benefactores, quàm ij, quibus benefecimus. *Lay. l. c. & comm. 2.* Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonũ nondũ possessum cũ beneficentia, magis diligendi

sint

sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona, quæ sunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. *Vnde resolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitã corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primò omniũ vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filijs. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eò quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. *Lay. ibid. num. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellis commilitones: in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum: *vid. Lay. hic l. c.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi, *cum* S. *Th. 2. 2. q. 25. art. 1. communiter omnes*: Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto: specialia verò ex consilio tantũ, nisi aliunde ratio obligationis accedat. *Ita communicum Lai. c. 4.* ex S. *Th. l. c. q. 25. art. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*: qualia secundum *Cai. V. odium* sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in cõmuni,

ni, concivi à conciue, cognato à cognato Ratio autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliunde accidat ratio obligationis*, qualis esset v.g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vt v. *Azor. t. 2. l. 11 cap 3.* 3. Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Lay. l. c.* Vnde resolues Casus sequentes.

I. Per se loquendo, nemo teneretur ad inimicum diligendum positiuo, & peculiari actu, neq; ad eum salutandum, alloquendum, ægrotũ inuisendũ, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris, *Pill. t. 28. c. 1.* Dico *per se*, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere, esset graue: vti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v. g. subditus Prælatum. *Lay. l. c.*

II. Non licet inimicum excludere à communib. orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur, nec à cõmunibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoq; contra hæc facere, v. g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale *S. Th. Nau. Lay. ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ aut causa rationabilis excuset, v. g. si pater, vel supe-

superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leue vel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò maior inferiorem non resalutet, v.g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat. *Sà. ver. Charitas Bon. d. 6. q. 4. p. 3. v. Azor. 3. p. l. 12. c. 13.*

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull. l. 1. c. 5. d. 5.* ex *Azor.* & *Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodò in vtroq; casu ponatur odium, vt docent *Valc. Nau. Lay. l. 2. t. 3. c. 4.*

IV. Quòd si tamen pœna sit valdè grauis, v.g. capitis mutilationis neq; læso ex ea commodū proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fill t. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundùm se, & bonorum quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic, siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale, odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet *Con. d. 29. dub. 3. & communiter*. Vnde resolues sequentes Casus.

I. In

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Cai. Bon. Turr. Trul. 1. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabiliùs docet *Suar. Palaus t. 6. d. 4. p. 1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon. d. 3. q. 4. p. vlt. §. 1.* ex *multis*. Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter: Generatim verò, ob bonum spirituale, propriũ vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, alijs velle; quia cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus, *v. Less. l. 2. c. 47.*

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindantur*. Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa. *Bonac. Azor. & Palaus t. 6. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarũ exoptat, eò quòd ob deformitatem, vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem, *Nau. & cæteri*, dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt. *Sanch. Sct. Gran.*

Dia.p.5.t.14.R.92. Ita & *Trull.l.1.d.2.num.11.* excusat fœminam, quæ sibi(vel alteri mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito v.g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes. *Dia. l.c.* mortalis, damnat, nisi(vt plerumq; sit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus; qui auersus ab alio fugit illum; si id faciat, vt eum suo colloquio, & solatio priuet, atq; ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestius, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valdè aspera; modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon. l.c.*

DVBIVM III.

De Præcepto Elemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono. II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis, & diuturni morbi, secundùm. *Dia. p. 5. t. 8. R. 1. 2.* grauis ex qua imminet periculũ grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare, v.g. si non possit viuere secundùm suũ statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari,

vel

vel artifex, aut vir honestus, mendicare, 3. dicitur communis, quà laborant mendici triuiales. *Lay.l.3.tr.2.c.6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quo modo seculares rarò putant se habere superflua, vt docet *Lay.& Nau.c.24.* Nam, quę sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcunque fastum, & pompam quisq; sibi requirit) spectatis etiam communib. euentibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessarijs; nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ, & status, teneri aliquem, etiam in graui necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor. to. 2. lib. 12. cap. 7. Sylu. & Fumus*, volunt, sub mortali, contra *Medin.* qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cùm in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem, *v. Lay l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis, *Suar. Laym. ex commun.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. &c.* contra *Sua. Kon &c v. Dia. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo, *ordinariè*, quia si maius damnum æstimare-

maretur, te excidere à tuo statu, qu im mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quòd proximo in graui necessitate constituto quisq; teneatur subuenire, cùm modico detrimento proprij status quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire, *Lay. l. c. ex D. Th. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dia. p. 5. t. 8. R. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emẽdam vitæ seruandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. *Sà, & Kon. di. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accomodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato æquum donec domum reuertatur. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus, tenetur aliquando dare elemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. *Ita comm. D. Th. Suar. Bellar.* contra *Nau. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi: aliàs sub nullo, *v. Lay. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ

necessitatis rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exageratur: tum quia ab alijs iuuandi præsumuntur. Mald. V. Virges; Dia. p. 5. t. 8. R. 17.

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit, Lay. l. c. versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio: tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. Lay. ib.

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. Lay. ib. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè cōtracta, cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorca, Dia. p. 5. t. 18. R. 18. Aliud est de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. Ib. R. 19.

Resp. VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex

alienis,quando proximus est in extrema : (vel etiam secundùm *Less. l. 2. c. 12.* in valde graui) necessitate,& aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini,tacito vel expresso. *v. S.Th. 2.2 q.32. a.7. Regin. 286. Fill. Lay. Bon. l.c.n. 11. Less. l. 2. c. 12.* Vnde resolues.

I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutioni, v. g. furto ablatis : licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v.g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora non. *Bon ib.*

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorùm voluntas præsumitur. Partiales verò Casus,in quibus, vxor dare potest, *v.* suo loco, *præcepto 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. d. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 18. R. 25.* Vbi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det elemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum,possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. *Vasq. Azor. Kon. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.*

DVBIVM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, est admonitio, quà quis proximum conatur reuocare à peccato. De quà certum est, præceptam esse iure tùm naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo. *Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus corripe ipsum. Bec. 2. 2. c. 21.*

II. Nullius boni consequendi causa licèt peccare, etiam veniali ter: quia talis vellet sibi malum spirituale, *Lay. ibid.*

III. Tenetur quisq; proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodò sit æquè certa spes illum iuuandi, neq; grauius inde malum immineat; v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absoluere moriturum, si alius non adsit qui faciat. S. *Aug. lib. de mend.* S. *Th. q. 26. a. 5. & q. 44. Regin. c. 4.*

Dixi, *in extrema*, v. g. qua certò putetur moriturus in mortali; quia in graui tantùm obligaturis, qui ex officio alienam salutem curat, vt Parochus, cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisi substituto æquè idoneo: *Valent. & Laym. l. c.*

IV. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo *ordinariè*: quia licet, si sit persona publica, à quà multum pendet: vti etiam pro Repub. pro fide, religione defendenda: imò etiam pro amico propter Deum dilecto. *Less. l. 2. c. 9. d. 6. l. c.*

Resp. II. Quoad proximos inter se seruandus est hic ordo. 1. Qui melius est, magis diligendus est, eà dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reuerentia; Sic v. g. plus diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus. Ratio, quia est magis coniunctus, cum præcipuo obiecto Charitatis, quod est Deus. Itē parentes magis, quàm filij, vel vxor: magisque benefactores, quàm ij, quibus benefecimus. *Lay. l. c. & comm. 2.* Appretiatiuè, & dilectione ea, qua alteri optamus bonū nondū possessum cū beneficentia, magis diligendi

sint

sunt ij, qui nobis sunt coniunctiores, quoad ea bona, quæ sunt debita tali coniunctioni, & in quibus hæc fundatur. *Vnde resolues.*

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitã corporalem conseruandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primò omniũ vxori; quia est vna caro cum viro. 2. Filijs. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eò quod vitam dederint, præferendi sunt etiam vxori, & liberis. *Lay. ibid. num. 5. & 6.*

II. In rebus pertinentibus ad ciuilem communicationem, præferendi sunt conciues, in bellis commilitones: in spiritualibus spirituales filij, patres, fratres. *Bannes* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in spiritualibus, alijs omnibus præferendos: quia coniunctio carnalis est fundamentum aliarum coniunctionum: *vid. Lay. hic l. c.*

DVBIVM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos, cùm sint proximi, *cum S. Th. 2. 2. q. 25. art. 1. communiter omnes*: Sed quæritur de modo, & an possint odio haberi.

Resp. I. Quilibet homo saltem priuatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis signa, & beneficia exhibere ex præcepto: specialia verò ex consilio tantũ, nisi aliundè ratio obligationis accedat. *Ita communicum Lai. c. 4. ex S. Th. l. c. q. 25. art. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*: qualia secundum *Cai. V. odium* sunt, quæ Christiano debentur à quouis Christiano in cõmuni,

ni, conciui à conciue, cognato à cognato Ratiò autem eſt, quia iſta negare, eſt vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 1. *niſi aliunde accidat ratio obligationis*, qualis eſſet v.g. 1. Timor ſcandali ex omiſſione. 2. Spes ſalutis inimici, vt *v. Azor.t.2.l.11 cap 3*.3. Neceſſitas temporalis, vel ſpiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio ſpecialium ſignorum amoris. Ratio, quia his caſibus, neglectus ſpecialium ſignorum eſſet exterior odij declaratio. *Lay.l.c.* Vnde reſolues Caſus ſequentes.

1 I. Per ſe loquendo, nemo teneretur ad inimicum diligendum poſitiuo, & peculiari actu, neq; ad eum ſalutandum, alloquendum, ægrotũ inuiſendũ, mœſtum conſolandum, hoſpitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc ſunt ſigna ſpecialia amoris, *Pill. t.28. c.1.* Dico *per ſe*, quia ſi omiſſio ſcandaloſa eſſet, aut per aliquid horum poſſes ſine tuo incommodo, inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere, eſſet graue: vti etiam, ſi inæqualis perſona ſoleret alium ſalutando præuenire; v. g. ſubditus Prælatum. *Lay.l.c.*

II. Non licet inimicum excludere à communib. orationibus, v. g. oratione Dominica, & quæ pro communitate inſtituitur, nec à cõmunibus eleemoſynis, reſalutatione, reſponſione, expoſitarum mercium venditione: quia hæc ſunt communia dilectionis ſigna: ideoq; contra hæc facere, v.g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia vel collegio ex conſuetudine ſalutare, ſolo inimico excluſo, eſt ex genere ſuo, & regulariter, mortale *S.Th.Nau.Lay.ll. cc.* Addo 1. *ex genere ſuo*, quia ſi leuitas materiæ aut cauſa rationabilis excuſet, v.g. ſi pater, vel ſupe-

superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leue vel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò maior inferiorem non resalutet, v.g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat. *Sà. ver. Charitas Bon. d. 6. q. 4. p. 3. v. Azor. 3. p. l. 12. c. 13.*

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull. l. 1. c. 5. d. 5.* ex *Azor.* & *Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodò in vtroq; casu ponatur odium, vt docent *Valc. Nau. Lay. l. 2. t. 3. c. 4.*

IV. Quòd si tamen pœna sit valdè grauis, v.g. capitis mutilationis neq; læso ex ea commodū proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu. & Fill t. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundùm se, & bonorum quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic, siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale, odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet *Con. d. 29. dub. 3. & communiter.* Vnde resolues sequentes Casus.

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Cai. Bon. Turr. Trul. 1. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabilius docet *Suar. Palaus t. 6. d. 4. p. 1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon. d. 3. q. 4. p. vlt. §. 1.* ex *multis*. Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter: Generatim verò, ob bonum spirituale, propriũ vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, alijs velle; quia cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus, *v. Less. l. 2. c. 47.*

Sic licet v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindantur*. Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa. *Bonac. Azor. & Palaus t. 6. p. 1. n. 11.* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarũ exoptat, eò quòd ob deformitatem, vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem: *Nau. & cæteri*, dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt. *Sanch. Sot. Gran.*

Dia.p.5.t.14.R.92. Ita & *Trull.l.1.d.2.num.11.* excusat fœminam, quæ sibi (vel alteri mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito v.g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes. *Dia.l.c.* mortalis, damnat, nisi (vt plerumq; fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus; qui auersus ab alio fugit illum, si id faciat, vt eum suo colloquio, & solatio priuet, atq; ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestius, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valdè aspera; modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *v.Bon.l.c.*

DVBIVM III.

De Præcepto Eleemosynæ, seu misericordiæ corporalis.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono. II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis, & diuturni morbi, secundùm. *Dia.p.5.t.8.R.1.2.* grauis ex qua imminet periculũ grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se posit sustentare, v.g. si non possit viuere secundùm suũ statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari,

vel

vel artifex, aut vir honestus, mendicare, 3. dicitur communis, quà laborant mendici triuiales, *Lay.l.3.tr.2.c.6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quo modo seculares rarò putant se habere superflua, vt docet *Lay. & Nau.c.24.* Nam, quę sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcunque fastum, & pompam quisq; sibi requirit) spectatis etiam communib. euentibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessarijs; nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ, & status, teneri aliquem, etiam in graui necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor. to. 2. lib. 12. cap. 7. Sylu. & Fumus*, volunt, sub mortali, contra *Medin.* qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cum in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem, *v. Lay l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessaris, *Suar. Laym. ex commun.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. & c.* contra *Sua. Kon & c v. Dia. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo, *ordinariè*, quia si maius damnum æstimare-

maretur, te excidere à tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quòd proximo in graui necessitate constituto quisq; teneatur subuenire, cùm modico detrimento proprij status quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire, *Lay. l. c. ex D. Th. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dia. p. 5. l. 8. R. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emēdam vitæ seruandæ necessariam; vel ad redimendum à periculo mortis. *Sà, & Kon. di. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accomodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato æquum donec domum reuertatur. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus, tenetur aliquando dare elemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. *Ita comm. D. Th. Suar. Bellar.* contra *Nau. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi: aliàs sub nullo, *v. Lay. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ

necessitatis rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exageratur: tum quia ab alijs iuuandi præsumuntur. *Mald. V. Virges; Dia. p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit, *Lay. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio: tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Lay. ib.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. *Lay. ib. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè cōtracta, cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lorca. Dia. p. 5. t. 18. R. 18.* Aliud est de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *Ib. R. 19.*

Resp. VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex

alie-

alienis,quando proximus eſt in extrema : (vel etiam ſecundùm *Leſſ. l. 2. c. 12.* in valde graui) neceſſitate,& aliundè ſuccurri non poteſt: tunc enim omnia ſunt communia. In communi verò neceſſitate, licet tantùm cum conſenſu domini,tacito vel expreſſo. *v. S. Th. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Lay. Bon. l. c. n. 11. Leſſ. l. 2. c. 12.* Vnde reſolues.

I. Non licet dare eleemoſynam ex bonis obnoxijs reſtitutioni, v. g. furto ablatis : licet tamen ex acquiſitis per opus illicitum, ſed non cum iniuſtitia, v.g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc ſunt propria ; priora non. *Bon ib.*

II. Pueris, filijs familias, ſeruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemoſynam, niſi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præſumitur. Partiales verò Caſus,in quibus, vxor dare poteſt, *v.* ſuo loco, *præcepto 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. d. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 18. R. 25.* Vbi ex *Hurt.* notat, ſi pater nullas det elemoſynas, poſſe pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum,poſſunt facere modicas eleemoſynas ex bonis, quæ adminiſtrant, quales nimirum ipſi facere deberent, quorum ſunt. *Vaſq. Azor. Kon. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.*

DVBIVM IV.

De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, eſt admonitio, quà quis proximum conatur reuocare à peccato. De quà certum eſt, præceptam eſſe iure tùm naturali, quo membra vnius corporis ſe mutuò iuuare tenentur,tum diuino poſitiuo. *Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus corripe ipſum. Bec. 2. 2. c. 21.*

Lay. l.7. Fill. Bon. p. 7. Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatū proximi per se est sufficiens materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter*. Et ratio est, quia cum vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*: quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facilimè possis. Dixi 2. *per se*, quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. *vid. S. Th. 2.2. q.33. a.2. & cæteros supra cit.*

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantijs. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantū danda est. 3. Si alius æquè idoneus, non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus, quia desperato fine cessant media. 5. Si sit bona occasio locus, & tempus opportunū, possisque sine tuo graui damno facere. Quòd si horum aliquid desit, præceptum nō obligat. Vnde patet, eius omissionem in priuatis, vel nullam esse, vel leuem culpam. *v. Bon. l. c.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam subditos: magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenēturq; sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantùm ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & iustitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam

grauiter

grauiter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademq; ferè est ratio de patre familias, præsertim erga liberos. *Lay. l. c. n. 5.* Pal. *Tru. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & cæteri.*

Resp. IV. Ordo in correptione seruandus est, quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet 1. vt corripias in secreto, deinde coram testibus, tum ad Prælatum Ecclesiæ, siue superiorem, deferas. Excipe tamen, 1. Nisi præstet superiori, viro probo, & prudenti, quàm alijs testibus innotescere; prout cautum est *in Reg.* S. *Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in graue damnum tertij, aut communitatis, si superiori non statim innotescat; v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat: tunc enim immediatè superiori indicandum; quia commune bonum præferendum est priuato. *Fil. t. 28. c. 7. n. 149. & c. 55.* 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur: vt est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt. *v. Suar. Bec. Lay. hic. Sanch. Fill. l. c.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ità Lay. Suar. Sanc. l. 6. mor. c. 18. v.* Palaum *hic.*

II. Si certò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsus, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate JESV) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem consentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. nu. 40. & 60. Pal. de char. t. 6. d. 3. p. 12. Fil.*

Trul. l. 1. c. 5. d. 14. Suar. Hurta d. 16. & denique *c. Lugo Resp. mor. l. 4. d. 46.* vbi tamen notat, in Societate IESV casum esse rarissimum. Ratio autem est, quia cessat motiuum charitatis, atque adeò ratio denunciandi: ideoque est peccatum, & quidem vt *C. Lugo l. c.* notat ex *Sua.* mortale ex genere suo, *v. infrà l. 4. c. 3. du. 5. Dia. p. 4. t. 4. R. 71.*

II. Si superior immediatus se solo possit delinquentem emendare, ita vt nullum periculũ damni vel relapsus, ipsi vel alteri, vel communitati immineat, videtur peccare manifestando Superiori mediato delictum. *Palaus l. c. Trul. d. 16. n. 1.*

IV. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquirere subditorum peccata, vt corripiantur: non tamen multum, & curiosè de aliquo in particulari rogare debent, nisi is speciale eius signum dederit: neque facile admittere accusatores spontaneos, quia illi specie boni communis sæpè se quærunt. *Hurta. &c. Dia. p. 7. t. 3. R. 10. & 12.*

V. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum, tenentur etiam cum suo incommodo, imò aliquando cùm vitæ periculo, adhibere diligentiam quàm possunt, vt peccata publica, & occulta impediant: quia cum Christo pacti sunt curam, & solicitudinem gregis, & pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. to. 2. d. 162. sect. 7. §. 60.* (apud *Dia. p. 7. t. 3. R. 28.*) aitq; hanc esse omnium Patrum, & Theologorum doctrinam quam Christus verbo, & exemplo docuerit: additq; idem esse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licet verò hi non teneantur ad id ex iustitia, (sicuti & Prælati, & Magistratus) tenentur

nentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis *Kon. Hurt. Dian. l. c. R.* 13.

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentiùs resipiscat. *Dia. p. 7. t. 3. R. 29. & 30. ex Reg. Fil. Trul.* Neq; sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumq; fieri, quamdiu speratur fructus. *Ib. R.* 32.

DVBIVM V.

De Scandalo.

ARTICVLVS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex: Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. *Ex S. T. 2. 2. q. 43. a. 7. Sanc. Azor. Lay. c. 13. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi *minùs rectum* hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, vt si iusta de causa coram alijs eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est, per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatū inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; vt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum

ni,conciui à conciue,cognato à cognato Ratiò autem est, quia ista negare, est vindicare iniuriam, quod non licet priuato. Dixi 2. *nisi aliunde accidat ratio obligationis*, qualis esset v.g. 1. Timor scandali ex omissione. 2. Spes salutis inimici, vt *v.Azor.t.2.l.11 cap 3.3.* Necessitas temporalis, vel spiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio specialium signorum amoris. Ratio, quia his casibus, neglectus specialium signorum esset exterior odij declaratio. *Lay.l.c.* Vnde resolues Casus sequentes.

1 I. Per se loquendo, nemo teneretur ad inimicum diligendum positiuo, & peculiari actu, neq; ad eum salutandum, alloquendum, ægrotũ inuisendũ, mœstum consolandum, hospitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc sunt signa specialia amoris, *Pill. r.28. c.1.* Dico *per se*, quia si omissio scandalosa esset, aut per aliquid horum posses sine tuo incommodo, inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere, esset graue: vti etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando præuenire; v.g. subditus Prælatum. *Lay.l.c.*

II. Non licet inimicum excludere à communib. orationibus, v.g. oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur, nec à cõmunibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideoq; contra hæc facere, v.g. cognatos omnes inuitare, obuios omnes ex vicinia vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimico excluso, est ex genere suo, & regulariter, mortale *S.Th.Nau.Lay.ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*, quia si leuitas materiæ ut causa rationabilis excuset, v.g. si pater, vel

supe-

superior, filio vel subdito, ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leue vel nullum erit: quia habet ius puniendi. Addo 2. *regulariter*, quia si persona multò maior inferiorem non resalutet, v.g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, vt notat. *Sà. ver. Charitas Bon. d. 6. q. 4. p. 3. v. Azor. 3. p. l. 12. c. 13.*

III. Etsi quiuis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interius remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen *Trull. l. 1. c. 5. d. 5.* ex *Azor.* & *Fill.* teneri statim postquam offensio est illata, eò quod sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus; imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam iuridicè potest compensationem petere, dummodò in vtroq; casu ponatur odium, vt docent *Valc. Nau. Lay. l. 2. t. 3. c. 4.*

IV. Quòd si tamen pœna sit valdè grauis, v.g. capitis mutilationis neq; læso ex ea commodū proueniat, non videtur ea, deprecante altero, sine peccato vindictæ posse expeti. Similiter, si satisfaciat quantum potest, ad id quod non potest eum vrgere, videtur contra charitatem, vt docet *Sylu.* & *Fill t. 28. c. 11. q. 9*

Resp. II. Etsi odium inimicitiæ, siue personæ secundùm se, & bonorum quæ in se habet, volendo scilicet illi malum vt sic, siue quatenus illi malum est, ex genere suo sit mortale, odium tamen abominationis, siue qualitatis, quo non hominem, sed eius malitiam, vel saltem personam tantùm quatenus malam, vel nobis noxiam, auersamur, sæpè licitum est, vt docet *Con. d. 29. dub. 3.* & *communiter*. Vnde resolues sequentes Casus.

I. In

I. In confessione satis esse, si dicas te graue malum voluisse proximo, nec opus esse explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub vna ratione mali, *Cai. Bon. Turr. Trul. 1. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabilius docet *Suar. Palaus t.6.d.4.p.1.*

II. Licet proximo velle malum aliquod, v.g. temporale, (dummodò non sit iusto grauius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum, vel aduersitatem, vt à peccatis emendetur. *Bon. d. 3.q.4.p. vlt.§.1.*ex *multis*. Cauendum tamen est, ne fiat ex vindicta, ex qua, si Psalmum 108. super inimicum tuum legas, peccas mortaliter: Generatim verò, ob bonum spirituale, propriũ vel alienum, licet mala pœnæ, inefficaci affectu, alijs velle; quia cùm in hoc affectu bonum spirituale præferatur temporali, non est inordinatus, *v Less l.2.c.47.*

Sic licet v.g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum; iuxta illud *Galat. 5. Vtinam abscindantur*. Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis; vel de sanitate eius, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicuius desiderare, vt cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa. *Bonac. Azor. & Palaus t.6.p.1.n.11.* excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarũ exoptat, eò quòd ob deformitatem, vel inopiam commodè, & honestè nuptui tradere non possit. Etsi verò sibi ipsi optare mortem: *Nau. & cateri*, dicant esse mortale: ad euitanda tamen grauia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt. *Sanch. Sct.Gran. Dia.*

Dia.p.5.t.14.R.92. Ita & *Trull.l.1.d.2.num.11.* excusat fæminam, quæ sibi (vel alteri mortem optat ad vitandam grauem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel alia similia mala à marito v.g. inflicta, vel infligenda. Mulierculas tamen ob minimas molestias mortem optantes. *Dia. l.c.* mortalis, damnat, nisi (vt plerumq; fit) excuset defectus aduertentiæ, & deliberationis.

III. Priuatus; qui auersus ab alio fugit illum; si id faciat, vt eum suo colloquio, & solatio priuet, atq; ita contristet, & malè illi sit, est odium inimicitiæ, & peccatum: si verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ est difformis, vel tibi solet esse molestius, est odium auersionis, & peccatum, si sit irrationabile: quale non erit, si sit persona valdè aspera; modò absit contemptus, scandalum, & vindictæ cupiditas. *v. Bon. l.c.*

DVBIVM III.

De Precepto Elemosyna, seu misericordiæ corporalis.

Suppono I. Huius præcepti obligationem nasci ex duplici capite. 1. Ex necessitate proximi egentis. 2. Ex persona possidentis bona, vel necessaria, vel superflua.

Suppono. II. Duplicem dari necessitatem proximi. 1. dicitur extrema, ex qua egenti imminet periculum vitæ, vel etiam grauis, & diuturni morbi, secundùm. *Dia. p. 5. t. 8. R. 1. 2.* grauis ex qua imminet periculū grauis mali, vt captiuitatis, infamiæ, grauis iacturæ bonorum, vel status; vnde fiat, vt difficulter se possit sustentare, v.g. si non possit viuere secundùm suū statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari,

vel

vel artifex, aut vir honestus, mendicare, 3. dicitur communis, quà laborant mendici triuiales. *Lay.l.3.tr.2.c.6.*

Suppono III. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ siue naturæ, vel respectu status, vel decentis conditionis personæ; quo modo seculares rarò putant se habere superflua, vt docet *Lay.& Nau.c.24.* Nam, quę sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, conuiuia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcunque fastum, & pompam quisq; sibi requirit) spectatis etiam communib. euentibus, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua.

Resp. I Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessarijs; nisi esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. *Est communis.* Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. II. Probabile est, ex superfluis naturæ, & status, teneri aliquem, etiam in graui necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet alium non subuenturum: idque, vt *Azor. to. 2. lib. 12. cap. 7. Sylu. & Fumus*, volunt, sub mortali, contra *Medin.* qui vult esse tantum consilij. Ratio, quia cùm in scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem, *v. Lay l. c.*

Resp. III. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis etiam aliquo modo ad statum necessariis, *Suar. Laym. ex commun.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando erit ditior. *Vasq. &c.* contra *Sua. Kon &c v. Dia. p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo, *ordinariè*, quia si maius damnum æstimare-

maretur, te excidere à tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

Resp. IV. Probabile est, quòd proximo in graui necessitate constituto quisq; teneatur subuenire, cùm modico detrimento proprij status quia paruo suo incommodo tenetur magnum incommodum proximi impedire, *Lay. l. c. ex D. Th. Bon. d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

I. Homines priuati non tenentur inquirere pauperes *Vasq. &c.* si tamen dubitent de extrema alicuius indigentia, tenentur inquirere veritatem. *Sanch. Dia. p. 5. l. 8. R. 39.*

II. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emẽdam vitæ seruandæ necessariam; vel ad redimendum à periculo mortis. *Sà, & Kon. di. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

III. Si proximus tantùm egeat vsu rei, satis est illam accomodare; v. g. si ab hostibus spoliato vestem commodes, vel vulnerato æquum donec domum reuertatur. *Lay. Bon. ll. cc.*

Resp. V. In communibus pauperum necessitatibus, tenetur aliquando dare elemosynam, qui habet bona naturæ, & statui superflua. *Ita comm. D. Th. Suar. Bellar.* contra *Nau. & Vasq.* qui negant teneri. Ratio est, tum, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum: tum, quia alioqui pauperes illi inciderent in necessitatem grauem. Videtur tamen hæc obligatio tantùm esse sub veniali, vt rectè *Medina*: idque si nulla sit iusta causa negandi: aliàs sub nullo, *v. Lay. Bon. l. c.* Vnde resoluuntur Casus sequentes.

I. Pauperibus triuialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ

D necef-

necessitatis rarò quis tenetur ex præcepto subuenire, etiam de superfluis: tum quia ferè ad mouendos spectatores ista necessitas exageratur: tum quia ab alijs iuuandi præsumuntur. *Mald. V. Virges; Dia. p. 5. t. 8. R. 17.*

II. Si quis diues, & abundans diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium vsum conuertendi, is non peccat, cùm habeat iustam causam negandi: si verò talis, sine rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repelleret, eum dicit, *Lay. l. c.* versari in malo statu.

III. Nulli omninò quantumuis diuiti, omnes pauperes sine eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio: tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltem apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. *Lay. ib.*

IV. Etsi dicta de eleemosyna danda, intelligantur respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis ciuitatibus, iusta de causa, pauperes peregrinos. *Lay. ib. Trul. l. 1. c. 5. d. 10.*

V. Religiosis æquè ac alijs pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & iusta, tametsi voluntariè cõtracta, cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lerca. Dia. p. 5. t. 18. R. 18.* Aliud est de ijs, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, vt vagabundi. *Ib. R. 19.*

Resp. VI. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis proprijs, & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex

alie-

alienis, quando proximus est in extrema : (vel etiam secundùm *Less. l. 2. c. 12.* in valde graui) necessitate, & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu domini, tacito vel expresso. *v. S. Th. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Lay. Bon. l. c. n. 11. Less. l. 2. c. 12.* Vnde resolues.

I. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxijs restitutioni, v. g. furto ablatis: licet tamen ex acquisitis per opus illicitum, sed non cum iniustitia, v. g. ex lucro meretricum. Ratio, quia hæc sunt propria; priora non. *Bon ib.*

II. Pueris, filijs familias, seruis, ancillis, vxoribus, non licet dare eleemosynam, nisi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorùm voluntas præsumitur. Partiales verò casus, in quibus, vxor dare potest, *v.* suo loco, *præcepto 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. d. 3. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 18. R. 25.* vbi ex *Hurt.* notat, si pater nullas det elemosynas, posse pro eo dare filium.

III. Tutores, & Curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. *Vasq. Azor. Kon. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.*

DVBIVM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correptionis fraternæ.

Correptio fraterna, est admonitio, quà quis proximum conatur reuocare à peccato. De quà certum est, præceptam esse iure tùm naturali, quo membra vnius corporis se mutuò iuuare tenentur, tum diuino positiuo. *Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus corripe ipsum. Bec. 2. 2. c. 21.*

Lay. l.7. Fill. Bon. p. 7. Quæritur autem, quæ sit eius materia, quos, & quomodo obliget?

Resp. I. Omne mortale peccatū proximi per se est sufficiens materia, vt hoc præceptum obliget sub mortali. *Ita communiter.* Et ratio est, quia cum vitam spiritualem proximi tollat, sufficientem necessitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale*: quia etsi etiam veniale sit materia correptionis, non tamen grauiter obligans; nec nisi facilimè possis. Dixi 2. *per se*, quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem, putet se non ita strictè obligatum, vel minus esse idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. *vid. S.Th. 2.2. q.33. a.2. & cæteros supra cit.*

Resp. II. Præceptum hoc obligat concurrentibus his circumstantijs. 1. Si certò tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus superior. 2. Si probabile sit non emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantū danda est. 3. Si alius æquè idoneus, non adsit, qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fructus, quia desperato fine cessant media. 5. Si sit bona occasio locus, & tempus opportunū, possisque sine tuo graui damno facere. Quòd si horum aliquid desit, præceptum nō obligat. Vnde patet, eius omissionem in priuatis, vel nullam esse, vel leuem culpam. *v. Bon. l.c.*

Resp. III. Etsi hoc præceptum obliget omnes etiam subditos: magis tamen Prælatos. Ratio prioris est, quia omnes sunt commembra, tenēturq; sibi externa officia Charitatis præstare. Ratio posterioris est, quia subditi tantùm ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & iustitia tenentur. Vnde peccare possunt etiam graui-

grauiter, veniales culpas non impediendo, si vigor disciplinæ per hoc minuatur. Eademq; ferè est ratio de patre familias, præsertim erga liberos. *Lay. l. c. n. 5.* Pal. *Trul. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & cæteri.*

Resp. IV. Ordo in correptione seruandus est, quem Christus præscripsit, *Matth.* 18. scilicet 1. vt corripias in secreto, deinde coram testibus, tum ad Prælatum Ecclesiæ, siue superiorem, deferas. Excipe tamen, 1. Nisi præstet superiori, viro probo, & prudenti, quàm alijs testibus innotescere; prout cautum est *in Reg.* S. *Aug.* 2. Nisi peccatum sit publicum: tunc enim potest publicè corripi. 3. Nisi vergat in graue damnum tertij, aut communitatis, si superiori non statim innotescat; v. g. si quis proditionem moliatur, hæresim occultè spargat: tunc enim immediatè superiori indicandum; quia commune bonum præferendum est priuato. *Fil. t. 28. c. 7. n. 149. & c. 55.* 4. Quando corripiendus est contentus, vt superiori statim significetur: vt est apud quosdam religiosos, qui quoad hoc iuri suo renunciarunt. *v. Suar. Bec. Lay. hic. Sanch. Fill. l. c.* Ex dictis resoluitur.

I. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. *Ita Lay. Suar. Sanc. l. 6. mor. c. 18. v. Palaum hic.*

II. Si certò constet fratrem perfectè emendasse peccatum occultum, nec ex eo esse vllum periculum relapsus, vel damni, ipsi aut alteri, non licet (etiam in Societate IESV) denunciare Patri, vel Prælato, nisi frater expressè in istam denunciationem consentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. nu. 40. & 60. Pal. de char. t. 6. d. 3. p. 12. Fil.*

nentur tamen peccata publica corripere, (sed non facilè Prælatorum, & Religiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emendationis *Ron. Hurt. Dian. l. c. R.* 13.

VI. Correptio adhibenda est non semper statim, sed dum maior fructus speratur. Hinc interdum permitti potest reiteratio peccati, vt feruentius resipiscat. *Dia. p. 7. t. 3. R. 29. & 30. ex Regi. Fil. Trul.* Neq; sufficit semel esse factam correptionem, sed debet iterum iterumq; fieri, quamdiu speratur fructus. *Ib. R. 32.*

DVBIVM V.

De Scandalo.

ARTICVLVS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. I. Scandalum, dicitur peccatum occasionatum, & est duplex: Actiuum, & Passiuum. Actiuum est, dictum vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. *Ex S. T. 2. 2. q. 43. a. 7. Sanc. Azor. Lay. c. 13. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi *minus rectum* hoc est, quod vel in se malum sit, vt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, vt si iusta de causa coram alijs eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Actiuum aliud est, per se tale, aliud per accidens. Per se dicitur, quando directè intenditur alterius ruina; id est, si ideo aliquid fiat, vt aliquis ad peccatū inducatur: v. g. si adulter alienam sollicitet ad adulterium. Per accidens dicitur, quando indirectè, & interpretatiuè tantùm causatur alterius peccatum; vt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum esse inducere alterum

hic,& nunc ad peccatum,& nihilominus facis; vt si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem populo suspectam, esto absit omne peccatū, & peccandi periculum. *vid. Sà V. Clericus Laym. Bon. loc. cit.* Scandalum Passiuum, est ipsa ruina, siue in peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti vel facti. Quod diuiditur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex actiuo,& in Acceptum,quod non oritur ex actiuo; sed ex ipsius sumentis malitia; quale erat odiū, & inuidia Pharisæorum in Christum,occasione eius dictorum vel factorum; vnde hoc dicitur Pharisaicum. Et his patet.

I. Ad scandalum Actiuum non requiri, vt de facto passiuum ex eo sequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua natura sua sequi posſit: vt si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat, sicut etiam contra; passiuum potest dari sine actiuo. *Lay. ib.*

II. Scandalum passiuum non esse speciale peccatum, neq; addere circumstantiam aggrauantem; v g. qui viso alterius furto etiam furatur, non ideo peccat grauius. *Lay. ib.*

III. Non semper esse scandalum, si pecces coram alijs, sed tantùm, quando attentis omnibus circumstantijs, tam personæ agentis, quam coram quibus sit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non essent. *Sanch. Lay. l. 2. tr. 3. c. 13.*

IV. Omne scandalum actiuum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem, vt habet communis senten-

tia. An vero idem sit, quando intenditur indirectè, controuertunt Scholastici, & parum refert ad praxim. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. c. 7. Bon. l. c.* Vnde resolues hos Casus.

I. Mortaliter peccat, qui alteri dat occasionem ruinæ mortalis, nisi indeliberatio excuset: & sic opus indifferens, vel veniale, sæpè transit in mortale, ratione scandali, v. g. si iocosum verbum proferat Religiosus coram fœminis, vel ijs qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt. *Lay. l. c.*

II. Venialiter peccat ratione scandali, qui alteri dat occasionem ruinæ, & venialis tantū. Quod verum est, etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem *Sanc. l. 1. c. 6. n. 11. ex comm.* contra *Suar.* Ratio autem est, quia ruina est parua. Et patet à simili, vt si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

III. Scandalizans committit præter peccatum scandali etiam peccatum eius speciei, ad quod alterum inducit; ideoq; confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit: cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Az. Lay. Bon. l. c. Card. de Lugo de pœn. d. 16. f. 4. Dia. de Sacr. to. 2. t. 4. a. 114.* Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. *Tambu. de exp. conf. l. 1. c. 1. §. 9* ait, quoad inductos sufficere si dicas: fui multis occasio peccandi meo exemplo. *v. infrà l. 3. t. 6. c. 1. dub. 2.*

IV. Etsi is, qui scandalizauit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, vt inquit *Sa.* si quis tamen nudo exemplo suo alios ad furtū induxit, neq; alio peculiari modo, v. g. ex horta-

tione,consilio, mandato est cooperatus,non tenetur ad restitutionem: quia talis inductio est tantùm contra Charitatem, non iustitiam. Idē docet esse *Lessius*, si cum Caio v. g. potes ea intentione, vt ipse consumptis pecunijs furetur. *v. Less. c. 9. d. 2. n. 113.*

V. Non censetur dare scandalum, qui licèt publicè peccet, facit id tamen coram ijs, qui vel sunt ita viles, vel infames, aut improbi, vt nemo moueatur ad peccatum; vel qui sunt ita probi, v. g. si quis fornicetur coram alijs, qui parati sunt idem facere, nec eius exemplo mouentur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. *Sanch. 1. mor. c. 6. n. 6.*

VI. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine male suspicari, aut sentire; quia hic nō peccat, si ob sufficientia inditia suspicetur. Secus tamen est, si incipiat male sentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Vnde patet faciliùs dari scandalum ab ijs, qui sunt in magna auctoritate, vel pietatis existimatione, quam ab alijs, *Kon. d. 32. nu. 33.*

ARTICVLVS II.

An, & quando scandalum passiuum permitti possit, aut ob illud vitandum, aliquid omitti debeat?

Resp. I. Permitti non potest absque necessitate, vel vtilitate propria vel aliena. Ratio est, quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facilè possimus. *Lay. c. 13. ex communi.* Vnde resoluitur hic Casus.

Absq; causa non licet petere mutuum ab vsurario, vel ab infideli iuramentū per falsos Deos à concubinario administrationem Sacramenti, vel vt celebret: cùm enim absq; peccato id non

sit

sit facturus, cooperareris eius peccato. *Suar. Sanch.Trul.l.1.c.6.d.5.n 15.*

Resp.II. Ex causa necessitatis, vel vtilitatis, potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sine peccato fieri potest; ideoq; licet alia petere ex rationabili causa, etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem maior necessitas, vt permittatur scandalum pusillorū, quàm Pharisaicum. Item maior, si plures sint scandalizandi, si timeatur peccatum graue, & denique, si certò præuideatur, quàm alias. *Lay. l.c Bon.d.2.q.4.p.2.*

Resp.III. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel alijs, prȩsertim communitati, graue damnum immineret. Vnde bona spiritualia necessaria ad salutem, nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cuiusquam scandalum. *Fil.l.28.c.6.*

Resp.IV. Bona spiritualia, (& secundum *Lorcam* apud *Dia.p.5.t.7.R.24.* etiam temporalia) non necessaria ad salutē, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum; iuxta illud *Matt. 15. Sinite illos &c.* nisi tamen ex dilatione fructus speraretur. Facilius verò ac sæpiùs talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum pusillorum; v. g. ingressus religionis debet differri ob scandalum parentis, si cōsensus illius breui speretur. *Lay.l.c.*

Resp. V. Ad vitandum graue scandalū pusillorum, quædam præcepta impleri non debent, nisi tamen omissio esset magis damnosa omittenti. *v.Lay.l.2.t.3.c.13.* Ratio huius est, quia tunc concurrente duplici præcepto, scilicet naturali de cauendo scandalo, & positiuo, maius, & fortius est naturale. *Ex dictis resoluunt.hi Casus.*

I. Prælati Ecclesiastici non tenentur (imò nec possunt) ea, quæ ad bona Ecclesiæ conseruanda, sunt necessaria, v. g. lites &c. omittere ad vitanda scandala Pharisaica, imò etiam pusillorum; etsi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. *Dia. p. 5. t. 7. R. 4.* ex *D. Thom. &c.*

II. Si fæmina vtatur veste virili; vel contra tantùm ex leuitate, sine praua intentione, periculo scandali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale; nullum verò, si ex necessitate. *Dian. p. 5. t. 7. R. 32.* ex *D. Th. Syl. &c.*

III. Peccatum, ex quo Confessarium in confessione (ex infirmitate tamen) grauiter scandalizandū nosti, debes reticere. *Lay. l. c.* ex *Na. &c.*

IV. Vxor semel vel iterum debet omittere ieiunium, ex quo maritus grauiter offendetur, & orietur discordia. *Ibid.*

V. Si ituro ad sacrum die festo, excitanda sit grauis rixa, vel cædes, non teneris ire. *Ibid.*

VI. Superior peccata subditi sępè potest dissimulare, ad vitandas turbas, & maiora mala, quæ alioqui teneretur punire.

VII. Mulier, quæ scit in se, vel in sui aspectu aliquem in particulari scandalizandum, mortaliter peccat, si data opera ei se conspiciendam offerat: adeoque potest, & debet, non tantùm publico, sed etiam sacro abstinere die festo, semel aut iterum, ad peccatum illud euitandum. Dixi *aliquem in particulari*, quia ob timorem scandali alicuius ex cōmunitate in genere; vel etiam plurium, abstinere nimis esset difficile, & plenum scrupulis. Dixi 2. *semel aut iterum*, quia sæpè, nimis esset graue, & durum. *Bonac. Sanc. Laym. l. c. n. 10. & alij Dian. p. 5. t. 6. R. 21. & 22.* vbi in contrarium citat aliquot Authores negantes

gantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad euitandum aliorum scandalum.

VIII. Mulier quæ exornatur, etiam conuenienter suo statui, probabiliter præuidet aliquē in particulari lapsurum mortaliter, tenetur ad breue tempus eum dimittere, aut talis conspectum fugere. Dixi, *ad breue tempus*: quia ad longum, nimis illi graue foret. *v. Dian. l. c.*

IX. Si verò idem timeretur in Particulari ex ornatu superfluo; vano, & inconuenienti (quem assumere vanitatis, & placendi causa, vt videantur pulchræ, & procum facilius inueniant, seclusis alijs, non nisi veniale est,) teneretur eum omnino dimittere, etiam sub mortali: quia nullum habet ius ad illum ornatum, & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè potest. *v. Sylu. V. ornatus*. Alij tamen, vt *Caiet. & Nauar. cap. 23.* videntur, docere, eam tantùm teneri sub veniali, (sed minus probabiliter, quando in particulari lapsus præuidetur, & breui tempore abstinendum est) qui etiam cum *Azor. Less. & Bon.* excusant à mortali eas, quę ex cõsuetudine loci, media vbera detegunt fuco, pigmentis, alienis crinibus vtuntur: dummodò non aliorum lasciuam, sed tantùm maiorem pulchritudinis ornatum intendant, absque alio fine mortali, aut lege particulari id sub mortali prohibente. Addunt tamen, fore graue, & mortale peccatum, huiuscemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantùm tegendi vbi non est, introducere. *Nauar. n. 19. Less. 112. Lay. l. c. &c. v. Bon. de mat. q. 4. p. 9. n. 17.*

X. Si mulier non in particulari, sed in genere tantùm, aliquos in se scandalizandos putet, modò eorū lasciuiam non intendat, nec ei placeat

(licèt

(licèt ei placeat,quòd laudetur vt formosa) nō videtur teneri abstinere ab illo ornatu, etiā superfluo,sub mortali; v.g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi consuetudine pectus: nisi tamen denudatio, vel ornatus esset valdè turpis per se,ac directè ad libidinem prouocans. Ratio est: tùm quia est scandalum potiùs acceptum, quàm datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remota tantùm ad peccatum prouocat, vt docet: *Laym. & Bon.* tùm quia nimis graue esset isti sexui, præsertim si maritū quærant,perpetuò sic abstinere: cùm illa occasio sit vniuersalis,& perpetua:nec formosiores vnquā licitè irent foras, cùm pulchritudo naturalis plus noceat,quàm artificialis.Plura de hac re.*v. Dia.t.1.misc.Resp 30. Bald.l.3.d.5.n.33.* Interim fœminam nudum pectus gerentem non mala intentione,etsi quidam excusent à mortali, ego tamen,inquit *Sà*,difficile absoluerem.Et certum est,quòd confessario incumbat, huiusmodi ornatum dissuadere, & detterrere ab eo. *v. Sà V. ornatus &c. ll.cc.*

XI. Peccant etiam grauiter,qui componunt, describunt,repræsentant; vel pingunt turpia,& ad libidinem prouocantia. *Bon,Sanch.& Fill.*

Resp.VI. Potest aliquando permitti proximi mina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit vt, peccet, sed tantùm non auferendo occasionem, permittit vnum peccatum, ne fiant plura: ita vt permissio sit impeditiua maioris mali. *Vnde resolues.*

I.Hero licet non auferre occasionem furandi filijs, aut famulis; cum eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos nouit, & sic deprehensi puniantur,& resipiscant:tunc enim rationa-

tionabiliter permittit futurum vnum, vt euitentur plura *Sanch. Laym. Bon.*

II. Probabile est, non licere talia vltrò ponere, aut ijs obijcere quia positiuè concurreret ad peccatum; & non tàm auferret occasionem, quàm poneret. *Sà V. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem causa docet, nō licere marito dare vxori ansam adulterandi, vel adultero, vt tentet vxorem. Interim probabiliter contrarium docet. *Lay. l. 2. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari potest exemplo Iudith, quæ vix aliter videtur fecisse c. 9. Cùm enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditiuam malorum, posuit ei occasionem: nempe ornatum suum, alioqui licitum; & tamen communiter censetur in hoc non peccasse. *v. Bon. d. 2. q 4. p. 3. Pal. hic.*

ARTICVLVS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari.

Resp. Cooperari tantùm materialiter, subministrando tantùm materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo Obiectum, licet: si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundum se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non vt iuues alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut saltem non tenearis, propter causam rationabilem. Circa quam notat *Sanch. & Laym.* etsi eius grauitas certa regulą definiri nequeat, sed prudentis iudicio metienda sit: tanto tamen grauiorem requiri. 1. quanto grauius est peccatum cuius occasio datur. 2. quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quantò certior est affectus peccati. 3. quantò propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. quan-

4. quantò minus iuris habes ad tale opus. 5. denique quantò magis peccatum cum iustitia pugnat idque propter damnum tertij. *Lay. l. 2. t. 3. c. 13* Vnde resolues hos Casus.

I. Hoc modo licitè materialiter cooperatur sponsa contrahens cum sponso, quem scit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens verò eum habere votum castitatis, peccat contrahendo cum ipso; quia ad contractum illicitum concurrit, *Laym. l. c.* ex *Sanc. l. 7. de matr. d. 11. nu. 11.*

II. Licitè quoq; post matrimonium contractum materialiter cooperatur coniux, si coniugi obstricto voto castitatis reddat debitum: imò ad id tenetur ex iustitia, si eum exigentem non possit à proposito auocare. *Ibid.*

III. Similiter Parochus Eucharistiam licitè potest, & debet ministrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, si petat publice: imò confessarius præbere, debet petenti, etiam priuatim, si ex sola confessione eius peccatum nouit. *Ibid.*

IV. Excusantur à peccato famuli, si ratione sui famulatus præstent quædam obsequia, quæ sine graui suo incommodo negare non possint; vt v. g. vestiant dominum, sternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant ostium; quia hæc tantùm remotè se ad peccatum habent, & sine ijs peccatum fieret. Vnde tamen non sequitur, alteri cuiuis licere ea præstare. *Bon. p. 11. nu. 26. Azor. to. 2. l. 12. c. vlt. q. 8. Lay. l. 2. t. 3. c. 13. Sanch. l. 1. mor. c. 7. nu. 21.*

V. Ad ea opera, quæ propinquis se ad peccatum habent, aut iuuant, v. g. subijcere humeros admo-

admouere scalas hero per fenestram ascendenti ad concubinam; deferre litteras amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. nō sufficit communis ratio famulatus, sed exigunt maiorem necessitatem, & causam, vt licitè fiant; v. g. periculum grauis, aut saltem notabilis damni, si detrectent. *Ib.*

VI. Ob simile periculum excusantur vt plurimum caupones, & propolæ in locis, vbi Catholici viuunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die ieiunij comesturis: item vinum ebriosis, dum postulant, etsi sciant eos à peccato non excusari; quia plerumque peccatum æquè fieret subministrantibus alijs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. *Sanch. l. 1. c. 7. Bonac. &c.* Quod si tamen hæ rationes nō adessent, non excusarentur. Vnde non licet ea patrifamilias (vti nec cœnam die ieiunij) ministrare suæ familiæ; neque cauponi illi, præter quem nō sunt alij: nisi tamen alia grauior causa cogeret. *Ibid.*

VII. Ea quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum iustitia pugnant, etsi ex genere suo sint indifferentia, v. g. hæro alterum occisuro gladium dare, ostendere illū qui ad necem quæritur compulsare campanā, (sine scandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem etsi conductam ac paratam, è domo euocare, & ad herum deducere, furi scalam applicare, gerenti iniustum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, grauissimam causam requirunt, hoc est, metum tanti mali, quod secundum leges charitatis nemo teneatur subire ad euitandum malum alterius, v. g si aliàs occidendus esset. *Lay. c. 13. n. 4.*

VIII. In

VIII. In ciuitatibus, in quibus id vitandi maioris mali causa permissum est, licet domum locare vsurario, (excipit tamen ius alienigenam) & meretricibus; maximè si alij conductores desint; nisi tamen meretrices grauiter nocerent vicinis honestis, vel ob situm ansam maiorem darent peccatis. *Sanch. 1. mor. c. 7. Bon. l. c.*

IX. Excusantur à mortali, imò etiam veniali, si causa adsit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes quibus quis benè potest vti, licet plurimi abutantur, v.g. aleas fucos, gladios. Ratio, quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & simpliciter impediri non possunt. Quod si tamen abusus esset contra iustitiam, nō liceret; v.g. occisuro dares gladium ob magnū pretium, quod offert. Item, si quis sciat hunc innocentem non peruertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius est postponendum. *Sanch. l. c.*

X. Excusantur etiam, qui ob iustam causam vendunt agnum Iudæo, vel infideli vsuro ad sacrificium. Item qui Iudæorum Synagogas hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente, ædificant, vel restaurant; præsertim si fieret æquè sine ipsis. *Nauar. l. 5. cons. 1. de Iudæis Lay. l. 3. t. 13. num. 4.* Venena autem vendere, nisi ijs qui benè vsuri putantur v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. *v. Sanch. 1. mor. cap. 7.* Vnde venditio veneni, quod non seruit nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

XI. Christiani captiui, ex graui metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum licitè remigant contrà Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria, conuehunt, propugnacu-

gnac ula ædificant, &c. Ita probabiliter *Leſſ. San. Suar.* Lay. l. 2. t. 3. c. 13. contra *Tol. & alios*, qui, docent, peccare mortaliter. Quod ſi tamen eo loco res eſſet, vt hæc negantes magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ ſuæ anteferre. *Suar. Leſſ. Sanch. l. c.* 12.

VII. Incolæ vrbis vel Prouinciæ, quam Tyrannus occupauit, licitè manent inter iniquos, poſſeſſores eoſque cogente Imperio iuuant excubijs, foſſione, contributione; idque ex legitimi Principis præſumpto conſenſu; ex quo etiam talia obſequia licitè promittunt cum iuramento, ad maiora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. *Laym. l. c. n.* 5.

XIII. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine graui metu, ſi abſit praua intentio, licitè vehunt annonam ad caſtra hæreticorum, ſi adſint alij, qui illis ceſſantibus facerent: quia niſi id faciant excludentur omni lucro, tamquam oſores boni publici. *v. Leſſ. l.* 2. *c.* 19. *Sanc. l.* 1. *c.* 17. *Bill. c.* 22. *c.* 5.

LIBER

LIBER TERTIVS DE PRÆCEPTIS Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATVS PRIMVS:

De primo præcepto Decalogi.

HVius præcepti, prout est affirmatiuũ, materia propria sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc Virtus moralis, quà interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus eius internus est animi submissio, quà infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus est, quo internum testamur, vt oratio, sacrificium, &c. de quibus *v. Schol.* 1. 2. & 3. *parte*. Prout verò est negatiuum, prohibet vitia Religioni opposita: quæ quia opponuntur virtuti inter morales præcipuè, sunt peccata, post ea quæ contra virtutes Theologicas committuntur, grauissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per excessum, vt Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum, vt Irreligiositas cum suis.

CAPVT I.

De superstitione, & speciebus eius.

DVBIVM I.

Quod sit, & quotuplex.

REspon. I. Superstitio, est falsa religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. *Les.* Et conuenit cum definitione communi ex S. T. qua

qua dicit, esse vitium, quòd Religioni opponitur secundùm excessum. Dicit, *per excessum*: non quòd Deus nimium coli possit, aut maiore honore quàm dignus sit; sed id intelligitur secundùm circumstantias eò quod exhibeat cultum, vel quem non debet, vel eo modo, quo non debet, vel illi cui non debet,

Resp. II. Superstitio est duplex; alia cultûs indebiti, siue incongrui, quo verus Deus, sed modo indebito colitur, tribuendo ei cultum falsũ, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac præscriptum. Alia est ratione rei cultæ, cum scilicet cultus Deo debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdiuiditur in Idolatriam, Diuinationem, & Vanam obseruantiam, ad quam Magia vel reuocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. *Lay. l. 4. tr. 10. c. 1.* ex *S. Th. q. 92. a. 2.* Ex quibus resolues,

I. Superstitionem cultûs falsi cõmittit, 1. Qui Deo nunc offert cultum per ceremonias veteris legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni &c. quia significant Christũ adhuc venturũ, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absoluendo. Quod semper esse mortale, docet *Suar. de rel. lib. 2. de superst. c. 2.* 3. Is qui sua authoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Ecclesia, ad Dei cultum, 4. Qui falsas reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginem, vel se habuisse has vel illas reuelationes fingit, siue ad faciendũ lucrum, siue ad deuotionem augendã. 5. Qui vt populum moueat, fingit miraculum aliquod, vel historiam reperiri in Scriptura Sa-

cra,

cra,&c. Et hæc superstitio etsi sit ex genere suo mortalis,quia primæ veritati iniuriam irrogat, & religionem fundat in mendacijs; sæpè tamen excusatur ignorantia, vel simplicitate. *Less. l. 2. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nau. c. 12. Lay. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

II. Superstitio cultùs superflui, est v.g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis, cũ certo numero,situ,ordine cereorum,vel Sacerdotis, qui dicatur Ioannes, vel qui habeat statuam Christi, &c. quia hic cultus est ex se ipso inanis,& ad spiritum excitandum inutilis. 2. Ieiunare die Dominico, cùm nõ ieiunas alijs diebus. Item in Missa contra rubricam plures formare cruces, pluries dicere Alleluia, dicere Gloria,vel Credo contra rubricas, aliasue ceremonias demere,vel addere (etsi fiant ex deuotione,hæc enim corrigenda est,) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, & similia bona intentione facta, venialia tantùm sunt ordinaria, vt docet *Tol. Less. l. c. d. 1. Nau. & Lay.* quia est materia leuis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset, vt si rem furtiuam offeras turpia verba in templo canas ore, vel organo, notabiliter lasciuam vel ad impuritatem prouocantem vocem edas, est superstitio ferè mortalis, vt *Lay. l. c. ex comm.*

DVBIVM II.

De Diuinatione,

Quid, & quotuplex sit?

Resp. I. Diuinatio est, cùm quis opem Dæmonis tacitè vel expresse inuocat,vt noscat res contingentes,& liberè futuras, aliterue occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint

tales,

tales, quas solus Deus scire potest, inuoluitur tacita Idolatria, quòd Dæmoni tribuatur cultus diuinus: si vero sint tales, quas Dæmon naturaliter scire potest, (nam ex signis, alijsq; modis, occultissima quæq; cognoscere potest, etiã plurimas hominum cogitationes, & res futuras *v. Delrio. l. 4. c. 2. q. 4. Sanch. 2. mor. c. 38.*) nihilominus illicita est: eò quòd commercium habeatur cum Dei iurato hoste: quod importat quandam proditionem, & Apostasiam à Deo; ac fortè etiam, vt vult *Suar.* contra *Valen.* superstitionem, *vid. Lay. c. 3. Bon. p. 3. S. Th. 2. 2. q. 5. art. 1.*

Resp. II. Diuinatio est duplex: vna, in qua est inuocatio vel pactũ expressum cum Dæmone: & generali nomine dicitur Necromantia; vt cũ Dæmon occulta docet per pythones, arreptitios, præstigia, per personas mortuorum vel viuorum apparentium, aliaue signa in aere, aqua, igne, speculis. Alia est, in qua tantùm est inuocatio vel pactum tacitum, seu interpretatiuum; vt cùm ex lineamentis corporis; vocibus garritu auium, & similibus, quibus se Dæmon immiscere solet; quæritur cognitio, ad quam ea sunt improportionata. *D. Th. q. 95.* Cum vero vtriusq; speciei variæ rursus sint species, eas hic omitto; quod secundum sententiam cõmuniorem, in genere moris non differant, nec specialem habeant malitiam, ideoq; in confessione non sit opus explicare, an v. g. facta sit diuinatio ex speculis, aere, mortuo, &c. Exprimendũ tamen necessario est, vtrum inuocatio siue pactio expressa; an tacita interuenerit: quia siue hæ moraliter inter se specie differant, siue non, notabiliter tamen mutant judicium Confessa-

fessarij. v. Lay. l. c. Sanch. l. c. Less. l. c. d. 5. Delr. l. 4. disp. 4. c. 2. Bon. q. 5. p. 4.

Resp. III. Diuinatio, quæ fit per pactũ expressum, & quà Dæmon expresse inuocatur, excusari non potest à mortali; eam verò, quæ fit per pactum tantum implicitum, aliquando excusari à mortali quidam asserunt; videlicet tunc, cum vel intercedit simplicitas, & ignorantia non crassa, nec affectata, vel fides certa non adhibetur; sed tantum timor quidam, aut suspicio concipitur euentùs futuri. Lay. l. 4. tr. 10. c. 3. Sanc. Less. Sua. Cai. Bal. t. 2. l. 4. d. 4. n. 22. &c. eò quod tunc superstitiosa verè non sit, cum intentio non sit talis. v. Sua. Less. Sanch. Lay. Cai. Nau. Sayr. Val. & Tann. di. 5. de rel. q. 7. d. 1. n. 21. & dub. 2. n. 25. Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Expresse censetur inuocare, seu conuenire, & pactum facere cùm dæmone, qui vel verbis dæmonẽ inuocat, vel saltem facto aliquid vsurpat, per quod scit, aut putat dæmonẽ cooperari.

II. Is verò tacite paciscitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis vtitur ad aliquid cognoscendum, vel efficiendum. Neque requiritur, vt dæmon aliquando pactus sit se ad talis vani medij adhibitionẽ concursurum: eo enim ipso, quo quis vanitatibus ijs vtitur dæmon se immiscet; licet præter intentionem vtentis sit eum inuocare, vt docet. Sua. Less. & Sanc. il. cc.

III. Non excusatur à peccato, qui vtendo talibus rebus, de quibus constat esse naturaliter improportionatas, protestatur se nullum cum dæmone commercium intendere; quia reipsa facit contra suam protestationem. Cùm enim nec Deos, nec Angeli boni talibus se misceant, dæmon implicite ijs inuocatur, vti præter citatos

tos docet. *Lay. & Bon. ll. cc.*

IV. Neq; is excusatur, qui talia media vtilia credit propter experientias: quia has dæmon procurat, vt homines paulatim illaquet, & ad similia vsurpanda inducat. *v. Sau. 2. mor. c. 38.*

V. Si quis ab astris, somnijs, & similibus ità dependeat, vt omnes pœnè actiones suas, & vitam iuxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare, docet *Less. Suar. Sanch. l. c.*

VI. Ex talium obseruatione semel atq; iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantum esse censet *Cai. & Armilla V. Somnium*; vti, & subinde timere leuiter, ne ita sit, aut veniat quod portendunt, vt notat *Suar. sup. l. c.*

VII. Communiter, & vt plurimum in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores suprà citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid istorum interuenit, quæ à mortali excusare dicunt, vt v. g. quòd fides integra non adhibeatur *Sanch. l. c. n. 23. Caiet. in summa, Armilla, &c.* Rectè tamen notat *Delrio*; esse semper rem valdè periculosam, iuxta illa suas actiones dirigere, etiam non credendo. *vid. Sanch l. c.*

VIII. Licita est 1. Physiognomia, quæ ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum. 2. Chiromantia, si ex lineis, & partibus manuum consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones, & affectus probabiliter coniectet. 3. Item diuinatio, quæ ex somnijs coniectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas, 4. Item illa, quà ex auium, piscium, aliorumue animalium

voce, motu, alijſue actionibus naturales aliqui effectus pronunciantur futuri vt plurimum, v. g. ſerenitas pluuia, &c. 5. Aſtrologia naturalis; quæ effectus corporeos,& naturales, vt ventos, eclipſim, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia præcedit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt: imò etiam cùm ex puncto natiuitatis, ſiue horoſcopo, probabiliter prædicit complexionẽ corporis, & affectiones animi. Quia hæ diuinationes omnes naturales ſunt, & medijs proportionatis vtuntur. *Leſſ.l.2. cap.43.d.7.*

IX. Illicitæ verò ſunt omnes prædictæ diuinationes, ſi ex eis aliquid noſci, aut pronunciari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt; vt circa affectus contingentes,& liberos, aut quæ à Deo pendent, vt circa ſtatum animæ, dona gratiæ diuitias, honores, fortunam, nuptias ſtatum vitæ,& ſimilia, quorum electio voluntaria eſt,& à libera hominum voluntate pendenti itemq; de rebus occultis, vt furto theſauro abſcondito. *v.Leſſ.l.c. & Bon.d.3.q.5.p.3.nu.11. Suar.Sanch.l.c.Bon.n.11.*

X. Peccant, qui Ægyptios de fortuna conſulunt; & quidem ſi fiat cum firma fide, vel ſcandalo,&c. mortaliter: ſi verò cauſa curioſitatis, vel riſus, vt fit communiter, venialiter tantum. *Fill.& Sanch.*

XI. Superſtitioſa eſt diuinatio, quæ fit per ſortes diuinatorias, ad futurum vel occultum aliquid cognoſcendũ, quaſi ſortibus vis aliqua diuina inſit; vt ſi quis v,g. ex taxillorũ proiectione,& diſpoſitione diuinet, quis ſit obtenturus victoriam, beneficiũ,&c. Idem ferè eſt de ſortibus conſultorijs, quibus inquiritur; quid in hac

vel

vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ sunt, quando causæ necessitas, & honestas exigit; aptiorq; modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissa oratione cùm debita reuerentia: & indicium non expectetur nisi à solo Deo; v.g. si quis hærens in biuio aliterque ad viam se determinare nõ possit; vel si diuino instinctu, aut iussu fiant, vt. 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

XII. Sortes diuisoriæ sine superstitione, & plerumq; licitè fieri possunt, siue ad honestum ludum, siue ad hæreditatis diuisionẽ, siue ad litis compositionem; dummodò litigantes, qui æquale ius habent, consentiant: quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem ius habent, vt illius fit, cui sors obtigerit. Sic etiam si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri sorte definiri potest quis ex ijs sit occidendus. Dixi *plerumque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, vt *Lay. l. 3. c. 4. & Bon.* tum quia officia sæcularia non sorte; sed secundùm personarum aptitudinem sunt diuidenda, etsi inter plures æquè aptos, & dignos sorte agi possit. *v. Less. c. 43.*

XIII. Potest excusari à superstitione, qui modo illicito futura se velle diuinare ostendit loci causa. Ratio, quia non est actus superstitiosus nec affectatio cognitionis Deo propriæ, sed tantum vanitas aliqua. *Suar. & Sanch. Regin. l. 17. num. 170.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex sit Idololatria?

Resp. I. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ sicut Deo *D. Th. q. 94. art. 1.* Id verò fit, vt docet *Less. l. 2. c. 43*, non tantum sacrificio, sed

E 2 etiam

etiam quouis signo honoris, quo quis creaturæ tanquam Deo se submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Iouis.

Resp. II. Idolatria est duplex: alia Materialis, siue simulata, vt cum quis sine interno affectu ex metu mortis cultum idolo exhibet. Alia Formalis: ac propria; eaq; perfecta, vt cùm quis adorat Idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum, vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid à Dęmone aliaue creatura obtinendi, ipsi quasi Deo cultum defert, *Lay. l.c.* ex *S. Aug. & S. Th.* Vnde resolues.

I. Idolatria aliquando coniungitur cum infidelitate vel hæresi, cùm scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

II. Idolatria, etiam materialis, & ficta, est graue, & mortale peccatum; quia est saltem mendacium perniciosum, & contra religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. *Sanch. l. 1. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.*

III. Idolatria imperfecta, ob malitiam voluntatis, est peccatum grauius, quam perfecta. *v. Lay. l. 4. t. 10. c. 1. Sanch. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid, & quotuplex sit vana obseruantia, & vnde colligatur.

Resp. I. Ea est superstitio, quà medio aliquo improportionato, & à Deo non instituto, procuratur aliquis effectus; v. g. sanitas, scientia, &c. *S. Th. 2. 2. q. 46 a. 1. Bon. & alij.* Differt autem à diuinatione, quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem, illa verò ad effectum externum. Conuenit cum eadem, quòd vtraq;

uita-

nitatur pacto Dæmonis, eiq; tribuat perfectionem propriam Dei. Vnde quæ de diuinatione dicta sunt, proportionaliter huic accomodari debent.

Resp. II. Diuiditur. 1. sicut diuinatio, in eam quæ ex pacto expresso cum Dæmone: & in eã, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Diuiditur communiter in quattuor species. *Prima*, dicitur Ars notoria, quæ inspectione certarũ figurarũ, vel certo aliquo ieiunio, oratione, &c. vtitur ad scientiam, repentè ac sine labore acquirendam vt faciunt Anabaptistæ. *Secunda*, dicitur Magia, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliosq; effectos miros. *Tertia*, est obseruatio euentuum, quà ex consideratione alicuius euentus conijcitur, quid sit futurum: vt v.g. si ex eo, quòd casu occurrat vulpes, canis, aut cadauer, certa imminere credat, & indè actiones suas moderetur. *Quarta*, dicitur obseruatio sanitatum, cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba, &c. velut necessaria, & efficacia ad pellendos morbos; Idem est de gestatione reliquiarum cum vana circumstantia v.g. in tali causa, tot diebus, cum tali herba, &c. *Sanch. c. 40. n. 11. Fill. t. 14. c. 6. n. 157.*

Res. III. Vana obseruantia, sicut diuinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio, tum quia tribuit honorem diuinum creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone, *Less. Bon. q. 5. p. 4. & alij.* Nec potest excusari à mortali ex paruitate materiæ, quia simpliciter, & in omni materia, vsurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse: vt nõ sit

mortale docet *Auct. sup. cit. dub. 2. res. 3.* 1. ratione ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantū. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita esse vel futurum. *v. dicta de diuinat. du. 2. resp. 3. casu 7. & Less. dub 8. nu. 53. & 66.*

Resp. IV. Vana obseruantia cognosci potest. 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum, si nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constat. 2. ex adiunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ, vt v. g. si flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro serico; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa; vel apocrypha v. g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item si ponatur vis in modo scribendi v. g. Euangelium S Ioannis à virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim euanescat, &c. *D el rio l. 2. q. 5. Sanch. c. 40. n. 43.* Ex dictis resolues.

I. Seperstitiosum est. 1. Sumere aliquam potionem vel bolum, vel quiduis aliud vsurpare, ad scientiam aliquam subito acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, & inuolucra falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat, vel ad conciliandam inuisibilitatem, impenetrabilitatem, amo rem, fortunam, nocumēta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conijcere de euentu, v. g. sibi aliquid boni vel mali euenturum; vt si manè egrediens pedem offendat ideoq; domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere tanquam faustos, alios verò infaustos, ideoq; negotium omittere, v. g. die Veneris nolle vngues præscindere. 5. Fœminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere.

6. Pro-

6. Proijcere statuam alicuius Sancti in flumen vt pluat. 7. Si putentur Missæ non prodesse defunctis,nisi legantur septem; cum septem certi coloris candelis,& septem eleemosynis. 8. Si vnguento armario, quo gladius iniungitur, absens curetur. 9. Si certo festo, v.g. S. Ioannis, certa orentur,vel festo S.Matthiæ hederæ folia aquis imponantur,vt cognoscatur cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis vis, v.g. euadendi ab hoste, expellendi morbos, non moriendi sine præuia confessione; non incidendi in infortunium,&c. Aliud tamen est, ea per orationes petere; ac sperare. *Delrio l.3.p.1.q.4.s.7. Suar. c.15. Less. c.44.d.3. Sanch. n.34.& 37. Fill.n.150.*

II. Superstitiosum non est. 1. Obseruare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis, (v.g. die S.Ioannis Baptistæ) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel reliquias gestare ad Dei tantum honorem, & sine dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicuius certi Sancti ter iumentū circumducere, die alicuius certi Sancti æquis venam secare, &c. si scilicet hæc fiant, vt maior deuotio excitetur,& effectus Sanctorum meritis ascribatur. Aliud tamen esset, si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, vt plenè necessariæ, aut per se efficaces. *v. Nau. in man. c. 11.* Addit *Lay.* ex *Cai.* si homines rudes, bona fide, & ex deuotione,aliquem ritum ab Eccl.non receptum obseruent aliquando in sua simplicitate reliquendos, cum difficulter abducantur ab eo,quod bona fide à suis maioribus acceperunt, 4 Nec damnādæ quædam deuotiones, quas, vo-

cant Nouendiales, (v.g. nouem, vel ad exemplum S.Gregorij triginta, vel alium certum numerum Sacrorũ celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum, & similia) si fiant in memoriam alicuius mysterij, v. g. nouem mensiũ, quibus Christus fuit in vtero, vel quinque vulnerum, &c. Esset tamen superstitiosum, credere eas preces non prodesse in maiore vel minore numero. 5. Multi excusant, etiam eos, qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent illo ad hoc habere gratiam gratis datam, & sic tenet. *Nau.in man.c.11.vid Sanc.Lay.Bon.ll.cc.*

III. Non est illicitum vti virtute rei naturalis, quæ per superstitionem cognita est, modò eius obseruatio, aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio est, quia licet illa cognitio malè parta sit, peccatum tamen transijt, neq; virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit, *v.Sanc.2.mor.c.38.Bon.q 5.p.4.Lay.l.4.t.10.c.4.*

DVBIVM V.

Quid sit Maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp.I. Maleficium, est vis nocendi alijs, ex pacto; & cooperatione Dæmonis. Differt à Magia, quòd hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. *Tol.l.4.c.10.Fil.to.24.c.8.q.1.*

Resp. II. Maleficium aliud dicitur Amatoriũ seu philtrum, cuius vsus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, Dæmone hominis phantasiam commouente, nihil tamen agente in voluntatem. Vnde patet, si maleficio sic infecti labantur, eos verè peccare, quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Beneficium, quo alicui personæ, vel eius bonis damnum infertur. *Fil. l.c.nu.183.Azor to.1.l.9 c.26.*

Resp. III. Contra maleficia vti licet. 1. Remedijs petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, inuocationib. Sanctorũ, &c. 3. Destructione signorum per quæ Dæmon nocet, absq; alio tamen maleficio. *Nau. & comm. alij*. Si maleficus licito modo potest maleficium tollere, licet eum ad id accersere, rogare imò etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere, (nõ tamen interficere si nolit) *Lugo, Dia. p. 8. t. 7. R. 53.* idque etiamsi constet eum id facturum per nouum maleficium: sicuti ex causa licet ab vsurario petere mutuum ad vsuram. Ratio, quia cùm habeat ius petendi, quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat: *v. Sanch. l. 7. de mat. d. 96. n. 11. Fill. n. 192. Less. lib. 2. c. 44. d. 6.* contra *Delrio* 5. Licet etiam contrarium signum positiuum apponere, ex se tamen honestum; v. g. si Dæmon esset pactus cum malefico, se tam diu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce nõ signaret, aut lauaret corpus (nam plerumq; fit cum tali aliqua conditione, v. g. vt tamdiu duret quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defossa) licebit illi se signare, lauare, &c. *Suar. Less. lib. 2. c. 44. n. 45.* Ratio est, quia non est intentio positiuè recuperandi sanitatem eo medio, sed tantùm tollendi signũ, & dissoluendi pactum cum Dæmone. Vnde vlterius patet, licere repercutere sagam quæ te tetigit; ea enim repercussa solet noxa cessare, vt habet. *Less. l. c. Sanc. lib. 7. de matr. d. 95. & 96. 6.* Si maleficus non potest tolere maleficium, nisi per nouum, non licet eum ad id inducere: quia id esset inducere ad peccatum; & actui intrinse-

eè malo cooperari *Suar. Sanch. Less. &c. II. cc. 7.* Si dubitetur, an possit sine maleficio nouo tollere, non licet ab eo petere, vt habet *Lay lib. 4. tr. 10. c. 4. n. 9. ex Sanch. & Suar.* quia est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi potest, eum qui signa posuit, posse ea sine nouo maleficio destruere, quam eum, qui non posuit. Vnde si hic suã operam offerat, prius erit examinandus de modo soluendi *vid. Lay. hic Bon. d. 3. q. 5. p. 5.*

Quæres, Quomodo Confessario agendum cum Diuinationibus, Magis, &c.

Resp. I. Examinandi sunt, præterquam de varijs superstitionibus. 1. Quo fine tali superstitioni se addixerint, v.g. an ratione vehementis passionis tristitiæ, vindictæ, auaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De apostasia, idolatria, & hæresi; abnegant enim Christum & Deum: renunciant Sacramentis: habent Dæmonem pro Deo, vel Sancto; nec damnatum putant, aut miserum, & consequenter illius asseclas non esse damnandos. 3. De blasphemijs in Deum, & Sanctos de sacrilegijs: abutuntur enim rebus sacris, vt aqua Benedicta, Eucharistia, &c. 4. De luxuria, commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch. Fill. Bon. l. c.*

Resp. II. Monendi sunt, eos teneri. 1. Pactum expressum, si quod habent cum Dæmone, aut commercium abiurare, & dissoluere. 2. Libros suos, schedas, ligaturas, aliaque instrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum si habent si verò solus Dæmon id habeat, non necessario cogendus est vt reddat: quia pactum sufficienter dessoluitur per pœnitentiam. 4. Damna illata resarcire; ad quod proinde etiam

tene-

tenetur Fiscus, (vbi maleficorum bona confiscatur) vti & hæredes, si ad eos bona deueniant. *Lay. l.c. Suar. to. 1. de rel. l. 2. c. 17. Sanch. l. 6. cap. 40. Till. &c.*

Resp. III. A Parochis moneri, & à Confessarijs examinari circa hoc præceptũ potissimùm debent. 1. Opiliones, qui varijs dediti esse solent obseruationibus, vt gregem suum à lupis, vel scabie, vel alijs incommodis, tueantur. 2. Fabri ferrarij, quia circa equos sanãdos vtuntur verbis, vel ex psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. 3. Rustici, qui ad sananda pecora manibus, & superstitiosis obseruationibus vtũtur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas, & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes, ad certitudinem, quod in bello, vel duello non sint vulnerandi, nunquam aqua, igni, vel subita morte perituri.

CAPVT II.

De Irreligiositate, eiusque speciebus.

IRreligio, quæ religioni opponitur per defectum, vel tendit directè ad irriuerentiam Dei, & est tentatio Dei, aut Periurium, vel tantùm tendit ad irreuerentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia. De Periurio, in secundo præcepto, de reliquis hic.

DVBIVM I.

Quid sit tentatio DEI?

Resp. Tentatio Dei, est dictũ vel factum, quo quis explorat num Deus sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam aliam perfectionem habeat. *S. Thom. 2. 2. q. 97. a. 1. Sanch. &c.* Ea est duplex, scilicet vel Formalis, quando quis ex-

presse dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; vt si quis petat miraculum, quo pateſiat fidem Catholicam esse veram; vel det se præcipitē ex turri, vt experiatur, an Deus sit misericors, eū eripiendo à læsione: vel est implicita, & interpretatiua, quando quis etsi expresse non intendat Deū tentare, id tamen petit vel agit, quod suaptè natura eò referri videtur, vt si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit eripi nisi miraculosè; vel si media naturalia omittat, sperans à solo Deo effectum, v.g. in morbo periculoso respuens medicinam, petensque ac sperans à Deo temerè sanitatem *Nauar. c. 11. Less. n. 4.* Item si sine necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Less. l. 4. t. 10. cap. 5.* Vnde resolues:

I. Tentatio Dei Formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in grauem Dei contemptum redundat; vel magnam irreuerentiam, curiosius agendo cum Deo, quasi cum ludione. *Less. l. 2. c. 45. d. 1. Sanch. l. 2. c. 34. Suar. & cæteri commun.*

II. Interpretatiua tentatio cui dubitatio illa deest, plerumq; est tantùm peccatum veniale, ob imperfectionem actus, ignorantiam inconsiderationem, vel paruitatem periculi? Imò sæpè nullum est peccatum, quando scilicet iusta causa subest, v.g. Dei instinctus, necessitas, vel pia vtilitas. *Sayr. Tol. Cai. S. Th. 2. 2. q. 9.*

III. Si quis in puteum se conijciat, ad declarandam Dei erga se prouidentiam; aut supra

prunas

prunas ambulet;ad innocentiam ostendendam, est interpretatiua tentatio Dei. Vti etiam sunt eæ probationes,quæ fiunt per ferrum candens, aquam feruentem vel frigidam, &c. de quibus *v. Binsfel. & Delrio l. 4. disp.* Licèt enim Deus aliquando tales purgationes miraculosè probarit, id contigit, vel quia Deo inspirante factæ sunt, vel quia innocentes ad eas compulsi sunt liberati. *Bon. d. 3. q. 9. p. 1.*

DVBIVM II.

Quid, & quotuplex sit Sacrilegium?

Resp. Sacrilegium, est violatio rei sacræ,hoc est,dicatæ cultui diuino; & peccatum mortale ex genere suo; si opus specialiter repugnet cum rei sanctitate,non verò si generaliter tantum repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ita vt ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex, Personale, quo persona; Locale quo locus, & Reale, quo res aliæ violantur. *S. Thom. 2. 2. q. 99. a. 3. & cæteri Theologi.* Vnde resolues.

I. Personale sacrilegium est, percussio Clerici,pertractio eiusdem ad iudicium sæculare; item luxuriosa violatio personæ Deo, per votum castitatis sacratæ de quà *v. infrà to. 4. c. 2. de 6. præc. dub. 2.*

II. Locale sacrilegium est omnis actus, quo Ecclesia polluitur, vt est v. g. occisio hominis, effusio humana sanguinis, vel seminis, illicita & notoria: sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes eius immunitati, vt sunt negotiationes,illiciti concubitus, & spurcitiæ, seditiones, concilia, sæcularia, stabulationes, equo-

equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ vel Ecclesiæ, directè ad profanos vsus conuertatur; si reus ex Ecclesia velut asylo extrahatur, nisi tamen sit latro publicus, vel nocturnus depopulator agrorum, vel enorme maleficium fiducia asyli istic commiserit.) Denique, si furto auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. *Lay. c. 7. Bon. q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantum in Ecclesia, v.g. crumena viri diuitis, probabiliter non committi sacrilegium, docet *Dia. p. 1. c. 7. R. 27. ex Fagund. & sex alij.*, contra *Suar. Laym. &c.*

III. Reale sacrilegium est indigna tractatio, & administratio Sacramentorum; vt si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, & instrumentorum sacrorum, v.g. si quis calice vtatur inconuiuio; ornamenta altarium vel sacerdotum ad vsus profanos applicet; intellige de ijs, quæ consacrari, vel saltem benedici solent; nam ad nuptias vel communem vsum adhibere tapetes, candelabra, peluim, imò & manutergium, & cætera quæ mediatè seruiunt ministerio sacro, non esse peccatum docet *Tambur. exped. sacrif. l. 1. c. 1.* nisi fiat ex aliquo contemptu saltem implicito, vt si semper, & indifferenter sic vtaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis, quod in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia, vt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. *v. l. c. §. 3.* Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel turpes. Item rapina bonorum Ecclesiæ, suppres-

sio

sio piorum legatorum, vel iurium Ecclesiæ defraudatio, &c. v. Fill. tr. 24. c. 19. Reg. l. 19. n. 57 Suar.

IV. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omissionis, v. g. si quæ ad sacrificium spectant, vt corporalia, & similia sint valdè immunda. Bonac. de Euch.

V. In confessione exprimenda est species, & materia sacrilegij. Ratio prioris, quia sæpè diuersam malitiam habet; v. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris, quia etiam materia aliquando auget & addit malitiam: v. g. si sit contra Eucharestiam; addit secundùm Gordonum communi violationi rei sacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patinas, aras, agnos, cereos, &c. chrismate delibuta, non licet fœminis, & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit, nec veniale Suar. Tambur. l. c. §. 1. sine causa autem, veniale esse docet Suar. Conin &c. communiter licèt Tambur. l. c. ex Sà &c. contrarium censeat probabile: vti & si corporalia vel purificatoria lauentur ab ijsdem v. §. 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate vnguntur, vt mappas, vestes Sacerdotales, immediatè continere omnibus licet. Suar. Laym. Tamb. l. c. vbi ex Palao &c. idem concedit de reliquijs; sicut etiā, vt easdem thecis inclusas penes se habeant, vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum Laym. de pixide siue ciborio, & lunula benedictis, quando sacrā Euchareſtiā nondū continuerunt. Idem de corporalibus, pallis & purificatorijs, quando post sacrum vsum lota sunt, ex Laym. & Bon. imò etiam ante lationem. Lay. Tamb. l. c.

DVBIVM III.

De Simonia.

ARTICVLVS I.

Quid sit, & quotuplex.

RESp. Simonia est studiosa voluntas emendi aut vendendi pretio temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. *D. Tho. 2. 2. qu 100. art. 1. Lay. lib. 1. tr. 10. cap. 8. &c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quiuis contractus onerosus, siue venditionis, siue locationis, siue permutationis, aut renunciationis; quia simonia non consistit sine pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo: quia obligatio naturalis quæcunque, vt gratitudinis, siue antidotalis, non sufficit: v. g. quando quis sperat vel intendit tantùm, non tamen obligat, *Sà V. Simonia*. Ratio quia non facit contractum. *v. Bon. de Simon. d. 1. q. 6. p. 1. Less. lib. 2. cap. 35. d. 20.* Dicitur 2. *pretio temporali*, siue illud sit muneris: siue linguæ, vt est laus, vituperium, patrocinium: siue obsequij, & famulatus. Dicitur 3. *spirituale*, quo nomine intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata, siue sit formaliter talis, vt gratia, & dona Spiritus Sancti: siue causaliter, vt sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia: siue sit effectus, & vsus potestatis supernaturalis, vt est consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio, electio, præsentatio, confirmatio, collocatio beneficij, alijsque actus iurisdictionis Ecclesiasticæ. Dicitur 4. *spiritualis annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non sunt per spiritualia, sed ad ea ordinantur, ijsque sunt annexa, siue antecedenter, vt ius patronatus respectu beneficij,

ficij, vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum: siue concomitanter, vt labor in administratione Sacramentorum, iuxta sensum infrà dicendum: siue consequenter, vt reditus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Vnde patet, malitiam simoniæ consistere in irreuerentia, quæ committitur, dum res spirituale instar temporalium pretio æstimantur, & contractibus subijciuntur: atq; esse peccatum mortale ex genere suo, nec veniale fieri posse ex materiæ leuitate; quia nullum donũ gratiæ; licèt paruum, potest vendi sine graui irreuerentia, tum ipsiusmet doni, tum etiam Dei. Potest tamen esse veniale ob actus imperfectionem, & ignorantiam. *Suar. t. 3. de rel. l. 4. c. 30. Az. Fill. Lay. l. c. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Resp. II. Simonia est triplex. *Prima*; dicitur Mentalis; cum exterius vel nihil datur temporale, & dicitur purè mentalis, vel cùm aliquid datur, & dicitur Mixtè mentalis, cum intentione obligandi ad redendum spirituale, sine vllo pacto externo. *Secunda*, dicitur Conuentionalis quæ ad ipsum pactũ exterius procedit sine reali executione: diciturq; Pura, si sistat in mutua conuentione; Mixta autem, si de reali, & conuentionali aliquid participet, vt v.g. si ex altera tantùm parte realiter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ, cùm quis alteri dat beneficium, vt ille sibi aliud resignet; vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia*, dicitur Realis, quæ scilicet vtrimque realiter completur. *v. l. eß. l. c. d. 6.*

2. Simonia diuiditur in eam, *quæ est iuris diuini*, estque prohibita propter malitiam suam v. g. hostiam consecratam vendere, & eam,

quæ est iuris humani, estque mala tantùm propter prohibitionem. Et sic ab Ecclesia prohibetur. 1. Venditio beneficiorum, secundum id quod in ipsis temporale est, scilicèt quoad ius præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Æconomi, Aduocati Ecclesiæ, Thesaurarij. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta; vt suadeat alteri, vt det beneficium. 4. Pactio de resignando beneficio, vel soluenda pensione, si alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio beneficiorum: item reseruatio pensionis ex beneficio resignato: & in casu permutationis beneficiorum, æquatio fructuum, &c. si absq; superioris authoritate fiant; quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris etiam spontè oblati, pro examine ad Parochiã, ex *Trident. sess. 24. cap. 18.* pro collatione ordinum pro tonsura, litteris dimissorijs; ex *Trident. sess. 21. cap. 10.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, si salarium non habet, & consuetudo permittitur. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad religionem, non pro statu tantùm; is enim spiritualis est, ideoque iure diuino inuendibilis: sed etiam pro onere sustentationis: nisi monasterij tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. *Lay. c. vlt. Bon. d. 4. q. 1. & 2. Less. Azor. 3. p. l. 12. c. 14.* Ex dictis resoluens.

I. Simonia est, concionari, catechizare, Missas facere pro pretio, nisi excuseretur ratione laboris: non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet vel ipsa actio sacra, uel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali, ut pro labore itineris, uel cantus in Missa, uel ratione alterius incommodi pretio

æsti-

æstimabilis. Ratio, quia illæ actiones ex natura sua ordinantur ad aliquid supernaturale & ad salutem, non autem ad aliquid temporale, sicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ, prætio æstimabilis est *Bon. l. c. ex Suar. Fill. &c. & infrà l. 6. t. 3. c. 4. d. 1. Lay. l. 1. §. 4.*

II. Item Simonia est, dare vel accipere pretium pro absolutione à peccatis, censuris, pro dispensatione in voto, iuramento, impedimento matrimonij, irregularitate, &c. potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam applicandæ. *Lay. l. c. n. 10.*

III. Non est Simonia, dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate *Suar. Less. Lay.* vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem beneficij, ad quod ius in re habes. Quod addo, quia si nondum habes ius in re, etsi possis redimere vexam ab eo qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est, quia non datur tanquam pretium æquiualens rei spirituali, sed aliter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter simonia est, dare stipendiũ ad sustentationem Clerici etiam diuitis, promissis concionibus: aut de eo etiam pacisci. Ratio quia non datur tanquam pretium spirituali officij, sed personæ in alterius gratiam occupatæ: nec pro operatione spirituali, vt spiritualis est, sed vt in alterius gratiam suscepta, proindeque non est eleemosyna, sed debitum iustitiæ. *Suar. Laym. lib. 4. tr. 10. cap. vlt. &c.* contra *Rub. Silu. &c.*

IV. Non est simonia, reddere vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali; nec refertur ad functio-

nem

nem spiritualem. Dixi, *temporalem*: quia spiritualis, quae datur v.g. concionatori, vel coadiutori Episcopi propter officium Ecclesiastic. in eoq; fundatur, nec differt à beneficio, nisi quod non sit perpetua, vendi nequit: mixta verò, vt v.g. quae datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest, redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige, si in loco vbi fit venditio Bulla sit recepta. Ratio, quia, qui pensionem redimit non emit ius spirituale, sed extinguit onus temporale soluendi certam summam pecuniae. *Less. c.35. d.21. Sua. c.26. n.5. Lay. l.c n.16.*

V. Non est simonia iuris diuini, (etsi quádoq; iuris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare, v.g. beneficium pro beneficio, reliquias cum reliquijs, &c. vel dare temporale prò temporali, vt si calicem, vel agnos Dei praecisè ratione materiae vendans: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti; etiam cum piè vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contra. Ratio, quia gratitudo non respicit pretium, sed beneficium; nec soluit debitum iustitiae, sed antidotale quo non excluditur quin gratis detur. Rectè tamen monet *Suar.* huiuscemodi dona ob praesumptionem valdè cauenda. Item, donare, promittere, vel legare temporale quippiam, sub conditione operis spiritualis praestandi, modo non fiat per modum retributionis seu commutationis: vt v.g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio, quia hic non interuenit contractus onerosus, sed sistit vel in liberali donatione, vel donatione sub tali con-

li conditione, & modo. Sua.l.4.c.45. Lay.l.c.n.8.

ARTICVLVS II.

Quæ sit pœna simoniæ.

Resp.I. Sola simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, beneficio Ecclesiastico, & religionis ingressu, pœnas iuris ipso facto inducit: licèt ob ingressum religionis raro incurratur, vt dictum est, vel ob tenuitatẽ monasterij, vel cõtrariam consuetudinem receptam. Suar. c. 56. 57. Less. d. 23. Lay. l. c. §. 7.

Resp. II. Ob simoniacam collationem, & susceptionem Ordinum, etiam primæ tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis. Less. d. 24. Lay. l. c.

Resp.III. Ob simoniam Realem in beneficio Ecclesiastico, incurritur. 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Vnde talis non facit fructus suos, idq; etiam, licèt à tertia persona taliter prouisus id ignorauerit: nisi tamen contradixerit, vel nisi à tertio data fuerit pecunia per fraudem, vt redderetur inhabilis; vel nisi bona fide possederit beneficium per triennium. Less. l.2.c.35.d.31. Laym. l.4.t.10. cap. vlt. Bon. d.1.q.7.p.2.n.20. ex Gomez. Garz. &c. 3. Efficitur inhabilis ad idem beneficium, etiam per dispensationem Episcopi obtinendum: alijs tamen beneficijs iure ipso non priuatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam iudicis. Suar. c.57. n.47.

Resp.IV. Simonia confidentiæ completa dato, & accepto beneficio, licèt accipiens promissionem viciſſim non impleuerit, inducit 1. excommunicationẽ Papalem vtriq; parti contrahenti, 2. Annullat resignationem, & collatio-

nem

nem beneficiũ : in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Priuat omnibus beneficijs, & pensionibus antè obtentis, non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reseruantur. *Less. c. 35. d. 26. Suar. c. 43. Lay. n. 76.*

ARTICVLVS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. I. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter beneficium (sub quo continetur pensio, secundùm *Bon.* negante *Lessio*) est restituendum. Ratio, quià cætera vel restitui non possunt, vt Sacramenta; vel non sint restituenda ante sententiam, cum Canones aliud non statuerint. ex *Less. in 68. Suar, Fill. & contra Az. Lay. Bon. dis. 1. qu. 7. p. 3. diff. 2.* Dixi, *præter beneficium*: quia hoc retineri non potest etiam ante Iudicis sententiam; vt patet, tum ex *Cap. Si quis neque 1. qu. 1.* tunc ex *1. extrau. Cum detestabile de Simon. v. Bon. l. c.* Vbi addit, etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullo iusto titulo possunt retineri, cùm adeptio beneficijs simoniaca, sit ipso facto irrita: tum quia sic expresè habetur in *extrau. Cum detestabile, de simonia. v. D. Thom. 2. 2. qu. 100. art. 6. Nau. l. 5. Conf. §2. Less. l. 2. c. 35. dub. 31.*

Resp. II. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad religionem, iure positiuo restituendum est. Hoc tamen posterius non nisi post latam sententiam, si admissus in monasterium, maneat; quia plerumq; ratione alimentorum reti-

neri

neri potest, modo in communem vsum conuertatur. *v. Bon. l. c. Less. l. 2. c. 25. d. 35.*

Resp. III. Acceptum pro beneficio aliaue re spirituali, non secuta collatione, iure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi, cùm non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, simonia vtrumque completa, probabilius est, restituendum esse Ecclesiæ, & non danti: quia Ecclesia vtrumque punire intendit. *v. Less. Laym. l. c. §. 9.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam vsurpationem nominis Dei qualis potissimum fit blasphemando, temere iurando, vouendo, & non seruando: de quibus hic agendum.

CAPVT I.

Quid, & quotuplex Blasphemia.

REsp. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel conuicij, seu contumeliæ in Deum; siue id fiat attribuendo ei falsa, siue negando vera; siue tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; siue etiam dicendo vera, sed quæ ad eius dehonorationem, seù vilipensionem tendant: vt fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. *Ita commun. Doct. Th. 2. 2. q. 13. Bon. disp. 3. qu. 8. Sanch. 2. mor. c. 32. Laym. l. 4. c. 10. cap. 6. &c.* Vnde resolues.

I. Blasphemat, qui contra Deum infrendens

ei maledicit: item, qui ait se aliquid acturum eô inuito: item, qui eum negat; qui seriò iurat per Deos falsos, qui eum vocat Tyrannum, iniustum, nolle, aut non posse nos iuuare, non curare nostra, Dæmonem esse fideliorem, plus posse, non omnia benè esse ordinata, meliùs in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ si quidem quis credat ita esse, & non tantùm in ira, aut disperatione effutiat, tunc est blasphemia hæreticalis, id est, cùm hæresi coniuncta: quod in confessione est addendum quia specie differt ab imprecatiua. *Hurt. 2. 2. d. 9. s. 12. §. 54.*

II. Reuocantur etiam ad blasphemiam alia signa contra Deum, licèt verba non adsint; vt, spuere in cælum, infrendere dentibus, &c. Imò etiam sola mente blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

III. Blasphemat item, qui in Sanctos, vel sacra, contumeliosus est, intellige, vt Sancti, sunt siue cum habitudine saltem virtuali ad Deum, ita vt moraliter huius etiam honor censeatur tangi quia alioqui tantùm erit contra duliam, si nimirum contra illos, vt homines quidam in terris fuerunt, dicunt. Quod veniale est, si ioco fiat, v.g. si Sanctos Crispinum, & Crispinianum voces sutores, Ioannem, & Paulum, eunuchos grave verò erit, si contemptim, vel ex odio aut indignatione contra Sanctos. Licèt verò blasphemiæ in Deum non admittant paruitatem materiæ multi tamen admittunt in ijs, quæ fiunt contra Sanctos. *Escob. t. 1. ex.*

IV. Blasphemat item, qui iratus, etsi non contra Deum, sed contra alios aut alia, eadem tamen seriè profert, quæ ex sua significatione,

aut

aut modo loquendi, ac circumstantijs, important imminutionem diuini honoris, aut improperij; licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirectè, & virtualiter: quamuis id ex subreptione sæpè sit veniale tantùm, si tantùm materialiter fiat.

V. In confessione exprimendum est, si quis (quod tamen rarò contingit) directè, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Laym. l. c.*

VI. Blasphemat item, qui iniuriosè vsurpat membrum Christi; vt v.g. perdat te Dei sanguis, vulnera, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, chrisma, & similia sacra: cum ea non ad perdendum, sed ad saluandos nos data sint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumq; rerum vilipensionem contineri, *Lay. ibid. nu. 12.*

VII. Qui talium verborum consuetudinem habet, tenetur sub peccato mortali seriò conari eam tollere; quod si facit, & tamen labitur; potest excusari aliquando; eò quod iuramenta ista impetu naturali effusa, non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, vtpote retractata proposito efficaci. *Lay. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6. v. Escob. to. 1. c. 3. n. 36.* Si non conatur, idq; Confessarius notet, neget ei cum discretione absolutionem. *Lay. l. c.*

VIII. Interim plurimi excusantur ob inaduertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur, quod quidam aiunt, ijs verbis aliud se non intendere, quàm vsurpare tanquam interiectiones significatiuas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia, iræ, & seriæ voluntatis significatiua: tum,

quia, tametsi id non posset, nihilominus non videtur licere vsurpare ea, quę ex communi apprehensione aliorum sunt inhonoratiua Dei.

IX. Quod si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm nude nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v.g. ò Dei mors, vulnera, &c. sine scandalo, & sine ijs circumstantijs, quibus vilipensio importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana vsurpatio nominis diuini, hoc præcepto prohibita, & peccatum inter venialia graue, vt *Cay. & Armi. V. Blasph. & Sanc. suprà.* Quamquam propter periculum incidendi in blasphemias, & quia rarò abest scandalum, ac nihilominus apud audientes Deus, eiusque sacra censentur inhonorati rarò excusantur, & meritò absterrentur homines à similibus dictis, vt notat *Lay. l. c.*

X. In ira imprecari alijs Dæmonem, grandinem, fulgur, &c. etsi multi cõfundant cum blasphemijs, non tamen est blasphemia, sed dira imprecatio: quæ plerumque, (saltem quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob subitam commotionem, & inaduertentiam, ac defectum seriæ voluntatis, non est nisi venialis quià cùm se homines reflectunt, aiunt longè aliter se sentire, ac sensisse, ita vt videantur intereictiones tantum quædam esse ad significandam iram: tametsi Christianos parum deceat tam absurdis intereictionibus vti. *Bon. l. c. ex Nau. Tol. Regin. &c. Baldel. d. 25. n.* 10. vbi etiam censet veniale tantũ esse, sibimetipsi ex ira Dæmonem imprecari, eò quòd non lædat grauiter charitatem. Verùm *Mol. &c.* non audent id excusare à mortali, propter fœditatem, horrorem, & peruersitatem. Graue autem est, si subditi supe-

superioribus, filij parentibus, (licèt materialiter tantùm) sic maledicant, præsertim in faciem, quia est graue contra debitam reuerentiam. *Bald. l. c. v. infrà l. 5. c. 3. d. 6.*

XI. In ira vsurpare Dæmonem, sine imprecatione, non est per se peccatum; assidua tamen eius nominatio non decet Christianum; & ratione scandali posset esse grauis. *Lay. l. c.*

XII. In confessione exprimenda est qualitas blasphemiæ; videlicet vtrum contra Deum. An Sanctos fuerit: illas enim specie differre est probabile secundùm *Suar. Sanch. Reg. Azor. Lay. Dia. to. 1. R. 50. Lugo d. 15. n. 2. 17.* contrarium tamen tenet *Trul. lib. 1. c. 11. d. 2. nu. 5.* cum *Dia. p. 1. tr. de circumst. R. 30.*

CAPVT II.

De Iuramento.

DVBIVM I.

Quid sit Iuramentum.

RESP. Iuramentum est inuocatio tacita vel expressa Nominis diuini tanquam primæ & infallibilis veritatis, in testem alicuius rei. Hæc autem inuocatio in eo consistit, quòd iurans, quantum in se est, cupiat ac velit, Deum id quod iurat testari, & manifestare (si & quando nimirum illi placuerit, siue in hac vita, siue in altera) tanquam quod ab ipso Deo sit cognitum, & verum. *Ita communit. Doctores; S. Th. 2. 2. q. 89. a. 1. Bon. d. 4. q. 1. p. 1, Sanch. 3. mor. c. 1. Lay. l. 4. tr. 3. c. 1.* Vnde resoluitur.

I. Quoad forum internum, iurat quisquis interiùs intentionem habet, siue formalem, siue virtualem, & inuocat Deum in testem, siue his, siue illis verbis ac signis, siue etiam nullis vsus sit: ita vt si quis vtatur verbis nullo modo im-

portantibus iuramentum, & is tamen ea putet esse iuramenta, vere iuret: & contra. *Suar. l. 1. c. 1. Sanc. l. 3. c. 1. Lay. l. 4. tr. 3. c. 1.* Quoad forum autem externum, quænam formulæ iurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licitè vsurpari in conuersatione possint, patet ex sequentibus.

II. Quando dubium est de iurantis intentione, iudicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quib. est vsus.

III. Veram rationem iuramenti habent hæ formulæ: testor Deum, vel inuoco Deum testem, Item, *auff meinem edit bey meinem eidt*: nisi, aliud de vsurpantis intentione constet: quia multi ita loquuntur, v. g. *ich, schvvere dir ein edis, bey meinem eidt*, hoc vel illud faciam; quorum tamen mens non est seriò id iurare, sed tantùm iracundè, & grauiùs affirmare. *Lay. l. c. c. 2.*

IV. Fides à Sacerdotibus loco iuramenti exigi solita per eorum consecrationem, vti & formula illa Principum, *Bey Vnser Furstlichen, Ehren, oder Trevven*, etsi non sint iuramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco iuratæ promissionis; vti, & si à personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *bey meiner Adelichen Ehren, Trevven vnd Glauben v. Lay. l. c. c. 2.*

V. Formulæ hæ, Deus, nouit, Deus testabitur suo tempore, coram Deo loquor, Deus nouit omnia, Deus videt meam conscientiam, censētur tantùm narratiuè, proferri, non inuocatiuè (atq; adeò non sunt iuramenta) nisi aliud constet, aut ex circumstantijs probetur. *Lay. l. c. n. 4. Bon. q. 1. p. 2. ex Suar. Less. Sanch. &c.*

VI. Non sunt iuramenta, quæ dicuntur per modum sponsionis; v. g. expono caput meum, ampu-

imputentur mihi aures, ne ita sit, &c. *v. Sanch. l. c. num. 42.*

VII. Non verè iurat, qui vt iuramentum coactus viuet, dicit se iurare per omne id, per quod potest: quia cùm nulla res sit, per quam absq; necessitate iurare licitè possit, censetur per nihil iurare intendisse.

VIII. Non sunt iuramenta, (quòd Confessarij & Cathechistæ moneant, ne ex erronea conscientia peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Christiani vel Sacerdotis, vel Regis; per conscientiam meam, super conscientiam meam, &c. vt habet *Less. c. 42. d. 1. Bon. l. c.* quia tantùm significant illum loqui ex dictamine cõscientiæ, & notitia veritatis: nec in testem adducitur Deus. Esset tamen iuramentum, dicere per fidem Catholicam, per S. Euangelium, quia tunc censetur in testem adduci illius fidei, & Euangelij auctor. *v. Laym. l. c.*

IX. Non iurat, qui dicit: tàm verum est, quàm sol lucet, quam hic sedeo, ambulo, &c. Vnde etsi comparatio falsa sit, tantùm est mendacium, cùm nullus in testem inuocetur. Idem est si dicas, quod dico, est Euangelium, est instar fidei, est de fide &c.

X. Quamuis hæ, & similes comparationes; (tam verum est, quam Deus est; quam Christus est in Venerabili Sacramento, quam verum est Euangelium; item, tàm sum innocens quàm B. Virgo, vel S. Franciscus, &c.) communiter videantur continere iuramentum cum blasphemia; id tamen non satis apparet, quia nullus in testem inuocatur. Neq; videtur esse blasphemia, si sit verum, & animus proferentis sit signi-

ficare, tantùm similitudinem; vt sensus sit, hoc esse verùm suo modo, sicut alterum est verùm suo modo. Tum verò esset blasphemia, si vsurpans intenderet significare tantam esse (secundum æqualitatem,) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei. *Sanch. 2. mor. c. 31.*

XI. Non est iuramentum, cùm quis iurat per creaturas, in quibus nihil diuinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum, vt si dicas: iuro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem iuramentum, cùm fit per creaturas nobiliores: cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, vt qui in ijs singulariter residet, ac relucet, sic v. g. dum iuratur per cælum, intelligitur illius habitator; dum per terram, is, cuius hæc scabellum; dum per templũ, is, qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Euangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cuius ea verba sunt. *Bon. q. 1. p. 1. nu. 4.* ex *Suar. Sanch. ll. cc.*

DVBIVM II.

Quotuplex sit iuramentum?

Resp. Diuisiones aliquot communiter afferuntur; sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant, vt in confessione distinguere non sit opus. *Suar. Less. Bon. l. c.* Itaque diuiditur.

Primò. In Verbale, Reale, & Mixtum; cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua, vt erectione digitorum, contractu crucis, sceptri, Euangeliorum, vel & verbis simul, & actione corporali, vnde & vocatur iuramentum corporale. *v. Bon p. 2.*

Secundò. In inuocatorium seu Contestatorium,

rium, & in Execratorium seu Imprecatorium. Illud est; quo Deus simpliciter, vt testis inuocatur: hoc autem, quo non solum vocatur testis; sed etiam vt vindex, cùm iurans se, vel alium dilectum, vel aliquid sui, aut suorum, subijcit Deo puniendum, si falsum dicat: vt, ita me Deus amet, adiuuet; puniat me Deus, faciat Deus, vt hinc nunquam sanus surgam; nec coniugem, nec liberos viuos hodie intuear; tollat me Deus subitanea morte; in æternum damnet, super animam meam, &c. in quibus quando falsò iuratur, an sit coniuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controuertunt. Negat *Suar. Val. &c.* quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potiùs cogitat Deum non facturum esse *v. Bon. di. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò. In Assertorium, & Promissorium. Illud est, quo præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur; hoc autem est, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliquid Comminatorium; vt v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est explicare, vtrum per Deum an Sanctos iuraueris; quia est eiusdem speciei malitia, cùm iurans semper intendat Deum adducere in testem. *Sua. Less. c. 42. Lugo d. 16. n. 286.*

DVBIVM III.

An, & quando sit licitum iurare.

Resp. Iuramentum si debito modo fiat, licitum est. Est de fide. Et quidam est actus religionis, vt omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obseruantur hæc tria. 1. est iudicium, quod exigit, vt cum discretione, prudentia, consideratione, ac reuerentia, non sine

necessitate, aut graui causa fiat. 2. est iustitia, quæ exigit, vt quod iuratur si res iusta, licita, & honesta. 3. est veritas: vt nimirum sit res vera, aut saltem ex graui ratione putetur esse vera: ita vt, prout ex defectu alicuius horum, minor aut maior in Deum iniuria aut irreuerentia redundare censetur, ita quoque maius, aut minus committatur peccatum. *Vnde resoluetur.*

I. Quoad iudicium, si hoc solum desit, vt plurimum est veniale tantum: vt si quis absq; necessitate iuret, siue ex leuitate quadam animi, siue ex consuetudine. *v. Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Less.*

II. Moraliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari potest, iuxta quantitatem negligentiæ, quam iurans admittit in inuestigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. *Sanch. n.* 10.

III. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem iurandi sine attentione, sit ne verum hoc, an falsum, quod iurare solent.

IV. Quod ad iustitiam spectat, peccat mortaliter, qui iurat se facturum rem mortaliter malam; vt se aliquem interfecturũ, quia est grauis irreuerentia, diuina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare; ita vt hic duæ malitiæ concurrant: vna, quod velit malum; quod ad hoc abutatur authoritate Dei, odientis omne malum. *Bon. l. c. p. 3. Less. l. 2. c. 42. d. 3.*

V. Venialiter autem peccat, qui iurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut friuolam; cùm ibi leuis tantùm irreuerentia censeatur. *Bon. ib. Less. l. c.*

VI. Item peccat venialiter, qui iurat aliquid contra consilia Euangelica; vt se non ingressurum Religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. *Suar. Less. Sanch. Bon. l. c.*

VII. Quod

VII. Quod ad veritatem spectat, cum hæc deest, peccatur mortaliter, quia committitur grauis in Deum irreuerentia; quippe cum adducatur in testem falsitatis, quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere testando falsum. Nec hic excusat leuitas materiæ; quia siue hæc sit grauis, siue leuis; seria, siue locosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale iuramentum dicitur periurium. *S. Th. 2.2.q.97.ar.7. Less. Sanch. Bon. l. c.* An autem, & quando periurium possit esse veniale per accidens, *v. Escob. t. 1. c. 3. n. 6.*

VIII. Nec excusatur, qui iurat verum, si is putabat esse falsum; vel qui iurat pro certo, de quo ipse dubitat, etsi à parte rei verum sit. *Sotus, Nau. Bon. l. c.*

IX. Peccat æquè grauiter, qui ab altero exigit iuramentum, sciens eum esse periuraturum. Excipe, nisi iusta causa, & necessitas exigat; quia tunc periurium ex sola periurantis malitia sequitur, nec aliter moraliter censetur illius causa, cum vtatur suo iure. Quod tamen extra iudicium rarò habet locum in priuatis personis. *S. Th. q. 89. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. c. 8.*

X. Non periurauit, qui iurauit aliquid re ipsa falsum, quod ipse bona fide, & cum ratione putauit esse verum.

XI. Excusari subinde, quidam simplices à mortali periurio videntur posse, ratione inconsiderationis, cùm vsurpant quasdam formulas iuratorias, vt, per animam meam; puniat me Deus. Etsi enim sciant id vocari iuramentum, non tamen apprehendunt, quòd iurare sit aliquid graue, & inuocare Deum in testem; sed tantùm apprehendunt confusam aliquam ratio-

nem mali, non tanti momenti. *v. Bon. l.c. Layman. cap. 14.*

DVBIVM IV.

An in iuramento liceat vti æquiuocatione?

Resp. Iurare cum æquiuocatione, quando iusta causa est, & ipsa æquiuocatio licet, non est malum: quia vbi est ius occultandi veritatem, & occultatur sine mendacio, nulla irreuerentia fit iuramento. Quod si autem sine iusta causa fiat, non erit quidem periurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum iuret; erit tamen ex genere suo mortale contra Religionem; cùm sit grauis irreuerentia, ad alterum in re graui decipiendum vsurpare iuramentum. *Ita communit. DD. v. Sanch. l.3.c.6. Bon. p.12. Lay. c. 13.* Vnde resoluitur.

I. Grauiter peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando non rogatus, sed sponte sua iurat: quia tunc tenetur vti vocabulis secundum communem significationem, inquit *Tol. l.4.c.21.* eò quod non habeat rationem æquiuocandi.

II. Grauiter item peccat, qui vtitur æquiuocatione, quando iuramentum iustè exigitur, vt à iudice vel superiore; in re graui. *Bon. l.c.*

III. Si autem fiat tale iuramentum in re leui, per iocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, vt probabiliter docet *Sanch. l.3.c.6.* contra alios, quia sola discretione siue iudicio caret. *v. Bon. l.c.*

IV. Licet æquiuocè iurare, si iuramentum exigatur iniustè: v. g. si quis exigat iuramentum: qui ius non habet, v.g. Iudex incompetens; vel si non seruet ordinem iuris. Item si exigatur per vim, iniuriam, metum, v. g. si vir exigat iura-

mentum ab vxore de adulterio occulto, si latrones exigant à te lytrum cum iuramento *Say. l.4. c.5. & l.12. c.17. Less. Trul. l.2. c.1. d.15.*

V. Qui exterius tantùm iurauit sine animo iurandi, non obligatur, nisi fortè ratione scandali, cùm non iurauerit, sed luserit. In foro tamen externo potest cogi, vt seruet. *Sanch.7. mor. c.10. num.11. Trul. lib.2. c.1. d.10.*

DVBIVM V.

Quæ, & quanta sit obligatio iuramenti promissorij.

Resp. In iuramento promissorio duæ affirmantur veritates; vna de præsenti primaria, quòd scilicet iurans habeat animum implendi, quòd promittit: altera secundaria de futuro: quòd scilicet impleturus sit suo tempore, quòd promittit: siue promittat Deo: & est votum cum iuramento; siue homini, & est iurata promissio humana. Vnde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. *Ita communiter DD. ut Laym. l.4. t.3. c.6. Bon. p.7.* Vnde resolues.

I. Defectu primæ veritatis iurans verè periurat mortaliter, si, vel non habet animum implendi, siue materia sit parua, siue magna: licita, siue illicita; vel si dubitat, an facturus sit necne, quod iurat; vel si putet sibi moraliter impossibile vt impleat, quod promittit: quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt; vnde nec paruitas materiæ excusat. *ibid.*

II. Defectu secundæ veritatis verè periurat is, qui quod promisit, postea non implet, si rationabiliter implere potest. Id solùm hic dubitatur, an qui promisit rem exiguam cum iuramento, vt v.g. dare alteri vnum pomum, vel numum pro eleemosyna; vel castigare prolem, vel inter ven-

dendum nolle se minori pretio vēdere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub graui peccato teneatur hæc seruare? Vbi speculatiuè quidem videtur, quod sic: quia verè adductus est Deus vt testis, quod sit facturus: ergo si sine causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. *Caietan. Valent. Tolet. l. 4. c. 22. & alij.* Nihilominus probabiliter alij tenent contrarium, vt *Sanch. v. Laym. suprà cap. 14.*

III. Illud certum est, quod si ex eo quod iurasti, tantummodò parum aliquid non serues, non esse graue, v. g. si iurasti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. t. 1. l. 4. c. 12. n. 21.* quia tunc excusat paruitas materiæ. Et sic excusantur, qui iurant seruare statuta alicuius Capituli, Collegij, Vniuersitatis, &c. si postea paruum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus iuratis, & alijs ministris iustitiæ: vt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum iurasset, parum tantùm detraheret. *Nauar. Suar. Sanch. v. Laym. Bonac. p. 14.*

IV. Obligaris probabiliter iuramento promissorio, etsi extortum à te sit per iniuriam, ac metum; vt si oblitus vti æquiuocatione, iurasti prædonibus dare lytrum, vsurario vsuram. *Bec. 2. 2. q. 89. &c.* Negat tamen *Az. tr. 1. lib. 11. c. 7. q. 2.* in materia tamen matrimonij: quia matrimonium coactum metu cadente in constantem virum, nullum est: hinc etiam iuramentum extortum de eo contrahendo, videtur relaxatum ipso iure, ait *Caiet. V. periurium Suar. c. 9. Sanch. Bon. p. 9.*

V. Obligaris item, etsi iuramentum sit errore

aut

aut dolo extortum, si dolus vel error versetur tantum circa circumstantias accidentales, non magni momenti: nam si versentur circa substantiam, vt v.g. si annulum te daturum alteri iures, putans esse ferreum, cùm sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibus cognitis non iurasses, non obligaris. *v. Sanch. l. 3. c. 11. n. 42. Suar. &c.*

VI. Non inducit illam obligationem, si iures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, vt habet *Caiet.* indifferentem, quę nec ex fine, nec circumstantijs cohonestatur, quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum ac otiosarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bon. & communiter.* Vbi nota ex *Lay. sup. c. 6.* iuramentum non conualescere, etsi talis res illicita, & vana postea mutatis circumstantijs fiat honesta, cum iuxta *reg. 18. iuris in 6.* nō firmatur tractu tēporis, quod initio non subsistit.

VII. Nec obligaris implere, si quid iurasti contra consilia Euangelica; vt nō ingredi Religionem, non dare eleemosynam, &c. *Mol. Sanch. Laym. l. 4. t. 3. c. 6.* Et licet peccasti talia iurando, non tamen peccas non implendo. *v. Caiet. V. periurium.*

VIII. Teneris implere, nec potes commutare in aliud opus melius, vt v. g. Religionem, si aliquod iurasti in vtilitatem, aut gratiam alicuius hominis, aut aliquorum; dummodò sit honestū, & sine peccato impleri possit. Vnde v.g. alumnus, qui iurauit se seruiturum Principi, aut huic vel isti Ecclesiæ, &c. nō potest ingredi Religionem sine relaxatione. Excipe tamen, si iurasses Titiæ eam ducere; nam eo casu potest ea relicta ingredi Religionem; quia iuramentum sortitur

natu-

naturam actus, cui apponitur: promissioni autem matrimonij hæc tacita conditio inest, nisi ingrediar Religionem. *v. Lay. c. 6. Bon. d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. II. Iuramentum promissorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum est, quo promissio, vel propositum cui est annexum. Ratio, quia accessorium sequitur principale, ideoque quando non obligat promissio, nec obligat iuramentum appositum. *Less. lib. 2. cap. 42. d. 3. Bon. d. 4. qu. 1. p. 16. Trull. lib. 2. c. 1. d. 17.* Vnde resolues.

I. Titius, qui cùm iuramento promisit nuptias Bertæ diuiti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare iuramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam: quia promissio ipsa non obligat eo casu.

II. Qui vrbanitatis causa iurauit se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c. non peccat contra iuramentum si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa vel propositum habet tacitam conditionem adiunctam (nisi me coegeris) qua sublata non obligat; & consequenter nec iuramentum: tum quia relaxatur ab altero cedenti iuri suo, *Bon. l. c. Sanch. Less. Trull.*

III. Qui iurauit se seruaturum decreta, & regulas, vel statuta alicuius Congregationis, Vniuersitatis, vel Capituli, tantum tenetur seruare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in vsu, vel seruãtur à maiore parte Capituli, nisi tamen aliud constet de mente iurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet, quia promissio ipsa non aliter obligat. *Trull. l. c. Azor. Less. Dian. p. 2. tr. 5. m. R. 39.*

IV. Qui iurauit se seruaturum secretum, non peccat contra iuramentum, illud detegendo, quando non potest illud celare absque graui suo, vel alterius damno: quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisi hac conditione, (si non noceat.) *Sylu. Bon. Sanch. Trull. l. c.*

V. Qui iurauit Iudici se dicturum, quæ nouit, non tenetur reuelare occulta. Ratio patet. *Less. Bon. Trull. l. c.*

VI. Qui iurauit se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi iuramenti soluere, si à creditore terminus solutionis prorogetur: quia cùm hic cedat iuri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter iuramenti. *Az. Bon. Trul. l. c. nu. 18.*

DVBIVM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio iuramento obligationem contraxit.

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur à *Tol & Caiet.* recensentur isti. I. Si quod bonum erat tempore iuramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditiuum maioris boni, vel melius sit omitti, quam impleri, *Sanch. c. 15.* II. Si iuramentum mutes in opus aliud apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest, vt habet *Toll. c. 23.* Excipe tamen semper, si quid in hominis cōmodum iurasses: nec enim Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur status rei; vt si v. g. iurasses aliquem punire iusta punitione, is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam, posses ei sine periurio condonare; quia iuramentum obligabat seruato eodem statu, in quo non pœniteret. *Laym. c. 19.* IV. Si res iurata facta sit inutilis ad intentum,

eum, maximè, si magis illius destructiua, vt si v.g.ex correctione impœnitentis filij notaretur is magis destruendus, quàm emendandus; aut si turbanda familia; secuturæ rixæ cum vxore, & sic præstet non corrigere. *Reg. l.18.c.56. Bon.l.c. p.14.* V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quouis promissorio iuramento tacitè subintelligi, natura & Doctores docent. Tales autem sunt, vt *Laym.* dicit, *suprà c.9.* 1. si potero. 2. saluo iure superioris. 3. nisi res notabiliter mutetur. 4. nisi obligatio tollatur. De quo sequens dubium.

DVBIVM VII.

Quomodo obligatio iuramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem?

Resp. De hoc ex conditionibus iam positis, & potestate superiorum in suos, ac suorum vota, à *Lay. hic cap. 11. & alijs communiter* hæc traduntur.

I. Quod spectat ad irritationem, irritare & annullare potest iuramĕtum omnis is Superior maritus, aut dominus, qui & quomodo irritare potest suorum vota. *Sanch. c.19. nu.7. Suar. Az. Fill. l.25. c.9. q.9. p.17. dub.6. v. Caput seq.*

II. Possunt, & iisdem irritare iuramenta promissoria, facta in gratiam hominis, quotiescunque ipsam promissionem seu contractum infirmare ijs concessum est.

III. Quoad dispensationem, quicunq; habet potestatem ordinariam vel delegatam, vel priuilegium dispensandi in votis, potest in ijsdem dispensare, etiamsi iurata sint.

IV. Quoad commutationem, eadem est ratio quæ de dispensatione.

V. Quod attinet ad remissionem, siue relaxationem,

tionem, iuramentum factum in fauorem hominis non potest relaxari, nisi ab eo, cui factum est aut cui is, & promissa materia subiecta est.

VI. Et is quidem potest remittere, etsi talis fauor ei iuratus esset propter Deum: v. g. si quis propter Deum iurasset pauperculę eam ducere, potest ipsa iuramentum illud relaxare, vt habet *Nau. & alij* contra *Sot. & Sylu.* quia licèt iuramentum principaliter factum sit propter Deũ, quia tamen executio est in fauorem hominis: ab hominis etiam voluntate dependet.

VII. An etiam ciuilis potestas relaxare possit iuramenta suorum subditorum in temporalibus quando iusta causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam iniuriam extorta sunt, controuertitur. Alij negant, alij aiunt, apud *Lay.* Probabile est, quod docet *Sanch. l. 3. c. 12.* cum *Suar.* non posse relaxare directè; sicut potestas Ecclesiastica quando dispensat, sed tantùm indirectè, v. g. ratione materiæ; vel supplendo vicem eius cui iuratum est, & qui remittere debebat. Plura ad forum externum spectantia circa iuramentum. *v. d.* apud *Lay. sup. c. 11. Bon. l. c.*

CAPVT III.

De Voto.

DVBIVM I.

Quid sit votum, & quotuplex.

RESP. I. Est promissio facta Deo, deliberatè, de bono possibili, & meliori. *D. Th. 2. 2. q. 88. v. Sanch. & Lay. l. 4. t. 4.* Vnde patet, quòd Votum sit actus latriæ soli Deo debitus. Quare dum vouemus quiddam Sanctis, sensus est, voueri ea Deo in honorem simul Sanctorum sicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorũdem honorem. Porrò ex singulis particulis da-

tæ

tæ definitionis, multi casus resoluuntur: quos, vt vitetur confusio,& consulatur memoriæ, separatis dubijs proponam.

Resp. II. Diuiditur Votum I. In Absolutum,& Conditionatum. Illud est, quod fit sine vlla conditione, vt, voueo eleemosynam: hoc autem, quod fit cum conditione, ita vt nisi hac posita non exurgat obligatio; vt, voueo eleemosynam si sanitati restituat: vel (quod dicitur Pœnale) voueo facere disciplinam, si hoc fecero. II. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod vt tale acceptatur ab Ecclesia,& sunt hæc duo: votum castitatis, quod maioribus Ordinibus annexum est, & votum Professionis religiosæ. Simplex autem votū est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Vbi sciendum, quod votum solemne reddat personam iure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum: vt ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum, prout *v. inf. l. 4. c. 1. in tract. de statu relig.* Simplex autem tale votum: v.g. castitatis, (excipio, quod in Societate IESV emittitur post Nouitiatum) aut ingrediendæ Religionis, etsi reddat contractum, v. g. matrimonij illicitum, non tamen inualidum. *v. inf. lib. 6. de matr.* III. In Reale, & Personale. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa pretio æstimabilis promittitur, vt calix, eleemosyna; hoc autem, cùm aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione, vt votum ieiunij, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adiungunt Mixtum ex vtroque, vt si voueas peregrinationem cum oblatione alicuius rei. *v. Less. lib. 2. c. 40.*

VV-

DVBIVM II.

Quæ requiratur voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cùm voti obligatio sit grauissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis liberè, & directè in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. *Ita Doctores commun. Less. Bon. d. 4. q. 2. p. 1.* Vnde resolues.

I. Ætas & vsus rationis ad vouendum ea sufficit, quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen votũ solemne Religionis, quod inualidum est ante certam ætatem.

II. Non obligat votum factum cum semiplena animaduersione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu; vel consuetudine, lingua mentem præueniente, vel ex calore iracundiæ rationis vsum auferente. *Az. Sanch. Trull. l. 2. c. 2. d. 1.* Vbi notat, non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si vouentem facto voto mox pœniteat: item motum iræ, raro, & vix vnquam impedire vsum rationis.

III. Quòd si is, qui scit se vouisse, dubitet an cum sufficienti deliberatione, & vsu rationis, ob defectum ætatis, se quidem vouit ante septennium, votum non obligat, nisi constet de sufficienti rationis vsu; qui eum ius in tali non præsumit, & possessio stat pro libertate. Si verò post septennium vouit, obligat; quia possessio est pro voto, cùm præsumatur vsus rationis, nisi constet oppositum. Si denique dubitet, vtrum ante, an post septennium, vouerit, teneri voto vult *Sanch.* & *Palaus*: negat. *Dian. &c.*

IV. Vota facta in ebrietate, etiã ante præuisa, & sic volita in causa, non sunt valida; cùm non

sint

sint volita in seipsis, & directè; bonum autem non consurgat nisi ex integra causa: quamuis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè, & in causa. *Lay. l. 4. t. 4. c. 1. nu. 4.*

V. Vota facta in metu, non incussu ad hoc ipsum, vt votum extorqueretur, valida sunt; quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata, facta autem in metu iniustè incusso ad ipsum votum extorquendum, inualida sunt. *ex communi.* non quia non sint voluntaria, sed quia vel ius ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim iniustæ coactioni: idque, siue metus sit grauis, siue leuis dummodo quis formaliter ex solo tali metu voueat. *Suar. de Voto, l. 1. cap. 8. Sanch. Fil. tom. 26. cap. 1.*

VI. Quoad vota emissa ex errore, si error fuerit circa substantiam materiæ promissę, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, siue rationem formalem, ac motiuum vouendi, votũ nullum est, vt v. g. 1. Circa substantiam; si quis voueret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus: vel se ingressurum certum monasteriũ, putans esse Ordinis S. Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. g. voueret se ingressurum monasterium, vbi putaret religiosam disciplinam, & essentialia religionis seruari accuratè, & tamen non ita esset; vel si voueret peregrinationem ad limina Apostolorum, putans tantùm distare centum miliaribus; cùm tamen distarent trecentis. 3. Circa causam finalem: si quis v. g. voueret aliquid in gratiarum actionem, pro sanitate parenti reddita, & is reipsa non fuisset ægrotus, vel esset mortuus: Et ratio nullitatis talium votorum est; quia hic de-

ficit liber consensus; qui non fertur in incognitum: & nihil est tam contrarium consensui, quam error. *Fill. t. 26. c. 1.*

VII. Vota, quæ eduntur post Nouitiatum, in quocunque approbato Ordine, instar matrimonij carnalis non sunt irrita ob vllum errorem, nisi solùm substantialem circa substantiam.

VIII. Si error circa conditionem substantialem sit de re parui momenti, non redditur votum irritum, vt si iter peregrinationis, quã quis vouit, sit paulò longius quam putabatur; quia parum reputatur pro nihilo. Item si error sit tantùm circa causam impulsiuam, valet votum; quia illa est tantùm causa secundaria, quà supposita actus est sufficienter voluntarius secundùm substantiam. Neque talis error in cæteris contractibus actum vitiat; v. g. vouit aliquis peregrinationem Romam, studio colendi Deum: & simul etiam habuit causam secundariam impulsiuam, vt inuiseret fratrem, quem putauit esse Romæ; quem etsi intelligat deinde istic non esse, non ideò desinit obligare voto: Et ex his patet, quomodo intelligendum sit, quod dici solet, vota non obligare vltra intentionem vouentis. *Sanch. lib. 4. c. 2. Less. lib. 2. c. 40. d. 2.*

IX. Ad votum non sufficit nudum propositum, licèt firmissimum; quia, qui tantùm proposuit, non tenetur sub peccato præstare: qui autem promisit, obligatur sub peccato; & nisi præstet, agit contra fidem Deo datam. *Bon. p. 1. Lay. l. c.*

X. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita, vt patet in susceptione Ordinũ sacrorũ, vbi licèt nõ dicatur voueo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hoc ipso: quod

quod sciens Ecclesiam annexuisse ijs ordinibus istud votũ, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc cẽseretur vouere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui aiunt, aliqui probabiliùs negant: dicuntque talem teneri ad castitatem non ex voto, sed Ecclesiæ præcepto. *Sanc. de mat. l. 2. d. 27. n. 11. Bon. q. 2. p. 1. & communit.*

XI. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, sed tamen se non obligandi, nullum esset votum, secundùm *Nau. Syl. Sanch. n. 27. Less. l. 2. c. 40. dub. 1. n. 6. Bon. & alios*, contra *Caiet.* quia talis non vult vouere, cùm apponat conditionem contra substantiam actus. Vnde *Lugo d. 23 de iust. sec. 1. & alij*, contendunt talem non posse dici promittere. Verùm videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vouendi, & se obligandi, non tamen implendi, tunc etiam grauiter peccaret, & votum esset validum. *Sanch. Fill. Bon. p. 1. q. 14. Lay. &c.*

DVBIVM III.

Quæ requiratur materia voti?

Resp. Ea debet esse possibilis, (cùm impossibile nec efficaciter possit intendi, nec ad illud sit obligatio) & non solum bona, sed etiam melior quàm oppositum, siue eius omissio: quippe finis intrinsecus voti est, honorare per hoc Deum: id autem non potest fieri, nisi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem esse non possit vt quis obligetur ad relinquendum id, quod est melius. *Sanch. l. 9. c. 6. Laym. Nauar. &c.* Vnde resolues,

I. Inualidũ est votum nunquam peccandi venialiter, cùm id moraliter, & ordinariè sit impossibile. Aliqui tamen volunt, sic vouentem teneri isto voto ad vitanda mortalia, & venialia grauiora, de quo *Schol. Nau. c. 12. n. 65. Suar. l. 2. c. 3. Sanch. de mat. l. 9. d. 35.*

II. In-

II. Inualidum est votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, nisi ex circumstantijs aut fine fiat bona: quia Deo displicet stulta promissio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vouens: vt v.g. si quis decidens ex equo, voueat non amplius equum ascendere. *Nauar. c.12. Sanch 4. moral. cap.7.*

III. Inualidum est vouere mala: & qui vouet mortale, peccat mortaliter: qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicit. *Sa Sylu. &c. V. iuramentum*: licèt mortaliter peccare velit *Caiet. V. votum, & Less. l.2.c.4.d.5.* quod videtur probabilius.

IV. Inualidum est votum, cui adiungitur finis vel alia circumstantia mala tenens se ex parte rei votæ; vt v. g. vouet quis eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam iniustam, felicem successum, furti, adulterij, &c. aut in gratiarum actionem pro successu talis peccati: quia datio eleemosynæ in talem finem, est actio blasphema, quasi Deus peccata promoueat; ideoq; non potest esse materia voti. *Caiet. Nau. c.12. Sanch. c.6. Lay. l. 4. t.4. c.2. n.6. Fill. l.26. c.5.*

V. Validum autem est, etsi ei adiungatur finis, vel alia circumstantia mala tenens se tantùm ex parte vouentis; vt v.g. si quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voueat ei dare eleemosynam: quia tunc res ista bona est quam vouet, licèt ipse voueat malè, & cum peccato. *ibid.*

VI. Validum item est votum factum ex affectu erga rem bonam, vt bona est, etsi coniuncta cum causa mala: vt si quis voueret eleemosynam, si ex duello euaserit saluus: si non capiatur

piatur in furto; si filius sibi nascatur ex adulterio, quod parat, &c. licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum sit, tamen his positis non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non sunt, sed Dei dona, & votum non cadit super ista mala, sed super hæc bona, considerata (vt pono) quatenus in se bona sunt, *Nauar. Lay. l. c.*

VII. Inualidum est, & veniale peccatum, vouere bonum, quod est impeditiuum boni maioris, vt præsertim sunt vota contra consilia Euangelica; vt v.g. manere in seculo, ducere vxorem, ne ad malitiam, facere mercaturam. *Nau. n. 29. Suar. Fill. c. 1. q. 7. n. 58. Sanch. &c.*

VIII. Si tamen aliquod bonum per se, & absolutè minus, fieret per accidens maius bonum, tunc alia vouere valet; vt v.g. si quis videret susceptionem ordinum sibi damnosam. *v. Bon. p. 1.*

IX. Matrimonium ordinariè inualidè vouetur; quia ordinariè melior est cœlibatus. Dixi *ordinariè*: quià validè vouetur. 1. si quis ad hoc obligetur, vt quia sine iniuria, aut graui infamatione sponsæ, vel liberorum ex ea conceptorum à sponsalibus nô potest recedere. 2. si id Reipub. valdè vtile futurum existimetur, vt, quia v.g. ex eo speratur pax inter Principes, conuersio hæreticorum, regni tranquilitas. 3. si quis ob fragilitatem, & inueteratam consuetudinem peccandi, adeò sit pronus ad lapsum, vt prudentes iudicent consultum ei esse, vt nubat: in quo tamen vltimo. *Lay. & alij* dissentiunt. *v. Bon. l. c. Fill. n. 6. Nau. Suar. l. c. Lay. n. 12.*

DVBIVM IV.

Quæ, & quanta sit obligatio voti?

Resp. Tanta est, quantum tum quantitas materiæ permittit, tum intentio vouentis, quà se

vel

vel multum, vel parùm, vel absolutè, vel cũ certa conditione, restrictione temporis, qualitatis obligare vult, designat: ita vt, etsi obligatio uoti sit iuris naturalis, uis tamen eius pendet à uoluntate, & facto hominis, tanquam præuia conditione, ut tantum, uel tantum obliget. *Ita communiter. v. Laym. c. 4. Bon. p. 5.* unde resolues.

I. In materia leui nemo obligatur sub mortali; quia materia id non permittit. *Nau. n. 40. Sanch. l. 4. c. 12. Lay. l. c.* v.g. uouisti recitare quotidie Salue Regina: omittendo semel, iterumq; non peccas mortaliter; quia materia est parua. *Sanch. l. 4. c. 12. Lay. l. c. Azor. lib. 11. c. 15.* Imò etsi toto anno omittas, esset tantum ueniale, eo quod materiæ istæ paruæ non coalescant in unã probabiliter docet *Dia. t. 5. misc. n. 24.* ex *Soto, Arag. & Tannero 2. 2. di. 4. du. 3.* contra *Valent. &c.*

II. In materia graui etsi quis possit se obligare tantùm leuiter, communiter tamen censetur se uoluisse obligare grauiter, nisi aliundè constet. Vnde uiolans tale uotum, peccat grauiter ex genere suo. *v. ibidem.*

III. Qui postquam graui uoto se obstrinxit, seriò deinde dolet, quòd fecerit, non peccat grauiter, modo retineat animum implendi. *vid. Sà, V. votum.*

IV. Qui uiolat uotum de re iam ante præcepta; v.g. qui post uotum castitatis fornicatur, debet in confessione addere, quòd uotum id habeat, aut, quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat; quia duplex tunc est malitia peccati. *Suar. c. 6. Less. d. 7. Sanch. c. 5. Fill. c. 1 q. 7.*

V. Alieno uoto nemo obligatur ex ui illius uoti. Vnde si qui Canones uidentur iudicare, filium à patre Religioni deuotum, teneri eam

profiteri, intelligendi sunt, si filius uotum patris semel ratificauerit, *Suar. c. 9. Sanch. Lay. c. 3. n. 6.*

VI. Cùm hæres teneatur soluere uota realia defuncti, non tenetur ui uoti, sed ex iustitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. soluere. *ibid.*

VII. Eodem modo si Communitas aliquid uouit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur id seruare ui uoti, sed interdum ratione pacti, statuti, uel longæ consuetudinis. *v. Laym. hic cap. 3.*

VIII. Cùm quis uouet factum alterius, sensus est, se curaturum id eò modo, quo licitè potest, ut v. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipiendo, si sit superior, uel etiam aliquando paciscendo, & suppeditando sumptus. Sic parens, qui filium deuouit Religioni, ad nihil aliud tenetur, quam vt conetur eam filio persuadere: sic qui Missas uel peregrinationem alterius curandam, quando stipendium ac sumptus ei persoluit, non tenetur alium substituere nouis sumptibus, si prior non præstet, ad quod se obligauit. *Sanch. Laym. nu. 7.*

IX. Vota personalia non implentur nisi per uouentem: unde qui uouit peregrinationem Romam v. g. non satisfacit, si conducat alium, neq; ad id tenetur, si ipse non possit. *ibid.*

X. Vota realia soluenda sunt ex proprio: vnde qui nequit ex suo, non tenetur ab alio mendicare. Quòd si possit ex suo, & tamen alius siue rogatus, siue spontè pro ipso uelit soluere, id ualet; quia tunc quod absurdat, fit ipsius: non autem actio alterius personæ potest fieri alterius. *v. ibidem,*

XI. Vota conditionalia non obligant cessante

condi-

conditione, etiamsi ipse uouens causa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodò id non impediuerit per dolum, uim, aut malitiam: ut v.g. uouisti peregrinationem, si eam Petrus approbet; deinde submittis, qui persuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imò, etsi malitiosè per fraudem, dolum, &c. impedieris, adhuc probabile est, te voto non teneri, ut habet *Lay. c. 6.* ex *Suar. & alijs*. Interim *Lay.* rectè hic aduertendum monet ad intentionem vouentis; vt v. g. si filius voueat se ingressurum Religionem, nisi pater contradixerit, videtur eius intentio fuisse, nisi contradixerit ex se, sua sponte, sibi relictus, &c.

XII. Qui uouit rem certam & determinatam, v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium: cùm id non soleat intendi: si autem eam rem uendiderit, probabilius uidetur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit; quia qui uouet rem, censetur promittere omnem eius utilitatem.

XIII. Qui uouit aliquid faciendum certo tempore, ut ieiunare hoc, uel isto die; illo transacto, siue cum culpa, siue sine culpa eius, ad nihil tenetur; & neque si præuiderit impedimentum eo tempore superuenturum, tenebatur præuenire, cùm hæc non soleat intentio vouentis esse. *Suar. Nau. l. 1. v. Bon. p. 5.*

XIV. Qui vouit aliquid sine certo tempore, v.g. peregrinationem, tantum tenetur implere cùm commodè primùm potest: quia sic moraliter quisq; censetur intelligere suam promissionem, vt habita commoditate non nimis diu differat, quamuis minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 0*

Suar. Laym. cap. 3. Bonac. &c.

XV. Qui vouit aliquid sine certo loco, v. g. ingredi Religionem S. Benedicti, satisfacit intrando quodcunque monasteriũ illius Ordinis, in quo seruentur substantialia regulæ. Neq; tenetur pro admissione peragrare Prouinciam, sed satis est adire loca aliquot non nimis dissita. Et satisfecit voto, si postquam ingressus est, remittatur, aut egrediatur (saltem cùm iusta causa, qualis est v. g. grauis ac diuturna tristitia, & anxietas, siue ex natura ipsa, siue aliunde nata. *Escob.* ex *Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. n. 100.*) ante Professionem. *v. Trull. lib. 2. c. 1. d. 20. n. 7. & 8.*

XVI. Qui vouit aliquid sine certa qualitate, v. g. Religionem in genere, potest ingredi, quamcunque, etiam laxiorem; modò seruentur essentialia, & sit approbata. Similiter, si quis vouit triticum, &c. non tenetur dare optimum quod habet, sed satis est, (loquendo de obligatione præcisè) vt det quod non sit planè ineptũ.

XVII. Qui vouit aliquid sine certa quantitate, v. g. eleemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit, dando quantum voluerit, modo non tam parum, vt videatur potius irridere suum votum, quam implere. Ratio horum omnium petitur ex intentione vouentis, quà nemo censetur se obligare, nisi ad id, quòd commodè potest, & communiter est decens. *Suar. Sanch. l. 4. cap. 13.*

XVIII. In dubio de mente uouentis, debet fieri interpretatio secundùm uerborum, quibus usus est, proprietatem, uel potius communem & usitatam acceptionem, *Fill. t. 26. c. 2. Lay. c. 3.*

XIX. Qui uouit, si ludat chartis, dare decem imperiales, tenetur secundùm *Sanch.* dare toties

ties decem, quoties ludit; quia pæna est actui accessoria. Videtur tamen negare, *Lay. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4. v. Trul. Dian. p. 5. t. 9. R. 60.*

DVBIVM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest: 1. Nullius autoritate interueniente: idque uel materiæ mutatione; ut si materia ante honesta, fiat turpis, indifferens, uel impeditiua maioris boni, ratione nouæ circumstantiæ, uel prohibitionis; uel si fiat impossibilis, absolutè aut moraliter, uel defitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interuentu autoritatis humanæ, idq; tripliciter, irritatione, commutatione, vel dispensatione, de quibus sequentibus dubijs. Est communis, *Sanch. l. 4. c. 24. Less. l. 2. c. 40. Suar. Fill. t. 26. c.* 8. Vnde resolues.

I. Etsi tua culpa materia facta sit impossibilis inutilis, &c. tamen post quàm iam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pęnitere de culpa.

II. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium, implendum est id, quod est præstantius, & Deo gratius: alterum cessat: Quòd si verò sit æquale, aut nescias vtrum sit melius, implendum est quod prius vouisti, & ruit posteriùs: si & hoc nescis, libera est electio. *v. Trull. l. 2. c. 2. d. 9.*

III. Si materia voti fiat impossibilis, quoad partem tantùm, tunc si commodè talis materia diuidi non potest, aut non solet, ad nihil teneris: v. g. vouisti ædificare templum, si totum non potes, non teneris ad partem.

IV. Si verò diuidi commodè potest, & solet, manet obligatio ad illam partem, quam potes: vt v. g. 1. Qui non potest ieiunare tota hebdo-

mada, potest autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & consummauit post votum castitatis, tenetur non petere debitum; cum eatenus votum adhuc sit possibile (reddere enim debet) *v. Bon. p. 7. §. 1.*

V. Quod si votum diuidi quidem possit, sed vnum in eo sit principale, reliqua verò accessoria tantùm, non per seorsum intenta, sed dependenter à priori, tanquam illius appendices, & modi: tunc si principale fiat impossibile, ruit etiam obligatio accessorij, non autem contra: vt v. g. vouisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; si peregrinatio impossibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mittere. *v. Sanch. l. 4. c. 10. Bon. d. 4. q. 2. p. 4. §. 4. Trul. l. 2. c. 1. d. 10.*

DVBIVM VI.

De voti irritatione.

Artic. I. An, & quomodo tollatur obligatio voti per directam irritationem?

Resp. Cùm non debeat violari cuiusquam dominium, ac quilibet dominus possit vti sua libertate, hinc si potestati dominatiuæ alterius sit subiecta alicuius voluntas, potest is subditi sui iustius omnia vota, qualiacunque sunt, ad suum libitum, sine vlla causa, valide irritare directè; hoc est, potest velle, & pronunciare, vt illa vota nulla sint, ita vt nullo etiam casu obligatio postea reuiuiscat (etsi peccent, si absque causa irritent, vt docet *Less. l. 2. c. 49. n. 75. Nauar. Suar. Vill.*) Porrò hoc ius prouenit ex iure positiuo, quo datur alicui legitima potestas dominatiua in voluntatem alterius. *Ita communiter DD. v. Sanch. l. 4. C. 24. n. 30. & 31.* Vnde resolues.

I. Quiuis pater, & in eius defectu, auus paternus,

ternus, tutor, imò etiam mater, non tantùm si nutrix sit, sed etiam in priorum defectu: & secundum quosdam, reliquis deficientibus etiam magister, vel herus, vt *Suar. Less. d. 10. n. 78.* contra *Sanch.* potest directè irritare vota liberorum impuberum: vt colligitur ex *c. Mulier, 32. q. 2. c. 1. & 2. 20 q. 1. &c. Si quis de reg.* Impubertas autem secundum iura finitur in masculis anno decimo quarto completo, in fæminis duodecimo completo, à die natiuitatis computando, vt *Sanch. l. c. v. Lay. t. 4. c. 2. Bon. di. 4. q. 2. p. 6. §. 2.*

II. Vota religiosorum (non tamen nouitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa, irritare possunt directè præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, vt habet *Suar. l. 6. de voto c. 7. n. 19. Regin. l. 17. n. 342. Fill. Bon. l. c. n. 26.* Excipitur tamen votum transeundi ad Religionem strictiorem. *v. Binsfeld. 3. p. Each. c. 8. Less. n. 75. Sanch. l. 4. c. 24. n. 30. Bonac. l. c.*

III. Idem potest, secundùm *Sanch. lib. 9. de mat. d. 39.* maritus respectu votorum vxoris: licet probabiliùs id alij limitent ad ea vota, quæ mariti iuri præiudicant. *Laym. hic c. 7. Fill. tr. 26. c. 8. q. 3. Less. d. 10. n. 83. & d. 15.*

IV. Qui semel votum irritauit, si postea nolit, non ideo reualidatur, vt *Sà. V. Irritatio voti.*

V. Nullus supradictorum potest directè irritare vota emissa ante subiectionem, v. g. ante matrimonium: facta verò intra tempus subiectionis, de re implenda post tempus subiectionis v. g. in pubertate, vel post obitum mariti, possunt irritare. *Bon. l. c.*

VI. Votum de quo dubium est, vtrum emiserit tempore libertatis, an subiectionis, non posse

irritare Superiorem, docet *Salas 1. 2. q. 21.* & *Caram. l. 3. c. 1. d. 1.* Sed contrarium tenet *Suar. Sanch. Bon. &c.* cum *Bardi d. 6. c. 1. §. 18.*

VII. Facta tempore subiectionis, possunt adhuc irritari post illud: v.g. quando filius iam est pubes. Quod verùm est, etsi in pubertate ea ratificasset, putans ex errore esse firma; secus tamen, si infirma esse nouisset, & independenter à prioribus ratificasset. *v. Less. l. 2. c. 40. dub. 10.*

VIII. Supradicti possunt reuocare, ac directè irritare vota, etsi semel ea ratificauerit; quia non priuarunt se dominio, & potestate sua. *v. Suar. de voto l. 6. c. 6.* Quod si tamen id sine causa fiat, erit secundùm quosdam peccatũ mortale: licet probabilius id neget *Suar. l. c. c. 4. & Lay. hic.*

IX. Prælatus potest irritare votum subditi, à prędecessore æquali vel inferiore confirmatum, non tamen à superiore. *v. de his Bo. l. c. §. 3. Lay. c. 7.*

Art. II. Quis vota indirectè possit irritare?

Resp. si alicui, non quidem voluntas vouentis, sed voti materia sit subiecta, ita vt in hanc ius habeat, is tale votum potest irritare, irritatione indirecta; hoc est eius obligationem suspendere in quantum suo iuri præiudicatur: idque ex lege naturæ docente, quòd nemo possit alteri promittere aliquid in præiudicium tertij *S. Th. in 4. d. 38. Suar. Less. &c. ll. cc.* Vnde resolues.

I. Sic irritare possunt, præter supra nominatos, mater respectu filiorum puberum, quàm diu manent in domo paterna, nec sunt emancipati, item tutor puberis, vsque ad annum vigesimum quintum, in ijs quæ eorum potestati officiunt *Laym. c. 7.*

II. Idem potest vxor respectu mariti v.g. si is vouerit longiorem peregrinationem, habitare

alibi,

alibi, cubare seorsum; quæ derogant vitæ sociali, & vsui dominij, quod habet in corpus mariti. *Less. num. 83 Fill. num. 373.*

III. Item dominus, & domina respectu famulorum, vt si ij vouerint ieiunium, quo fierent inepti ad obsequia domini: quale votum non est castitatis, vel breuis orationis. *Less. n 86.*

IV. Item non tantum Pontifex respectu omnium fidelium; sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præiudicat. Denique Superiores respectu nouitiorum, in ijs, quæ impediunt Nouitiatus exercitia. *Less. d. 13. nu. 8.*

V. Non possunt irritare indirectè vota de re alias præcepta, v. g. non furandi; quia nemini præiudicant. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit ampliùs subiecta; v.g. vota serui implenda cùm erit liber; & coniugis cum alter erit mortuus.

VI. Potest quis etiam indirectè irritare vota longè antè facta, quàm sibi materia subijceretur; v.g. facta, à coniuge longe ante matrimoniū.

VII. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa, & confirmata; indirectè irritare vt patet ex art. superiori. Excipe tamen, nisi suo iuri cessisset: & hanc cessionem subditus acceptasset, vt v. g. in voto castitatis, mutuo mariti, & vxoris consensu facto. Secus tamen esset, si vel sola vxor, vel vterque independenter ab altero vouisset.

VIII. Vota indirectè tantùm irritata reuiuiscunt, & obligant quando alteri desinunt præiudicare. *v. his Bon. p. 7. Lay. c. 8.*

DVBIVM VII.

Quid sit commutatio voti?

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti loco eius, quod voto promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, vt licitè fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima*. Ad commutationem voti requiritur authoritas Ecclesiastica, 1. quando commutatio fit in paulò minus bonum: quod si notabiliter minus fit miscetur dispensatio. 2. Quando dubium est de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tunc putent sufficere authoritatem propriam. Hæc tamen sufficit ad commutationem in melius: quia in meliori minus continetur. Voco autem melius, quod est tale in ordine ad vtilitatem spiritualem vouentis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale, requiritur causa, licèt minor, quam ad dispẽsationem: quia dispensatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud subrogat. Vnde si fiat in melius, nulla causa requiritur: si in æquale cum authoritate superioris, sufficit maior in illud propensio. Si verò dubitetur, an sit æquale, sufficit notabilis molestia in implendo. *v. Less. lib. 2. c. 40.* Vnde resolues.

I. Quamuis oratio absolutè sit melior ieiunio, non licet tamen propria authoritate hoc in illam commutare; quia hic & nunc potest ieiunium esse Deo gratius: vt pote vtilius ad bonũ spirituale huius hominis. *Less. d. 16. Sanch. c. 56.*

II. Omnia vota personalia propria authoritate commutari possunt in votum Religionis: imò ipso iure omnia vota realia sic mutantur in Professione.

III. Qui

III. Qui habet votum Religionis, non potest illud propria authoritate commutare in susceptionem Episcopatus: tum, quia hic non efficit hominē perfectiorem quàm Religio, licet perfectiorem esse supponat: tum quia non constat, quòd illud hic, & nunc sit Deo gratius: tum, quia sic respondit Innocentius III. apud *Bon. in 2. praeceptum d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet *Less. l. 2. c. 4. d. 26. n. 103. Azor. Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. n. 15. Palaus d. 3. t. 16. n. 2. Fagund. Dian. p. 6. t. 6 R. 62.*

IV. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi: non tamen contra: quia commutatio est pars dispensationis: quia autem potest maius, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare nisi in æquale: quod moraliter & non scrupulosè æstimandum est, vt monet *Lay. c. 8.* In quà æstimatione, ait *Caiet.* non negligenda sunt concomitantia: v.g. in voto peregrinationis; habenda ratio non tantū laboris, sed etiā expensarum, quas fecisset *Sua. Less. v. Bon. p. 7. §. 3.*

V. Si is, cuius votum mutatum est, malis deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in eius fauorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit, *Less. nu. 97. Sanch. Fill. nu. 289.*

VI. Si voti legitimè à superiore commutati materia, siue opus fiat impossibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius: quia obligatio extincta est. *v. Lay. Bon. ll. cc.*

DVBIVM VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in votis?

Resp. I. Dispensatio est absoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc,

vt valeat, iusta causa requiritur, qualis v. g. est, 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Respub. 2. Notabilis difficultas in obseruatione voti. 3. Imperfectio actus, vel leuitas, ac facilitas, ex qua processit votum *Suar. l.6 cap.17. Fill.nu 260. Sanch.l.4.c.45.v.Bon.p.7.nu.24. Laym.cap.8.num.5.* Vnde resolues.

I. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest *Bon.l.c.*

II. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non contradicens, videtur dispensare, ait *Sa*.

III. Potestas etiam delegata dispensandi in votis, extendit se etiam ad vota iurata, & iuramenta pia soli Deo facta. *v. Suar. lib. 6. de voto.Sanch.l.8.de matr.d.3.*

IV. Ante voti acceptationem à certa persona, aut Ecclesia, non censetur ei ius acquisitum; ideoque sine eius iniuria potest dispensari vel commutari.

Resp. II. Potestas dispensandi conuenit omnibus Prælatis, qui habent iurisdictionē in foro externo, vel priuilegium *Less. l. 2. c. 40. d. 12. Sanch. c. 37. & communiter*. Vnde dispensare possunt sequentes: I. Papa, respectu omnium fidelium in omnibus votis. II. Episcopus, respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantùm habet iurisdictionem fori interni. *Suar.l.c.12.* III. Prælati Regulares exempti respectu suorum Religiosorum, & Nouitiorū: idque circa vota, quæ vel in sæculo, vel etiam in Nouitiatu fecerunt, *Less. n.8. & 107. Sanch.l.9. de matr. d. 29.* non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. *Suar. Less. ll.cc.* IV. Ex priuilegio Papæ, Confessarij ordinum mendicantiū

secundum concessionem, & moderationē suorum Superiorum, ut notat. Less. d. 13. n. 108.

Resp. III. Supradicti omnes Papa inferiores possunt dispensare in omnibus uotis, exceptis quinque soli Papæ reseruatis, scilicet uoto Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Iacobum Compostellam, & Vltramarinæ, siue, in Terram Sanctam. v. Bon. Less. Laym. ll. cc.

TRACTATVS TERTIVS

De Tertio, & Quarto Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus uult tempus aliquod sanctificari, siue impendi cultui diuino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus uerò tempus id designatur dies Sabbathinus, est cæremoniale, & in Nouo Testamento abrogatum, ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi; præscriptusque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bon. Lay. ex D. Th. 2. 2. q. 122.

DVBIVM I.

Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

Resp. I. Die festo prohibentur omnia opera seruilia, hoc est, quæ, & versantur circa materiā externam: & vel mechanica, & illiberalia sunt,

v.g.suere,fabricare;vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab operarijs tantùm, & seruis fieri solent. *Ita DD. communiter, v. Laym.l.2.tr.7. c.1. Suar.Fill.&c.* ex *D.Th. l.c.* Vnde resolues.

I. Impertinens est ad rationem operis seruilis, vtrum fiat ex lucro; an ex recreatione: ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. *Caiet. Suar. Laym. l.c. &c.* contra *Sylu. & Canonistas.*

II. Impertinens quoque est, siue fiat cum defatigatione, & labore, siue non, siue breui, siue longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

III. Seruile non est,ideoque nec prohibitum, festo ludere,choræas ducere, instrumenta musica pulsare: iter facere pedibus, equo,curru, vel naui: vnde etiam ad hæc necessaria sunt licita. *Nauar. cap.13. Tol. & Laym. Suar. de fest. c. 27.*

IV. Nec seruile est,ducere iumenta sine onere; cùm id sit iter facere, vt ait *Fill.hic c.9.n.170.* Ducere autem iumenta, currus, vel nauigium onustum mercibus, est seruile *Suar. l.c. Fill. l.c.* Quòd si tamen festo talia itinera incepta sint, continuatio eorum permittitur, vel ob publicam vtilitatem, vel damnum, quòd alias sequeretur.

V. Item nec seruile est,siue gratis,siue pro pretio docere,studere, scribere, transcribere, & secundùm quosdam,vt *Medina, Lopez, & Armillam*, quorum sententiam probabilem docet *Lay.* contra *Sà, Fill. & Azor. & alios multos*, pingere etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores; & non pingere,sed tingere, vt v.g. colorare asseres, vel pannos dealbare parietes, illiberale est.

VI. Videntur etiam excusari posse in typographijs

graphijs literarum collocatores, quando post diuina collocant neglectum pensum, vt habet *Laym. hic*. Imprimere tamen, seruile habent *Escob. E. 5. cap. 4. Suar. Laym. &c.*

VII. Excusat etiam *Fill. hic nu. 169.* distillationem, quę sine corporis fatigatione, potius ad experientiam, & peritiam fit, quàm ex officio, & arte.

VIII. Seruile aliqui non putant (alij contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium aliaque peiora vitanda) venari *Gran. 2. c. 3. t. 12. d. 4. l. 7. n. 65.* aucupari, militare, gladiari, piscari, (saltem in fluminibus recreationis gratia) & similia; piscatio tamen moderata esse debet. *v. Laym. & Fill. tr. 27. c. 9 q. 12. Bon. d. 5. q. 1 p. 2. n. 25. Escob.* qui docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum acu pingentes. *Arm. Azor. Palaus, Sà, Marcb. v. Dian. p. 6. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R. 62.*

Resp. II. Prohibentur præterea quædam opera non seruilia, quæ dicuntur forensia; vt sunt mercatus, placitum, iudicium ad mortem, vel pœnam, & strepitus omnis iudicialis, idest, actionis, quæ ad decisiones causarum, tam ciuilium, quam criminalium, tàm secularium, quam Ecclesiasticorum spectant. *Ita commun. Doct. ex cap. 1. de fer.* Vnde resolues.

I. Festo non licet citare, adducere testes, idest exigere iuramentum iudiciale, proferre, aut exequi sententiam: quæ si feratur, est irrita. *v. Lay. l. 4. t. 7. cap. 2. nu. 7.*

II. Nec licet emere, & vendere res non necessarias, negotiari publicè vel priuatim, iure contractus emptionis, locationis, permutationis, &c.

&c. (nisi ex consuetudine, vel alij iustis causis excusentur) quia intelliguntur nomine mercatus, qui prohibitus est *cap. 1. de ferijs*, vt docet *Bon. ex Suar. cap. 13. & Fill. t. 27. c. 10. q. 2. n. 180.*

III. Festo licet excommunicare, dispensare, iudicem priuatim informare, aduocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum iudicialem. *v. Bon. l. c.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent ab obseruatione festorum, ob quas opera prohibita liceant;

Tales præcipuè sunt septem.

Prima. Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem: vti Superioris Religionum, imò, & Parochi, quando non datur facilis accessus ad Episcopum *Suar. c. 33. Laym. c. 4. nu. 2. Bon. p. 1. nu. 20.*

Secunda. Consuetudo: nam sic licent nundinæ illæ in festis passim haberi solitæ: & præparationes deliciarum non necessariarũ, vt cupediarum, placentarum, & similium ciborum artificiosorum: item emptiones, & venditiones recularum parui momenti. *Bon. l. c. Lay. l. c.*

Tertia. Pietas in Deum; per quam licent opera, quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei: vt pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces, in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absq; ratione in festum differantur, venialia habentur *Fill. nu. 218. Bon. l. c.*

Quarta. Charitas erga proximum: per quam licent, & valent actus iudiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personatum, ne expensis grauentur. Sic etiam possunt

sunt rusticanorum, in paruis oppidis, si alijs diebus adesse nequeant, causæ ciuiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis pro tunc egentibus, subuenire. Item emere, & vendere rusticis, qui alijs diebus impediuntur. *Laym. c. 2. n. 7. v. Dian. t. 1. R. 34.*

Quinta. Necessitas propria vel aliena corporis vel animæ: si nimirum sine graui incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quomodo excusantur. 1. Iudicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugiturus, nisi tunc capiatur. 2. Serui, & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quod si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. *Suar. Lay. l. c.* Iisdem, & similes reficientes suas vestes, cum id alijs diebus non possint. 4. Pauperes, qui se, suosque alere non possunt, operantes priuatim sine scandalo, maximè quando multi dies festi concurrunt *Bon. n. 13. 5.* Coqui, & culinarij; 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis populosis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & pharmacopolæ. 8. conflatores ferri, & vitri, coctores laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum opus semel cœptum non potest interrumpi sine damno. 9. Molitores, & naucleri pendentes à ventis. 10. Piscatores halecum, tinnorum, &c. qui certò tantum anni tempore id possunt. 11. Instauratores fontium, pontium, viarum publicarum, & similium, quæ moram non patiuntur. 12. Sartores in operibus necessarijs, vt funeribus, nuptis, &c. si aliter fieri non potest, vt satisfaciant. 13. Agricolæ ad cauendum damnum ruri laborantes; vt si ob pluuiam imminentem segetes, vel fœnum congregent. *Bon. n. 13. Eill. n. 211.* 14. Denique excusantur

etiam

etiam mercatores, qui clausis tabernis quædam vendunt; cum præsupponere possint, emptoribus ea tunc esse necessaria, nec alias commodè emere posse. De supradictis. *v. Suar. Fill. Lay. Bon. ll. cc.*

Sexta. Vtilitas, non simpliciter necessaria; sed ad communem lætitiam, vel splendorem: sic enim licet in aduentu, vel ortu Principis laborare, vt perficiantur theatra, ignes, vestes, &c. Quamquam monet rectè *Suar.* præstare in hoc casu petere veniam à Pastoribus. *v. Bon.*

Septima. Excusat item, saltem à graui peccato, paruitas operis, seu temporis. Vnde graue nō videtur vna hora laborare, vt habet *Suar. l. 2. de festis c. 32.* maximè, vt notat *Lay.* si labor, non sit nimis seruilis, & fatigans corpus. Imò durum videtur mortalis damnare, si quis duas aut tres horas impendat, *v. Fill. t. 27. c. 11. q. 1. num. 105.* In forensibus autem & iudicialibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, sed qualitate operis desumendam, monet *Escob. E. 5. c. 3. n. 14.* ex *Palao. to. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. n. 4* Sic graue peccatum esse asserit venditionem rei magni momenti, cum magna solemnitate, licèt breui tempore fiat. Quod intellige (secundum supradicta) nisi consuetudo, vel necessitas excuset.

DVBIVM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur. 1. Auditio concionis: non tamen sub mortali, nisi quatenus quisq; tenetur discere necessaria ad salutem. *v. Trid. sess. 24. c. 4. de reform. Fill. hic c. 8. Bon. t. 1. d. 5. qu. 5. p. 2. n. 27. Suar. &c.* Dixi, *nisi quatenus, &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua misteria

fidei

fidei, ea præsertim, quæ sub graui obligatione eos scire teneri, dictum est supra *l.2.s.1.c.1.* tenentur lege charitatis,(si alias ea commodè addiscere non possint) sub graui peccato concioni, vel potius cathechesi interesse *Bon.d.5.in prae. 2. n.28.* addens eo casu concionem etiam missæ præferendam esse. *Trul. loc. cit. c. 1. d. 4. nu. 12. Fagund. &c.* 2. Præcipitur speciali præcepto obligante sub mortali; audire Missam, hoc est, morali & humana assistentia, siue præsentia ei interesse. Est communis ex *c. omnes fideles*, & ex *c. Missas de consec. dist. 1.* contra *Angelum, & Rosellam*, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. Obligat hoc præceptum omnibus festis, omnes baptizatos vsum rationis habentes; non autem infantes, amentes, vel cathecumenos. Ratio primæ partis, quia est vniuersale. Ratio secundæ, quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ, quia non sunt Ecclesiæ subiecti *C. Lugo d. 22. s. 1. & 2.* ex *Nau. Sanch. & Kon.* Vnde resolues.

I. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt: cum *Trid. sess. 24. c.4. de ref.* dicat *teneri vbi id commodè fieri potest*: tum quia, si qua obligatio fuit, ei derogatum est per priuilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t. 3. lib. 2. c. 16. Az. Nau. Cened. Kerol. p. 1. V. prad. Trull. l. 2. c. 1. d. 4. v. Barbos. in Trid. sess. 24. c. 4.* Imò Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipsis in priuilegijs communicant, concionantes in suis Ecclesijs, quouis anni tempore, possunt auditoribus sui concedere. 18. annos, & 320. dies Indulg. nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4 R. 22.* ex *Rodriq. &c.*

II. Non

II. Non est obligatio ad audiendam Missam feria quinta, & sexta, & Sabbatho Maioris hebdomadæ: neque diebus Rogationum. *Azor. Henriq. Suar. d.88.f.5.*

III. In die Natiuitatis Christi tantùm teneris audire vnam Missam, *Nau. Suar. Fill.*

IV. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam iniunctam in confessione, vt contra *Caiet. Sylu. August. Armil.* docet *Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c.* Ratio, quia duobus præceptis potest simul satisfieri, vt *v. suprà lib. 1. t. 2. c. 3. dub.* 3. Idem de eo, qui confitetur tempore Missæ, affirmat *Regin. lib. 19. nu.* 14. dummodò intentionem habueris audiendi Missam. Negat autem *Suar. d. 8*5*. sect. 6. Azor. cap. 7. quæst. 6. Goudonius, C. Lugo loco cit.* si quidem possit differre confessionem, nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit *Bonac. d. quæst. vlt. p.* 11. vbi contrarium praxis quorundam excusat, vel ob necessitatem communicandi, vel intentionem audiendi Missam aliam: vel denique ob bonam fidem.

V. Satisfaciunt etiam inseruientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v.g. vinum, hostiā, thus, &c. quia cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse; dummodò non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. *v. Bon.*

VI. Peccat, qui non audit integram Missam; & quidem venialiter, si omittatur parua pars: mortaliter, si notabilis, v.g. media, vel tertia pars *Laym.* tamen, & *alij* durum putant, mortalis damnare eum qui ab Offertorio, vsque ad finem absit. Additque communiter excusari à mortali, qui audiunt à principio Epistolæ, vel secundum alios, Euangelij vsque ad finem, vel ab initio

tio vsque ad Communionem. v. *Bon. t.1.d.4.q. vlt. C. Lugo d.22. sect. 1. nu. 3.*

VII. Non peccat saltem mortaliter, qui à duobus Sacerdotibus successiuè duas dimidias Missas audit, vt habet *Nauar. cap. 21. Sà, Sayrus, Henriq. Dian. to. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d.4.q. vlt. p.11. Hurtado* contra *Suar. Kon. Fagund.* quia audit integram Missam. Ob quam causam est probabile, etsi simul audiat, vt habet *Bon. l.c. Hurt. & Dian.* contra *Regin. Kon. Lugo, &c.* quorum sententia videtur probabilior.

VIII. Non satisfacit, qui sub sacro dormit, pingit, docet: vel qui est post murum, aut aliam rem, tali loco vnde nihil audiri, videri, vel notari possit, quid fiat: quia non censetur moraliter præsens. Satisfacit tamen surdus, cæcus, & quicunque (licèt sit post ostium, aut columnam, vel in fenestra, vel procul à templo) ita est præsens, vt si signis externis colligere possit, quid à celebrante agatur, spectata loci natura, etiamsi ipse per accidens nihil audiat, videat, aut intelligat, sitq; pars per moralem coniunctionem eius multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu altaris. *Bon. l. c.*

IX. Audiens debet esse attentus, saltem virtualiter, & in confuso, vt aliquo modo aduertat, quid fiat. Hinc si quis nunc attendat, nunc fabuletur, vt tamen semper aduertere possit, quid fiat, licet peccet irreuerentia, non tamen damnandus est mortalis. Imò *Kon. 3. p. q. 83.* cum *Sylu. Rosel. & Medi.* docet, eum satisfacere, qui voluntariè toto sacro est distractus, modo sibi sit præsens, & cum reuerentia externa assistat. Quod probabile esse docet *Lay.* contra *Suar. Bon.* & alios. *v. Kon. l.c. & C. Lugo nu. 26. 27.* Plura de

tota

tota hac materia. *vt supra l. 1. tr. 2. c. 3. du. 3. & 4.*

X. Præceptũ audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, siue in Parochiali, aut Cathedrali, siue in Regularium Ecclesia, siue in oratorijs priuatis, siue extra Ecclesiam audiatur. Ratio, quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcepit, non autem locum: ergo quouis loco impletur. *Tol. l. 9. cap. 7. Azor. cap. 6. Rodriq. Nau. Vill. Nugn. Suar. Kon. Bon. d. 4. q. vlt. pu. 12. nu. 4. & plures.* Quæ doctrina licèt certa satis sit; nihilominus quia post omnes supra citatos Authores, è quodam moderno, viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda est; ne cui (quia liber obuius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DVBIVM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia, Dominicis, & festis maioribus.

Resp. Etsi id quidem decens sit, non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos *vide inferiore dub. casu vlt.*) & vt ait *C. Lugo d. 22. s. 1. num. 2.* certa; etsi *Marchantius in Candelabro mystico t. 4. c. 7.* & in *Resolutionibus moralibus*, in forma manualis editis *c. 8.* in dubiũ vocet, scrupulumque mouere conetur. Ratio est. 1. Quia nullum extat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. vt Dominicis*, iubetur Parochus ante Missam eijcere eos, qui proprio Parocho contempto, illhic Missam audire vellent: ergo sine contemptu (formali) licet 3. Quia *cap. si quis de consec.* iubentur ij qui habent oratorium domi, in maioribus festiuitatibus audire sacrum in Parochia, vel in ciuitatibus. 4. Quia vniuersalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum, doctorum, & confessariorum; (qui pœnitentes

hac

hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantum, (vt loquitur *Marchantius l.c.*) insinuat, sed manifestè docet. 5. Quia *Trid. sess. 22. c. 8.* tantùm dicit, populum debere moneri, (non autem teneri) vt frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis maioribus. *v. Fagund. Lugo, Barbos. Zenedo, Trull. l. 3. c. 1. d. 6.*

Neque obstant, quæ *Marchant.* obijcit *vt*:

I. Quod iura antiqua decernant contrarium; eò, quòd *Sixtus IV. de tregua, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Parochia, Dominicis & festis. Nam in primis ex illo Sexti decreto nihil sequitur; cùm is non dicat teneri, sed tantùm prohibeat, ne publicè *prædicetur non teneri*. Cum enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia, idque suadere deceat; minimè deceret, id (publicè præsertim) dissuadere: nam inde scandala, & proprij Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est, quod Sixtus cauere voluit. Deinde esto antiqua forsan aliqua iura id habeant, his posterioribus temporibus per varia priuilegia receptamque consuetudinem vniuersalem est derogatum *C. Lugo, & cæteri Auct. cit.*

Nec obstat II. Quod multos Canonistas eam opinionem secutos asserit. Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot, & tam ampla priuilegia, post tam claram, & diuturnam consuetudinem, post Eminent. Cardinalium declarationē, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*vt vide sequenti Resp.*) an aliquid doceant, nescio.

Nec II. Locus Tridentini paulò ante in resp. citatus, quem obijcit, vt patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminen. Card. Authorumq; communi explicatione. Resp.

Resp. II. Episcopus non potest censuris, mulctis, alijsq; pœnis cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra *Marchant. l. c.* vbi ait, *Regulares ita communiter respondere, vt priuilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent philacteria*; & contra *Authorem Parochiani obedientis*. Ratio autem est. Quia, vt ait *Nauar.* Episcopus non potest tollere, (nec restringere) ius commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ita docent præter *Anth. suprà cit. S. Anton. p. 2. tit. 9. cap.* · o. §. . *d. 4. Sylu. V. Missa, Tolet. Raym. l. 4. t. 7. c. 3. &c & comm. omnes Theologi, & Canonistæ moderni*: Asseruntq; *Azor to. 1. l. 7. c. 8. q. 6.* & *C. Lugo d. 22. s. 1.* pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Trid. quæ expressè habet: *Non posse Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ, & contumaciæ*. Et si his duobus, tanquam Regularibus minùs fidat, legere potest eandem declarationem apud *Barbosam in Trident. sess. 2. c. 8. de sacrif. Missæ, & sess. 4. de refor. cap. 4. n. 12.* Item *tractatu de officio, & potestate Parochi*, vbi eandem sententiam Barbosa ipse sequitur, & pro ea supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide eiusdem *Remissiones in Tridentinum, impressum Antuerpiæ Anno* 1644. & *Zerolam in praxi Episcopali c. 2. V. Parochia*, & *p. 1. V. Missa* §. 6. Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. anno 1592. 22. Decemb. decreto suo, circa hanc ipsam controuersiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis. *Præsenti nostro decreto sancimus, licere sæcularibus, Christiq; fidelibus vniuersis, Missas diebus Dominicis, & festis alijs maio-*

maioribus audire in Ecclesijs, tam Fratrum Prædic. quam Aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegij Societatis IESV iuxta eorum priuilegia, & antiquas consuetudines, dummodo id in contemptum parochialium Ecclesiarum non faciant: & dictis Fratribus Prædicatoribus, ac Præsbyt. dictæ Societatis, quam alijs priuilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultum est, idoneis tamen, & ab Ordinibus approbatis, peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quouis alio tempore, confiteri licitè posse, &c. Quòd verò dicta priuilegia, & alia similia clarius cognoscere libet; inspiciatur (vt alia taceam) Compendium priuilegiorum Societatis IESV, vbi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in *extrau.* data Anno 1549. Kalend. Nouemb. quæ incipit, *Licet debitum*; quia *omnibus Christi fidelibus cuiuscunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis eiusdem Societatis interfuerit concedi, vt ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere, liberè & licitè valeant: neque ad id ad* Parochiales *Ecclesiæ accedere teneantur.* Porrò, ne quis miretur, tam ampla priuilegia Regularibus concessa à varijs Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiua grauissima: aut, si nec inspicere libet, recogitet saltem, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem iam iam ruituram) ostendisse eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret, quòd sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam G[illegible] niam, doctrina Christi translata est ope[illegible] larium; ità sine eorum subsidio con[illegible] non fuisset, vel saltem minus floru[illegible] que nec Regularibus succenseat [illegible] priuilegia sua tueantur, sciendi [illegible]

consensu Sedis Apostolicæ ijs renunciare, aut cedere non possint: *vt v. lib. 2. Decret. tit. 43. de arb. c. 5.* imò etsi faciant, irritum fore, & peccaturos, quia iniuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ toti.

Nunc ad argumenta Marchantij breuiter respondeo.

I. Affert Authoritatem cuiusdam P. Capucini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulò ante sat multas grauesque authoritates opposuisse, existimo.

II. Ait, quorundam Episcoporum praxin esse contrariam, eamq; fundari in iure antiquo, & nouo *Trid. loco cit. sess. 22. & sess. 24.* vbi dicit: Teneri vnumquemq; Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisq; locis ruralibus docentur in Missa: ergo etiam ad Missam possunt cōpelli.

Resp. I. Praxin istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis, & prouincijs, & insuper Præsulis Summi.

II. Praxin istam nec fundari in iure antiquo, cùm illi, si quòd fuit, per priuilegia sit derogatum, & abrogauerit consuetudo: nec in nouo. Tum quia *Trid. l. c.* loquendo de concionibus, & catechesi, nullam facit mentionem Missæ; & in pœnalibus non valet illatio. Tum, quia Tridentinum expressè addit, (quod *Marchantius* in sua citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimùm [illegible]) *si commodè fieri potest*, Tum quia nec il[illegible]m obligationem, quoad conciones, [illegible]m, ostendit vniuersalis Ecclesię con[illegible]uòd fortè regulariter *commodè fieri* [illegible] notat *C. Lugo l. c.* Neque Cathe[illegible]ter, docetur in Missa, nisi fortè

in

in pagis, vbi rariùs contendunt Regulares cum Parochis de re præsenti. Denique nescio, an non Episcopi, de quibus loquitur, ex numero fortè sint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etsi mendicantium*, quæritur, quod etsi Episcopi Ordines mendicantes meritò colere, & adiuuare deberent, non solùm id negligant, verùm etiam Concilij Tridentini verbis in prauum sensum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

III. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namurcensis; subiungitq; *Quis verò audeat hac condemnare, & Patres ipsius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt similia) intelligenda esse, ne cum contemptu proprij Parochi, audiant sacrum extra Parochiam: aut si quæ sensum alium habent, non esse recepta, vel vsu abrogata. *Ita Auct. citt. communit.* Videri potest *C. Lugo l. c. Barbos. & Zerola ll. cc.* & dignissimus lectu libellus *Francisci Fontani*, Concionatoris regij, cuius titulus: *Responsa ad quæsita cuiusdam primarij Prælati &c.* excussus primùm gallicè Nancæi, anno 1625. postea verò latinitate donatus, & recussus Viennæ Austriæ, typis Michaelis Rictij, anno 1634. omitto rationes cęteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine obligatione tamen) persuadere conatur; cùm eam, vt pote honestam in pri[illegible] decentem, minimè improbare, sed [illegible] tantùm conscientiam impedire inte[illegible] videlicet cùm persuasione obligati[illegible] chialia, vel cùm appræhensione pec[illegible] larium templa frequententur.

DVBIVM V.

Quae excusent ab auditione sacri?

Resp. Duae sunt causae, quarum altera, si adsit non teneris curare celebrari priuatim in portatili cum priuilegio, neq; (etsi id consilij sit) preces interim alias loco Missae dicere, vt habet *Nau. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est Impotentia, vel simpliciter, vel moralis, aut difficultas ex notabili incommodo proprio, vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris; quia haec est mens Ecclesiae praecipientis instar discretae, & beneuolae matris. *Bon. d. 4. q. vlt. p. vlt. Nau. Fill. t. 5. c. 7. q. 11. Suar. d. 85.*

Secunda causa est, quodcunq; motiuum rationabile, quo quis bona fide putat se excusari: *v. Suar. in 3. p. l. 6. c. 5. Lay. & Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Excusantur, qui sunt in nauigatione, vel carcere. Item in morbo, vel conualescentia, in qua obsit prodire foras. Item qui sunt in excommunicatione, vel interdicto; de quo suo loco.

II. Item qui custodiunt castra, vrbem, gregem, infantes, (vel puerum, qui in templo quietus, & sine perturbatione aliorum contineri non potest) vel domum, aut aegris solatio sunt, aut coquere debent, & similia curare, quae omitti non possunt *Bon. Kon. n. 86. & 114.*

III. Item, cui periculum est grauis offensionis [illegible] parentum, vel Dominorum. *Henr. Suar.* [illegible]. Si tamen id ferè semper fieret, de [illegible]o laborandum esset.

[illegible] si quis alioqui omissurus esset occa[illegible]mmodam itineris, v. g. socios, cùm [illegible]et, vel, pericula metuat. Alias verò Missam ante inter, vel in itinere *Sua. Bon. l. c.*

V. Si

V. Si sit grauis difficultas eundi ad Ecclesiam, ob distantiam v. g. vnius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris spatij; maximè si via sit molesta, cœlum pluuium. Vbi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudinis. *Bon. Suar. Fill. l. c. Marchant. Resoli past. t. 4. c. 6. n. 7.*

VI. Si ex consuetudine patriæ fœminæ egredi non soleant tempore luctus, vel etiam post partum. *Sylu. Caiet. Fill. n. 229.*

VII. Si quis non habeat vestes statui suo conuenientes. *Nau. Henr. Sà, Azor. Bon. l. c.*

VIII. Si quis ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id aduertatur, si procedeat. *Laym. l. 4. t. 5.*

IX. Si quæ sciret, alteri à quo perdite amaretur, secuturam occasionem peccati, si prodiret, *Sà, Fill. n. 227.*

CAPVT II.

De IV. Præcepto: Honora Patrem, &c.

DVBIVM I.

An quid teneantur liberi erga parentes?

RESP. Tenentur vi huius Præcepti, tum grauioribus, tum superioribus, in ijs rebus, in quibus quisq; & quamdiu subiectus ijs est, amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare; ita vt si notabilis horum defectus sit in re graui, grauiter peccetur: quod facilius fiet respectu parentum, quam aliorum *Ita commun. v. Fill. t. 28. p. 2. c. 1. Regin. l. 2. c. 1. &c.* Vnde resolues.

I. Contra amorem grauiter peccat filius. 1. si signa odij parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. si toruo oculo ferè semper intueatur, ac ita asperè loquatur, ac si odio haberet. 3. si non subueniat in graui necessitate spirituali vel corpo-

 rali,

rali. 4. si non impleat eorum testamenta, & legata, modò hæres sit. 5. si graue malum v.g. mortem illis optet. *Nauar. Regin. l. 20. nu. 8. Fill. tr. 28. c. 1. q. 3. & 7.*

II. Contra reuerentiam grauiter peccat filius, 1. Si percutiat etiam leuiter: & secundum *Regin.* 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. si grauiter contristet *Regin. l. 20. n. 24. Fill. nu. 17. & 18.* 4. Si animo deliberato ad grauem iram prouocet verbis contumeliosis, vel talibus, quibus sciat grauiter offendendos. 5. Si maledicta, conuitia, &c. in eos conijciat, *Nau. Fill. &c.* 6. Si pauperes despiciat, vel nolit agnoscere: quod si tamen exterius tantum dissimulet se nosse, & nolit apud se habere, ex iusta causa, dummodò prouideat de necessarijs; *Bon.* excusat à peccato graui, eò quòd rationabiliter non sint inuiti. 7. Si in foro externo etiam de vero crimine accuset extra crimen hæresis, proditionis, vel coniurationis in Principem, cùm non est alius corrigendi modus.. *v. Bon. d. 6.*

III. Contra obedientiam grauiter peccat; 1. si in re graui sit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ salutem *Fill. n. 20.* 2. si contra voluntatem parentis ducat vxorem se indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non potest contrahere sine dedecore iuxta suæ regionis vsum; non tamen potest exhæredari idcirco. 3. si sine iusta causa nolit eam ducere, quam vult parens: maximè si inde sopirentur odia, aut parentum necessitas leuaretur. Erit autem iusta causa, v.g. si sit impar familia, si infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. si inconsultis parentibus nubat, vt habet *Sanch.* Potest tamen, vbi consuluit,

fuit, ipsis inuitis prudenter contrahere cum se digna: cum circa electionem status sit sui iuris. *Less. l.2. c.40. n.43. Sanch. l.4. c.15. Fil. l. q 10. n.10.* An, & quomodo peccent liberi furando parentibus, *v. infr. l.3. tr.5. c.3. dub.4.* Item, an alienare possint bona, *vid. infrà l.3. tr.5. c.3. d.2. & lib.3. tr.5. c.4. d.1.*

IV. Tenetur proles alere parentes egentes, adeò, vt si in graui necessitate aliter iuuari non possit, tenetur manere in seculo (nisi tamen in hoc illi certum, vel certè valde probabile periculum salutis immineret) & si Religionem sit ingressus, teneatur egredi, & iuuare parentes; dummodò eorum necessitas eius Professionem antecesserit. *Fill. q 5. n.9. Bon. q.1. p.6.*

V. Si verò necessitas post Professionem superueniat, si ea extrema sit, tenetur egredi, petita prius, licet non obtenta venia. Si autem sit grauis tantum, in qua vtcunque possint viuere, nō tenetur quidem, potest tamen egredi, si Prælatus permittat. Quo casu tenetur, in quantum non obstat suo intento, deferre habitum, & obseruare substantialia Religionis: at postquam parentibus subuentum est, redire. *v. Less. l.2. c. 41. dub.3.* vid. & infrà *tr.5. c.1. dub.4.*

DVBIVM II.

An quid teneatur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. g. auus, proauus, &c. tenentur graui obligatione iuris naturalis, conseruationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. d.7. q.1. Azor. p.2. l.2. q.17. Fill. tr. 28. c. 2.* resoluunt hi Casus.

I. Grauiter peccant parentes, qui sine iusta causa, prolem hospitali, vel locis publicis expo-

nunt, v. Bon. hic, & Fill. t. 21. p. 2. c. 2. & infra tr. 5. cap. 1.

II. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare proprio lacte, nisi, habeat iustam excusationem: tunc verò tenetur sub graui peccato, bonam nutricem quærere Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Laym. Item tenetur secundùm iura prolem alere ad finem anni tertij: postea educatio vsque ad emancipationem spectat ad patrem. Excipe, nisi hic esset pauper, & mater diues. Fill. Lay. l. 5. t. 20. c. 3. Reg. l. 20. nu. 32.

III. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ sed etiam (in quo ius ciuile à Canonico correctum, iusta c. cum habere) spuriæ curare alimenta, hoc est cibum, potum, vestitum, & honestas artes, iuxta suum statum: nisi tamen aliundè se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc suis spurijs præstare Fill. l. c. t. 2. S. c. 2. nu. 18. Laym. l. 5. t. 10. p. 3. c. 5. vid. infrà tr. 5. c. 4. d. 5. q. 5. Hinc peccant. 1. si non adhibeant diligentiam saltem mediocrem, vt acquirant bona, quibus filij alantur, habeantq; hæreditatem secundum suum statum. 2. si bona dilapidando impotentes se reddant, ad liberos honestè secundum statum suum educandos, ac dotandos. Bon. d. 6. q. 1. p. 6. Azor. Fill. &c. 3. si sine legitima causa filiæ dotem negent, (vel filium exhæredent) v. g. quia vult ingredi vel est ingressus Religionem, vel quia ipsis inuitis nupsit, licèt se indigno. Bon l. c. §. 2. ex Azor. Reg. &c. vel quia filius Ordinem sacrum suscepit. Sicut enim Pater tenetur dotare suas proles pro matrimonio, vel ingressu Religionis: ita etiam ad suscipiendos sacros

Ordines. Neque hæc donatio est reuocabilis: imò sic donata non posse computari in legitimam, aut diuisionem, cum fratribus, docet *Barb. &c.* 17. Contrarium tamen tenet *Mol. &c.* cum *Dian. p.* 8. *t* 6. *A.* 91. *&* 92.

IV. Parens, tenetur proli subuenire relicta Religione; ijsdem casibus, quibus proles parenti: quos vid. *superiore dub cas. 4. & 5.*

V. Parentes graui obligatione tenentur instruere liberos per se, vel alios, in necessarijs ad salutem. Hinc grauiter peccant, 1. si quantum in ipsis est, nō curent, vt bonis moribus imbuantur, Doctrinam Christianam, seu fidei rudimenta addiscant, prauorū consortia vitent, mandata Dei & Ecclesiæ obseruent, Sacramenta frequentent, à peccatis abstineant, *Azor. Fill. Bon. l. c.* 2. Si occasiones peccandi ab ijs non auertant, vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant, *Trull. l.* 1. *d.* 3 *nu.* 4. 3. Si consilio, vel exemplo malo deprauent. 4. Si non obiurgent, puniantque dissolutos: moderatè tamen; nam peccant, etiam verberando immoderatè v. g. vt notabiliter lædantur. *Sot. Syl. Bon. l. c. & d.* 3. 3. *de contract. q. vlt. p.* 3.

VI. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Vnde peccant, inuitos ad matrimonium, vel Religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem *Trid. sess.* 25. *de Reg. c.* 18. excommunicat cogentes ad monasterium filias.

VII. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subuenire, lege tum charitatis, tum pietatis; non tamen est ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos, cùm non sit ista dependentia. *v. Less.*

t. 2. c. 41. n. 54. Vnde si professus est in Religione, non tenentur egredi, vt succurrat, *Trull. l. 2. c. 2. d. 14. num.* 8. ex. *var. &c.*

Quaeres. An filius aliquando possit à Patre priuari hæreditate?

Resp. potest ex iusta causa, alias non; eaque in testamento debet exprimi, *Auth. Sed hodie C. de inoff. testam.* Talis autem censetur:

1. Ingratitudo, (nisi in gratiam Patris redierit, ipsumque pænituerit ante testamentum conditum) vt si affecit Patrem graui iniuria, vel eius vitæ insidiatus est, vel manus iniecit, vel maleficis se immiscuit. *Bon. d. 3. q. 7. p. 3. Couar. Sanch. Azor. Molin. &c.*

2. Si nouercam, seu Patris vxorem cognouerit carnaliter: si Parenti furioso, vel carcere detento noluit succurrere fideiubendo, si impedierit Patrem testari: si bona Parentum dilapidauerit, cum graui ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c.

Circa quas.

Nota. Valere has causas, quando filius aliunde habet vnde viuat: nam alimentis ad vitam necessarijs priuari non potest, cum debeantur iure naturæ; quod à iure ciuili tolli non potest. *Non. d. 6. q. 1. p. 6. §. 3.* ex *Sanch.* Molin. Azor. *Reg. Fill. Trull. l. 4. c. 1. d. 3. & to. 2. l. 7. c. 17.*

DVBIVM III.

Ad quid teneantur tutores, & curatores, qui parentum sunt loco?

Tutor (idem est de curatore) tenetur curam gerere pupilli, eiusque bona ritè, & fideliter administrare: Ratio, quia in hunc finem constituitur, & assignantur pupillo patris loco. Quare

si de-

si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat grauiter, & ad compensationẽ damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur, (& saltem de dolo, & culpa lata) imò etiam si tutoris officium exercet pretio, (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis), tenetur etiam de leui culpa *Bon. de contr. di. 3. q. 19. p. 4.* Vnde resolues.

I. Tutor tenetur tueri personam pupilli, dum opus est, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare per se, vel alios *Bon. l. c.*

II. Tenetur bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium tutoris suscipiens) inuentarium conficere: alioqui damna ex eius defectu secuta resarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad vsus inutiles concedere.

III. Tutor (vti & Curator) tenetur conseruare omnia iura, bona, & actiones pupilli, (vel Minoris) & bona alias peritura vendere, pecuniamq; conuertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit vtilius. *Ibi* ex *Rebell. p. 2. l. 17. q. 1.*

IV. Si tutor, vel curator pecuniam pupilli conuertit in suos vsus, tenetur ad restitutionem totius lucri cessantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus vel Minor. *l. c. Reb. q. 17.*

V. Tenetur item ad restituendos fructus (deductis expensis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & sua culpa non percepit. *Syl. V. tutor. §. 4. Rebel. l. c.*

VI. Tenetur nomina debitorum exigere, & debita pupilli persoluere, ita tamen, vt quantum fieri potest, bono pupilli consulat. *Sylu. Rebel. l. c. Tabiena, ibid.*

VII. Tutor, vel Curator non potest donationes, vel remissiones gratiosas facere de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus. *Ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v.g. stipendio debito pro liberali seruitio aliquid addere, ex liberali donatione. Molin. *Lugo d.22.s.10. Sanch. Trull. l.7. c.17. d.8. v. Dian. p.8. t.6. R.17.*

VIII. Denique tenetur (officio finito) reddere rationem; quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant. *v. Bonac. de contr. d.3. q.19. p.4.* & infrà hoc libero *t.4. cap.4. in appendice ad contractus.*

DVBIVM IV.

Quæ obligatio dominorum, & famulorum aliorumq́; Superiorum, & inferiorum erga se inuicem.

Resp. I. Domini & Superiores tenentur habere curam famulorum aliorumque suorum subditorum. Patet ex. *1. ad Tim. 5. Si quis suorum, &c.* Et ratio est, quia sunt ipsorum caput, & vices parentum gerunt: ideoque tenentur quodammodò ad eadem ad quæ parentes. In primis verò curare tenentur, quantum in ipsis est, vt seruent præcepta Dei & Ecclesiæ. *Bon. d.16. qu. 1. p.* 8. Vnde resolues.

1. Peccant Domini grauiter, 1. Si sine iusta causa impediant famulos, ne festi Missam audiant; vel si festis opera seruilia imponant, vel si iubeant ea quæ sine peccato fieri non possunt *Nav. c.14. &c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire: aut si grauiter delinquentes non corrigant, vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant, *Bon. l. c.*

II. Peccant item grauiter. 1. Si grauibus in-

iurijs

iurijs afficiant; diabolos, canes, &c. appellent. *Bon. l.c. & Trul. l.4.c.3.d.6.* licet *Dian. p.7.t.7. R. 47.* excuset à peccato talem contumeliam, quod ex ira, & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta conuenientia non præbeant: mercedem iustam (dummodo fideliter seruiuerint) non soluant, vel differant absque rationabili causa. *Ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu (nisi grauissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. *Less. Azor. c.14.q.1. Fill. n.117. Reg. Molin. &c. Escob. t.4. E.9.n.33.* 4. Si eum, qui liberos aliosue domesticos, verbis, exemplo, vel moribus prauis corrumpit, & reprehensione non emendatur, e domo non dimittant. *Nauar. cap. 14. Azor. Trul. d. 61. nu. 2.*

III. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium, (nisi in extrema, vel graui necessitate, tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in eius curationem impensos potest repetere. *Molin. l.2.t.28.c.4.n.8. Escob. t.3.c.9.*

Resp. II. Famuli, cæteriq; subditi tenetur suis dominis, & Superioribus aliquo modo eadem, quæ filij parentibus: nimirum amorem, reuerentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis; quia sunt illis quasi loco parentum, *S. Th. 2.2.q.103. Reg. l.20. n 62.* Vnde resolues.

I. Peccant famuli grauiter, 1. Si non labore vel seruiant fideliter; tenenturq; ad compensationem damni. *Molin. Lessius l. 2. c. 24.* 2. Si graue damnum inferant, vel inferri permittant, cum possint impedire *Nau. c.14. n.22. Fill. t.28. c.3. q.10. Regin. l. c.* Et quidem si damnum illud inferatur (siue à consamulis, siue ab extraneis) in rebus quarum cura ipsis commissa est, à restitutio-

tutione non possunt excusari. *Mol. Less. l. 2. c. 23. d. 10. n. 65. Fill. t. 36. c. 6. q. 9. n. 114.* 3. Si absque grauissima causa discendant à domino ante terminum elapsum: vltra hunc vero manere non tenentur, etiamsi morbo impediti seruire aliquandiu non potuerint. *Mol. l. c. Regin. nu. 517. Escob. E. 7. nu. 50.* 4. Si domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

II. Famuli non peccant, si sustentationem, vel mercedem iustam domino negante, vtantur compensatione occulta, *Mol. l. c. Fill. tr. 36. c. 6. q. 3.* dummodò tamen alius modus non sit impetrandi: nec plus accipiatur, quam debetur; neque scandalum, aut aliud incommodum graue timeatur. *v. Bon. de restit. d. 2. q. vlt. p. 3. n. 16.*

III. Similiter pro obsequijs, ad quæ non tenebantur præstitis, (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animo mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet *Nau. c. 17. n. 108. Less. l. c.* Plura de his v. infrà. *t. 5. c. 1. d. 4. & c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.*

D V B I V M V.

Quid teneantur Coniuges erga se mutuò vi huius præcepti?

Resp. Vxor in ijs, quæ spectant ad domus gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito: hic verò vxorem non vt seruam, sed vt sociam tractare. Ratio est; quia maritus est caput, & vxor commembrum. *Nauar. c. 14. n. 10. Toll. Fill. t. 28. c. 9. q. 6. n. 144. & commun.* Vnde resolues.

I. Coniuges peccant: 1. Si debita intentione non contrahant matrimonium. 2. Si sine dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sa-

cra-

cramentum matrimonij in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si vtantur matrimonio contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo abortus. 5. Si debitum sine iusta causa negent, 6. Si cum periculo pollutionis tactus habeant impudicos.

II. Peccat grauiter vxor, 1. Si maritum rixis, vel aliter verbis, ad grauem iram, vel blasphemiam prouocet. *Fill. l. c. n.* 145. & *Bonac.* 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis status; nisi tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spreto viro, sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem, dummodò possit sine periculo vitę, & salutis, & contrarium non sint pacti, & maritus post nuptias non sit factus vagus *Nauar. Tol. Bon. p. 7.* vt infrà *t. 5. c. 1. dub.* 4. 5. Si sine sufficienti indicio malè iudicet de mariti incontinentia. 6. Si sine iusta causa debitum neget v. infrà *l. 6.* 7. Si se ingerat in administrationem domus sine iusta causa, qualis est, si v. g. maritus prodigus bona familiæ dilapidet. *Sylu. Trul. c. 1. d. 4. n. 18.*

III. Peccat grauiter maritus, 1. Si verbis contumeliosis, vel infamatorijs afficiat vxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta Dei, vel Ecclesiæ sine iusta causa. *Sayr. l. 7. c. 7. Nauar. c. 14.* Si verò impediat, etiam sine causa, circa ea bona, quæ consilij tantum sunt, vt est confessio, communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, nisi constet quòd magnam ex ijs vtilitatem percipiat. *Sayr. Fill. Bon. q. 1. p. 7. Trul.* 3. Si cædat grauiter: moderatè tamen castigare verbis, vel etiam ex graui causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & status, quādoque

doque potest. 4. Si alimenta neget; nisi tamen vxor à cõsortio mariti propria culpa discesserit. 5. Si negligat gubernationem domus, & rem familiarem. 6. Si vxori non cohabitet, vel sine iusta causa diu absit. 7. Si cùm possit, alimenta non procuret. *v. Fill. n. 140. & 142. Nauar. cap. 14. n. 19. Tol. l. 5. c. 2. Sanch. l. 10. de matr. d. 18. nu. 16. Bon. p. 7.*

DVBIVM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, siue Parochus iure diuino tenetur.

1. Residere in sua Parochia. *Trid. sess. 23. c. 1. de refor. Barb. de offic. Paroch. c. 8. n. 1.* alioqui in conscientia fructus non facit suos, teneturque pro rata absentiæ restituere fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex iusta causa, & licentia Episcopi ad breue tempus abesse. *v. Nau. c. 25. Azor. p. 2. l. 2. c. 4. Possev. Barbos. Trul. l. 4. cap. 1. d. 8.*

2. Tenetur administrare Sacramenta, quoties & quando cum periculo. *v. i. fr. & Bon. c. 1. d. 4. q. 5. p. 2. Poss. Barb. ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, vt populus audiat Missam: quam etiam teneri eumdem applicare diebus saltem festis, & aliquot alijs docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed negat *Suar. Kon. in 3. p. q. 83. ar. 1. d. 11.* cum nullo iure id cautum sit. *v. Bon. q. vlt. Barb. l. c.*

4. Docere populum, concionando, arguendo, &c. per se, vel alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poss. Barb. Trull. ll. cc. v. suprà.*

5. Tenetur singulis diebus Dominicis, & festis solemnibus populo Doctrinam Christianã explicare, per se, vel alium, vt constat *ex Trid. f.*

34. c. 4. de ref. idq; sub graui obligatione etiam iuris diuini, ob summam necessitatem, propter quam eos ab Episcopis, alijsq; Prælatis ad id cogi posse sub pæna excommunicationis, (omnesq; alios, vt eam audiant, discant, & sciant) docet *Trull. l. 1. c. 1. d. 4. nu. 7. & 8. Baldel. to. 2. l. 1. d. 48.* ex *Sanch. Palao, Barbos. &c.*

6. Tenetur infirmos visitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poss. Regin. t. 2. l. 20. c. 5. f. 3. Barb. v. 7. v.* suprà.

DVBIVM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de pædagogis) & discipulos est quodammodò eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos: *Vnde resolues.*

I. Discipuli peccant. 1. Si præceptoribus, & pedagogis non exhibeant honorem, & reuerentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos conuitijs, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum, aut studiorum tempore lusui, vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasij sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatū obligent) non seruent. 8 Scientias superstitiosas, aut vetitas addiscant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori suo non soluant, cum possint. *v. Nauar. c. 23. & 25. Fill. tr. 28. p. 2. c. 10. q. 1.*

II. Magistri, & pædagogi peccant. 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant quando possunt. 2. Profectum eorum in litteris non sedulò promoueant. 3. Non doceant bonos

mores

mores. 4. Si ex proposito falsa doceant, vt vera, vel superstitiosa & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi, vt officio satisfaciant. 6. Si stipendium, exigant maius iusto, vel quam Gymnasij leges, aut consuetudo permittant. 7. Doctoratus insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod *Nau.* dicit esse mortale: præsertim in Theologia, Iure Canonico, Ciuili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantum esse censet: *Caiet. V. Doctoratus.* 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui alijs perniciosi sunt ad scholas admittant, vel ex ijs non dimittant. *v. Trul. l. 4. c. 1. d. 11.*

TRACTATVS QVARTVS.

De V. & VI. Præcepto.

CAPVT PRIMVM.

Quid quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaq; similis afflictio iniusta, de qua quæritur quæ, & quando sit iniusta?

DVBIVM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsum?

Resp. Absq; diuina autoritate non licet se ipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio quia est contra charitatem sui: & fit iniuria Reipub. & Deo; qui est solus directus & absolu-

tus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absq; autoritate Diuina*, propter Sampsonem, & quosdam Martyres, qui se ipsos occiderunt, vel ex diuina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*: quia indirectè quandoq; licet se occidere, hoc est, aliquid facere vel omittere, ex quo præter intentionem mors certò sequatur: quia præceptum conseruandi vitam, vtpote affirmatiuum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam vtilitatem. *S. Th. 2.2. q.64. a. Fill. his t.29. c.4. q.5. & Bec. 2.2. t.3. c.7. q.*8. Vnde resolues.

I. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit se occidendum. *C. Lugo d.10. q.2.* Item potest ad euertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, puluerem incendere, etsi sciat se obruendum: vti & nauem mergere, vel incendere, ne hostis ea potiatur cum graui Reipub. damno, docet *Less. l.2. c.9. nu. 31. Fagund. to. 1. l. 5. c. 11.* Similiter licet se obijcere telo, vel ictui, ad seruandam vitam Principis, amici ad mortem iniustè damnati vices subire. *Less. l.2. c.9. n.30.* vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Less. l. c. Lopez. 1. p. c.65.* Item seruire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Less. & Fill. l. c. Lay. c.1. n.3. C. Lugo d. 10. s. 1.* Vbi tamen euersionem illam turris, & combustionem nauis (siquidem nulla sit spes euadendi) timidè, & nonnisi ex grauissima v. g. boni publici causa, videtur concedere. *v. n. 51. 52. &c. Mald. tr. 3. c. 1. dub. 19. Dian. p. 5. tr. 4. Ref. 26. Fagund. p. 5. c. 11. n. 6. & seq.*

II. Etsi virgini non liceat ad castitatem seruandā directè se occidere, licet tamen ei certo

peri-

periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licet rationabiliter præsumeret se non consensuram; quia integritas ista magni æstimatur. v. Laym. cap. 1. num. 3.

III. Reo licet non fugere, imò etiam sponte se sistere iudici plectendum; licet positiuè se ipsum perimere non possit, etiamsi à iudice id ei committatur. v. Less. c. 9. d. 6. C. Lugo d. 10. de iust. s. 1. n. 38. contra Vasq. 1. 2. d. 173. c. 3.

IV. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit seruare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat, (atq; adeò non peccet, qui inscio præberet cibos ex carnibus. Sanch. Dian. p. 8. t. 7. R. 70.) licitè tamen, & laudabiliter etiam potest omitti, cum certò periculo mortis vt contra Vasq. & Gran. docet Dian. p. 5. tr. 4. R. 34. ex Vict. Lorc. &c. quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. de Lugo d. 10. n. 35. contra Az. & Escob. t. 6. c. 7. vbi docet teneri carnibus vesci, si exigit necessitas, ita vt aliter vitam conseruare non possit: quod Sanch. p. 2. consil. l. 5. c. 1. d. 35. cum alijs sex ita distinguit; si necessitas vescendi sit ab intrinseco, v. g. morbo, ex quo iudicio medicorum conualescere non possit, nisi esu carnium, ait probabilius esse, non teneri vesci (tametsi licitè possit) quia morietur naturaliter ex morbo, cuius ipse non est causa; si verò sit ab extrinseco (v. g. si ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum esset) teneri vesci, quia mors illa cùm sit violenta, ipsi imputaretur.

V. Licet carnem vigilijs, & inedia moderatè affligere; qui autem aduertens vitam ijs probabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret grauiter, vt notat Laym. d. 3. de iustit. t. 3. p. 3.

c. 1.

c. 1. n. 5. ex Caie. Etsi hic multi ob bona fidem, & zelum Deo placendi excusentur. v. Bon. d. 2. q. vlt. j. 1. p. 7. n. 9. Fill. l. c. C. Lugo de iust. d. 10. s. 1. nu. 32. 33, 36. &c. Vbi rectè notat, aliud esse procurare abbreuiationem vitæ, seu mortem positiuè sibi afferre; aliud permittere, vel periculū eius subire, vel non adhibere media ad auertendam. Prius ait esse illicitum, v. g. pœnitentijs indiscretis, carnisq; macerationibus, vitam notabiliter abbreuiare: posterius verò sepe licere, ideoq; non teneri Carthusianum carnib. vesci, nec aliquem alium vti pretiosa, & exquisita medicina, ad mortem vitandam: nec secularem relicto domicilio quærere salubriorem aerem extra patriam.

VI. Excusantur ægri, qui paulò ante mortem causa humilitatis, vel boni exempli petunt humi collocari: quia non intendunt vitam abbreuiare v. Vasq. l. c. Addit Laym. l. 3. t. 3. c. 1. nu. 5. non teneri quenquam medijs extraordinarijs, & nimis duris, v. g. abscissione cruris, &c. vitam conseruare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria. v. Less. l. c, Sanch. in opusc. tom. 2. l. 5. c. 3. d. 34. Vbi dicit, infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamenta respuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei grauissimum est, & magis, quam mortem ipsam horret Escob. E. 7. c. 8. ex Turr. sum. p. 1 c. 363. dub 2.

Resp. II. Non licet se mutilare, nisi sit necessarium ad conseruationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. Less. l. 2. c 9. d. 14. Vnde resolues.

I. Non licet se castrare ad conseruandam castita-

ſtitatem, vel ſedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium, *S. Th. 2. 2. q. 45. art. 1 Leſſ. Mol. Fill. t. 29. c. 4. q. 3. &c.*

II. Peccant, parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, vt ſint vtiles cantui *Laym. l. 3. tom. 3. cap. 1.*

Quares, An ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de ijs, qui ex furore, amẽtia, vel paſſione grauiſſimæ triſtitiæ, turbata phantaſia, id fecerunt, vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quod ſi conſtet quẽpiam ſe ipſum occidiſſe, & dubitetur vtrum deliberate, an ex animo turbato factum; in praxi priuatur ſacra ſepultura, cũ præſumatur ſecundum opus externum voluntariè eſſe factum; niſi tamen ex circumſtantijs contrarium colligatur. Si verò dubitetur, à ſe ipſo, an ab alio v.g. ſit præcipitatus in aquã, delictũ tam atrox & contra naturam non præſumitur ſine euidentibus indicijs *Mol. t. 3. d. 20. v. Lay. l. c. n. 8. V. etiam Eſcob. E. 7. c. 8.* vbi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, ſi viuus ex loco diſceſſit, non eſſe priuandum ſepultura Eccleſiaſtica.

DVBIVM II.

An & quomodo liceat occidere malefactorem?

Reſp. Extra cauſam neceſſariæ defenſionis, de quo infrà, nulli id licet, niſi authoritate publica, & iuris ordine ſeruato, vt patet *Exod. 22. & Rom. 13.* Vnde reſolues.

I. Non licet marito vxorem, aut patri filiam occidere in adulterio deprehenſas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges ciuiles id permittentes, à Iure Canonico ſunt cor-

rectæ.

rectæ, tanquam iniquæ. Secus est de proscriptis, quos occidendi cuiuis authoritas publica datur; idque non iniustè, cum ad Reip. defensionem sit necessarium. Peccant tamen, qui non ex zelo iustitiæ, sed odio, aut priuatæ vindictæ causa faciunt *v. Lay. l. c.*

II. Peccat Princeps, vel Magistratus, (regulariter loquendo) vt *v. infrà l. 5. c. 3 dub. 1.* qui occidi iubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi priuata scientia constet esse nocentes: quia ex iure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia, & authoritate publica. *v. Caie. V. homicidium Fill. tr. 29. c. 2. q. 6. n. 27. Bon. l. c. p. 1. n. 7. & infr. l. 5. c. 3. d. 1.*

DVBIVM III.

An, & quomodo liceat occidere priuata authoritate iniquum aggressorem?

Resp. Ius naturæ permittit, vt vim vi repellas, & aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, vt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, præuenias, & occidas: ita tamen, vt id fiat animo se defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ; hoc est, non inferendi maius damnum, nec vtendo maiore vi, quam necessarium est ad arcendam iniuriam. *Ita comm. S. Th. q. 64. a. 7. Mol. & c. Less. dub. 8. n. 34.* Vnde resolues.

I. Non licet reo occidere ministros iustitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: vti nec licet id proscripto, vt notat ex communi *Lay. l. 3. t. 3. p. 2.* quia nō sunt iniqui aggressores.

II. Etsi ob contumeliam aliquam, v.g. si viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere, eò quòd aliter repelli possit, ac soleat

Less. Az. Hurt. &c. Dian. p.5.t.4. R.12.& 13. licere tamen, si aggressor festum, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter auertere non posset, docent cum Dia. l. c. R. 4. Less. Hurt & alij 12. verum & hoc videtur in praxi periculosum.

III. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachij vel aliter arcere iniustam vim potes, non licet occidere. Vnde, si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & saluare se: secùs autem, si turpe sit fugere, v.g. viro nobili, vel officiali bellico, nisi rursus hic & nunc id tali turpe non esset ob præstantiam inuasoris, vel alias eius qualitates, v.g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. Mald. Dia. p.9. t.5. R.4. v. Lay. l.3. c.3. p.3. c.3.

IV. Non licet occidere furem ob res exiguas: licet autem, si quis auferat honorem valde notabilem, aut bona magni momenti; nisi tamen alia via, v.g. iuris, vel aliter arceri, aut recuperari possint. Quare, quando iura significant, furem nocturnum occidi impunè, non autē diurnum, præsupponunt, quod plerumq; nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioquin enim si nocturnus potest capi, nō debet occidi; & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: ea tamen non debent esse parui momēti, & minimùm vnius aurei, secundùm. Mol. to.4. t.3. d. 16. n.7. v. Lay. c.3. vel potiùs secundum alios apud Dia. p.5. t.4. R. 18. duorum; quanquam & hoc Dia. l. c. nimis laxum videatur: imò Bon. de rest. rem non magni valoris hic censet, etsi sit trium vel quatuor aureorum. Si tamen talem, (fur

v.g.)

v.g.) vsurpet vidente, ac resistente Domino, aut Custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferro inuadere, permittunt cædem *Bon. Dian. &c. l. c.* vti etiam, si dubium sit, an res possit aliter saluari, aut recuperari. *Bon. l. c.* quia nemo inquit tenetur se exponere periculo amittendi res suas. *Laym. c. 3. Nau. Less. Dian. l. c.*

V. Probabilius est, hæc etiam licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Iura verò in contrarium afferri solita, intellige, quando non seruatur moderamen inculpatæ defensionis. *Lay. l. c. Tan. to. 3. d. 4. q. 8. d. 4. Escob. E. 7. c. 8.* vbi etiam docet ex *Tann. to. 3. d. 4. n. 61.* licere virgini occidere inuasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter euadere.

VI. Cùm tamen iniquus aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & iniuriam potius pati: sed non tenetur, eò quod alter sua malitia sit in isto periculo. *Lay. ib.*

VII. Non licet occidere, si iniuria iam est contracta, vel aggressor iam fugit; quia id non esset se defendere, sed vindicare, vt docet *Tol. Rodr.* Sed *Henr. & Nau. c. 15. n. 5. Fernand. p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt: si læsus magnam faceret iacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse etiam persequi, & percutere, quantùm esset satis ad defensionem honoris. Quod *Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c.* putant practicè vix posse fieri, sine vindicta: etsi speculatiuè videatur esse probabile, *v. Dian. p. 2. t. 1. misc. res. 19.* Concedit tamen *C. Lugo, Molin. Less. &c.* cum *Dian. p. 8. t. 7. R. 47.* licere furem fugientem v. g. cum equo tuo, conficere telo vel sagitta, quia inuasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit, si tamen per Iudicem non pos-

sis recuperare rem tuam, potes ingredi locum vbi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & si aliter vt impediat, vim vi repellere. *Tan. Less. Mal. Hurt. Dian. p.5. t.4. R. 37. & p.8. t.7. R.47.*

VIII. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, Religioso, & subdito, se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem huius, secutura essent nimis magna incommoda, vt bella, &c. *Syl. Bon. p.8.*

IX. Licet quoq; occidere eum, de quo certo constat, quod de facto paret insidias ad mortem; vt si vxor v.g. sciat se noctu occidendam à marito; si non potest effugere, licet ei præuenire. *Nau. Less. n.45. Fill. n.39.*

X. Hinc etiam dicunt alij, vt *Sanch. 2. mor. c. 29. & alij* licere occidere eum, qui apud Iudicem falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, vnde certo tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alij difficiliùs concedunt) amissurus bona temporalia, honorum, &c. quia hæc non est inuasio; sed iusta defensio; posito quod de alterius iniuria tibi constet, nec sit alius euadendi modus. *Less.* tamen *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. *v. Escob. E. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. sect. 7. Dian. p. 8. t. 7. R. 52.*

XI. Quandocunq; quis iuxta supradicta habet ius alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare, cùm id suadeat charitas. *Fill. Tan. to.3. d.2. q. 8. Molin. d.18.* An autem, & quando ad hoc teneatur, *v. Less. l.2. c.9. d. 13. Dian. p.5. t. 4. R. 9. 14. 20.*

DV-

DVBIVM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. directa intentione, & scienter, nunquam licet: nisi Deus omnis vitæ Dominus concedat. Indirectè autem, & per accidens, aliquando licèt, vtendo nimirum suo iure, & dando operam rei licitè, & necessariæ, ac tanti momenti, vt vitæ æquiualeat. *S. Thom. & Doct. commun.* Vnde resolues.

I. Si Tirannus minetur vrbi excidium, nisi innocens occidatur, id non licet directè. Neq; valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ita & ciuem pro Reipub. quia homo est tantum pars moralis Reipub. à qua non accipit esse, & viuere, sicut membrum corporis à corpore. *Molin. t.4.t.3.d.10. Less. & Fill. &c.*

II. Potest tamen Respub. eo casu talem cogere, vt Tyrannum adeat, & si nolit, tradere, cum ex charitate, & iustitia legali teneatur vitam exponere pro Repub. Vnde si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari eius morti, sed tantùm permittere, cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reipub. *Molin. l.c. Less. l.2.c.9. d.7. Fill. t.29. n.11. Laym. &c.* Limitat autem *C. Lugo d.10. de iust.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Repub aliena.

III. Si fugere non possis mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, qua quispiam istic sedens esset obterendus; licet nihilominus (dummodò tamen, si infans est & si baptizatus, vt monet *C. Lugo*, & *Escob. Ex. 7. c.8.*) fugere cum eius periculo, & interitu, præter tuam intentionem. *Less. n.59. Fill. n.36.*

IV. Similiter ad expugnandam vrbem, & vi-

ctoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, vbi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. *Less. l. c.*

V. Non licet occidere obsides, etsi, qui eos miserunt, non seruent fidem: quia sunt innocentes. *Bon. t. 2. d. 2. q. vlt. f. 3. p. 7. Dian p. 5. t. 4. R.* 35. contra *Azor. &c.*

Quæres. An aliquando liceat procurare abortum?

Resp. Quicunq; malitiosè in se, vel altero curat abortum, peccat grauiter, siue fœtus sit animatus, quia est verum homicidium; siue non, quia tendit ad occisionem hominis, & est contra naturam generationis. *Less. t. 10. nu. 61.* Si tamen ad vitam matris conseruandam, omnino sit necessarium, sequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus mortem matri allaturus, probabiliter necdum sit animatus anima rationali, (animari autem communiter aiunt, marem die quadragesimo, fæmellas verò octogesimo, quæ res valde incerta est) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, vt *Sanch. l. 9. de mat. d. 20. n. 9. & 10. Henr. &c.* contra *Less. l. 2. c. 9. d. 16* & alios, quorum sententia in praxi suadenda: quorsum enim directè expelles, cùm indirectè liceat, & sufficiat? 2. Si verò fœtus sit animatus, materq; iudicetur moritura cum prole, nisi medicinam sumat; licet eam sumere, & secundùm quosdam, tenetur, intendendo directè suam tantùm sanitatem, etsi indirectè, ac consequenter destruatur fœtus: quia in pari necessitate mater potest magis prospicere sibi, quã proli. 3. Si verò cùm morte matris, spes vitæ, & baptismi prolis affulgeat, tenetur mater, secundùm

Eundum plerosque, sub mortali, abstinere ab omni remedio destructiuo prolis: quia tenetur vitam corporalem exponere, pro extrema necessitate spirituali infantis. Contrarium tamen docet *Lud. Lopez*, quod *Sà V. Charitas*, dicit esse probabile. *v. Less. l. c. Sanch. Fill. c. 29. t. 6. q. 1. Bon. t. 8. n. 3.*

DVBIVM V.
De Duello, & Bello.
Artic. I. Quid sit, & an liceat duellum.

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiā plurium) certamen, quod ex condicto, vno indicente, & altero acceptante, suscipitur; ita vt id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quod etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est iusta causa, quæ semper est attendenda. *v. Trid. sess. 25. cap. 19. de reform. Sanch. 2. mor. cap.* 39. Item de Pœna duellantium. *v. infr. de excommun. & Sanch. l. c.* Vnde resolues.

I. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel iustitiam; vel purgationem obiecti criminis, aut litem terminandam, quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem, cùm etiam innocens homicidium, & facere, & pati possit. *Trul. l. 5. d. 13. n. 12.*

II. Nec ob inimicitias, aut ad iniuriam vindicandam, neq; ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

III. Nec item ad euitandam ignominiam, quia apud bonos, & prudentes honorem non perdit; imò nec apud alios, si prouocanti dicat, se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur contra leges diuinas, & humanas. Interim iturum se in dies liberè suas vias, paratumq;

ſemper fore, & nunc eſſe, contra quemuis inuaſorem ſe tueri. *Trul. l. c. nu. 4.*

IV. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conſeruandam æſtimationem exercitus apud hoſtem, eoſq; debilitandos; vel ad terminandum bellum cum minori damno. *v. Sanch. l. c.*

V. Acceptare item licet, ſi quis aliàs te occiſurus, concedat tamen arma, vt ſic fortunam experiaris; quia eſt tantùm defenſio, poſitoque quod aliter non poſſis euadere. Similiter, ſi Iudex duos ad mortem damnatos vellet duello congredi: quia alter alterius eſſet conſtitutus miniſter iuſtitiæ. *Trul. l. c.*

VI. Deniq; ſi vir nobilis in aula regia, vel militaris in caſtris, prouocatus ſiſtere ſe, meræ defenſionis gratia, cum ſpe præualendi, priuandus alioqui, ob ſuſpicionem ignauiæ, dignitate, officio, vel fauore Principis, non audet eum damnare. *Lay. l. 3. t. 3. p. 3. c. 3.* eundem excuſat. *Hurt. 2. 2, d. 170. ſ. 8. §. 76. Leſſ. c. 9. d. 8. Fill. c. 8. q. 6. Nau. c. 15.*

Artic. II. An, & quouſque liceat bellum?

Reſp. Bellum defenſiuum, quo ſcilicet vis iniuſta repellitur, licet etiam priuata authoritate; offenſiuum verò, quo vis infertur, vt liceat, tres conditiones requirit: 1. vt geratur authoritate Principis, vel Magiſtratus, nullum agnoſcentis ſuperiorem: qualis eſt Papa, Imperator, Reges, & quædam Reſp. v. g. Venetorum, Genuenſium, &c. vt adſit iuſta cauſa, eaque grauis, v. g. neceſſitas boni communis, & quietis conſeruandæ recuperatio iniuſtè ablatorum, coercitio rebellium, defenſio innocentum. &c. *v. Laym. hic, & Mol. t. 1. d. 104. Dian. p. 6 t. 4. R. 33.* vt fiat ex recta intentione, hoc eſt, non ex odio, ſed ex amore boni

boni communis, quanquàm si hæc vltima sola desit, non sit obligatio restitutionis. *Ita communiter* cum *D. Th. q.41. Laym. l.2. t.3. c.12.* Vnde resolues.

I. Si quis iustum bellum gerat, non potest aliter licitè se defendere: quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria iura. Fieri tamen potest, vt neutra pars peccet, ob ignorantiam inuincibilem. *Fill. nu. 185.*

II. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, vt certus sit de eius iustitia, & graui causa. Ad quod sequentia conducent. 1. Vt curet habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Vt attendat, an etiam à suis impediantur, vel interuertantur literæ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantùm à suis Consiliarijs, sed etiam à diuersis Theologis curet iustitiam belli, secundùm leges Euangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibus, ipse quoque coram Deo illam examinet, statuatq; id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Deniq; licet sufficiat opinio probabilis de iustitia belli; si tamen iustitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere, cùm melior sit conditio possidentis. *Fill. t. 29. c. 9. q. 4. Trul. l. 5. c. 1. d. 3.* vbi cum *Dian. p. 4. t. 5. R. 72.* docet licere etiam Principi concedere repressalia, seruatis tamen conditionibus certis, quas v. apud *Pal. to. 1. 2. 6. d. 5. p. 4.* & hic infrà *Art. seq.*

III. Perspecta iustitia belli, debet ea proponi parti aduersæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò vt probabilius est, etsi cœptum sit, debet, si non ex rigore iustitiæ, saltem plerumq; ex charitate

mox finiti. *v. Mol. sup. d. 102. Trul. l. 5. c. 2. d. 3.*

IV. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum; item aliquid in pœnam illatæ iniuriæ. *Dual.* Hinc potest victor priuare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, &c. quæ ad securitatem sunt necessaria. *Con. Dian. p. 6. d. 6. R. 22.*

V. Principes tenentur stipendia soluere militibus; alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum alijs, qui ab ijs damnum acceperunt. *Kon. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 29.*

VI. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici à bello, alioqui per se iusto, abstinere, si indè oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. *v. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 7.*

VII. Etsi per se loquendo, in bello iusto liceat aduocare infideles in auxilium, per accidens tamen subinde, imò plerumq; non licet, ratione scandali, vel periculi in fide, v. g. ne subditi peruertantur, sacra profanentur, &c. *Reg. t. 2. l. 21. nu. 100. Fill. nu. 181.*

VIII. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello iusto auxilium ferre, nisi tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. *v. apud Kon. tract. de Charitate, d. de bello,*

IX. Duces, Tribuni, Centuriones, alijque Officiales peccant, tenenturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendij exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones, ac-

cipiant

cipiant pecunias à varijs pagis, ne isthic pernoctent, aut morentur. 4. Si vni militi dent plura syngrapha ad domos diuersas. *Molin. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28.* 5. Si stipendium militibus subtrahentes, permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

X. Miles, qui in bello, & iusto, & iniusto paratus est mereri stipendia, est in malo statu, & incapax absolutionis, nisi mentem corrigat: & quidem similiter in bello iniusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisi inculpabilis ignorantia excuset; tum enim sufficit restitutio eorum, quæ in specie habet; vel eorum, in quibus factus est ditior. *v. infrà.*

XI. Si vocatus ad bellum sit subditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de iustitia belli, quamdiu nulla vehemens suspitio occurrit in cõtrarium, quæ positiuè reddat dubium; quia potest præsumere pro suo Principe, cui in dubio debet obedire, eiusque authoritas plerumque illi sufficit, ad formandum etiam positiuè iudicium probabile de iustitia causæ, ne cum dubia fide operetur. *v. C. Lugo d. 18. de iust. s. 1. n. 21.* Si verò non sit subditus, tenetur prius inquirere, & postea saltem probabile formare iudicium, bellum esse iustum. *Molin. d. 113. Fill. nu.* 81. *Laym. l. 2. t. 3. c. 12. nu.* 8. *Azor. Mald. Reg.* contra quosdam apud *Dian. to. 1. c. 5. misc. R. 96. & to. 3. t. 3. Resp. 7. C. Lugo l. c. Escob. E. 7. c. 8.*

XII. Miles intelligens bellum esse iniustum, in quo est, nõ potest absolui, nisi velit quam primum potest, curare dimissionem, & inter ea abstinere ab actibus hostilitatis, v. g. cæde, præda, &c. *v. Laym. l. 2. t. 3. c. 12.* An autem talis possit

occidere militem hostilem se inuadentem. *Escob. E. 7. c. 8.*

Artic. III. Quid in bello iusto liceat?

Resp. Etsi circa hostes in bello iusto licet ea omnia facere, quæ ad finem belli sunt necessaria, v.g. occidere, spoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vita spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reipub. hostilis, aliterque finis belli obtineri non possit. *Molin. Bec. p. 2. c. 10. 11. & 12. Laym. Fil. nu. 191. &c.* Ratio, est, quia cùm sint pars Reipub. possunt propter huius delicta puniri, in ijs bonis, quæ Reipub. dominio subsunt. *Vnde resolues.*

I. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex ijs extrahere, in his spoliare, & occidere, si v. g. Ecclesia velut castro ad repugnandum vtantur. *Sylu. V. bellum nu. 11. Sà, Bon. p. vlt. §. 3.*

II. Contra hostem licet vti insidijs, & strategematibus, dummodò absint mendacia: etsi etiam hæc, v.g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cauenda nulla prudentia datur, v. g. veneno inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra iura belli, nec licent. *Molin. d. 111.*

III. Fides hosti data seruanda est, nisi vel coactè dederis, vel in graue detrimentum cederet Reipub. aut Religionis; aut si hostes eam non seruent; aut deniq; conditiones, ac circumstantiæ planè sint mutatæ. *Dual. Palaus, Dian. l. c. R. 10. v. etiam Laym. l. 2. t. 3. c. 12.*

IV. Capti in bello, etiam ex parte capientium iusto,

iusto, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium iniusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. *Laym l.2.t.3.c.12. n.16*. An obsides liceat occidere, v. suprà *d.4.c.5.*

V. Potest quidem aliquando (rarò tamen, & nonnisi ob causas grauissimas) dari vrbs in prædam: milites tamen priuata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt, quia sunt executores tantùm, & ministri *v. Sà V. bellum Laym. hic t.2. tr.3. c.12. Fill. n.198. Dian. p.6. t.4. r.10*, dum autem vrbs spoliatur iniustè, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt probabile esse, docet *Dian. l.c. R.31*. ex *Sylu. Nau. &c.* Item *p.3. t.5. R.86. v.* infrà *t.4. c.2. d.3.*

VI. Milites peccant cum onere restituendi, si à rusticis, alijsue apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut inuitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisi constet omnino liberè fieri, si quidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis ijs debent subministrare: nisi tamen sint in extrema, vel saltem graui necessitate. *Molin. Kon. Bal. Bec. &c. Dian. p. 6. t. 4. R. 26.*

VII. Repressalia licita sunt his conditionibus, 1. vt manifestè constet ciues alterius Reipub. fecisse iniuriam, 2. vt superiores illorum rogati recusent administrare iustitiam, 3. vt constet eos culpabiliter id recusare, 4. vt Princeps supremus causa cognita id concedat, 5. vt non inferatur plus damni, quam iusta satisfactio requirit, 6. vt non concedantur in Personas Ecclesiasticas. *Molin. Dian. p.4. t.4. R.72.* ex 18. *alijs.*

Quæres. Ad quem pertineant bona hostibus erepta?

Resp. I. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, vt pars cedat Principi, & Communitati. II. Iure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata iusto bello, qui ea iniustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua præsidia deportarunt. *Valent. to. 3. d. 4. q. 18. p. 3. Molin. d* 18. *& Hurt. to. 2. d. 169. s. 12. §. 119.* vbi requirit, vt vna saltem nocte possederint. *v. etiam Sylu. Bon. l. c.* de peccatis in bello committi solitis. *Trul. l. 2. d. 10. & seq. Dian. p. 6. t. 4. R. 23.* vbi contra *Durand.* docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPVT II.

De VI. Precepto, & IX.

Non Machaberis, &c. Non concupisces, &c.

Coniungo hæc duo Præcepta, quia vtroque idem explicitè, vel implicitè prohibetur; scilicet peccata Impudicitiæ, & Luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel vsus delectationis, seu sensus venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi seruientiũ, circa partes corporis venereas; ita vt appetitus, vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitiuæ, aut sensitiuorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ad ea ordinentur, non spectent ad luxuriã. Porrò actus, seu peccata luxuriæ, distinguuntur in imperfectos, in quibus nõ interuenit vltimus terminus venereorum, quę est demissio seminis, vt sũt actus interni desideriorum & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab obiectis, & perfectos, ac cõsummatos, qui terminum iam dictum habent adiunctum.

Qui

Qui rurſus ſunt duplices. Alij enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ, (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant) v. g. adulterium, inceſtus, &c. Alij innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones à natura inſtitutæ, v.g. identitas ſpeciei, vas debitum, &c. non ſeruantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur ſecundùm modos, quibus committuntur naturæ repugnantes.

DVBIVM I.

An, & quanta peccata ſint, oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia, extra matrimonium?

Reſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt in primis intentio, & delectatio venerea, & venereorum, ab intentione, & delectatione ſenſitiua, & ſenſitiuorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde ſciendum intentionem, & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere à regno cœlorum, ſecundum Apoſtolum ad *Gal.* 5. Vnde reſolues.

I. Oſcula, amplexus, aſpectus, tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxurioſi, vel ob delectationem venereã, etiamſi non illam perfectam, quæ eſt in ſeminatione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia: quia eo animo, extra matrimonium, ſunt impudica, & natura ſua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t. 30. c. 9. nu. 174. Leſſ. l. 4. c. 3. d. 8. Sanch. l. 9. d. 46.*

II. Tales actus ſunt eiuſdem naturæ cum perfectis, ſiue conſummatis, ideoque in confeſſione expli-

explicandum, vtrum sint habiti cum simili sexu, an diuerso; cum libera, an coniugata, cognata, persona sacra, &c. *Less. d. 15. Sanch. l. 1. c. 2.*

III. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officij, aut moris patrij, aut amoris honesti, vel beneuolentiæ augēdæ causa, etiam si delectatio venerea suboriatur, (modo in eam non consentiatur) non sunt peccata. *Less. Fill. l. c. nu. 171.*

IV. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, ioco, curiositate, leuitate, petulantia, imò etiam sensualitate, siue affectu sensuali, ac naturali (dummodò non cum delectatione venerea, nec eius causa; & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa, ac tunc abstinendo) venialem culpam non excedunt, vt *v. Fill. hic Less. Sanch. l. c. Dian. p. 4. t. 4. R. 136.* Contrarium tamen est tutius, vt *v. Trul. l. 6. c. 1. d. 12. n. 8.*

V. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprij, aut commixtionis animalium, nō cum animo venereo, sed ex curiositate tantum, aut leuitate, secluso tamen scandalo, & periculo consensus venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprij corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, vt v.g. fricatione extinguere velis pruritum non venereum: dummodò tamen absit periculum pollutionis, aut consensus in eam, si improuisò præter intentionem forte obueniret. *Less. n. 63. Fill. n. 15. Sanch. l. 9. d. 41.*

VI. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diuersi sexus, aut concubitus humani ex curiositate, (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo; videntur nō posse excusari à mortali, prop-

ter grauem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ita obiter, vt hæc absint; *Sanch. n. 24. & 29. Fill. n. 218. Laym. &c.*

VII. Aspectus verò, & subindè etiam (rarius tamen, propter periculum adiunctum) tactus ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, eiusdem tamen sexûs, citra affectum, & periculum consensus venerei, excusari posse à mortali, vt v. g. quando simul aliqui natant, vel lauant, docet *Lay. l. 3. s. 4. ex Sanch. l. 5. mor. c. 6. n. 12. 13. & n. 27. & nu. 28. Trul. d. 12. n. 15.*

VIII. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia, secùs tamen si fiant, vel animo inhonesto, siue venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis sui, vel aliorum. *Sanch. d. 46. q. 3. Fill. t. 30. c. 10. q. 3.*

IX. Choreæ nisi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut se ipsum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumstantia mala, secundū se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò Sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. *v. Cas. V. Chorea Fill. nu. 223.*

X. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem, peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cùm moraliter certum sit multos inde ad peccatum incitandos *Fill. n. 11.* Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Baldel.*

Mel. si authoritatem illis præstent, approbent, vel foueant: addit tamen posse aliquando excusari, si ad maius malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. *vid. Dian. p. 5. t. 13. R. 82.*

XI. Persona soluta permittens se tangi ab alia, tactu, qui vulgò censetur pudicus, vt prehensio, contrectatio manus, amplexus, & oscula, iuxtà morem patriæ, non peccat, nisi ei constet fieri prauo affectu: huic enim cooperari non licet: Docet tamen *Fill.* etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos, (vt mamillarum, & obscœnarum partium) vel oscula furtiua, & morosa, vel indecentia, peccat: quia præsumitur affectus malus. *v. Fill. t. 30. n. 196.* & infrà *l. 5. c. 1. dub. 2.*

Quæres. An, & quatenus liceant tactus, aspectus, &c. inter coniuges, vel sponsos?

Resp. I. Coniugibus licent, si referantur ad copulam; ad hanc enim licitè se excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causa si fiant, sunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohonestat, ac defectus debiti finis non est mortalis; nisi tamen habeantur cum periculo pollutionis, quæ cùm ijs sit illicita, eo casu erunt mortalia, regulariter saltem. *Sanch. l. 9. d. 46. n. 7. Fill. n. 357. & alij.*

Resp. II. Sponsis tactus impudici non licent; pudici verò in partibus honestis licent, si ex ijs tantùm intendant delectationem sensitiuam; secùs; si veneream. *Sanch. l. c. n. 50. & c. Bon. d. 9. n. 6. & c.*

DVBIVM II.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ naturales?

Resp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura instituit; v. g. quando seruatur sexus diuersus, species eadem, vas, & modus naturalis, &c. *vt vide in principio huius cap.*

Vnde

Vnde resoluitur tales esse has sequentes, quæ ideo in confessione sunt exprimendæ.

I. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta; (hoc est, quæ sit libera à voto, matrimonio, Religione) ex mutuo consensu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Vnde concubinarius (sicut & meretrix) ordinariè non debet absolui, nisi dimissa concubina, aut muliere suspecta, cuius retentio scandalum daret, licèt cum ea non peccaret. *Sanch. l. 1. mor. c. 8. Nauar. c. 3. Fill. tr. 30. c. 2. n. 56.* 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem grauior, & in confessione aperienda, saltem respectu sponsæ, vt docet *Rodriq. to. 1. c. 109. Sanch. de matr. to. 1. l. 1. d. 2. nu. 6. Fagund. t. 2. l. 4. cap. 3. Fill. t. 2. tr. 30. c. 2. n. 53.* contra *Couar. Viualdum Ledes. Azor.* quorum sententiam, (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam, censet *Dian. p. 1. tr. 7. R. 5.*

II. Stuprum, hoc est defloratio virginis, ipsa inuita; quia si consentiat, erit tantùm fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, vt probat *Less. & Sanch. l. 7. d. 12.* contra *Nau. Azor.* & alios.

III. Raptus, cùm scilicet persona aliqua (siue masculus, siue fæmina; siue nupta, siue innupta) libidinis causa adducitur, illata vi siue abductæ, siue ijs, quorum Potestati subest. Si quæ tamen sponte discedat cum Amasio, inscijs parentibus, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam specie distinctam fornicationi. *Lugo d. 16. n. 237. Fill. n. 110. v. Bon.* Idem dicit *Dian. p. 1. t. 7. R. 37. ex Less. l. 2. cap. 10. dub. 1. Sanch. de matr. to. 2. l. 7. d. 4. n. 5. &c.*

IV. Adul-

IV. Adulterium, cum scilicet vterq; vel altera(?)uter coeuntium, est coniunctus matrimonio, etiamsi adulterantis coniux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat iniuria, fit tamen ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Quod si fœmina adulterans sit coniugata, grauius habetur, quam si vir: propter incommoda grauiora, v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si vero vterq; sit coniugatus, adhuc grauius est: quia sunt duæ iniuriæ in vtriusque coniugem, in confessione exprimendæ. *Fill. t. 19. c. 6. nu. 85. & 89.*

V. Incestus, hoc est congressus cum consanguinea, vel affine, vsq; ad quartum gradum; eò grauius peccatum, quò gradus est propinquior: quem proinde in confessione exprimere, saltem securius est, vt habet *Nau. c. 6. C. Lugo d. 16. n. 312.* Sicut etiam multò grauior est incestus cum cōsanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quam cum nouerca; cum sorore propria, quàm cum sorore vxoris. Et rursus, grauior est cum affine, quàm cum cognato spirituali, vel legali. Addi verò debet, si in primo gradu fuerit, vtrùm cum matre, an cùm filia, an sorore. *C. Lugo l. c. & Escob. de actibus humanis. E. 2. c. 6.* vbi ex *Hurt. d. 9. de pæn. dif. 4.* probabile dicit, incestum in eodem gradu, & linea, eiusdē esse speciei (eò tamen grauiorem, quò gradus est vicinios (stipiti) & satis esse dicere, habui rem cum consanguinea in linea recta. Ad hanc speciem reuocatur tanquam analoga, fornicatio cum filia confessionis, cum propriè non sit cognatio spiritualis, quam tamen circumstantiam in confessione exprimendam esse probat *Sanch. l. 7. de matr. d. 55. Kon. d. 32. Fagund. & cæteri probabiliter*

biliter contra Sà V. Confessio, & Dian. v. Lugo n. 351.

VI. Sacrilegium, hoc est violatio rei sacræ per actum venereum. Res autem sacræ, quæ sic violantur, sunt locus, & persona. Vnde sacrilegium est. 1. omnis actus luxuriosus exterior, (qualis etiam est v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici, vt v. C. Lugo n. 464.) in loco sacro, hoc est templo, vel cœmeterio: nisi tamen fiat à coniugibus, ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus, tam interior, quàm exterior, in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, vtrum fuerit votum solemne, an simplex: Sicuti, neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos, & Religiosus; quia moraliter est vna numero malitia. *Sanch. de matr. l. 7. d. 28. n. 27. Henr. & cæteri*, quos citat *Dian.* & sequitur *p. 1. t. 7. R. 3. v. C. Lugo d. 16. de pœn. s. 4. Bon. q. 4. p. 17. Escob. E. 8.*

DVBIVM III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ita vt iuxta tales modos species varientur, hic resoluitur tales species esse sequentes.

I. Congressus inordinatus, hoc est, innaturalis, siue impeditus cōcumbendi modus, cùm scilicet seruatur quidem idētitas speciei, diuersitas sexus, & debitæ naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur: v. g. cum vir succumbit, vel auersè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliaue ratione insolita,

sita, quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, vt effundendi seminis: aliàs si hoc periculũ caueatur, aut non sit, eò quòd matrix fœminæ satis attrahat semen, & retineat, vt fit plerumq; non contra, sed præter naturam erit; & veniale graue, imò nullum, si grauis causa adsit, v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio, siue vtriusq; siue alterutrius coniugis aliter fieri non patitur. *Fill. t. 30. c. 8. q. 8. n. 157.*

II. Mollities, siue pollutio, & est, cum absq; cōgressu, seu copula, voluntarie procuratur fluxus seminis, siue id foras effundatur, vt in maribus, siue intus diffluat in matricem, vt in fœminis. Et hoc peccatũ præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adiunctam, vt v. g. fornicationis, adulterij, & incestus, &c. cum quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicuius personæ liberæ, coniugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie, *v. sequenti dubio.*

III. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterij, si fiat cum coniugata; incestus, si cum consanguinea. *Bon. q. 4. de matr. p. 11. nu. 1. Fill. l. c. nu. 158.*

IV. Sodomia perfecta, & est congressus duorum eiusdem sexus, vt maris cum mare, vel fœminæ cum fęmina. Et potest etiam habere alias malitias adiunctas, v. g. incestus: quo casu cognationis graduum non necessariò explicari docet *Escob. de act. hum. E. 2. c. 6.* sed satis esse dicere, coiui cum cōsanguineo, vel affine; quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea

variat

variat speciem. Ita ille. Explicandum tamen esse, fuerisne agens, an patiens, dicit *C. Lugo d. 16. n. 423.* contra *Dian. to. 2. t. 4. de sacr. R. 159 & p. 6. t. 6. R. 30.*

V. Bestialitas, quod est grauissimum inter omnes, est congressus, in quo non seruatur identitas speciei: v.g. si homo coeat cum bestia, siue eiusdem sexûs sit, siue non. Neq; opus est explicare, qualis, siue cuius speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis: non autem formalis, & in genere moris. *Escob. E. 2. c. 6. ex Fill. to. 2. tr. 30. c. 7. n. 131.* Huc reuocatur peccatum cum Dæmone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra Religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterij, vel incestus, si affectu viri, vel mulieris, Sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coeat. *v. Bonac. de matr. qu. 4. par. 12. Fill. n. 162.*

DVBIVM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cœlorum excludit *1. Cor. 6.* docent omnes, nullo casu licitum esse intēdere, vel procurare directè mollitiem, ne quidem causa sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat *Sanch. l. 9. d. 17.* quòd natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni euentu, homini denegarit, eò quòd adeò vehemēs sit in ea re sensus voluptatis, vt homines passione excæcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se iustam causam irritandi seminis, vnde plurima, grauissimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. *Nauar. c. 16. Less. & comm.* Vnde resolues

I. Di-

I. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medij inter vrinam, & semen (cum quo coloris & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, & si proueniat sine omni commotione sensus venerei, vt quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de sudore, dicit *Cai.* Si verò fiat cum sensu carnis, & commotione spirituũ generationi seruientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur, *Sanch. l. 9. d. 45. n. 31. Lay. l. 3. s. 4. n. 18.*

II. Si semen iudicio medicorum transiuit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. *Sanch. l. 9. de matr. d. 17. n. 16. Fill. t. 30. c. 8. n. 150. Trul. l. 6. c. 1. d. 8. §. 1.*

III. Non tenetur quis (modò tantùm absit periculum cõsensus in voluptatem, nec voluntariè promoueat) impedire pollutionem sponte sua euenientem, aut iam cæptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causa sinere, vt natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati, vt effluat, quòd alias corruptum sanitatem læderet. Vnde idem admittit *Sanch.* etiamsi orta esset priùs ex culpa; modo de ea doleat, & consensum vlteriorem abstrahat, additque plerumque expedire, munire se cruce, & sine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem. *Sanch. d. 17. n. 17. Trul. l. 6. c. 1. d. 10.*

IV. Licitum est ob finem honestum, v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desideriũ

illud

illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali; & sine peccato facta: quia obiectum istius desiderij, & gaudij non est malum, quanquã eiusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculo carere quidam bene obseruent. *Less.d.14.n.15.Lay.n.17.*

V. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, præuidet inde naturaliter secuturam pollutionem, (idq; multò magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat tunc, modò absit periculum consensus in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione: quia prosequenti suum ius, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire confessiones mulierum, studere casibus conscientiæ; tangere se ex necessitate, fœminas cautè, & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti iuxta morem Patriæ, si alioqui inciuilis habendus esset; Quòd si tamen periculum esset consentiendi in delectationem, quod colligitur inde, si sæpius ex simili occasione mortaliter sit lapsus à causa illa, quantumuis licita, abstinendum esset: proindeq; confessarius tali casu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l.9. d.45. Nau. c.16. Lay. n.16.* Monet autem *Lay.* eum qui in actionibus honestis, & vtilibus talem miseriam experitur, faciliùs liberari contemnendo, quàm æstimando; quia imaginatione, & timore augetur.

VI. Si pollutio secutura præuideatur ex re illicita, otiosa, vel minus necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac natura sua ad venerem ordinata: vt sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale est ab

illa

illa nõ abstinere: quia in eam consentiens, mortaliter in effectum consentire censetur. Quod si verò res illa sit causa tantũ remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis est v.g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensus) secuta pollutione nõ est mortale: quia in talem rem consentiens, non ideò velle censetur effectum. *Fill. tr. 30. c. 8. q. 6. n. 152. Sanch. l. c. Less. l. 4. c. 3. d. 13. v.* Dian. *p. 5. t. 13. R. 4.* Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa volitam tantũ esse peccatũ, quantũ est ipsa; vt si causa sit pecc. mort. etiã ipsã fore mortalem; si sit veniale, venialem: si verò causa nullum sit peccatum, nec ipsam fore, (secluso semper periculo cõsensus) hinc venialẽ v.g. esse illam, quæ prouenit ex lectione curiosa, vel aspectu per se non mortali. *Trull. l. 6. c. 1. d. 9. ex Lop. Hen. Vas. Bon. de matr. p. 10. v.* Dian *p. 1. t. 2. misc. R. 56.*

VII. Pollutio in somno facta est mortalis. 1. si autè directè, vel formaliter est procurata, & causa non est retractata. 2. quando post somnũ placuit, & approbata est propter delectationem veneream; alias non. *Fill. q. 5. n. 148. Trull. l. c. n. 9.*

Quaeres. An mutua pollutio inter mares, vel fœminas procurata, sit mollities tantũ, an Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libidinem, absq; concubitu, esse tantùm mollitiem: si verò fiat ex affectu ad personam illam indebiti sexus (præsertim si adsit aliqua coniunctio, & commixtio corporum) est quoad malitiam Sodomia. *Filliuc. t. 30. cap. 8.* Plura de totã hac materia, vt infra *lib. 5. c. 1. dub. 2. art. 2. de peccato in genere, & Authores, &c.*

TRA-

De VII. Præcepto.

Non furtum facies.

CVM hoc prohibeatur omnis iniusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit. 1. per furtum, & rapinam. 2. per omissionem reparationis damni illati. 3. per iniquitatem contractuum: de his tribus hic agendum.

CAPVT PRIMVM,

De Furto.

DVBIVM I.

Quid sit furtum, & quare peccatum?

RESP. Est occulta, & iniusta rei alienæ ablatio, inuito rationabiliter domino. Quod si res sit sacra dicitur Sacrilegium, de quo supra. Si apertè cum vi fiat, est Rapina, à furto specie distincta. Licet autem furtum cæteris paribus quam rapina leuius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur; est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. *Ita commun. omnes v. Bon. d. 2. q. 8.* Vnde resolues.

I. Qui alienum accipit per iocum, vel ob bonum, aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v.g. si vxor auferat marito pecunias ne ludis aut comessationibus prodigat, aut vinum, ne inebrietur; aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit inuitus, à quo tamen ob verecundiam vel aliam causam non ausit petere. *v. Less. l. 2. c. 12.*

II. Qui pro se, vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; si quidem re, & spe indigens fuit. Idem docent *Less. l. c. d. 12. Mald. & Dian. &c.* de necessitate graui. Verùm id probabilius alij negant cum *Laym. l. 3. t. 3 p. 1. c. 1. nu. 7. ex S. Th. 2. 2. q. 66. art. 7. Sylu. Angl. v. Dian to. 1. p. 2. t. misc. R. 20. C. Lugo d. 16. s. 7.*

III. Nec item furatur, qui accipit in compensationem iustam, si aliter sibi debitum accipere nequeat; v. g. si famulus iustum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit, ad seruiendum iniquo pretio. *v. Laym. l. c. & Tol. l. 5. c. 15.*

DVBIVM II.

Quid sit quantitas notabilis ad mortale peccatum.

Variæ ea de re sunt scientiæ. *Nauar* nimis scrupulosè statuit medium regalem; alij nimis laxè 100. aureos: moderatiùs *Tol. Med. Less. &c.* duos regales; etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantum ex valore rei ablatæ, sed etiã ex circumstantijs personæ cui aufertur, si nimirum ei graue damnum inferatur, aut saltem charitas Christiana grauiter lædatur, quomodo respectu valde diuitis, imò etiam Regis, vnus vel alter aureus notabile quid videtur; respectu verò mediocriter diuitum, quatuor circiter regales, siue medius imperialis; respectu mechanicorum duo; respectu pauperis, vnus. *Ita nunc plerique cum Bon.* Vnde resolues,

I. Graue peccatum est auferre rem paruam domino valde proficuam, v. g. sartori acum, quam

quam vnicam habet, nec habere aliam potest, qua se alat. *Less. l. 2. c. 12. d. 8.*

II. Graue item est (etsi non in specie furti) si fur sciat ex iactura rei paruæ domino secuturam valde magnam molestiam, v. g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec similis recuperari potest; nisi tamen res sit nullius prorsus momenti. *v. Bon. d. 2. q. 8. p. 1.*

III. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ vltro proueniunt, & sunt valdè expositæ, v. g. fructus ad viam publicam. *v. Less. l. c.*

IV. Plus, item, si quis à diuersis, vel ab vno interpolatim, parua, & plura furetur. *v. Less. l. c. num. 46.*

DVBIVM III.

Quam grauiter peccat, qui multa minuta furta committit.

Resp. Hic quoq; quantitas læsionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, est mensura quantitatis peccati. *v. Less. l. c. Sanch. l. 7. c. 21.* Vnde resolues.

I. Si quis ex occasione tantum furatur, siue vni, siue pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo grauiter nocere, singulis furtis non peccat grauiter, neq; ea simul sumpta vnum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem peruenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest. *Less. d. 7. Sanch. l. 7. c. 21. Bon. q. 8. p. 2.* Verum, & hoc mortale euitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animum habeat paulò post restituendi ea saltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p. 3. t. 6. R. 25.*

II. Si autem per plura parua furta vni vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi

scendi, vel inferendi graue damnum, peccat grauiter ea intentione: ac licet executio singulorum sit tantum venialis ex se, vt tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis. *Less. l. 2. c. 12. d. 7. Sanch. l. c.* quia nocet grauiter Reipubl. & praxis illa valde perniciosa est societati humanæ: v. g. si sartor particulas panni à diuersis surripiat, si mercatores vtantur breuioribus vlnis, &c. Interim hi excusantur subinde à graui peccato. 1. Si ex eo quod dictum est in casu primo. 2. Si id faciant, vt se seruent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non inuenirent emptores. *Ros. V. emptio,* 3. si alias non habeant vnde se, vel suos alant.

III. Si plures simul, vel successiuè plura furta parua alicui faciant, quæ simul sumpta grauiter illi noceant: tunc si alter de altero non sciat, nullus peccat grauiter, v. g. si viatores ex vinea vnam, alteramue vuam capiant, & comedant, etsi hoc licere dicat *Couar. Valer. & Ripa,* contra *Dian. p. 3. t. 6. R. 20.* si autem singuli conspirent, singuli grauiter peccant. Si deniq; de se mutuo sciant, nullus tamen alteri sit causa furti, probabilius est non esse mortale, vt docet *Less. Tan, &c.* contra *Suar, Vasq. v. Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Quid sentiendum de furtis domesticorum, vel amicorum.

Resp. Licèt verè furtum sit, si vxor, liberi amici, serui, patri familias inuito quid auferant, plerumq; tamen maior quantitas requiritur, vt sit mortale, cum plerumq; hic dominus aut non rationabiliter inuitus, aut saltem minus inuitus sit, vt ab his, quam ab alijs auferatur

tur. Vel etsi valdè inuitus sit, sæpè tamen id fiat, non tàm ratione rei acceptæ, quam modi accipiẽdi clam, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. g. ad ludendum, potandum, &c. *v. Caiet. V. Furtum, Less. c. 12. n. 76.* Vnde resolues.

I. Vxor grauiter peccat, si notabilem summam accipiat, inuito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licèt media pars ad eam spectet, maritus tamen habet vsumfructum illius partis, ideoq; tenetur ad restitutionem. *Trul. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7. &c.*

II. Similiter peccat grauiter maritus contra iustitiam, cum obligatione restituendi, si aliquid notabile vxori surripiat absq; eius consensu, ex bonis ipsius paraphernalibus, vel alijs proprijs; si quidem libera eorum administratio ipsimet vxori competat, quia par est ratio mariti, & vxoris, quoad bona propria. *Villalob. to. 2. t. 13. Trul. l. 6. c. 1. d. 9.*

III. Vxor potest dare eleemosynam, & munera, secundum consuetudinem aliarum mulierum istius loci, & conditionis, etiamsi maritus eleemosynas omnes illi prohibeat, quia consuetudo hoc ius ei tribuit, quo maritus eam priuare non potest. *Ibid. nu. 13. Dian. p. 1. t. 3. R. 13. & p. 5. t. 8. R. 34.* vbi cum *Molin. & 10. alijs* docet, posse eam inscio marito dare vigesimam partẽ annui census, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam status, & maritus irrationabiliter sit inuitus. Hinc etiam potest cum Abigail moderatas eleemosynas dare, vt mariti conuersionem impetret, vel ne Deus illum puniat. *Vasq. Bon. Reg. & alij 10.* contra *Kon. &c. v. Dian. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.*

IV. Vxor potest bona expendere, marito ab-

ſente vel fatuo: quia tunc ad illam ſpectat administratio domus. Item quæ acquirit ſua induſtria; item paraphernalia, hoc eſt, bona, quæ præter dotem marito allatam, ſibi reſeruauit. *Trul. l. c. & cæteri communiter.*

IV. Non peccat vxor, ſubducendo aliqua, vel compenſationis cauſa, ſi vir ſit prodigus; quia is tunc facit vxori iniuriam, partem ipſius profundendo: vel pro victu, veſtibus, cæteriſq; ſibi vel familiæ neceſſarijs, quæ mariti ſæpè non intelligunt, & fruſtra ab illis peterentur. *Bon. at. Trul. l. c.*

V. Vxor, ſi eius pater, mater, vel proles ex alio matrimonio ſit pauper, ita vt miſerè ſecundum ſtatum ſuum viuat, & maritus eis nolit ſuccurrere, poteſt ex bonis ſuis proprijs, vel etiam ex communibus, (dummodo poſt mortē viri omnia computet in ſua parte) eis ſubuenire, quia iure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id conſentire. *Nau. Pal. Leſſ. l. 2. c. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R. 34.* vbi illam poteſtatem extendit ad fratres, & ſorores, quod etiam *Leſſ. l. c. & Trul. l. 6. c. 1. d. 9.* indicant probabile.

VI. Filius peccat grauiter, inuitis parentibus notabilem ſummam accipiens, qualis non ſemper eſt, ſecundum *Leſſ. c. 12.* ſi filius patri prædiuiti duos vel tres; imò ſecundùm *Sanch.* quinq; vel ſex aureos furetur; eò quòd parens ſit minus inuitus, & filius ſit aliquid patris. Vnde non tenebitur ad reſtitutionem, niſi fortè cohæredibus grauiter noceat.

VII. Si filius notabilem ſummam expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia ſibi ſuppeditata ad vſus honeſtos, putat *Leſſ. c. 12. d. 13.* eum peccare mortaliter:

liter: etsi excuset à restitutione, eo quod patet rogatus, facilè condonaturus putetur.

VIII. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis administret bona parentis, potest à patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo; & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, potest clam accipere. Ita probabiliter *Lay. l. 3. f. 5. t. 4. c. 8. Dian. p. 4. t 4. R. 66.*

IX. Etsi famuli in esculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut diuendunt, grauiter peccent; quæ tamen ipsi domi consumunt, in ijs faciliùs, vti & Religiosi excusantur; cùm in his dominus, aut Prælatus sæpè tantùm sit inuitus quoad modū accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri posset, si extraordinariora acciperentur. *Laym. Escob. & Less. l. 2. c. 12. d. 8. n. 48.* Vbi docet quod furta minima famulorum ex comestibilibus, quæ claudi non solent, non coalescant, si non ad vendendum, sed comedendum tantùm accipiantur.

X. Cùm à graui peccato furtum domesticum non potest excusari, tunc vxor tenetur restituere ex paraphernis, filius ex castrensibus, vel quasi, vel si ea non habet, post mortem patris afferre in diuisionem hæreditatis, (si quantitas rei ablatæ sit valdè magna, nec pater restitutionem tacitè vel expressè dimiserit,) Famuli verò, si sine magna difficultate restituere non possint, iubeantur compensare officijs, & obsequijs extraordinarijs, quantum possunt. *Laym. l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1.*

CAPVT II.

De Restitutione.

DVBIVM I.

Quid sit Restitutio, & qui teneantur ad eam?

RESP. I. Restitutio est actus iustitiæ ad salutẽ necessarius, necessitate pręcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per iniuriam, ita vt radix restitutionis non sit quæuis læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet ius, quod violetur, sed ea tantum, quę est contra iustitiam, in qua propriè iniuria infertur, hoc est, læditur aliquod ius proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnũ patitur. Quod varijs modis fieri potest, v. g. furando, defraudando, destruendo, rem alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conuitiando, & similibus.

Resp. II. Ex data responsione patet, teneri ad restitutionẽ eos, qui intulerunt iniuriã damnosam. Hæc autem est duplex, scilicet materialis, vt v. g. cum quis rem alienam destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est probabiliter iudicans id sibi licere, vel esse suam; & formalis, qua quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet mala fide, id est, cum sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere, & rem non esse suam. *v. Laym. l.3. t.2. c.1. Less. l.2. c.7. d.6. Bon. d.3. q.1. p.6.* Vnde resolues.

I. Qui iniuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, vt; si adulterium commisit, sine damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cùm hæc sit reparatio damni: potest tamen à iudice cogi ad satisfaciendum pro iniuria.

II. Quisquis intulit iniuriam damnosam etiã mate-

materialem tantum, tenetur restituere, sed non nisi id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus est ditior.

III. Qui intulit iniuriam formalem, siue rem adhuc habeat, siue non; tenetur restituere, & quidem tantum quantum est damnum secutũ. An verò sufficiat culpa venialis, controuertunt Authores, & sententia vtraq; probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. *v. Anth. cit. & Laym. l. 3. tr. 2. Less. l. 2. c. 7. d. 6. n. 17. C. Lugo d. 8. sess. 5. n. 56.*

DVBIVM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modo sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac qui ex officio, & obligatione iustitiæ obligati cauere damnum, non cauerunt. Ita communiter Doctores. Vnde concludunt, teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus Verbis.

Iussio, consilium, consensus palpo, recursus, Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Patet ex sequentibus Casibus.

I. Tenetur ad restitutionem mandans, siuè expresse mandet, siue tacitè; dicto nimirum, vel facto, ex quo v.g. famulus colligat, hero gratum fore, si facit; non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus suo nomine factum, vti nec mandans, si ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. *Molin. Less. l. 2. c. 3. d. 3. Vill. c. 32. nu. 54.*

II. Tenetur item consulens, aut precibus ac promissionibus ad damnificationem inducens.

Quod si tamen ante executionem consilium suum retractet, & quantum potest contrarium suadeat, etsi non persuadeat, probabile est excusari à restitutione, maximè si eum, cui damnum paratur, moneat, vt caueat. *v. Bon. & Tamb. 2. 2. d. 4. qu. 6. dub. 13. Sà V. Consilium, & Dian. tr. 2. misc. resol. 18 & 15. resol. 83.*

III. Tenetur item, qui suo consensu, calculo, vel suffragio, est causa efficax damni. *Less. d. 3. nu. 23. Fill. t. 32. c. 3.*

IV. Item palpo; vt qui laude, adulatione, vel exprobratione ignauię, aliter vel alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Less. Fill. l. c.*

V. Item qui inferenti damnum præbet recursum, illum receptat, illius furta, aut instrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fouet, &c. *Ibid.* Hi enim omnes, vti & is cui res furtiuæ traditæ sunt in custodiam, tenentur (non manifestato fure) restituere domino. Et sic peccare eos, qui à sartoribus emunt fragmenta panni, seu vestium; docet *Villal.* apud *Dian. p. 4. t. 4. R. 174.* licet *ibid. Sanch.* excuset eos, qui ista emunt à sartoribus magistris, eo quod his plerũq; detrahatur plus à iusta mercede, quã mereãtur ista fragmenta, ideoque licitè ea retineant. Neque hic à peccato excusari caupones; qui à filijs familias acceptant pecunias, aliasue res parentibus surreptas, notat *Laym. l. 3. t. 2. c. 5. Bon. &c.* Qui verò post delictũ ipsũ reum iuuat ad fugiendũ (non concurrẽdo ad delictum,) non tenetur restituere; modò non det illi spem refugij imposterum. Tum quia non est causa damni; tum quia reo liceret fugere, vt infrà dicetur, *l. 4. d. 7.*

VI. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans, vt agens excubias, applicans

scalas,

scalas, parans instrumenta, conficiens litteras, &c. in bello iniquo tormenta aduehens, &c. Excusantur tamen (modò actio per se non sit mala) qui ea non sponte, sed iusto metu coacti faciunt, vt v. g. cùm rustici furto à solis militibus facto, coguntur eorum prædas auehere, vel pecora abigere. *Less. dub. 5. n. 19.*

VII. Item tenentur causæ, quæ priuatiuè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, siue non clamans cum potest, aut non obstans, non manifestans; sed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur ex iustitia damnum cauere. *S. Th. 2. 2. q. 62. ar. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux, tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiam dantur. Item Consiliarij, Canonici, tacentes, obseruantes, sed non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item tutores, administratores bonorum, &c. non impedientes damna pupillis, Minoribus, Ecclesijs prouenientia. Item custodes montium, vinearum, syluarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifestant. *Molin. d. 116; Fill. t. 32. c. 1. q. 12. v. supra l. 3. t. 3. c. 2.* Item Principes, & domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædonibus, & cum possint, non impediant, tenentur mercatoribus, & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. *Dian. p. 8. t. 7. R. 38.*

VIII. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni, vt v. g. si fur, homicida, nõ fuerit efficaciter motus mãdato, cõsilio alterius, sed nihilominus absolutè

folutè erat facturus. Item, si v.g. in Capitulo alij ante te dederint suffragium, ita vt videas te nihil impetraturum, etsi neges: tunc enim non teneris restituere; licet pecces, pro qualitate dāni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. *Bon. l. c.*

IX. Probabile est non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium, efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis: præsertim circa materiam iustitiæ. *Less. c. 13. d. 4. Bon. q. 2. p. 4. Dian. t. 5. misc. R. 84. Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14.*

X. Nec tenentur, si efficaciter tantum concurrant ad circumstantias, & modum actus damnosi: v. g. si quis tantum impellat alium, vt citius, vel animosius hoc vel illo loco, vel modo noceat. *v. Laym. l. 2. ſ. 5. t. 2. c. 5.*

XI. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, vt minus eidem inferat: quia tunc vtiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum vnius, cum iniuria alterius.

XII. Non tenetur item (contra *Nau. Ang. &c.*) Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, vt Parochus, &c. si ex negligentia, vel ignorantia, pœnitentem nō moneat, aut obliget ad restitutionē: quia etsi ex officio teneatur benè instruere pœnitentem, ideoq; peccet grauiter omittendo quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertiū, quasi ex iustitia debeat eius damnum cauere, aut procurare, vt hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positiuè restitutionem impediat ex malitia; imò etiam ex ignorātia crassa; vel culpa lata: quia tunc cōsilio suo, est causa

efficax

efficax damni. v. *Less. & Bon. d. 1. p. q. 2. p. 11. Laym. l. 3. t. 4. c. 7.* & infrà *l. 6. c. 2. d. 5.*

DVBIVM III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cum plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel coniunctim, atque alij alijs plus minusue in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus, ordo & mensura restitutionis desumenda est. *Ita commun. Doct.* Vnde resolues.

I. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenētur restituere, quam quod quisque per se damni intulit. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 6.*

II. Si plures cum consensu, & inuicem iuuantes, id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius damni, cùm vnus iuuet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Vnde si vnus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut si is nolit, à reliquis, pro rata singulorum repetere. *Bon. de rest. d. 1. q. 2. p. 11.* ex *Vasq. Molin. Fill. &c.*

III. Quod si actio damnificans fuit lucratiua, & apud aliquem ex cooperatoribus ablata adhuc existat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur in primo loco restituere ipsā, vel æquiualens: & si ille non faciat, reliqui. *Less. l. 2. c. 13.*

IV. Si actio damnificans non fuit lucratiua, vt quia res perijt, & destructa est, vt fit, v. g. incombustione, mutilatione, detractione, tūc ante alios primò tenetur restituere, qui mandauit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius,

vt in bello Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, vt quia non vult, vel quia non potest, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculatiuè verum sit, practicè tamen ij excusantur per accidens: tum quia nō possunt totū restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec expectatio, vt plus restituant, quam partem suam; ideoq; si hanc possunt, ad id tenentur; vti & si quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Lay. l. 3. tr. 2. c. 6. n. 5.* ex *Caiet. Molin. &c.* Imò *Bon de rest. d. 7. q. 2. p. 1 0. n. 1 3. ex Nau. c. 17. Vasq. & Less. d. 5. n. 37.* dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantum pro sua parte, v. supra *t. 4 cap. 1. dist. 5. art. 3.*

V. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti; etiam minus principales liberantur: non autem vice versa; quia ruente principali; ruit accessorium; non contra. *v. Laym. l. supra cit.*

DVBIVM IV.

An teneatur restituere, qui alium impediuit à consecutione alicuius boni?

Resp. Attendendum, an lædatur ius alicuius quod à natura, lege, vel aliter habeat; & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit: non verò aliter. Inde enim apud *Lay. l. c. & Bon. q. 2. p. 12.* resoluuntur sequentes Casus,

I. Qui alterum impediuit à consecutione rei debitæ ex iustitia, tenetur ad restitutionem. *Less. c. 12. dub. 18. Fill. t. 32. cap. 3. q. 12. n. 72.*

II. Si res non erat debita ex iustitia, sed conferenda ex libera volūtate, tunc qui sine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit; vt v. g. officium,

cium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etsi sæpè is possit, grauiter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat; non tamen tenetur ad restitutionem. *Azor. 3 p. l. 4. c. 9. Vasq. Sà, Bon. p. 12.*

III. Si in re prædicta ex libera voluntate cõferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniã collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cum cuiuis habet ius petendi) aut à consecutione talis rei, per vim, fraudem calumniam, vel mendacium impediret, (cùm etiam quiuis ius habeat, ne inique impediatur) is teneretur ad compensationem damni, arbitrio viri prudentis, iuxta certitudinem vel probabilitatem, quà alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur: dummodò tamen eo sit dignus; nam si indignus est, non tenetur ad restitutionem, nisi famæ, si eam fortè læserit. *Less. l. 2. c. 12. d. 18. Molin. to. 1. d. 135. Sà, V. Restitutio, n. 21. v. Bon. l. c.*

D V B I V M. V.

Cui, vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam iustitiæ, & quis damnum patiatur, quidue ratio & leges ferant communiter. *v. Less. & Laym. hic c. 9.* Vnde resolues.

I. Quando bona restituenda, siue debita quæcunq; sunt incerta, hoc est, cum cui debeantur ignoras, aut adire non potes, aut illis restituere, tunc si ea habeas sine delicto, vt si inuenisti, vel à mercatore v.g. per errorem accepisti duas vinas panni pro vna, & iam is discessit, nec scis quò abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inqui-

inquirendi; post quam si spes non sit sciendi dominũ, probabile est, quod non tenearis ea dare pauperibus, (licèt ita plerique cum D. *Th.* sentiant, & sit magis pium; ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, vt docet *Petrus Nauar.* quem sequitur *Laym. hic*, & *Less. l. 2. c. 14. dub. 7. nu. 48.* idque *Dian. p. 2. t. 3. m. R. 5.* dicit esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto, vt furto, vsura, &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo quo potest, vt saltem, cum corpori domini non prosit, prosit eius animæ, dum in pauperes expenditur: *Ita commun. Doct.* vt apud *Laym. hic*.

II. Qui multis minutis furtis, v.g. olei, panis, vini, &c. damnum intulit multis ciuibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis ciuibus, (minoris deinceps vendendo, aut maiore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Molin.* At *Vasq.* & *Escob.* dicunt esse probabile, quod possit dare pauperibus, præsertim ciuitatis eiusdem.

III. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori iusto, à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus dominus. Vnde, quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet, non domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret iniuria, si iure possessionis, detentionis, custodiæ, aut vtilitatis spoliarentur; & damnum atq; lucrum cessans compensari deberet.

IV. Excipitur tamen hinc: 1. Si eorum nihil interesset, vt si sine illorum damno, infamia, domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi puta-

rentur

rentur rem absumpturi, vel ablaturi cum iniuria domini, quo modo bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori, sed potius Capitulo restituenda sunt. Item accepta à filio familias, pupillo, furioso, vxore, Religioso, si sint ex ijs bonis, quorum administratio ipsis non competit, plerumq; restituenda sunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam si bona alicuius publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita fisco debent reddi.

V. Cùm quis ignorato domino cui restituendum erat, non præmissa aliqua diligentia, pauperibus distribuit, non satisfecit domino postea comparenti: secus si diligentia sit præmissa, vt *v. Less. l. 2. c. 14. dub. 3.*

VI. Cùm dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sine sumptu, tunc si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere: si autem benè accepit, non nisi expensis domini. Quando nullo modo potest mitti, expectandum est ad tempus; & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. *Tol. l. 5. c. 23.*

VII. Cùm quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam cum non sit, tum si quidem interuenerit aliquod iustum pactum, vt depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, & non domino. Qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sine alterius grauiori incommodo, infamia, &c. *Vasq. Azor. p. 3. lib. 4. c. 3. q. 1.* Si autem aliter accepta est, tunc vero suo domino restitui debet, si eum nouisti, & absque incommodo fieri possit.

VIII. Quando à fure, vel alio venditore quis emit siue mala, siue bona fide rem furtiuam, te-

netur

netur restituere domino, non furi. *Ita commun. Molin. Regin. to. 1. lib. 10. c. 5. n. 40. Toletus* tamen *l. 5. cap. 17. Sylu. Ant. Mald. in 2. 2. t. 4. c. 3. dub. 2.* probabiliter sentiunt, posse reddi furi, vt ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem peiore loco, quam ante fuerat, & consequenter ipse non infert domino damnũ. Quod *Nau. Trul. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione: si mox, & non post longum tempus contractum rescindat: vel si certò sciat furem redditurum rem domino; vel si dominus rei sit mortuus, aut absit, ita vt conueniri non possit. Quod si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere domino, & sibi damnum adscribere. Quod si porrò sciens rem esse furtiuam, emat eo fine, vt inuento vero domino restituat; tunc si emit paruo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cùm vtiliter eius negotium gesserit; secùs autem si pretium esset ferè æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini vtiliter redimendo. *v. Less. l. c. c. 14. d. 3. Dian. p. 2. t. 3. Ref. 5.*

IX. Si bona fide rem alienam, v. g. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Ioannis, eoq; repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te; existimat quidem probabile *Nau. & Dian. p. 1. t. 8. R. 68.* non teneri te Paulo id reddere (si in nullo factus sis ditior,) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum *Sotus, Salon. Less. Sayr Bon. de rest. q. 4. p. 2.* rectius docent, teneri te, exigente Paulo contractum rescindere, & pretium restituere, tum quia vendidisti rẽ vitiosam, tùm quia teneris de euictione

ctione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotij. Quod si tamen Paulus cum possit, tibi nô restituat equum sed Ioanni, & hoc ipso impediat, quò minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. *Bon. Less. &c. vid. Trull. c. 11. d. 3.*

Quares. Cui restituendi, siue dandi sint thesauri,& alia inuenta,quę habētur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, iure naturali, & gentium fiunt primi occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod seruandum est. De quo *v. Less. l. 2. c. 5. d. 10. Laym. l. 3. t. 1. c. 5.*

Quares II. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione iustè prohibita?

Resp. Id æstimandum partim ex iure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac iuribus particularibus, vt *v. apud Laym. l. c. l 3. t. 1. c. 5. n. 14. & Less. cap. 8. d. 9 & Sà, V. Venatio.* Ex quibus resoluitur hic Casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus fructibusque infert.

DVBIVM VI.

De rebus quæ debent restitui.

ARTICVLVS I.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam materialem tantum, siue à possessore bona fidei?

Resp. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea melius cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest: vna cum eius fructibus, si extent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparauit

uit per legitimam præscriptionem. *Ita comm. Doct.* Molin. *Sanch. Less. lib. 2. c. 6. Bon. d. 1. q. 1. p. 1. Laym. l. 3. t. 2. c. 3.* Vnde resolues.

I. Si vestem v.g. bona fide donatam à fure, aut alio portasti, & ferè attriuisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persoluere quantum attrita est, si alias vestem æqualis valoris attriuisses; si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris *Bon. l. c. Laym. n. 1. v. Trid. lib. 7. c. 11. d. 1.* Si autem res, quam à fure bona fide accepisti (siue donatione, siue emptione) sit vsu consumptibilis, eamque cum tuis miscuisti, ita vt discerni nequeat, etsi deinde deprehendas furtiuam fuisse, non teneris restituere. *Nauar. Syl. Sayr. Less. Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* quia per istam commixtionem bona fide factam, est in re translatum dominium, vt colligitur ex *L. Si alieni nummi ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potius, quam illa pars censeatur aliena, atque adeo perijt obligatio realis, & tantum manet personalis in venditore *vid. Dian. p. 4. t. 4. R. 66. Trul. l. 7. c. 11. d. 3. Less. l. 2. cap. 20. d. 18.* vbi addit esse valde probabile, iuriq; naturæ conforme, quod verus dominus res illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat ius in re, vt ex isto cumulo sibi satisfiat ante alios, imò possit ex eo occulto accipere.

II. Milites bona fide militantes, intellecta postea belli iniustitia, id tantum restituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti sunt ditiores. *Bon. l. c.*

III. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebrauit cótractum, quem postea vsurarium esse cognoscit, non plus tenetur, quam fa-

ctus est ditior. *v. Laym. l. 3. t. 2. cap. 3.*

IV. Possessorem bonæ fidei, si adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non sit sua, teneri aliquid restituere iuxta inclinationem, docet *Kon. d. 34. dub. 10. n. 93.* At *Pal. to. 1. d. 3. p. 2. nu. vlt.* putat ad nihil teneri: quia possessio contrarijs rationibus non conuincentibus præponderat. Idem docet *Vasq.* apud *Escob. t. 3. c. 3. n. 154. Dian. p. 4. t. 3. R. 24. & 26.* Si neglexit inuestigare veritatem, & deinde sciri non potest; dicit *Pal. l. c.* ad nihil teneri.

V. Si bona fide rem vendidisti dono tibi datam, teneris restituere pretium; quia factus es locupletior; & satis debet esse tibi, non habere minus, quam ante. Quod si tamen apud alterum res est, is reddere tenetur. *Ibid. & Vasq. c. 9. §. 1. Molin. Less. l. 2. c. 14. d. 1.*

VI. Si bona fide rem ipse emisti, & vendidisti absq; lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est. *Mol. loc. cit. Less. l. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vasq. & c.*

VII. Si rem alienam bona fide donasti, non daturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris, quia non es factus ditior; secus si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ factus es ditior,) vel si aliquid accepisti in remunerationem. *Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 1.*

VIII. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento: v.g. frumentum alienum alio deportatum vendidisti, vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ; tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantum concurrit vt instrumentum

rum operatus. *Lay. l. c. n. 3.* ex *S. Th. &c.*

IX. Fructus omnis rei, siue ij sint merè naturales, hoc est, qui vix vllo hominum labore egent, vt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina: siue sint simul industriales, siue mixti, hoc est, ad quos æquè, aut magis hominũ labor cum natura concurrit, vt v. g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, iumentorum, &c. qui fructus ciuiles appellantur; hi inquam fructus rei, si percepti, & extantes sint, domino restitui debent: deductis tamen expensis proprijs, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licèt is rem, si pænes se habuisset, non fuisset locaturus. *v. Lay. l. c.* Si tamen fructus isti reales bona fide possessi fuerint tempore à lege præscripto ad vsucapiendum illos, (quod; si adsit titulus, est biennium inter præsentes, inter absentes quadriennium: si autem non adsit titulus, anni 30. cum bona fide) non sunt restituendi: quia vsucapio transfert dominium. *Salon. Trul. l. 7 c. 11. d. 1.*

X. Si à fure accepisti (siue bona, siue mala fide) rem vsu consumptibilem v. g. vinum, oleum, triticum, &c. cum proprijs ipsius furis rebus permixtum, ita vt discerni non possit: non teneris restituere, si fur ad restituendum sit potens: quia fur per commixtionem istius rei cum propria, acquisiuit eius dominium, atq; adeò illud tanquam verus eius dominus potuit transferre. *Nau, Sanch. Less. Bon. Trul. l. 7. c. 11. d. 3. Dia. p. 2. t. 5. R. 40.*

ARTI-

ARTICVLVS II.

Quid debeat restitui ab inferente iniuriam formalem, seu malæ fidei damnificatore, seu possessore?

Resp. Id iuxta supradicta æstimandum à quātitate tum iuris, quòd alter habet, tum damni, quod iniustè infertur: cui æquale reddi debet, nisi aliud de damnificati mente, & consensu rationabiliter præsumatur. *Vnde resolues.*

I. Si damnificatus habet ius in re, in qua damnum est passus, restitutio ei facienda est in solidum; si autem tantum habeat ius ad rem, restitutio facienda est pro quantitate iuris, consideratis circumstantijs: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur, cum tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

II. Qui in loco publico suæ ciuitatis, contra iustam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati grauiter nocuerit, v.g. stirpes incidendo, arbores ædificijs idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reip. non esse, suis membris vsum publicorum locorum rigidius prohibere, quàm sub multa soluenda, casu quo deprehendantur.

III. Grauius tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicuius priuati etsi etiam hic præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpè nō intendit vt fiat restitutio, sed vt depræhensus pœnam luat.

IV. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem, docet *Dia.* ex *Less. Dicast. &c. p. 9. r. 9.* contra *Bon. &c.*

V. Etsi

V. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationẽ restitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alij quidam negant, eo quòd consuetudo interpretetur: non esse mentem legislatoris ad aliud obligare, quam vt deprehensi mulctentur. *v. Nau. c. 25. Sà, V. Gabella. Bon. q. 9. p. 1. nu. 5. ex Nau. Fill. t. 28. n. 114. Less. Mol. d. 9. Dia. tr. de leg. Res. 19. Lay. l. 3. t. 5. p. 1. c. 3. nu. 4. & 5. vid.* etiam *Dian. p. 3. t. 11. R. 38. & p. 2. t. 17. R. 18.* vbi ex *Caiet. Med. Sot. &c.* docet non esse negandam absolutionem pœnitenti, qui defraudauit gabellas, seu vectigalia imposita rebus ijs, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad vsus proprios, vel familiæ necessaria, v. g. pane, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

VI. Cæterum ordinariè iniustus, seu malæ fidei damnificator aut possessor, tenetur non tãtum restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industria,) sed etiam resarcire damnum emergens, & lucrum cessans; cum verè sit iusta causa talium damnorum. Vnde si dominus re sua retenta, per culturam, vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parum vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamuis communiter soleant domini plurimum remittere, si res componatur *Lay. lib. 3. tr. 2. c. 4. nu. 7.*

VII. Si res aliena, dum iniustè detinetur, crescat, aut pretium eius augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet *v. Lay. hic l. 3. t. 2. c. 4.*

VIII. Si res aliena, dum iniustè detinetur pe-

reat

reat aut deterior fiat,idq; casu vel iusta hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil noui detrimenti domino apud furem v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum,vel saltem nonnisi per iniuriam,tunc iniustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licet sine sua culpa res perierit. *Lay. t. 2. c. 4. n. 2.*

IX. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idq; ipsius culpa, aut quia is absumpsit, alteri donauit, destruxit, &c. tunc etiamsi domino relicta fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, vt est communis apud *Lay. l. c. Less. &c.*

X. Qui fingens se pauperem, vel alium, quã est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parua fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur: secus si fuit magna; tunc enim quia subintelligitur conditio hæc, (pauper es) tenetur restituere secundum *Mol.* danti: secundum *Palaum* vel danti, vel alijs pauperibus. *v. Escob. 3. E. 2. c. 6 nu. 109.*

XI. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cũ iure eam consumpserit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, nisi re pereunte tua culpa. *Less. Hurt. Tur. Dia. p. 5. t. 8. R. 10.* Imò probabiliter ne quidem id, quod ante illam necessitatem eras furatus, & in ea consumpsisti; quia furtum tibi non ademit ius, quod ad rem tali casu habebas *Kon, Pal. Hurt. Dia. l. c. R. 8.* contra *Less. & Vasq.*

 sicut

ſicut neq; ſi in ipſa neceſſitate accepiſſes, & conſumpſiſſes. *Dian. l. c. R. 9.* ex *Azor. & 6. alijs* contra *Leſſ.*

ARTICVLVS III.

An, & quid debeat reſtitui pro iniuria illata corporis, v. g. per mutilationem, occiſionem, &c.

Reſp. Iniuſtus occiſor, mutilator, in conſcientia tenetur tantum reſtituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occiſione, vulnere, &c. directè ab eo cauſata ſunt, iuxta prudentis arbitrium: præciſè autẽ pro vita, membro, vel cicatrice, nihil tenetur reſtituere ſecundum rigorem, cum ſint bona altioris ordinis, quæ pecunia æſtimari non poſſunt. Ita contra *Sot. Sylu. &c.* probat *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 23. 2. Lay l. 3. t. 3.* Vnde reſolues.

I. Qui occidit ebrius alium, ſi ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel licèt fuerit talis, ſi tamen homicidium vel non præuidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cauendum, non tenetur ad reſtitutionem; tenetur autem ſi præuidit, & non cauit. *Bon. d. 2. q. vlt. ſ. 2. p. 2. ex commu.*

II. Qui occidit Caium putans eſſe Titium tenetur ad reſtitutionem: quia actio iſta eſt Caio iniurioſa *Bon. l. c.*

III. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur occiſor: quia filijs non fit iniuria in bonis, niſi quatenus læduntur in patre contra eius voluntatem (volenti enim non fit iniuria:) ergo ſicut per eum ius acquirunt, ſic etiam amittunt; etſi non rectè faciat parens, ſi filij valdè egeant *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 26.*

IV. Etſi præciſè pro vita, membro, occiſione

non

non sit obligatio restituendi: per sententiam tamen iudicis cogitur iniurians satisfacere pro iniuria.

V. Consilium est, vt Confessarius pro his iniungat eleemosynas, Missas, pro salute occisi.

VI. Si occisus, vel mutilatus fuerit seruus, vel animal, tunc etiam pro vita, & membris facienda est restitutio; quia horum vita pretio æstimatur; ac proinde tantum debet restitui, quanti potuisset vendi; & pro mutilatione vel cicatrice, quantò pluris venderetur.

VII. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia illæ aliquando faciendæ tamen fuissent. Nisi fortè occasione illatæ necis, v. g. extra patriam, maiores fieri oportuerit.

VIII. Restitui debent impensæ factæ in curationem, & medicamenta vulnerati, vel occisi. *Fill. t. 32. c. 8. nu. 202.*

IX. Item lucra, quæ ex mutilatione vel vulneratione cessarunt; non quidem tam in solidum, ac si de facto essent acquisitæ; sed pro maiore, aut minore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. *v. Trul. l. 7. c. 8. d. 3.*

X. Si homicida à Magistratu plectatur, verius est adhuc teneri ad damna sarcienda; cum morte sua tantùm satisfaciat iustitiæ publicæ, non hæredibus occisi. Qui tamen, cum plerumq; aliud non exigant; videntur esse contenti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri. *Fill. l. c. n. 214.*

XI. Debet autem restitutio fieri tantum parentibus interfecti, filijs, & vxori; quia hi soli directè læduntur; cum moraliter censeantur vna persona cùm occiso. Nisi tamen occiderit animo etiam nocendi alijs: nam tunc etiam his

restituere teneri dicit *C. Lugo de iust. d. 11. nu. 8.* ex *Leß. v. Trul. l. c. d. 4.*

XII. Etsi probabile sit, deberi etiam restit. creditoribus occisi, si quod damnum illis ex ea cæde obuenit;contrarium tamen etiam probabile (saltem secundum limitationem casùs præced.) est; cùm occisio illa non sit directè causatiua illius damni. *v. Lay. l. c. n.* 4.

XIII. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate: quia damnum illorum per accidens sequitur. *v. Leß. l. 2. c. 9. d. 26. Trul. l. c.*

XIV. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. prouenient ex morte alicuius innocentis, qui per errorē putaretur homicidiū fecisse,& sic captus plecteretur: quia huius mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore vel malitia accusatorum. *v. Bon. d. 2. q. vlt. ∫. 2. p. 2.*

ARTICVLVS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per iniuriam deflorauit, tenetur tantum rependere damnum, quod ei ex tali iniuria est secutum; idq; vel matrimonio, vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, vt talem nimirum inueniat, qualem manens virgo inuenisset. *v. Sanch. l. 7. d. 14. Fill. l. 32. c. 8. nu.* 209. Vnde resolues.

I. Præcisè pro sola virginitate non obligat restitutio. Vnde si stuprum mansit clam; aut non impediuit quin æquè lautè nuberet, ad nihil tenetur stuprator. *Leß. Bon. q. 4. de mat. p.* 7.

II. Item ad nihil tenetur, si deflorauit consentientem, absque vi & fraude, vel promissione matrimonij: quia non est facta iniuria. *Ibid. & Trul. d. 2.*

II. Si

III. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur restituere, quia adhuc consensit liberè. Nisi fortè preces tales fuerint, vt cum vi & coactione æquiparentur; vt si coniunctæ fuerint cum minis, vel metu reuerentiali, v.g. si fuit illius dominus, vel vir magnæ authoritatis. *Trul. c. 9. d. 3.*

IV. Si per promissionem veram, vel fictam matrimonij eam flexit, tunc tenetur ducere eam: quia in omni contractu, vbi alter ex parte sua acceptauit, & impleuit, tenetur & alter implere, etiamsi ficte contraxerit: quia tenebatur ex iustitia vere cõtrahere; cũ alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum est, etiam si ftruprator Religionem vouisset. *Less. lib. 2. c. 10. d. 3. & 4. Trul. d. 3.*

V. Non tamen tenetur fictus promissor eam ducere, casu quo. 1. Is puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis vsus esset fictionem facilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset prædicti voti; quia tunc ipsa contraxisset mala fide. 3. Si ipse putauit esse virginem, cum tamen non esset. 4. Si ex matrimonio graue damnum, aut scandalum timeretur. 5. Si ipse iam sacris initiatus est, aut alteri matrimonio copulatus: tunc enim his casibus solum teneretur curare, vt æquè commode nubat, modo antè dicto, dando scilicet dotem, vel aliter *v. Sanc. 1. de matr. d. 10. l. 1. Trul. l. 7. c. 9. d. 3.*

ARTICVLVS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cùm ex adulterio damnificari possint coniux alter, & proles legitimæ, circa substentationem, hæreditatem &c. patet quod vterque adulterans, natà eis prole, debeant, cũ id dam-

num causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione maioris mali. *Est communis v. Lay. l. 3. t. 2. p. 1. c. 14.* Vnde resolues.

I. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quod proles eius spuria sit, nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suã prodigeret, quibus damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere se esse illegitimam. *Fill. t. 32. q. 222.*

II. Debet tamen, si potest, alijs industrijs damnum compensare, v. g. 1. diligentius administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio reliquendo. 4. eum inducendo, vt relicta hæreditate, vel eius parte, amplectatur statum Ecclesiasticum, vel Religiosum, si idoneus sit &c. *Trul. l. c. d. 4.*

III. Quod attinet ad ipsum adulterum spurij patrem, etiam ipse sæpè excusatur, vel in toto; vel ex parte, siue quia damnum ab adultera compensatum fuit, vel compensandũ creditur; siue quia restitutio non potest fieri sine periculo vitæ, dispendio famæ, turbatione, & discordijs familiarum: siue quia non est certus filium esse suum. *v. Less. l. 2. c. 10. d. 6. Bon. de matr. q. 4. p. 15. Trul. l. 7. c. 8. d. 7.*

ARTICVLVS VI.

Quid debeat restitui pro fama, & bonis spiritualibus, vt inductione ad peccatum, auocatione à Religione?

Resp. I. Iuxta dicta si restitui non possunt bona ablata ex bonis eiusdem ordinis; non est obligatio faciendi ex bonis diuersi ordinis. *Vnde resolues.*

I. Pro

I. Pro fama, restituenda est fama: cùm id non potes, non teneris ad pecuniā, & bona fortunæ, nisi per sententiam à iudice cogaris sic satisfacere. Eadem est ratio de reliquis. Quod si tamen lædendo famam, in bonis, etiam fortunæ alteri damnum allatum esset, constat ex supra dictis quid faciendum sit. Porrò de læsione famæ, &c. *v. infra*.

II. Si quis alterum induxit ad peccatum suasione vel exemplo suo, tenetur quidem ex charitate quoad potest, eum reuocare ad meliorem statum, sed non ex iustitia. *Less. l. 2. c. 8. d. 2. nu. 20. Laym. c. 8. nu. 1.*

III. Si quis autem induxit fraude, dolo iniusto metu, &c tenetur ad id ex iustitia; quia quisque habet ius, ne iniuste lædatur in bonis spiritualibus. Vnde si lædatur, debet id spirituale restitui si potest. *Ibid.*

IV. Si quis aliquem (etiam Nouitium) abduxit ab ingressu Religionis, tamen sine vi & fraude, etsi grauiter peccarit id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate; non tamen ex iustitia vel illi, vel Religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum ius acquisiuit. *v. Lay. l. 3. t. 2. c. 8.*

V. Si quis religiosum ad apostasiam induxerit suasione, aliave cooperatione; obligatur ex iustitia Religioni ad restitutionem, non quidem vt ipse (quo aliqui volunt) loco alterius ingrediatur; sed vt suadeat alteri, quoad potest reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius expectabantur.

VI. Si quis veneno, phyltro, alioue modo alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tene-

tur eodem modo quo mutilator aut vulnerans de quo *suprà* ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DVBIVM VII.

De circumstantiis restitutionis.

ARTICVLVS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quam primum, & eo modo ac loco restitui, quo ius & interesse damnificati requirit, & commodè ac moraliter fieri potest sine graui incommodo, quod quis pateretur in re sua propria, vltra debitum. *v. Laym. l. 3. tr. 2. c. 10. Fill. t. 32 c. 4. q. 11.* Vnde resolues.

I. Qui nō potest commodè restituere aperte, faciat clam; & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam; v.g. Confessariū.

II. Possessor malæ fidei v.g. fur debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, vbi alter habiturus fuisset si non fuisset ablata, destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam seruando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi trasferendo deberet plus impendere, quam res valet: tunc enim plerumq; ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in vsus pios. *Bo. q. 6. p. 1.*

III. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, vbi rem possidet.

IV. Debita ex contractu, eo loco & tempore solui debent, de quo inter partes conuentum fuit expressè, vel tacitè. *v. Less. & Bon. l. c.*

V. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur vlterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset grauis peccati, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut. pau-

latim

latim per partes solueret. v. Bon. de contract. d. 1. q. 6. p. 1.

VI. Qui scit se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vita, non vult restituere nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolui non debet, nec potest: quia semper est in actuali peccato, & Impœnitens. Sal. Sayr. Bin. Trul. c. 14 d. 11.

ARTICVLVS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessariò ordinem seruari, quando debitor omnibus soluere potest: quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes regulæ seruandæ.

I. Si debitor rem alterius apud se habet, quocunque titulo habeat, siue ex furto, siue ex deposito, siue inuentione, &c. debet prius restitui domino suo, vel eo deficiente pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretio non soluto adhuc extet. Nau. Syl. Bon. q. 8. p. 2. Hoc tamen. Less. c. 15. d. 2. contra Bon. &c. limitat, nisi venditor ab emptore fideiussorem, vel pignus accepit.

II. Si restitutio facienda ratione iniustæ actionis; prius restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta. Bon. Less. d. 1. quia illa iure naturæ debentur suis dominis: hæc autē iure solo positiuo pauperibus.

III. Prius facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm vsurarum; cum in his dominus non fuerit simpliciter inuitus.

IV. Debita ex titulo oneroso priùs soluenda sunt, quàm quæ debentur gratuito, v.g. ex promissione; quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti sol-

uenda sunt ante omnia legata, etiam pia *Nau. Sylu. Bon. q. 8 p. 2.*

V. In reliquis debitis seruandum est ius particulare loci, si tale sit, & non repugnet iuri naturæ. Si nullum sit, sequendum est ius commune, standum quod 1. Soluenda sunt debita, ad quæ bona debitorum expresse fuerunt obligata. 2. Dos vxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum 5. Debita priuilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi à quibus vsuræ acceptæ sunt: & adhuc post hos restituẽda sunt bona incerta. Quando autem multi vnius rationis creditores inueniuntur, temporis antiquitas inter eos seruanda est; *v. Lay. l. 1 tr. 2. c. 11.* Vbi addit, ex bonis debitoris, si is defunctus sit imprimis soluendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inuentarij, apertionem testamenti, item Medicos, & Pharmacopolas pertinent. *v. Fill. c. 4. q. 15.*

Quæres. Vtrum prius exigenti non liceat prius soluere?

Resp. I. Soluens scienter posteriori, præterito qui habet hypothecam priorem, vel priuilegiatam, peccat, teneturq; priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum *Less. d. 5. ex l. Scimus §. Etsi prætereà c. de iure delib.*

II. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (siue in iudicio, siue extra,) tenetur ei integrum soluere, quia diligentia fecit eum potiorem. *Nau. Sylu. Bon. l. c. ex L. Pupillus, ff. quæ in fraudem.*

III. Debitor sciens statum suum labentem, non potest non petenti integrè satisfacere, sed debet

debet omnibus personalibus soluere pro rata (si tamen iste solutionem accepisset, an posset retinere, controuertitur. *v. Bon. Less l. c. Trul. l. 7. c. 14. d. 12.*) nec potest vni soluere, omissis aliis, nisi secundum ordinem supradictum.

ARTICVLVS III.

Quæ à restitutione excusant?

Resp. I. Ex parte debitoris excusant ea, quæ faciunt, vt creditor rationabiliter debeat esse contentus; etsi de facto non sit contentus. Ita communiter Doct. *Vnde resoluuntur casus sequentes.*

I. Excusaris in foro conscientiæ (iuxtà sententiam probabilem) à compensatione damni, si illud datū fit sine tua culpa Theologica graui, hoc est, mortali peccato; nisi aliud cum altero pactus sis; vel inde sis factus ditior. Vnde excusaris, si v. g. aliquem occidisti ex subita ira, vt fuerit motus tantū primo primus, vel secundò primus; vel si ex obliuione non extinxeris candelam, & hinc ortum sit incendium, &c. Quod si autem aduertens periculum in actionibus periculosis, omittas eam diligentiam præcauendi, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent, grauiter peccas, & teneris restituere damna secuta. Porrò in foro externo proceditur secundum culpam iuridicam, quæ sæpè non est peccatum, & diuiditur in latam, leuem, & leuissimam.

II. Excusaris à restitutione incertorum, si fecisti compositionem cum Episcopo, vel Papa. *Less. c. 16. d. 11 Bon. q. vlt. p. 2.*

III. Item si in casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi reuera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus ditior, adhuc non teneris restituere *v. Lay. l. 3. s. 2. c. 12.*

IV. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter grauiore damno, tibi vel tuis, vel Reipub. inferendo, quam æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obuentorum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia, *Lay. l. c. ex Sylu. Nau. &c.* Idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, vti & in sequentibus casibus.

V. Si ad restituendum sis impotens; vt si viuere non possis secundum decentiam tui statûs, iustè à te acquisiti. Vnde si nobilis v.g. non potest statim soluere, nisi se priuet famulis, equis, armis, &c. vel ciuis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam: vel mechanicus nisi vendat instrumenta sua, quibus viuit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine iactura sui status. *Lay. l. c. Bon.*

VI. Quòd si tamen tua culpa in illas angustias delapsus sis, v.g. luxuria, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quod iam sine status tui amissione non possis satisfacere. *Ibidem.*

VII. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs, quam is, sustinere debes: cùm eius conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua quoad vsum, sunt omnia communia. *Ibid.*

VIII. Quòd si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset proprium bonorum, sed in hoc præcisè tantum, quod spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem; quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reuerti ad statum proprium. *Sayr. Bon.*

IX. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit

quit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum: vt v.g. si non possis absq; peccato: vt si sit periculum, ne vxor, aut filiæ se prostituant, ne filij se dent latrocinijs, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. *Bon.* ex *Less. Moll. Fill.*

X. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cum alias plus damni sustineres, quam intulisti. *Bon. q.1.q.vlt.p.1.*

XI. Item, si cedas bonis: quia leges concesserunt, vt qui contraxit multa debita, nec habet vnde soluat, possit cedere bonis, ea reliquendo in manibus creditorum: & tunc maneat liber ita vt etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quod si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere ex *L. Cum & filij fam. qui bon. Nau. Bon. Less.* Ex quo *Trul. l. 7. cap. 15. d. 5.* sic limitat: si acquirat plus quam ad decentiam status est necessarium, ex dicta *L. Qui bon.* Nisi tamen debita prouenjant ex delicto, v.g. furto; eò enim casu tantum posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet. *Nau. Salon. Less. l. c.* etsi hic concedat ea, quæ post cessionem iustè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint necessaria. *v. Tol. Lay. l.3.t.2.c.12. Less. l.2.c.16. d.3. Bon. Trul. l.c.* Porrò etsi cessionem dictam non habere locum in bonis ex delicto prouenientibus, communiter teneant DD. cum *Lay. l. c.* contrarium tamen ex *Less. Diana &c.* docet *Trull. l. c.* Denique etsi debitor principalis cesserit, non ideo liberantur fideiussores. *Lugo Dian.p.7.t.8.R.18. & alij 8.*

Resp. II. Ex parte creditoris excusat. 1. Si is

cui

cui debet restitui, semel remiserit, expressè vel tacitè: v.g. si laceravit tuum chyrographum, vel tibi reddidit. Remissio autem hæc debet esse libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. *Fill. tr. 32. c. 5. q. 9. Less. l. 2. c. 16. d. 2. 2.* Excusat in foro conscientiæ, si soluisti ei, cui debebat tuus creditor. *Less. d. 5. Bon. p. 3.* 3. Si compensatio facta est creditori per commodum æquiualens, v. g. per procurationem officij non gratis factam. 4. Omitti, aut saltem differri potest restitutio, imò aliquando debet, si creditor sit abusurus, v. g. si quis pecunias tibi mutuo datas, repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccatum contra iustitiam, siuè inferendum damnũ iniustum tertiæ personæ; nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur maius malum.

CAPVT III.

De Contractibus.

DVBIVM I.

Quid in genere sit contractus.

Resp. Est pactum, siue consensus duorum, quo scienter, liberè, & legitimè, vterq; se vicissim, vel minimum saltem vna pars, se alteri acceptanti obligat, quocunq; signo externo id fiat: vt v.g. in contractu mutui, ex vna parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere, & sic de alijs. In promissione autem, vel donatione absoluta, vna pars tantùm obligatur post alterius acceptationem. *Vnde resoluuntur Casus sequentes.*

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantùm; aut si externo signo quidem, alter autem non acceptauit, non fuit contractus, nec obligatis.

II. In

II. Inualidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si ius positiuum resistat. v. Less. l. 2. c. 17. d. 8.

III. Item si materia contractus sit illicita, vt si sit peccatum: vel illegitima, vt si fur vendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v. g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non est inualidus contractus; (etsi aliquando ob iniuriam possit rescindi) si error vel dolus interueniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum; nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata, non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia. Qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiã valde immutantem obiectum, & nimis excedentem eius existimationem, vt notat, Lay. l. 3. t. 4. c. 6.

VI. Nec est inualidus contractus, siue onerosus, siue gratuitus, ex metu licèt graui iniustè incusso, cũ adhuc simpliciter sit liber, & voluntarius: licèt possit à iudice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud Sanch. d. 8. nu. 4. C. Lugo d. 22. Lay. l. c. c. 5. Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex iure positiuo) si ex metu graui fiant: talis est. 1. Contractus matrimonij, etiamsi iuramentum accesserit, ex c. Cum loco &c. Veniens 2. Professio religiosa, ex c. 1. De his. 3. In alijs quibuscunq; votis. 4. Contractus dotis promissæ vel solutæ; qui in hoc sequitur naturam matrimonij, cui accessorius est, L. Si mulier §. Si dos ff. quod metus causa. 5. Promissio, vel traditio in

rebus

rebus Ecclesiæ *c. 15. q. 6.* 6. Authoritas tutoris per metum extorta. *L. 1. §. vlt. ff. de author. tutor.* His addunt alij plures, vt promissionem, & donationem gratuitam, renunciationem Beneficij, iurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controuertuntur, vt *v. C. Lugo de iust. d. 22. nu. 115. & seq.*

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent; quales ferè sunt prodigi, furiosi, filij familias, vxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus *v. Less. l. 2. c. 17. d. 4.* & infrà hic *c. 4. d. 1.*

D V B I V M II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facile colliguntur ex dictis *suprà de Voto lib. 3. tr. 2. c. 3.* Ex quibus & doctrina præcedentis dubij, resoluitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata, non conuenit inter Doctores *Cai.* negat, quem sequitur *Marat. to. 2. de iust. d. 19. s. 10.* Alij fortè probabilius, affirmant cum *Vasq. 1. p. d. 85. c. 6. n. 4. Fill. Mald. &c.* Dixi *secundum se*, quia certum est, quod per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione grauis damni, quod alias promissarius pateretur: vt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliud sibi non prospexisset. *v. Less. l. 2. c. 18. d. 5.*

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat *Sà*, vix quenquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare ius exigendi, nisi addat iuramentum; aut faciat instrumentum; sed plerumq; tantum intendere declarare suum pro-

posi-

positum. v. Escob. t. 3. E. 5. c. 6. & Mol. Hinc vt in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, vt exprimatur causa propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore, vel ioco facta, Trul. l. 7. c. 16. d. 6. ex Couarr. & Villal.

III. Donare non possunt. 1. carentes vsu rationis. 2. muti, & surdi nati; secus si tantum sint surdi, vel muti; vel licet vtrumq; si norint scribere. 3. senes deliri, siuè bis pueri: secus si sint iudicio vegeto. 4. pupilli vel impuberes, (nisi ad pias causas, donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ: v. infrà c. 4. d. 1. 5. Damnatus criminis capitalis. v. Dia. p. 8. t. 6. R. 3.

IV. Qui præsunt ciuitatibus, vniuersitatibus, Rebuspub. &c. non possunt facere donationes nisi remuneratorias, vel eleemosynas. Sanch. Dia p. 8. t. 6. R. 16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præiudiciũ regni, vel status, (præsertim si debitis grauatis, ijs satisfacere non possint, vel subditi nimium grauentur exactionibus) possunt eæ reuocari à successore. Bart. Lugo &c. cum Dia. p. 8. t. 6. R. 18. & 12.

V. Donatio patris filio facta studiorum causa est valida, neq; filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit loco alimentorum, tũ quia si detrahatur, iam non fuit donatio contra hypothesim. VVading. & 6. alij cum Dia. p. 8. t. 6. R. 23. & 92. Sed Trul. limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse: Quod si tamen de ea non constet; præsumendum esse de pietate patris, ideoq; tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in cõmune, nisi

pater

pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *VVading.* ex *L. si pater* 1. *ff. familiae ercis.*

VI. Si pater Officium filio emit, debet pretium computari in diuisione cum fratribus; non autem si illud gratis à Principe obtinuit; vti nec quae filio intuitu meritorum patris sunt donata, quia sunt quasi castrensia. *Mol. Fagund. Dia. p. 8. t. 6. R. 127. 128.*

VII. Donatio ante acceptationem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestq; reuocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare: praesenti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in fauorabilibus habetur pro consensu. *Mol. & alij* 13. *Dia. p. 8. t. 6. R. 89. 98. &* 108. pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiae, vel causae piae (nam hanc sine acceptatione valere, & irreuocabilem esse, est probabile. *Laym. Dian. loc. cit. R. 106. & p. 3. t. 5. R. 107.* Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in praesentem, potest pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filius familias pro patre seruus pro domino, monachus pro monasterio imò etiam secundum multos, quicumque alterius curam gerit, vt Praelatus pro Religioso, maritus pro vxore, dominus pro seruo, &c. stipulari. Denique idem iura permittunt Iudicibus & Notarijs publicis. *Sanch. Mol. Trul. &c. Dian. p. 8. t. 6. R* 97.

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi Caius v. g. dat equum absentem, non acquiris ius in re, & dominium equi ante traditionem. Vnde si interea Caius det, aut vendat

cum

cum alteri, eiq; tradat, is dominium acquirit: tu autem habes actionem in Caium, pro iniuria, ratione iuris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est rei traditionem, vix differt à promissione, vt *Less. loc. cit. dub. 2.*

IX. Donatio, vti & remissio debitorum liquidorum, vna vice, & vno animi motu, vni aut pluribus facta, vltra summam 500. solidorum, (quæ summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, vt ex *Claro &c.* notat *Lay. l. 3. t. 4. c. 12. nu. 15.*) non tenet quoad hunc excessũ; sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi iudici donatio ea insinuata sit, aut iuramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captiuorum, aut ad reparationem ædium incendio vel ruina destructarũ, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem iurium, saltem speratorum, vel deniq; fiat militibus à belli duce, ex bonis proprijs mobilibus, vel hostium spolijs *vid. Less. l. c. l. 2. c. 18. n. 102. Lay l. c. t. 4. c. 12. n. 15. Tann. d. 6. de iust. q. 2. dub. 2. n. 15.* ex *Mol. Claro, Rebello &c.* Quare si tunc repetatur, quod absq; ijs conditionibus, vel vltra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus: si non repetatur, potest retinere *vide Auth. cit.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel expressè, non quidem obligando, sed tantũ desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturum, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio; etsi finis non sequatur: vt v.g. dat aliquis puellæ ad eius consensum eliciendum; si

postea

postea non consentiat, non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si sciuisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, vt ponitur. Secùs esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. *Less.c.18.d.16. & 17.*

XI. In similibus donationibus allectiuis, potest aliquis, v.g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare, quod donator sperat: cum donatio sit absoluta, animo alliciendi, non obligandi. Vnde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione; non tenetur puella credere: quia eo ipso quod donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel vt consensum extorqueat. *Less. l.c. Dia.p.1.t.2.m.R.40.*

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est: vt v.g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti, vel quia pauper es, & reuera non ita est; teneris restituere, cum sit error in formali causa, & principali. Vnde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent alijs pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantum in causa secundaria: vt v.g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam prouocandam: quia tunc primarie intentio dantium est dare pauperi. *Bon Less.v. Dia.p.8.t.6. R.89.*

DVBIVM III.

Quibus casibus donatio possit reuocari.

Resp.I. Donatio inter viuos, hoc est qua quis vult se viuo rem absolutè alterius esse, potest reuocari (etsi res iam tradita sit) tribus casibus; nisi

nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel monasterio. Sunt autem hi Casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit: vt si donanti attroces iniurias inferat; si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filijs; quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt. *Sylu. Leß. Bo. Trul. c. 17. d. 12.* Neque valet pactum, vt donatio non possit ob ingratitudinem reuocari *Bartol. & alij 8. Lugo Dia. p. 8. 1.6. R. 57.* Debet tamen ingratitudo coram Iudice probari, ante cuius sententiam donatarius non tenetur restituere. *Mol. Lugo, & alij 4. Dia. l.c. R. 58.* post eam verò, etiam fructus perceptos post litem contestatam. *Mol. Dicast. Dia. R. 58.* Ab hæredibus autem non potest reuocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset si eas ipse sciuit, & tacuit: secus si ignorauit *Gomez. Hurt. VVading. Lug. Dia. l.c. R. 54.*

II. Et quidem hæc reuocatio etiam habet locum in legato respectu legatarij, si defunctum testatorem graui iniuria afficiat, v.g. vxorem eius carnaliter cognoscat. *Molin. Dicast. Diana. l.c. R. 58.*

III. Non habet autem locum 1. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clerus fuerit ingratus; quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. *Leß. Lug. Hurt. Hun. VVading. Dia. l. c. R. 56.* 2. In donatione remuneratoria (v.g. pro beneficijs alias non debitis, & aliquo modo æquiualentibus) quia potius est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur. 1. si donator in ipsa donatione expressè meminerit meritorum, vel 2. si de meritis cõ-

stet;

ftet. 3. in dubio; *Dian. l. c. R. 115. 116. 17. 19. 20.* ex *Barbosa, &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donauerit, & postea nascatur proles, quia ex iuris dispositione inest donationi hæc tacita conditio; nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, reuocari potest tota: si alicui ascendentium, vt patri, vel auo, vel si Ecclesiæ, aut causis pijs, tantum reuocari potest, quantum necessarium, est, vt filij habeant legitimam. Quanquam rectè notat *Less.* ad ædificationem expedire, vt quod Ecclesiæ, vel monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò, etsi iurauerit se non reuocaturum donationem, adhuc potest liberis natis reuocare; quia hoc iuramentum non excludit tacitã conditionem dictam. Excipe, nisi expressè etiam hanc conditionem excluserit; tunc enim ipse reuocare non posset; possent tamen eius liberi post mortem patris. *Bon. Less. c. 18. d. 14.* An autem hæc reuocatio locum habeat, si filij nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. v. *Dian. l. c. R. 63. & 64.* Item an in donatione remuneratoria *R. 65.* vbi cum *Mol. & alijs 6.* negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, vt si pater tantum donet, vt filij priuentur sua portione legitima, tunc enim post mortem patris possunt filij reuocare. *Nau. c. 26. Less. l. c.* licet donatio fuerit iuramento confirmata, *Megal. & alij 5. Dian. p. 8. t. 6. R. 66.* Imò etiam viuente patre: licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima, vt tradenda, debetur tamen vt conseruanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per iudicem cogi,

vt seruet legitimam; ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. l. c.* ex *alij 6.* contra *Less. &c.* An autem & quando donatio rescindenda in totum, *v. Dian. l. c.*

VI. Per superuenientiam liberorum, vt probabilius affirmat. *Dian. p. 8. t. 6. R. 78.* ex *alijs 4.* contra quosdam. Si tamen pater non reuocauerit, non potest à filijs postea natis reuocari, nisi pro ratione Falcidiæ, siue ex testamento, siue ab intestato successerint. *Ibid.*

DVBIVM IV.

Quid sit Donatio mortis causa, & an possit reuocari, quomodo, & quibus competat.

Resp. I. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, vt velit rem esse alterius primum post suam mortem, vt si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, reuocari potest etiam tribus casibus his.

I. Si donatorem pœniteat, siuè expressè, siuè implicitè; vt si rem illam donet alteri. *Less. l. c.*

II. Si dedit intuitu alicuius instantis periculi, ex quo metuit mortem: hoc ipso quo periculum euasit, censetur tacitè reuocata donatio; vt si quis det in graui morbo, vel instante prælio. *Bon. d. 3. q. 1. p. vlt. n. 20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso iure reuocata est: vt etiam accidit in testamentis, & legatis. Secus est in promissione, & donatione inter viuos, quæ transit ad hæredes. Quòd si autem donator promiserit se non reuocaturum; transit in donationem inter viuos. *v. Less. c. 18. d. 14. nn. 116. Molin. d. 286. & d. 288. Azor. l. 11. c. 11. q. 4. Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem

tem. *Dian.l.c.R.86. & alij 5.* nec valet in absentem, sine nuncio adhoc destinato, vel epistola: licèt valeat vt fidei commissum, si fuerint adhibiti testes. *Dian.& c.l.c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causa possunt omnes, & soli qui possunt testari, excepto filio familias, qui licèt testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit iuris publici: donare tamen mortis causa, cum id sit iuris priuati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam aduentitijs, probabile censet. *Dian. l.c. R.68. & 69.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris. *Dian.l.c.R.71.* ex *Molin.& alijs 9.* Non autem vsurarius, nisi prius vsuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit (potest tamen ad causas pias. *Ibid.R.73.* ex *Fagund.& alijs 6.*) Nec surdus, & mutus à natura, secus si à casu superueniente: vel, si surdus sit, aut mutus tantum licet donare inter viuos possit secundum quosdam. *Azor. Dian. p.5. t. 6. R. 12.*

DVBIVM V.

Quid sit commodatum, Precarium, & Depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum vsum gratuito conceditur, idq; ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè determinatum: explicitè, vt si dicas: commodo tibi hunc librum, vel domum ad vnum mensem: implicitè, vt si dicas: commodo tibi librum, vt eum describas, quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Pre-

Precarium est, quo conceditur petenti res vtenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato,) sed donec concedens repetat siue expressè, siue tacitè, vt, si det alteri, aut vendat. *Lay. lib. 3. t. 4. c. 14.*

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, vt integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se mouens, vt vestis, equus, &c. *Vnde circa hæc resoluuntur*

I. Commodator non potest repetere absque iniustitia ante definitum tempus. *Laym. l. 3. tr. 4. c. 14.*

II. Quòd si tamen commodanti damnum impendeat, potest repetere, licet simile damnum impenderet commodatario, ex rei ante tempus repetitione; vt habet *Less. c. 27. d. 5.* quia vt ait *Nau.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio: nisi interea contigerit rem esse necessariam commodanti. *Lay. l. c.*

III. Si depositarius bona fide existimet, depositario non displiciturum, si re deposita vtatur, licebit vti, alias non. *Less. l. c. d. 2.*

IV. Si depositum sit res vsu consumptibilis, vt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumitur, eaq; tradita sit certo numero, pondere, & mensura, non videtur depositarius peccare saltem grauiter ijs vtens, si certus sit se tantúdem eiusdem bonitatis habiturum quando repetetur. *Less. l. c.* secus si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arcæ inclusa, vel munita sigillo. *Syl. A 2. Less. Bon. v. Trul. c. 25. d. 1.* Verum, si is cui res commodata, locata, deposita, & pignorata est, negligenter custodiat, ita vt pereat, negligentia autem non sit Theologica culpa mortalis, probabile est, quod dixi ex *Soto, Sà*, non

teneri ad restitutionem in conscientia. Alij tamen aliter sentiunt, nimirum teneri restituere qui iuridicam culpam in custodiendo contraxerit, si ea fuerit lata, & subinde si leuis tantum, imò & aliquando si leuissima, (nimirum quando depositio facta est in commodum vtriusq; & si pretium pro custodia accipiat) *v. apud Less. c.7. d.8.* Lay. *lib.3. tr.4. c.25.* vbi docet depositarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autem iuridica culpa lata, seu crassa; cùm quis facit, aut omittit, quod vt plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: vt v.g. si quis rem apud se depositam reliquit in loco publico, etsi inaduertenter. Leuis autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: vt si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Leuissima dicitur, cum facit vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi: vt si quis ostiũ quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex leui culpa; quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò *Syl. V. Nauta* vult eos teneri ex leuissima ex *l. 1. ff. deposit*; idque cautum esse ad vitandas eorum fraudes: quod etiam *Less. & Trul. c. 25. d. 1.* putant esse probabile in vtroque foro, si quis eis rem expressè tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantũ videntibus deposuerit v.g. in diuersorio, naui, &c. ne quidem ex lata teneri. *v. Bon. Trul. Dia. p. 1. t. 8 R. 74.*

VI. Si

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem, *Sanch. de matr. l. 2. d. 41. nu. 18.* quæ in dubio non præsumitur delictum ex L. *Merito ff. pro socio. v. Dia. p. 2. t. 9. R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarij manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi depositarius probet depositum casu perijsse, & non potuisse simul cũ rebus suis: (imminente v.g. incendio) seruari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret. *v. Pal. t. 1. de cons. d. 3. p. 4. Trul. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, domino perijsse dicit. *Mol.* citatus ab *Escob. v. Trul. l. c.*

VIII. Deponens rem vsu non consumptibilem, potest à depositario pro eius vsu aliquid accipere: quia is est pretio æstimabilis: (licèt eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus.) Secùs si sit vsu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso quod depositarius incipit eo vti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, vt *v. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trul. l. c.*

DVBIVM VI.

Quid sit Mutuum?

Resp. Est contractus, quo rei alicuius numero, pondere, vel mensura constantis, dominium à mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus vsu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia; quæ licèt non absuma-

tur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato, & locato, quod dominium in ijs non transferatur, sed vsus tantum. *Bon. d. 3. q 3. p. 1.* Vnde resolues,

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum teneretur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuatarius teneretur, cum penes hunc rei dominiū sit; & rem eadem quantitate, & qualitate reddere suo tempore.

IV. In verò mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est vsura: de qua dubio sequenti.

DVBIVM VII.

Quid sit Vsura?

Resp. Est lucrum immediatè prouenicns ex mutuo, ita vt mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita vt lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & graue peccatum contra ius humanum, & diuinum, cum mutuans acquirat lucrum ex re iàm non amplius sua: quia res mutuata iam transijt in dominium mutuatarij, vt patet ex definitione. Et Regula generalis est: *Omne pactum, vel grauamen, siue onus additum mutuo, præter id quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum vsurarium. Bon. d. 3. q. 3. p. 3. C. Lugo, &c.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter ex genere suo excercens talem vsuram, etsi sit mentalis tantum absque externo pacto. Dicitur enim vsura mentalis,

cùm

cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo vltra sortem, etsi exterius pacto id non exprimat: sicut realis, seu exterior vsura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur vsura palliata; cùm videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis &c. in quo tamen re vera vsurarium quid interuenit. Vide exempla apud *Tol. l. 5. c. 31.*

II. Non est vsura, si mutuans nihil intendat vt pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid donetur, licet illud vt finem principalem intendat *Mol. to. 2. d. 305. nu. 6. C. Lugo d. 25.*

III. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, vt putabat, sed vt debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior euasisset, vt habet *Sà, V. Vsura C. Lugo d. 25. f. 3.*

IV. Nec est vsura dare mutuum alteri amicitiæ captandæ causâ, atque vlterius inde sperare officium; quia amicitia non æstimatur pretio *C. Lugo l. c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuatario (vel eius operâ) officio aliquo, illicitum est, & vsurarium. Ita communiter *Mol. d. 310. Less. Sal. C. Lugo* contra *Nau.* etsi *Sal. de vsura d. 9. n. 4.* eum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto vt statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. *v. Trul. l. 7. c. 19 d. 7.*

VI. Pactum, vt à mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est vsura (& simonia,) quia cogitur is subire nouum onus.

VII. Non est vsura, cum quis non potens sua

recuperare, mutuat, vt sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc iure iam ante debentur, & sic non facit lucrum; nec imponit nouam obligationem. *Bon.q.3.p.5.nu.15. ex Azor. Regin. &c.*

VIII. Nec est vsura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum, & difficultatem coniiciat. *Bon. d. 3. q. 3. p. 5.* Necesse tamen esse, vt periculum istud, &c. deducatur in pactum expressè vel tacitè, docet *Lay l. 3. t. 4. c. 16. n. 9.* ex *Molin. Val. Mol. Less. &c.* Item dicit *C. Lugo n. 80.* Et sic liciti sunt Montes pietatis, vt vocant; hoc est, thesauri quidam, qui ad refugiũ pauperum à Rep. vel Principe reponuntur, vt inde pauperibus gratis mutuetur; ita tamen vt parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conseruatione talium montium. *v. Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. c. 20. d. 13. Bon. l. c. p. 13.*

IX. Nec est vsura, si timens difficultatem, aut fraudem mutuatarij in reddendo, tempore constituto, paciscaris, vt si tunc non soluat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam vt mutuatarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Vnde si mutuatarius absque sua culpa non possit soluere, non licebit pœnam exigere, vt habet *Tol. sup. 42.* Qui ait manifestum esse argumentum prauæ intentionis, si optes nõ solui tibi præfixo tempore, vt pœnam recipias; ac simpliciter vsuram fore, si certò sciens alterum non valiturum soluere, adhuc tali pœnâ oneres *v. Bon. d. 3. q. 3. q. 7. Mol. t. 2. d. 317. Less. l. 2. c. 20. d. 15.*

X. Nec

X. Nec est vsura, pacisci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (si quidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodò de hoc præmoneatur mutuatarius. Vt si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, priuando autẽ te tuà pecunia in dando mutuò, corruit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiando, ita vt mutuatio fit verè causa lucri cessantis. Vbi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quod verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quod malis negotiando aliter ue lucrari, quam sic mutuando, ita vt mutues tantum in gratiam mutuatarij. 3. Vt minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est actus, sed in potentia, & varijs adhuc euentibus obnoxium. Vnde ad arbitrium viri prudentis, pro maiore vel minore eius certitudine, estimare id poteris, & sic cum mutuatario de eo pacisci. *S. Tho. a. 1. ad 2. Mol. d. 314. Sal. dub. 18. &c. C. Lugo d. 25. s. 6. Bo. q. 3. p. 4.* Hinc, qui non habuit animũ negotiandi, vel si non erant, nec breui sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere, vltra sortem: quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa vsura est, si mercatores credito vendentes, aliquid vltra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis v. g. rem tantùm valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum: quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, pluresq; res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, at-

que adeo illud non cessat ratione huius venditionis. *Dia.p.2.t 34. Trul.c.19.d.9. v.dub.seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione vt restituatur nouum (præsertim certo tempore) est vsura, si mutuans sciat nouum fore melius,& maioris pretij. *Sy.Nau.Trul.d.15. num.11.*

XII. Est vsura,ex communi sententia: si des mutuum,vt postea mutuatarius ex debito ciuili obligetur tibi rursus mutuari,aut vendere,vel apud te in tua officina emere merces; aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum priuet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. *Less. l. 2 c.20.d.8. C.Lugo d.25. nu.46. vid. Lay.l.3. t.4. c.16 n.3.Bon.l.c.p.3.*

XIII. Vsura est, mutuare Principi, vel Reipub.eo pacto,vt interim, dum non soluitur, sis liber a tributis, vel oneribus iustis soluendis. *Salas C. Lugo n. 64.* ex communi.

XIV. Item mutuare ea lege: vt mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facile extorquebit. Quod addo,quia si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facile possit obtinere, non erit vsura. *Ibid.& Bon. l.c.*

XV. Item si frumentum quod alibi habes, des mutuum,obligãdo, vt tibi reddatur hic,vel alibi (cum maioribus sumptibus,vel laboribus) vbi plus valet. *Ibid.*

XVI. Vsura etiam est, obligare mutuatarium vt partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conuentum sit, si quis det mutuos v. g. 100. florenos,non potest exigere plus, quam eorum pre-

tium

tium, & valor tunc fuerit. Vnde si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuatarius reddere plusquam 100. quia alias non restitueret ad æqualitatem. *v. Less. l. 2. c. 22. d. 8. Lay. l. 3. t. 4. c. 26. num. 25. Bon. l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, vt vini, tritici, &c. aliter se res habet; quia si quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè, (nisi aliter conuentum si ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Vnde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo, etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuò. Iterim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. *v. Lay. l. c. n. 14. & Bon. l. c.*

Quæres. Quæ obligatio & pœna sit vsurariorum, & cooperantium?

Resp. I. Vsurarius, etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere; imò etiam omnes ij, qui ex parte vsurarij cooperantur efficaciter, v. g. iudices, domini temporales, notarij, famuli, aduocati, qui quouis modo iuuant, vel cogunt mutuatarios ad solutionem vsurarum. Dixi (*positiuè, seu efficaciter*) quia habendo se negatiuè, possunt permittere vsurarios, ob iustam causam, & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum

ferè excusantur minus principales famuli. II. Vsurarius publicus, siue notorius non debet admitti ad communionem altaris, nec absolui, donec restituat vsuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. Addit. *Lay. l. c. n. 21.* eius testamentum ipso iure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. *v. Less. Bon. Trul. c. 29. d. 22.*

D V B I V M VIII.

De Emptione, & venditione.

Art. I. Quid sit Emptio, & venditio.

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce soluitur, completurq; mercis traditione. Venditio contra. Iustitia eius in hoc cõsistit, vt pretium sit iustum, siuè exæquet valorem rei; & contra: alias si absque legitimo titulo secùs fiat, committetur iniustitia grauis, vel leuis, pro grauitate excessùs, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligat: etsi in foro externo ad restitutionem fere non cogatur, nisi vltra dimidium defraudauerit. *v. Lay. c. 17. Bon. d. 3. q. 2. p. 1. & 4.* Vnde resolues.

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit *Cai. v. Bon. l. c. nu. 21. & 23.* Potest nihilominus grauiter peccari contra charitatem, si quando pauperculi extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. *Lay. l. c. num. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo quod multa simul emat; quia tunc venditorẽ li-

berat

berat multis curis, & expeditum facit ad alia noua comparanda, vnde meritò pretium decrescit. *Bon. l. c. p. 4. n. 13.* ex *Less. Regin.*

III. Quoad venditionem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum à lege, vel magistratu; quod si nullum est, id censebitur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indiuisibili, vt anxie scrupulari oporteat; sed diuiditur in infimum, medium, summum, siue vt alij vocant, pium, moderatum, & rigorosum ita vt intra latitudinem huius pretij vendere, & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valdè vtile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere vltra pretium iustum; quia vtilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris. *Bon. l. c nu. 27.* ex *Less. l. 2. c. 7. d. 4. Fill. t. 35. nu. 77.*

V. Licet autem vendere carius quàm valet, pretio currente, si alij boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit iniuria. Tales sunt, v.g. lucrum cessans aut damnum emergens; aut incommodum, vel molestia tibi obuentura ex rei venditione, aut affectus in eã singularis: vt si acceperis à maioribus, à Principe. Item si res sint nouæ, raræ, & singulares; aut, v. g. peregrini flores, aues, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. *Lay. l. 3. t. 4. c. 17. §. 1. nu. 10. Bon. l. c. num. 15.* ex *Less. Reg. &c.*

VI. Qui res minutim, & in parua quantitate vendunt, possunt aliquantò carius vendere, quã qui in magna quantitate: quia debent maiores labores, expensas &c. impendere ad ea conseruanda; & sic quidam excusant caupones, & sta-

bularios, qui auenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quàm alij: dummodo pretium ijs non sit taxatum. *Salon. Trul. d. 15. n. 11.*

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoque vsura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, nisi interueniat alius titulus ex supra enumeratis de vsura; vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia emptorum, &c. *Bon. l. c. ex Less. Reg. Fill. &c. v. superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere cum pacto de retrouendendo, id est, vt emptor teneatur tibi statuto tempore, cum volueris eam reuendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata vsura intercedat. *Mol. d. 375. Less. dub. 14. &c.* Qui addunt, iuxta æstimationem illius operis, ac pacti pretium esse imminuendum, v. *C. Lugo d. 26. nu. 189.*

IX. Monopolia, id est, cùm vnus, vel plures id efficiunt, vt ipsi soli aliquid vendant, vel cum mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra iustitiam; modò non conspirent extra iustum pretium vendere. Ita contra *Rebel. Nau. &c.* docent *Mol. Less. &c.* Qui tamen concedunt, esse contra charitatem. *v. C. Lugo d. 26. s. 13.* Porrò Principum, vel Magistratus est, cùm vni, vel paucis tale priuilegium conceditur, vt soli aliquid vendant, ijs etiam pretium taxare, & sic prouidere ne subditi grauentur. *v. Less. c. 21. d. 20. C. Lugo l. c. & Trul. c. 20. d. 18.* vbi rectè notat ex *Nau. &c.* etsi alia monopolia ex iusta causa authoritate principis, vel

Reip.

Reip.concessa, taxato pretio sint licita, v.g. bibliopolis, vt nemo alius talem librum vendat, vel vt tantum sit vnus,aut duo tabernarij in aliquo loco: nihilominus quando vnus, vel pauci propria authoritate ea constituunt,v.g.emendo merces certi generis, vt frumentum, vinum, oleum,&c. vt ipsi deinde arbitratu suo vendant cariùs, peccare semper etiam contra iustitiam, cum obligatione restituendi.

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei,quod ei obesse potest: v.g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oues morbidæ,pãnus adustus,&c.alioqui tenetur de fraude, & damno secuto, saltem si defectus fuerit in substantia,vel quantitate,v.g.si deficiat in põdere vel mensura,aut vendiderit rem vnam pro alia; & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1.qui frumentum venditurus,ponit prius loco humido, vt intumescat. 2. qui vino Rhenano miscet Francicum. 3. qui carnes bubulas vendit pro verueccinis, &c. v. Less. Bon. Dis.p.1.3.8.R.51.Trul.d.11. Quando autem venditor possit iustè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, v.C. Lugo d.26.s.8. n.128. & Trul.c.20. d.11. vbi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam: rescindendam tamen,vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI.Si scias occultè debitorem tuum non esse soluendo,iniustum videtur,ijs, qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario; tum quia est dolus, tum quia vitium intrinsecum crediti non reuelatur. Bon.l.c.p.10. ex Less. c.21. d.10. Fill.&c.

XII. Etsi

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori; (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendacijs, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currens simpliciter adhuc est iustum. *Bon. q. 2. p. 5. n. 12. ex Azor. Bill. Less. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio u. g. infimo, uel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est ut habet *Angel. V. Emptio* non teneri restituere, sed posse retinere excessum; cum sua industria acquisiuerit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quibus indeterminato pretio traditur meliori modo uendendum, quo possunt in utilitatem domini, v. *Less. d. 18. C. Lugo d. 26. s. 9.*

XIV. Quando sartoribus ementibus pannum pro ijs, quibus uestes conficiunt, minoris uenditur, quam alijs, eo quod sint Parochiani mercatorum, uel saepe ab ijs emant, possunt partem pretij remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant: quia nulli fit iniuria, & cum mercatorum plurimum intersit, ut tales ad ipsorum potius, quam aliorum officinas ueniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, ijsque donare eam partem. *Bill. Dian. p. 1. t. 8. R. 26.* Negat tamen *Salas*, eò quòd mercatores falsò dicant se remittere, ut alliciant.

XV. Cum res duobus in solidum est uendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium soluerit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in uenditorem. Si quid tamen uendatur, aut detur Ecclesiae, uel alijs pijs locis, acquiritur dominium ante traditionem. v. *Less. hic. & C. Lugo d. 26. s. 9.*

XVI.

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa ac determinata, u.g. hæc domus, hoc dolium uini; perit emptori; nisi aliter expressè conuentum sit, aut uenditoris culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oues ex grege) ut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut aceruum totum tritici uno floreno in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem periculum spectat ad uenditorem. *v. Less. dub.* 12. *l. c. C. Lugo d.* 26. *f.* 24. *n.* 216. *Lay. l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 2. *Bon. q.* 2. *p.* 8.

XVII. Si res uendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persoluerit; quia res domino perit. *Lay. Bon ll. cc.*

Quæres I. An & quomodo liceat emere chyrographa, seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterum exigenda (siue ius quod habet alter, vt ipsi in futurum aliquid soluatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est vsura; secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. *Bon. d.* 3. *q.* 5. *p.* 10. ex *Mol. Less. Tol. Fill.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo, nam mutuat implicitè minorem pecuniã pro exigenda maiore. 2. Dixi *certa*, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigendi, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas vel incertitudo solutionis minor est, vel maior: quia cum tali periculo, & difficultate minus valent. *Bon. l. c. Trul. l.* 7. *c.* 20. *d.* 8. Vnde resolues.

I. Vsuram committunt. 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui vt anticipatam faciant solutio-

tionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione, ad soluendum; quia accipiunt aliquid vltra sortem pro mutuo virtuali. *Bon. l. c. Nau. Mol. Salas, &c.*

VII. Minoris emi, possunt regulariter credita & stipendia, siue salaria debita militibus, aut famulis Nobilium; quia habent adiuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam præterito fuerint soluenda. *Bon. l. c.* ex *Regin. Mol. &c.*

III. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra iustitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem; tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. *Mol. d. 313. Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt chyrographa, vel credita emere minoris, vt docent *Auth. citt.* Additque *Salas, & Mol. l. c.* Non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit soluere Magnatum debita, vni potius soluere, quam alteri (nisi quis fortè ius præ alijs habeat: *vt v. supra de ordine restit.*) sed teneri omnibus soluere pro rata, *Bon. l. c. v. Trul. l. 1. d. 10.*

Artic. II. Quid sit Negotiatio, & quibus illicita.

Resp. Ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, vt integram, & non mutuatam, cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, valde distractiuum, ac indecens statui Clericali; sic lucris inhiare, seuerè prohibitum

bitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus, ita vt mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, vt ait *Less.* quem *v.l.c.d.1.& Lay.l.3.t.4.c.19. Bon. de contract. a.3.q.1.p.5.C.Lugo d.26.s.3.num.19.* Vnde resolues.

I. Si Clericus semel iterumq; tantum negotietur, in materia non graui, v.g. libros, cruces, &c. emat; vt occultè iterum vendat carius, non est mortale. *Less.Mald.Fill.Dia.C.Lugo l.c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora; quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum, *Mol. Less. C. Lugo s.3.nu.29.* vti nec, si greges alant, vt fœtus, lac, lanam vendant, *C. Lugo l.c.* Vbi tamen negat, licere ijs conducere agros, vt fructus vendant, eo quod (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil.Cartagh.v.l.c.*

III. Non peccat Clericus, 1. Si emat agrum cum fructibus iam maturis, illosq; vendat: quia vendit fructus agri sui *C. de Lugo l.c.* ex *Mol. Fill. &c.* 2. Si id, quod ad proprios vsus emerat, postea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat. *Ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, *v. C. de Lugo d.26.s.4.nu.36.Trul.l.8.d.19.Barbos.de iur.vn.l.1.c.40.n.1.*

DVBIVM IX.

Quid sit Contractus Censûs, & an licitus?

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ v.g. 100. florenis, emo à te ius percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua vtili

siue

siue fructifera, certam aliquam pensionem; seu censum, v. g. florenos 5. annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita vt hic non sit mutuum, & vsura, si alias prauam intentionem non habeas, sed vera emptio, & venditio, quà emitur, non præcisè ipsa pensio, sed ius eam percipiendi, quod longè minus valet, ideoq; minoris emitur, licet post multos annos pretium longè superet. *Mol. Leß. Lay. l. 3. t. 4. cap. 18. & cæteri communiter*. Rectiùs tamen *C. Lugo d. 27. s. 2 num.* 20. probat, ad excusandum censum ab vsura, dicendum esse, non emi pensiones, neque ius ad illas, neque fructus, sed potius partem vsus fructus talis prædij, super quo census constituitur, ita vt dominium totum directum prædij maneat apud venditorem; dominium verò vtile, seu ius vsus fructus ex parte vendatur. *Vnde resoluuntur sequentes Casus*, qui etiam ex natura emptionis, & venditionis solui possunt.

I. Hic contractus est iniustus, si non seruetur pretium iustū à lege, vel consuetudine probatum, quomodo pro Germania constituit Carolus V. vt ius ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est constitutus supra re aliqua, vt supra dictum, ex cuius vtilitate pensio extrahatur, ita vt ad quēcumq; res transeat cum illa obligatione, & onere; sed etiam personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ sua opera, & industria vtilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe, vel re habeat, vnde pensio duci possit: alioqui enim ius quod venderet, nō esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter, *Couar. Leß. Sal. dub. 3. num. 2. & c.* con-

tra

tra. *Nau. Mol. C. Lugo v. 37. ſ. 2. n. 25.* vbi cenſum merè perſonalem illicitum eſſe, docet eſſe probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui ſunt venditores ſeu cenſuarij, qui emptoribus, ſiue cenſualiſtis obligant rem non potentem reddere fructus, ſaltem tot, quot penſio exigit; aut reddentem quidem, ſed iam alijs cenſibus venditos. *Bon. d. 3. q. 4. p. 5. num. 9. & 13.*

IV. Sicut cùm in emptione res perit damno emptoris, ſic etiam in cenſu reali, ſi res ſuper quam impoſitus eſt cenſus, pereat, vel fructus eius abſque culpa venditoris: tunc enim perit cenſus, ita vt emptor ſiue cenſualiſta, non poſſit ampliùs percipere fructus ſiue cenſum; quia qui emit, ſuo periculo emit. *Bon. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 225.* Vnde ad hoc incommodum cauendum, inuentus eſt ſequens modus.

V. Licitum eſt, vt probat *Tol. l. 5. cap. 46. & Leſſ. cap. 22. dub. 11.* contractui cenſus adiungere aliud pactum aſſecurationis, vt ſi res, ſuper qua fundatus eſt cenſus, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus ſit, vel ſuper alijs bonis ſuis eum ſtatuere, vel reſtituta ſorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compenſari, augendo pretium cenſus, vel quod eodem recidit, minorem penſionem deſignando. *Bon. l. c. n. 50.*

VI. Ex natura rei licitus eſt non tantum cenſus irredimibilis, ſed etiam redimibilis, cùm ex vna parte, tum vtriuſque, vt patet ex terminorũ explicatione; quia irredimibilis cenſus dicitur, cùm venditor non poteſt illum pro ſuo arbitrio redimere; redimibilis autem cùm poteſt; reddendo emptori eandem ſummam, quam acce-

pit,

pit, atque ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Vtrimque redimibilis dicitur, cum ita conuentum est, vt tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resoluere, & summam, quam dedit, repetere *Less.d.10. Dia.p.2.t.5. m.R.76.* Vide dicta *de pacto retrouend. in empt. supra.*

VII. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facile debet: nam in *Constitut. Martini V. & Calixti III. PP.* vti & *Caroli V. Imper.* vsurarius contractus iudicatur. Verum id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præter quàm quod illæ Constitutiones multis lo.is eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ iuri naturali non aduersantur, vt notat, *Lay.l.3. t.4 c.18.*

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis sponsio, & nititur euentui fortuito licitus est. *Fill. Dia. p.7.t.9. R.80.*

DVBIVM X.

Qui sit Cambium.

Resp. Cambium, quod permutationem significat, hic accipitur pro sola permutatione pecuniæ. Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter sortem. Quod si sine intentione vsuraria fiat, ob titulos iustos tali lucro æstimabiles, patet non esse malum. Vnde cum quatuor sint cambiorum genera, nimirum. 1. Cambium minutum seu manuale. 2. Cambium per litteras. 3. Cambium reale. 4. Cambium siccum, seu fictum, circa ea resoluuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo datur pecuniæ maioris pro minoribus, vel contra: quia

quia hic sunt iusti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campsoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, vt Campsarijs quibusuis sit paratus, item puritas materiæ & commoditas, vt cum autem vel alia moneta commoda, datur pro minuta & incommoda. *Lay. l.3.t.4. c.19.n.4.*

II. Licitum est item Cambium per litteras, cum scilicet Campsor hic v.g. Monasterij prior accipit pecunias, quas postea literis datis alibi, v.g. Francofurti refundit per suos factores; quia hic etiam sunt iusti tituli, scilicet virtualis traiectio pecuniæ, & eius assecuratio; tantundem enim facit, ac si Campsario pecuniã eius Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamẽ Campsor exigere debet; quam si realiter transtulisset *Laym. l. c. Bon. d.3. q.5. p.1. Na. Less. &c.*

III. Item licitum est Cambium reale, cum Campsor hic Monasterij prior dat pecunias, vt per suos alibi eas recipiat à Campsario, qui alibi habeat pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus huius Cambij est item translationis, & assecurationis; tantundem enim facit Campsor, ac si pecunias Campsarij absentes sisteret hic præsentes, vel vt alij aiunt, ac si præsenti pecunia emeret absentem, quæ vtique minus valet. *Lay. l. c. n.6. & 7. Bon. l. c.*

IV. Illicitum est Cambium fictum seu siccum quod nihil aliud est quàm titulus lucrandi: vt v.g. Titius indigens pecunijs, petit à Campsore sibi dari 100. Campsor autem non aliter dat nisi Francofurti, v. g. vel alio loco distante soluendos, petitq; ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè nõ cogitat redere in istis locis, imo forsã nec

habet

habet isthic correspondétem, idq; cõstat Campsori: contractus hic est Cambium fictum, ac reuera mutuum, ideoq; palliata vsura. Excusabitur tamen Campsor, si lucrum illud exigat titulo lucri cessantis. Plura vide apud *Tol. l. 5. c. 52. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

V. Quod attinet ad Cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ distant, eò plus exigunt; si ideo præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, vsura est; si autem ratione alterius tituli iusti, v.g. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quò longius est tempus, eò plures cambium petunt, ideoque crescit valor pecuniæ, tunc lucrum est iustum, *Lay. l. c. n. 9.* ex *Mol. Less. &c.*

VI. Qui cambiendo, (vel aliter,) pecuniam adulterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inaduertentia, non potest illam expendere, quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto *v. supra de vend.* Neque ex eo quod ipse deceptus est, potest decipere alios; cum actio qua deceptus fuit, nullum ad hoc ius tribuat, *Bon. d. 3. q. 5. p. 1.* ex *Azor. Sanch. &c.*

DVBIVM XI.

Quid Locatio, & Conductio?

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus vtendam, vel fruendã concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Vtenda conceduntur, v.g. elocata domus, equus, seruus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capræ, fundus, pomarium, &c. Vnde considerata huius contractus natura, & iuris dispositione *resoluuntur sequentes Casus.* I. Si

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissoluitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris, vsus vel fructus rei cesset, v.g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quo ad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à soluenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta vti, vel frui, *vt v. apud Lay. l. 3. tr. 4. c. 22. Less. l. c. c. 24. dub. 1. &c.*

III. Seruo, aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conuentum, aut consuetudo ferat. *v. Sà, V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secùs si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur. *Lay. n. 7. Less. l. 2. c. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secùs si ob industriam colentis) vberiores fructus ex fundo elocato proueniant, potest colono pẽsio augeri, *Lay. n. 8.*

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v.g. conseruare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat, nisi aliter conuentum sit, aut consuetudo ferat *Lay. l. c. n. 4.*

VII. Si conductor in rem conductam necessarias, siue vtiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore: & dum non soluuntur, retinere rem conductã. *Lay. l. c. Mol. d. 496.*

VIII. Etsi

VIII. Etsi incendium plerumq; accidat culpa inhabitantium, & sic in dubio contra illos praesumptio fit; quia tamen saepè id fit culpa famulorum, quam pater familias praestare non cogitur, hinc conductor absoluendus est, nisi locator ostendat culpam. *v. Lay. supra n.6.* & *Dian. p. 9.c.7. R.31.* vbi ex *Hun. & Berl.* docet, si constet accidisse culpa certi, & determinati alicuius de familia, isque circa officiũ suum deliquerit, v. g. stabularij, qui lumen male custodierit in stabulo, teneri patrem familias, (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno; secus si culpà alterius, vel si non constet vtrum casu, an culpa cuiusquam acciderit.

IX. Si conductor domus, v. g. ante tempus emigraret, id quidem licet, potestque alteri locare; caeteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus praefinitum conductorẽ inuitũ priuare re conducta, nisi in his casibus: 1. Si pensionem non soluat; expectare tamen debet biennium, si vltra biennium res sit conducta. 2. Si casus improuisus accidat, ob quem domus v. g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta male versetur v. g. destruat, vel abutatur, vt alendo ibi meretrices. *Lay. n. 9.*

XI. Successor vniuersalis, siue haeres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, vt emptor, donatarius, legatarius, &c. nõ tenetur stare contractui locationis, vti neque conductor: nisi tamen aliter pactum sit, v.g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. *vid. Less l.2.c.24. & Lay. l.3.t.4.c.22.*

DV-

DVBIVM XI.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp. I. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum; vel non breuius saltem quam ad decennium: ita vt dominium eius directū, & possessio ciuilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusim; dominium autem vtile trasferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, vt quotannis certum Canonem, vt vocant, seu pensionem domino soluat: quam si totam soluere negligat 16. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pij loci) vel in sæculari 36. annis, incidit ipso iure in pœnam commissi, vt dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit: licèt enim *Bart. & alij quidam* apud *Dia. p. 8. t. 7. R. 36.* dicant: si per 30. vel 40. annos non soluerit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *VVesemb. & alij* 5. negant *v. l. c.* Porrò quid iuris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conuentione contrahentium 5. quæ scripto instrumento concipi debet; vt valeat *v. Lay. l. 3. t. 4. c. 23 Leß. l. 2. c. 24. d. 8.*

Resp. II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominij vtilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid soluendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vasallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolui debet in recognitionem dominij dire-

cti: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusim. Porrò quid iuris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, quæ iuris communis sunt. *v. l. c.*

Resp. IIJ. Contractus libellaticus siue datio ad libellum dicitur, cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusim accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita vt sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. *Ita Less.*

D V B I V M XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut euentu alicuius rei certantes, sibi inuicem aliquid spondent, vt id eius sit qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum 10. imperialibus, hanc vel istam ciuitatem obsessam, captam, &c. Vt licitè fiat, requiritur. 1. vt fiat super re dubia. 2. vt sit æqualitas in re, quæ spõdetur, cum æquali incertitudine. 3. dubius euentus in vtroque. 4. vt vterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. *Mol. Less. C. Lugo d. 36 s. 6.*

Ludus vero est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, vt victori cedat quod vterq; deposuit. Hi contractus iure naturæ liciti sunt modo debitæ conditiones adsint, & aliunde nõ interueniat scandalum, aut iusta prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio. Quia sicut quiuis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, siue ea fortuita sit, siue ex industria pendeat. *Less. c. 26. dub. 1. Lon. d. 2. q. 3. p. 1.* Vnde resolues.

I. Qui

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filio familias, non potente alienare. *Lay. l. 3. t. 4. c. 21. nu. 5.*

II. Si tamen filius familias (& idem de religioso ait *Nau.* apud *Less. l. c. d.* 11.) alatur in distanti loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum ludum v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum; vt habet *Sotus*, *Less. l. c. Lay. &c.* Ac præterea potest, etiam filius deponere quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiã parens censeatur tacitam facultatem dare. *Lay. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. n. 10. & seq.*

III. Tenetur restituere: qui vicit, faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per iniuriam alterum pertraxit ad ludendum: vt v. g. si simularet se planè ignarum lusus, & sic alterum multò imperitiorem prouocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si conuitijs lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. *Mol. d. 517. Lay. l. c. Bon. d. 2. q. 3. p. 2. nu. 3.*

IV. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cuius pecunia maior est) sit nota, isq; nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit iniuria, vt dicit *Nau. Med. Sanch. Dia.* Contrarium tamen probabilius docet *C. Lugo d. 31. s. 6. n. 81.* ex *Mol. Less. & Bon.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio vtriusque, & alter nulli se exponit periculo. *v. Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bon. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. num. 3. Salas de Lugo dub. 13. nu. 3.*

num. 3. Escob. & G. Lugo l. c.

V. Per se quidem, & iure naturæ licita est etiam sponsio de futuro euentu, qui damnum proximi coniunctum habet; v. g. Petrum, intra annum moriturum; (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id est per accidens, poteſtque idem periculum esse in censu vitalitio) iure tamen humano sæpè prohibetur. *C. Lugo l. c. n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita; v. g. plus altero potaturum, sit illicita; quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere. *Sanch. Lugo, Dia. p. 7. t. 9. R. 69.*

VII. Probabile, est quod docet *Mol. &c.* dum quis minis, vel conuitijs, ad lusum inductus est & perdit, victorem non teneri restituere; quia talis absolutè voluntariè lusit. *Bon. l. c.* ex *Mol. & Gar.* contra *Azor. Less. Reg. Fill. & communiter.*

VIII. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certauit certo præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodò dolus abfuerit, tenet *Tol. & Sà V. Contractus*, quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam, vel scientiam aduersario declarare; sed is suæ temeritati imputet, quod ausus fuerit cum eo deponere, cuius scientiam non notat. *v. Bon. l. c. nu. 4. Dian. p. 7. t. 9. R. 62.*

IX. Non tenetur restituere, qui vtitur astutijs illis, quas regulæ lusus, & consuetudo recepta patitur; cum vterque sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat. *Azor. Fill. Less. Bon. l. c. p. 2. nu. 2.* v. g. 1. si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, vt aduersarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere

diffi-

dissimulet, augeatq; sponsionem, vt sic relinquatur sibi quod erat appositum. *Lugo Sanch. Sal. Dian. p. 7. t. 9. R. 43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude, secùs si ita se collocet, vt possit videre; vel si alium constituat à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec nouerat. *Trul. Sanch. Lugo, Dia. p. 4. t. 9. R. 50. & 52.*

X. Qui verò vtitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis; v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel vtitur notatis, aut ijs quas ante nouit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi, imò etiam colludendi. *Regin. Amic. Trul. Dia. l. c. R. 48. v. etiam p. 4. t. 3. R. 75. & Bon. de rest. d. 2. q. 3. p. 2.*

XI. Si ludens habeat animum non soluendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò nec retinere, quod est lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere; si id sciret, *Less. l. c. d. 5. num. 31. Regin. nu. 388. Bon. l. c.*

XII. Peccant grauiter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt; cum sciant in grauia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad soluenda debita, vel alendos liberos, & vxorem, &c. *Sanch. Trul. c. 27. d. 1.*

XIII. Peccat item ludens, si lusus lege positiua sit prohibitus, vt lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna, & casu, quam industria fundantur. At Laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. *Less. l. 2. c. 26. num. 6.* Intellige, si Clericus crebro,

perquè longum tempus luserit; non autē si per breue tempus, & causa recreationis, & absq; scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, vt habet *Less. dub. 2. Lay. l. 3. t. 4. c. 21. n. 1.* Notat autem *Dia. p. 7. t. 9. R. 2. & 3.* ex *Lugo. Dicast. Amico, Trul. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinē ita derogatum esse, vt non tantum laicus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) vti & Episcopis, à peccato graui excusari vix posse. *Ibid. R. 4.* ex *Mol. Dicast. Lugo, &c.* etsi *Sanch.* conetur excusare, si vrgeat necessitas, v. g. excitandi, aut recreandi infirmū, vel si parum ludat ob solā recreationē.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorem nō tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam: quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominij, sed tantum concedunt, vt possit repeti. An verò qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc soluere, alij negant, vt *Less. his dub. 5. Mol. Reg. Fill. &c.* alij affirmant vt *Azor. Rebel. Val. &c.* apud *Bon. l. c. p. 3. num. 1. 9. Dia. p. 2. t. 17. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreuerentia. *Nau. Reb. Sanc. Dia. p. 7. t. 9. R. 1.*

DVBIVM XIV.

Quid sit Contractus Societatis?

Resp. Is est, cum aliqui inter se conueniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandū idoneis, siue fructiferis, vt pecunia, animalibus, industria,

dustria, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod, vti & damnum pro ratione, & ratà cuiusque diuidunt inter se; *v. Less. Lay. c. 20. Bon. q.6 p 1.* Vnde spectando id quod ratio & iustitia naturæ hic requirit, *resoluuntur hi Casus*.

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam suam, qua qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale, seu sors, quam quiuis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum leuissima, cōtribuenti perit. Vbi discrimen est inter hunc contractum, & mutuū: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium eius transfertur in mutuatarium; cuius proinde solius periculum ad damnū est, si casu pereat: in societate autem, qui sortem confert, eam non omninò alienat à se: & sicuti commodum ad lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum, & damnum *Bon. l. c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, vt quis iustè seruet sortem suam indemnē, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adiungantur duo alij, assecurationis, & venditionis, cuius tale exemplum ponit *Laym.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos v. g. spes est, quod quotannis lucraturus sit 300. cuius lucri dimidium v. g. iure societatis tibi debetur vnà cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet eiusdem sortis periculum, vt ipse id periculū in se suscipiat, & tibi sortem assecuret, in huius oneris compensationē, relinquis ei maiorem partem lucri sperati, vt scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri huius incerta est, ideò

adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v.g. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem seruas indemnem. v. Lay. & Bon. ll. cc.

IV. Societas etiam in pecoribus valide, & licitè instituitur. Et interdum quidem ita; vt tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda & nutriéda traduntur, quam emolumenta, & fructus, ipsaq; detrimenta & damna danti, & accipienti communia sint: interdum verò ita vt pecorum dominium, ideoque etiam periculum siue casus fortuitus, spectet ad solum dantem, emolumenta autem fructuum, nempè fœtus, lanæ, lactis, ad vtrumq; v. Less. hic & Lay. l. 3. t. 4. c. 20.

DVBIVM XV.

Quid sit Assecuratio, & Fideiussio?

Resp. I. Contractus Assecurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligádo se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quòd si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quà assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem eius indemnem. Ad eius iustitiam requiritur, vt euentus rei sit incertus vtrique, saltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non seruaretur æqualitas. Less. Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Less. l. 2. c. 28. dub. 4. num. 24. Vnde resolues.

I. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere. Ibid. Bon. d 3. q. 9. p. 3.

II. Si res nondum est in tuto, etsi priuatà scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere,

pere, dicit Less.l. c. n. 27. Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æstimatur; & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verum id Bon.d.3.q.9. p.3.n.3. & C.Lugo d.31./7. rectius negant.

III. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam iam perijsse, non potest pacisci de eius assecuratione. v.Less.l.c.nu.25.

Resp. II. Fideiussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non soluerit. Ita communiter Doctóres Vnde resolues.

I. Pro fideiussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur: quia ex se precio est æstimabilis. Nauar. Azor.p.3.l.11.c.22. d.5.Fill.n.159.

II. Mulieres ex fideiussione saltem, si iuramentum absit, & instrumentum publicum, non tenentur, vti nec Clerici, nisi quatenus soluere commodè possunt, vt non egeant, v. Laym. Bon.q.9.p.2.Less.l.2.c.18.

III. Fideiussor non obligatur plus, quam principalis, & huius obligatio si sit inualida, erit etiam fideiussoris. C.Lugo & c. communiter.

IV. Fideiussor regulariter non potest conueniri, nisi facta excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse soluendo. Azo.l.c. Fill.nu.153.

V. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ accidente fideiussori, &c. v.Azor.d.10.Bon.

VI. Ex fideiussione Religiosi propriâ authoritate facta, Monasterium non obligatur, nisi quatenus in eius vtilitatem versum est. v. Less. c.28.& Lay.c.29 nu.7.

VII. Qui fideiussit, o reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est eius loco plectendus; quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cum non sit dominus vitæ, *syl. Bon. Less. d. 7. n. 41.*

VIII. Si debitor sua culpa non soluit, tenetur fideiussori, qui pro ipso soluit, nō tantū ipsū debitum, sed etiam damna, & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v.g. ob impotentiam non soluit, ad solum debitum videtur teneri. *Azor. Sylu. cà, Bon. Trul. c. 26. d. 2.*

DVBIVM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus quo debitor dat creditori rē aliquam mobilem, vel immobilem, vt sit pro debito obligata, ex eaq; solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis. *Mol. Fil. Bo. q. 10. p. 1*; Vnde resolues,

I. Pignore non licet vti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad vsum tradita. *Bon. l. c.* ex *Mol. Reg. &c.* Si tamen vtatur v. g. equo, vel agro, debet valorem vsus (vti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis; quia alioqui committet vsuram, cum res domino suo fructificet. *Nau. Bon. Trul. c. 26. d. 2.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi v. g. Ecclesiæ. *Mol. d. 530. Less. l. 2 c. 18. d. 3. Bon l. c.*

III. Immobilia, vti & mobilia pretiosa, cultui diuino dicata, v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, vt Ecclesia & indigentibus

subue-

ſubueniatur. v. Nau. c. 17. Leſs Bon. l. c.

IV. Creditor, qui pignus ab aliquo accipit, poteſt illud alteri opignorare, ſed non pro maiore quantitate. Neq; poteſt vendere debitore non ſoluente: niſi poſt biennium, & eo prius monito: Quidam tamen dicunt, poſſe vendere poſt trinam monitionem. v. Lay. l. 3. t. 4. c. 36. Bon. l. c. n. 9.

V. Eandem rem non licet oppignorare, ſeu in hypothecam dare pluribus, niſi ſit ſufficiens ad ſoluendum omnibus, vel poſteriores de priore hypotheca admoneantur. Azor. Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trul. c. 26. d. 4.

Quæres. Quid ſi contractus Antichreſeos, germanicè ein Pfandtſchafft?

Reſp. Is eſt, cum in contractu pignoris conuenitur, vt creditor vtatur pignore, v. g. agro, ac fructus inde tam diu lucretur, donec debitum ipſi reſtituatur. Vnde circa hunc ex ſupradictis reſolues.

I. Contractus hic videtur iuxta Caiet. Sotum, &c. (contra quoſdam Iuriſtas) eſſe vſurarius; quia creditor vltra ſortem aliquid lucratur, cauſa ſolius mutui, quæ eſt vſura. v Lay. l. 3. t. 4. c. 16. n. 17.

II. Poſſunt tamen interuenire tituli lucrandi fructus ex pignore, ſine diminutione ſortis; vt ſi v. g. fructus ex hypotheca percepti, non ſuperent quantitatem penſionis, quæ iure cenſus ſuper eadem cōſtructi exigi poteſt, cū pacto redhibitionis, vt ſupra dictum eſt de cenſibus: aut ſi alioquin lucrum ceſſet, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Vnde non facile dānandi illi, qui à Principibus in locum debitorū, agros, paſcua, officia, &c. in antichriſin habent

v. Lay. l. c. & Binsfeld. de vsuris Mol. Less. &c.

CAPVT IV.

De Tutela, & Testamentis.

DVBIVM I.

Quid sit Tutela, & Curatela?

RESP. Sunt quasi contractus, quibus Tutor & Curator ad procuranda bona, & cōmoda Minorū cuiuscunq; sexus, qui vel parente carent, vel sub eius potestate constituti non sunt, obligatur ex iustitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset, supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractus. Differunt Tutor, & Curator; quod Tutor solum datur impuberibus; etiam inuitis: & principaliter datur personis vt curet earum educationem, & institutionem; secundariò verò datur etiam bonis illius, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, vsq; ad annum 25. completum: nec communi iure datur inuitis, nisi in certis casibus; & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Vnde pro directione in foro conscientiæ, ex iure tum naturali, tum positiuo communi resolues ex *Lay. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. q. 19.*

I. Tutores siue sint testamentarij, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris, siue sint datiui, hoc est constituti à Iudice, aut Magistratu; siue sint legitimi, hoc est præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transiturā ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat;) dein auia, & consanguinei proximiores idonei, tenentur, vti & curatores, iurare, se fideliter officium suū facturos, ac fideiussorem dare, rem Minoris sal-

uam

uam, & integram restituendam; vniuersim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori, ita vt ad quemcumq; peruenerint, possit illa Minor sibi vendicare, vt sibi satis fiat, si quid illorum culpa est passus. v. Tan. l.c. Lay. l.3. t.4. c.9. Bon. l.c.

II. Bona Minorum tenetur tutor, vel curator administrare ea cura; quam diligens paterfamilias proprijs suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcauendo damna, quam procurando commoda, & lucra Minoris: alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. v. suprà l.2. t.3. c.2. d.3. R.6.

III. Bona immobilia Minorum, aut alia prætiosa, quæ possunt seruari, non possunt alienari, saltem sine Iudicis decreto.

IV. Tutori aut Curatori, & personis ei subiectis, nihil licet emere, siue per se, siue per aliū ex vllis bonis Minoris, quandiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Iudicis, aut cum eius decreto bona pupillorum publicè, per iuratum venditorem omnibus venalia exponuntur.

V. Sine decreto Iudicis non potest Minor remittere, vel renunciare hæreditati, legatis, fideicommissis, alijsq; iuribus sibi acquisitis. Si tamen Religionem ingressus sit; potest bona alienare; quia moritur quasi.

VI. Pupillus dum infans est, hoc est minor septennio, vel infantiæ proximus (ita vt si masculus est, non expleuerit annum decimū cū dimidio; si fœmina, nonum cum dimidio) nihil per se efficere potest, quo vllo modo vel alteri obligetur, vel alium sibi obliget, at pubertati proximus, obligare quidem sibi potest alium,

sed

sed non se alteri, saltem ciuiliter. *Sanch. d. 38. Less. l. 2. c. 17. n. 61. Lay. c. 9. n. 7.*

VII. Eadem est ratio Minoris, si curatorem habeat: quem si semel susceperit, tenetur illi subesse iure communi vsq; ad annum 25. expletum: si litem habeat, tenetur ad eam sumere curatorem, exceptis tamen causis spiritualibus. Quod si curatore careat, valent acta per illos, ita tamen vt si læsi sint, restituantur in integrum *v. Auth. cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. vlt.*

VIII. Etsi minores sine Curatorum authoritate donare non possint, nisi quæ eius conditionis adolescentes donare solent, (in ijs enim præsumitur tacitus consensus Curatoris) qui tamen dona ab ijs accepit, non tenetur restituere, nisi repetantur legitimè: quia probabile est valere naturaliter, tametsi non ciuiliter. *Mol. Lugo Trul. Dia. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.*

IX. Tenentur Curatores, & Tutores singulis annis administrationis rationem reddere: vbi si quis deses, aut noxius reperiatur, amouendus est, imposita satisfactione, aliusq; subrogandus.

X. Si Tutor vel Curator post rationes officij redditas, fidelis deprehensus fuerit, debetur ei præmium: quod quibusdam locis est vicesima pars redditaum bonorum omnium Minoris, in alijs autem decima pars.

XI. Porro qui non possint esse Tutores, & Curatores, & qui à tutela, & curatela excusentur, ne ijs imponi possint, v. g. habentes quinq; filios superstites, pauperes, &c. v. apud *Tan. l. c. & Sà v.* Minor, vbi sic habet *Tutor non potest esse iunior 25. annis, nisi forte mater; nec religiosus, nec fœmina, nisi mater aut auia (& uxor aute, dict.) nec Clericus in sacris, si non velit nec*

Episco-

Episcopus nisi miserabilium personarum, Horum vero tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi, quod ego, inquit, *de Religiosis vniuersim non admitto. v. Lay. l. c.*

XII. Si Tutor & Curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sà V. Curator*, vide etiam *Nau. c. 25.* Plura vide supra *lib. 3. tr. 3. c. 2. dub. 3.*

DVBIVM II.

Quid, & quotuplex sit Testamentum?

Resp. I. Testamentum est voluntatis iusta sententia, de eo; quod quis per mortē suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, vt distinguatur à reliquis vltimis voluntatibus, nam differt à legato, seu fideicommisso partiali: quod hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo vero differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex priuilegio, v. g. in militia: sed ad aliquid in testamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum; vel ad legata instituenda. *v. Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & seq. Tann. tom. 3. d. 4. q. 8. Less. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.*

Resp. II. Testamentum est duplex. I. In scriptis seu clausum: quod testamentum testator, siue sua, siue alterius manu scriptum, septem testibus idoneis, non defectuosis, nō cęcis, nō surdis, mutis, nec furiosis, prodigis, infantibus, Religiosis, cognatis, qui in testatoris potestate sunt; (quibus adde, ipsū hæredē, & qui in eius sunt potestate;) sed masculis puberibus, liberis, ad id rogatis & vocatis coram offert, profitendo id esse suū testamentū; tum si possit, manu sua subscribit, alioqui octauus pro eo testis: dein omnes, & singuli

singuli septem testes eodem tempore subscribunt, si possint, per se ipsos, proprioq; vel alieno, aut communi omnes sigillo consignant. *Lay. l.c. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.* II. Nuncupatiuum, quod minorem solemnitatem requirit, scilicet tantù, vt septem testes idonei supra dicti conuocati audiant, & intelligant testatoris voluntatem, coram eis scripto, vel voce articulata prolatam. Etsi verò talis nuncupatio coram testibus, à Notario in scriptum communiter redigi soleat, id fit, non ad actus substantiam seruandam, sed ad meliorem probationem, & securitatem, si testes decedant, vel in idonei reddantur. Si autē testamentum careat solemnitate debita, dubiteturq; vtrum testator voluerit conficere clausum, an apertum, valeat vt nuncupatiuum: hæc enim præsumitur testatoris voluntas, ne actus omninò corruat. *Sanch. l. 4. cons. Lugot. 2. de inst. d. 24. Bard. d. 6. q. 10. §. 1.*

Porrò prçter has solemnitates iure communi requisitas, aliæ sunt partialium locorum, quas in singulis locis norunt periti Notarij, qui proinde, ne impingatur, vtiliter adhibentur.

Quæres. An Testamentum sit validum cui desunt solemnitates a iure ciuili requisitæ?

Resp. Si Testamentum factum sit ad causas pias, etiam in foro externo eas non requiri, sed sufficere eas, quæ sunt iuris gentium, scilicet duo testes: in foro autē conscientię, supposita potestate disponentis, sufficere scripturam, nutum, vel aliud signum testatoris, absq; vllo teste. Quòd si tamen manus testatoris non extet, requiruntur duo testes in foro externo, inter quos etiam fœmina esse potest. *Couar. & alij 11. Diana p. 7. t. 6. R. 16.* Item Confessarius, vel Parochus

esse

esse potest, licet legata sint pro sua Ecclesia; idque ad hoc tãtum, vt voluntas testatoris probari possit, & Iudex pro ea sententiam ferat. *vid. Less. & C. Lagot. 2. d. 22. sect. 9.* vbi, etiam probat, in tali testamento ad pias causas, non esse necessariã hæredis institutionem. Ac licet morte interueniente, non fuerit absolutum; valet tamen quoad legata pia in eo iam expressa. *Mald. Lay. Dia. p. 5. t. 3. R. 126.* An autem tale testamentum ad causas pias principaliter factum, si solemnitates desint, valeat quoad legata profana, controuertitur, Negat. *Bon. & Lugo* Affirmat *Cou. Sà Less. Vill. Sanchez Barbos. Trul. cap. 18. destint. 4. Diana p. 7. tr. 6. R. 4.* Denique testamentum ad pias causas, non solemne, reuocat aliud solemne, etsi huius mentionem non faciat. *Mol. &c. Diana. p. 7. t. 6. R. 25. 26.* idque etiamsi prius etiam fuerit ad causas pias. *Mol. & alij 6.* licet hoc posterius quidam negent. *v. loc. cit. R. 26. 27.*

Resp. II. Si testamentum factum est ad causas non pias hominibus rusticanis, quinque testes sufficiunt, si plures haberi nequeant: nec subscriptione opus erit, si literati non sint. *Laym. l. c. c. 2. n. 16. Bon. l. c. p. 5. n. 4.*

Resp. III. Tempore pestis, non requiruntur septem testes simul congregati ad testamenti subscriptionem, sed sufficit, si singuli separatim adhibeantur. Adde, æquitatem postulare, vt quando testis, vel Notarius haberi non possunt, vltimæ voluntates validæ pronunciantur, si de voluntate defuncti liquidò constet. Hinc in Camera Imperiali valet testamentum peste valdè grassante, conditum coram duobus vel tribus testibus, inter quos Confessarius esse potest;

Atque

Atque hæc vera sunt secundum ius commu Cæsareum, seclusis specialibus locorum stat tis. Nam Venetijs v. g. & Viennæ, duo tes ad testamentum sufficiunt *v. Lay. loc. cit. cap* Imò absolutè loqu ndo, tempore pestis suffi re solemnitates iuris gentium, atque adeò vel duos testes, docet. *Dia. part. 7. tr. 6. R. 34.* *Sà, Lay. &c.* atque inter eos esse posse fœ nam, & Notarium ipsum, (tametsi non sit i matriculatus) modo non sit consanguineus, affinis defuncti. *R. 36.* ex *Menoch. &c.* ne opus esse vt sint rogati, vel audiant vocem stantis (etsi hoc quidam requirant,) modo e videant. *R. 37. & 38* neque inualidari, si ægrotus conualescat. *R. 39.* ex *alys* 8 Deni si Parochus scribat coram vnico teste, hab vim testamenti saltem nuncupatiui, dicit *la. & Marc.* cum *Dia. l. c. R. 34. & 41.* v. eti *p. 5. t. 3. R. 123.*

Resp. IV. Etsi probabilius, & secut a sent tia sit *Con. Bon. distinct. 3. q. 1. par. 4. & aliorum* testamentum factum ad causas non pias, solemnitatibus iure requisitis, inualidum in foro conscientiæ, præterquam quoad leg pia: *Mol. Lugo Vasq. Sanchez, Diana par. 7.* *6. R. 3.* contra *Barbos.* ita vt hæres per illud stitutus, & legatarius, teneantur ad restitut nem hæredibus ab intestato: contrarium men verius est; ideoque licitè retinetur, qu tali testamento possidetur. Ratio, quia illæ lemnitates tantum requiruntur ad cauend deceptionem, & ad fidem in foro externo ciendam *vid. Less. l. 2. cap. 19. distinct. 3. C. L* *dist. 22. sess. 9.* Vnde secundum hanc poster rem sententiam *resolues sequentia.*

I. Hæ

I. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & soluere legata ijs, quibus testamento minus solemni, aut ex voluntate eius debentur. *Mol. Less.* contra *Bon.l.c.*

II. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubij; quia cum nec ipse, nec alij cæperint adhuc possidere bona fide, in dubio par est eorum conditio. *v.Bon.l.c.*

III. Si hæres ab intestato retineat hæreditatem, & legata, possunt illi, quibus aliquid per tale testamentum erat relictum, vti occulta compensatione: quia reuera res illæ erant ipsorum. *v.Bon.l.c.*

IV. Si hæres ab intestato fateatur, mentem testatoris fuisse, vt hæreditatem nomine fideicommissi alteri traderet, vel legatum aliquod solueret; aut si oblato iuramento iurare noluerit, cogendus est, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & soluere legatum.

V. Ob eandem causam idem dicendum est, si fateatur voluntatem testatoris fuisse, vt hæreditas, non vt fideicommissum, sed immediate perueniret ad alium; quia non est recurrendum ad fidem testium, vel ad iuris subtilitatem, quando is, cuius interest, ipse confitetur testatoris voluntatem, *v. Less. & Card. de Lugo l. c.*

Resp. V. Etsi probabile sit Clericorum, & Nouitiorum testamenta facta ad causas non pias sine solemnitatibus iuris non valere, *Mol. & alij 3.* cum tamen contrarium etiam sit probabile *Suar. &c.* potest hæres ex tali testamento hæreditatem adire pro foro conscientiæ. *Dian.p.9.t.9.R.16.*

Resp.

Resp. VI. Milites huius temporis gaudent iisdem priuilegijs testandi, quibus olim, dummodo in castris (vel in propinquo ex causa legitima) versentur. *Dia. p. 7. t. 6. R. 42. & seq.* ex *alijs* 15. contra *Ba'dum &c.* atque adeo sufficiunt ijs duo testes (licèt probabiliter nec hi requirantur *R. 45.*) etiam non rogati, *R 46. & alij 4.* contra *Mol. Lugo &c.* etiam alias inidonei, modò non sint impuberes, nec cœci, vel serui *R. 47. Lugo Vasq. &c.* Neq; opus est eorum subscriptione, vel signorum appositione, vel vt sint in conspectu testatoris. *Ibi* imò miles iure militari (quo præsumitur esse testatus in dubio) potest testari solo nutu. *R. 49.* Potest etiam plura simul testamenta valida facere, vel pro parte testatus pro parte intestatus decedere. *R. 53. & 55.* Valetq; eius testamentum etiam post missionem honestam: sed non vltra annum. *Mol. Lugo, &c. R. 61.* Denique possunt milites supradicto modo testari, tametsi sint surdi, & muti: (saltem si in castris auditum & vocem amiserint) *Dia. R. 48. 49 & 59.* ex *alijs*.

DVBIVM III.

De Renunciatione hæreditatum.

Resp I. Renunciatio futuræ hæreditatis, nisi iuramento firmetur, nullius roboris est. Ratio, quia ita iure cautum est, propter bonum publicum. Excipe 1. Nisi quis in ipso testandi actu renunciet iuri successionis, vel post testamentum conditum, in quo præteritus est, præteritionem sui approbet. 2. Nisi hæres necessarius, post debitam sibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renunciet: qui tamen, si bona patris postea augeantur, legitimam eorũ portionem potest exigere. *Ita Lay. c. 7.*

Resp.

Resp. II. Renunciatio hæreditatis cùm odiosa sit,& contra ius commune, strictæ interpretationis esse debet. *Vnde resolues Casus seq.*

I. Non obstat renunciatio hæreditatis,etiam iurata à filio facta, quò minus ab eodem patre mutata iterum voluntate, possit institui hæres. *Mol.Sanch.l.7.c.7.*

II. Si filius renunciauit in fauorem fratris,eo mortuo, ante patrem, is qui renunciauit, in prima hæreditate succedere potest, imò etiam institui debet, quia causa renunciationis cessauit, *Mol.d.579.n.19.*

III. Filius post iuratam renunciationem, nihilominus succedere potest in ijs bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio, quia in his filius non succedit iure sanguinis, cui renuntiauit; sed propter ciuiles Constitutiones, & fauores *Mol.n.21.*

IV. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se ea cōtentam, & renunciare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est inualidum, eoque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. Ex *L. pactum dotale Cod. de collat. L. si quando Cod. de pactis, & cap. Quamuis pactum de pactis 6. Mol.Sanch.l.6. consf.Lugo Resp.mor.l.6.d.24.*

V. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantq;eam coactione,vel fraude seu dolo, ad renunciandum legitimæ,non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere libertatem. *Sanch.l.4. de mat.d.9. Lugo l.c.* Ac licèt filia, si renunciationem iuramētō firmauerit,eam seruare teneatur,si tamen dolus, vel metus interuenerit, licebit relaxatio-

tionem iuramenti iniustè extorti petere; eaque obtenta non tenebitur pacto, quod ex iniusta coactione processit. *v. Sanch. l.3. mor. cap.12. Lugo to.2. de iust. d.22. s.8. & resp. mor. l.6. d.24.*

Resp. III. Omne pactum, vel donatio, de alterius viuentis hæreditate, ipso iure irrita est, v.g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promittit, aut obligat Caio. Ratio, quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur eius vitæ, super cuius bonis fit pactio. *Lay. c. 7. n. 3.*

Excipe 1. nisi consentiat is, de cuius hæreditate agitur; & in eo consensu vsq; ad mortem perseueret. 2. Nisi renunciatio fiat in fauorem communitatis, seu collegij; hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnib. bonis & iuribus acquisitis, & acquirendis dispon ere debeat, idque in fauorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis. *Sanc. c.2. n. 54. Lay. l. c. n. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ: v.g. si quæ mihi hæreditas obuenerit dum vixero, tua esto: cessat enim periculum, *Mol. Sanc. l. 7. c. 2.*

Quæres. Quousque se extendat constitutio, *Trid. s.25. c. 16. de regularibus*, irritans donationes, & renunciationes, etiam iuratas, quæ fiunt ab ingredientibus Religionem, nisi fiant cum licentia Episcopi siue Vicarij, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur.

Resp. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causa: quia huius constitutionis ratio

est

est, ne per renunciationem hæreditatis, nouitijs imponatur necessitas profitendi, hæc enim ratio cessat in his vltimis voluntatibus; quippeque vsq; ad professionem reuocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à nouitio conditum, neq; rumpitur secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. *Sanc. l.7.c.5.* Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunq; antè donata, intuitu ingressus in Religionem.

Resp. II. Ea constitutione non prohiberi donationem modicam: quia cessat ratio, *Sanc. n. 23.*

Resp. III. Ea comprehendi renunciationem Beneficij Ecclesiastici. Ratio, quia hæc est amissio magni iuris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. *Sanch. n. 37.*

Resp. IV. Per eandem etiam irritantur renũciationes, quæ fiunt ante ingressum Religionis, intuitu, vel causa impulsiua ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multo ante ingressum factæ sint. Ratio; tum quia Concilium absolutè loquitur; tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati Nouitiorum. *Nau. Less. l. 2. c. 41. n. 40.* contra *Sanch.* cuius tamen sententia est probabilis. Vnde sic donatum tuto retineri potest, donec per sententiam Iudicis rescindatur.

Resp. V. Irritam etiam esse donationem, seu renunciationem bonorũ, sub conditione professionis edendæ factam, ita vt ea non secuta corruat. *Nau. Sanch. n. 17. Mol. &c.* Ratio, quia donantes, seu renunciantes, ægrè contristant donatarios, vt eos de possessione semel capta deijciant: & monasteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, vt tales

ad

ad professionem inducantur. *Laym. c. 7. n. 8.*

Resp. VI. Non obstante hac cōstitutione, validas esse renunciationes, aut donationes, ante, vel post ingressum Societatis IESV factas iuxta eius Constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, *iuxta Constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra Constitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantum masculus, sed etiam fœmina; *Sanch. VVading. Dian. p. 8. t. 5. R. 4.* non tantum Laicus, sed etiā Clericus, & Religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV: Fratres de obseruantia, nullo modo. Quod si tamen Religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti fit, acta eius valent. *Ita Lay. c. 11.* Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executionē Religiosi infirmant, sed prohibent tantū. *v. Bon. de contr. d. 3. qu. 18. Diana par. 8. t. 5. R 9. 10.* Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanch. Lugo, VVading. Dian p. 8. t. 5. R. 6.* Nullus autem cogi potest vt sit executor *Dian. l. c. R. 27.* detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) cedit q; hoc

alijs

alijs executoribus. *Mol. Lugo Dia. p. 8. t. 5. R. 27. contra VVad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. *Lay. l. c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanch. Lugo, Dia. p. 8. t. 5. R. 26.*

Quæres I. An religiosus executor legatum in pias causas Monasterio suo applicare possit.

Resp. Potest. Ratio, quia si quid obstaret, esset eo, quod executor etiã indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignorauerit, aut ea postmodum superuenerit, cũ, si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi; sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis: quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem. *Sylu. Sanch. l. 6. cap. 11, num. 59. vid. Dia. p. 8, t. 5. R. 46.* Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum. 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dia. p. 7. t. 6. R. 29. & 30. ex Bald. & al. multis.*

ad professionem inducantur. *Laym. c. 7. n. 8.*

Resp. VI. Non obstante hac cõstitutione, validas esse renunciationes, aut donationes, ante, vel post ingressum Societatis IESV factas iuxta eius Constitutiones. Ratio, quia Tridentinum Societatem disertè excipit. Dixi, *iuxta Constitutiones*, quia in ijs donationibus, quæ contra Constitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in fauorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. *Mol. Sanch. Laym. l. c.*

DVBIVM IV.

Qui possint, & debeant esse executores Testamenti?

Resp. I. Ij à testatore nominari possunt vnus vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantum masculus, sed etiam fœmina; *Sanch. VVading. Dian. p. 8. t. 5. R. 4.* non tantum Laicus, sed etiã Clericus, & Religiosus. Hic tamen non sine sui Prælati licentia; & quidem Generalis, si sit Societatis IESV; Fratres de obseruantia, nullo modo. Quod si tamen Religiosus, contra Canonum decreta, executor testamenti fit, acta eius valent. *Ita Lay. c. 11.* Et ratio est, quia spectato iure naturali, sufficit voluntas testatoris executoris: nec Canones executioné Religiosi infirmant, sed prohibent tantũ. *v. Bon. de contr. d. 3. qu. 18. Diana par. 8. t. 5. R. 9. 10.* Et licèt impubes executor esse non possit, potest tamen minor, si expleuit annum 17. *Sanch. Lugo, VVading. Dian p. 8. t. 5. R. 6.* Nullus autem cogi potest vt sit executor *Dian. l. c. R. 27.* detrectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditq; hoc alijs

alijs executoribus. *Mol. Lugo Dia. p. 8. t. 5. R. 27.* contra *VVad.*

Resp. II. Si nullus à testatore nominatus est executor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad legata pia: quo tamen casu Episcopus iure communi ad se pertrahere potest. *Lay. l. c.*

Resp. III. Executor non potest officio fungi per alium, nisi Testator id ei permiserit, aut nisi committatur executio nudi facti iam declarati. *Sanch. Lugo, Dia. p. 8. t. 5. R. 26.*

Quæres I. An religiosus executor legatum in pias causas Monasterio suo applicare possit.

Resp. Potest; Ratio, quia si quid obstaret, esset eo, quod executor etiã indigens eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat, nisi testator indigentiam eius ignorauerit, aut ea postmodum superuenerit, cũ, si eam cognouisset, certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc ratio non ligat, quia causa monasterij distincta est à causa, seu persona professi; sicut causa Ecclesiæ à causa beneficiati. Vnde etiam quiuis iussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filijs suis: quia euidens est distinctio inter donantem, & accipientem. *Sylu. Sanch. l. 6. cap. 11. num. 59. vid. Dia. p. 8. t. 5. R. 46.* Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum. 1. Loco vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus, 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causa alimentorum ijs, qui indigent. 6. Quod causa studij saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad vtilitatem publicam, v. g. pro munienda vrbe in necessitate, vel vijs reficiendis. *Dia. p. 7. t. 6. R. 29. & 30. ex Bald. & al. multis.*

Quaeres II. Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp.I. Si incertitudo sit ex parte legatarij, iure ciuili corruit legatum; v. g. quia sunt duo eiusdem nominis, & amicitiæ erga testatorem, iure ciuili corruit legatum: in foro conscientiæ tamē tenetur executor inter eos diuidere æqualiter, si in id consentiant. *Molin. &c. Dian. p. 3. t. 5. R. 58. Trul. d. 12.* II. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ, non fiunt caduca; sed plerumque pauperiori Ecclesiæ vel Xenodochio danda erunt. III. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndū an terminos à natura habeat, vt v. g. bos, & equus, vel ab arte, & industria, vt domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est vna ex mediocribus: si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idemque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. *vid Lay. l. c. n. 7. 8. 9.*

Resp.II. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, nō tenentur dare pauperioribus; possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesijs (quæ ornamentis, vt fabrica indigent,) Monasterij, vel ijs, qui secundum suum statum non possunt viuere, siue ij sint opifices, siue altioris conditionis, etiam Nobiles. *Vasq. Mol. & alij* 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. *Dia. p. 2. t. 15. R.* 8. Si verò designauerit semel certos pauperes, non posse eos variare docet, *VVading.* sed affirmat. *Lugo vid. Dia. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 2. t. 6. R. 29.* Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testa-

tor

tor id ignorauerit, eam applicare. *VVading. Dicastil. Dian. p. 8. t. 5. R. 46. & 47.*

Quares II. An legata ad certas pias causas, possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium vsum.

Resp. I. Si voluntas testatoris impleri potest iustè, & honeste, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius; nisi ex dispensatione Pontificis, & iusta de causa *Mol. VVadin. Dia. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63. &c. communiter* contra *Vasq. & aliquos*, qui docent, Episcopum posse commutare in æquale: vel melius: interdum tamen ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundum epijkiam interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v.g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. *Mol. Lay. l. c. n. 10. v. Vasq. opusc. de test. c. 8. §. 5. dub. 3. n. 94. Trul. t. 18. d. 12 Barbos. de off. & potest. Episc.*

Resp. II. Si ad vsum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam causam applicanda sunt: ità tamen, vt quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. *Mol. d. 3. 294 Bon. d. 5. de cont. q. vlt. p. vlt. Barbos. de off. Epis.* Ex dictis *resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Testator pauperi determinato aliquid legauit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare; quia præsumitur legatum pium factum in beneficiū animæ testatoris, adeoque designatio pauperis demonstratiuè, non taxatiuè facta fuisse, nisi ta-

men aliud conſtet, vel ex circumſtantijs colligatur de teſtatoris intentione; de qua ſi maneat dubium, manet data reſolutio. *Mol. Sanch. Bard. d.6.c.10.§.7.*

II. Si legata pia inueniantur inducta, & non conſtet de teſtatoris intentione, tenetur hæres ea ſoluere, quia præſumitur id fortuito, ac caſualiter, & non ex teſtatoris voluntate accidiſſe. *Bard. d.6.c.10.§.17.*

III. Si Teſtator legauerit ſummam pecuniæ pro certo numero ſacrorum; hæres autem eam ſummam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamue ob cauſam dubitet prudenter; an ſacrificia illa ſint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda; quia ſatisfecit teſtatoris voluntati. *Bard. d.6. q.10.§.22.*

Quæres IV. Intra quod tempus, quo ordine, & modo hæredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis poſſit?

Reſp. I. Teneri ſtatim poſt aditam hæreditatem, confectumque inuentariam; etiam intra annum, niſi iuſto impedimento excuſentur. Imò in legatis pijs intra ſex menſes. *Mol. Vaſq. Dia. p. 8. t.5. R. 53.* Idque etiamſi hæreditas non ſit adita, eo quod hæres, vel ante fuerit mortuus, vel eám repudiarit, *Couar. & alij tres Dian. p.7.t.6.R.25.* Vnde ſi differant notabiliter, (præſertim ſolutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, grauiter peccant; tenenturque damnum, quod alij ipſorum culpa acceperunt compenſare. *Bon. d.3. q.18.p.4. Nauar. c.25. Lugo, Dian. p.8.t.5. §. 52.*

Reſp. II. Ab vtroque iudice Eccleſiaſtico, & ſeculari compelli poſſunt; ſi tamen laici ſunt.)

Quod

Quod si post annum à monitione iudicis, vel Episcopi exequi negligát, omni commodo (excepta tota legitima, si hæredes necessarij sunt) ex testamento ipsis prouenire priuantur. *v. Laym. l. c. tr. 5. cap. 11. Card. de Lugo d. 26. de iust. Dian. p. 3. t. 3. R. 59. Valer. Trul. d. 11.* imò si intra annum negligant exequi ius executionis, deuoluitur ad Episcopum. *Molin. & alij 8. Dian. p. 8. t. 5. R. 40.* nec admittitur purgatio moræ. *Sanch. Dian. l. c. R. 33. & 54.* Sed tenetur Episcopus exequi, remouendo illos ab executione, & emolumentis spoliando: atque in defectum Episcopi, idem potest Metropolitanus. *Molin. Merol. Dian. R. 57.*

Resp. III. Executor tenetur omnia exequi secundum mentem testatoris: ad hoc tamen Executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit: vniuersalis autem potest. *Lugo d. 24. f. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32.* Neque potest vnquam inuito hærede rem legatam dare legatario; quia non potest nisi per Iudicē spoliare hæredē sua possessione; licet teneatur monere Episcopum, vt hæredem cogat. *Sanc. Lug. Dia. p. 8. t. 5. R. 38.* Quod si bona non sufficiant ad legata omnia soluenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licet vni res certa, & in indiuiduo sit legata) nec licet vni præ alijs gratificari: quia par omnium est ratio, & ius. *Sylu. Sanch. Bon. Dian. Trul. l. 7. c. 18. d. 12.*

Resp. IV. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis ijs, quæ testator iussit erogari secreto. *Dia. p. 8. t. 5. R. 34. & alij 35.* Possuntque ab hoc cogi ab Episcopo

ſcopo, vel Capitulo Sede vacante. *R. 36. 37. & 62.* niſi ſint Regulares plenè exempti, quos cogi poſse alij negant, affirmant alij, vt *v. l.c.* Denique non debetur ijs ſalarium, cum ſit officiũ voluntarium amicitiæ: ſi tamen damnũ ex eo patiantur, vel ſint etiam adminiſtratores bonorum, debet aſſignari à Iudice. *Lugo d. 24. ſeſ. 16. n.335. v. Dian. R.39.* plura de executione piarum, & vltimarum voluntatum. *v. Trul. & Dian. ll. cc. & Barb. l. 3. de iure vniu. c.27.*

DVBIVM V.

De ijs, qui teſtari, & hæredes inſtitui poſſunt.

Reſp.I. Omnes homines liberam de ſuis bonis teſtandi facultatem habent, niſi naturali aut poſitiuo iure prohibeantur. Naturali autem iure teſtari vetantur infantes, furioſi, amentes; niſi tamen lucida interualla habeant, vel in vna tantum materia delirent, & in alijs non, vt *Nauar. Sanch. l.1. de matr. d. 8.* Quid autem ſentiendum de eo, qui ex morbo aliquamdiu delirat, *vid. Card. Lugo d. 24. ſ.4.* Poſitiuo autem, ſurdus ſimul, & mutus à natura, prodigus, ſeruus, vſurarius publicus, filius familias de bonis aduentitijs, (ſi quidem ante Clericatum aduenerint, vt *vid. Card. de Lugo de iuſt. d. 24. nn. 67.*) impubes, captiuus, apud hoſtem, damnatus ad mortem, ſi bona eius confiſcentur, *Card. de Lugo. l.c. nn.72.* profeſſus religionem.

Dico, *profeſſus*, quia nouitius cum adhuc ſui iuris ſit, abſque ſuperioris licentia valide teſtari poteſt, etiam non ſeruata iuris ſolemnitate, vt habet *Trul. c. 18. d. 5.* ex *Sà, & Bon.* & ſiquidem inteſtatus decedat, proximi cõſanguinei in bonis ſuccedunt. Similiter religioſus Societatis, poſt emiſsa vota ſimplicia, etſi non licitè, validè

tamen

tamen potest testari: quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia Superioris; non tamen vlla constitutione Canonica dispositio irritatur. *Ita Mol. Sanch. Lay.* Qui addit, potestatem testandi, seu iure, seu consuetudine, etiam religiosis Ordinum militarium concessam, frequenterq; à Pontifice concedi ijs solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. II. Omnes homines, etiam amentes, surdi, muti, serui, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. *Ita Bon. de contr. d. 4. q. vlt.* Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundum iura sunt. 1. Apostatæ, & Heretici, eorumque receptores, defensores, fautores: licet probabile sit, eos ante sententiam iudicis ad restitutionem non teneri, eò quòd hoc ius in eo rigore non sit receptum. *Less. l. 2. c. 19. dub. 5. Sanch. lib. 2. c. 14. nu. 31.* 2. Ciuitas hostium, & communitas Iudæorum. 3. Damnatus ad metalla; persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen actiuè intestabiles sunt. *Less. l. c.* Adde casus, in quibus aliqui excluduntur à bonis defuncti; vt 1. Hæres, (vti & legatarius) qui testatorē occidit, *Leg. vlt. §. vlt. de bonis damnatorum* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum reuocare; aut si ad vxorem testatoris accedat. 3. si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si captiuum redimere neglexit. *v. Mol. d. 178 & 212. Card. de Lugo d. 34. n. 75.* Vnde resolues.

I. Hæredes institui possunt professi Ordinum, quibus

quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorumque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè Religiones, excepto Ordinem Minorum de Obseruantia, & Capuccinorum. Ratio, quia illi sunt incapaces; secundum. *Trid. s.25. c.3.* vti & professi Societatis IESV. *v. Sanch. l.6. c.18. Bon. l. c. Laym. l.3. tr.5. c.15.* licet contrarium probabilius esse putet. *VVading. tr. de contr. d.4. dub.5. §. 4. v. Dian. p.9. t.9. R. 16.*

II. Collegia Societatis IESV, & domus, etiam professæ, hæreditates accipere possunt: modò bona immobilia, quæ communi vsui, & habitationi non deseruiunt, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditatis*: quia sicut Minores, & Capuccini, legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Societas IESV; etsi intuitu alicuius professi tantum ea deferantur. *v. Laym. l. c.*

III. Testator potest quemuis extraneum instituere hæredem, nullà factà mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum, & grauis necessitas illorum: quia nullo iure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit libere. *Bon. & alij 5. Dian. p.1. t.8. R. 83. & 85.* Item *p.5. t.3. R. 114.*

Quæres I. Quæ sit diuisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento; alius ab intestato. Hæres ex testamento, vel est vniuersalis, siue ex asse, vel partialis, seu ex parte tantum, v.g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Vterq; horum, vel est hæres necessarius, qui necessariò institui debet, vt sunt omnes in recta

linea

linea descendentes, & post hos ascendentes, nisi sit causa iusta exhæredandi; vel non necessarius, quem testator potest instituere, & non tamen cogitur. *Lay. c. 5. nu. 9.*

Quæres II. Quantum hæredibus necessarijs debeatur?

Resp. Iure novo legitimam portionem descendentium esse trientem hæreditatis, si non sint plures quam quatuor liberi; si plures, semissem. Similiter ascendentium portio, etsi vnus tantum sit, est triens hæreditatis, idq; absque vllo grauamine, modo, & conditione: alioqui pro non appositis habentur. Quod si autem alicui ascendentium, vel descendentium, portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad rescindendum testamentum, vt ipso iure nullum: maximè, si causa idonea exhæredationis non sit inserta, & probata. *Lay. c. 8. n. 10.*

His adde 1. Rumpi testamentum ob posthumi præteritionem 2. Peccare parentes, si absq; iusta causa, ex inordinato affectu erga liberos, successionis inæqualitatem inter eos instituant. Iustæ autem causæ huius inæqualitatis erunt merita, & obsequia maiora; si pusilli magno sumptu in studijs ali debeant; si quis plus egere videatur. *Dian. p. 1. t. 8. R. 83.* si quis in studijs sustentatus sit Doctor, possitq; lucrari, & alij secus; imò pater, id quod habet supra partes legitimas filijs debitas, potest de rigore relinquere extraneo. *Trul. c. 18. d. 10. Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 83.* 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint respectu patris, non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris, esse; idque æquali iure cum legitimis. Quod si tamen pater liberis caret,

naturales potest instituere hæredes, modò
rentes superstites legitima portione non
uentur. 4. Fratrem, & sororem tunc tan
posse infirmare testamentū, si persona infa
instituta sit. *Lay. l.c. n. 12. 13. v. Bon. d. 3. de*
q. vlt. p. 3. 5. Patrem non posse expensas fa
pro filio in studijs literarum repetere, si qui
eas liberaliter fecit, vel donauit; secùs si ha
animum repetendi, & computandi in le
mam. Quod si pater non repetijt, quando
tuit, non tenetur filius eo mortuo in diuis
conferre in commune: quia præsumi pote
beraliter factas, vel condonatas, nisi ali
constet contrarium *Azor. Villal. Trul. c. 1. l. 4*
d. 3. v. supra c. 3. du. 2. de donatione.

Quæres III. Qui hæredes succedant ab int
to, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. Ante omnes alios patri succedere
timos liberos; in demortuorum locum, n
tes. 2. Deficientibus descendentibus, pat
& matrem defuncti, & in eorum locum, a
& auias. 3. His quoq; deficientibus, fratres
sorores ex vtraque parte coniuncti; idq, æ
portionibus, exclusis ijs, qui ex solo patre
matre coniuncti sunt. 4. Si ex fratribus, ve
roribus vtrimq; coniunctis, vnus mortuus
ros reliquerit, succedunt hi loco parenti
cum patruis, non in capita, sed in stirpes. S
men fratres & sorores vtrimq; coniuncti,
nes mortui sunt, tunc eorū liberi, exclusi
truis ex vna tantū parte coniunctis, non in
pes, sed capita, adeoq; æquis portionibus su
dunt: quia duorū fratrū filij nō suorum par
loco, sed iure propriè coniunctionis succed
Cùm ergo æqualiter iuncti sint, æquales e

sa portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus,& sororib. vtrimq; coniunctis eorumq; liberis, succedunt fratres, & sorores, ex vna tantũ parte coniuncti: hoc tamen discrimine, vt qui ex parte patris sunt iuncti, succedant in bona à patre prouenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumq; filij deficiant, succedunt propinquiores collaterales, vsq; ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex vtraq; sint coniuncti. 7. In horum defectu, succedit vxor: & deniq; in illius morte, fiscus secularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. *Lay. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde: 1. Quod si vxor, susceptis ex priore marito liberis, ad secundas nuptias transijt, quicquid à priore marito, donatione, aut testamento acquisiuit, eiusdẽ matrimonij liberis cedere. Similiter, si maritus alteram vxorẽ ducat.

Adde. 2. Hæredem adeundo hæreditatem, nõ commoda tantum, & iura, sed etiam debita, & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Vt supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quod deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes: & si eam non habent, legatis, non tamen pijs, & notat. *Trul. l. 7. c. 18. d. 12. ex authen.* similiter *C. ad legem falcid.* detrahere possunt, beneficio legis Falcid. *Lay. l. 3. tr. 5. c. 6. num. 7. Sanc. l. b. 4. c. 15.* Vt autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenentur inuentarium; tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum.

riorum, quibus ex mera liberalitate aliquid linquit; non tamen respectu creditorum, bus præiudicare non potest. Vniuersim e ab onere inuentaria, & à rationibus redder eos quibus potest relinquere bona, sine o dandi partem alijs, potest liberare, ijsq; cor dere, vt eorum dictis, vel iuramento ste *Mol. Card. de Lugo d. 24. s. 8. nu. 236.*

TRACTATVS VI.

De Præcepto VIII. IX. X. & Præceptis Ecclesiæ

CAPVT PRIMVM.

De Præcepto VIII.

PRohibetur hic omnis iniusta læsio fa & honoris proximi; ac præcipuè om falsitas, & mendacium, ac læsio verba quæ fit, tum in iudicio falsò accusando, vel rum celando, de quo supra; tum etiam e perniciosè mentiendo, secreta reuelando, quo *v. Bon. de rest. d. 2. q. 2. p. vlt. Lay. l. 3. tr. 3. p. 2.* ac denique detrahendo.

DVBIVM I.

Quid sit suspicio, iudicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quod dicium sit firma animi sententia, seu assen indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quis inclinat in vnam partẽ iudicans, probab ter, latere aliquod fundamentũ opinandi. Du tatio autem non est affectus, (nisi causaliter) quasi suspensio animi, in neutram partem in nand

nando. Quæritur ergo hic non de suspicione, & iudicio prudenti, quod sufficientibus indicijs nititur; sed de imprudenti, & temerario, quod ijs destituitur. Maiora autem indicia requiruntur ad iudicium, quam ad suspicionem: & ad hanc, quam ad dubitationem.

Resp. I. Iudicium temerarium cum plena aduertentia de graui malo proximo communiter est mortale, contra iustitiam *Ita Fil. Less. c. 29. l. 2. Lay. l. 3. t. 3. c. 2.* Ratio, quia proximo fit grauis iniuria, dum sine causa improbus habetur, cum habeat ius ad bonũ nomen, & famam præterquam, quod ex his iudicijs plerumq; grauia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali iudicati; cum omnia vni iustitiæ commutatiuæ in specie infima aduersentur. *Escob. E. 10. c. 4. n. 36.*

Dixi, *communiter*: quia si iudicium habet magnam probabilitatem, etsi non omninò sufficientem certitudinem, erit veniale: quia mortalis certitudo, & magna probabilitas non adeo distant, vt censeatur grauis iniuria, iudicare certum, quod est valde probabile: v. g. si iudices iuuenem solum cum puella inuentum in cubiculo, illicita tractasse. Ex quibus resoluitur peccari tantum venialiter remotè iudicando sequentibus casibus. *v. Tan. 2. 2. d. 4. q. 3. d. 2.*

I. Si non sit graue malum, quod proximo temerè impingis: & sic eum, qui iudicat alium esse spurium, vel filium Iudæi, à mortali excusat *Nauar. Azor.* & *Less.* contra *alios* apud *Dian. p. 5. t 5. R 69.*

II. Si sit graue quidem, sed non perfectè aduertas.

III. Si aduertas quidem re malè iudicare, non tamen

tamen aduertis signa esse sufficientia, nec de ijs dubitas.

IV. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

V. Mortale etiam non est, (per se loquendo) si de indeterminato tantum iudices: quia nulli fit grauis iniuria. *Escob. l. c. ex Fag.*

Resp. II. Suspicio & Dubitatio temeraria, ex genere suo videntur esse peccata tantum venialia; maximè, si procedant ex errore intellectus quo indicia vt sufficientia apprehenduntur. *Ita Laym. ex S. Th. Nauar. Mol. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Less. l. 2. c. 29. d. 3. &c.* contra multos qui putant esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantum est concitatio quędam ad effectum: manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi grauis iniuria, cum non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè, si ex errore*: quia talis cum non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si vero ex maleuolẽtia in suspicione graui persistat, erit mortale, vt docet. *Less. Fill. &c.* ob iniuriæ grauitatem. Atq; idem est de dubitatione positiua, orta ex maleuolentia absq; causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindeq; grauis iniuria reputatur.

Quæres. Quomodo discerni possit suspicio à iudicio firmo, quando formido de opposito expressè non est coniuncta?

Resp. Caietanus censet cum iudicare, qui rogatus an habeat tam pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum vero suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum.

tum, sed facile posse falli; v. Bon. de inst. d. 2. q. 7. p. 1.

DVBIVM II.

Quid sit, & quàm graue peccatum Detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ iniusta violatio vel denigratio. Differt à Contumelia, quæ est iniusta honoris diminutio. 1. obiecto; quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt, modo: quia contumelia instar rapinæ fit apertè, contra præsentem: detractio vt plurimũ instar furti occultè, & contra absentẽ. Vnde licet contumelia detractione grauior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex paruitate materiæ; aut indeliberatione, fieri possit veniale. Ratio, quia est grauius furto, quod est mortale, cum lædat proximi famam, quæ est maius bonum, quam opes.

Detractio alia est directa, & formalis, quæ fit ex intentone famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex leuitate, & loquacitate aliqua. Ex dictis *resolues.*

I. Regulariter non est mortale, (etsi per accidens, ratione damni sequentis, tale esse possit) reuelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis v. g. sit stupidus, spurius, luscus. Bon. to. 2. d. 2. q. 4. p. 2.

II. Plerumq; etiam leuis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquãdo grauis esse possit.) quia

audien-

audientes plerumq; interpretantur de natu
propensione, & defectu inuoluntario; nec
tur graue damnum famæ. *S. Ant. 2.p.t.8.c.4*
Less.dub.3.n.18. Lay.l.3 t.3.p.2.c.9. n.3.

III. Similiter non erit mortale commun
referre peccata mortalia, quæ ob conditio
personæ, non notabiliter famam lædant; v.
dicas, militem habere concubinam, pugn
in duello, cogitare vindictam, adolescen
esse prodigum, deditum amoribus, &c. *Lay.*
t.3. p.2. c.3.

IV. Fieri tamen potest, vt narrando defe
etiam naturales, spectata conditione, & stat
lius, grauiter noceas, & sic grauiter pecces
si grauem, & optimi nominis Prælatum, au
ligiosum, mendacijs assuetum; esse virum
uem ac consularem, illegitimè natum, Iuda
&c. Idem est, etsi de altero nihil in particu
sed tantum in genere dicas, v.g. te scire ali
de illo; quod si dicas, magno illum rubor
affecturum. *C.Lugo d.14. n.49.*

V. Crimen aut defectum alicuius, modo
rum, sæpè licet prodere ob iustas causas:
1. Cum expedit superiorem scire suorum
fectus, vt emendentur; de quo *v. supra de C*
frat. & sic eos qui crimẽ occultũ filiorũ pa
tibus, vel famulorum heris, in ordine ad co
ctionem, (cauendo tamen ne ex reuelati
maius damnum sequatur) significant, cõm
ter excusari docet *Trul. l.7. c.10 d. 11. ex*
&c. vti & vxorem loquentem cum marito
contra) de criminibus occultis filiorum, ve
mulorum. 2. Causa consilij, vel auxilij capi
di: in quo tamen videndum, vt cum mini
damno tertij fiat. 3. Causa cauendi alterius:

ni: vt si alicuius estimatio falso concepta de eius doctrina, probitate, est alijs perniciosa. Vnde cum agitur de conferendo officio, de cōtrahendo matrimonio, de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore: famulo, famula, &c. licet manifestare (imo aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, vnde notabile aliquod incōmodum merito timeretur: dummodo nulla alia sit ratio commodior impediendi; & damnum quod proximo timetur, sit maius, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius, ei obuenerit. *Less.l.2.c.11.d.12.*

VI. Hinc quoque, si quis iniustæ lædit famā tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoque famam illius, id licet: dummodo falsa non dicas, in tantum quantum ad tuam famam conseruandā necesse est, nec magis lædas, quam læderis; collata tua, & alterius persona. *v.Card. de Lugo nu.50.*

VII. Si quis solatij tantum causa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret iniuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proueniat authori ea enim ipsi imputanda est. Cauendum tamen ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur persona, quam necesse sit ad consilium, vel solatium *Less. Laym. Tann.2.2.q.8.d.7.dub.4. C. Lugo d.14.* & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui iniurias sibi ab heris suis, vxores, quæ à marito, filios qui à patre, Religiosos, qui à Prælato illatas, doloris tantum mitigandi causa, referunt, docet *Trul. l.7.c.10.d.11.* ex *Less. Laym. Tann. Nau. Dian. p.2. Res. 32.* Idem

putat

putat *Caiet.* dicendum, si crimen occultum reueles vni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde sit, ac si nulli diceretur: eo quod damnum illud censeatur leue, & sic *Trul. l. 7. c. 10. d. 11.* cum *Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. m. R. 33.* Excusat pænitentem, qui in confessione manifestat complicem, dicuntque cum *Tann. Bonac. Escob. &c.* eam sententiam esse probabilem. Quam sententiam probabilem esse, ait *Dian. cum Tann. l. cit. & Bon. Escob. E. 9.* Verum hoc vniuersim non videtur satis tutum, quia læsio famæ, apud vnam etiam personam, censetur grauis; vt patet in iudicio temerario. Imò sæpè quidam ægrius ferunt, se lædi apud vnam personam grauem, quam tres vel quatuor alios Vnde, *Suar. Fill. Less. Azor. & Lay.* putant communiter esse mortale. *v. C. Lugo l. c.*

VIII. Crimen simpliciter publicum, siue sit notorium iure siue facto manifesta re ijs, qui nesciunt, non est peccatum mortale iniustitiæ: quia hoc ipso auctor amisit ius ad famā: cum ratio iusti judicij & euidentia facti faciat: ne de iniuria iustè queri possit. Quod confirmat consuetudo, mandans historię publica crimina.

Dixi, *non est mortale iniustitiæ:* quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel non nisi post longum tempus: vel aliter cum graui mærore eius qui commisit, sæpè potest esse mortale contra charitatem, vt *Less. Valent. Tol. l. 5. c. 65.* contra *Nau. & Caiet. vid. Card. Lugo d. 14. nu. 59. Fagund. p. 2. l. 5. c. 3.*

IX. Similiter non est peccatum contra iustitiam, saltem mortale, quærere causam captiuitatis alicuius, vel de ea loqui: sicut enim captiuitas est publica, sic etiam causa videtur esse

facta

facta publica *Sayr. Bon. Trul. l. 7. c. 10. d. 11.* Vbi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicuius publicum referendo simul pœnitentiam: & emendationem, secùs si taceatur pœnitentia quam fecit, & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pænitentiam, vel emendationem, si resipuerint.

X. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est breui fore publicum, (siue per facti euidentiã, siue per sententiam Iudicis) non est mortale: quia parum nocet. Nisi tamen ex ista anticipatione, sequerentur grauia damna, v. g. in officio, &c. *C. Lugo l. c. n. 92.*

XI. Infamem in vno crimen, de altero valde affini infamare, est tantum veniale, vt v. g. si de adultero dicas, quod miserit literas amatorias, quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare: est mortaliter: quia infamis in vno genere vitij, non amisit ius famæ in alijs virtutibus. *Tan. d. 4. de iust. q. 8. dub. 7. nu. 141.* ex *Nauar. & Less.* contra *Syl. V. detractio Palud. &c.*

XII. Detractio materialis ex loquacitate orta est mortale, si ob grauem proximi læsionem importet, idq; aduertatur: quia etsi non intendatur directè læsio alterius, ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquiualet formali. Veniale autem tantum erit, si nõ sequatur læsio grauis: quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum, audita refere vt audiat tantum, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sub dubitationem potius suam de ea significando, ita vt nulla

inde

inde secutura putetur infamia, nec audi
rationabiliter sint credituri. Ita contra
p.3.l.13.c.6. docet Tan. 2.2.d.4.q.8.dub.7.
139. Escob. E.10.c.4.n.14. eo quod diffam.
si fortè sequatur, imputetur audienti, si
dat. Idem docet C. Lugo l.c. rectè limitan
graue damnum ex modo narrandi, vel e
uitate audientium (qui temerè credituri
& vulgaturi) secuturum possis præuidere.
peccas grauiter contra iustitiam, si referens
ue crimen, addas, id tibi dictum esse à viro
digno: quia præbes sufficiens fundamen
credendi. v. Dia.t.5.m.R.28.

XIII. Mortuum infamare, minùs graue
quàm viuum: mortale tamen, & ad restitu
nem obligans, Less.l.2.c.11.d.21. Bon.d.t.p.4.

XIV. Non esse mortale de aliquo ignoto
indeterminato malè loqui: v.g. in tali loco
multos improbos: in tali Collegio vnum C
nicum commisisse graue crimen: v. g. s
niam docet Escob. E. 10. c. 4. ex Fagund.
Trul.l.7.c.10.d.4. ex Bon. Azor.&c. limitat; si
sit tale, quod in alios redundet.

XV. Grauissimè autem peccant, qui ord
seu statui alicui Religiosorum in commun
Monasterio detrahunt, dicendo v.g. quod i
male viuatur, non seruetur obseruantia reg
ris, &c. (nisi id sit planè notorium,) quia gra
simè nocent, tenenturq; sub mortali ad rest
tionem toti communitati, à quâ superiori
missio non excusat. Sot. Nau. Trul. c. 10. d
Talem autem sufficienter confiteri si dicat
traxi cuidam Religioni, ordini, vel monast
&c. siue sit communitas numerosa, siue non
cet Lugo, & Tamb. de exped. conf. l.2.c.1.

XV

XVI. Similiter mortale est tacita persona nominare monasterium, vel ordinem religiosum ex quo aliquis graue peccatum occultum, v.g. adulterij, vel fornicationis commiserit, *Nauar. Trul. c. 10. d. 14.*

XVII. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud vnum tantum alicui detraxeris, Ita probabiliter *Bon. de Sacr. d. 5. q. 5. p. 2. §. 3. diffic. 3. num. 16. & 21.* ex *Sanch. Sylu. Adr. nu. 135.* Sed *C. Lugo d. 16. num. 135. 140. & 163.* ex *Nau. Sal. Con. &c.* negat, dicitq; contrarium esse probabilius. Nec omittendum si quem infamaueris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi grauissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessario dicendum, in quo genere infamaueris: quia fama semper est eiusdem speciei in genere moris. *C Lugo d. 16. nu. 161.*

XVIII. Peccat mortaliter contra iustitiam, & tenetur ad restitutionē, ratione cooperationis, is, qui audit detractorē, excitando, vel animando efficaciter, qui verò lætatur tantum detractione audita, aut licet non lætetur, qui non impedit, cùm commode possit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus, is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri iniustè noceat.

Dixi, *si commodè possit*: quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatē detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè potest, faciem tristiorem ostendere,

re, vel alio sermonem auertere. *vid. Less. & Bon. l.c.* Hinc æqualis rarò, (inferior rarissime) tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumq; nescit, an quod dicitur, sit notorium tametsi ipse ignorauerit; & in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia cœpta detractione, sæpè melius consulitur proximo, si finatur absolui, quam si abrumpatur. Nam si distinctè explicetur, sæpè non tam grauiter appræhenditur, quam initio conceptum erat. 3 Quia sæpè sine graui offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet iustam causam manifestandi, præsertim vni soli, *C. Lugo l.c.n.128. vid. Dia.t.3. m.R.24. & t.5.R.35.*

Quæres I. An liceat alium infamare, ad tormenta grauia vitanda?

Resp. I. Licet, si crimen sit verum: quia nullam alteri facit iniuriam, cum habeat ius ad illud in necessitate reuelandi.

Resp. II. Si crimen sit falsum non licet: quia esse mendacium perniciosum. *Sylu.* tamen & *Nau.* putant, veniale tantum esse, si sola infamia sequatur, & post torturam reuocetur, eo quod non sit infamia efficax. *v. infra l.4.c.3.d.7.*

Quæres II. An liceat se ipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter, Ita. *Less. Fill. & Lay. l.3. t.3. p.2. c.3. nu, 14.* quia non est contra iustitiam, cum sit famæ suæ dominus: nec contra charitatem, quia hęc nō obligat ad bona externa conseruanda, nisi in quantùm id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mortaliter, vt v.g. si tua fama sit necessaria

muneri

muneri; vel si tibi damnum vitæ, vel alijs infamia ex eadem sequeretur. *Unde resolues.*

Non est mortale, ad vitanda grauia tormenta falsum crimen sibi imponere, ex quo etiã mors sequatur: quia non tenetur homo, cum tantis cruciatibus vitam suam tueri.: nec talis dicetur se interficere, sed tantũ ex iusta causa vitã morti exponere. *Less. & Fill. v. infra l. 4. c. 3. d. 3.*

DUBIUM III.

An, & quomodo Fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura iustitiæ, & ex dictis *de rest.* famam iniustè ablatam restitui debere. Et quidem, si verum crimen quis narrauit debet opinionem conceptã, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo, v. g. se male dixisse iniuriam intulisse, deceptum esse, &c. Vel si hac ratione parum proficiatur, eum laudando in alijs rebus, crimen extenuando, honorem eius in re alia procurando &c. sic enim sensim tantundem fama eius illustrabitur ex vna parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quod si autem crimen falsum impegisti, teneris id apertè retractare (adhibito etiam, si opus est, iuramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia peruenit, siue apud auditores mediatos: vt contra *Less. & Tan. 2. 2. d. 4 q. 6. d. 6. num. 146.* docet *C. Lugo,* quia totum damnum famæ cuius causa es, teneris reparare.

Licèt aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. *v. Lay. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Less. c. 11. d. 10.*

Dixi, *per se*; plerumq; enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum

torum mediatorum: tum ob moralem impotentiam: tum quia eo ipso, quod apud immediatos retractauit, implicitè illis commisit, vt hanc retractationẽ ipsi indicent alijs, si quibus fortè reuelauerint. Idq; confirmat praxi Confessariorum, qui tantum obligant, vt retractent apud eos, quibus ipsi reuelarunt. v. C. Lugo l. c. Vnde resolues.

I. Confessarij est, vti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitij tam communis.

II. Is qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellecta postea materiali iniustitia) ad restitutionem: licet non tam strictè, qui qui infamauit per iniuriã formalem; hic enim tenetur restituere, cum detrimento famæ suæ, etiam æquali; alter non item, sed tantum, quatenus sine suo notabili incõmodo potest, Mol. Less. C. Lugo d. 15. num. 4. Similiter qui crimen narrauit de vno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet nõ est iustitia (si quidẽ non eius actio, sed error audientium causa fuit damni iniusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cum possit graue damnum proximi sine suo detrimento præcauere. Bon. d. 44.

III. Qui detraxit alteri libello famoso, tenetur, vt efficax sit restitutio, eam facere contrarijs scriptis, vel publica reuocatione. Sayr. Bon. d. 2. q. 4. p. 9.

IV. Si ex læsione famæ ortum etiam est alteri damnum fortunarum, vt si priuatus est officio, excidit spe diuitis matrimonij, amisit dotẽ, &c. tunc & fama debet restitui, & damnũ illud compensari, ad arbitrium prudentum; Et quidem

dem obligatio restitutionis famæ, cum sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cum habeat respectum ad bona infamatoris transit ad hæredes. *Lay. l. e. c. 7. nu. 4.*

Quæres I. Quæ excusent à restitutione famæ? *Resp.* Patet ex dictis *de rest. l. 3. t. 9. c. 2.* Vnde resolues.

I. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

II. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum. *C. Lugo d. 15. s. 3. num 37.*

III. Si fama aliis modis iam recuperata sit, vt infamati purgatione vitæ probitate, testimonio prudentum, *Less. l. 2. c. 11. d. 24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. *C. Lugo d. 15. s. 3.*

IV. Si prudenter iudicetur, iam dudum rem obliuione deletam. Quo casu maximè prudentia opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renouando memoriam. *v. C. Lugo d. 5. s. 3. nu. 55.*

V. Si is cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere: quia tunc potes iure compensationis, seu retentionis vti dummodò infamia, illata non reddundet in alios. Ita probabiliter. *Tol. Less. Syl. Mald. Dian. to. 2. tr. 5. R. 30.* *Mol.* contra *Caiet. Tan. C. Lugo & Nauar.*

VI. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris; quam fama detractoris. Sic v. g. Prælatus nō tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quam cū amissione famæ suæ multo maioris momenti: sed sufficit tunc, si infamatū laudet, aut pecu-

nia compenset. Vid. C. Lugo l. c.

VII. Si infamatus spontè remiserit, (modò tamen eius infamia non redundarit in alios, vt familiam, statum) siue expressa, siue tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque graui incommodo. C. Lugo d. 15. s. 3. num. 38. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, siue interpretatiua voluntas eius, qui potest condonare; si nimirum ille sit ita affectus, vt si rogaretur, facile condonaret: tunc enim non est inuitus, saltem quoad substantiam etsi fama non restituatur. v. C. Lug. l. c.

Quæres II. An restitutio famæ licitè condonetur.

Resp. Licitè fit in ijs casibus, in quibus seipsum licet infamare; in quibus autem, & quam grauiter peccat se infamãdo, in ijsdem & tam grauiter peccat condonando. Nauar. Trul. l. 7. c. 10. d. 18. Vnde resolues.

I. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde vtilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem Sot. Less. Trul. l. c. qui tamen notat, condonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios; secùs quando redundat. Vnde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios: neq; filij, quando in parentes. v. Aut. cit

II. Ex eo verò præcisè, quod infamatus (vel contumelia affectus) conuersans cum infamatore videatur remittere iniuriam, nó censetur condonare restitutionem famæ; vel honoris

sicut

sicut nec alia debita per familiaritatem. *Naua. cap. 18. Trul. dub. 29.*

CAPVT II.

Quid de præcepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscientias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto & septimo vetantur. Quâ de re vide *supra*; & patebit ex dicendis de peccatis, *infra lib. 5.*

CAPVT III.

Quid de præceptis Ecclesiæ.

RESP. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio, quia de 1. & 2. actum est *in præcepto 3. Decalogi*: de 4. & 5. *infra l. 6. de Sacram.*

DVBIVM I.

Quid requiratur ad Ieiunium Ecclesiasticum, & quanta eius obligatio?

Resp. Ieiunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali requirit tres conditiones. *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. num. 13.*

I. Est vnica tantum comestio de die, in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, vt secunda comestione pecces mortaliter reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantum. *Laym. c. 1. nu. 12. & 13.*

II. Est abstinentia ab esu carnium, itemque ouorum, & lacticiniorum, eò quòd ex carne originem trahant, multumque nutriant. Vnde intra quadragesimam iure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis cõsuetudo permittit, quæ vbique notanda est. *Bonac. d. vlt. q. 1. p. 2.* ex *Sylu.*

Nau. Less. Azor. Lay. l. c. Fill. Fagund. p. 4. l. 1. c. 2.
Adde dispensatum quoad carnes etiam lacticinijs & ouis vesci posse; non tamen vice versa: & cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, vt contra Regin. Less. Nau. &c. probabiliter docet Azor. l. 7. ca. 10. q. 4. Fill. t. 27. cap. 3. q. 4. Tol. &c. Confirmatq; Bon. l. c. si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantum. v. Less. Fill. Azor &c. Ratio, quia de essentia ieiunij est abstinentia à carnibus.

III. Conditio, est certa hora refectionis; quę est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine iusta causa, peruenire mortale putat Nauar. & quidam alij: sed probabilius docent esse veniale Tol. & Fil. eò quod non violetur substantia, sed tantum circumstantia. Tol. Less. d. 2. n. 13. v. Lay. c. 1. n. 10. & seq.

Dixi, notabiliter, & sine causa; quia præuenire ex iusta causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absq; ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam, & licita est, & laudabilis, si nihil ante sumas. Ex dictis resolues.

I. Non soluitur ieiunium per diuisionem prandij, ob negotiũ incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamue causam rationabilem, vti apud religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ; quia nonnisi vnicam refectionem intendunt. Et hinc Sanch. tom. 2. opusc. l. 5. c. 1. du. 24. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. num. 9 Excusant famulos, mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquijs gulo-

sè sumant, tum vt melius seruant, tū vt famem subleuent; (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter vniatur.) Nec soluitur per sumptionem electuariorum, vel crebriorem haustum, ante quem modicum sumere, ne potus noceat permittit *Azor. Escob. t. 1. E. 7. c. 3. n. 28.* & quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem ieiunij, v.g. 5. vel 6. amygdalas, vel quid simile *Reg. &c.* cum *Dia. p. 1. t. 9. R. 24.* quia ordinantur potius ad alterationē corporis vel degestionem ciborum, quam nutritionem.

Excipe tamen 1. Si quis sumeret lac, vsculum, & similia, quæ siue sorbeantur, siue comedantur, non habent rationem potus, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si qui poma, pira, vel etiam vuas in magna quantitate sumeret; quia habent rationem cibi, *Dicast. & alij 6.* cum *Dia. p. 9. t. 6. R. 14.* 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria, in fraudē ieiunij, sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra ieiunium, peccaret, saltem mortaliter. *Lay. l. c. num. 7.*

II. Ieiunium non soluitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnū, sed nutritionem ordinetur, quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere manè, vel meridie: ex iuste tamen causa licet vtrumque, vt si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum: sine ea, erit veniale tantum, cùm non violetur substantia ieiunij.

Quoad eius quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, contra *Dian. 1. p. t. 4. R. 117. Turr. &c.* docet *Reg. c. 2. l. 6. num. 185. Laym. c. 1. num. 9. Fill. tom. 2. t. 27.*

t.27.p.2.c.2.q.7. num.33. dicens, ita decisum esse in celebri accademia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat *Escob. t.1.E.18. c.3. n. 61.* si quidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat; quia talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tanto quis magis minusuè peccat, quanto magis, vel minus transgreditur. Adde quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quam religiosis, nobilibus quam plebeis, & in frigidis regionibus, quam in alijs, vt notat *Laym. l.4. t.8. c.1. & Bon. l.c.* Plus item quibusdam locis in vigilia Natiuitatis Domini (& alibi in cœna Domini) permitti ex consuetudine, dicit *Med. Caiet. nu. 34. & Sanch. in opusc. Escob. t. 1. E.7. c. 3.* Quod *Bonac.* non improbat, vbi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinari, quiq; inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leuiores, vt fructus, aliaue ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri & casei, vt in regionibus Septentrionalibus, ob fructuum inopiam. *Laym. loc. cit. num. 9.*

III. In confessione non sufficit dicere, non seruaui, aut fregi ieiunium; sed addendum, vtrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc vtrum semel, an sæpius quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est etiam in hac materia, paruitatem à mortali excusare, vt docet. *Bon. t. 2. d. vlt. q. 1. p. 2 & Tan. t. 3 d. 3. q. 3. dub. 5.* v. g. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent; *Escob. l. c. num. 54. Sanch. in opusc. to. 2. l. 5. c. 1. dub. 12. n. 10.* vel ex alijs cibis quartam tantum partem collationis serotinæ,

siue

siue vná vel duas vncias sumat: hanc enim esse materiam paruam, cum *Turrean. & Leon.* docet *Dian.p.3.t.5.R.11.& p.8.t.7.R.54.* esse probabile. Si autem sæpiùs eodem die parum sumeret, peccaret grauiter: quia materiæ illæ coalescerent in vnam magnam, vt contrà *Salas* docet. *Dian.p.3.t.6.R.43.* Denique si sit in quadragesima, vtrum fregeris esu ouorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim *Dian.t.9.R.45.& tr.6.misc. R.89.* citans multos Doctores, dicat, certum esse, quod sit mortale, si non ex iure positiuo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus recepta, vesci ouis & lacticiniijs in Quadragesima: probabile tamen est, & tutum (saltem in his Germaniæ partibus) esse tantũ veniale. *Lay.c.1.n.2. Fagund.l.1.c.2.&c.* Tum quia, licèt consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat *v.Fill.t.27.c.3.Bon.nu.2.* Tum quia Ecclesia non tam grauiter ad hoc obligat, vt patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quam in carnibus. Ob quam causam etiã, laridi, & adipis vsum, facilius, concedi posse pauperibus, docet *Lay.l.4.t.8.c.1.n.5.* Imò ait, nec diuitem propter eum vsum, continuò damnandum esse peccati mortalis: præsertim cum *Sylu.V. Ieiunium*, & alij dicant, eum cui ouorum & lacticiniorum vsus permissus est, etiam laridi, & sagiminis permissum videri: idque non improbet. *Azor.l.7.cap.10.quæst.vlt. v. Lay.hoc Fagund.p.4.l.1.cap.1.nu.20.* vbi dicit, pinguedinem inter carnes non computari. *v. Dian. p.1.t.9.R.21.* Verum in his videndum vbique, quid recepta piorum consuetudo ferat à qua non temerè recedendum. *Azor.l.7.c.10 quæst.vlt.*

Dixi *si sit in quadragesima*, quia extra eam licitè vescitur ouis, qui debet ieiunare, v. g. ob Iubilæum; *Henriq. &c.* vel ex pœnitentia sacramentali, *Fagund.* vel ex voto, aut in vigilia. v. *Dian. p. 1. t. 9. R. 5. & 6.*

DVBIVM II.

Quæ causæ excusent à Ieiunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio; qua tamen non est opus, si necessitas sit euidens; sed in dubio tantum: idq; siue ad esum carnium, siue ad secundam refectionem. Talis autem superior, est Episcopus & Parochus, etiã præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò *Sylu. & Sanc de matr. lib. 8. d. 9. nu. 27. & in opusc. t. 2. l. 5. c. 1. dub. 5. nu.* 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia; inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis, vt vsus habet: quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab vsu, & consuetudine, sine qua non licebit. *vid. Trul. l. 3. c. 2. d. 7.* Item Prælatus (& in eius absentia, Vicarius illius, vt habet *Sanc. loc. cit.*) respectu suorum religiosorum: non tamen Confessarius, licet priuilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet iurisdictionem in foro externo. *Sanch. l. c.* contra *Palatium*. Vnde tantum potest iudicare de iustitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum, erit vel vera, quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item, cum quis bona fide putat se à ieiunio excusari, etsi causa sufficiens sit, tantum venialiter peccare, docet *Caiet.* At si verè bona fide putet si plane excusat, nullo modo peccare videtur.

II. Causa est impotentia, quà excusantur,

qui

qui sine notabili damno non possunt ieiunare; vt sunt iuniores, vsq; ad annum 21. completum quibus tamen post 7. annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, conualescentes, prægnantes, lactantes &c. Ratio quia hi omnes egent alimento multiplicato: vti & senes communiter sexagenarij, nisi euidenter constet, posse ieiunare sine damno. In dubio autem an possint, non tenetur cum periculo tentare fortunam; quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est expectandū donec deficiat tunc enim irrecuperabilis est defectus. *Cran. 1. 2. d. 6. tr. 3. p. 1. dub. 6. §. 5 nu. 39. Escob. Laym. l. 4. tr. 8. c. 6. & cæteri communis*, contra *Nauar.* :à, *Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d 32. n. 17. & parte 2. Conf. l. 5. c. 1. d. 4. num. 7.* item *Dian. p. 1. t. 9. R. 20. &c.* qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à ieiunio liberant. Quam sententiam *Trul.* tanquam communiorem, &c. magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, vt ait sequitur (cum *Moisef. Ortiz. &c.*) *l. 3. c 2, d. 7. n. 5.* præsertim cum scrupolis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus vouerunt ieiunium, adduntq; esse probabile, quod sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eò quod is in fauorabilibus habeatur pro completo. *Dian. p. 5. t. 14. R. 83.* ex *Naldo*, & *Sanch.* Item *p. 9. t. 7. R. 73.* ex *Trul. & alijs 6.* Eademque ætate (vti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad ieiunia sui ordinis, probabile affirmat *Dian. p. 9. t. 7. R. 73. ex alijs.* 4. qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias. *p. 9. t. 7. R. 73.* ex *alijs* 4. Denique paupe-

res, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro vnica refectione, *v. Sanc. in opusc.* vbi ex *Nauar. Gabr. Angl.* excusat, eos, qui laborant tertianâ, vel quartanâ; item qui ex vacuitate stomachi, notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota noctê calefieri, aut dormire non possunt. Neq; hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat *Dian. p. 1. t. 9. R. 51.* ex *Fill. & aliis 3.* quia nemo tenetur peruertere ordinem refectionum.

III. Causa est labor, vel officium, cum quo ieiunium non possit consistere; qualis est agricolarum, & multorum opificum, vt fabrorum pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget *Angles*: cui sententiam *Sanch.* dicit esse veram, si non sunt, sed tantum scindant corium, & materiam præparent:) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam *Laym. l. 4. t. 8 c. 3.* singulos, argentarios, ferrarios, lignarios; fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian. p. 4. t. 4. R. 138. & Cord. tom. 2. l. 6. q. 18. c. 6.* versantes prælum typographicum; non tamen typorum compositores, fossores autem, ferrarios, & similes, etiam die vno, vel altero, quo non laborant, excusat *Azor. &c.* cum *Dian. p. 1. t. 9. R. 9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem vt ait *Sanch. in opusc. l. c. v. Fill. nu. 1. t. 9* Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad huiusmodi labores cum ieiunio.

Dixi, *pedibus*: quia multi non excusant equites: longa tamen equitatio ad plures dies, vt docet *Fill. t. 37. c. 6.* merito excusat. Vbi etiam

conce-

concedit, ob labores præcedentes, & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita vt officio ritè fungi nequeat. *Bon. d. vlt. q. 4. nu.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant coniugem, ſi debitum reddere non poſſit quando ieiunat, vti & vxorem, quæ ob maciem non poſſit cum ieiunio ſe virogratam præſtare. *Bon. l. c.* Atq; vniuerſim loquendo, nemo tenetur opus ad quod obligatur, omittere ob præceptum ieiunij, ait *Caiet.* Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde leuis, & rationabiliter poſtponenda obligationi ieiunij.

IV. Eſt pietas, vel maius bonum. Vnde excuſantur, qui cum ieiunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v.g. Concionatores, Præceptores ordinarij, Confeſſarij, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ, tam corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum ieiunio peragere nō poſſunt. *Fill. t. 2. t. 27. p. 2. c. 6. num. 24. Azor. p. 1. l. 7. c. 28. Fern. Nauar. Sylu. Fagund. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum ieiunio non poſſunt conſiſtere. *Dia.* autem (abſolutè loquendo) *p. 1. c. 9. R. 9.* Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus, (intelligo omnibus) concionantur, putat à ieiunio excuſandos: quia, inquit, ſummoperè laborant: non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, niſi ſint debiles. *Sanch.* tamen *in conſil. p. 2. l. 5. c. 1. d. 13. num. 6. 7. & 8. & Trul. l 3. c. 2. d. 7.* putat à ieiunio quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter vel quater in hebdomada concionantur cum feruore. De Lectoribus verò. *Dia. loc. cit.*

cum *Fagund. p. 4. l. 1. c. 8. num.* 19. censet, non omnes excusandos, sed eos tantum, quorum labor est improbus, vel qui ita sunt debiles, vt satisfacere non possint. Idem ferè sentit *Sanch.* licet *l. c.* putet, Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt, (vt in Societate faciunt præceptores grammaticæ,) satisfacere, si media quadragesima, siue ter in hebdomada ieiunent eo quod sit magnus labor; & paucis annis sic fatigantur, vt progredi non possint. Sic ille. Verum præstat, vt superiores, ad tollendũ scrupulum, cum talibus dispensent, (vt monet idem *Sanch. l. c.*) nam in omnibus istis, regula certa & vniuersalis statui non potest alia, quam quod lex Ecclesiæ non obliget, cum magna difficultate, vt notat *Lay. c. 3. n. 3.*

V. Charitas, vel etiam vrbanitas secundum quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die ieiunij rogatus ab amico, modicum cibi sumit *Med. Fagund. Fill. Dia. p. 1. t. 9. R. 9.* vel qui ad exercitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Nauar. Sanch. Dia. p. 5. t. 5. R. 32.*

LIBER

LIBER QVARTVS

DE PRÆCEPTIS PARTICVLARIBVS certo hominum statui proprijs.

CVM omnes fideles sicut præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum, & officium vniuscuiusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita vt ipsa eorum ignorantia vincibilis, (licèt non sequatur transgressio) sit peccatum mortale: *Sylu. Sayr. Sanch. Baldel. tom. 2. l. 3. d. 9. num. 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus communia, agendum de præceptis proprijs certorum statuum in particulari.

CAPVT I.

De Statu Religioso.

DVBIVM I.

Quæ sit natura Status Religiosi?

RESP. Status Religionis est fidelium, ad diuinæ charitatis perfectionem tendentiũ, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi viuendi modus ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*: quia etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant; postea tamen in Concilio Lateranense, sub Innocentio III. statutum est, ne noua religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cũ religio sit cõmunitas sacra, in qua debet esse spiritualis iurisdictio hæc autẽ à Papa proueniat, decens est vt talis communitas ab eodem approbetur. *Lay. l. 4. t. 5. c. 1.* Vnde resoluuntur hi Casus.

Ad

I. Ad essentiam religionis non requiruntur vota solemnia. Ratio, quia qui in Societate IESV vota simplicia edunt, sunt veri religiosi, vti definiuit Gregorius XIII. in bulla *Ascendite Domino* Laym *l.c.num.4.*

II. Non sunt religiosi, ij ordines militares, qui coniugalem castitatē tantum vouent. Sunt tamen verè religiosi, milites S. Ioannis, & Teutonici, eorumq; simile, cum tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiarijs siue Ordinis S. Francisci, siue aliorum, tantum sunt religiosi, qui in religione approbata, secundū certam regulam, tria vota substantialia emittunt. Contra autem ij non sunt, qui licet tria ista emittant, & communiter vel seorsim habitant, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. *Lay. l.c.*

III. Religiosi non sunt, qui edito voto perpetuæ paupertatis & castitatis, obedientiam vouent Confessario, aut Episcopo. Ratio, quia tali voto non subijciuntur iurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio eius Vicario, prouenire debet. *Ibid. n.7.*

IV. Etsi Papa in votis solemnibus religionis dispensare possit, vt quis desinat esse religiosus; non potest dispensare tamen, vt quis manens religiosus substantialibus votis non teneatur: quia ad essentiam religionis illa spectant. *Lay. l. c. nu. 8. ex Nauar. &c.*

V. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi iugo regulæ absolutus sit, quoad culpam & pœnam, tamen ex obligatio-

ne

ne moralis honestatis, ex ea seruare debet, quæ eum decent, & cum eius munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui ordinis colorem defere debet, etsi quoad figuram, Episcopis secularibus se conformare possit, vt Clemens VIII. concessit apud *Sanc. 6. mor. c. 6.* Imò, si Episcopatum resignet, vel ob culpam deponatur, absque degradatione; tamen non tenetur ad regularē obseruantiam redire: quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientia regulari exemptus fuit *Ibid.* ex *S. Th. Rodr. Sanch. &c.* Secus est in Cardinali religioso qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalatu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia: ideoq; si Papa eius renunciationem acceptarit, tenetur redire ab obedientiam regularem sui ordinis. *Palaus de Lugo Resp. mor. l. 5. d. 12.*

VI. Religiosus ad Parochiam promotus, cum votis astrictus maneat, tenetur deferre habitum religionis regulamq; obseruare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantum secundum moralem honestatem, sed sub obligatione grauis culpæ, si ad eam regula obliget. *Ita Lay. l. 4. t. 5. c. 4. nn. 11. & 12.* Vbi addit, quod etsi Parochus religiosus in ijs, quæ ad regulam spectant, subiectus maneat superiori; iam tamen consuetudine multis locis obseruari, vt non tantum in pertinentibus ad disciplinam Ecclesiasticam, sed etiam in plerisq; alijs, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subijciatur. *v. Syl. Sanch. l. 7. mor. c. 6. num. 36.*

DVBIVM II.

Quæ requirantur ad valorem professionis religiosæ?

Resp. Ad valorem eius, tres requiruntur con-

ditiones. I. Est qualitas, seu aptitudo vouentis scilicet, vt iuxta *Trid. sess. 25. c. 15. de Regular.* decimum sextum ætatis annum expleuerit, annumq; integrum, cum religioso habitu, steterit in probatione, nullumq; habeat impedimentum, quod per statuta à Pontifice confirmata in isto ordine substantiale esse censeatur. *Azor. to. 1. l. 12. c. 2. q. 6 & 7. Rodriq. to. 2. c. 6.*

II. Conditio, Consensus & acceptatio expressa, vel tacita Prælati ordinis: per hanc enim religioni incorporari debet. Idque ordinariè, non tantùm cum consilio, sed etiam cum consensu Capituli, aut certè maioris, aut principalioris partis; secundum cuiuscunque ordinis statuta. *Nau. Less. cap. 41. d. 7.*

III. Vt professio sponte facta sit, non cogente graui metu, qualis esset incarceratio, alimentorum subtractio, eo quod in professionem cōsentire noluerit. Itemque metus reuerentialis, non quidem se solo, sed accedente precum, blanditiarum, & imperij, sæpius repetita importunitate, aut graui offensione, aut diu continuata indignatione consanguineorum; adiunctis etiam minis de subsidijs negandis, si ex religione egrediatur: hæc enim vel singula, vel certè simul iuncta, considerata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum iustum incutere possunt, & professionem irritare, vt docet. *Laym, cum alijs lib. 4. tract. 5. cap. 5. Less. lib. 2. cap. 41. dub. 7.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I Is, qui professionem irritam edidit, ex defectu alicuius conditionis ex iam dictis, nisi eam postmodum tacitè, vel expressè ratificauerit, egredi religione, & vxorē ducere potest: licèt

licèt ob euitationem scandali, causam egressus dicere debeat: & si ad forum externum causa deueniat, defectum professionis probare; idq; intra quinquennium à die professionis, post illud enim non auditur iuxta *Trid. c. 19. sess. eadem*. Quia præsumitur eam interea ratificasse.

II. Quod si tamen sciret, illam iuris præsumptionem falsam esse, eo quod vel ignorans impedimentum, vel metu graui, aliaue iusta causa impeditus, reclamare intra quinquenniũ non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem vltra quinquenniũ duret, eo elapso potest reclamare, debetq; audiri in iudicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, vt contra *Bonac. de claus. d. 4. q. 2. p. 10.* docet *Nauar. Sanch. d. 37. num 22. Less. lib. 2. cap. 41. d. 7. Azor. lib. 12. cap. 4. q. vlt. Dia. p. 3. t. 2. Res. 53. Barbosa in Trid. sess. 25. cap. 19. num. 8.* vbi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, fugere potest, vt docet *Laym.* Qui addit, quod si fuga sine graui scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, vt professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque ijs proprios exerceat, cum intentione, quod professus tali ordinis esse velit, *vid. Aut. cit.* & *Dian. p. 8. t. 7. R. 51.* vbi ex *Trid. sess. 25. c. 19.* probat Episcopum de nullitate professionis, sine interuentione superioris regularis sententiam ferre non posse, & si faciat, fore nullam.

DVBIVM III.

Ad quid teneatur Religiosus vi sua professionis.

Resp. Religiosus vi suæ professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis.

ctionis. Quia ex vi professionis tenetur velle seruare suum statum, qui est perfectionis, siue tendentium ad perfectionem; (licèt secundum se non sit præcepti, sed consilij) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem *S. Thom. 2. 2. q. 186. a. 1. & 2. & q. 184. a. 5. Laym. l. 4. t. 5. cap. 1. nu. 1. Suar. de relig. tom. 4. l. 1. c. 4. Bard. de consc. d. 7. c. 6. §. 5.* Vnde resolues.

I Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantum studere perfectioni. *Bard. &c. l. c.*

II. Tenetur tendere ad perfectionem. 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. *Lay. l. 6 c. 9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus medijs vti, & si omnia media abijciat, non est in statu salutis. *Suar. Lay. l. c.* dicens: si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & regulas negligat, eò quod sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, siue specialiter non præcepta, nec promissa; quia alias moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis, *Suar. l. cit.*

III. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis, (non per alia) hoc est seruando suas regulas. *Sanc. l. 6. c. 5. nu. 1. & 2.* Hinc peccat 1. per contemptum regulæ hoc est, si nolit subijci, *Ib. n. 6.* 2. si tantum velit seruare, quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem. *Ib n. 7.* 3. per actum directè contrarium; hoc est nolendo perfectionem: quod esse mortale docet *Sanc. n. 10. Pellizar. & Bard. l. c.*

IV. Si quis non tantum intendat non esse sollicitus in obseruatione regulæ; sed etiam nunquam seruare, etiamsi facilè possit, est mortale.

vel

vel proxima dispositio ad illud, vixq; potest fieri sine contemptu formali. *Suarez. l.c. n 24.*

V. Si ex remissione animi, & sine vllo iusto titulo, per directam intentionem, velit aliquã regulam non seruare, erit saltem leuis contemptus, & peccatum veniale. *Suar. l. c.*

VI. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam esse mortale, dicit, *Sanch. l.6. mor. c.4. nu.18.& 20.* Tum quia perturbat religiosã disciplinam, tum quia secundum quosdam est contemptus interpretatiuus, vel saltem probabilissimum eius periculum: tenetur autem sub mortali ita viuere, vt non sit grauiter pernitiosus Religioni, inducendo alios malo exemplo ad regulæ laxitatem. *Sanc. Lay. l.4.t.5. c.9.* tum quia constituit se in eo statu, vt tanquam incorrigibilis sit expellendus; tenetur autem quisq; ratione votorum quibus se Religioni addixit: ita se gerere, vt sit tolerabilis, & non mereatur expelli: at qui nullum conatum perfectionis adhibendo, regulas sine discrimine trãsgreditur, reddit se intolerabilem, vt debeat expelli, aut si toleretur plurimum nocet; ergo per accidens, & indirectè agit contra professionem, peccatque mortaliter. *Sanc. c.4. n. 18. v. Aut. cit.*

VII. Religiosus Societatis Iesu peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cauendis defectibus, ob quos se dimittendũ, vel eijciendum præuidet, & licet ita dimissus sit, liber in cõscientia; si tamen sit dimissus ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa; irrita est dimissio, vt pote obtenta per dolum dantem ipsi causam (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) vnde subiacet pœnis apostatarum. *Bon. de clausʃ. q.2. p.12. §.1.*

VIII.

VIII. Scolasticus Societatis IESV, qui prauis moribus, de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetrauit, non est liber à voto. *Less. l. 2. c. 40. d. 15. Sanch. l. 6. c. 9. nu. 99. Laym. l. 5. t. 5. c. 9. num. 13.*

DVBIVM IV.

Ad quid religiosus obligetur vi votorum?

Resp. I. Religiosus, ex voto paupertatis obligatur, vt nihil habeat proprium. Nomine proprij autem intelliguntur bona temporalia prætio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem in perpetuum abdicauit. Constat *capite Non dicatis 12. q. 1. & Monachi.*

Dicitur I. *Bona temporalia:* quia retinet religiosus dominium bonorum spiritualium honoris, famæ, & similium. Itē ius eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. *S. Th. 2. 2 qu. 186. a. 7 Sanch. l. 7 tract. 18. Less. lib. 2. c. 4 d. 5. Laym. l. 4. t. 5. c. 7.*

Dicitur II. *Dominium vel facultatem disponendi* propter religiosos Societatis IESV, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent ius actuale, de ijs pro suo arbitrio disponendi, vel vtendi; in cuius abdicatione, essentia religiosæ paupertatis consistit. *Sanch. Lay. l. c. nu. 3.*

Dicitur III. *Independenter:* quia religiosus, etiā professus, potest habere peculium dependens, & reuocabile ad nutum superioris, quod nomine proprij non comprehenditur. *Lay. c. 7. nu. 12.* Vnde sequentes Casus resoluuntur.

I. Non repugnat voto paupertatis, quod Religiosi habeant bona in cōmuni, etiam immobilia.

bilia. Imò, fine consensu Papæ, non possunt se obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri, quia præiudicarent immunitati Ecclesiasticæ, *Lugo Resp. mor. l. 3. d. 8.* Neque possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad vsus alios, v.g. soluenda debita, &c. *Ibid. d. 10.*

II. Non repugnat paupertati, si religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine monasterij, idq; in monasterij commodum. Imò nec repugnat, si detur incommodum, vel incommodum ipsiusmet religiosi aliquod Ecclesiasticum beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasq; causa, applicare potest, iuxta Canonum concessionem: quod reliquū est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficiū cui seruiuit: ac consequenter donationes de reditibus beneficij factę ab eo in vsus non pios, inualidæ sunt, & contra iustitiā, neq; accipientes possunt tuta conscientia retinere. *Suar. tom. 4. de rel. l. 5. Mol. d. 270. &c. commun.* Ratio, quia non habent dominium dictorum redituum. *Lug de iust. t. 1. d. 4. s. 1.* Nihilominus *VVad.* apud *Dian. p. 8. t. 6. R. 103.* probabile censet, quod etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemq; multò magis de donationibus Episcoporum regulariū censet cum eodem *Dian. l. c. R. 131. &c.* contra *Sanch. Suar. &c.* Ad monasterium verò omnia alia, quæ aliundè, quam ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. *Nau. Azor. tom. 1. l. 12. c. 10. q. 6. & 7. Mol. Lay. l. c. c. 1. Trid. sess. 25. c. 2. de Regul.*

III. Non tantum iure antiquo, sed etiā post Tridentinum, probabile est religioso in mona-

sterio

fterio, vel iuxta illud manenti, annuatim
gnari posse reditum, vt ex eo viuat suo con
do & incommodo, reuocabiliter tamen ad
Prælati. Similiter monialibus victum pra
posse, ita vt ipsæ sibi labore manuum v
comparent. Ita contra. *Azor. Less. & Mol*
cent *Sanc. l. 7. mor. c. 22. Tan. Lay. l. 4 c. 7.* Qu
dit, talem consuetudinem, vbi viget, non
nandam: probat tamen tolli debere si co
possit, monetq; non sine vrgentissima cau
troducendam.

IV. Peccat contra paupertatem religio
quid, seu domi seu foris, etiam ex ijs, quæ a
ctum & vestitum pertinent, sine superioris
sensu expresso, tacito vel præsumpto, acc
retineat, absumat, permutet, alteri done
accomodet. Ita *Less. l. 2. c. 41. d. 8. & d. 9.*
Sanch. 7. mor. c. 19. nu. 53. & c. 21. num. 32
tom. 3. de relig. l. 8. c. 11. Lay. l. 4. t. 5. c. 7. Azo
1. l. 12. cap. 12.

Dixi, *sine consensu tacito*: quia si Prælatu
subditum aliquid accipere, retinere, v
pendere, & non prohibet, cum facilè po
cite consentire, & approbare videtur.
Sanch. 6. mor. c. 19. ait, si in aliqua religion
suetudo viget aliqua recipiendi, vel expe
di, sine licentia, id excusari per tacitam
tiam Prælati, qui in tolerando, consuetu
rationabiliter declarat. Et si Prælatus s
donet, vel donari permittat imagines, r
&c. sciens non indigere ijs omnibus a
prium vsum, tacitè facultatem conceder
setur, donandi alijs, vt notat *Lay.* Monet
Less. talem consensum non præsumendu
in rebus paruis, & crebrò occurentibus

I

Dixi II. *vel præsumpto*: hic enim locum habet, cum res vrget, superiorq; non est præsens. Ad hunc autem, vt vult *Sanc. & Bon.* non sufficit, quod superior libenter concederet, si peteres, (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ; licerent sine venia; quod cederet in euersionẽ disciplinæ regularis) sed requiritur, vt ipse censeatur concedere, quamuis non petas, & nolit in ijs circumstantijs te petere. Addit tamen *Suar.* & *Less.* excusari à mortali, si præsumatur affectus superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio, quia tunc censetur rem habere ex voluntate superioris, saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideoq; si superior tantum sit inuitus, quoad modum venialiter quidem peccari, non tamen contra paupertatem, docent. *Suar. Sanch. Lay. l.5. t.5. c.7.*

IV. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in vsum tuũ concessis, in alium vsum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas lata culpa. Ratio quia in ijs tantum habes vsum facti idq: præcario, quamdiu superiori videbitur: estque actus dominij, posse rem arbitratu suo destruere. *Sanch. cap. 19. Lay. nu. 6. Less. nu. 79.*

V. Item peccas, si quid abscondas, vt illud liberæ dispositioni superioris subducas, Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferioris, quicquam possunt expendere, contra quam regula ordinis, voluntas superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio, quia non sunt domini bonorũ cõmunium; sed tantum administratores. *Lay. nu. 9.* ex *S. Thom. &c.*

VI. Si Prælatus permittat subdito, vt bona ex quacumq; causa, aut titulo prouenientia, in

vsus vanos, turpes, aut illicitos expend
superflua, pretiosa,& statum suum dede
penes se habeat, peccat & Prælatus, & s
contra votum paupertatis, estq; talis d
seu alienatio irrita, & restitutioni obn
Nau. Sylu. Valentia, Mol. t.2. d.276. Azor. L
Sanch. Lay. Quia Prælatus non potest d
niam maiorem, quàm ipse habet; ipse
cum non sit dominus, non potest bona
bitratu, & inutiliter expendere; sed tan
Religionis necessitatem, & vtilitatem.
de iust. d.3. sec.7. nu.131.

Resp. II. Religiosus voto Castitatis
tur, vt abstineat se ab omni voluntaria d
tione venerea, interna & externa; proi
quis contra castitatem peccet, duo pecc
mittit, luxuriæ, & sacrilegij *Less. & Laym*

Resp. III. Religiosus ex voto obedienti
gatur ad omnia, quæ superior præcipit,
dum regulas, & constitutiones ordinis,
rectè, & expressè, siue indirectè, & imp
Et quidem si præcipiat in virtute S. Obed
in nomine Domini nostri Iesu Christi,
mili forma, tenetur obedire sub mortal
intendit obligare quantum potest: sub
autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo
consuetudo in Societate Iesu approbat.
Thom. 2.2. q.104. Syl. Sanch. l.6. mor. c.1. L
c.41. dub.9. Laym. c.9.

Porrò quæ indirectè pertinent ad re
Syl. & quidam alij ampliant ad illa, quæ f
ad pleniorem eius obseruationem. *San*
men arctat ad res valde necessarias, sine
regula commodè seruari nequit: alioqu
superior quà sui corporis macerationes

pere posset; ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. *Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Less. l. 2. c. 4. d. 9.* Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedire in ijs, quæ sint vel contra regulã (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam, vel essent magnæ macerationes, (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel vt acceptet Episcopatum. *Dian. p. 6. t. 8. R. 33. & alij ex.* vel infra regulã, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quę sit, secundùm regulam, v.g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quod regulæ iubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, sed de obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch. 6. mor. c. 2. & Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minùs præceptiua, quàm vxor superioris: & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus v.g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S. Tho. in 1. d. 44. q. 2. a. 3. Val. Sanc. 6. mor. c. 2. & 4. Vasq. Rodriq. Laym. l. c. num. 6. Escob. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obediẽtiæ. Ratio, quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur, *S. Thom. Lay. l. c. &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis fama, v.g. extra tempora loqua-

tur cum socio, vt mœstum consoletur est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi aliòue inordinato affectu fiat. *Lay.l.c.* Quem vt plurimum concurrere, adeoq; rarò omni culpa vacare, putat *Valent. Sanch. & Suar.* Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaq; ex causa in periculo expulsionis se constituat peccet mortaliter. *Lay. l. 5. t. 5. c. 9. Sanch. num. 18.*

IV. Etsi Capitulares nouum statutũ condere possint, quod ipsi, alijq; post modum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Lay. l. c. n. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali, (iuxta cuiusq; ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. *v. Escob. de leg. E. 1. c. 2. n. 15.* Ratio quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg. 39. in 6.* Addit *Lay. & Suar.* ex *Syl. & Azor. to. 1. lib. 13. c. 11. q. 19. Less. lib. 2. cap. 41. num. 22.* nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundum proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationẽ ad eam Prælatus cum Capitulo, multoq; magis Pontifex; illos cogere potest quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Syl. Less. Sanch. Lay. ll. cc.*

V. Etsi

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, vt docet. *Lay. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est, iure quod habet. Nec dicas subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio quia in dubio fauendum est reo, eiq; de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. c. 4. alijq; ue.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti: qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu *Less. lib. 2. cap. 41. di. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionẽ impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. *Lay. l. 4. t. 5. c. 4. nu. 1.* 3. Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est

tur cum socio, vt mœstum consoletur est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi aliòue inordinato affectu fiat. *Lay. l. c.* Quem vt plurimum concurrere, adeoq; rarò omni culpa vacare, putat *Valent. Sanch.* & *Suar.* Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaq; ex causa in periculo expulsionis se constituat peccet mortaliter. *Lay. l. 5. t. 5. c. 9. Sanch. num. 18.*

IV. Etsi Capitulares nouum statutū condere possint, quod ipsi, alijq; post modum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Lay. l. c. n. 10.* Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali, (iuxta cuiusq; ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. *v. Escob. de leg. E. 1. c. 2. n. 15.* Ratio quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg. 39. in 6.* Addit *Lay.* & *Suar.* ex *Syl.* & *Azor. to. 1. lib. 13. c. 11. q. 19. Less. lib. 2. cap. 41. num. 22.* nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundum proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationē ad eam Prælatus cum Capitulo, multoq; magis Pontifex; illos cogere potest quando ad hoc se implicitè quisque obligasse censetur. *Sylu. Less. Sanch. Lay. ll. cc.*

V. Etsi

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, vt docet. *Lay. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est, iure quod habet. Nec dicas subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio quia in dubio fauendum est reo, eiq; de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. c. 4. alijq; &c.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti: qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu *Less. lib. 2. cap. 41. d. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionē impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. *Lay. l. 4. t. 5. c. 4. nu. 1.* 3. Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est

soluendo creditoribus; modo in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. *D. Thom. tamen sylu. Fumus V. Religio, & alij*, putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus, quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. *Lay. l. 4. t. 5. c. 6. num. 5.*

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà; quia minus præstaret, quam promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. *Laym. loc. c. ex S. Thom. &c.*

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est. *Laym l. c. ex Sanch. &c.*

IV. Professio licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælatus ordinis

exemp-

exemptus, cum consensu Capituli, dispensatiuè ex iusta causa dare potest. *Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. nu. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.*

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petita, licèt non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sinè causa temerè fieri non debet. Quod si autem fiat spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem; idque non tantum secundum institutum regulæ, sed etiam secundum obseruationem præsentem. Probatur *ex c. Licet de regularibus v. Lay. Less. Sanc. ll. cc.* Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cum religio Monachorum austerior sit. *Laym. l. c.*

II. Professus regulam strictiorem, si eà non seruentur in suo monasterio, aliovè eiusdé ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quó regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem *Lay. l. 4. tr. 5. c. 6. n. 10. ex Sanch. Rodriq. &c.*

DVBIVM VI.

Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religiosum iustas ob causas à religione expelli posse. 1. Si in graui vel perniçioso crimine existens, notorie incorrigibilis appareat: in quo tamé casu moniales perpetuò potius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat *Sanch. l. 6. mor. c. 9.* 2. Si ob criminis infamiam, sine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodùm graue, v. g. lepram, &c. vt docet. *Nauar. šà V. Religio num. 34. Sanch. 6. mor. cap. 4. num. 56.*

terunt non recipi. *Lay. l. c. nu. 7.* ex *Sanch. &c.*

Dixi *fugitiuos*, *& apostatas*, quia per Sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos, negant *Sanch. l. c.* & *Azor. l. 12. c. 17.* Affirmant *Nau. Mol. t. 1. d. 140. Less. lib. 2. c. 41. d. 15.* Vtique probabiliter.

Quares. An professus in vno monasterio possit cogi, vti se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secùs, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, nisi in hoc conuentu. *Laym. loc. cit. num. 10.* Vide etiam *Sanch. l. 7. mor. c. 32.*

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

CLerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & alijs paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum percipiẽdi fructus ex bonis Ecclesiæ propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Lay. l. 4. t. 2. c. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam & Commendam temporalem, quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*; quia in Benefi-

cio

cio duo iura à se mutuò separabilia distinguuntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis, estq; simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi redditus Ecclesiasticos: quod etsi secundū se sit temporale; quatenus tamen fundatur in officio spirituali eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ &c.*, quia solius Prælati est officia in Ecclesia instituere, eisq; prouentus Ecclesiasticos anectere, ipsiusq; est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I. in Seculare, quod pro secularibus, & Regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec seculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium, aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione, vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est quæ habent præeminentiam, cum iurisdictione in foro externo; vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abatia, siue secularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Itē personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione v. g. locus honorificus in choro, in processionibus; suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia quæ dicuntur officia, habentq; administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione: vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbiter,

Q 5 Deniq;

vsus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua, pretiosa, & statum suum dedecentia, penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis, estq; talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia, *Nau. Sylu. Valentia, Mol. t.2. d.276. Azor. Less.d.9. Sanch.Lay.* Quia Prælatus non potest dare veniam maiorem, quàm ipse habet: ipse autem cum non sit dominus, non potest bona suo arbitratu, & inutiliter expendere; sed tantum in Religionis necessitatem, & vtilitatem. *v.C.Lug. de iust. d.3. sec.7. nu.131.*

Resp. II. Religiosus voto Castitatis obligatur, vt abstineat se ab omni voluntaria delectatione venerea, interna & externa; proindeq; si quis contra castitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & sacrilegij *Less. & Laym.c.8.*

Resp. III. Religiosus ex voto obedientiæ obligatur ad omnia, quæ superior præcipit, secundum regulas, & constitutiones ordinis, siue directè, & expresse, siue indirectè, & implicitè; Et quidem si præcipiat in virtute S. Obedientiæ, in nomine Domini nostri Iesu Christi, vel simili forma, tenetur obedire sub mortali; quia intendit obligare quantum potest: sub veniali autem, si alia forma vtatur, vel sub nullo; quod consuetudo in Societate Iesu approbat. *vid. S. Thom.2.2.q.104. Syln. Sanch.l.6. mor.c.1. Less. l.2. c.41. dub.9. Laym. c.9.*

Porrò quæ indirectè pertinent ad regulam. *Syl.* & quidam alij ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem eius obseruationem. *Sanch.* tamen arctat ad res valde necessarias, sine quibus regula commodè seruari nequit: alioqui enim superior qua sui corporis macerationes præcipere

pere posset; ordinantur enim ad pleniorem obseruationem regulæ. *Laym. l. 4. t. 5. c. 9. Less. l. 2. c. 4. d. 9.* Vnde resolues.

I. Non tenetur subditus obedire in ijs, quæ sint vel contra regulã (nisi superior in ea possit dispensare, & legitima causa dispensandi subsit) vel supra regulam, vel essent magnæ macerationes, (nisi in pœnam, vel ad obligationem votorum necessariæ,) vel vt acceptet Episcopatum. *Dian. p. 6. t. 8. R. 33. & alij ex.* vel infra regulã, scilicet vana, (nisi præcipiat ex causa, quę sit, secundùm regulam, v.g. vt obedientia exerceatur.) Nec refert, quod regulæ iubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, sed de obedientiæ perfectione intelligitur. Ita *Suar. Sanch. 6. mor. c. 2. & Laym.*

II. Si regula ordinis sub peccato obliget, eius transgressio est contra votum, & sacrilega. Ratio, quia talis regula non est minùs præceptiua, quàm vxor superioris: & subditus promittens obseruationem regulæ, eo modo, quo ipsa intendit, se obligare censetur; proindeque Carthusianus v.g. carnes edens, vel Franciscanus feria sexta non ieiunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. *S. Tho. in 2. d. 44. q. 2. a. 3. Val. Sanc. 6. mor. c. 2. & 4. Vasq. Rodriq. Laym. l. c. num. 6. Escob. &c.*

III. Si regula sub peccato non obligat, transgressor illius non peccat contra votum obediẽtiæ. Ratio, quia talis regula non continet propriè præceptum, sed tantùm est ordinatio, seu monitum, obligans tantùm ad pœnam, si imponatur. *S. Thom. Lay. l. c. &c.* Hinc nec transgressio illius ex rationabili causa, & bono fine, seu ex motiuo virtutis famæ, v.g. extra tempora loqua-

tur cum socio, vt mœstum consoletur est peccatum; erit tamen veniale, si ex negligentia, torpore animi alioue inordinato affectu fiat. *Lay.l.c.* Quem vt plurimum concurrere, adeoq; rarò omni culpa vacare, putat *Valent*, *Sanch.* & *Suar.* Qui addunt, quod si quis frequenter, & quasi per consuetudinem, regulam transgrediatur, religiosam disciplinam grauiter perturbet, eaq; ex causa in periculo expulsionis se constituat peccet mortaliter. *Lay. l. 5. t. 5. c. 9. Sanch. num.* 18.

IV. Etsi Capitulares nouum statutũ condere possint, quod ipsi, alijq; post modum professionem edituri obligentur; ante tamen professi, qui in illud non consenserunt, eo non obligantur si ad regulam ordinis non directè, nec indirectè spectet. *Lay. l. c. n.* 10. Nisi tamen statutum fiat in Capitulo generali, vel saltem prouinciali, (iuxta cuiusq; ordinis institutum) concurrente maiore parte suffragiorum; & non sit regulæ difforme. *v. Escob. de leg. E. 1. c. 2. n.* 15. Ratio quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, iuxta *reg.* 39. *in* 6. Addit *Lay.* & *Sanc.* ex *Syl.* & *Azor. to.* 1. *lib.* 13. *c.* 11. *q.* 19. *Less. lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 22. nec Pontificem posse religiosos cogere ad arctiorem viuendi rationem, quam Instituti prima forma postulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, prouenit ex voto, quod factum fuit secundum proprium regulæ institutum. Si tamen regulæ reformatio necessarium medium esset ad ordinis conseruationẽ ad eam Prælatus cum Capitulo, multoq; magis Pontifex; illos cogere potest quando ad hoc se implicitè quisque obligasso censetur. *Sylu. Less. Sanch. Lay. ll. cc.*

V. Etsi

V. Etsi consuetum non sit, nec consultum, vt Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, vt docet. *Lay. Suar. &c.* Ratio, quia verisimile est, quod aliqui religiosi ad id se obligare intendant, cum se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, vtrum sit res licita, quam Prælatus iubet, vel iusta causa imperandi?

Resp. I. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est, iure quod habet. Nec dicas subditum etiam esse in possessione libertatis, cum habeat debitum parendi.

Resp. II. Non teneri, si graue damnum obediendo timeat. Ratio quia in dubio fauendum est reo, eiq; de cuius damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione iuris, quo potest se à periculosis rebus conseruare. *Less. Sanch. 6. mor. c. 4. alijque.*

DVBIVM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi religionem?

Resp. I. Omnes illi, & soli possunt ingredi religionem, qui sunt sui iuris, nec alijs obstricti: qui verò alijs obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu *Less. lib. 2. cap. 41. di. 3.*

Vnde 1. Non possunt ingredi religionē impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filij, si parentes sine illis se alere nequeant. *Lay. l. 4. t. 5. c. 4. nn. 1.* 3. Nec serui, sine consensu dominorum. 4. Nec qui decipit virginem, sub promissione matrimonij. 5. Nec is, qui non est

soluendo creditoribus; modo in seculo manendo, possit intra paucos annos soluere. D. Thom. tamen Sylu. Fumus V. Religio, & alij, putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus, quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui iuramento se obstrinxit: præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus vxori. 7. Nec coniuges post matrimonium consummatum, nisi vir per vim consummasset, ante expletos 2. menses qui eis à iure conceduntur; aut nisi alter coniugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. II. Qui vouit religionem, tenetur ingredi secundum sequentes regulas.

I. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum peruersionis. Lay. l. 4. t. 5. c. 6. num. 5.

II. Qui vouit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contrà; quia minus præstaret, quam promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio, quia votum solemne, quo fit personæ traditio, & religioni ius in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale ius religioni strictiori erat acquisitum. Laym. loc. c. ex S. Thom. &c.

III. Is qui vouit experiri religionem strictiorem, potest id commutare in votum profitendi, & perseuerandi in laxiore. Ratio, quia hoc melius est. Laym l. c. ex Sanch. &c.

IV. Professio licentiam transeundi ad ordinem laxiorem, Episcopus vel Prælatus ordinis exemp-

exemptus, cum consensu Capituli, dispensatione ex iusta causa dare potest. Laym. l. c. Less. l. 2. c. 41. nu. 103. Sanch. 6. mor. c. 7.

V. Professus, ad ordinem strictiorem, petita, licèt non concessa, Prælati sui licentia, ex iusta causa transire potest. Quod addo, quia huiusmodi transitus, sinè causa temerè fieri non debet. Quod si autem fiat spectanda est austeritas circa silentium, & solitudinem; idque non tantum secundum institutum regulæ, sed etiam secundum obseruationem præsentem. Probatur ex c. Licet de regularibus v. Lay. Less. Sanc. ll. cc.

Ex dictis resoluuntur hi Casus.

I. Canonici regulares ad Monachos transire possunt, non contra; cum religio Monachorum austerior sit. Laym. l. c.

II. Professus regulam strictiorem, si eà non seruentur in suo monasterio, aliovè eiusdé ordinis, nec sit spes reformationis, potest transire ad laxiorem, in quo regula seruetur: ita vt considerato præsenti statu, ducat vitam strictiorem Lay. l. 4. tr. 5. c. 6. n. 10. ex Sanch. Rodriq. &c.

D V B I V M VI.

Ad quid teneantur religiosi eiecti, & fugitiui?

Suppono, Religiosum iustas ob causas à religione expelli posse. 1. Si in graui vel perniciosò crimine existens, notorie incorrigibilis appareat: in quo tamé casu moniales perpetuo potius carceri mancipandas, quam eijciendas, putat Sanch. l. 6. mor. c. 9. 2. Si ob criminis infamiam, sine graui ordinis damno, tolerari nequeat. 3. Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodùm graue, v. g. lepram, &c. vt docet. Nauar. Sà V. Religio num. 34. Sanch. 6. mor. cap. 4. num. 56.

Ratio, quia in re admodum graui decepit, ita vt fraus dederit causam admissioni v. *Dia. p. 9. t. 9. R.* 57. vbi docet quod licet hactenus ex communi sententia. *Sanch. Suar. Azor. Rodriq. &c.* Religiosi propter delictum aliquod graue, etiam semel perpetratum potuerint expelli, iam tamen propter declarationem, *Vrbani VIII.* editam anno 1624. per nulla priuilegia possint expelli è Religione (excepta Societ. Iesu) nisi sint incorrigibiles; tales autem non censeantur, nisi vnius anni ieiunio, & pœnitentia in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. I. Professus è religione ob culpam eiectus manet religiosus, votisque adstrictus. *Lay. l. 4 t. 5. c. 13 ex communi.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Eiectus, rerum, quas acquirit, vsum, & administrationem tantum sibi vindicare potest, non autem dominium: neq; illud acquiritur monasterio, cuius non est membrum amplius, sed Ecclesię in qua Beneficium habet, vel Papę, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si autē nō sit Episcopo loci. *Lay. l. c.* ex *Mol. & Less.*

Dixi, *eiectus*; quia fugitiuos & apostatas ijs exceptis; quæ ex Beneficio Ecclesiastico accepta sunt monasterio acquirere, verius est, si illud dominij in communica pax sit: sin minus Sedi Apost. Ratio, quia monast. instar seruorum, eos vendicare, & reducere pot. *Lay. l. c.* ex *Az. Sy. &c.*

II. Eiectus per culpam, non omninò solutus est voto obedientiæ, etsi eius executio, magna ex parte cesset: quia caret superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud seruare in præparatione animi, si recipiatur. *Lay. l. c.* ex *Na. & Less.*

III. Idem à reliquis monasticis obseruantijs, & re-

& regulis, vt à ieiunijs, vigilijs, delectu ciborum, & similibus liber est. *Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sà, nu. 40. Nau. & alij* contra *Less. Sanch. &c.* Ratio, est, quia talium obseruatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, à quo ille expulsus.

IV. Etsi non sit improbabile, quod docent *Nauar. & Azor.* probatque *Rodriquez*, eiectum tutò manere extra suum ordinē, nec teneri receptionem petere, eò quòd iustæ sententiæ suæ eiectiones se conformare possit: contrariū tamen commune est, & probabilius. Ratio, quia cum sit obligatus votis, tenetur se qualificare, vt vota sua conuenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magis probat, si ordo ipsum reuocet. *Lay. l. c. n. 6.* ex *Syl. Sanc. & Less.*

V. Eiectus potest tutò in seculo manere si in monasterio non recipiatur, nisi religionem laxiorem inire malit: quia aliam non vouit; neque per ipsum (vt suppono) iam stat, quò minus in sua recipiatur. Ita *Rodriq. Laym. &c. l. c.* Vbi addit, Prælatos posse aliquē sub conditione eijcere, vt vel aliam religionem intret, vel ad suam reuertatur: imò etiam Ordinarij locorū eiectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quod tales non sine periculo, & scandalo aliorum in seculo viuant, *vid. Lay. l. c. nu. 8. & 9.*

Resp. II. Prælati ordinum fugitiuos, & apostatas requirere tenentur, si absq; grauis ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. *Ita Sanc. l. c.* Ratio prioris partis est, quia iure diuino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia si ob iustā causam possint eijci, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiuerunt, poterunt

terunt non recipi. *Lay. l. c. nu. 7.* ex *Sanch. & c.*

Dixi *fugitiuos*, *& apostatas*. quia per Sententiam iustam eiectos, etsi se correxerint, necessario recipiendos, negant *Sanch. l. c.* & *Azor. l. 12. c. 17.* Affirmant *Nau. Mol. t. 1. d. 140. Less. lib. 2. t. 41. d. 15.* Vtique probabiliter.

Quares. An professus in vno monasterio possit cogi, vti se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura monasteria faciant vnum corpus sub vno capite; secùs, si singula subsint suis superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio, quia non vouit obedientiam, nisi in hoc conuentu. *Laym. loc. cit. num. 10.* Vide etiam *Sanch. l. 7. mor. c. 32.*

CAPVT II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris ordinibus, vel prima saltem tonsura, sunt initiati. Ad quorum statum cum multa pertineant, de quibus alibi agendum, hic agemus de Beneficijs Ecclesiasticis, Horis Canonicis, & alijs paucis.

DVBIVM I.

De Beneficijs Ecclesiasticis.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. I. Beneficium Ecclesiasticum est ius perpetuum percipiēdi fructus ex bonis Ecclesiæ propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita *Lay. l. 4. t. 2. c. a. 1. Less. l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur I. *Ius perpetuum*, ad excludendam Vicariam & Commendam temporalem, quæ non sunt Beneficia, de quibus Canones loquuntur.

Dicitur II. *Propter officium*; quia in Benefi-

cio

cio duo iura à se mutuò separabilia distinguntur. 1. Est ius, seu potestas exercendi muneris spiritualis, estq; simpliciter spirituale. Alterum est ius percipiendi redditus Ecclesiasticos: quod etsi secundū se sit temporale; quatenus tamen fundatur in officio spirituali eique annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur III. *Authoritate Ecclesiæ &c.*, quia solius Prælati est officia in Ecclesia instituere, eisq; prouentus Ecclesiasticos anectere, ipsiusq; est dispicere, quot & qualibus ministris Ecclesia egeat.

Resp. II. Beneficium diuiditur I. in Seculare, quod pro secularibus, & Regulare, quod pro regularibus est institutum. Vnde sine dispensatione, nec seculare regulari, nec contra conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse seculare, nisi probetur esse regulare, vel ex prima sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorum: per eam enim ex seculari fit regulare, & contra.

II. Beneficium, aliud est Duplex, aliud Simplex. Duplex dicitur, quod est cum administratione, vt Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est quæ habent præeminentiam, cum iurisdictione in foro externo; vt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abatia, siue secularis, siue regularis, Prioratus claustralis. Itē personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine iurisdictione v. g. locus honorificus in choro, in processionibus; suffragijs ferendis, vt Cantoria, & similes. Item Beneficia quæ dicuntur officia, habentq; administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine iurisdictione: vt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archipresbiter,

Deniq; Duplicia dicuntur. Beneficia curata; hęc enim omnia duplici onere,& cura constricta censētur; cum præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationem, & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantum sunt instituta ad officia diuina obeunda neq; administrationem, vel eminentiam singularem habent; vt Canonicatus, siue seculares, siue regulares, Capellaniæ. v. Lay. l. 4.& Less. l. 2. c. 34. d. 2.

ARTICVLVS II.

Quomodo acquirantur, & conseruantur Beneficia.

Resp. I. Beneficia Ecclesiastica vno ex tribus, modis cōmuniter acquiruntur. 1. Per electionem, v. g. Canonicorum; vel etiam postulationem (quæ est electio eius, qui non erat de Capitulo, vel de iure non erat capax) & confirmationem superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per præsentationem Patroni, preuiam, & institutionem subsequam à Prælato Ecclesiæ factā, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato ius ad rem conferat, ita vt Beneficium alteri conferri nequeat ius tamen in re, & collatio beneficij per institutionem datur. 3. Per collationē liberam, quando Beneficium solo iure Prælati datur, nec Patronatus iuri subest. Vnde etiam Beneficia, ex modo conferendi, diuiduntur in Electiua, Patronata, & Libera.

Resp. II. In qualibet diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorū, nisi ex legitima præscriptione hoc ius alteri competat: supremus autem & vniuersalis collator omniū Beneficiorum non patronatorum, est Papa. Less. l. 2. c. 35. d. 10. Ratio prioris est, quia Episcopus

in sua

in sua diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est officia sacra conferre. Ratio posterioris, quia Papa est supremus dispensator bonorũ Ecclesiasticorum, & Ordinarius ordinariorum. Potest autem Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Iure præuentionis. 2. Iure concursus. 3. Iure deuolutionis, de quibus. *v. Less. l. c.* vbi notat iure præuentionibus & concursus ad vitandas lites, rarius Papã vti: imò per concordata Germaniæ inter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit: *Ad sacra &c.* alterni tantum menses Papę collationi reseruantur, scilicet Ianuarius, Martius &c. reliqui verò ordinarijs collatoribus relinquuntur. Imò si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficij nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter mortuo Papa, quamdiu Sedes vacat *Less. l. c. Lay. c. 10.* Quod si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die beneficiũ diuersis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui inuenitur in possessione; quia pro eo ius præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur prouisus à Pontifice, ob dignitatem prouisoris. *Barbos. & Bardi d. 6. c. 6. §. 10. ex cap. Si à Sede.* Deniq; si vltima nocte mensis Episcopalis beneficium cœperit vacare, in dubio vtrum ante an post mediam noctem, qua incipit mensis Papalis, si nemo sit in possessione, nec vlla prouisio, præsumptio iuris est pro Ordinario. *Gonzal. Barbos. Bardi. d. 6. c. 6. §. 11.*

Quares I. Quid & quotuplex sit Ius Patronatus? *Resp.* I. Esse potestatem præsentandi ad Beneficium Ecclesiasticum vacans. *Resp. II.* Esse

duplex scilicet ius patronatus Ecclesiastici, quod alicui competit, quia ex bonis Ecclesiasticis: & ius patronatus laici, quod alicui competit, quia ex bonis patrimonialibus Ecclesiam fundauit, vel dotauit, vel erexit. *Lay. lib. 4. tr. 1. cap. 13. num. 2. & 4.*

Quæres II. Quando patronus teneatur præsentare, Beneficio vacante? *Resp.* Si patronatus sit laicus teneri intra 4. menses. Si Ecclesiasticus intra 6. intra quos nisi fiat præsentatio, Beneficium sit liberum, eiusq; dispositio pro ea vice deuoluitur ad eum, cuius est instituere præsentatum.

Quæres III. Quid faciendum, si multi præsententur? *Resp. I* Si Patronus, qui antea præsentauit Petrum, pręsentet postea Paulũ, velitq; hunc præferri, poterit Prælatus instituere vtrũ maluerit, si patronatus sit laicus: quia tunc pręsentatio secunda non facit irritã primam, nec contra. Si tamen patronatus sit Ecclesiasticus, prior tempore erit potior iure, ex *c. Cum authenticè, de iure patronatus. Resp. II.* Si ex duobus patronis alter Petrum; alter Ioannem præsentet potest collator conferre vt maluerit. Imò iuxta. *Sylu.* Episcopus tunc tertio conferre potest, eò quod patroni non conueniunt. *Resp.* III. Si multi patroni inter se sint discordes, is instituendus, in quem plures conueniunt. *v. Less. l. c. d. 8. & Lay. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quæ intentio, & qualitates requiruntur ad Beneficium accipiendum?

Resp. I. Vt Beneficium aliquod validè, & licitè obtineatur, requiritur, vt sit persona capax, & habilis, hoc est, vt sit Clericus non illegitimus,

cum

(cum quo tamen Episcopus dispensare potest ad ordines minores,& Beneficium simplex,cui ordo maior non est annexus) non irregularis, non excommunicatus,non improbus, aut facinorosus, vt habeat scientiam competentem ad munus Beneficio annexum, & ætatem legitimã,nisi dispensetur, scilicet pro Beneficio simplici annos 14. (sufficere tamen 14. inchoatum docet *Dian. p. 3. t. 6. R. 64.* ex *Azor. & alijs 5.*) pro eo quod Subdiaconatum requirit, vigesimum primum, pro eo quod Diaconatum 22. pro eo quod Sacerdotium. vigesimum quartum inchoatum. Colligitur ex *Trid. sess. 22. 23. &c.* In his tamen, & similibus casibus, multi excusantur, vel quia illud ius vbiq; nõ est receptum: vel quia bona fide tres annos fuerunt in possessione, quæ veluti vsucapionem, & dominium parit. Ita *Less. dub. 20.*

Resp. II. Qui recipit Beneficium quodcunq; habens annexum ordinem sacrum, tenetur habere voluntatem, saltem conditionatam, clericandi, & sacrum ordinem accipiendi intra tẽpus à iure requisitum. *Lay. c. 14. Less. l. 2. c. 34. d. 26.* Ratio quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imo si curatã seu parochiale, est habetq; intentionem sacerdotium intra annum nõ suscipiendi, sed parochiam dimittendi, non tantum mortaliter peccat, sed etiam ipso iure est priuatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, vt patet ex *c. Commissa §. 7. de elect. in 6.* Quod si tamen mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat,fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, vt vicario substituto, studijs per septennium vacet.

Dixi

Dixi I. *Habens annexum ordinem sacrum*: quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licet illud acceptet animo fructus lucrandi, & deinde vxorem ducendi, non, nisi venialiter peccat; si alias officio suo satisfaciat, vt docet *Lay. c. 17. Sanc. 7. de matr. d. 45. Vasq.* Ratio, quia illa peruersio ordinis non videtur grauis, nec vllo iure vetatur, ideoq; ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Vnde *Garsias p. 3. c. 4. n. 42.* talem ab omni culpa excusat.

Dixi II. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia si ex iusta causa postmodum status Clericalis minus ille conuenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit curatum, v. g. si primogenitus familiæ, aut frater vnicus sine liberis decedat, si optimum matrimonium ad conseruationem familiæ nobilis, vel ad lites graues sapiendas necessarium, offerat. Ratio, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, vt hæc, & similia bona impediantur. *Lay. Less. d. c.*

ARTICVLVS IV.

An liceat habere plurima beneficia?

Resp. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præseferens; imò ordinariè illicita, & naturali iuri repugnãs, (si talia sint, quorum vnum ad honestam sustentationẽ sufficiat) nisi iusta causa ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè. *Laym. l. 4. t. 2. cap. 8. num. 2.* ex *D. Thom. Less. Azor.*, *& c. cõm.* Quia vt docet *Trid. sess. 24.* Pluralitas huiusmodi magnam inordinationem inuoluit, dum minuitur cultus diuinus, Ecclesia operarijs, fũdator pia intẽtione, pauperes vtiliores Ecclesiæ futuri sustenta-

tione priuantur, Hinc beneficia distinguuntur, in incompatibilia primi generis, in quibus adepta pacifica possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia curata; item plures dignitates, personatus, duo Beneficia vniformia sub eodem tecto: & in Incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant primum tamē altero obtento non vacat; qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diuersarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio *Trid. sess. 24. c. 12. de ref.* vt nō liceat vltra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Vnde *Lay. cap. 8. n. 6.* docet Canonicatus in Cathedralib. Ecclesijs Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantum residentiam medij anni, vel 3. mensium, inter compatibilia Beneficia numeranda.

Dixi, *nisi iusta causa cohonestetur*, quia qui per dispensationem plura Beneficia obtinuit, nisi iusta causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebit, alterū resignare, vt docet *Less. n. 124.*

Porrò iusta causa dispensandi erit, euidens necessitas & vtilitas Ecclesiæ, & quandoq; etiam prærogatiuæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modo caueatur, ne Beneficiorū coacervatio, facta etiam ob prærogatiuam personæ, ad priuatum tantum, & non ad commune bonum referatur. Imo sine dispensatione plura Beneficia, sequentibus casibus haberi possunt.

I. Si vtrumq; adeò sit tenue, vt neutrum sufficiat ad sustentationem; modo vtrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

II. Quando Parochia est annexa Canonica-

tui

tui, eiq; accessoria: tunc enim vtrumq; per modum vnius possidetur, ita tamen, vt teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

III. Quando Beneficia legitime sunt vnita.

IV. Quando alius idoneus & dignus non reperitur.

V. Quando vnum Beneficium habetur in titulum, alterum in Commendam non perpetuã sed ad aliquot menses, donec de idoneo prouideatur. Ita *Regin.* ex *Syl.*

Quares. An & quomodo Clerici teneantur ad residentiam.

Resp. I. Episcopos, Parochos, eosq; qui curatum Beneficiũ habent, iure diuino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi maius bonum vrgeat: quia contra rationem est, vt hic officium & fructus, alter onus habeat. *Bon. c. 1. d. 5. de oblig. ben. p. 1.*

Resp. II. Ita teneri ad residentiam, vt si Episcopi intra annũ vltra tres, & Parochi vltra duos menses, absq; legitima causa, per Episcopum cognita & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita *Trid. sess. 23. de refor. c. 1. v. Bo. l. c.* Notat autem. *Dian. p. 9. t. 7. Res. 53.* ex *Bordon.* supradicta etiam habere locum in Superioribus, siue Prælatis regularibus ideoq; eos teneri tempore pestis, etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. III. Qui in Ecclesijs Cathedralibus vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, præbendas, vel portiones, si intra annum vltra tres menses absint, primo anno media parte fructuum, secundo vero anno omnib. fructibus quos illo anno lucrati sunt, priuandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ, vt

constat

constat ex *Trid. sess. 24. cap. 10.*

Resp. IV. Causas à residentia excusantes esse, 1. Doctionem Theologiæ, vel iuris Canonici: neq; ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum & Philosophiæ, nisi contrarium habeat consuetudo. 2. Studium Theologiæ, vel Iuris Canonici: id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ vtilitatem. 4. Licentiam legitimam ex quauis alia iusta causa. 5. Honestam consuetudinem, vbi dispositio Concilij non est recepta. *v. Bon. l. c.*

Resp. V. Qui absq; iusta causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionem fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam cōdemnetur, vel nisi id aliquo iure sit expressum.

Resp. VI. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, iuxta *Trid.* nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex cōmissione Capituli, vel omninò inuoluntariæ, ob morbum, captiuitatem, iniustam excommunicationem, &c. *v. Less. l. 2. c. 34. dub. 29.*

ARTICVLVS V.

Quibus modis Beneficia amittantur.

Resp. I. Beneficia quatuor modis amittuntur 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione iuris: idq; vel propter alterius Beneficij incompossibilis cōsecutionem, vèl per professionem religiosam, vel per contractum matrimonij, vel per commissionem criminis, v. g. hæresis schismatis; sodomiæ sæpius exercitæ, cui amissio Beneficij ipso facto est annexa, vt *v. apud Less. l. 2. c. 34. d. 34.* 3. Per sententiam iudicis. 4. Per liberam resignationem: de qua.

Resp.

Resp. II. Resignatio, est spontanea proprij beneficij dimissio, facta cõtra legitimo superiore id, accipere. Estq; duplex, scilicet Tacita, quæ fit ex iuris dispositione, vt dum quis religionem profitetur, & Expressa, quæ rursus est duplex, scilicet Pura, quæ fit sine conditione, & pacto apposito, corã Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest; & Conditionata, seu in fauorem: eaq; vel est Simplex in fauorẽ, vt quando fit absq; reseruatione, vel est Qualificata, quando scilicet fit reseruato sibi iure regressus, vel pensione, vel fructib. aliquibus, quæ ob simoniam iuris humani, nõ nisi in Pontificis manibus fieri potest. Et quamuis verius sit etiã resignationem simplicem in Pontificis manus faciendam, cum alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandã hereditariæ successionis acquirant, quod iura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarij fieri posse, eo quod permutatio in eius manibus fieri possit. Idq; à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio; quamuis addita deprecatione, vt personæ certæ conferratur. Idq; obseruari potest, vbi non est recepta Bulla *Pij V.* quamlibet personæ succesturæ designationem prohibens, quam citat *Lay. hic c. 17.*

Porro vt resignatio conditionata valida sit, requiritur. 1. Vt Beneficium sit resignantis, cũ resignatio sit iuris sui dimissio. 2. Vt fiat libere. 3. Vt fiat in manibus eius, qui potest admittere scilicet Pontificis, Ordinarij Collatoris, vel institutoris, iuxta dicta. 4. Vt acceptetur à Prælato, in cuius manibus fit: quia sine acceptatione ius suum resignans non perdidit. 5. Vt conferatur illi, in cuius fauorum cum clausula cõsueta,

non

(*non aliter nec alias*) est resignatum. 6. Vt is, cui confertur, acceptet: alias enim resignans non perdit Beneficium, propter clausulam, *non aliter*. 7. Requiritur consensus Patroni, vel electorum, prout Beneficium est patronatũ vel electiuum. 8. Si resignans sit infirmus, vt à resignatione superueniat. 20. dies: alias enim per obitũ vacare censebitur. 9. Vt si resignatio fiat in Curia Romana, intra 6. menses à supplicatione oblata computandos in loco Beneficij publicetur: sin autem extra curiam, intra mensem; alioqui si contingat resignantem mori, antequam resignatarius cepit possessionem, Beneficium per obitum vacare censebitur, *Less. & Laym. c. 17.*

Resp. III. Permutatio Beneficiorum, quæ est quædã species conditionalis resignationis, fit, cum duo beneficiati, vnũ vel plura sua Beneficia, Pontifici non reseruata, in manus Ordinarij, alteriusue Episcopali authoritate præditis, resignant, cum conditione, vt is postea vicissim alteri alterius Beneficium conferat. Quod quãdoq; Episcopus instituere potest, si necessitas ita erigat; vocatis tamen ijs, quorum interest, scilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad resignationem in fauorem. *v. Less. c. 31. d. 33 & 6. Lay. c. 17. Bon. de simon. d. 1. q. 4. §. 12.*

Quares I. An licitæ sint permutationes coram Ordinarijs, in mensibus reseruatis per concordata Germaniæ. *Resp.* Affirmatiuè, quia per reseruationẽ concordatorum non censetur Pontifex voluisse cõditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quam Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Qua-

Quaeres II. An licitum sit permutare Beneficia, compensata fructuum æqualitate?

Resp. I. Non licere, si Beneficium copiosius, non separatis prouentibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio, quia excessus ille, eo ipso quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. II. Posse peti compensationem, ob huiusmodi permutationem, à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se prouentibus sui Beneficij, ideoque talis compensatio nō est pretium Beneficij, aut prouentuum annexorum, sed conditio, vt se indemnem seruet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. III. Iura prouentuum posse separari à titulis, & primò nudos titulos, deinde alio contractu iura prouentuum, vt potè temporalia, permutari, compensato excessu opulentiores, idque authoritate solius Papæ. 1. *Less. l. c. Bon. l. c. §.* 12. *nu.* 11.

Quaeres III. An licitè permutetur Beneficiū, hac lege, vt expensæ litis: vel bullarum, refundantur per recipientem? *Resp.* Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiua permutationis, sine qua actus non fuerit futurus, idem de simili resignatione affirmarem. *v. Less. l. c. Bon. l. c. n.* 9.

ARTICVLVS VI.

Quid & quotuplex sit pensio.

Resp. Pensio est ius percipiendi fructus ex alieno Beneficio. Estq; triplex 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori, æditui, patrono, & defensori Eccle-

siæ,

tiæ. 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, vt quæ datur Concionatori, Coadiutori Episcopo, Parocho, &c. 3. Media quæ fundatur in statu spirituali, non tamen officio spirituali, vt quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causa resignationis; & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantum datur.

Porro circa pensiones. Lay. c. 18. & Less. 34. docet hæc; 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ; id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessarijs, v. g. propter paupertatem & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus in permutatione Beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita vt beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio: talis autem plerumq; censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionē non requiri consensum patroni, vt quidam volunt quia id nullo iure statutum est. Neque vllum fit præiudicium per impositionem pensionis, cum is fructus non percipiat ex Beneficio, sed tantum habeat ius instituendi; & præsentandi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem Pij V. vbi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si ommittat. 5. Pensionem extingui morte pensionarij, sicut vsusfructus morte vsufructuarij. Posse tamen Papam facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione, & redemptione pensionis. v. Lay. c. 18. & Less. l. 2. c. 35. d. 22. Bon. loc. cit. §. 13.

DVBIVM II.

De Horis Canonicis.

ARTICVLVS I.

Qui obligentur ad Horas.

Resp. I. Clerici maiorum ordinem, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum iure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *maiorum ordinum*: quia minorum, non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid, cum Episcopus primam tonsuram conferens iniungit, non videtur obligare, nisi vt vel tantū fiat aliquoties, vel per modum consilij. *Less. l. 2. c. 37. d. 9.* Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Tenetur ad Horas, qui, cum dispensatione Papæ duxit vxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatum: quia dispensatio, vtpote odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet. *Bon. & Azor. l. 1. c. 5.* contra alios.

II. Clericus incipit obligari à puncto Subdiaconatus suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, qua ordinatur. *Bon. tr. de Horis q. 1. punct. 5. ex communi*.

Resp. II. Omnes religiosi professi, ad chorum destinati, vtriusq; sexus, obligantur ad Horas, idque ex antiqua & recepta consuetudine: quā tamen quidam, vt *Aragonius*, putant non obligare tam strictè, vt peccent mortaliter, si bis terve omittunt, & de Monialibus dubitat *Caiet. Med. Armil. Dia. tr. 12. R. 17.* imò eas (atque adeò omnes Religiosos sacri non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet *Pet. Marcha* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 7.* contra aliorū communem, & veram sententiā, quā docet

docet, teneri secundum suas regulas, & consuetudines. *Bon. q. 2. p. 2. n. 5.* ex *Azor. Less. Mald.* &c. Vnde resolues.

I. Non tenentur ad Horas. 1. Nouitij. 2. Conuersi. 3. Religiosi Societatis IESV, militares, hospitalarij, & cæteri Choro non destinati. *Trul. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1. nu. 5.*

II. Is qui ex vna religione transit in aliam in qua non est hæc consuetudo, non tenetur: quia consuetudo non obligat, vbi nō est recepta. Ita *Suar.* & *Lay.* Idem dic de religioso electo, vel qui dispensationem obtinuit perpetuo viuendi extra monasteriū: quia etsi maneat religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter. *Sotus, Sanch. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. n. 4.* &c. contra *Suar.*

Resp. III. Beneficiati, quotquot habent ius in re, & plenum dominium Beneficij, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas, *Less.* & *Lay. l. 4. t. 2. c. 4.* ex communi, & *Concil. Lateranensi* sub Leone X. Ratio, quia Beneficium datur propter officium. *Vnde resolues.*

I. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec percepturi sint *Lay. l. 4. t. 2. c. 5. nu. 3.*, quia non habent Beneficium secundum omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. *Trul. l. c.*

II. Tenetur is, qui etsi (siue, sine siue cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipit tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem. *Bon. d. 1. q. 6. p. 3.*

III. Tenentur ij, qui primo aut etiā secundo anno non percipiunt fructus, eo quod assignetur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etsi ipsi mortui fruentur eodem priuilegio, & sic

pro

pro tota vita satisfaciunt fabricæ. *Bonac. p. 4. n. 22. Laym. c. 5. Suar. Regin. &c.* Contraria tamen sententia non est improbabilis, & negat *Less.* cum *Caiet.* se talem damnaturum; eo quod vel resignare, vel mori ante possit, & sic non frui anno gratiæ. *Lay. l. c. Palaus Trul. d. 1. §. 3.*

IV. Tenentur & ij, qui habent Beneficium tenue, octo v. g. vel decem aureorum: quia iura omnibus indistinctè obligationem Horarũ imponunt, sicut ijs qui sunt in maioribus ordinibus. Ita probabiliter *Sylu. Azor. Suar. Palaus, Bon. d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & comm.* contra *Sotum, Less. Rodriq. & Dian. R. 9. Ma. d.* qui dicunt, si habet Beneficium tam tenue, vt tertiam partem mediocris sustentationis alicuius Clerici non adæquent, non teneri *v. Dia. l. c. Escob. tr. 5. E. 6. cap. 13.* quorum sententiam non damno *v. Trul. l. 1. c. 7. d. 12. §. 1.* vbi notat eum, qui habet plura Beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

V. Non excusatur, qui primis annis parum recipit, eo quod fructus expendat in substitutũ quia Horarum onus Beneficio annexum, & personale, cum quo sponte acceptatur. *Bon. l. c. ex Azor. Vasq. Fill. &c.*

VI. Si filius à patre coactus est statutum Ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, tenetur ad Horas; secùs, si percipiat pater: hic vero ad restitutionem obligatur. *Lay. cap. 5. n. 2.* ex *Less. l. 2. c. 34. dub. 3.*

VII. Probabile est, eum qui non residet ex legitima licentia, vel dispensatione ideoq; fructus non recipit, non teneri ad horas: quia obligatio hæc est propter sustentationem datam. *Trul. l. 1. c. 7. d. 13. §. 3.* ex *Sanch. &c.*

VIII. Non

VIII. Non tenentur, qui habent præstimonia (quæ solent dari adolescentibus in subsidiú studiorum) eò quòd non sint propriè dicta Beneficia. Ita *Medin. Garsias*, & *Less.* contra *Nau. Sotum*, & *Rodriq.* Rectè tamen monet *Lay. c. 5. n. 6.* considerandam rationem præstimoniorum. Quod si enim dentur in titulum perpetuũ, & habeant annexum aliquod obsequium spirituale, quod per laicũ expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindeque obligare ad Horas: secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur pensionarij, cum pensiones non sint propriè dicta Beneficia, vt *dubio præced.* videri potest. Quod limitat *Escob. t. 5. E. 6. cap. 4.* ex *Palao*, si fruantur pensione, ob secularia obsequia; secus si titulo Clericali. Denique, neque tenetur Coadiutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. *Palaus Escob. l. c. v. Lay. cap. 5. n. 9.*

IX. Etsi habens plura beneficia satisfaciat vnica recitatione horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt beneficia, seu patroni beneficiorum; quia par est omnium ratio. *Bon. Trul. l. c. n. 27.*

ARTICVLVS II.

Quanta sit hæc obligatio.

Resp. I. Est tanta, vt peccet mortaliter, quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita *communiter omnes* contra *Anglum. V. Hora*, & *Richardum*, qui dicunt non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quã sententiam *Less.* non audet dicere probabilem, quod sit contra torrentem Doctorum. Ratio, quia violat præceptum in re graui pertinente ad virtutem religionis. Ex

R dictis

dictis *resoluuntur hi Casus*.

I. Non est mortale omittere vnum psalmum, lectionem, vel quid simile, vt habet communis contra *Nau.* nec tertiam partem paruæ Horæ, contra *Azor. & Mald.* quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit *Pala. l. 1. p. 5.* esse in Matutino, quod est æquale vni paruæ Horæ. *Sanch. in sum. tom. 1. l. 1. c. 18. nu.* 8. dicit tres lectiones cum responsorijs, in feriali officio, esse materiam paruam. In paruis Horis, dicit *Fern. Fill. & Laym.* dimidium, esse notabilem quantitatem. *v. Escob. l. c. c. 13. n.* 107. vbi docet vnam paruam Horam, non esse partem notabilem, respectu totius officij, quod per modum vnius est præceptum. Verum hoc meritò reijcitur ab alijs.

II. Est mortale, si omittas, vel vnam integram, ex Horis, (quarum sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperæ, & Completorium) vel dimidiam etiam ex breuioribus, (vt docet *Fernand. Reg. Fill. Suar. Lay.* contra *Bon. & Less.*) vel ex matutino 9. lectiones cum responsorijs, vt *Sanch. 1. mor. c. 18.* aut partem æquiualentem Horæ vni minimæ, vt *Suar. de rel. t. 2. l. 4. c. 25. & Gauant.* vel, vt alij, vnum Nocturnum. *v. Bon. d. 1. q. 5. p. 1. Dia. p. 2. t. 12. R. 26. & 41.*

III. Siue omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit vnum numero peccatũ, vt vult *Bon.* siue sint plura formaliter, vt docet *Less.* siue vnum multiplex, vt *Suar.* siue vnum pluribus æquiualens, vt *Fill.* loquitur; probabile tamen est in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ: eo quod sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & cõstituens

stituens actum in ratione sua indiuiduali. *Bon. l.c.n 9. Less. Suar. Fill.*

Resp. II. Tanta est obligatio, vt inducat ei onus restitutionis fructuũ, pro rata omissionis officij, qui titulo Beneficij ad Horas tenetur, si elapsis 6. mensibus post adeptam possessionem, ijs enim etsi grauiter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem si culpabiliter officium non recitauerit. Patet ex *Conc. Lateranensi sub Leone X*. Sed quia dubium fuit, vtrum hoc Concilium esset receptum. *Pius V.* Bullam eddit quæ est apud *Nau. c.* 25. qua hoc decretum confirmat ac declarat sic, vt qui vno die totum officiũ omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes, v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro vno die restituere vnum florenum; qui autem omiserit Matutinum tantùm, mediam partem fructuum vnius diei: qui reliquas Horas, etiam mediam partem; qui verò vnam ex illis, sextam partem. Eaque restitutio facienda est, vel fabricæ, vel pauperibus *Lay. Fill. Bon. d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *&c.* contra *de la Cruz & Lopez*, apud *Dia. p.* 2. *t.* 12. *R.* 34. qui dicunt, si Beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eo quod sit seruus liberalissimi domini, qui multò minus quàm domini temporales, ad pauca attendat. *Vnde resolues.*

I. Clerici maiorum ordinum, cui solo titulo ordinis, & quotquot alio titulo, quam Beneficij ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. *Bon. l.c p.* 2. *n.* 3.

II. Nec ij obligantur, qui ex naturali obliuione iusto impedimento, bona fide inuincibili

ignorantia, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur pœna, vbi non est culpa. *Less. Suar. Bon nu. 4.*

III. Valdè probabile est, quod qui alia onera habent, quam præcum, v. g. Pastores Episcopi, &c. omittentes Horas, possunt retinere maiorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum, sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum; eò quòd tantum obligentur ad restitutionem fructuum, respondentium oneri diuini officij. *Nauar. Fill. Bon. p. 3. Dia. p. 2. tr. 12. R. 8.* citans alios multos.

IV. Si talis Pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio. *Laym. l. 4. tr. 2. c. 5.* Imò *Dian. p. 2. t. 12. R. 9. & Mald. tr. 10. c. 2. dub. 3.* dicunt eum, qui habet Beneficium valde tenue, v. g. cuius reditus tertiam partem medioctis sustentationis nō adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

V. Restitutio hæc fieri potest, vel pauperibus amicis, vel alijs, vel ipsi etiam beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domus vel meliorandos agros Beneficij; quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur, apud *Suar. & Bon.* Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, alijsq; precibus, vt *v. Bon. l. c. p. 4.* & sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet *Quintan. d. t. 8 s. 6.* Nec continuo damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docet *Sotus Med. Fi l. c. 10. n. 316. 317.*

VI. Qui

VI. Qui pecuniam, quam ob neglectas horas tenetur restituere, siue erogare in vsus pios, impendit in alios, quàm in pauperes, vel fabricam beneficij, non satisfecit (secundum ius commune, vbi Concilium Lateranense, vel Bulla Pij V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptū: quia desertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ beneficij. *v. Bon. q. 2. p. 2. & 4.*

VII. Posse aliquando beneficiatum excusari à restitutione, (ob Horas neglectas) titulo pecuniæ expensæ, (intellige post omissionem Horarum) etsi non isto intuitu, in pauperes, vel alios vsus, pios, censet *Dian. p. 3. R.* 57. ex *Lay l. 3. sect. 5. t. 2. c. 12. nu. 9.* esse probabile: tum quod quidam Authores ita sentiant: tum quod videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas, satisfacere per illas omnibus obligationibus, quam suis peccatis contraxerunt: tum quod leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit *Ioannes de Salas de leg. d.* 15. *sess. 2. num. 27. Vasq.* Si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus, verè & absolutè lucretur prius, quam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentē eò quòd pœna non sit, vt fructus iam suos factos restituat, sed vt fructus non faciat suos. Sic ille apud *Dia p. 2. t. 12. R. 8. v.* infra *art. 4. §. 6. in fine.*

VIII. Vbi Bulla Pij V. non est recepta, potest videri probabile, beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, vt habet *Sylu. V. Clericus.*

ARTICVLVS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum.

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas grauis v. g. dolor notabilis capitis, ita vt sine incommodo,

modo, vel incremento morbi, legi non possint. Dixi, *grauis*: quia leuis, v.g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita *Nauar. Fill. Laym. Bonac. d. 1. q. 6. p. 1.* Porrò taliter excusatus non tenetur, vt quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, vt habet *Fill. & Sà V. Hora*: si tamen commode potest, & solet legere cum socio, tenetur, vt habet, *Less. & Bonac. v. Dian. p. 2. t. 12. R. 43.*

2. Iustum impedimentum, v. g. metus proditionis, inter hæreticos. Item grauis vel repẽtina occupatio; vel opera charitatis maioris momenti quàm Horæ; quæ sine scandalo, vel graui incommodo tuo, vel alterius omitti non possint. Quomodo etsi Concionatores, vel Confessarij aliquando excusari possint, idq; ex benigna Ecclesiæ intentione, vt docet *Syl. Suar. & Laym. &c.* tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si manè præuideas, tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita ex *Suar. & Azor. Bon. l. c. p. 2. n. 1. & 2. &c. communiter.*

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam præuidendo, vel alia in choro necessaria peragendo, occupatus fuisti. Quia Chorus totus pro eo, qui in re, ad officij celebritatem pertinente, occupatur, videtur supplere, & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine, recitare aut canere. Ita *Laym. l. 4. tr. 1. cap. 5 num. 7. Henr. Sylu.*

Sylu. Azor. Sot. Morfesius, Naldus, Arag. Regin. cit. à Dia p. 2. t. 11. R. 13. Idem de eo, qui choro organis musicis, alternis versibus respondet, dicunt Nau. Sanch. Arag. & Rodr. apud Laym. loco cit. scilicet eum non esse obligatum, vt etiam voce proferat: sed negat Escob. t. 5. E. 6. v. Trid. d. 16.

3 Cecitas Bon. p. 2. n. 4. & c. communiter.

4 Carentia Breuiarij inculpata. Quòd si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel vnam Horam, teneris. Si verò tantum scias psalmos, vel lectiones, vel capitula dicit, Fill. to. 1. tr. 21. c. 9. nu. 287. citans Nau. & Suar. item Escob. E. 6. n. 149. probabile esse, non teneri; quia psalmi vt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus. Item dicit Garf. de benef. t. 1. p. 2. c. 1. n. 221. Mald. in 2. 2. t. 10. c. 2. d. 5. & Ioan. Sanc. in select. d. 15. n. 1. citati à Diana, eò quod lectiones & Capitula sint pars (licèt minor) maximè principalis, ita vt absq; illis, non sit officium Canonicum. Idem concedit Sanch. l. 1. c. 19. in Matutino festi duplicis, vel semiduplicis. v. Bon. p. 2. n. 6. Dia p. 2. t. 12. R. 30. & 42. Verùm hæc probare non ausim, sed potius quod docet Bon. d. 1. q. 6. p. 2. impedimentum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Deniq; si quis careret breuiario, quo vti solet, v. g. Romano, tenetur legere aliud, quod habere potest: quia per vtrũuis impletur substantia præcepti Cresul. Esco. Dia. p. 9. t. 9. R. 25.

5. Dispensatio: quam sine causa solus Papa dat validè: cum causa Episcopi. Et sic subdiaconum, qui ex dispensatione Pontificia ducit vxorem, hoc ipso liberari ab onere horarum,

contra *Bon. & Azorium*, docet *Sanch. de matr. l. 8. d. 8. Dia. p. 8. t. 3. R. 34.*

ARTICVLVS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

Resp. In recitatione Horarum sequentes circunstantiæ sunt seruandæ. 1. Vt recitentur iuxta præscriptum Breuiarij Romani iussu Pij V. editi saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breuiarium ordinis; & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breuiarij per Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Priuatim tamen omnibus etiam regularibus, probabile est licere, ex consuetudine, vti Romano, vt docet *Less. c. 3. d. 12. Rodriq. & Sà V. Hora Bon. d. 1. q. 3. p. 1.* Adde, quod qui eo vtitur, ne quidem in choro obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorũ (excepto die animarum) officium tamen B. V. in choro recitari debet, vbi est consuetudo. Ita *Fill. & Bon.* ex Bulla Pij V. & Clementis VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officij eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio. Ita *Bon. loc. c.* ex *Fill.* Etsi contrarium probabile esse dicat. *Dia. p. 2. tr. 12. R. 41.* ex *Vasq.* item *Escob. t. 5. E. 6.* Quod si autem ex inaduertentia, vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita vt dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto, vel contra, nullum erit peccatum, nec obligatio repetendi, licet consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officiũ pertinent: si verò studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cum ratio non sit eadem. Quanquam quod eo casu venialiter tantũ pec-

cces,

ces, nec tenearis repetere, vel restituere quidquam, eo quod substantia præcepti sit impleta, probabile esse censeat *Escob. t. 5. E. 6. c. 5. Dian. p. 3. t. 12. R. 3.* Item *Caiet. Syl. Binsf. Azor. Valent. Less. Fill. &c.* citati *à Bon. d. 1. q. 1. p. 3. num. 17. & Dian. loc. c.* contra alios multos, quos citat & sequitur *Barb. Lay.* verò *l. 4. t. 1. c. 5. num. 4.* cum *Suar.* limitat, nisi per fraudem quasi, multò longius in multò breuius, v. g. paschale mutetur: (licet *Caram.* apud *Dian. p. 7. t. 11. R. 6.* contra communem sentiant, etiam sic præceptũ impleri, & venialiter tantum peccari (aut idem pro libitu toto anno dicatur; quia est grauis inordinatio. *v. Trul. d. 14. n. 11.* vbi docet, eum qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur: imò ita faciendum esse vult. *Quintan. t. 8. sing. 10.* Verùm contrarium rectius tenet *Villalob.* eò quod præstet semel, quàm bis errare; idque multis benè confirmat. *C. Lugo Resp. mor. l. 5. d. 8.* Similiter eum, qui per errorem vel obliuionẽ de festo duplici, vel semiduplici non recitauit de proprio, posse de eo legere primo die non impedito 9. lectionum officio, docet idem *Quint. t. 8. s. 9.* esse probabile. Verùm & hoc meritò reijcit *C. Lugo l. c.* & ipse *Quintan.* contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique qui in aliquibus horis errauit, (legendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contrà) agnoscens errorem, non debet eum continuare, sed reliquas horas legere iuxta officium eo die currens, vt in ijs saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cuius est pars, & obseruet legem, quantum potest. *C. Lugo l. c.*

2. Pronũciatio vocalis exterior: ea enim est de substantia præcepti. Etsi quidem cum socio legis (quod rectè fit, & est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitũ, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*) ea pronunciatio adhibenda est, vt ab eo exaudiri possis, eumq; audire vicissim Sà tamen *v. Hora*, putat satisfieri, etsi quædã non percipias, quæ à socio dicuntur; neq; ideo aliquid scrupulosè repetendum esse; si verò solus legas, ita legendas esse, vt audire te ipsum possis, docet *Regin. & Suar.* sed probabile est, id non requiri cum Ecclesia id non percipiat, vt docet *Azor. p. 1. l. 10. c. 11. q. 4. Bon. & Dian. res. 11.* admititque *Fill. tr. 2. c. 9. num. 117.* pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officiũ simul non debet vnus vnum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim in facto duplici tantũ choro, siue plures sint ex vna parte, siue pauciores; quia sic habet vsus, & praxis Ecclesiæ: secus est de lectionibus, quarum primus primam secundus secundam, tertius tertiam recitat, (imò alicubi consuetudo permittit vt omnes ab vno recitentur) alijs audientibus. *Bon. d. 1. q. 5. p. 2. §. 1.* ex *Suar. Azor. & Lay.* addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantum audit, & non recitat. *v. Bon. l. c. Trull. d. 6. nu. 17.*

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreuiatione verborum, & syllabarum, & absq; præcipitantia. *Bon. d. 1. q. 2. p. 2. §. 1.* Ex hoc tamen defectu in publico facilius peccari potest mortaliter, ratione scandali, & seuioris præcepti Ecclesiæ, quam in priuato. *Azor. & Fill.*

t. 2. l. 23. Escob. Dian. p. 2. t. 12. R. 32. vbi addit: 1. Eum, qui cum tali, qui vltimas syllabas abscindit recitat officium satisfacere suo officio, nec teneri repetere. 2. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem, & abscissioné syllabarum (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantum esse peccatum veniale, neq; obligari ad iteratam recitationem officij; nisi adsit contemptus, vel graue scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. v. Dia. l. 5. Sylu. & Trull. d. 1. vbi ex Nau. Azor. Less. & Palao. negat satisfacere eos, qui cum socijs recitant ita festinanter, vt nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant; quia pars quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit. Excusat autem ex Nauar. Sà, & Suar. surdum, qui alios in choro canentes, non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronunciatio continuata vnius Horæ, si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantum, vt ait Fern. Lay. & Less. d. 10. quia singuli psalmi suam completam significationem habent si iusta ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora. Quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses: consilij tamen est, si interruptio longa esset repetere ab initio psalmi, vel nocturni: imò probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse, (quod certum videtur: si iusta causa concurrat) quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat, vt docet Fill. tr. 23. c. 6. & Bon. q. 5. p. 3. Escob. & c. Addit Quintanad. t. 8. l. 3. lectiones, siue tres sint, siue nouem, posse absq; culpa graui, sine cau-

sa, & cum hac, absq; vlla culpa diuidi à psalmodia eiusdem matutini. Diuisio autem matutini à laudibus, non dicit interruptionem officij, vnde priuatim fieri potest sine causa *Dia. p. 5. c. 14. R. 48.* ex *Bonac. Fill. Sa. ch. &c.* Item *Trul. l. 1. cap. 7. d. 11.*

5. Nec inuertatur ordo Horarum, absq; iusta causa: quod si tamen fiat, erit, tantum veniale; quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto; nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quòd si autem per inaduertentiam, vel ex iusta causa mutes, v.g. vt amico, vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum, vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cum tu necdum dixeris priores; vel si inter orandum aduertas te aliquid omisisse, vel priorem Horam nondū dixisse; perges enim, & supplebis in fine. Similiterq; si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere Laudes dilatis lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manùs non est. *v. Bon. q. 3. p. 4.*

6. Vt nisi iusta causa excuset, dicantur tempore præfixo à iure, vel consuetudine: quæ nunc obtinuit, vt Matutinum, & Laudes, absoluto Cōpletorio in Ecclesia, hora circiter quartà, et secundum *Bon.* etiam tertia dicātur: & hieme quidem, media hora ante solis occasū diei posse, ait *Fill.* ex communi sententia; cum etiam priuilegium quibusdā concedatur, vt hora ante occasum dicant. Quod tamen non est signum id sine priuilegio fieri non posse; quia talia sæpè dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Iuxta eandē sententiam non peccabit: ait *Bonac.* qui pri-

mam,

mam, tertiam, sextam, & nonam, duabus vel tribus horis post ortum solis dicit: tum quia est moderata & consueta postpositio; tum quia tempus à iure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperum differre, vel ante prandium, sine causa Vesperas, & Completorium dicere; quia hæc est insueta inuersio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt priuatim post prandium, cum rubrica breuiarij feria IV. Cinerum non imponat præceptum. *Nau.Sanch.Trul.d.18 nu.6.*

Dixi, *sine causà*: quia si iter, aliave causa vrgeat, secundum *Caiet.* & alios, omnes Horæ, manè dici possunt, vsque ad Vesperas inclusiuè. Deniq; ad vitãdum mortale, sufficit dici omnes à media nocte, vsq; ad alteram mediam noctem preterquam quod Matutinum pridie possit anticipari. Quod si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, peccauit quidem non tamen tenetur postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei: etsi supplendo possit; secundum quosdam, restitutionem subterfugere, eo quod rependat æquale *Molfes.* 3. *tr.* 2. item *Maior. Palud. Ledesma, &c.* apud *Henr.l.*13.*c.*13. *Bon. d.*1.*q.*5.*p.*2. *nu.*5. vbi dicit, eam sententiam esse probabilem citatq; pro ea *Suar. & Fill.* sed malè, quia hi vel loquuntur tantum de primo medio anno, vel spectato solo iure naturæ, & secluso iure positiuo. Expresè autem eam sequitur *Quintan. tr.* 8. *f.* 6. vocatque veriorem contrariam. Vide etiam *Dian.p.*1.*t.*11.*R* 24.

7. Vt deuote, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur, siue ea ad Deum sit, siue ad sensum verborum, siue; vt ait *Caiet.* ad verba solùm.

solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat *Less.* supposito tamen animo orandi, & vacandi Deo. Vnde attentionem cõfusam saltē ad Deum, & ad verba includit, cum alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita commun. contra *Nau. Syl. & Con.* qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantum externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licet animo voluntariè inter ea distraharis. Quæ sententia, secundum *Lay. & Less* non est improbabilis, vtilis, tum scrupulosis, tum confessarijs, ne beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum: partim ob Doctorum authoritatem, partim quòd hoc præcepto tantū materiales quædam præces, earumque externa pronunciatio, (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; deuotio verò tāquam finis præcepti extrinsecus ad eius substātiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur, sine oratione enim internà, nulla est oratio; ergò hoc ipso, quod sub mortali ad orationem obligatis, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quod Ecclesia non possit per se actus internos præcipere potest enim eos præcipere, vt sunt necessarij ad actus externos debitè præstandos, vt sint actus virtutis. Quo modo cum possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna, virtuali saltem*: etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis quā *Bon.* & alij communiter dicunt manere ex actuali.

tuali, quamdiu non reuocatur expressè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompossibilem. Vnde licèt inuoluntariè distraharis, virtualiter tamen attendis. 1. Si in genere intenderis officium dicere, modo consueto, vel animo laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusa aliqua apprehensione, & proposito, opus consuetum faciendi recites. *v. Bon. d. 1. q. 3. p. 3.* Ex dictis resolues.

I. Is qui dubitat ob euagationem mentis, an aliquid omiserit, si probabilem coniecturam habeat, se dixisse, vel quia proposuit initio attendere, vel quia se reperit in fine v. g. psalmi, præsumere potest, se dixisse, si ex libro vel memoria, cæteroqui non errare solita, dixit: proindeq; melius erit si non repetat, ad vitandas anxias consuetudines, & scrupulos, & vt totum officium sine perturbatione decurratur. Ita *Binsfeld. c. 11. d. 13. Lay. c. 5.*

II. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, grauiter peccauit, teneturq; secundum sententiam communem. Horas repetere, nec fructus facit suos, qui non fecit opus præceptum, quod erat, vt deuotè oraret, *Sotus, Nauar. Regin. Ferm. Suar. Bon.* & *Trul. l. 1. c. 7. d. 17.* vbi ex *Nau.* addit, non excusari à mortali eum, qui recitationem horarum ita differt; vel ita se componi, vt aduertat se somno præoccupandum; v. g. si Completorium vesperi reseruet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere obrui. Quidam tamen Doct. paulò ante citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem; eo quòd substantia operis sit impleta, absq; circumstantia deuotionis. Multòq; magis, ac probabi-

babilius ijdem negant obligationem restitutionis; eò quòd ad illam tantum teneantur, qui officium omiserunt, non qui distractè dixerunt. *v. Bon l. c. Less. Lay. & Dian. tr. de horis R. 1. & 2. Escob. t. 5. E. 6 c. vlt. n. 62.*

III. Cum recitatione officij coniungere actiones, quæ notabiliter non impediunt (v. g. induendi, abluendi) veniale est, si fiat sine causa; alias nullum *Escob. l. c. c. 7.* Qui verò aduertenter occupat se aliqua re incompensibili cum attentione interna, v. g. scriptione, lectione, &c. grauiter peccat, & præcepto non satisfacit; atque adeò tenetur repetere. *Nau. Suar. Bon. Trul. l. c.*

DVBIVM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum.

Resp. I. Clerici beneficiarij, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, vt de ijs possint liberè disponere. Vbi rectè notat *Nau.* hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus, proindeq; si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimo viuat, de reliquo libere posse disponere. Ita *communiter* quia id acquisiui vt stipendium sustentationis quasi mercedem operis præstiti.

Resp. II. Probabilius etiam est, contra *Nauar. & multos Canonistas.* Beneficiarios non regulares (secus enim est de Regularibus vt *v. Lugo t. 1. d. 4. f. 1. n. 1.*) absolute esse dominos omnium suorum prouentuum, ideòq; etsi in profanos vsus expendant, non teneri ad restitutionem. Est cõmunior inter recentiores, apud *Bonf.*

Mald.

Mald. Bon. d. 4. p. 1. ex S. Th. Soto, Mol. &c. tum quia fructus faciunt suos, vt supponit Trid. sess. 24. c. 12. tum quia aliqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios vsus) omnesq; eorum donationes, & contractus essēt inualidi, & vt tales à Iudice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cum nunquam sit factum, præsumi non debet esse faciendum. C. Lugo d. 4. n. 1. Quo non obstante, teneri eos ad bona Ecclesiastica, congruę sustentationi superflua, expendere in pios vsus tam est communis sententia, vt C. Lugo d. 4. n. 10. dicat, nimis singularem esse sententiam Petri Hurt. & Dian. dicentium, eos satisfacere, si (seclusis grauibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus, quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium eius, quod congruæ sustentationi superest v. C. Lugo loc. cit. vbi plurimis pro se citatis Auth. ostendit, Toletum Mol. & Bon. malè citari pro contraria sententia; imò ipsummet. Hurt. & Dian. in ea non perstitisse, atq; nulla, vel authoritate, vel ratione fulciri: ad deniq; suam multis probat, præsertim ex Trid. sess. 21. c. 5. de ref. ostenditq; istam obligationem nasci ex iure, non tantum humano, sed etiam diuino naturali. Vide etiam Bon. l. c. p. 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur quæ necessaria est ad status, familiæ sustentationem secundum conditionem status, gradus, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. Bon. l. c. Mol. Lay. C. Lugo &c. Vnde resoluuntur hi Casus.

I. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium, quia plus requirit Episcopus, quā Diaconus; Decanus quam Canonicus; Canonicus

nicus in Ecclesia principali, quàm Parochus; debilis & tener, quam robustus, & valens: & quod sufficit in vno loco, non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad vsum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat, quod Beneficiarius emerserit ex humili; quò minùs possit statui suo conuenientes sumptus facere, vt ex *Molin.* docet *C. Lugo loc. cit. ai, Bon. l. c. nu.* 8.

II. Nomine congruæ sustentationis, etiam intelligitur, debita hospitalitas, non tantum in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam vrbanos. *Ca. Lugo nu. 66.*

III. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest soluere ex reditibus Ecclesiasticis; non item, quæ contraxit ante Beneficium obtentum, nisi sit pauper. *Ibid. n 67.*

IV. Potest Clericus ex bonis superfluis, licitè in studijs alere suos consanguineos si aliunde non habent; eò quòd parentes, vel nolint, vel non possint alere in studijs. *ib. & Bon. p. 2. n. 13.*

V. Si habet sorores pauperes, vel filios spurios ex fructibus Beneficij dotare licet, si aliunde non potest: quia naturali iure debet illis alimenta, in quorum locum succedit dos *Mol. Bin'f. &c.* Cauendum tamen sub mortali, ne vel illas notabiliter supra statum exaltet; vel hos legitimis æquet: etsi nobilis plus possit dare, quam alius infimæ sortis. *v. Lay. l. 4. tr. 2. c. 3. n. 4.*

VI. Si bona superflua expendat in vsus profanos, v.g. in venationes, canes, equos, parasitos, ludiones, luxum, in amicos, cognatosq; ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili

tabili in genere prodigalitatis, quæ longe maior est, quam in genere furti) grauiter peccat quidem, non tamen tenetur ad restitutionem; quia est dominus fructuum, & consequenter neq; is qui accipit. Ita contra *Nau. &c.* communiter Doct. alij ex *Trid. sess. 21. c. 1. Azor. t. 2. l. 7. c. 8. quæst. 2. v. Lay. l. 4. t. 2. c. 3. n. 4. Bon. d. 4. p. 2. n. 9.* & *p. 4. num. 1. &c.*

Quæres I. Quæ teneantur in pios vsus expendere? *Resp.* Ea omnia, quæ acceperunt, siue ab Ecclesia, siue ab alijs, tanquam procuratores cultus diuini; non autem illa, quæ vel in cultum diuinum oblata non sunt, vel iam ab Ecclesia in cultum diuinum sunt expensa *C. Lugo d.* 4. Ratio, quia priora habent annexam obligationem religionis posteriora non: vel si habuerunt, ea iam est extincta, per expensionem in pios vsus. *Vnde resoluuntur.*

I. In profanos vsus expendi possunt à Clericis bona patrimonialia, eaq; quæ hæreditate, industria donatione, alioue modo, vt Laici, acquirunt, viuendo interim ex Beneficijs. Item quasi patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem vt Clerici, non tamen vt reditus Beneficij, sed vt stipendia alicuius officij Clericalis, v. g. ratione concionis; pro Missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniuersarijs &c. *Sanc. C. Lugo l. c. nu. 23. Bon. p. 2. nu. 19.*

II. Probabilius est, in profanos vsus posse expendi distributiones, siue præsentias (vt vocant) quæ Beneficiarijs ob præsentiam in Choro distribuuntur. Ita *Syl. Bon. C. Lugo nu. 24. Bon. p. 2. nu. 17.* contra *Sanch. &c.*

III. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vica-

Vicariam non collatiuam, sed ad nutum amouibilem possunt expendi in vsus profanos: quia non sunt fructus Beneficij, (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi patrimonialia. *v. C. Lugo n. 28.*

IV. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in vsus profanos: quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficij, & dat alteri, qui id Beneficium non habet *C. Lugo l. c.* contra *Bon. &c.* Secùs est de eo, qui Beneficium habet in commendam; quia substituitur loco Beneficiarij. *Ibid.*

V. Partem, quàm Clericus parcè viuendo, sibi seruat ex congrua sustentatione, licitè expendit in vsus profanos; quia expensa est iam antè in vsus pios *ibid.* & *Bon. d. 4. p. 2. n. 14.* ex *Mol.*

Quaeres II. Quid intelligatur nomine vsus pij? *Resp.* Qui vel ad cultum diuinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur: v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria, siue ad naturam, siue ad statum seruandum: item in vsus religiosorum, in Capellanias, Missas, suffragia pro defunctis, hospitalia, &c. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I. Si Clericus superflua expenderit in vsus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere; quia obligationi bonis ijs annexæ non satisfecit & adhuc potest satisfacere, cùm bona empta pretio æquiualeant. *C. Lugo n. 43. vid. Bon. n. 20.*

II. Qui in vsum profanum, à Clerico bona accipit dono, ex superfluis, potest excusari à peccato si eum non induxit ad talem donationem, neque per eam Clericus redditur impotens

tens ad superflua expendenda in vsus pios. ✠ *Card. de Lugo num.* 40. Quia Clericus ex patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

III. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non tamen nisi ad causas pias: etsi enim vbi consuetudo inualuit, etiam in vsus profanos validè testentur, peccant, tamen mortaliter *v.Less.l.2.c.19.d.4.Lay.l.c.Bon.d.4.p.4.n.3.& 5.Trid.sess.2.cap.1.de ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ; quæ licèt superueniat testamento iam condito, facit tamen illud conualescere. *Sanc.Salas,Dia.p.8.t.3.R. 99.v.supra.l.3.t.5.c.4.*

DVBIVM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes, officia, actiones ijs prohibeantur?

Resp. I. Clericos maioribus ordinibus initiatos, vel etiam minoribus, si habeant Beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsurā, & vestem Clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diuersi coloris virgæ ducantur, nec partita seu dissecta.

Resp. II. Quoad artes, prohibetur macellariorum, tabernariorum, ioculatorum, quorum etiam ludis, vti & hastiludijs prohibentur interesse. Item medicorum aut chirurgorum, vbi opus incisione, aut adustione; nisi vt habet *Nauar.* erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp. III. Quoad officia, prohibetur (si sint beneficiati, vel initiati sacris) officium Iudicis in causa sanguinis, Aduocatorum, Patronorum Tabellionum, seu Notariorum, in placitis secularibus,

laicibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc liceat, v. g. aduocare pro Ecclesia, pro personis coniunctis & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotijs secularibus *Sayr. l. 12. c. 25. n. 6.* (qui tamen concedit instrumenta ab eo facta valere,) *Bon. in precep. d. 10. q. 3. p. vlt. Lay. l. 2. t. 1. c. 8. n. 4.* & notat, consuetudine inductum esse, vt officio Cancellarij, Consiliarij, imò etiam Iudicis fungi possint in causis ciuilibus.

Resp. IV. Quoad actiones, prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare venationi clamosæ vacare (quod addo, quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipi tres vel falcones alere pro venatione, aleis aut taxillis ludere, mercaturā aut negotiationē lucri causa, (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certe talis, qua cum nullum periculum aut scandalum immineat. *Less. l. 2. c. 5. d. 9. n. 40. Caiet.* tamen *V. Clericus*, contra *Angl. & Nauar.* docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas contumacia, contemptus & scandalum. *v. Lay. l. 5 tr. 8. c. 12. nu. 2. & 3.* Nec refert, ait, quod trasgressor sit excommunicandus: quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non nisi contumax post monitionem incurrit. Quod tamen vniuersim *Nauar.* putat esse laxius, maximè cum Canones vtantur verbo præcipio. Vnde ait esse mortale, si habitum vel tonsuram non gestent. Quod restringit *Bon. disp. 8. de sacr. q. 1. pu. vlt. num. 8.* si sint initiati maioribus ordinibus, aut habeant Beneficium, & tonsuram, vel habitum lungo tempore, absque iusta causa non ge-

stent

stent, tunc enim peccare mortaliter, citatque pro se *Regin. Nauar. Henr. Vasq.* Negat tamen *Sylu. & Lay. l. c.* si non sit notabilis excessus supra loci consuetudinem. Negotiari verò esse mortale, concedit idem *Laym. lib. 3. t. 4. c. 17.* & alij comm. Sed hoc *vide supra lib. 3. c. 3. dub. 7. de emptione, & venditione.*

CAPVT III.

De statu, & officio personarum secularium quorundam, præsertim iudicialium.

DVBIVM I.

Quæ requiruntur ad legitimum iudicium?

Resp. Hæc tria. Primum est iurisdictio, sine qua sententia nulla est, & peccatur mortaliter, vt ex *D. Th. 2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat Iudex sæcularis si personas, aut causas merè Ecclesiasticas ad se trahat: vti & Ecclesiasticus, si merè ciuiles. Nisi fortè per accidens ob defectum iustitiæ in foro seculari, aut nisi sint causæ miserabilium personarum. Porrò quæ causæ dicantur merè ciuiles, quæ Ecclesiasticæ, & quæ mixtæ, nosse oportet iudices, & iurisperitos, potestque videri apud *Lay. l. 4. c. 2. v. Card. de Lugo d. 37. s. 3.*

Secundum. Rectus processus, v. g. vt citetur Reus, & audiatur, &c. Nisi fortè expediat aliquando, cum delicta sunt atrocia, in fragranti crimine depræhensos subitò plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam Iudici supremo (dummodò crimen sit publicum) aliquando licere, sine citatione, defensione, & omni processu, Reum morti adiudicare, eò quòd factum notorium, & publicum, sit loco accusatorum, & testium neq; Reo ius defendendi se in iudicio relinquat, do-

cet *Nau. c. 25. n. 10. Less. Fill. Bon. d. 10. in praecepta q. 2. p. 2. nu. 5. v.* etiam *Card. Lugo d. 37. s. 5. Trull. l. 8. c. 1. d. 13.* Vbi tamen bene notandum, quod etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positiuæ, & iuris communis non tamen legis, seu iuris naturæ, ideoq; grauiter peccare Iudicem, qui in tali processu, v. g. contra sagas, quiduis licere putat. *v. Cautionem criminalem, c. 17. 18. 37. & seq.*

Tertium. Recta intentio, vt scilicet procedatur ex intentione iustitiæ. Vnde si Iudex procedat ex odio, aliovè sine malo v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra iustitiam, sed charitatem, aliamvè virtutem, mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.*

DVBIVM II.

De potestate, & officio Iudicis.

ARTICVLVS I.

Quid requirantur in Iudice?

Resp. I. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, qua sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & *Bon. d. 10. q. 2. p. 3.* Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorũ cognitione munus suum, & officium exercere non potest. *Vnde resoluuntur sequentes Casus.*

I Petens, aut suscipiens officium Iudicis (idem est de Medico, & Chirurgo, vt *v. infrà dub. 7.*) quo indignus est, ita vt probabile, sit inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. *Nauar. c. 25. Anton. Card. de Lugo d. 37. n. 1.*

II. Iudex carens necessaria scientia, non debet absolui, nisi facta renunciatione officij, vel

nisi

nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita S.Thom.2.2.q.76.ar.2. Caiet. Clauis reg. l. 12.cap. 13.n.2.Regin.l.25.n.575.Nau.c.25.Farin.3.p. q.3. ar. 16. Ratio, quia nullus potest officium, cuius munera obire nō potest, retinere, præsertim cum damno vel periculo proximi.

III. Si Iudex ex magna imperitia malè iudicet, tenetur ad interesse parti illæsæ, & ad expensas litis: vti etiam, quotiescumque notabile damnum, siue in substantia litis, siue in superfluis expensis, propter eius culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bonac. Card. de Lugo ll.cc.

IV. Si Iudex agnoscat errorem à se (etsi sine graui culpa) commissum, in præiudicium litigantis, tenetur, si potest citra infamiam, impedire errorem: v.g. monendo occultè partem læsam, vt sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem. Card. de Lugo l.c.n.3.

Resp. II. Iudex tenetur causas iudicare, & celeriter expedire. Quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine iusta causa differt. Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Iudex mortaliter peccat contra officium suum, differendo valde notabiliter causarum expeditionem, sine iusta causa. Syl. V. Iudex q.12. Clauis reg.c.12.n.8. Nau.c.25.nu.14. &c. cum Bon.d. 10.q.2.p.3.

II. In casu dicto, idem iudex tenetur parti læsæ damna & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt restituere: quia est earum iniusta causa. Ibid. Auth.ll.cc.

III. Si Iudex in exequenda causa, & proferen-

da sententia negligens, aut iniquus sit non tantum parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur: vt v. g. si mulctam pecuniarum, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere Reo, sine causa intermisit. S. *Thom. 2.2. q.67.ar.4.ad 3.Sylu.V.pæna q.28. Sal. Lay. l.3.t.2.c.5. n.7.* contra *Azor.*

ARTICVLVS II.

Quid Iudici seruandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos, 1. Via accusationis, cum est aliquis actor, qui spondet se obiecta probaturum. 2. Via denunciationis, cum deferens crimen non vult, suscipere onus probandi. 3. Via inquisitionis quæ triplex est. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges seruentur. 2. Specialis: quando de certa persona, & certo crimine quæritur 3. Mixta, quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale, vt si quæratur quis Caium occiderit.

Resp. I. Iudex sine vlla data occasione ex solo officio suo, potest instituere inquisitionẽ generalem, in qua tamen eius potestas non extendit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reip. nec cuiquam fit iniuria. Ac licèt quorundam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem, quia incommodo bonum cõmune præualet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. *Farin. Less. l.2.c.28.d.13.* Vnde resolues.

I. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub iuramento, non tenetur, imò nec potest prodere criminosum. *Lay.l.3.t.6.c.2.Less.l.c.*

II. Si tamen reuelet, peccat contra iustitiam,

(nisi

(nisi fortè cederet non tam in pœnam, quam certam eius, qui deliquit, emendationem, vel ad graue malum ab alijs aduertendum) cũ enim crimen, vt ponitur, probari non possit, ac proinde ex eius reuelatione non possit aliud sequi quam infamia, nullum habet ius reuelandi *Lay. ib. & l. 3. p. 2. c. 4.*

III. Si in hac inquisitione, ex relatione duorum vel trium deprehendatur alicuius criminis auctor, potest per tales testes contra illum procedi, vt habet praxis communis. *Lay. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 3. n. 12.*

Resp. II. Quando crimen est manifestum, & ignoratur auctor, licet Iudici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v.g. an Petrus fecerit; nisi infamia aliqua aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Iudicum, tum ex incommodis contrarij. Ratio posterioris patebit ex sequentibus. *vid. Bon. d. 10. in præceptum q. 2. p. 5.*

Resp. III. Vt Iudex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod iustam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa; tum quia Iudex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem vel confessionem Rei, vel euidentiâ facti, vel per infamiã: ad quam nõ sufficiunt duo testes, qui iurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum: sed requiritur, vt tumor sit sparsus per maiorem partem communitatis, id est, ciuitatis, viciniæ, vel monasterij, neq; à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxin communem bonorum virorũ, & Rerumpub. vt habet *Lay. l. c. & Less. dub. 15.*

leet. 19. ex alij *Bon. l. c.* Vnde resolues Casus.

I. Antequam Iudex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ ipsa infamia prius examinari debet, & probari per testes saltem duos, qui nominent personas, à quibus id publicè audiuerint. *Nau. Rub. de iud. Trul. l. 8. c. 1. d. 19.*

II. Iudex infamatum de vno crimine, v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine præuia infamia. *Salon. Caiet. Trul. l. 8. c. 1. d. 18.* nisi tamen crimina sint connexa, vel vnum sit circumstantia alterius. *Ib. & Sanch. 2. p. conf. l. 6. c. 3. d. 21.*

Dixi in Resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia præuia in casibus certis, quos v. apud *Less. l. 2. c. 29. d. 15. Bon. t. 2. d. 10. p. 5. Sanch. 2. p. conf. l. 6. c. 3. d. 19. Trul. l. c.*

ARTICVLVS III.

Quid liceat Iudici circa quæst. siue torturam?

Resp. I. Ad torquendũ Reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicuius grauis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus quam probabilem, qualia habentur, v. g. testis vnus omni exceptione maior, Rei confessio extra iudicium, item probabiliter etiam assertio duorũ, vel trium criminis sociorum, in criminibus exceptis, præterquam veneficij, (in quo, an ex sola denunciatione complicum, & quo modo procedere liceat. v. *Tan. to. 3. d. 4. de iust. dub. 2. & 3. Lay. l. 3. t. 6. c. 5.*) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius indicij adminiculo (nam fama sola non probat

sed

sed habet se instar accusatoris) *Laym. l. 3. tr. 6. c. 5. n. 9.* ex varijs. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quãdo argumenta, & indicia sunt valde efficacia, vt sic plena probatio eliciatur: nam confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in eà vsque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. *Less. l. 2. c. 29. d. 17. Delrio l. 5. ∫. 2. Laym. l. c.*

Dixi in Responsione, *si tamen torqueri potest*: quia quędam personę prohibentur torqueri, nisi in criminibus exceptis: tales sunt viri in magna dignitate constituti, Officiales Principum, Vrbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores eorumq; liberi; item impuberes, senes memoria vacillantes, prægnantes & nondum confirmatæ à partu. *Delrio ∫. 9. Binsf. t. 6. C. de Lugo d. 37. ∫. 14.* Vnde resolues.

I. Peccat iudex grauiter, si non prius omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quam ad torturam descendat.

II. Tortura simpliciter abstinendum est quando adest plena probatio criminis; quia ad hanc ordinatur tortura. *Nau. Less. l. c.*

III. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadauer occisi sanguinet ad præsentiam alicuius; si sagæ non possint lachrimari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus. *v. Delr. l. 5. Less. n. 176. Trul. l. 8. c. 1. d. 21.*

IV. Peccent Iudices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, iuramento abstringunt, ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. *Nau. c. 18. nu. 41. &*

§.25.n.36. Additq; idem esse, si (etsi sine iuramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, vt sibi contradicens circumstantiam aliquam reuelet, quâ conuincatur, & puniatur. *v. C. de Lugo d.40.n.1.*

V. Si iudex extorserit confessionem, per iniuriam, v. g. si torserit exemptos, si sine sufficientibus indicijs, si dolo malo, mendacijs fictâ impunitatis promissione induxit ad fatendum, vel aliter, (siue quoad substantiam, siue quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Iudex ad compensationem damnorum, vt docet *C. de Lugo d.37.s.14.n.157. v. Less.c.19. dub.18. Laym. l.3.t.6.c.5.* vbi etiam dolos bonos, quos *Delrio* suggerit Iudici planè reijci. *v. Tan.t.3.d.4.q.2.d.2. Trul.l.c.*

VI. Licet Reus confessionem iniustè extortam postridie ratificet, nihilominus Iudex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti: quia cum confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *L. penult. ff. de quaest.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta, vt iniusta. *Nauar. Salon. Less. Sayr. Trul. l.c. d.10.*

Resp. II. Grauius torqueri potest, contra quē grauiora sunt indicia, non tamen ita, vt moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Vnde si hic excedatur, confessio extorta erit inuoluntaria, & habenda pro nullâ etiamsi extra tormenta coram Iudice ratificet, metu nouae torturae. *Lay. c.5. n.11.*

Resp. III. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi noua criminis indicia superueniant: quia per torturā priora eli-

fit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam reuocet coram Iudice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore; tum ob inconstantiam. Si verò tertio tortus ac confessus, tertio retractet, absoluendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem, ideoq; nullam *Less. cap. 29. d. 17.* Excipiunt quidam, si indicia sint grauissima, quæ violentam præsumptionem pareant, crimē maliciosè à Reo negari. *Lay. l. c. v. C. de Lugo d. 37. nu. 156. Dia. to. 3. t. 6. R. 16. & 23. Trul. l. c. v.* infrà *hic dub. 6. & 7.* An quando, & quomodo Iudex possit interrogare Reum de complicibus. *v. Trul. l. 18. c. 1. d. 22.*

ARTICVLVS IV.

Quid seruandum Iudici circa sententiam, & pœnam?

Resp. I. Iudex debet iudicare secundum leges. Vnde inferior Iudex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere etiamsi actor consentiat, nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret Epijkia, vel nisi de priuata tantum iniuria actoris ageretur. *S. Th. 2. 2. q. 65. a. 5. Regin. lib. 25. nu. 643. Bon. & c. Trul. l. 8. c. 1. d. 12.*

Dixi, *inferior*: quia supremus, ob iustam causam id potest: sine causa tamen grauiter peccaret; secundum *Caiet. V. Iudex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Iudicem pro liberatione Rei. *v. Bon. l. c. & Trul. l. c.*

Resp. II. Si in aliqua causa fuit Aduocatus, in eadem Iudex esse, & sententiam ferre non potest, *L. eos in princ. c. de appell. & L. Prater. de iurisf.* quia iudicium eius habetur suspectum, propter

affectum ad vnam partē vt ex communi Doct. docet Sanch. l. 3. Consil. c. vn. dub. 26. (additque num. 3. sententiam non fore validam: quod tamen alij negant, si sit iudex ordinarius) C. de Lugo de iust. d. 41. s. 1. n. 4. v. etiam. Dia. p. 3. t. 5. misc. R. 56. vbi ex Corduba sentit talem Iudicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundum leges, altera parte inscia iudicet.

Resp. III. Quem Iudex priuata scientia scit esse nocentem, si iuridicè sit probatus innocens non potest condemnare: quia iudicat vt persona publica, ideòq; sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundum allegata, & probata, præsertim in fauorem Rei. D. Th. 2. 2. q. 67. Nau. c. 25. Caiet. Fill. Less. Bon. d. 10. q. 4. p. 2.

Resp. IV. Quem Iudex priuatim scit esse innocentem, si iuridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest; v. g. impediendo accusationem, extrahēdo iudicium, aperiendo carcerem, (si sine maiore malo potest) remittendo causam ad superiorem: & si sic nihil efficiat probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum S. Th. l. c. ob rationem paulò ante datam, quod possit condemnare verius tamen videtur contrarium, quod cum alijs docet Less. l. 2. c. 29. d. 10. Sed, V. Iudex Petr. Nau. Fill. Bon. d. 10. q. 2. p. 2. nu. 2. Tol. & v. C. Lugo d. 37. s. 14. quia directè occidere innocentem est intrinsecè malum: ergo quomodocunq; sciatur esse innocens, erit peccatum Less. l. c. In causis tamen ciuilibus & criminalibus minoribus, vbi tantum agitur de pœnis pecuniarijs, potest etiam Iudex, secundum hos auctores, simpliciter procedere secundum allegata & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum:

grum: tum quia Respub. habet potestatem in bona suorum ciuium, quando bonum publicum id requirit; vt in hoc casu, ne forma publicorum iudiciorum cum populi scandalo euertatur, *v.Lay.c.2.n.8.Less.d.10.Bon.l.5.nu.4.*

Quæres I. Quid faciendum iudici, cum vtrimque sunt sententiæ probabiles in quæstione iuris, v. g. an ex testamento minus solemni debeatur hæreditas.

Resp. Debet ferre sententiam secundum opinionem de iure probabiliorem, saltem si sit Iudex supremus. Neq; tunc videtur tenendum, quod quidam docent, eum satisfacere conscientiæ, si causam adiudicet defendendi se probabiliter, licet altera probabiliùs. Ratio, quia Iudex est constitutus, vt secundum merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi cõsona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum.

Dixi *si supremus sit*; quia si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore Iudex inferior videtur secundum eam posse iudicare, licet minus probabilem; quia videt probabiliorem, cum honoris sui præiudicio, reuocandam in superiore tribunali. *Lay. l.1. tr.1.c.5. §.3.n.16.*ex *Sylu.Vasq.&c.v.*tamen *C.de Lugo d. 37. s.10.*

Resp. II. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit vni eorũ adiudicare totum pro suo arbitrio, cum vterq; æquale ius habeat; sed suadebit compositionem; imò etiam imperabit, in casu nimis intricato, (alias enim non licet) vel vni dimidium, & alteri alterum dimidium iuris aut rei, de qualis est, adiudicabit memor interim axiomatis: quod *si partium*

iure sint obscura, potius fauendum sit Reo, quam Actori. Ibid. Bon. de peccatis d. 2. q. 4. p. 9.

Quares II. Ad quid teneatur Iudex, qui sententiam iniustam tulit?

Resp. I. Si dolo, vel (vt dixi *d. 2. a. 1.*) magnà imperitià id fecit, litem fecit suam, id est damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. *Bon. d. 10. q. 2. p. 4.* ex S. *Thom. & c. v. suprà d. 10. a. 1.*

Resp. II. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetrauit, alijs dignioribus neglectis) per obliuionem, ex humana fragilitate errauerit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex proprijs, cum iniuriam formalem non intulerit, neq; aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potius (secundum aliquos) cum culpam Theologicam non commiserit; debet tamen reuocare sententiam, si potest sine graui incommodo, *Lay. l. 3. t. 6. c. 2. n. 11.*

Quares III. An sententia Iudicis iniusta obliget in foro conscientiæ.

Resp. Sententia iniusta ex natura rei, aut ex omissione ordinis iuris simpliciter necessarij, siue feratur per falsò allegata, & probata, siue ex Iudicis iniquitate, nullum habet robur in foro conscientiæ, maneatq; parti læsæ, tametsi non appellet, ius suum, licebitq; si absq; scandalo possit, recuperare bona. *S. Th. Sayr. Bon. d. 10. q. 2. p. 4. Tru. l. 8. c. 1. d. 7.* Ratio. Quia sententia eatenus obligat in conscientia, quatenus habet rationem iudicij; hoc est, vt est determinatio iuris & definitio iusti.

Dixi, *in foro conscientiæ*, quia in foro externo vbi non tam veritas facti, quam probatio iuridica spectatur, sententia prolata seruanda est, ad

cultan-

euitanda scandala, & incommoda: neq; elapso termino, (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege sic statuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, vt litium sit finis. *Trul.l.8.c.4.d.7.* ex *Sayr. &c.* Vnde resolues.

I. Is cuius bona per sententiam manifestè iniustam adiudicata sunt alteri, potest (nisi alter iustè præscripserit) per occultam compensationem eam recipere; quia recuperat ius suum. *Ibi.*

II. Qui sciens per iniustam sententiam mala fide, accepit bona, tenetur ea semper restituere nec vnquam præscribere potest. Quia sunt aliena, & possessor malæ fidei nunquam præscribere: imò tenetur expensas restituere, & cōpensare damna, etiamsi pars læsa non appellauerit, cum non renunciet ideò iuri suo.

III. Qui bona fide rem postulauit à Iudice, & bona fide accepit intelligitq; ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam iniustam tenetur eam, non tamen expensas restituere. Si vero possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, nō tenetur restituere, quia legitime præscripsit. *Salo. Say Trul.l.c.*

Quæres IV. Quid liceat Iudici circa munera?

Resp. I. Etsi à partibus munera liberalia accipiens, aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum peruertendi iustitiam; acceptorum tamen dominium comparat, spectato iure naturæ.

Resp. II. Etsi lex positiua munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem, ante sententiam Iudicis, nisi lex exprimat, quod non illicita tantum, sed etiam inualida sit acceptio. *v. Bon. in 8 præceptum q. 2. p. 8.*

p.8. Laym. l.3. tr.4. c.4. n.9. & 10.

Resp. III. Si Iudex iniustè extorqueat munera nolens facere quod iustum est, & debet, nisi ea dentur, tenetur restituere: vti etiam si quid datum sit ad redimendam vexam, v. g. ne iniustè faueat parti aduersæ; ne causam nimis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit datorem remittere obligationem restituendi, Lay. l. c. ex Gab. & Rebell. &c.

DVBIVM III.

Quid sit officium Aduocati?

Suppono secundùm omnes, in Aduocato quatuor requiri, scilicet scientiam conuenientem, iustitiam causæ fidelitatem, & pretium iustum: quod si taxatum est, non licet vltra hoc accipere: vbi non est taxatum, sufficit iustum naturale, vt v. apud Bon.

Resp. I. Non potest sub graui peccato suscipere causam, quam scit esse iniustam. Ex causis autem ciuilibus, in vtramque partem probabilibus, & dubijs, potest vtramuis, etiam minus probabilem tueri; dummodo cliens de minore probabilitate moneatur. Vasq. Sal. C. de Lugo, Dia. t. 1. p. 2. R. 4. Quia vtraque pars habet ius proferendi suas rationes in iudicio, ergo etiam Aduocatus patrocinandi: neq; semper est verius, quod videtur probabilius; & fortè aliud erit iudicium Iudicis. Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9. & suprà l. 1. c. 2. d. 2. & in præcepta d. 10. q. 3. p. 4.

Dixi, Ciuilibus: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes actoris, qui in tali casu grauiter peccat contra Reum; ergo etiam Aduocatus Fill. t. 40. c. 1. Neq; quando actor contra possessoré agens, scit se nihil posse, euincere, sed rem mansuram semper dubiam: quia

tunc iniustè vexatur possessor; pro quo tandem Iudex debebit iudicare vt *v. C. de Lug. de iust. d. 41. n. 7. Salas in 1. 2. d. 1. f. vlt. n. 108.*

Resp. II. In causa criminali, potest Reum etiam fontem defendere, vt mortem aliàmve pœnam euadat: quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi conuictus; ergò potest per se, vel alium, eam auertere, donec conuincatur. *Bon. d. 10. q. 3. p. 4. n. 7.*

Resp. III. Aduocatus tenetur pauperibus in extrema, vel graui necessitate, gràtis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis *Nauar. Caiet. Less. Fill. Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Aduocatus, qui sciens patrocinatur causæ iniustæ, tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Vnde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis, quia fuit illi causa positiua damni: (similiterq; si causam dubiam tueatur, eamq; obtineat fraude; quia intercedit iniustitia, ratione partis aduersæ) Clienti verò suo, tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ iniustitiam. Quod addo, quia si clienti constabat causæ iniustitia, non tenetur illi restituere. *Bon. d. 10. q. 3. p. 4 Less. l. 2. c. 3. d. 5 Fill. Lay. Tau. q. 4. dub. 6. num. 127.*

II. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri, quando defendit articulum iustum causæ iniustæ, vt sic Aduersarium vexet impediat, differat, aut peruertat, docet *Trul. l. 8. cap. 5. d. 3.* ex *Cai. Sair. &c.* Quia censetur defendere causam iniustam.

III. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis:

litatis: ita vt vix moraliter sit spes obtinendi, eò quod apud Iudices semper reijciatur, regulariter non licet suscipere: tum quia facit, vt cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat; tum quia talis communiter non habetur probabilis. *C. Lugo de iust. d.* 41. Quando autem cliens habet bonum ius in causâ possessioni, non tamen in proprietate, an liceat Aduocato eum defendere in causa possessoria; (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alij. *v. Fagund. in p. 8. c. 47. nu. 13. Molin. to. 1. tr. 2. d. 81. C. de Lugo l. c. nu. 10.*

IV. Aduocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare eius æquitatem, & probabilitatem eamq; clienti indicare sincerè, si enim falsà promissione, vel inani spe victoriæ sumptibus inuoluat, tenetur ad restitutionem. *Bon. de pet. d. 2. q. 4. p. 9.* vtj, & si qualitatem ac statū causæ, seu periculū eius perdendæ indicare neglexerit, & cliens eo cognito litigaturus non fuisset. Quod si dubium sit, an eo casu litē prosecuturus fuisset, neq; id vlla diligentia cognosci possit non teneri Aduocatū ad damna resarcienda, docet *Bardi d. 4 s. 19.* quod melior sit cōditio possidentis, dū de dāno illato nō cōstat.

V. Si clientis causam minus probabilem dicat esse omninò iustam, tenetur de damno, si cliens cognito causæ dubio, non fuisset litigaturus. *Bon. l. c.*

VI. Si in progressu causæ iniquitatem videat tenetur mox monere clientem, & suadere, vt desistat: alias ad restitutionem damnorum obligabitur: quia cum stipendio sit conductus, tenetur ex iustitia monere. *Tan. l. c.* Neq; potest vel ipse, vel Iudex suadere compositionem, cum

damno

damno partis: quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi & metu, non tenetur, quia nulli facit iniuriam. *Valen. Azor. Less. Laym. Bon. l. c.*

VII. Non potest absolui qui paratus est quasuis causas deferendas suscipere. *Sayr. l. 12. c. 23. nu. 18.*

VIII. Non licet cum cliente conuenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cæptam, vel post finitam, ex *c. Infames, 3. q. 7.* quia postquã sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v. g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit: quia id grauiter prohibetur. *L. Sumptus ff. de pactis. L. Item cod. de proc. c. Arceantur 3. q. 7. L. Si qui, eod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu non obligatur ad restitutionem, si iustum pretium non excedat, & dolus ac fraus absit. *v. Sylu. V. Aduocatus. Nau. c. 25. Fill. Laym. Bon. Sanch. l. 1. Consil. c. 7. d. 9. & l. 37. & C. de Lugo l. c.*

IX. Peccat Aduocatus, 1. Si cum non sit idoneus officium Aduocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini, ff. de Aduoc. S. Thom. 2. 2. qu. 71.* estq; peccatum ex genere suo mortale. 2. Si defendat causam iniustam secundum dicta. *c. 3.* Si ob nimias dilationes, illicitas subornationes testium, &c. notabiliter officiat parti aduersæ, habenti alias iustam causam, &c. *v. Nau. cap. 25. Fill. qu. 3.* 4. Si vtrique parti patrocinetur; quia repugnat, vt vtramq; partem æquè defendat. *Sylu. Sanch. cons. p. 2. l. 6. c. 7. d. 7.* In diuersis tamen causis, secluso scandalo, non repugnat.

pugnat. 5. Si in eadem causa, in quâ est Iudex vel Assessor, agat Aduocatum; quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. *Sylu. v. Aduoc. q. 2.* 6. Si (tametsi defendat causam iustam) producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè iusta Aduersarium decipiat, dummodò nulla vtatur falsitate, v. g. allegando falsa, &c. *S. Th. 2. 2. q. 71. a. 3. Sylu. Sanch. consl. p. 2. l. 6. cap. 7. d. 8. Trull. l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam; vel leges bonas in falsos sensus, sciens prudens detorqueat. 8. Si in grauamen alterius partis quaerat dilationes ad rem non facientes. *v. Fill. Trull. l. c.* 9. Si accipiat mercedem iniustam. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud iustum, quod habetur tale iudicio prudentum, attenta qualitate negotij, dignitate, scientia, & peritia Aduocati, & labore quem impendit, ac demum consuetudine approbata. *v. Trull. l. c. d. 5.* 10. Si contractum vsurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriae ignoret, (vnde si graue damnum clienti obueniat, tenetur compensare) vel intelligere non studeat.

X. Peccat Aduocatus contra iustitiam, si rationes, & fundamenta clientis, quem iustè defendit, vel secreta causae, detegat aduersario, vt ex alijs probant *Fagund. in p. 8. c. 47. n. 13. v.* etiam *C. de Lugo l. c. n. 6.* teneturq; ad restitutionem, si eam ob causam cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam, in fauorem clientis. *Azor. Fill. & c. ll. cc.* Limitant tamen

aliqui

aliqui; nisi periculum sit, ne pars aduersa graue damnum iniquè patiatur; quia aiunt, quilibet potest sine suo damno, graue damnũ alterius prohibere. *v. Less.p.2.c.31. Azor. Regin. Pill. Lay. l.1.t.1.c.5.n.18.* Verùm hanc limitationem, cùm *S. Th.* alij non admittunt, nisi fortè Reus capite plectendus esset, & accusator iniustè procederet, tunc enim, aiunt; Aduocatus accusatoris deberet falsitatem prodere; si tamen spes esset profuturum, accusatore priùs monito, vt desistat. *vid. Card. de Lugo l.c.*

XI. Aduocatus, si causarum expeditiones, cum præiudicio clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem; vti & omnium damnorum, quæ per eius imperitiam, malitiam, negligentiam, cliens aut auctor incurrit: non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed maiorem vel minorem, pro causæ qualitate. *v. Pill. Bon. in prac. 8.d.10.q.3. Less. l.2.c.39.d.9. Lay. l.1.t.1.c.5.*

DVBIVM IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarij, Notarij, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ij omnes iustè fideliterq; exercere suum officium, siue ex debito muneris tantùm, siue etiam ex iuramento. Item tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamq; diligentiam adhibere præstando omnia necessaria, terminos iustos petendo, & appellando, cùm fuerit necessarium. *Bon. Escob. & comm.* Vnde resoluuntur sequentes Casus.

I. Peccant si odio, vel amore, spe, vel timore abutantur officijs suis, si secreta seruanda non seruent, si partibus, vel earum solicitatoribus, alijsue,

alijsue, tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium maius iusto, vel vltra pretium taxatum; si lites iniquas inadeant, &c.

II. Referens peccat, 1. si defectu studij, vel per iniuriam, malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. si sit partialis, conetur que vnius partis iustitiam magis, quam alterius explicare. 3. si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam euulgetur, vnde possint grauia incommoda sequi, v. g. Iudex recusari, &c. *v. Escob.*

III. Secretarius peccat. 1. Si iuramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus sine præscriptio Iudicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, siue exagerando, vel imminuendo, siue immutando, aut inuertendo. *Escob.*

IV. Tabellio, siue Notarius publicus peccat, 1. Si sine sufficienti peritia, (v. g. clausulas communes &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si iuramentum violet. 3. Si in depositione testium, aliquid addat vel detrahat, non leuis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat, cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, vt pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis vsu destituti. 8. Si testes falsos admittat. 9. Si solemnitates necessarias, ex ignorantia culpabili, vel malitia, prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, vnius rogatu, & alterius damno, non exhibeat

si con-

si conficiat instrumentum vsurarium, vel falsũ præsertim in damnum tertij; si faciat, vt processu, & causæ veniant ad alios Iudices, vel Referans, &c. quam ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Iudicem. *Escob. v. Lay. l. 3. t. 7. c. 2. Bon. in prac. disp. vlt. p. vlt.* 11. Si secretum violet, v. g. aperiendo parti aduersæ dicta testium, ante eorum publicationem; quod esse mortale contra iustitiam docet *Trul. l. 8. c. 7. n. 3.* ex *Nau. c. 25. n. 52.* 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata. *Nau. l. c. n. 53. Syl. v. Tabellio Trul. l. c.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum processu neget. 14. Peccat grauiter, si amisso instrumento antiquo publico, vel testamento, aliud simile confingat.

V. Procurator peccat. 1. Si litem procuret iniustam. 2. Si plures causas suspiciat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm iustum. 4. Si suadeat Reo, vel parti, vt iniustè veritatem neget. 5. Si sua iniuria, negligentia, aliave culpa, causa fit, vt lis perdatur 6. Si nomine partis iuret, sine particulari eius informatione, cum periculo peiurandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. *v. Escob. Lay. l. c. Bon. q. 3. p. 4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam. 9. Si differat causam vel peruertat Iudicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. *v. Sayr. l. 12. c. 24. Fil. t. 40 c. 10. n 294. Trul. l. 8. c. 6. d. 1.*

DVBIVM V.

Quod sit Officium Accusatoris?

Resp. Vt in accusatione seruetur iustitia, caueunda

benda sunt tria. Primum est, calumnia, id est, impositio falsi criminis, vel eius, quod sufficiēter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnā talionis vel aliam arbitrio Iudicis. Secundum est; præuaricatio, id est collusio cum Reo, & simulata tantum accusatio. Quæ in criminalibus, si Reipub. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est, tergiuersatio accusationis inchoatæ, absque iusta causa. Quod addo quia cum causa, v. g. ob imperium Principis, vel Iudicis, quod intersit Reipub. talem personam non puniri, vel infamari, vel quod in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se errasse, si incipiat dubitare de crimine, si videat se non posse probare. *Fill. t. 40. c. 7. nu 205.*

Quæres, An & quis teneatur alterum accusare?

Resp. I. Priuatum rarò ad id teneri: tum ex praxi timoratorum; tum quia alias tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi I. *Priuatum*: quia si quis à Repub. stipendium ob hoc accipiat, v. g. fiscalis, &c. tenetur ex iustitia, & consequenter ad damna, ex omissione accusationis secuta *Fill. Bon. in 8. præc. d. 10. q. 3. p. 1.*

Dixi II. *Rarò*: quia si ita exigat bonum publicum, v. g. si proditio imminens, vel graue damnum vitæ innocentis, aliter auerti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam priuatus accusare, vel saltem denunciare: idque tamen ex charitate tantum, quæ restitutionem

non

sōn importat. *Vill. Bon. l. c.*

Resp. II. Accusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores infames; idque in pœnā criminis. 2. Filij, serui, suos parentes vel dominos, ob reuerentiam. 3. Clerici in causa sanguinis ob indecentiam. *Less. l. 2. c. 3. d. 5. Bonac. loc. cit.*

Resp. III. Non teneris, imò nec debes etiam posito superioris præcepto, denunciare crimen 1. Si delinquens emendatus est sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum imminent alijs; nec crimen est notoriū quia sine causà proximi infamia sequetur *v. sup. l. 1. t. 3. c. 2. d. 4.* Si crimen nosti sub secreto naturali, tanquam consultor, aduocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel rem pub. injustè vexaret, nec vellet desistere. *Card. de Lugo de iust. d. 14. num. 142.* 3. Si inde immineat graue periculum honoris, vitæ, & rerum tuarum. 4. Si etiam probare cogereris nec posses. *v. Card. de Lugo d. 38. s. 2.*

DVBIVM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam & plenam in iudicio probationem, requiri duos testes, eosque debere. 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum ijsdem circumstantijs, deponere; alioqui erunt testes tantum singulares, vt vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione maiores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quo minus testari possent, iuxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc

Hinc à testando reijciuntur. 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimicis. 5. Sanguine iuncti, & domestici, excepti quibusdam casibus, apud *Less. l. 2. c. 3. n. 38.* 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ inopes & viles. 10. Deliri & semifatui; ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæres I. An, & quando teneatur quis testari. *II.* Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non teneri quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium est, ad auertendum grande malū proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cum Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoq; nec teneberis restituere, vt contra multos docent *Valent. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum: si quod autem ius nascatur partis ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imo etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui à Iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cum sit efficax & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docet *Mol. Less.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantum est, & inobediens; non autem iniustus *Less. l. 2. c. 17. & 20. Vid. Bon. Lay. ll. cc.*

Resp.

Resp. II. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modo tamen non sit necessarium ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere etiamsi iurasses te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cum iure naturæ teneatis ad contrarium *v. Lay. c. 4. num. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *Card. de Lugo de iust. d. 39. nu. 10.* Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam: v. g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Laym. l. 3. t. 6. c. 4. n. 5. Mol. d. 5. n. 5.* 6. Si alter probabiliter in facto, non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est, inquirere de delicto. *vid. Azor. 3. p. 1. vlt. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare, cum pati suo damno, periculo etiam vitæ, si Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter*. Ratio, quia in damno æquali, potius habenda est ratio innocentis. *v. dub. seq. a. 1.*

Dixi

Dixi I. *Sciens*: quia si ex ignorantia inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi Reus damnetur. Ratio quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l. 2. c. 30. & Lay. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur casu, quod tenetur testari. 4. Si iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu vt mendacium absit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less. & Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon. d. 10 q. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet; sine præuia accusatione saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interroga

legi-

legitimè *Azor. Less. Fill. Lay. Bonac. &c. Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

II. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimè interroget; quia nõ tenetur parere cum graui suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Less. Fill. Lay. l. c. Sanch. l. 6. consil. c. 3. d. 31. Salas. C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo constet an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, alijsve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare *Caiet. Nau. c. 25. nu. 43. Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

IV. Si Reum iuridice quidam interroget Iudex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest Reus (idem est de teste) licet sciat semiplene probatum esse, id negare, si exijt quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Iudex veritatem sciret non posset interrogare. Ita cum S. *Th. q. 69. a. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 34. Dia. 3. p. 2. 5. misc. R. 66. C. de Lugo d. 40. n. 4.*

Resp. II. Etsi communior, & verior sententia sit S. *Th. 2. 2. q. 69.* si Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Syl.* docet *Sà, & Less.* non teneri saltem sub mortali, in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi, & nullum graue damnum reipub. timeatur *Tan. d. 4. q. 4. d. 5. Card. de Lugo d. 40. n. 15.* vbi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo

v.g. mortis; tum quia inhumanum videtur, vt, qui conuinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris, subeat; tum quia non videtur tuam heroicus actus præcipi posse. *Bon. in 8. prac. d. 10. q. 3. p. 2. n. 17.*

Dixi I. *In capitalibus*: quia aliud est de caussis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem *Vnde resolues*.

I. Non semper opus est (iuxta dicta *Resp. 2.*) vt Confessarius Reum vrgeat ad crimen fatendum *Card. de Lugo d. 40. nu. 20.*

II. Post sententiam latam Reus, non tenetur confiteri crimen, quod antè iniustè negauit quia finito iudicio, finitur obligatio Rei *La. l. c.* Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. *C. de Lug. d. 40. n. 17.*

Resp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra. *Nau. & alios* docet *Anglus, Syl. Less. l. 2. c. 11. d. 2. Tann. de iust. d. 4. q. 4. dub. 5.* Ratio quia non est mentitus perniciosè, cum non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. *v. Card. de Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etsi peieratione grauiter peccarit, hoc iam transiit, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque sufficit, coram Deo pœnitere. *v. Less. Tan. l. c. & q. 5. d. 4.*

II. Si

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum alijs sequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, aut familia notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresim lapsuri essent, quæuis potius tormenta præferenda essent *Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

III. Si Reus tormentis coactus, denunciauit alium innocentem, renetur sub mortali, ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi. *Tol. l. 5. c. 66. nu. 7. Less. c. vlt. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n.* 103. Vbi subiungit 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, vt docet *Delrio l. 5. s. 5. Valent d. 6. q. 13. p.* 4. is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incomodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem; quia esset inutilis. Ita *Tann l. c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

2. Monet idem *Tan. nu.* 105. cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractionem denunciationis iniquè factæ; vel retractionem factam imprudenter & cum scandalo euulget.

Quæres. An Reus teneatur reuelare complices?

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec alijs indicijs, aut testimonijs conuinci possint, non potest nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less. l. c. & Lay. l.* 3 *t. 5. c. 5.*

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque si nolit, secundum *Nav.* non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secundum allegata, & probata, etsi in conscientia non obliget; non potest Reus Iudici positiuè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanc.* contra *Vict. Bon. C. de Lugo d. 4. n. 38.*

Dixi *positiuè*: quia Reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationē, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. c. 31. d. 5.* Vnde resolues.

I. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit; (saltem nisi iurauerit se mensuram) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriam *Vill. c. 40. c. 4. nu. 274. Azor. Less. d. 5. nu. 31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis preponderans. *v. Bon. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13. Less. l. c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Regin. l. 24. n. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi & injuria) decipere, tradendo v. g. cibum & potum vt sopiantur, vel procu-

procurando vi absint; item vincula & carceres effringere, quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno, quia tantum est eius causa per accidens, cùm iure suo vtatur. Nec refert quòd leges & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodib., vel quod propter bonum reipub. ea pœna statuta sit. *Fill. l. cit. Tan. d. 4. q. 4. dub. 5.* ex alijs multis *v. C. de Lugo d. 40. ſ. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare Reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v. g. funibus, limà, &c. quia finem alteri licitum illi suadere & ad eundem media proponere licet. *Leß. l. c. d. 6. n. 40. Tan. l. c. Syl. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Leß. l. c. v. Bo. d. 10. q. 3. p. 1.*

Quæres. An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet, (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse; aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare. *v. Tan. l. c. n. 100. C. Lugo l. c. n. 14. Sanch.*

DVBIVM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

Resp. Obseruanda sequentia. 1. Instruat eum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur; ideoque siue sit nocens, siue, innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia alias multi conantur se falso probare innocentes, vt à Confessario iuuentur: alij contra falsò se nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confessarius conferat cum Iudicibus, ipsiq; reuocentur ad torturam. Vnde expedit. 1. Vt non temere euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem Reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici; ante tamen de contritione agendum est. *Delrio l.6.c.1.f.3. Tan.d.4.q.5.dub.3.*

II. Nec cogat importunis modis Reos, vt se tales fateantur; tum quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuersione: de hac ergo laborat, & sequeretur bona confessio, non autem contra *Tann.l.c.*

III. Caueat, ne coram Reo censeat modum procedendi iudicialem; proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cum non sit Confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam Autores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum; non tamen

men id licet Confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundum *Concil. Antioch. Can. 33. & c. 34. Non licet:*) palma interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *v. Tan. d. 4. q. vlt. dub. 5. n. 128.*

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumq; modum processus, vt & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinent, 1. An consortes criminis prodiderit, (si secundum supra dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem etiam cum periculo torturæ. *v. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* & dicta *dub. superiore.* 2. Si saga sit, quo tempore, quà occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei renunciarit, dæmonem adorauerit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios suduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo ijs deinceps occurendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit, post supplicium Iudici significare. Reum, in extremis denunciationes reuocasse; tum quia Iudices ad parui faciunt (quam rectè, vide *Lay. & Tan. l. c.*) tũ quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denunciati euulget, cũ eo

ipso reuelet peccatum denunciantis. Quare si aliquando Iudicem monere expediat; rogandus est Reus vt id extra confessionem, & coram testibus dicat, eo fine, vt Iudex moneatur.

IX. Si alicuius innocentiam ex confessione colligeret, (quod etsi difficile, non tamen impossibile esset docet. *Ta. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 85.*) id Iudici aperire, ac pro Reo intercedere, periculosum est tum quia post publicatam Rei cōfessionem, ei non credetur; tum quia si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione sigilli, tum quia si Rei cognoscant eum pro innocentibus intercedere occasionem arripient, cum callidè sua facinora celandi. *v. Lay. l. 3. s. 6. c. 5. Tan. d. 4. q. 5. dub 4. n. 95.*

X. Etsi pro Reis, etiam iustè damnatis intercedere aliquando possit, maximè apud magistratum supremum, iuxta scripturam. *Prouerb. 24. Erue eos &c.* valdè tamen prudenter & moderatè faciendum: quia relaxatio potest esse illicita, Iudexque (non tamen Confessarius, nisi ea præuiderit) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione sequuntur; imò & ipsi imputabuntur, cum ex officio debuerit impedire. *v. Bo. in 8. prac. d. 1 0. q. 2. & 3. Tan. de iust. d. 4. q. 5. d. 4.*

DVBIVM IX.

Quæ obligatio Medicorum Pharmacopæorum & Chirurgorum?

Resp. Tenentur ij in primis, quando tale officium petunt, vel suscipiunt, sub graui obligatione, sufficientem habere scientiam, siue peritiam. *Nau. cap. 25. Anton. C. Lugo d. 27. num. 1.* Deinde in curandis infirmis, seruare sequentes regulas. 1. Ordinariè debent sequi opiniones

medi-

medicorum securas,& tutas. Ratio est periculum & damnum proximi. Ita *Bon. Lay. Sanch. 1.mor.c 9.2.* Quando certum aliquod est pharmacũ, quod nimirum certò infirmis profuturũ est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tũ quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent:tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium de quo scilicet dubitatur, num profuturũ an nociturum sit, possunt, imò debent illud adhibere. Ratio quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. *Lay. lib. 1.tr. 1.c.5.Fill.num. 152. Bon. de pec. d.2.q.4.p.9.* Vnde resolues.

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura temerè adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel graui læsione. 6. Si agnito ægroti periculo, oportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat

Hinc à testando reijciuntur. 1. Serui. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis in criminalibus; in ciuilibus autem impuberes. 4. Inimicis. 5. Sanguine iuncti, & domestici, excepti quibusdam casibus, apud *Less. l. 2. c. 3. n. 38.* 6. Infames. 7. Periuri. 8. Socij criminis. 9. Personæ in opes, & viles. 10. Deliri & semifatui; ex quibus tamen ij, qui solo iure positiuo ad testandum sunt inhabiles, possunt admitti in criminibus exceptis. Quo supposito.

Quæres I. An, & quando teneatur quis testari. *II.* Ad quid teneatur, qui non vult testari, aut qui falsa est testatus.

Resp. I. Non teneri quis testari, nisi vel ex charitate, cum ita necessarium est, ad auertendum grande malū proximi, aut reipub. vel ex præcepto, cum Iudex, seu superior habens potestatem, ita legitimè præcipit. In quo vltimo casu, si fugias, aut occultes te, antequam ad testandum citeris, non peccabis contra iustitiam; ideoq; nec teneberis restituere, vt contra multos docent *Valent. & Less.* Ratio, quia tibi necdum est præceptum: si quod autem ius nascatur partis ex tuo testimonio, id ex præcepto oritur. Imo etsi sit communis sententia, ad restitutionem teneri eum, qui à Iudice citatus fugit, vel testimonium fraude declinauit, cum sit efficax & moralis causa, vt Iudex sententiam ferat in alterius damnum: non tamen est improbabile, quod docet *Mol. Less.* non teneri. Ratio, quia citatio intimata non inducit obligationem iustitiæ, sed tantum obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantum est, & inobediens, non autem iniustus *Less. l. 2. c. 17. & 20. Vid. Bon. Lay. ll. cc.*

Resp.

Resp. II. Etiam legitimè & iuridicè interrogatus, non teneris testari sequentibus casibus. 1. Si scias ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, vt consiliarius, aduocatus, medicus, &c. modo tamen non sit necessarium ad magnum Reipub. vel proximi malum auertendum: tunc enim licet tale secretum detegere etiamsi iurasses te nulli dicturum; quia tale iuramentum non obligat, cum iure naturæ tenearis ad contrarium *v. Lay. c. 4. num. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi vel tuis immineat notabile damnum; nisi tamen damnum publicum, vel priuatum alienum præualeat, vt notat *Card. de Lugo de iust. d. 39. nu. 10.* Vnde communiter non teneris testari contra consanguineum. 4. Si à vitis non sat fide dignis accepisti: tunc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per iniuriam: v. g. aperiendo literas, cogendo alium ad reuelationem, &c. *Laym. l. 3. t. 6. c. 4. n. 5. Mol. d. 5. n. 5. 6.* Si alter probabiliter in facto, non peccauerit, vel propter ignorantiam, vel quia rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo tanquam de fure inquiratur. Ratio, quia mens Iudicis est, inquirere de delicto. *vid. Azor. 3. p. 1. vlt. c. 27. Fill. Bon. d. 10. q. 3. p. 3. Laym. l. c.*

Resp. III. Qui sciens falsum testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur reuocare, cum pari suo damno, periculo etiam vitæ, si Reus de ea periclitetur, & putetur reuocando aliquid effecturus. Ita *communiter*. Ratio, quia in damno æquali, potius habenda est ratio innocentis. *v. dub. seq. a. 1.*

Dixi

Dixi I. *Sciens*: quia si ex ignorantia inaduertentia, aut obliuione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit, non tamen ad restitutionem, etiamsi Reus damnetur. Ratio quia neque tenetur ex re accepta, neque delicto.

Dixi II. *Causa efficax*: quia si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum, iam tota causa damni erat data, ita vt Iudex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. *Less. l. 2. c. 30. & Lay. l. 3. t. 5. c. 8. & alij.*

Testis peccat. 1. Si affirmet quod ignorat. 2. Si veritatem, quam debebat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur casu, quod tenetur testari. 4. Si iudici iustè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DVBIVM VII.

De Reo.

ARTICVLVS I.

An, & quando Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. I. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Iudicem eludere, vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu vt mendacium absit. Ratio, quia tunc Iudex non habet ius interrogandi, aut obligationem imponendi Reo. Ita *Less. & Laym. t. 6. l. 3. c. 5. Bon. d. 10 q. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Iudex non sit legitimus. 2. Si à seipso litis processum inchoet; sine præuia accusatione saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio nec infamia, nec manifesta criminis indicia extent. Ratio, quia in his Iudex non interrogat legi-

legitimè *Azor. Leß. Fill. Lay. Bon. Il. cc. Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

II. Nec tenetur, si dubitet, an Iudex legitimè interroget; quia nō tenetur parere cum graui suo damno, nisi constet superiorem posse præcipere. Ita *Leß. Fill. Lay. l. c. Sanch. l. 6. consil. c. 3. d. 31. Salas. C. de Lugo, &c.* contra *Sylu. Bon. & alios.*

III. Iudex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quo modo probetur delictum, &c. vt Reo constet an legitimè interrogetur: quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, alijsve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare *Caiet. Nau. c. 25. nu. 43. Card. de Lugo d. 40. n. 1.*

IV. Si Reum iuridice quidam interroget Iudex, sed non nisi ex falsa præsumptione delicti v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense, potest Reus (idem est de teste) licet sciat semiplene probatum esse, id negare, si exijt quidem, non tamen facto delicto, sed ob aliam causam: quia si Iudex veritatem sciret non posset interrogare. Ita cum *S. Th. q. 69. a. 1. Sot. Fagund. p. 8. c. 34. Dia. 3. p. 5. 5. misc. R. 66. C. de Lugo d. 40. n. 4.*

Resp. II. Etsi communior, & verior sententia sit *S. Th. 2. 2. q. 69.* si Reus legitimè interrogetur à Iudice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere, probabile tamen est etiam, quod ex *Syl.* docet *Sà, & Leß.* non teneri saltem sub mortali, in causis capitalibus, & grauioribus, si sit spes euadendi, & nullum graue damnum reipub. timeatur *Tan. d. 4. q. 4. d. 5. Card. de Lugo d. 40. n. 15.* vbi dicit, esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam. Ratio, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo

v.g. mortis; tum quia inhumanum videtur, vt, qui conuinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut grauem pœnam, v.g. perpetui carceris, subeat; tum quia non videtur tuam heroicus actus præcipi posse. *Bon. in 8. prac. d. 10. q. 3. p. 2. n. 17.*

Dixi I. *In capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pæna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi II. *Si spes sit euadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem *Vnde resolues*.

I. Non semper opus est (iuxta dicta *Resp.* 2.) vt Confessarius Reum vrgeat ad crimen fatendum *Card. de Lugo d.* 40. *nu.* 20.

II. Post sententiam latam Reus, non tenetur confiteri crimen, quod antè iniustè negauit quia finito iudicio, finitur obligatio Rei *La. l.c.* Imò probabile est, nec ante sententiam ad id teneri, (etiamsi adhuc sit in potestate Iudicis) donec iterum interrogetur. *C. de Lug. d.* 40. *n.* 17.

Resp. III. Si quis ad euitanda tormenta grauia, mentitus, falsum sibi crimen imposuit, per quod sit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra. *Nau. & alios* docet *Anglus, Syl.* *Less. l. 2. c.* 11. *d.* 2. *Tann. de iust. d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. Ratio quia non est mentitus perniciosè, cum non teneatur tantis tormentis vitam conseruare. *v. Card. de Lugo l.c.* Vnde resolues.

I. Talis non tenetur postea crimen reuocare quamuis antea periurio confirmasset, si prudenter metuit, ne ad tormenta reuocetur: quia etsi peieratione grauiter peccarit, hoc iam transiit, & non retractando nemini facit iniuriam; ideoque sufficit, coram Deo pœnitere. *v. Less. Tan. l.c. & q.* 5. *d.* 4.

II. Si

II. Si ex illa falsi criminis confessione, graue damnum alijs sequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama religionis, aut familia notabiliter læderetur, aut aliqui ideò in hæresim lapsuri essent, quæuis potius tormenta præferenda essent *Tann. l. c. & q. 5. d. 4.*

III. Si Reus tormentis coactus, denunciauit alium innocentem, tenetur sub mortali, ante suam condemnationem, & si tum non fecit, etiam post sententiam damnationis, reuocare: ad quod etiam à Confessario est obligandus. Ita ex communi. *Tol. l. 5. c. 66. nu. 7. Less. c. vlt. d. 15. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n.* 103. Vbi subiungit 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi seruari aduertat eam sententiam quæ negat per reuocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denunciationem ante factam, vt docet *Delrio l. 5. s. 5. Valent d. 6. q. 13. p. 4.* is consequenter existimare poterit, denunciantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incomodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad reuocationem; quia esset inutilis. Ita *Tann l. c.* Licet ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ minus esse probabile.

2. Monet idem *Tan. nu.* 105. cauendum esse Confessario, ne vel importunè sæpius Reo damnato inculcet retractionem denunciationis iniquè factæ; vel retractionem factam imprudenter & cum scandalo euulget.

Quæres. An Reus teneatur reuelare complices?

Resp. I. Si omnino occulti sint, nec alijs indicijs, aut testimonijs conuinci possint, non potest nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. *Less. l. c. & Lay. l. 3 t. 5. c. 5.*

Resp. II. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque si nolit, secundum *Nag.* non erit absoluendus.

ARTICVLVS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter iniusta, lata tamen secundum allegata, & probata, etsi in conscientia non obliget; non potest Reus Iudici positiuè resistere; tum ob scandalum; tum quia tali casu Iudex habet ius sententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter *Less. Sanc.* contra *Vict. Bon. C. de Lugo d. 4. n. 38.*

Dixi *positiuè*: quia Reo, etiamsi verè reus sit, licet ante, & post sententiam, (quoad mortem, vel pœnam morti æquiualentem, v. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum ius habet ad vitæ suæ conseruationẽ, vt nulla potestas humana obligare possit, ad eam non conseruandam, si spes commoda ostendatur: nisi tamen bonum publicum aliud postulet. *Less. l. 2. c. 31. d. 5.* Vnde resolues.

I. Regulariter Reo licet fugere, etiamsi custos carceris graue damnum inde passurus sit; (saltem nisi iurauerit se mensuram) quia vtitur suo iure, & nulli facit iniuriam *Fill. t. 40. c. 4. nu. 274. Azor. Less. d. 5. nu. 31.* nisi tamen charitas aliud suadeat, ob damnum custodis preponderans. *v. Bon. d. 10. q. 3. p. 2. n. 13. Less. l. c.*

II. Multò magis licet fugere, ne capiatur, vel etiam à ministro apprehendente se excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *Ibid. & Regin. l. 2 4. n. 4.*

III. Licet etiam, saltem in foro conscientiæ, custodes (præcisa vi & injuria) decipere, tradendo v. g. cibum & potum vt sopiantur, vel

procu-

procurando vi absint; item vincula & carceres effringere, quia cum finis est licitus, etiam media sunt licita. Et licet alij captiui per effractum parietem simul elabantur, non tenebitur de damno, quia tantum est eius causa per accidens, cùm iure suo vtatur. Nec refert quòd leges & magistratus quidam tales effractores grauiter puniant: id enim fit, quod vel contrariam sententiam sequantur; vel ex præsumptione, quod vim intulerint custodib., vel quod propter bonum reipub. ea pæna statuta sit. *Fill. l. cit. Tan. d. 4. q. 4. dub. 5.* ex alijs multis *v. C. de Lugo d. 40. s. 4.*

IV. Illis, qui non sunt ministri iustitiæ, licet non solum consilio iuuare Reum, vt fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v.g. funibus, limà, &c. quia finem alteri licitum illi suadere & ad eundem media proponere licet. *Less. l. c. d. 6. n. 40. Tan. l. c. Sylu. Turr. Vasq.*

V. Non tamen licet iuuare in effractione carceris, vt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est, propter ius vitæ conseruandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. *Less. l. c. v. Bo. d. 10. q. 3. p. 1.*

Quæres. An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse iustam, & iustè processum esse, non licet, (licet tamen supplicare) quia id esset Iudici calumniam imponere. Imò iniustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut iniustè processum esse; aut si diuersæ sint opiniones, potest appellare. *v. Tan. l. c. n. 100. C. Lugo l. c. n. 14. Sanch.*

DVBIVM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

Resp. Obseruanda sequentia. 1. Instruat eum, quod quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Iudicibus non communicentur; ideoque siue sit nocens, siue, innocens, id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio, quia alias multi conantur se falsò probare innocentes, vt à Confessario iuuentur: alij contra falsò se nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confessarius conferat cum Iudicibus, ipsiq; reuocentur ad torturam. Vnde expedit. 1. Vt non temere euulget Confessarius accepta extra confessionem. 2. Vt ad confessionem sacramentalem Reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ: vix enim adigi poterit, vt omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Iudici; ante tamen de contritione agendum est. *Delrio l.6.c.1.f.3. Tan.d.4.q.5.dub.3.*

II. Nec cogat importunis modis Reos, vt se tales fateantur; tum quia verè quidam rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conuersione: de hac ergo laborat, & sequeretur bona confessio, non autem contra *Tann.l.c.*

III. Caueat, ne coram Reo censeat modum procedendi iudicialem; proindeque communiter non admittat querelas de iniuria facta, cum non sit Confessarij ea iudicare, sed ad pœnitentiam disponere.

IV. Etsi quidam Autores permittant Iudici vti dolis bonis, ad crimen eliciendum; non tamen

men id licet Confessario, ne ministerium eius infametur.

V. Non licet (secundum *Concil. Antioch. Can. 33. & c. 34. Non licet:*) palma interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. *v. Tan. d. 4. q. vlt. dub. 5. n. 128.*

VI. Expedit habere cognita indicia, & probationes deprehensas in iudicio, ipsumq; modum processus, vt & prudentius possit in suo foro agere, & Iudicem, sicubi opus, prudenter admonere.

VII. In confessione examinent, 1. An consortes criminis prodiderit, (si secundum supra dicta tenebatur) & quidem si falsò alios infamarit, inducat ad reuocationem etiam cum periculo torturæ. *v. Tann. d. 4. q. 5. dub. 4. n. 103.* & dicta *dub. superiore.* 2. Si saga sit, quo tempore, quà occasione, in magiam sit lapsa; vt si postea neget, conuinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis, an ex animo Christianæ fidei renunciarit, dæmonem adorauerit, falsa de Deo & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit hominibus nocuerit, præsertim coniunctis, vt marito, liberis, & an alios suduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo ijs deinceps occurendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

VIII. Sæpè non expedit, post supplicium Iudici significare. Reum, in extremis denunciationes reuocasse; tum quia Iudices ad parui faciunt (quam rectè, vide *Lay. & Tan. l. c.*) tū quia frangit sigillum sacramentale, si non petita licentia, innocentiam denunciati euulget, cū eo

medicorum securas,& tutas. Ratio est periculum & damnum proximi. Ita *Bon. Lay. Sanch. 1. mor. c 9. 2.* Quando certum aliquod est pharmacũ, quod nimirum certò infirmis profuturũ est, tenentur illud adhibere, omisso eo, de quo dubitatur: quia alias imprudenter proximum in periculo relinquerent. 3. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora, & tutiora; tũ quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent: tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo & damno. 4. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium, nisi dubium de quo scilicet dubitatur, num profuturũ an nociturum sit, possunt, imò debent illud adhibere. Ratio quia sic infirmi negotium vtiliter geritur, & si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitæ non habeat. *Lay. lib. 1. tr. 1. c. 5. Fill. num. 152. Bon. de pec. d. 2. q. 4. p. 9.*
Vnde resolues.

I. Medicus peccat, 1. Si absque sufficienti peritia grauem morbum curare tentet. 2. Si occurrente graui, & insolito morbo, speciali studio operam non impendat. 3. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quam profuturum. 4. Si medicamenta inexplorata, explorandi gratia adhibeat præsertim, quando de ijs non est opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter vtilia. 5. Si non bene perspecta morbi natura temerè adhibeat remedia obuia, vel periculosa, præsertim cum discrimine vitæ, vel graui læsione. 6. Si agnito ægroti periculo, oportunè non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid suadeat

Dei honori, vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, superstitionem, &c. 8. Si facilè, & sine necessitate, à ieiunio absoluat, carnium esum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. *v. Bonac. l. c. Nauar. cap. 15. Azor. 1. p. l. 2. c. 17. Escob. l. 2. E. 3. cap 9.*

II. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis & ignarus munus exerceat, 2. Sine arte, vel diligentia medicamenta conficiat. 3. Melle in portionib. pro sacchato vtatur. 4. Si vnum medicamentum pro alio (nisi tamen esset æquè bonum, & non maioris pretij) contra medici præscriptum, cum grauis damni periculo porrigat. *v. Salas dub. 54.* 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. *v. Escob. l. c.*

III. Peccat Chirurgus, 1. Si sine scientia, & peritia sufficienti, vulnera curare tentet, cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando grauitas vulneris exigit, non consultat. 3. Si lucri amore, curationem protrahat. 4 Si mercedem iusto maiorem exigat. 5. Si abortus causa venam aperiat, aliudvè remedium adhibeat *v. Escob. l. c.*

DVBIVM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium?

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus *resolues*.

I. Mercator peccat. 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat cum suspicione praui vsùs 2. Si paratus sit quodcunq; pretium etiam iniustum, ab emptore accipere. 3 Rem carius quam supremo pretio, vendat ob dilatam solutionem

4. Mer-

4. Mercium defectum grauem occultum non aperiat, pondus, & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum iniuriam, monopolium iniustum instituat, merces omnes vnius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non nouit emat pretio minore, vel cariore vendat ignoranti. 7. Si merces veteres & inutiles nouis admisceat, & vendat eodem pretio vtrasque. 8. Si iusta tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cum possit, non soluat creditoribus, cum graui eorum damno. 10. Si mercibus soluat, quod pecuniâ debet, contra creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si iuret falsò, se tanto pretio merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcumque dubitans de eius iustitia. 14 Si emat res furtiuas, &c. v. Escob. t. 2. E. 3. c. 12.

II. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel lasciuos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. v. Escob. c. 13.

III. Argentarius, siue Aurifaber, peccat. 1. Si æs pro auro vel argento vendat. 2. Auro vel argento plus æris misceat, quam ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neq; minuat pretium, 3. Si ex rebus furtiuis aliquid emat malâ fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vẽdat, vel pretiosum pro vili emat, &c.

IV. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant 1. Si iurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, (vel dubitant) non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quam ad opus sit necessarium; aut partes alicuius momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate domini. 3. Si diem festũ sine graui causa violent, per se, vel per suos famulos &c. v. Escob. c. 1. c. 13.

LIBER QVINTVS DE RATIONE COGNOSCENDI, & discernendi peccata.

CAPVT PRIMVM

De Peccato in genere.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum?

Respondeo. Est transgressio legis, siue, vt ait *Tol.* est voluntarius recessus à regula diuina, per quā regulā intelligitur præceptū tam naturale, & humanū quā diuinū: per recessū intelligitur actus (vel eius omissio) qui fit non tantum voluntarius, sed etiā liber cum aliqua actuali aduertentia malitiæ: quod addo, quia vt docet *Sanchez. 1. mor. cap. 16.* cum *Vasq. Bon. d. 2. q. 2. p. 3. num. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum peccaminosum, libertas, & aduertentia quæuis virtualis, vel interpretatiua, qua scilicet quis aduertere poterat, & debebat; nec quæcunque actualis, qua scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in obiecto attendat: sed requiritur, vt aduertat moralem malitiam obiecti, aut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista aduertentia, non est voluntarium cum non sit cognitum; quia, quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, nō est sufficiens

prin-

principium deliberandi de malitia, ideoq; nec libertas, ac proinde nec culpa: censetur illa inaduertentia, naturalis, & inuincibilis obliuio. Addit tamen *Tan. d. 4. de pec. d. 5. q. 5. dub. 5. n. 106.* non esse necesse, vt consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat, sed satis esse, vt vel actu, vel virtute maneat, ita vt cum ea, vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data: vt fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. *v. Baldel. l. 1. d. 36.* Verùm recentiores communiter docent, talem; v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando vsu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt contraxisse antè, dum præuidens malum, quod commissurus erat, eius causam dedit: aiuntq; dum quis actu peccat, semper esse, ac manere aduertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam vt *v. apud Scholast.* nam in ordine ad praxin, parũ refert, vtrolibet modo loquaris.

Resp. II. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, vt patet ex prima responsione. 1. Vt sit voluntarium, id est, vt fiat à voluntate consentiente. 2. Vt sit liberum, id est, vt sit in potestate voluntatis facere, vel non, 3. Vt aduertatur malitia. *Ex quibus resolues.*

I. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neq; est, in neq; à voluntate est peccatum, nisi voluntas eum acceptet: ideoq; nec impedit communionem, siue is sit internus; vt cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis, etiam vsque ad effusionem seminis; siuè externus ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

II. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato excusantur vehementissimi motus iræ

aut

aut concupiſcentiæ, quibus vſus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

III. Defectu tertiæ non peccat, qui die ieiunij, de præcepto nihil cogitans cœnat vel carnes comedit, etſi aduerta eas ſibi delectabiles. Item qui lapidem proijcit per feneſtram, non aduertens periculum læſionis, vel qui contractum vſurarium celebrat, non aduertens eſſe talem *Sanch. l. 1. c. 16. n. 21. Regin. l. 15. n. 75.*

IV. Damna & euentus (licet alioqui frequentes) ex ebrietate ſecuti & nullo modo præuiſi, inculpabiles ſunt; quia nec in ſe, nec in cauſis ſunt liberi. Sunt verò culpabiles, ſi ſint præuiſi, nec diligentia ſufficiens ex præſcripto prudentiæ ſit adhibita, ne ſequerentur: eà verò adhibita, etſi poſtea eueniant, culpa vacant. Vti etiam, quando iuxta loci & temporis circumſtantias, non apparet periculum mali, ideoque nulla cautela eſt adhibita. Ita *Vaſq. 1. 2. d. 124. c. 2.* Quibus conformiter *Leſſ. lib. 4. c. 3.* docet ſi negligentia ebritatem aut euentus ex ea ſequi ſolitos præcauendi, fuerit tantum venialis, etiam mala, quæ præuideri poterant, tantum venialia fore; quia cum non in ſe, ſed tantum in cauſa ſint libera, non poſſunt habere maiorem culpam, quam ipſa cauſa.

DVBIVM II.

An, & quando deſideria, & delectationes ſint peccata?

Per deſiderium intelligitur voluntas, intentio, vel propoſitum efficax rei malæ: per delectationem verò ſimplex amor & complacentia obiecti cogitati, fruẽdo eius dulcedine, abſq; deſiderio executionis: ſoletq; dici moroſa, non à mora temporis, cum momento poſſit perfici;

ſed

ſed quod voluntas, poſt plenam aduertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICVLVS I.

Quale peccatum ſit deſiderium malum?

Reſp. I. Deſiderium abſolutum, ſiue cogitatio cum voluntate conſentiéte abſolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem ſpeciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quã habet actus exterior, in quem fertur. Eſt communis, & conſtat ex *Matt.5. Qui viderit. &c.* Ratio eſt, quia actus interior habet ſuam bonitatem & malitiam ab actu externo, tanquam obiecto. Ita commu.

Reſp.II. Deſiderium cum conſenſu conditionali, quo quis aliquid concupiſcit, ſub tali conditione, quæ omnem malitiam obiecti auferat non eſt peccatum, ſaltem mortale: v.g. vellem prædari, ſi à Deo mihi permitteretur; ſi Iudex eſſem, malefactorem iuſtum occiderem *Valent. to.2.d.6.q.4.p.4. Sayr. Salas in 1.2.tr.13.d.16.ſeſ. 27.Vaſq.dub.116.c.2.* Si vero conditio malitiam non auferat, eſt peccatum: vt v.g. ſi cogites, ſi non eſſet infernus, mæcharer, ſi non eſſem religioſus, fornicarer, ſi non haberem rationem mei ſtatus, vlciſcerer, occiderem te, Item ſi id mihi feciſſes in adoleſcentia, vel antequam religionem ingrederer, vindicaſſem (intellige, ſi dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ ſumédæ, ſi eſſet in tali ſtatu ſecus enim eſt, ſi tantum oſtendat, quid facturus fuiſſet in alio ſtatu) *Bo. de mat.q.4.p.8.n.9.* Ratio reſponſionis eſt, quia etſi conſenſus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte obiecti voliti, in voluntate tamẽ ponit affectum committendi illud peccatum,

catum, præcisà conditione non auferente malitiam, ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. *Caiet. Sanch. l. mor. c.2. Vasq. Lay. l. 1. tr. 3. c. 6. n. 10.* Ex quibus resoluuntur hi Casus.

I. In omnibus, solo iure positiuo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac *si prohibitum non esset*, v. g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. *Azor. l. 4. c. 6. q. 10. Sanch. l. 1. c. 2. Vasq. d. 116. c. 2.*

II. Idem valet in prohibitis quidem iure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione opponatur, v. g. occiderem Petrum, si Deus mandaret, suspenderem furem, si essem Iudex; ducerem vxorem, si liceret si nō essem Sacerdos, si essem liber à voto. Ratio, quia hæc sub illo statu sunt licita. Rectè tamen monet *Sà V. Peccatum*, huiusmodi desideria esse periculosa, & vitanda; atq; vt ait *Caiet.* Ib. esse fatuas & diabolicas tentationes. *Ibid & Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

III. Etsi idem quidam, vt *Caiet. Sal. & Vasq.* vniuersim affirment de omnibus iure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab obiecto; vt si dicas, si non esset peccatum, fornicarer: eò quod tunc consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docet *Azor. Sanch. & Lay.* esse peccatum: eo quod sit intrinsecè malum, nec malitia sua, (quæ in consensum circa tale obiectum traheret, nisi Dei lux arceret) exui possit; ideoq; voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige, si efficaciter

fera-

feratur: quia si tantum sit significatio propensionis naturalis in illud obiectum, non est peccatum. *Sanch.l.1.c.2.nu.25.Lay.l.1.t.3.c.6.nu.* 11. v. *C. de Lugo d.16.nu.376.*

IV. Gaudere & delectari de opere malo, sub conditione, *si liceret*, v. g. in prædictis desiderijs efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato, secundum quosdam Doctores si fiat tantum secundum appetitum rationale, siue voluntatem: (secluso omni alio periculo consensùs illiciti, & turpis motus; qui tamen quia communiter & connaturaliter sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria apetitus sensitiui quæ propriè delectatio dicitur, sitq; communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est, quia voluntas potest ferri in obiectum abstractum à malitia, cum sequatur intellectum, cuius est abstrahere: appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in obiectum, sub aliqua certa conditione status, vel temporis apprehẽsum, sed vt est in se; ideoq; talis delectatio est de obiecto absolutè malo. *v. Lay. Bon. de mat. q. 4. p. 8.*

ARTICVLVS II.

An delectatio morosa semper sit peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundum se est peccatum mortale, vel veniale, prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita comun. ex *D. Th.* 1.2 *q.78.a.8.*

Dixi, *secundum se*: quia si delectatio sit tantum de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum; quia sicut cogitatio v. g. de rebus obscœnis in ordine ad doctionem, vel

concio-

concionem, &c. bona est; cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate, est mala venialiter ita consequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam obiecto, non est mala, sed quandoq; bona, quandoq; venialiter mala. Similiter nec peccatum, erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum, quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo, &c. non secundum se, sed modus furandi, rapiendi, artificiosus & industrius, modus cadendi inopinatus *Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 2.* ex quibus resolues.

I. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono; secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de obiecto malo.

II. Si talis effectus secutus sit ex opere secundum se quidem malo, hic tamen & nunc culpâ vacante, v. g. quia factum est in somno, amentiâ, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed vt est causa talis boni effectus, docent *Less. l. 4. c. 3. nu.* 105. *&* 106. ex *Vasq.* 1. 2. *d.* 105. *c.* 2. v. g. de solutione naturæ facta in somno. Ratio quia obiectum delectationis istius non est malum. *v. Bon. de mat. d.* 4. *p.* 8. *n.* 8. *Sanch. l.* 1. *mor. c.* 2. *nu.* 18. *Card. de Lugo de pæn. d.* 16. *num.* 389. Imò addunt, licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio,) vt tale quid fiat sine culpâ; v. g. vt in somno eueniant naturæ solutio, ob finem bonum: dummodò desiderium, non sit tam intensum, vt tale quid probabiliter causet; neque sit periculum consentiendi in talem voluptatē. Ratio est, aiunt, quia obiectum huius desiderij,

aut

aut gaudij, non est malum. *v. Less. & Bon. l. c.*

III. Non est peccatum, saltem mortale, si coniuges delectentur appetitu tantum rationali, de actu coniugij præterito, futuro vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulam futuram, aut de ea delectetur vel vidua de præterita. Ratio, qui hi actus habent obiectum licitum.

Dixi, *appetitu rationali*: quia si sponsus, aut vidua, voluntariè consentiat in delectionem sensitiuam, & carnalem (quæ recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ, naturaliter oritur) mortaliter peccat, vt docet *Less. l. c. t. 4. c. 6. Bon. ac. Tann.* Palaus, *v. Dia t. 5. misc. R. 2.* contra *Med. &c.* Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiua & carnalis vt plurimum, imò etiam periculum consensus in fornicationem, consequitur oblectationem illam voluntatis in praxi vix locum habere, saltem in viduà, & sponsis; inter coniuges tamen, modo periculum pollutionis absit, etiam sensitiuam & veneream delectationem non esse mortale, docet. *Fill. Bon. de mat. q. 4. Sanch. Less. l. c. d. 1. & Dia. t. 3. misc. R. 36.* Tum quia status matrimonij hæc excusat, vti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causa institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus coniugale, licet per accidens opus non exerceatur.

IV. Delectatio morosa, de rebus solo iure positiuo prohibitis non est illicita, modo non fiat sub ratione prohibitionis: v. g. si Cartusianus, vel alius die ieiunij se oblectet de cogitato esu carnium; quia nō est de opere malo; cùm lex tantum; vetet comestionem externam. *Lay. l. 1. t. 3. c. 6. n. 9. Less. l. 4. c. 3. d. 14. n. 111. & n. 113.*

V. Qui

V. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operi de quo fuit delectatio: v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio, vno, an pluribus: in materiâ carnis, an de coniugata, moniali, consanguinea. Quòd tamen limitat *Azor. Sà V. Luxuria, Salas to. 2. c. 13. d. 16. f. 6. nu. 59. &c.* si delectatio feratur in obiectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm secundùm partem, v. g. in fœminam apprehensum, vt non suam, non tamen vt alteri nuptam, vel vt monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam *Fill. Less. Bon. Dian. Palaus. vid. Card. de Lugo d. 16. num. 363.* Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in obiectum, secundum totam suam malitiam; aut etiam de desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & vt est à parte rei, ac proinde est eiusdem cum illo speciei, ideoque eius circumstantiæ semper fatendæ sunt *vid. Aut. cit.*

Resp. II. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit delectationem carnis naturaliter orituram, (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo consensùs, peccat venialiter; si verò iustam causam habeat, nihil peccat, *vid suprà in 6. prac. l. 3. c. 4. cap. 2. d. 4.*

Quæres. An voluntas delectationem carnalem positiuè reprimere teneatur?

Resp. Si voluntas plene eam aduertens, negatiuè, & permissiuè se habeat, ita vt nec approbet, nec repellat, dummodò id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum

culum sit vlterioris consensus, probabile est, quod docet *Caiet. Sanc. mor. c. 12.* non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem, tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus euitare; tum quia ex iusta causa illos licet permittere etiã secundũ aduersarios.

Resp. III. In praxi tamen verius videtur, quod docet *Vasq. Azor. Less. Bec. 1. 2. t. 2. c. 5. q. 5.* sine iusta causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensus; & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatè *Laym.* vtramque sententiam probabilem fatetur, & ait, delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia diuertere negligas, cùm facile possis, & speres te tali modo posse depellere, *vid. Lay. lib. 1. trac. 3. cap. 6.*

DVBIVM III.

De distinctione peccatorum.

ARTICVLVS I.

Qua peccata distinguantur specie?

Resp. Peccata, quoad materiale, siue entitatem positiuam, specie distinguuntur ex obiectis formalibus, & circumstantijs speciem variantibus, quatenus eæ obiecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, siue rectitudine virtutis, quà priuant, remotè autem, & fundamentaliter, ex obiectis. Ita *Tann. d. 4. de pecca. d. 1. q. 2.* Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex obiectis; peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia priuationes proximè distinguuntur specie a formis, quibus priuant,

sed

ſed peccata formaliter ſunt priuationes rectitudinum oppoſitarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis ſpecificatur proximè ex obiecto; ergo priuatio rectitudinis ex eodem remotè. *Ex quibus reſolues.*

Peccata ſpecie differunt, non tantum quæ diuerſis virtutibus, ſed etiam quæ eidem opponuntur extremè; vt prodigalitas, & auaritia: vel ratione diuerſæ difformitatis, ideſt quæ adeò diuerſa ratione & malitia eiuſdem virtutis materiam attingunt, vt quantum eſt ex natura eiuſdem peccati, non ſit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propenſio vtrumque peccatum committendi; qualia ſunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICVLVS II.

Quæ peccata distinguuntur numero?

Reſp. Numero diſtinguuntur duobus modis. 1. ex diuerſis obiectis numero totalibus nō materialiter & phyſicè tantum, ſed etiam formaliter & moraliter diſtinctis. 2. Per interuptionem actuum moralem. *Fill. t. 21. c. 8.*

Dico, *moralem*: quia etſi ad diſtinctionem numericam phyſicè ſufficiat quæuis interruptio; in ordine tamen ad confeſſionem, non multiplicatur, niſi moraliter multi ſint: quia ſicut in confeſſione actus moralis, ita etiam multiplicatio & diſtinctio moralis, attendi debet.

Porrò actus moraliter interrumpuntur, ita vt nec virtualiter, nec interpretatiuè manere cenſeantur. 1. Per contrariam voluntatem & propoſitum. 2. Per ceſſationem ab actu voluntariā & liberam. 3. Per ceſſationem inuoluntariam & naturalem, ſiue ea fiat per ſomnum, ſiue per diſtractionem ad alia. Per ſomnum quidem, quia

cum

cum in illo cesset vsus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò quia per illam prior cogitatio fit inuoluntaria, ideoq; si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita *Vasq. &c.* Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundum *Fil. tr. 21. c. 8. num 317.* Ratio, quia etsi per hanc interruptionem, physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter, quia hoc ipso, quod animus inuoluntarie distrahitur, remanet interpretatiuè prior voluntas, cum non sit retractata, aut aliter interrupta *v. etiam Baldell. d. 21. n. 3.* Ex dictis resolues.

I. Vnum numero peccatum committit, qui vno actu odij vel detractionis, fertur in 10. homines; qui vno ictu duos occidit, qui vno actu vult omittere officium horarium per mensem, ieiunium per quadragesimam. Quia etsi hæc obiecta physicè sint plura sunt tamen vnum moraliter & formaliter, quatenus in vno actu hic & nunc coniunguntur. Ita *Nau. Fill. Bon. d. 2. q. 4. p. 1.* contra *Azor. Vasq. &c.* qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verum siue 10. peccata dicas odisse v. g. 10. homines, siue vnum, parum refert cum vnum hoc illis decem æquiualeat, proindeque obiecti grauitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse indiuiduali constituit vt notat *Fill. Bon. Suar. de pæn d. 22. f. 5.*

II. Actus voluntatis internus sæpius interruptus, & repetitus, licet physicè sit multiplex, moraliter tamen est vnum numero peccatum, in ordine ad confessionem, si consumetur in opere aliquo externo, per eum intento, & causato,

aut

aut etiam in pluribus actibus externis, sibi inui cem subordinatis ad eundem finem: hinc v. g qui furatur bibilothecam per totam noctem, etsi sæpius voluntatem furandi renouet, vnum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, sæpe voluntatem renouat, vnum homicidium committit. Ratio, quia est vna actio externa, ab internis intenta & causata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter vniuntur. *v. Baldell. d. 21. nu. 4.*

III. Actiones externæ, licèt numero distinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modo nō habeant distinctam ab illo malitiam, non distinguuntur ab ipso fine, & actu principali moraliter loquendo, & in ordine ad confessionem: hinc oscula, actus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam committantia, & subsequentia, tanquam complementa & appendices operis, vnum numero peccatum sunt, vt docent *Nauar. c. 6. nu. 17. Azor. l. 4. c. 4. q. 6. Fill. &c.* Ratio, quia sunt vel initia, vel partes vel complementa, & appendices operis eiusdem actus humani & obiecti, in quo omnia prædicta moraliter vniuntur.

Dixi *complementa*: quia si similes actus non sunt initia, vel partes copulæ subsecuturæ, aut ex acto præterito ex natura rei non consequantur distinguuntur numero: vt v. g. si quis de fornicatione glorietur: proindeq; illi in confessione explicandi sunt separatim, non autem, non priores, vt docet *Suar. to. 4. de pæn. d. 22. s. 1.*

✠✠✠✠

CA:

CAPVT II.

De Peccatis in specie, mortali, & veniali.

DVBIVM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale?

Resp. I. Mortale est, quod, ob sui grauitatem, gratiam, & amicitiam cum Deo soluit, pœnamque æternam meretur. Dicitur, *mortale*, quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicet habitualem tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam leuitatem gratiam & amicitiam non tollit, etsi feruorem charitatis minuat, & temporalem pænam meretur. Dicitur, *veniale*; quia saluo vitæ spiritualis principio, scilicet gratia, languorem animæ facilè curabilem infert, veniamq; facile consequitur.

Resp. II. Mortale peccatum duplex est: aliud est mortale ex genere suo: aliud ex accidente. Mortale ex genere suo est, quod sc. lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res aut iura, vel nos ipsos corrumpit grauiter. Ita *Azor. l. 4. c. 9. Sanch. 1. mor. c. 3.* Vnde resolues.

I. Peccata contra bonum proprium commissa, vt plurimum sunt venialia ex genere, vt v. g. inutilis & vana concupiscentia, vana oblectatio, prodigalitas, curiositas, superfluitas, cultùs, & vestitus, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, vsu coniugij, timore, tristitia, appetitus pecuniæ, laudis, &c.

II. Peccata contra virtutes Theologicas, sunt mortalia ex genere suo, quia nocent bono alicui interno, Dei v. g. veracitati, misericordiæ charitati. Item fere omnia, quæ fiunt cõtra Decalogum; quia quæ cõmittuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati scientiæ, omnipotentiæ diuinæ, eiusque honori externo

vel interno: quæ verò contra reliqua præcept. fiunt, nocent personæ, bono, aut iuri proximi.

III. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia non omnia sunt mortalia ex genere suo; quia non omnia grauiter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt.

Resp. III. Mortale ex accidente dicitur, cum actus aliquis venialis, aut indifferens fit per accidens mortalis, de quo *infrà*.

DVBIVM II.

Quibus ex causis peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale.

Resp. I. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorũ si vnum desit, fit veniale, quod alias ex se est mortale. 1. Ex parte intellectus, plena aduertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis perfectus consensus. 3. Grauitas materiæ, saltem, vt plurimum. Ratio primæ & secundæ partis est quia spectata fragilitate humana, non videtur decere diuinam bonitatem, æternis supplicijs punire hominem, absq; plena consideratione & consensu. Ratio tertiæ partis, quia vbi materia parui est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur vt plurimum.

Resp. II. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, vt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectus, non sit perfecta aduertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si remuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malũ. 2. Si post, vbi meliùs consideras, iudicas te non fuisse facturum, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborasti, vel turbatus fuisti, ita vt ferè nescieris quid ageres.

Secun-

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensùs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, vt licèt facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus. 2. Si quis dubitet num consenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, vt malit mori, quam expresè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit. 4. Si quis valdè timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit, non plenè sui compos, &c. iudicetq; se id non fuisse facturum, si plenè vigilasset. *v. Sanch. 1. mor. c. 10. Balde. l. 10. d. 8.*

Tertia causa ex parte materiæ; si hęc sit parui momenti. Quando autem talis sit, discernendum est mortale iudicio prudentis, cui sequentes regulæ seruient. 1. Vt de materia iudicetur, non tantum ipsa secundum se absolutè est consideranda, sed etiam respectiuè ad finem intentum; ad quem si parum facit, leuis est; grauis autem, si multum, vt docet *Vasq. 1. 2. d. 158.* 2. Attendendæ sunt circumstantiæ: quia sæpe fit, vt res ex se leuis attentis circumstantijs boni communis, vitandi scandali, &c. fiat grauis 3. An pars aliqua rei præceptæ sit grauis, ea spectanda est tum absolutè, & secundum se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ paruæ, vel secundum se, vel secundùm effectus a se productos, moraliter coniugantur, fit materia grauis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro vna. Contra verò non censetur materia grauis si paruæ materiæ, nec secundum se, nec secundùm effectus relictos, inter se vniantur. *Ex dictis resolues.*

I. Peccas mortaliter, ita vt fiat materia grauis si sepè modicum furaris, & non restituis, iuxta dicta *l. 5. t. 5. c. 1. d. 3. casu 1.* item si interruptim psalmos aliquos ex eodem officio omittas; si eodem die ieiunij sæpius parum comedas, eodem festo sæpius parum labores.

II. Non peccas grauiter, si diuersis festis modicū labores, si quotidie in Quadragesima parum comedas. Quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi: quia cum ista moraliter inter se non vniantur, singula sunt parua. *1. Sanch. l. c.*

III. Non peccat mortaliter, qui diuersis diebus violat votum quotidie, aut singulis diebus modicum quid orandi, vel paruam eleemosynam dandi, si sit onus affixum diei, quia cùm quotidiè cuiusq; diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat semper omittere: quia illud propositum non fertur in rem grauem. Imò contra *Sanch.* id quidam verum putat, etsi quia 100. vota diuersæ speciei, in materijs valde leuibus, vno die implenda haberet: quia materiæ illæ cum sint independentes à se, non vniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantum dies præfigatur vt terminus, vltra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem peruentum fuerit.

IV. Probabile est, eum, qui ter vel quater 1000. aureos in causas pias vouisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solueret: quia etsi talis pars absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius morali iudicio non valde videtur æstimanda, *v. Laym. l. 1. t. 3. c. 5.*

DV-

DVBIVM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut actus indifferens transeat per accidens in mortale.

Quinque modis id fieri communiter, docet *Sanch. &c.* Ratione finis adiuncti. 2. Ratione finis vltimi. 3. Ratione contemptus. 4. Ratione scandali. 5. Ratione periculi. De singulis dicam breuiter.

Resp. I. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adiuncti; vt si quis leuiter mẽtiatur, ad copulã carnalem extorquendã: quia cum finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in cõfessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis: quia seclusa malitia mortalis finis, manet veniale.

Resp. II. Transit item in mortale, ratione nimij affectus in rem aliquam; vt si v. g. vltimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valdè intense, & vehementer ferri in obiectum sed requiritur, vt appretiatiuè illud ita æstimet, saltem virtualiter, vt paratus sit, eius causa transgredi præceptum obligans sub mortali: vt si quis ita inordinate afficiatur ad fabulas, lusum, personam, vt malit festo omittere sacrum &c. quàm illis priuari. Notat autem *Bonac.* hunc affectum, non tantum habitualem, sed actualem esse debere, vt peccatum contrahatur: quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum, habitum tantum es paratus.

Resp. III. Peccatum veniale fit mortale, ratione contemptus absoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum, & formalem*, quando nimirum ideo formaliter, & abso-

lutè præceptum violatur quia ipsi,aut superior subijci renuis,quod est peccatum superbiæ consummatæ; vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientię formalis : quorum vtrumque grauiter pugnat cum charitate debita superiori. *Ex quibus resolues.*

I. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subijci absolutè, nolis tamen hic & nunc in re modica; aut si authoritatem legis; vel præcipientis admittas, executionem tamen hic & nunc contemnas. Ratio,quia non est contemptus absolutus & simpliciter, sed tantum secundum quid.

II. Si præcisè ex indignatione, malitia praua consuetudine, aliavè causa, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantum interpretatiuus.

III. Est mortale, facere vel omittere aliquid, ex contemptu iustæ legis humanæ. Item, ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod præterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique facere aliquid ex contemptu Prælati vt sic, & vt à Deo authoritatem habentis; non tamen vt talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti : quia hoc posterius, non est contemnere absolutè & simpliciter, sed tantum secundum quid. *v. Sanch. 1. mor. c. 5. Bon. de pecc. d. 2. q. 3. p. 5.*

Resp. IV. Peccatum, vel opus indifferens, habens mali speciē, trāsit per accidens in mortale si ruina per illud proximo causanda, sit mortalis. Ratio, quia tali operi superadditur aliquid,

quid, grauiter repugnans charitati. *v. dicta de scandalo, & Fill. t.21.c.6.q.10.n.212.*

Resp. V. Veniale, vel opus indifferens, transit in mortale, ratione periculi incidēdi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter: quia talis salutem animæ contemnit, cum tam probabili eius periculo temere se exponat. Vnde in confessione explicanda est species peccati cuius periculo se obiecit: quia eodem genere peccati peccauit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPVT III.

De peccatis capitalibus in specie.

DVBIVM I.

Quid sit Superbia, & quale peccatum?

Resp. I. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis ex genere suo, si sit consummata & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, vt Deo, superioribus, eorumq; legibus subijci nolit. Imperfecta tamen, quâ quis subijci non renuens ijs, quibus debet, & in suo tantum affectum se se magnificat, est tantum veniale, vt docet *Caiet. &c. V. superbia*, quia sine Dei, & aliorum despectu, plus iusto se efferre, non est grauis inordinatio: esset tamen grauis si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abiectione.

Resp. II. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantum: fit tamē mortale, si damnum Deo, aut proximo afferat, v.g. si præsumat iurisdictionem Ecclesia-

 sticam,

sticam, potestatem ordinis sacri. Item officium Medici, Aduocati, Confessarij, &c. sine debita peritia. *Less. l. 3 c. 2. d. 3. & supra l. 4. c. 3. d. 9.*

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito maiori; vt si ambias Beneficium, vel officium; quo es indignus; vel illicito modo & medio; v. g. per simoniam. Est per se peccatum veniale, fit autem mortale, vel ratione materiæ ex qua, vel ratione medij, per quod honor quæritur, vel ratione dãni, quod proximo infertur. Denique si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, vt docet *Lay.*

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cuius finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, siue veræ, siue fictæ. Dicitur, *vana*, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta; aut quæ non est digna gloria, vel non tanta; vt ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non bene de re iudicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale mortale sæpè per accidens, sit dictum de ambitione. Imò vt contra *Anglum* rectè docet *Syl. Nau. c. 17. &c.* est tantum veniale res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam, v. g. concionari Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur, iuxta *D. Thom. 2. 2. q. 13. 1.* Directè, idque vel per verba, estq; iactantia, quæ est venialis per se, si sit de rebus bonis, v. g. ieiunio oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si sit falsa fiat mortalis; vti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, vt Ezech. 28. *Deus ego sum.* 2. si prorumpat in contumelias, v.g. Non sum sicut ceteri hominum, adulter, &c. vt & hic 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi

fiat.

fiat. 5. si de re moraliter mala; quia approbatio operis eandem cum illo speciem habet; (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum iactantia de peccato coniuncta fuit complacentiam eiusdem. Quod addo, quia si absque ea fuit. *Nauar, Palaus, & Diana tom. 2. tract. 4. R. 116.* docent, contra. *Sanc. Lopez. Rodriq. &c.* non necessariò explicari. *v. Card. de Lugo d. 16. nu. 267.*) vel per facta, quæ si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur Inuentio nouitatum; hæc enim solet vulgus admirari, vt peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat iuuentutem, vel mores. Si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v. g si quis boni aliquid faciat, vt videatur bonus etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum iniuria, vel contemptu Dei, & proximi. 2. Indirectè, in quantum quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum; & est Pertinacia, qua quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis si oppugnetur veritas magni momenti; vel si sit coniuncta cum periculo tertij; v. g. si medicus cũ periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est Discordia: quà peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba & est Contentio, quæ est mortalis, quando animo contradicendi altercatis circa veritatem pertinentem ad fidem, vel salutem animæ aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi quod debet; & est Inobedientia. *v. Baldel.*

Resp. III. His tribus superbiæ filiabus respondet Pusillanimitas, qua quis nimium sibi diffi-

dens, detrectat honores, gloriam, vel officium, quo dignus est: veniale est ex genere suo; fit mortale, si detrectes, ad quod teneris sub mortali. *v. Less. l. 3. c. 2. Lay. l. 3. l. 5.* Ex dictis resoluuntur sequentes Casus.

I. Audiens laudem alterius, vel suam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, si approbet, suscipiat, admiretur vt laude dignum. *Sanch. Bald. d. 29. l. 3.*

II. Vituperans alium ob vindictã non sumptam, aliudue graue malum, vel peccatum omissum, v. g. fornicationem, peccat mortaliter; quia est species iactantiæ, & est cum approbatione peccati, & occasio committendi. *Ibid.*

III. Inducens in ciuitatem nouos habitus, & præuidens, quod suo exẽplo moralem necessitatẽ imponat alijs, vt sũptus faciant supra vires, & postea nõ possint alere quos debent, vel creditoribus non satisfacere, peccat grauiter. *Bald. l. c.*

IV. Exornare se nimium ex animi leuitate, vel vanitate, per se tantum est veniale. *Ibid.*

V. Simulare sanctitatem cum voluntate non habendi, mortalem esse dicit *Bald l. c.*

VI. Simulare improbitatem est peccatum, (quia est mendacium & quidem scandalosum, potestq; esse mortale.) Neque id fecerunt sancti, nisi faciendo id, quod ex se est indifferens, & permittendo ab alijs accipi, vt signum improbitatis, cum tamen nec ex natura sua, nec eorum intentione esse tale.

DVBIVM II.

Quid sit Auaritia?

Resp. I. Est inordinatus appetitus temporalium. Vnde ex hoc & regula supra tradita, de peccato mortali, *resoluũtur sequentes Casus.*

I. Est

I. Est ipsa ex genere suo venialis.

II. Cùm verò eò excrescit, vt eius causa diuinas leges præuaricari non dubites, sit mortalis.

III. Prodigalitas, quæ opponitur auaritiæ, & consistit in defectu conseruandi, & excessu erogandi, est ex genere suo venialis: leuior quam auaritia, quia minus habita virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, si liberis, & vxori pauperiem crees; si impotentem te reddas ad soluenda debita: si profundas bona Ecclesiastica, pijs causis obnoxia. *v. Less. l. 2. c. 47. d. 8.*

Resp. II. Filiæ Auaritiæ sunt sequentes.

I. Obduratio cordis, (contra misericordiam) egenis & pauperibus non compatiendo, eos obiurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non est soluendo, &c. Hac aliquando peccari potest mortaliter, quando præceptum eleemosynæ, vel charitatis vrget, & tamen ex tali duritia non subuenitur *Nau. c. 27. Tol. l. 8. c. 26. v. dicta de charitate proximi.*

II. Inquietudo cordis, hoc est, vehemens, & inordinata applicatio mentis, ad aquirendas, vel conseruandas diuitias, cum inani & vano timore, ne non aquirantur, vel perdantur. Est mortale, quando retrahit à spiritualibus, vel alijs, ad quæ ex præcepto graui obligamur, (v. g. auditione Missæ) vel inducit superfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis est, si sit de re bona, sed tempore vel loco indebito; v. g. de familia, messe, vindemia, quando quis est in templo, vel vacandum est Deo. *S. Th. 2. 2. q. 55. a. 6. Reg. l. 23. c. 2. q. 5. Escob.*

III. Voluntaria: mortalis est, quando est iniusta, & circa materiam grauem.

IV. Fallacia, siue dolus in verbis: potest esse

mortalis, ratione finis, vel mediorum.

V. Fraus, siue dolus in facto. Est mortalis ex genere suo contingitq; multipliciter in contractibus tam ratione materiæ (v.g. si ea vitium habet, vel non sit qualis existimatur) quam ratione pretij. *Nau. c. 23. Tol. l. 8. c. 47. Escob.*

VI. Proditio, quæ est deceptio contra fidem datam, aut debitam in damnum illius, mortalis est ex genere suo. Contingit ferè tripliciter: 1. Circa personas; quomodo Iudas Christum, Dalida Sampsonem, prodidit. Circa res, vel immobiles (vt si miles manifestet hosti modum capiendi arcem) vel mobiles, vt si pecuniam, vestem &c. cuiuspiam absconditam, prædoni ostendas. 3. Circa secretum, vel sibi commissum reuelando, (quod est contra fidelitatem & iustitiam, si quidem promissum fuit; quia est pactum onerosum, vt docet *C. de Lugo d. 14. num. 139.* & quidem mortale, si præuidere possis inde secuturum notabile aliorum damnũ, vel discordiam; alias veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum, si fiat ideo, vt sciat secreta alterius est Curiositas; & si sit in re graui, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur cõmuniter esse mortale, docet *Tol. l. 8. c. 45. Bald. l. 3. d. 11. Nau. c. pen. d. 6. de pan. Mol. Laym. l. 3. s. 3. p. 1. c. 4.* (qui addit eum, qui dolosè alienas litteras aperit, & legit cum alterius iniuria, vel damno crimen falsi committere.) Dixi *per se esse mortale*; quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima authoritate, iusta ex causa fiat. *Vnde resoluuntur Casus seq.*

I. Literas alienas apertire & legere; sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse

esse in tuum iniustum damnum, vel in iniuriam tuam cedere, quam intendas auertere; quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire litteras, non tantum hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse iudicant *Nau. cap. 18. Regin. l. 24. n. 60. Escob. c. de Lugo d. 14. nu. 148.*

II. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur eius à quo, vel ad quem mittuntur, (neq; lex specialis vete. *C. de Lugo l. c.*) vel tacitus saltem; vt si facias sub ratihabitatione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita *Escob. ex Nau. Regin &c. l. c.*

III. Superior Religiosus literas suorum subditorum, (dummodo non mittantur ad superiorem maiorem, vel talem, quem statuta eximant, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit; siue ex Religionis statuto, aut consuetudine; siue ex suspicione probabili, quod mali aliquid contineant. *v. Escob. Peirinum de relig. to. 1. q. 2. cap. 1. Dia. p. 3. t. 6. R. 55.*

IV. Nec est peccatum, si necesse sit, vel expediat ad iniuriam alteri imminentem auertendam; dummodo non plus legatur, quam ad eum finem necesse est. *C. de Lugo l. c.*

V. Qui aperit, & legit existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantum peccat. *Card. de Lugo l. c.*

VI. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abiectas, recolligas, & iunctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autē, (per se,) si vt ex illa notitia tibi prouideas: quia quod pro derelicto habetur, in vsum suum conuertere licet. *Balael.*

ex S.

ex S. *Anton.* & *Rejel.* *Sylu.* V. *emptio q.* 17. *Layma.* *l.* 3. *f.* 5. *t.* 3. *p.* 1. *cap.* 4. *nu* 4. *Dian.* *to.* 2. *t.* 6. *misc.* R. 55. Rectè tamen notat *Laym. l. c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum ijs contentum, si damnum inde cuiuspiam prouenire possit, imo (addit) reuelans eiusmodi secretum (cuius notitiam etiam iustè acquisiuit) contra iustitiam peccabit, si intelligat, audientes ea notitia vsuros, ad damnum iniustè inferendum. *v.* *Lay. l. c.*

Dixi, I. *à domino proiectas*: quia si vel ab alio proiectæ (domino inscio) vel ab ipsomet casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi II. *In locum publicum*: quia si in ignem, vel fornacem, v. g. proiectæ sint, vt comburantur, peccas, si extrahas, & legas. *v. Card. de Lugo d.* 15. *n.* 150.

Dixi III. *Per se*: quia fieri potest, vt ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

VII. Qui furtiuè scripta alterius secreta, ipso inuito legit, peccat. Et 1. quidem peccato curiositatis; etsi faciet animo discendi, & sine suspitione damni 2. iniustitiæ: quia quisque habet ius secreti in suis scriptis, quæ alijs non vult esse communia. *Nau. cap.* 15. *Mol. to.* 5. *d.* 36. *nu.* 2. *Regin. l.* 24. *cap.* 6. *num.* 119. poteſtq; aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno, vel alter valdè cupiat esse secreta grauiſſimeq; sit laturus. *Baldel d.* 11. *v. etiam*, *C. de Lugo l. c.*

VIII. Quicunque secretum violat absq; iusta causa, cum alterius damno, vel qui literas alterius iniustè aperit, ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. *Bonac. d.* 2. *de rest. q.* 1. *p.* 1. *Trul. l.* 7. *c.* 19. *d.* 12.

DE

DVBIVM III.

Quid sit Luxuria.

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum quorum vsus cum ex natura sua institutus sit ad conseruationem, generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo. *v. supra l. 3. t. 4. cap. 2. & l. 5. c. 1. d. 2.*

Resp. II. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plurumque sequuntur sunt octo: quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis.

1. Cæcitas mentis; cum quis adeò est addictus turpitudini, vt de cœlestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, quà quis ex eadem causa, sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum vel personam dedecent.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum, à pijs propositis mox deficit.

5. Amor sui; talis enim homo ob voluptates, se ipsum finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei: lasciuus enim solet à rebus diuinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptatum carnalium, ita animum afficit, vt subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renunciare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus, mortem inordinatè timet, & deca nolens cogitare vitam illicitis medijs propagare studet, &c.

Prior

Priores quatuor sunt mortales, quando finis vltimus in creatura ponitur: vel præceptum aliquod Dei, grauiter obligans, prætermittitur. Posteriores quatuor, si plenus sit voluntatis consensus, per se sunt mortales: ex indeliberatione vel alia actuum imperfectione, sæpè veniales, *Escob. & Baldell. ll. cc.*

DVBIVM IV.

Quid sit Inuidia?

Resp. Est tristitia de alterius bono prout illud est diminutiuum propriæ excellentiæ, ita vt hæc directè sit cótra charitatem, hæc enim gaudet de bono proximi, quod inuidia destructum optat, vel non destructum dolet. *Vnde resolues.*

I. Est ex genere suo mortalis: & grauissima quidem, atque in Spiritum S. si sit de ipsa gratia, vel auxilio Dei.

II. Filiæ similiter ex genere suo mortales sunt, ac numerantur hæ: 1. Odium, de quo suprà. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Susurratio, quæ est oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipsius cum alijs; quam proinde susurro restituere tenetur, & iterum reconciliare, non secus ac detractor famam. *v. in præc.* 8.

III. Si tristitia sit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel alijs times nocumentum, v. g. inimicus tuus est euectus ad officium, vt tibi facilius possit nocere, non est inuidia, sed timor qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. *Lay. l. 3. t. 3. c. 10.*

IV. Si tristitia sit ex eo, quod nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, vt illud alteri non discupiamus, non est inuidia, sed æmulatio seu zelus; qui si est circa bonum honestum, est lauda-

laudabilis, si autem circa temporalia, interdum est veniale, vt si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret se non esse Regem. *Lay. l. 3. t. 3. c. 10. nu. 2.*

V. Si tristitia est ex bono alterius, in quantū ille est indignus, non est inuidia, sed indignatio, quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei prouidentiam arguat, (estq; blasphemia) vel si ita afficiat, vt ducat homines ad malum imitandum. *Caiet. Lay. l. c.*

VI. Si doleas, quod alter tibi æqualis, vel nō multum inæqualis, in excellentia crescat, ita vt te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas vt tibi malum, est propriè dicta inuidia; inuidus enim dicitur, quod non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. *Baldel. d. 29. l. 3.* & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærūt gloriam, quam cum in eo ponant, vt in illa re sint soli, ac singulares, dolent, & tristantur, si alij accedant. 2. Pusillanimes, quibus cum omnia videantur magna, quouis bono alterius putant minui suum: sic mulieres v. g. facile apprehendunt, ac dolent, se superari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu iuuenum, & quicunque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alij facile consequuntur. *Bald. l. c.*

VII. Qui in aduersis suis, vel ob aliorū prosperitatem optat se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse; vel diem esse maledictū, quo natus est, vel alterū primò vidit, aut coniugem accepit, si tantum intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei (siue sit natiuitatis, siue coniugij) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur esse tantum veniale (ali-

quando

quando etiam nullum, vt Iobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, siue sibi, siue alteri, illo die natis, vel coniugatis, mortale est. *Escob. & Marchant. man. cap. 3.*

DVBIVM V.

De Gula.

ARTICVLVS I.

Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus apetitus cibi & potus: opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus iusto. 4. si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. *Laym l. 3. s. 4. nu. 5.* Vnde resolues.

I. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præcisè charitati Dei, vel proximi.

II. Hinc probabile est, quod docet. *Nauar. Tol. &c.* & non repugnat *Lay.* secluso scandalo & alijs, veniale tantum esse, vsq; ad vomitum se cibo & potu implere; idque etiam, si quis vomat, vt iteratò possit bibere: quod tamen, *V. Comedere, Sà aliǰq; multi* putant mortale *v. Baldel. Escob. t. 2. E. 2. c. 5.*

III. Vix dubium est licere esu aut potu, aliterve creare vomitũ, si is salubris esse indicetur.

IV. Mortalis interim censetur crapula ex accidente & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causa violet ieiunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde grauiter valetudini noceat, id aduertens; secùs, si leuiter tantum; vt v. g. si febricitans haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita vt venter

venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infra. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano; tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ; tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causa medicinæ, aliàve iusta causà, v. g. extremæ famis in obsidione, in qua tamen sic vitam conseruare non teneberis. *Sanc. 1. mor. c. 18. Less. Laym. l. 3. f. 4. Sà, Bon. Baldell. l. 3. c. 29.* Sic etiam excusant quidam lictores illos, qui vt officium suum melius administrent haustu sanguinis humani se animare dicuntur; præsertim cum sanguis, secundum multos, animatus non fuerit *v. Auth. cit.*

V. Ex genere quoque suo venialia sunt, quæ filiæ Gulæ dicuntur, nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, seu stupiditas nata ex crapula, v.g. vt non possit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda vel præstanda ea, quæ ad salutem illi sunt necessaria vel ad quæ ex officio, aut alias sub graui peccato tenetur. *Baldel. d. 29. l. 3. n. 15.*

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quæuis inordinata, quæ omne peccatum sequitur; sed quæ mouet ad cantiones obscœnas, actus turpes, saltus, vel choreas inhonestas, &c. fitque mortalis, quando est inductiua alterius ad consensum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur. *Ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quod illa sit in appetitu, istud in verbis, hæc in verbis, & gestibus, diciturq; semper aliquam

aliquam inhonestatem, licet (per se, & secluso scandalo) venialem: v.g. scurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex leuitate ad risum excitandum: mortale tamen esset, si fieret causà delectationis venereæ. *Baldel. l. c. Escob. t. 2. E. 2. c. 4.*

Ex parte corporis; Immunditia, Vomitus, & Seminis effusio. Quæ vltima, si voluntaria sit, mortale est. *v. Lay. l. 3. j. 4. Less. l. 3. c. 3. Baldel. l. 3. c. 29.*

ARTICVLVS II.

Quid sit Ebrietas.

Resp. Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo consistit, quod quis sine iusta, & graui causa, tantum ob voluptatem, aut ingluuiem, sciens volens, priuet se vsu rationis; non simpliciter, id quod fit in somno, modo naturali instituto ab auctore naturæ ad vitium & imaginis Dei conseruationem; sed violenter, & modo innaturali rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper priuando se proximà potestate vtendi ratione, ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. *vnde resolues.*

I. Perfecta ebrietas, quà prædicto modo ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo iniuriam, eius imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

II. Non est peccatum, inebriare se ex præscripto medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. *Sylu. Caiet. Layn.*

III. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. *v. Less. l. 4. c. 3. d. 4. nu. 37. Azor. Regin. Baldel.*

IV. Mortale est, alium inebriare velle, vel prouo-

prouocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut aduertentia secuturæ ebrietatis, in se aliove. *Less. l. c.*

V. Si iusta causa est, vt v. g. si grande malum non possit aliter impediri nisi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, vt scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v.g. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cuius vi ignorata decipiatur. Vnde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent proditori vrbem, vel te abducturi. *Less. l. c. & Sanch. lib. 2. de mat. d.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est. *Less. lib. 4. cap. 3. dub. 4. num. 31.* affirmat quia, inquit, licet suadere, & inducere ad minus malum, vt impediatur maius. *Laym. lib. 3. f. 4. nu. 6.* rectius negat; quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

VI. Si quis non præuidit periculum ebrietatis, & sic vino captus est, aut in auram exiens, vento turbatus est, nec hoc præuidit, vacat culpâ. Vnde multi excusantur, qui prudenter sæpè iudicant, adhuc se haustulū facere posse sine noxa: desinent tamen prudenter id iudicare, si contrariam de se experientiam habeant.

VII. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum & malum, licèt non nihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur nondum plena est ebrietas; ideoque tantum peccatum veniale, quamuis ex grauioribus, si deliberatè sit commissum. *v. Lay. l. c.*

VIII. Plena ebrietas notatur ex his signis;

quæ

quæ dat *Less. dub. 2. nu. 30. & Regin.* 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo vel quando domum deductus. 2. Si commisit ea, quæ nunquam alias sana mente solet, v. g. si prætè, morem turpia sit locutus, turbarit domum vxorem verberauerit, &c.

IX. Mala in ebrietate commissa, si præuisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ vacant.

DVBIVM VI.

Quid sit Ira?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quę inordinatio secundum *D. Th.* dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, vt v. g. si nimiū interius exardescas, vel exterius per signa nimis patefacias. 2. Ex parte obiecti, vt si vindictam appetas planè iniustam ob causam, vel si iusto maiorē, v. g. optando inimico mortē, quam non est meritus; vel exequendam propria authoritate, vel denique licèt vindicta iusta sit, non tamen eam appetas vt iustam, sed vt satiatiuam animi tui maleuoli. *Vnde resolues.*

I. Si ordinatè appetatur vindicta, non est peccatum iræ: vt cum superiores irascuntur culpis subditorum, eosque puniunt, sed vindicant.

II. Ira inordinata, primo modo ante dicto, est ex genere suo veniale; potest tamen fieri mortale ex accidente, vt si addatur blasphemia maledictio, scandalum.

III. Ira inordinata secundo modo, est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem *Bald. l. 4. d. 21.*

IV. De filiabus iræ, quæ partim sunt ex Corde, vt Indignatio, & Tumor mentis; partim in ore, vt Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio; partim in opere, vt rixæ, pugnæ, seditiones,

nes, vulnera, diuersimodè loquendũ est secundũ regulam suprà datam. Nam 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo quod quis reputet se indigne à tali tractari cõmuuiter est veniale: imò si ex iusto rationis iudicio procedat, nullũ est. Posset tamen esse mortale, si cresceret vsq; ad deliberatum odium, & contemptum personæ grauem. 2. Tumor mentis, quo quis morosè excogitat diuersas vias vindictæ, ijsque cogitationibus animum tumefacit, quale peccatum sit, iudicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. *v. Tol. lib. 8. cap. 58.* 3. Clamor, cũ iratus extollit vocẽ, multa inordinatè & confusè effundens est veniale cõmuniter, nisi aliud addatur. 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà. *lib. 3. to 2. cap. 1.* 5. Contumelia, qua quis proximo malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi*: quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione potest superior, verbũ aliquod alias contumeliosũ subijcere: quomodo Christus vocauit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus grauius dehonoretur, quã per delictũ meruit. *v. Bald. d. 34. n. 16.* Itẽ vt docet *Caietan.* potest contumelia esse venialis tantum, si sit paruà tantum; vel si sit tantum materialis, sine intentione dehonorandi, modo non sequatũr læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltẽ à mortali multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, pueri, & infimæ sortis homines, conuicijs se honorantes: quia cum fides ijs non habeatur, non

non læditur grauiter honor. *vid. Bon. t. 3. q. 2. p. 5.* Deniq; si loci causa, & per conuenientem recreationem, leues defectus obijciantur, vrbanitas est, secundum. *D. Tho. 2. 2. q. 72. art. 2.* dummodò alter non contristetur, nec ad iram moueatur.

Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, vt si imaginem, vel literas alterius côculces, cô-buras; tum directè, vt si virum honestum fuste cædas, ad ianuam eius cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio illusio, & derisio, quando fit signis, vt naso rugato, labijs extensis &c. intendendo proximi confusionem: quæ si sit grauis, vel saltem proximus ea grauiter contristetur, mortalia sunt. *Bon. Mol. Baldel. l. 3. d. 3. &c.* ex *S. Thom.* Circa quæ: Nota. Quod qui per contumeliam lęsit alterius honorem, tenetur hunc restituere, etiamsi fama non sit lęsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam salutationē, vel inuitationē ad mensam, vel petitionem venię, (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit grauis. *v. C. de Lugo d. 15. n. 53.* Adde, quod contumeliæ mortalis qualitatem in côfessione explicare, non sit necessarium, vt contra *Fil. &c.* docet. *Az. Sà, Mol. C. de Lugo d. 16. de pœn. n. 269.*

VI. Maledictio qua quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

VII. Rixæ, si modum non excedant, vti & leuiculæ pugnæ, veniales sunt: secus si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam: alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

Pr-

DVBIVM VII.

Quid sit Acedia?

Resp. Acedia, siue animi tædium, potest ex *D. Th. 2. 2. q. 35. a. 2.* dupliciter vsurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adiunctus: 2. Particulariter, pro tristitia, & tædio de diuina amicitia, eo quod per virtutem exercitia laboriosa seruare debeat, & sic amicitiam illam non curet. *Vnde resoluuntur.*

I. Acedia accepta primo modo, tunc demum est peccatum mortale, cum ideo committitur opus vetitum sub mortali.

II. Acedia accepta secundo modo ex se est mortale; quia repugnat Charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facilè iudicari potest, quæ sunt sequentes.

I. Malitia, quà quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut quà ipsum pœnitet bene fecisse, vel impleuisse id quod tenebatur; aut qua contemnit Dei beneficium, v.g. desiderando non fuisse natum, aut agnouisse Christum, &c. Est autē ex genere suo mortale.

II. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

III. Rancor, quo ij sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

IV. Torpor, cum bona fiunt non cum debito feruore.

V. Euagatio mentis, quà quis in exercitio spiritualium euagatur circa illicita; siue per cogitationem, & dicitur curiositas; siue per locutionem, & dicitur verbositas; siue per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. *v. D. Th. q. 35. Lay. l. 2. t. 3. c. 9. Tol. l. 8.*

Culpabilis autem euagatio, mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali; v. g. in recitandis horis canonicis, celebranda, vel audienda Missa. *Regin. Palao. de char. t. 6. d. 1. p. 3. Trul. l. 1. c. 6. d. 1.* contra *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 3.* vbi docet distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale, licet concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem esse mortale, propter grauem irreuerentiam & periculum erroris.

Dixi *ad implendum præceptum*, nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantùm veniali, est peccatum veniale tantum. *S. Thom. Nau. Suar. Less. l. 2. c. 37. d. 11.* imò nullum, si non tam intendat orare, quam verba precum recitando, pio exercitio se occupare: quia non formaliter, sed materialiter tantum orat; v. g. cum quis manibus laborans, psalmos, aliàsvè preces recitat, aut cantat, non animo orandi, sed cauendi cogitationes vanas, vel recreandi se. *Sanc. cons. p. 2. l. 7. c. 2. d. 31. Trul. l. 1. c. 7. d. 10.* v. supra. *l. 4. c. 2. d. 2.*

LI.

LIBER SEXTVS
DE SACRAMENTIS.

HABEBIT hic liber Tractatus sex, 1. agetur de Sacramentis in genere. 2. de Baptismo, & Confirmatione. 3. de Eucharistia. 4. de Pœnitentia 5. de Extrema Vnctione, & Ordine. 6. de Matrimonio.

TRACTATVS PRIMVS.

De Sacramentis in genere.

CAPVT PRIMVM.

De natura Sacramenti nouæ legis.

DVBIVM I.

Quid sit Sacramentum?

RESp. Est res sensibilis, quæ ex stabili institutione Christi, vim habet sanctitatis, siue gratiæ iustificantis efficiendæ, & per consequens significandæ. *Vnde resolues.*

I. Ad essentiam Sacramenti requiri tria. 1. Vt sit signum stabile. 2. Vt significet verè sanctitatem. 3. Vt eandem efficiat ex opere operato, id est, vsu suo, & applicatione, per propriā efficaciam, & non ex opere operantis, siue per actum aut dispositionem ministrantis, vel suscipientis: quæ etsi ad effectum Sacramenti requiratur, non tamen vt causa, sed vt conditio sine qua non.

II. A definitione talis Sacramenti excludi: 1. Sacrificia tam nouæ, quàm veteris legis: quia hæc nō sunt instituta ad gratiam ex opere operato conferendam, (etsi nihilominus sacrificiū nouæ legis sic etiam impetret ei, pro quo offertur, nō vt Sacramentum, vsu suo & applicatione, sed per modum impetrationis) sed ad cultū Deo præstandum. *Con. d.60.a.21.* 2. Figuras & sacramenta veteris legis, v. g. circumcisionem, transitum maris rubri, agnum paschalem, varias item purificationes, & consecrationes sacerdotum: tum quia à Christo non sunt instituta; tum quia veram sanctitatem non efficiebant. Ac licet Circumcisio aliquando sustulerit peccatum originale per veram gratiā, id fecit vel ex opere operantis in adultis, vel non ex opere operato, simpliciter & rigorosè; tum quia non continuit gratiā, vt causa physica, vel vt causa moralis; quia nondum erat exhibita passio Christi & meritum, ex quo gratia pendebat; sed tantùm ex speciali priuilegio: tum quia non contulit gratiam formaliter quà Circumcisio, & ex sua institutione, sed quatenus erat professio fidei; neq; vi applicationis & vsùs sui; alioquin enim omni non ponenti obicem, & quidē præter omne meritum contulisset, quod est falsum *vid. Fill. 1. cap. 1. & 5. q. 8. & cap. 8.* 3. Ea quæ dicuntur sacramētalia, v.g. benedictio Abbatis, consecratio virginis: quia præcisè vt vsu suo, & opere operato, gratiam non conferunt: vti nec actus virtutum; præterquam quod hi sensibiles non sint. 4. Lotionem pedum Apostolicorum, Insufflationem Christi in Apostolos, per quam Spiritum Sanctum illis dedit. Item verba Christi ad Magdalenam & Paralyticum: *Remit-*

tuntur

tuntur tibi peccata: quia non fuerunt signa instituta stabiliter ad gratiam conferendum. 5. Martyrium, ob eandem causam: esto enim ex opere operato gratiam conferat, non tamen est specialiter ad hoc institutum. *vid. Scolast.*

DVBIVM II.

Quid circa materiam & formam Sacramentorum seruandum.

Suppono, Sacramentum dupliciter sumi. 1. Per modum compositi physici, in quo res sensibilis, & actio, (v.g. in Baptismo, aqua, & ablutio; in Vnctione oleum, & vnctio,) dicitur materia. Et quidem oleũ, & aqua materia remota? actio verò illa, materia proxima; verba autem, aut, quod eorum loco ponitur, vt in Matrimonio signum consensus) dicuntur forma. 2. Per modum compositi artificialis, & tunc dicta materia & forma, id est, res & verba, simul habent se instar materiæ; significatio verò eorum, instar formæ. Hic quæritur de materia & forma priore sensu.

Resp. I. Vt Sacramentum sit validum, debet inter materiam & formam, v.g. inter effusionẽ aquæ, & pronunciationem verborum, tanta esse coniunctio, vt secundum moralem hominũ æstimationẽ, spectata natura cuiuscunq; Sacramenti, vna alteram afficiat; hoc est, vt verba censeantur capere in talem rem, & cum ea vnũ totale signum constituere, *v. Bon. d. 1. q. 2. p. 2. Suar. & enc. &c.* Vnde resolues.

I. In Baptismo, Confirmatione, Vnctione, & Ordine, requiritur talis coniunctio, vt dum minister verba pronunciet, moraliter censeatur etiam lauare, &c.

II. In Pœnitentia, absolutio satis diu potest

 differ-

differri; ſicut in iudicijs, ſententia poſt examen cauſæ.

III. In Matrimonio, vnius conſenſus poteſt alterius conſenſum tam diu ſequi, quamdiù hic moraliter permanere cenſetur: ſicut in alijs contractibus. *vid. Con. hic n. 6.*

Reſp. II. Vt valeat Sacramentum, non debet fieri ſubſtantialis, ſeu eſſentialis mutatio materiæ, vel formæ: accidentalis verò mutatio, etſi ſæpè illicite ſit non tamen inualidum facit Sacramentum. Porrò ſubſtantialis mutatio materiæ dicitur, quando ſecundum communem vſum, & eſtimationem hominum, differt nomine, & re, ab ea quam Chriſtus præſcripſit: Accidentalis dicitur quando cum ea eundem retinet vſum, & nomen. Formæ mutatio eſſentialis eſt, quando non manet idem ſenſus: accidentalis, quando manet. *Laym. l. 5. t. 1. c. 4. et commun.* Vnde reſolues.

I. Nullum eſt Sacramentum, ſi materia cruda conſecretur, ſiue hæc differat ſpecie ſubſtantiali à pane, ſiue non: quia communiter non cenſetur, aut dicitur panis. Item ſi aquæ artificiales adhibeantur in Baptiſmo; quia nō habent communem vſum, & nomen aquæ elementaris; eſto phyſicè ſpecie non diſcrepent. *v. infrà de Baptiſmo.*

II. Valet Sacramentum, etſi aqua Baptiſmi ſit calida, &c. Item ſi panis Euchariſticus ſit ater, fermentatus, &c.

III. Defectu formæ, Sacramentum eſt nullum 1. Si literæ aliquæ mutentur, variantes ſenſum: quod facilè fit initialibus, v. g. In nomine matris milij, &c. 2. Si magna fiat interruptio verborum, ita vt moraliter non videantur cohære-
re.

re. 3. Si forma diuisim pronuncietur, v. g. vnus dicit, ego te baptizo; alter. In nomine Patris, &c. quia erunt duæ formæ imperfectæ, & sensus falsus. *Fill. l. 1. cap. 4. q. 5. v. Bon. q. 2. p. 1.*

IV. Forma valet, etsi non liceat. 1. Si omittas voces non essentiales, v. g. *Ego* & *Amen*, in Baptismo: *Enim*, in forma Eucharistiæ. *Bon. d. 4. q. 3. p. 1. nu. 9. &* 10. ex *Suar. &c.* 2. Si quid addas, v. g. In nomine Patris, qui te creauit, &c. 3. Si substituas synonima, v. g. abluo, pro baptizo. 4. Si tantùm transponas, vt, Hoc meum est corpus; Te ego baptizo. 5. Si verba corrumpas ob præcipitantiam, & balbutiem; v. g. hoc est corpus meus, vel, hic est enim calix meus. 6. Si interruptio fiat parua, v. g. Ego te baptizo, & interponat, ista aqua est nimis frigida, vel Custos verte folium. In nomine Patris, &c. *Fill. l. c. v. Bon. l. c.*

CAPVT II.

De Ministro Sacramentorum.

DVBIVM I.

Quid requiratur, vt Minister det validè Sacramentum?

Resp. Ad valorem Sacramenti in Ministro, non fides vel probitas, sed præter potestatem (& iurisdictionem in quibusdam) requiritur intentio, seu voluntas, saltē virtualis & absoluta, vel huic æquiualens, faciendi nō tantū externum illum actum, sed Sacramentum, vel saltem id quo facit Ecclesia, vel quod Christus instituit. Est communis ex *Trid. sess. 7. can. 11.* Ratio prioris partis est, quia sacramenta operantur, non ex dispositione Ministri, sed virtute diuina secundùm institutionem & meritum Christi. Ratio posterioris, quia ad confectionem Sacra-

menti requiritur talis intentio, quæ actionem determinet ad esse Sacramentale, tollatq; indifferentiam verborum & actionum: talis autem non est intentio solius actionis externæ, quæ ad alios fines, v. g. ad ludum potest referri.

Dixi I. *saltem virtualis*: tùm quia non sufficit interpretatiua, vel habitualis (qualis etiã potest esse in ebrio, & dormiente) cum actus ab ea procedens non sit humanus & deliberatus, seù liber in se: tũ quia actualis, quà scilicet actu intendis, & vis hoc facere, etsi melior sit, & consulta, non tamen requiritur: cum enim ea nõ sit in nostra potestate, & homo facilè distrahatur, nimis durum & plenum scrupulis fuisset, si hanc Christus requisiuisset. Virtualis autem dicitur, quæ ex actuali præcedente relicta, durat in aliquà actione, vi illius inceptà & continuata; vt si ex intentione baptizandi, vel celebrandi, vadas ad Ecclesiam, sacras vestas induas, altare vel baptisterium accedas, etsi interim omnia alia cogites. Ratio, quia hoc sufficit, vt actio illa sit humana, & moralis. *Laym. l. 5. t. 1. c. 5.* Vnde resolues.

I. Si Sacerdos habens fortè ante se panem, recitet factum, & verba Christi, non ideo consecrat.

II. Impotens rationis, ebrius, vel somnians, non conficit Sacramentum, etiamsi ante ebrietatem, vel somnum id intenderit: quia non agit humano modo. *Lay. l. c.*

III. S. Athanasius in lusu puerili verè baptizauit: quia intendit facere, quod viderat in templo fieri ab Episcopo.

IV. Hæreticus validè baptizat, & contrahit matrimonium, etsi non credat hoc esse Sacramen-

mentum, rideat, & contemnat; imò etsi nolit facere, quod facit Ecclesia Romana, sed quod sua, falsò putans, non Romanam, sed suam esse veram; etsi etiam per hoc nolit conferri gratiam. Ratio, quia intentio generalis, qua vult quod Christus instituit, prævalet intentioni præuenienti ex errore priuato. *Bon. q.3.p.2. num.9. Suar. Fill. &c.*

V. Non debet repetere sub conditione consecrationem, qui in ipsa fuit distractus; vel qui minores hostias ad altare detulit, de quibus maiorem consecrans, non explicitè cogitauit, nec detexit.

Dixi II. *Absoluta*: quia conditionata suspendit effectum, quod, præterquam in matrimonio, fieri non potest. *Vnde resolues.*

I. Validum est Sacramentum, collatum sub conditione præterita, aut præsenti necessariâ, vel contingente, si conditio verè sit impleta: v.g. absoluo, te si vis dimittere concubinam, si capax es: baptizo te, si non es baptizatus. *Bon. l. c. num. 18.*

II. Nullum est Sacramentum, datum sub conditione futura, siue sit hæc contingens, vt absoluo te, si restitues, si dimiseris concubinam, &c. siue necessaria, adiecta animo suspendendi Sacramentum, vt absoluo, si cras sol orietur. *Bon. ibid. Suar. Conc. &c.*

III. Dubium est Sacramentum, collatum sub conditione occultà, humano modo incognoscibili: v.g. baptizo, si es prædestinatus, si Deus videt te hoc anno moriturum.

IV. Grauiter peccat, qui administrat Sacramentum (excepto Matrimonio) sub conditione non solùm futura, (quod semper est mortale) sed

etiam præsenti, aut præterita; siue in se sit prorsus occulta, quod etiam est mortale; siue humano modo cognoscibili, quod tamen nullum est si fiat ex iusta causa rationabili: rarò veniale, sæpius mortale, si absq; vlla causa. Ratio, quia aut nullum facit Sacramentum, aut dubium, aut validum quidem, sed non sine nugatione in re graui. *vid. Bon. l. c. Suar. Conc. &c. Scholast.*

DVBIVM II.

Quid requiratur in Ministro, vt licitè ministret.

Resp. I. Præterea, quæ ad valorem requiruntur, requiritur probitas, siue vt sit in gratia: tum quia Christo, cuius est Minister, debet se conformare: tum quia sancta sanctè sunt tractanda: tum quia ad hoc quidam singulariter ordinantur, & gratia peculiari, ac proinde hoc curare præ alijs sunt obligati. Ita *Lay. l. c. & commun.* Vnde resolues.

I. Peccat grauiter, qui conficit Sacramenta, non habens sufficientem iurisdictionem, vel de ea rationabiliter dubitans, vel qui censura est prohibitus.

II. Non licet Sacerdoti administrare Sacramenta, cum attritione cognita: quia adhuc est extra statum gratiæ. *Bon. q. 3. p. 2. §. 1.*

III. Non tamen necessario prætermittit confessionem, (nisi velit celebrare) etsi sit consultius: quia de hoc nullum est præceptum; & ad delendum mortale sufficit contritio. *Vasq. d. 136. c. 1. C. de Lugo d. 8. f. 9.*

IV. Minister Sacramenti ad id ordinatus, si conficiat & ministret solemniter in mortali, v. g. si baptizet, vel celebret; peccat mortaliter toties, quoties (quod etiam verum esse volunt. *Sayr. Lediss. & Bon. Gran. cont. 1. 3. t. 5. d. 5.* de

Dia-

Diacono, ex speciali commissione baptizante) nisi forte periculum sit in mora, nec possit tam citò confiteri, aut conteri: eo enim casu baptizare, vel etiam absoluere moribundum, in statu peccati, non esse irriuerentiam, docet *C. de Lugo d. 8. l. 9. num. 151.*

Dixi I. *ad id ordinatus*; etsi enim Laycus in necessitate baptizet, cum conscientia peccati mortalis; non peccare mortaliter, docet *Con. l. c. Fill. t. 1. c. 5. q. 10.* ex *Suar. &c.*

Dixi II. *solemniter*: nam si sine solemnitate baptizet, excusat à mortali. *Suar. Conc. Fill. l. s.*

V. Alij qui conficiunt & ministrant, non peccant mortaliter, v. g. cum Laici in necessitate baptizant vel ministrant sibi inuicem Matrimonium, in mortali. Ita contra *Sylu. Vasq.* & alios, docet *Suar.* cum alijs: qui tamen vult eos peccare mortaliter, quatenus hoc in mortali suscipiunt. Ita etiam *Fill. Furn. Sanch. Con q. 64. a. 6. dub. 1.*

VI. Qui ministrat, etsi non conficiat Eucharistiam, in mortali, peccat mortaliter, vt habet communis, *Suar. Fill. Laym. Bon.* & aliorum, contra *Vasq.* cuius sententiam *Diana* rectè notat esse probabilem, siue sit Sacerdos, siue Diaconus, vt *v. p. 3. t. 1. R. 195.* Idem docet *Card. de Lugo d. 8. n. 155.* Et quidem aliqui putant, tot mortalia committi, quot communicantur: quod minùs videtur probabile, cum mortaliter nō sit nisi vna distributio, & vna indigna administratio. Ita *Tan. 2. 2. Henr. Fill. n. 87. &c.* contra *Con. & Bon.*

VII. Etsi probabile sit, quòd docet *Syl. Caiet. Fill. to. 1. t. 1. cap. 6. n. 87. Nauar. & Sà. V. Ordo*, Diaconum & subdiaconum, si cum mortali in ordine suo ministret; item Sacerdotem, & Epis-

copum, si sacramentalia excerceat; nuptias, aquam benedicat; altaria templa, vasa consecret concionetur, Eucharistiam de loco in locum transferat, peccare mortaliter. Contrarium tamen videtur verius, vt docet. *Suar. Vasq. Laym. Con. q.64. a.6. dub.1. C. de Lugo l. c.* Ratio, quia hæ actiones non tendunt proximè ad sanctificationem animæ, ex opere operato; sicut actiones sacramentales.

VIII. Non videtur vera esse sententia, quæ docet esse mortale, tangere in mortali corporalia, calices, reliquia, &c. *Sayr. Suar. Bon. d.1.q.3. p.2.* Quod si quis in mortale, (etiam laicus in necessitate) eleuet de terra Eucharistiam, non videtur aliud agere, quam si Christum in hac vita lapsum eleuasset: secùs tamen, si quis id extra necessitatem temerè præsumat, exemplo Ozæ. *Bon. d. 1. q. 5. p. 2. nu. 12.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt exhibeat ac curet, non tantum quæ ad substantiam Sacramenti sunt necessaria, sed etiam quæ ad decorem, siue ex natura rei, siue ex præcepto Ecclesiæ, spectant. Ratio prioris, quia alioqui Sacramenta dehonestat, & tractat indignè. Ratio posterioris, quia Sacramenta sanctè sunt tractanda, & præcepta Ecclesiæ obligant in conscientia. *Vnde resolues.*

I. Peccat ministrans mortaliter: 1. si vtatur materia, vel forma falsa, vel (extra necessitatem) dubia. *Bon. d. 1. q. 2. p. 1. nu. 32.* 2. si omittat intentionem requisitam. Quòd si verò dubium oriatur, & non tantum inanis scrupulus, (is enim reyci debet) an forma fuerit legitima, vel an legitimè, & integrè prolata, tunc etsi speculatiuè probabile sit formam esse legitimam; in praxi

tamen

tamen iteranda erit sub conditione, quia tutius hic eligendum est.

II. Peccat quoq; (grauiter vel leuiter, pro grauitate materiæ) 1. qui verba formæ corruptè, inarticulatè, indeuotè pronunciat. 2. qui materiam, vel formam, vel cæremonias, contra Ecclesiæ morem, quamuis accidentaliter, sine causa mutat, vel omittit. Quod si fiat ex contemptu, est mortale; si ex negligentia, sæpè est mortale, quando ea magna est, & in re graui. *v. infrà d. 4. c. 5.*

III. Peccat grauiter, qui ministrat Sacramentum publico peccatori, vel aliter indigno, nisi indignitas sciatur ex confessione, vel sit occulta indignitas, & ex negatione sequeretur infamia, vt patet ex praxi Ecclesiæ, & Christi, qui Iudæ Eucharistiam dedit. Grauius peccaret, qui ne daret indigno, porrigeret ei hostiam non consecratam, etsi sic cum eo conuenisset, aut qui non audens indignè celebrare, simularet Missam, eleuans hostiam non consecratam; quia quantum est ex se, dat occasionem Idolatriæ: *v. Bon. q.6. p. 4. Suar. Conc. &c. Scholast.*

CAPVT III.

De suscipiente Sacramentum.

DVBIVM I.

Qua dispositio requiratur ad valorem Sacramenti, in suscipiente?

Resp. Ad valorem Sacramenti in adultis ratione vtentibus, intentio percipiendi sacramentum interpretatiua saltem, requiritur, & sufficit (excipe Pænitentiam de qua infra.) Ita comm. Theologi omnes cum *D. Th.* contra *Caiet.* qui putat in suscipiente nullam intentionē requiri, modo contrariam non habeat. Ratio responsionis

sionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum initiatur & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon. d. 1. q. 6. p. 2.*

Dixi, *adultis, &c.* quia cum tantum requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill. t. 1. c. 8.* Vnde resolues.

I. Paruuli, vti & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur, (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur.) *Bon. l. c.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neq; constet esse in mortali: nam hoc ipso censetur interpretatiuè voluisse & petijsse, quod alij Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *C. de Lugo de sacram. in gen. d. 9. nu. 122. &c. commun.*

III. Inualidum est Sacramentum. 1. quod quis suscipit cum intentione naturali, habens se negatiuè. 2. quòd suscipit fictè, id est simulatè; non tamen, quod fictè, id est indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon. l. c.*

IV. Validum est Sacramentum. 1. quod quis accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit; cum metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen graui metu, v. g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum, vt docet *Sanch. l. 4. de mat. d. 12. & 14. C. de Lugo d. 9. n. 135.* Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen

men tenetur ad continentiam, potestque seclu-so scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pænitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua vero Sacramenta, quæ dicuntur viuorum; requiritur, vt sit in gratia: quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam, id est augmentum tantum gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali; *Laym. d.6. Bon. d.1. q.6. p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem, magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consacratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentũ, non tamen sacramentaliter & cum fructu. Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis, quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul

etiam

sionis est, quia sicut adultus non iustificatur sine proprio consensu; ita nec per Sacramentum initiatur & consecratur Deo, sine eodem consensu, si eius sit capax. *Bon. d. 1. q.6. p.2.*

Dixi, *adultis, &c.* quia cum tantum requirantur conditiones, iuxta subiecti capacitatem, paruuli autem, & perpetuò amentes non sint capaces propriæ intentionis, sufficit illis intentio Christi, & Ecclesiæ. *Fill. t. 1. c. 8.* Vnde resolues.

I. Paruuli, vti & perpetuò amentes, validè baptizantur, confirmantur, communicantur, ordinantur, (quod vltimum nefas esset, priora autem olim permittebantur.) *Bon. l. c.*

II. Ægris ratione iam priuatis, rectè datur Vnctio, non tantum si ante petierint, sed etiam si fuerint Catholici, neq; constet esse in mortali: nam hoc ipso censetur interpretatiuè voluisse & petijsse, quod alij Christiani, etiamsi de ea nunquam audierint. *C. de Lugo de sacram. in gen. d. 9. nu. 122. &c. commun.*

III. Inualidum est Sacramentum. 1. quod quis suscipit cum intentione naturali, habens se negatiuè. 2. quòd suscipit fictè, id est simulatè; non tamen, quod fictè, id est indispositè. 3. quod per meram vim, animo omninò repugnante, suscipitur. *Bon. l. c.*

IV. Validum est Sacramentum. 1. quod qui accipit, vult quod Christiani accipiunt; etsi non credat aut non velit Sacramentum. 2. quod quis per metum coactus suscipit; cum metus non tollat voluntarium. Matrimonium tamen graui metu, v. g. iniustæ mortis, initum, censetur irritum, vt docet *Sanch. l. 4. de mat. d. 12. & 14. C. de Lugo d. 9. n. 135.* Et qui ordines graui metu coactus suscepit, etsi characterem habeat, non tamen

men tenetur ad continentiam, potestque seclu-
so scandalo nubere, vt suo loco dicam.

DVBIVM II.

Quid requiratur, vt licitè, & cum fructu suscipiatur?

Resp. Ad effectum Baptismi, & Pænitentiæ, requiritur & sufficit, præter voluntatem sumendi Sacramentum, dispositio fidei, spei, & attritionis; non autem requiritur charitas, siue vt gratiam habeat: quia hæc Sacramenta dicuntur mortuorum, quod ipsa primam gratiam, seu vitam donent. Ad reliqua vero Sacramenta, quæ dicuntur viuorum; requiritur, vt sit in gratia: quia illa non primam, sed secundam tantum gratiam, id est augmentum tantum gratiæ conferunt. Etsi subinde per accidens dent primam, cum quis putat bona fide se carere mortali; *Laym. d.6. Bon. d.1. q.6. p.2.* Vnde resolues.

I. Etsi æqualiter dispositi, æqualem, magis tamen dispositi, maiorem Sacramenti fructum præter characterem, consequuntur: tum quia congruum est Sacramenta ita instituta esse, vt vberior gratia detur pro dispositione subiecti; tum quia non videtur is, qui vehementem attritionem ad Baptismum, vel Pœnitentiam affert, omni fructu carere.

II. Qui sumit hostiam, quam nescit esse consacratam, cum instar alterius animalis, sine intentione sumendi Sacramentum sumat, accipit quidem materialiter rem, quæ est Sacramentū, non tamen sacramentaliter & cum fructu Idem docet *Bon.* de eo, qui sumit Sacramentum ex causa famis, quod videtur intelligendum, si ex ea sola: neque enim videtur Sacerdos fructu Sacramenti priuari, etsi sumpturus calicem, simul

etiam

etiam leuare sitim intendere. *v. Bon. l. c. n. 3.*

CAPVT IV.

Quid sint Sacramentalia, & quid efficiant?

Resp. Cæremoniæ Ecclesiasticæ, quæ vulgò dicuntur sacramentalia, sunt actus externi religionis, ad colendum Deum accommodati. Tales autem communiter vocantur, oratio Dominica, aqua benedicta, esus eulogiarum olim in vsu, confessio generalis, eleemosyna, benedictio ab Episcopo, vel Abbate consecrato data, quæ ex antiqua traditione dicuntur remittere venialia, & continentur hoc versu:

Orans, tinctus, edens, confessus, dans, benedicens.

ad quæ etiam reuocantur, tunsio pectoris, vnctio in Regem, & similes; item multæ aliæ cæremoniæ, & res etiam ipsæ sacræ, quæ in Ecclesia partim ab Apostolis traditæ, partim postea institutæ sunt, vt Exorcismi, insufflationes, prima tonsura, benedictiones & consecrationes variarum rerum, & personarum, vt Ecclesiæ, calicum, &c. ipsæ etiam herbæ, lumina, vinum S. Ioannis, cerei, agni, signum S. Crucis. Quæritur ergo, quam vim habeant, non ex opere operantis, cùm certum sit, sicuti per alia pia opera, sic etiam ijs nos mereri; sed ex opere operato.

Resp. II. Non habent vim ex opere operato conferendi gratiã, aut remittendi peccata vi sua, & per se, sed tantum, quatenus in nobis pium motum excitant. Ratio prioris est, tum quia nusquam promissio gratiæ, aut remissionis peccatorum, ijs facta reperitur, tum quia peccatum etiam veniale non remittitur sine infusione gratiæ, quam conferendi ea nullum per se habent vim. Ratio posterioris, quia id accomoda-

tum

tum est sacramentalium institutioni & consecrationi, quæ fit per preces Ecclesiæ, quibus ipsa nobis tales motus precatur. *Con. q.71. a.3.* Vnde resolues.

I. Gratiæ præuenientes, & pij motus conferuntur per sacramentalia, per modum impetrationis, quæ non omninò infallibilem effectum habent.

II. Peccat grauiter, qui sacramentalibus falsam materiam supponit, vt pro aqua lustrali facienda, vrinam.

III. Sacramentalia quandoq; operantur beneficia corporalia, v. g. sanitatem, per modum impetrationis, ratione precum Ecclesiæ. Imò quædam etiam vim habere, (v.g. fugandi Dæmonem) per modum operis operati, ex singulari priuilegio, docet *Henriq. l.1.c.2. Sotus* & alij. Quia, inquiunt, etiam Ethnici, in quibus nec intercesserunt preces Ecclesiæ, nec meritum operantium, quandoque signo Crucis (quod quidam etiam putant de nomine IESV) à Dæmone liberati fuisse dicuntur: quod tamen alij eorum virtuti obiectiuæ, quasi naturali, asserebant, de quo plura apud Scholast. *v. Marat. d. 10. f. 1.*

TRACTATVS SECVNDVS.

De Baptismo, & Confirmatione.

CAPVT PRIMVM.

De Baptismo?

NON agitur hic de Baptismo sanguinis, id est, martyrio; nec de flaminis, seu spiritus id est, contritione, cum voto Baptismi, vel desiderio,

derio, quia non sunt Sacramenta: sed de Baptismo fluminis, qui definitur, Ablutio corporis exterior, facta sub præscripta forma verborum.

DVBIVM I.

Quæ materia Baptismi?

Resp. Materia remota licita, est aqua consecrata, si haberi potest: valida, est omnis & sola aqua elementaris, quæ morali hominum æstimatione sit naturalis, & vsualis, qualis est putei, maris, paludis, pluuiæ, &c. item resoluta ex niue, grandine, glacie, licet accidentaliter quoad calorem, saporem, & odorem, alterata sit, vt aqua sulphurea, lixiuium, iusculum aqua ita tenuiter carne decoctum, aut aqua alteri corpori ita modicè admixta, vt vsum communem, & æstimationem aquæ retineat. Ratio responsionis est, ex *Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua*. Quam *S. Th.* confirmat triplici congruentià. 1. est maxima commoditas aquæ. 2. eius facillimus vsus. 3. aptitudo ad significandum effectum, qui est emundatio à peccato. *Vnde resolues.*

I. Ineptà materia Baptismi, est saliua, lotium, lacrymæ, sudor, cereuisia; item aqua si permixta, vt non amplius sit apta ablutioni, nec vocetur aqua, v. g. lutum, brodium, vinum lymphatum: item aquæ artificiales ex rosis, herbis succisque expressæ, denique nix, grando, glacies non resoluta. Ratio, quia mortali hominum æstimatione non censetur aqua naturalis, & vsualis. *Laym. l. 5. t. 2. c. 3. Bon. d. 2. q. 2. p. 3.*

II. Quia de quibusdam tum ex dictis, tum alijs dubium est, v. g. de iusculo & cereuisia valde tenui; lixiuio, (& secundum *Granad. in 3. p. c. 4. tr. 1. d. 3. d. 2.* aqua rosacea;) hinc in necessitate licèt illis vti, etsi postea Baptismus sub conditione

ditione sit repetendus. *v. Escob. Lay. Bon. ll. cc.*

III. Vti aqua impura, vel non consecrata, cum alia haberi potest, est graue peccatum, ob Sacramenti irriuerentiam. *Bon. l. 1. c. 1. n. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 33. & alij quinque*; licet *Granad.* & *Quintanad.* putent non esse mortale vti non benedicta.

Resp. II. Proxima materia Baptismi est ablutio. Quæ validè fit tribus modis, scilicet immersione, aspersione, infusione, iuxta praxin diuersarum Ecclesiarum, quæ seruanda est, ita vt mortali hominum iudicio censeatur esse lotus. Ex præcepto tamen caput abluendum est; quod praxis Ecclesiæ habet. Ratio, quia quolibet horum modorum fieri potest ablutio. Et quidem trinam mersionem non esse necessariã constat ex *Concil. Tol.* Vbi tamen trina vel immersio, vel infusio vsitata est, sine graui peccato, extra necessitatem, non potest prætermitti, vt docet *D. Thom.* etsi alij, secluso scandalo & contemptu, dicant esse tantum veniale. *Laym. l. c. n. 4. Bon. l. c.* Vnde resolues.

I. Non verè baptizatur, cuius nulla pars immediatè tangitur, v. g. infans in vtero, vel castis vel adultus, cuius vestes tantum sunt aspersæ. *Lay. Bon. ll. cc.*

II. Non requiritur ad valorem, vt qui baptizatur, emergat ex aqua: quod tamen graue peccatum est; esto nihilominus moriturus esset baptizandus. *Laym. c. 5. n. 3.* vti etiam matrem nihilominus morituram, vel mortis ream, aperire, vt infans baptizetur. *Laym. l. 5. t. 1. c. 3. n. 2.* vbi vnicum casum excipit, si nimirum mater sit morte digna, & supplicium differatur, infans certò sit moriturus ante natiuitatem. Verùm

rectè

rectè addi ex *Suar.* casum hunc, vix moralem & practicum esse. *v l.c.*

III. Inualidus est Baptismus, 1. si quis labatur in aquam, vel ab alio protrudatur,& tamen formam pronunciet. 2. si formam pronuncians teneat puerum; & alter, abluat, aut aquam effundat. 3. si aquâ è fonte prosiliente, aut stillicidio decidente, baptizandus ei se submittat. Ratio, quia in his non tu, sed alter abluit. *Bon p.3.*

IV. Ob probabilem vtrimque sententiam, debitus est Baptismus, ideoque si in necessitate sit datus, repetendus sub conditione. 1. Si tantum vna vel altera gutta sit adhibita, v.g. si more aquæ lustralis multitudo sit aspersa. Quod sine necessitate non licèt, cum ad ablutionem non videantur sufficere quicunq; aquæ contactus, sed requiri successiuus, cum aliquo motu. *Bon. l. c. n. 13.* ex *Suar. Con. &c.* In casu tamen necessitatis, sic baptizare concedit. *Marat. to. 9. d. 2. f.4. Granadus in 3. p. c.4. tr.1. d.4. nu.12.* 2. si tantùm sit abluta pars minus principalis, v. g. digitus, manus, vel pes. Nam si pars principalis, v. g. scapulæ, vel pectus, nemo dubitat. 3. Si tantum crines sint tincti, licet, *C. de Lugo Resp. mor. l.1. d.1.* hunc validum esse contendat. 4. Si infans tinctus sit inuolutus adhuc secundinę suę id est, pelliculæ corpori annatæ. In necessitate tamen, in prædictis casibus Baptismus debet conferri sub conditione. *Hurt. de Bapt. d.1. diff. 12. v. Laym. l. c.*

V. Cum terna vsurpatur effusio, aut immersio, ad nomen Patris, & Filij, & Spiritus Sancti; iuxta praxin Ecclesiæ, cauendum, ne ter, sed semel tantum pronuncietur forma. Quæ rectius ita profertur, vt ante tertiam ablutionem

non

non finiatur; quia forma cum quacunq; prima ablutione; Baptismum constituit. *Regin. l. 27, c. 3. Laym. lib. 5. tr. 1. c. 3.*

DVBIVM II.

Quæ sit forma Baptismi.

Resp. Forma necessaria Baptismi est hæc; *Ego te baptizo: in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen.* Aqua non differt illa Græcorum substantialiter: *Baptizetur* (vel, vt Arcadius vult, *baptizetur*) *seruus Christi, in nomine Patris,* &c. Porrò quinq; sunt, quæ significantur in Prolatione formæ, iuxta quæ valor eius debet expendi. 1. Persona baptizantis, saltem implicitè: quod in forma Græcorum non negligitur, cum Tò baptizetur, idem valeat, ac baptizetur à me. 2. Actus baptizandi: quia alioqui forma non haberet connexionem cum materia eamque non determinaret, cũ ablutio ad varios fines possit referri. 3. persona baptizandi: quia vti ablutio, ita & forma circa certam personam versari debet. 4. Vnitas diuinæ naturæ: quod fit per voces, *in nomine.* 5. Trinitas personarum; idq; explicitè, & distinctè vulgaribus vocabulis. *Fill. c. 3. Lay. c. 4. Bon. p. 4.* Vnde resolues.

I. Validè baptizat, etsi venialiter peccet, qui pro Baptizo, dicit Abluo, mergo, &c. vel pro Te, vtitur communi nomine, Græcorum more vel proprio; vel baptizo Petrum; vel qui honoris causa dicit, baptizo dominationem vestram. *Laym. c. 4 n. 6. Bon. p. 4. nu. 9. & seq.*

II. Valet forma, etsi omittat, Ego, & Amen: quia omnia significata per formam saluantur: secùs si omittas Te; quia non significatur persona baptizandi. *Ibid.*

III. Non valent hæ formæ; baptizo te in nomi-

nominibus Patris, & Filij, &c. quia multiplicatur natura, ſeu eſſentia diuina. 2. baptizo te in Patre, & Filio, &c. vel cum Patre, &c. vel, per Patrem; vel in nomine Patris, per Filium, in Spiritu Sancto; vel, in fide, virtute, maieſtate Patris, &c. (quam tamen alij dubiam eſſe volunt,) Ratio, quia ſignificatur diuerſitas eſſentię, aut certè vnitas non ſatis exprimitur. 3. Baptizo te in nomine Dei, vel ſanctiſſimæ Trinitatis, vel in nomine Dei vnius & trini; vel in nomine trium Perſonarum, vel Patris & Filij, omiſsà perſonà Spiritus ſancti. Ratio, quia non exprimuntur diſtinctè tres Perſonæ. 4. In nomine Domini noſtri IESV Chriſti; quà tamen forma olim Apoſtolos vſos, ſed ex ſpeciali priuilegio, multi docent, alij negant, dicuntque eos baptizaſſe in nomine Chriſti, addendo illud nomini ſecundæ perſonæ, non omiſſis nominibus aliarũ perſonarũ. Cùm ergo Nicolaus Papa dixit, eam formam valere, vel intellexit, ſi pro nomine Filij ponatur nomen Chriſti, vel in nomine Chriſti, pro vice Chriſti intellexit; vel locutus eſt, vt doctor priuatus, *v. Ant. cit.*

IV. Dubię ſunt formæ ob ſententiam vtrimque probabilem auctorum: 1. Baptizo te in nomine Patris, in nomine Filij, in nomine Spiritus ſancti; vel Baptizo te in nomine Patris, baptizo te in nomine Filij, &c. Ratio, quia non exprimitur vnitas eſſentiæ. 2. Baptizo te in nomine genitoris, geniti, & ſpirati; vel in nomine omnipotentis, ſapientis, & boni; vel in nomine ingeniti, geniti, & doni. Ratio, quia trinitas perſonarum non explicatur vocibus, quibus à fidelibus omnibus debet, & poteſt apprehendi. 3. Baptizo te in nomine Patris & Filij, & Spiritus

itus sancti, & Mariæ Virginis: quia dubium est e intentione Ministri; qui si eo sensu voluit di-ere Mariæ, quo Patris, Filij, & Spiritus sancti, non valet, cum sit contra sensum essentialem à Christo intentum: si verò tantum voluit illam inuocare, vt coadiutricem gratiæ impetrandæ, vel aliter, valet, cum tantùm sit mutatio accidentalis *Fill. t. 2. c. 3. nu. 50. v. etiam Laym. & Bon. l. cc.*

DVBIVM III.

De Ministro Baptismi.

ARTICVLVS I.

Quis sit Minister Baptismi.

Resp. Validè ministrat omnis homo ratione vtens cuiuscunq; fidei, vel infidelitatis, status, aut sexus. Licitè, tanquam minister ordinarius, & ex Officio, Sacerdos habens iurisdictionem, aut commissionem; vel ex eius commissione, Diaconus. In casu tamen extremæ necessitatis, omnis qui potest validè, etiam facit licitè teneturq; vt proximo succurrat. *Lay. l. 5. t. 2. ca. 7.* Vnde resolues.

I. Non tantum Diaconus, sed nec Parochus, aut Episcopus, absque commissione, extra suam Diœcesin, vel Parochiam, (vel intra eam alienos) licitè baptizat: ideoque etiam peccant parentes, qui sine licentia sui Prælati, alieno deferunt prolem baptizandam, cùm violentibus Paroch. *Lay. l. c.*

III. Diaconus non tantum in extrema necessitate, sed etiam in alia notabili, baptizare potest. Et qnidem cum solemnitate, ex commissione Episcopi, vel Parochi; vt si v. g. ob multitudinem baptizandorum, aliudve graue impedimentum, id ipsi facere non possint. *La. l. c.*

III.

III. Cum in necessitate confertur Baptismus, seruandus est ordo, ita vt si adsit, & non detrectet Sacerdos vel Diaconus, is reliquos præcedat. Sic etiam Clericus laicum, vir mulierem, fidelis infidelem: nisi fortè inferior melius nouerit modũ, vt solent obstetrices, (quæ proinde examinari, & approbari debent à Pastoribus) vel alia iusta causa sit, vt quia virum ad patientem ingredi non decet. Quod si laicus baptizet præsente Sacerdote, & secundum quosdam etiam præsente Diacono, censent esse mortale: quia id laico tãtum competit; ob defectũ Sacerdotis, qui sine iniuria Ordinis & Sacramenti, talem licentiam dare non potest. In reliquis peruersio illius ordinis est tantum veniale, præterquam si coram fideli hæreticus adhibeetur quod volunt esse mortale. *Laym. c.7. n.4. Com.*

ARTICVLVS II.

An duo possint simul vnum baptizare?

Resp I. Si alter applicet materiam, alter formam, nullus erit Baptismus: quia dicens se abluere, cum non abluat, formam habet falsam, etiamsi vsurpet Græcorum, *baptizetur seruus Christi*, vel quæ putatur illi æquiualere, *Baptizet te Christus*, sub intelligitur enim, *per me*; alioqui si excludatur persona Ministri, vt sensus sit, baptizet te Christus, & non Ego, siue non per me forma nulla est. In causa tamen necessitatis, posse sub conditione ita Baptismum conferri, vt v.g. mutus formam nesciens ablueret, cæcus autem formam pronunciare, docet *Hurt. d.2. diff.6.* additq; debere talem elapso periculo iterum sub conditione baptizari. *v. Escob. Pal. cap.4. Dian p.5.t.3 R.26. ex Chapeauill. Marsil. &c. Bon. d.2. q.2. p.4. n.23. Laym. c.7.*

Resp.

Resp. II. Si plures Ministri singuli abluant, & formam pronuncient, grauiter peccant contra ritum Ecclesiæ. De valore sic solet distingui, 1. Si quilibet intendit baptizare, dependenter ab alio, vt causa particularis, inualidè baptizant, siue singuli dicant. Ego te baptizo, siue, Nos te baptizamus: quia forma, cuius sensus censetur esse absolutè & independenter baptizare, non conbaptizare, est falsa. 2. Si quisq; per se intendat baptizare, independenter ab alio, validè baptizat; quia omnia requisita ponit. Vt patet à simili in missa ordinationis, quà Sacerdotes nouiter ordinati simul consecrant cũ Episcopo, dũmodò simul eodem instanti formam absoluant; si autem non simul absoluant; is tantum consecrat, vel baptizat, qui prius absoluit. *v. Fill. t.2.ca.4.nu.7: & Bon.l.c.n.25. Lay.c.7.*

DVBIVM IV.

Quod sit subiectum Baptismi?

Resp I. Subiectum capax Baptismi, est solus homo viuus, ab Adamo descendens, nondum baptizatus.

Resp.II. Validè baptizantur infantes, item perpetuò amentes, qui nunquam vsi sunt ratione: quia censentur eiusdem conditionis cũ infantibus. Si autem aliquando sint vsi ratione non valet Baptismus, nisi ante amentiam petierint, *v. Bon. d.2.q.2.p.6. Lay. cap. 6.* Vnde resolues,

I. Si puer inter baptizandum, nondum finità forma, moriatur, Baptismus est nullus.

II. Non valet Baptismus iteratus, ideoque vterque, tum rebaptizans, tum rebaptizatus, peccat mortaliter fiuntq; irregulares, & in iure ciuili subiacent pœnæ mortis, Quas tamen

pœnas non videtur incurrere is, qui etsi sine iusta causa rebaptizat, sub conditione: quia intelliguntur de Baptismo absolute dato, quando moraliter constat, priorem Baptismum fuisse validum. *vid. Lay. c. 5. Bon. p. 5.*

III. Nondum perfectè natus est baptizandus si sit periculum, dummodò pars aliqua possit ablui: quia est homo viuus, nec certo constat esse incapacem.

IV. Si dubium sit, an infans viuat, baptizandus est sub conditione.

V. Validè baptizatur, quem Minister putat esse alium; aut licet sit puella, quam putat esse puerum: quia intendit baptizare præsentem. Aliud est in Matrimonio, quia intendit contrahere cum illa, quam putat. *Bonac. p. 4. nu. 16.*

VI. Validè etsi extra necessitatem illicitè, plures simul baptizantur, hac forma: *Ego vos baptizo*, &c. Bon. p. 4.

VII. Monstrum, quod capite & pectore formá hominis refert, est baptizandum; secùs si bestialem refert. Quod si verò capite tantum sit ferinum, putat esse baptizandum *Comito us: Nau.* tamen & alij volunt differendum, donec certius cognoscatur; nisi periculum mortis immineret: tū sub conditione baptizandū esse. Quod habeat membra hominis geminata, & dubitetur, num sit vnus homo, an duo, duplex Baptismus conferendus est, vnus absolute, alter sub conditione, in ea parte, qua membra apparent imperfectiora. *v. Lay. l. 5. tr. 2. c. 3. Bon. p. 6. & Rituale Romanum, tit. de Baptismo.*

Resp. III. Extra mortis periculum, validè, non tamen licitè, baptizantur Ethnicorum infantes, inuitis parentibus. Ratio, quia vel aufe-

feruntur parentibus, & fit illis iniuria; vel relinquuntur, & fit iniuria Sacramento, quod exponitur irreuerentiæ. Quod si tamen possint Christianè educari (ad quod tunc obligaberis), licebit in his casibus, 1. Si parentes sint tua mâcipia; tunc enim tui potiùs sunt, quam illorum. 2. Si parentes aliquando fuerint baptizati, vel vterque, vel saltem alteruter: quia tunc Ecclesia ius in eos habet, 3. Si alter parentum petat; tunc enim iusta eius voluntas iniustæ alterius præferenda est, in fauoré prolis & fidei, 4. Si infans sit in periculo mortis, 5. Si rationis iã cõpos puer petat: quia in negotio religionis, est, sui iuris. In dubio auté de vsu rationis, sufficit esse 7. Annorum. *v. Lay. l. c. Fil. t. 2. c. 6. Bon p. 6. n. 12.*

Quæres. An Baptismus aliquando repeti possit, & quà formà?

Resp. Cùm temere rebaptizare sit mortale ex obiecto, quia est in genere sacrilegij, dum conaris ministrare Sacramentũ incapaci: hinc ad hoc, vt non liceat rebaptizare, non requiritur certitudo de Baptismo, sed sufficit, si pro eo sint coniecturæ; vt v. g. quod quis natus & educatus sit inter fideles, nec pro cõtraria parte rationes alicuius momenti occurrant: leue enim, vel metaphysicum dubium non sufficit, sed requiritur graue & morale, vel saltem rationabile. In quo inclinandum esse in fauorem baptizandi, rectè monet. *Lay. s. 3. ex Suar. & alijs.* Vnde resolues.

I. Sub conditione baptizandi sunt, 1. qui cũ materia & forma, aut intentione dubia (secundum supradicta) sunt baptizati; 2. infante expositi & reperti sine scheda testante de Baptismo; secùs si cum ea. Ita *com. Quintanad.* tamen

t. 1. f. 16. & 14. contendit etiam hos esse rebaptizandos. 3. baptizati ab obstetricibus veneficis; præsertim si fassæ, vel conuictæ fuerint, aliquando non rectè baptizasse. Lay. c. 5. n. 3.

II. Infantes ab obstetricibus, vel parentibus, vel cognatis, &c. ob necessitatem baptizatos, promiscuè omnes sub conditione rebaptizare, (quando obstetrices bonæ, & benè instructæ censetur,) nō licet; quia de valore baptismi prudenter, & rationabiliter dubitari non potest. Suar. Lay. l. 5. t. 2. c. 5. qui tamen contrariam consuetudinem quorundam Parochorum damnare non audet eò quod experientia didicerint obstetrices non rarò fuisse deceptas à diabolo, ideoq; reuera periculum aliquod sit animæ, ob quod irreuerentia cesset: additq; eam consuetudinem approbatam fuisse à Pastorali Romano edito Antuerpiæ 1607. eamq; sententiam tenet Sylu. apud Dian. p. 5. t. 13. R 86. & ipse Dian p. 9. t. 6. R 35. cum aliis 2. censet eam probabilem habereq; locum in omnibus baptizatis ab hæreticis, licet sint adulti; quod Car. de Lug. R. mor. l. 1. d. 2. rectè limitat ad illas circumstantias, in quibus prudenter dubitari possit de defectu materiæ, formæ, vel intentionis, Deniq; etiam Quintan. t 1. f. 6. docet, infantes supradictos ferè omnes rebaptizari posse sub conditione.

III. Peccat grauiter Minister, 1. qui non rebaptizat eum, de quo rationabile dubium iuris, vel facti manet, num validè sit baptizatus: quia tenetur proximum liberare probabili periculo grauis mali, cùm facilè potest, Lay. l. c. Quint. l. c. 2. si non diligenter inquirat in talis Baptismi valorem, nisi de hoc aliundè constet. Quint. t. 1. f. 6. & 7.

IV. Non

IV. Non est rebaptizandus, de cuius Baptismo habetur testimonium vnius oculati testis, licèt fœminæ: dummodo non sit suspecta, nec aliud obstet. *Lay. l.c.*

V. Qui verè, & rationabiliter dubitat de suo Baptismo, tenetur petere Baptismum, & Parochus ei conferre. *Quint. l.c. f. 13. & 19.* & interea abstinere ab vsu aliorum Sacramentorum.

Resp. II. Baptismus sub conditione, hac forma conferendus est: Si *baptizatus es, non te baptizo: si nondum es baptizatus, Ego te baptizo in nomine, &c.* Ac licèt sufficiat, sola mente conditionem apponere, si ex omissione non timeatur scandalum; tutius tamen est, exprimere verba saltem ista: Si *non es baptizatus: &c. v. Tol. l. 2. c. 15. Lay. l. c. Suar. d. 31. Fill. t. 2. c. 4. q. 9.* Patrinus autem in hoc baptismo necessarius non est nec adhibendus: *Quin. l. c. f.* 18.

DVBIVM V.
De Caremonijs Baptismi.
ARTICVLVS I.
Quæ seruanda circa caremonias baptizandi.

Resp. Cæremoniæ Baptismi petendæ sunt ex Agenda cuiusq; Ecclesiæ. Vniuersim tamen circa eas seruanda sequentia. 1. Baptismum extra necessitatem absq; peccato nō posse cōferri, nisi in aqua consecrata. Quæ cum deest; habetur formula breuis in quibusdam Agendis, ex tempore aliam consecrandi, pro casu necessitatis. Quod si etiā hac formula careas, adhiberi potest aqua communis benedicta. 2. Baptismum solemnem non conferendum, nisi in templo, & loco ad id deputato, nisi filijs Regum, & Principum, quibus adde filios Catholicorū, in locis hæreticis: interim quoad hoc, in magnatibus &

nobilibus conniuetur in multis locis. *Lay. ca.* n.8. 3. Infantes ex consuetudine deferendos a Baptismum, circa diem octauum; nisi prius necesse, vel nisi, sit grauis causa dilationis, (v.g quia patrini sunt expectādi) in quā tamen no licèt communiter, extra necessitatem, priuatii baptizare, & postea adhibere solemnitates, se præstat expectare aliquamdiù, *Lay. c. 6. n. 8.*

IV. Baptizanti non licet adhibere cæremonias aliquas, omissis alijs. Quia vel in Baptismo solemni, quod prohibet *Trid. sess. 7. cap. 3.* ve priuato: sed in hoc prohibet *Clementin. vnica* illas adhibere, nisi sit filius regis, aut Principis De patrino tamen vsus habet, vt & tunc adhiberi possit, etsi non sit necesse. Et multi putant adhibitum non contrahere cognationem spiritualē, nec verè patrinū efficit, vt *Sanc. Rodriq* contra *Lay. & Suar.* quorum tamen sententia videtur probabilior.

V. Cum in necessitate, vel aliam ob causam, (nam ob grauem causam, v. g. iustum timorē infamiæ, aliquando licitè fit) Baptismus sine cæremonijs est collatus, eà cessante, illæ solemniter in templis sunt supplendæ. Quod tamen non est moris in hæreticis conuersis, ne plebs putet nos eorum Baptismum improbare *Lay. c. 8. nu. 10.* Imò in alijs ommittere, secluso contemptu, esse tantum veniale docet *Possev. de off. Cur. c. 6. nu. 23.* Qui autem tenet more Patrini infantes, dum cæremoniæ supplentur, non contrahere cum eo cognationem spiritualem. *Dian. p. 3. t. 4. R. 260.* ex *Poncio* dicit esse probabile.

VI. Si Baptismus collatus deprehendatur fuisse inualidus, non ideo repetendæ sunt cæremoniæ.

AR-

ARTICVLVS II.

Qui Patrini, & quod eorum officium?

Resp. I. Patrini sunt quasi patres spirituales, qui baptizatum de fonte suscipiunt in suam curam. Vnde eorum officium est, baptizatum rebus fidei instruere, orationem Dominicam & Symbolum docere; ad quod obligantur, si id ab alijs non fiat. *Lay. l. 5. t. 2. c. 9.*

Resp. II. Vt quis validè sit Patrinus, non certa ætas, sed requiritur. 1. Vsus rationis. 2. Vt ipse sit baptizatus, (quia non potest esse pater, qui ipse nondum sit natus.) Et quidem; vt eius Baptismus fuerit validus: quia accessorium sequitur principale. 3. Vt à Parentibus, vel Parocho, ad hoc designatus sit: ad quod videtur sufficere, si etiam vltro se ingerens sit admissus designatos autem ritè à parentibus, Parochus, non validè mutat. *Dia. p. 9. t. 7. R. 50.* 4. Vt in ipso Baptismo (quia non sufficit vt in solis cæremonijs) per se, vel procuratorem tangat teneat, aut de manu baptizantis suscipiat. 5. Vt id non materialiter tantum, sed animo susceptoris, siue cum intentione id munus gerendi faciat. *Lay. c. 9. n. 2.*

Resp. III. Valide quidem, sed illicitè sunt Patrini, 1. Abbas, & Monachus. Quo nomine non veniunt Mendicantes, etsi *Lay.* omnes claustrales comprehensos velit: & quoad Abbates, in multis locis consuetudo sit contraria. 2. Coniuges respectu coniugum, & parentes respectu filiorum, nisi sit necessitas. 3. Moribus infames. 4. Apostatæ & hæretici, qui nullo casu videntur aduocandi: quia ea aduocatio esset protestatio, quasi falsæ religionis, cum non nisi de falsa fide sint sponsuri: etsi *Lay.* hic *c. 9. n. 7.* probabiliter

 dicat,

dicat, posse subinde ob grauem causam, admitti. Catholici verò, ob rationabilem causam, infantem hæretici, baptizante Prædicante, suscipere possunt, saltem in Germania *Lay. c. 9. n. 6.*
5. Plures quam duo: quia *Trid.* non nisi vnum aut summum vnum, & vnã permittit, propter cognationem spiritualem inde oriri solitam. Ideoq; mandat Parochis, sub pœna arbitrio Ordinarij infligenda, vt si plures se offerant, petant ab ijs, ad quos spectat patrinos designare, vt vnum vel duos nominent, eosq; tantum admittant, qui soli cognationem contrahant, eorumq; nomina in librum referant, eosq; de contracta spirituali cognatione instruant: scilicet quod ea impediat, dirimatq; Matrimoniũ non quidẽ inter se, sed inter ipsos, & baptizatum eiusq; patrem & matrem; sicut etiam inter baptizantẽ & baptizatum baptizatiq; patrem & matrem. Excipiuntur tamen parentes, quando propriam prolem suscipiunt in necessitate. *v. Lay. ll. infrà citandis*. Vnde resolues.

I. In priuato Baptismo, ob necessitatem dato pater non debet suscipere, aut tenere tanquam patrinus infantem, cùm in hoc casu nulla sit patrini necessitas, ideoq; si id vel tunc; vel etiam in Baptismo publico temerè faciat, (idem est, si prolem suam ipse baptizet) grauiter peccat, & insuper contrahit in posteriore casu, cognationem cum coniuge, atque vt docet *Sanc. de matr. d. 36.* & alij communiter, priuatur iure petendi debitum: quod tamen negat *Con. & Dia. t. 4 de sacram. R. 3. v. Bon. de matr. q. 3. p. 5. §. 2. Escob. tr. 7. E. 2.* vbi citat *Suar.* negantem.

II. Si inter multos patrinos nulli certi à parentibus, aut in eorum defectu, à Parocho designentur,

gnentur, qui alijs seclusis cognationem contrahant, & sic multi simul ex ignorantia, vel Parochi negligentia leuent, probabile est, omnes contrahere cognationem; (nisi tamen assistant tantum, & non tangant.) v. Lay. l. 5. t. 10. p. 4. c. 8. & tr. 3. c. 9. nu. 4. Dian. tamen p. 9. t. 7. R. 5. ex Suar. Marat. & Perez, dicit, eo casu nullum contrahere cognationem.

III. Parochus grauiter peccat. 1. Si ex negligentia frequenter omittat nomina baptizatorum referre in librum; tum ob legem Trid. in re graui, & sub pœna graui: tum ob incommoda, & damna inde sequentia. Quint. t. 2. f. 11. 2. Si eius culpa Patrini plures adhibeantur. Quint. l. c. Ac licèt Perez, & Serra apud Dian. p. 9. t. 7. R. 5. dicant esse probabile, quod tantum peccet venialiter: alij tamen mortalis eum damnant.

CAPVT II.

De Confirmatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quæ eius materia & forma?

Resp. I. Confirmatio est vnctio chrismatis, sub præscripta forma verborum, in fronte baptizati, ab Episcopo, qua is ex Christi institutione, gratiæ augmentum & robur accipit.

Resp. II. Materia eius remota essentialis, est chrisma, confectum ex balsamo, & oleo oliuarum, benedictum ab Episcopo. Ita commun. Doct. *Vnde resolues.*

I. Non sufficit solum balsamum, vt voluit *Cauus*: nec solum oleum, vt voluit *Caiet. Sotus Nauar.*

II. Etiam benedictio Episcopalis est de essentia, vt habet communis contra *Caiet*, ideoq; nul-

la delegatione, siue Episcopi, siuæ Papæ, simplex Sacerdos potest conficere chrisma. *Con. d. 72. a. 3. dub. 1. cap. 4.*

III. Perinde est ad substantiam sacramenti, siue chrisma sit nouum, siue vetus, licet grauiter peccet, qui vtitur alio, quam nouo, id est, illo anno consecrato. In quem finem, quotannis in die Cœnæ consecratur, veteri combusto.

Resp. III. Materia proxima est vnctio in fronte, per manum Episcopi (vnde etiam hoc Sacramentum, manus impositio dicitur à S. Luca *Actor.* 8.) in formam Crucis facta. Quæ omnia sunt de necessitate Sacramenti, vt habet communis. *Vnde resolues.*

I. Etsi ex necessitate præcepti, vnctio fieri debeat pollice manus dextræ; valida tamen esset, si fieret digito etiam sinistræ manus: quia verè fieret per impositionem manus Episcopalis. Ita *Prap.* & alij contra *Sua.* Peccabit tamen Episcopus grauiter contra vniuersalis Ecclesiæ morem. *v. Lay. hic cap. 2. & Escob. c. 7. E. 7.* vbi docet, probabile esse, non peccare mortaliter.

II. Probabile est, requiri ad valorem Sacramenti, vt vnctio fiat ab Episcopo immediatè, nullo instrumento mediante. Ita *Fill. & Lay.* contra quosdam: quia debet fieri per impositionem manus *Escob. c. 7. E. 5.*

Resp. IV. Forma vera & necessaria, in Ecclesia Latina, est: Signo (vt habet *Trid.*) vel, Consigno, (vt habet S. *Tho.*) te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis in nomine Patris, &c. In qua vtrum de essentia sit, vt vtraq; actio; signandi, & vngendi, expressè significetur disputant Scholastici, *Lay. & Fill. c. 3. d. 10. Con. l. c. a. 4. Dis. R. 27.*

DV-

DVBIVM II.

Quis Minister, & quod subiectum.

Resp. I. Minister ordinarius validæ Confirmationis, est solus & omnis Episcopus, etiam excommunicatus, vel hæreticus: ex commissione autem, vel delegatione Pontificis, etiam simplex Sacerdos. Est communis. *v. Fernand. Lay l. 5. t. 3. c. 6. Bonac. d. 3. p. 2.* Vnde resolues.

I. Etsi Episcopus grauiter peccet, si vel in aliena diœcesi, vel sibi non subditos confirmet, sine proprij Episcopi consensu, saltem tacito, propter defectum iurisdictionis: valida tamen est Confirmatio, quia ista non requiritur necessitate sacramenti, sed præcepti tantum.

II. Excusatur à peccato Episcopus, si ex alia diœcesi accurrentes confirmet; quia præsumitur tacitus cõsensus alterius Episcopi, cui id gratum esse censetur: præsertim si consuetudine ita receptum sit, vel à proprio ægrè confirmari possint. Ita contra *Bon. d. 3. de sacr.* docet *Tan. in 3. p. d. 4. q. 4. dub. 3. Sà V. Confirmatio, & alij.*

III. Peccat grauiter Episcopus, si longo tempore non confirmet: quia subditos ingenti bono priuat.

Resp. II. Valide confirmantur omnes, & soli baptizati, nondum confirmati. Ratio est, tum ex illo Act. 2. *Repleuit totam domum*: tum ex vsu & traditione Ecclesiæ: tum quia omnes indigent eius affectu, & sunt capaces. Licitè verò confirmantur ijdem, qui validè; dummodò constet non ponere obicem, siue Sacramento, siue eius effectui. Ratio patet ex dictis. *Vnde resolues.*

I. Etiam infantes, & rationis impotes, validè hoc Sacramentum suscipiunt.

II. Etsi quoad infantes, consultius sit differre vsq; ad rationis vsum; tum ob irreuerentiam sacramenti, tum ob periculum iterationis; tum ob Ecclesiæ vsum: nihilominus ob rationabilem causam, etiam antè, ijs licitè datur, v.g. si timeatur diuturna absentia Episcopi; vel hic ad ista loca rarò veniat; item si infans sit in periculo mortis (in quo quidam dicunt debere dari) denique si sit filius Principis. *Lay. hic t. 3. c. 6 Fill. to. 1. t. 3. c. 2.*

III. Etiam perpetuò amentes (præsertim si aliquando vsum rationis habuerint) licitè confirmantur; etsi per accidens nunquam sint spiritualiter pugnaturi. Ita *Suar. Fill. Lay. l. c. Con. q. 72. a. 8. n. 83.*

DVBIVM III.

Quæ Confirmationis necessitas, & ceremonia?

Resp. I. Non est necessaria ad salutem, necessitate medij, neq; per se præcepti. Est communis *S. Th.* aliorum contra *Scot. & Syl.* Ratio, tum quia Ecclesia non vrget eius susceptionem vllis pœnis; tum quia nec ex scriptura, nec traditione, neque fine aut institutione Sacramenti tale præceptum colligitur. Et Canones qui in contrarium afferuntur, satis explicantur de necessitate ad melius esse.

Dixi, *per se*: quia per accidens aliquando potest esse necessaria ad salutem, ex præcepto charitatis sui, vel proximi, vel alio, v. g. ad cauendum scandalum; vel ratione conscientiæ, quà quis valde metuit, ne in tormentis deficiat sine hoc Sacramento. *Vide resolutes.*

II. Negligere hoc Sacramentum, secluso scandalo & contemptu, non est mortale. *Suar. Lay. l. 5. t. 3. c. 5. Bon. d. 3. q. 1. p. 2.* vbi ex alijs multis docent,

docent,nullum esse præceptum illud suscipiēdi.

II. Etsi omissio ex contemptu, v. g. si quis id nihil faciat, aut puerile,aut vilè habeat,fit mortalis: talis tamen non censetur esse cum quis eius oblatam occasionem, quam postea non facile habiturus est,negligit. Ita commun.contra Sylu.V.Confir.& Tol.l.3 c.4.

III. Præceptum, quod habetur in Trid. sess.23. cap. 4. de refor. non ligat omnes, cum sit hypotheticum, sed tantum ordinandos vel initiandos prima tonsura; Cuius omissionem non esse mortalem, contra Tan. docet Henriq. Valent. Suar. d. 38. s. 1.& Nau.cap.22. qui addit, ne quidem Episcopum peccare mortaliter, ordinando non confirmatum: aut si ipse non confirmatus ordinet. v.Regin.l.28.cap.5.

Resp. II. Circa cæremonias Confirmationis, scienda sunt sequentia. 1. Etsi seruandi sint ritus in Pontificali præscripti; pecceto; grauiter Episcopus, si confirmet sine pluuiali, mitra, vel pedo; vti,& si ordines sacros conferat cum solis indumentis Missæ. Dia.p.7.r.10.& 31. non tamen semper erit mortalis alicuius omissio, v. g. alapæ, aut cerei, potest autem conferri loco quouis decenti, extra Ecclesiam, & à prandiò non ieiunis, omni anni tempore. 2. Sub graui culpa, vt docet Nauar.c.22. ex communi requiritur Patrinus, isque vnus tantum, (licet Tol. duos admittat) qui si confirmatus non sit, peccat grauiter, secundum communem: (Escob.tamen ex Con. docet, non esse mortale) quod probabile esse docet Quintan.t. 2. s. 7. imò nullum si fiat in necessitate, & non contrahit cognationem, vt docet Sanch. Suar. contra Sylu. Sà, & alios. Debetq; esse diuersus à Patrino Baptismi, saltè

extra necessitatem, licèt cum *Bon. & Hurt.* id neget *Quint. t. 2. s. 7. & 14.* & secus facientem non peccare mortaliter, dicat *Dia. p. 3. t. 4. R. 21.* & non Monachus (nisi factus Episcopus) Admitti tamen & illos & moniales posse sine culpà, docet idem *Quint. l. c. s. 18.* nisi in eorum Religione sit prohibitum. Eo autem nomine non excludi mendicantes notat *Con. & alij quinque* cum *Dia. p. 9. t. 6. R. 32.* Nec refert, seclusà consuetudine, num vir sit aut fœmina. Neque etiam contrahit obligationem instruendi confirmatum; sed tantùm cognationem spiritualem cum eo, & eius parentibus; dummodo tamen eum tangat. 3. Frons confirmati obliganda est fasciâ lineâ, cruce notatâ, gestanda vno tribus vel septem diebus, pro consuetudine, illotâ interim fronte, potest etiam, si ratio subsit, statim auferri, & frons ablui: ipsa autem comburi, vel honeste asseruari debet, nec ad profanos vsus adhiberi, propter contactum chrismatis; neque soluens illam contrahit cognationem. *v. Prap. in 3. p. q. 2. a. 12. 4.* Parochus teneri in librum referre nomina confirmatorum & patrinorum suæ Parochiæ, (eamque curam ad Episcopos etiam pertinere) tum propter sciendam cognationem spiritualem, tum propter ordines suscipiendos, docet *Quin. t. 2. s. 11.* ex *Barbosa, &c.* ac denique licere mutare nomen in Confirmatione. *Ibid. s. 10.*

TRA-

TRACTATVS TERTIVS.

De Eucharistia.

CAPVT PRIMVM.

De essentia Eucharistiæ.

DVBIVM I.

Quid sit Eucharistia?

RESp. Est Sacramentum corporis, & sanguinis Christi, sub speciebus panis, & vini, ad spiritualem animæ refectionem diuinitus institutum. Ita commun. Schol. *Vnde resolues sequentia.*

I. Tàm species Consecratæ, quàm corpus & sanguis Christi, intrinsecè & essentialiter constituunt hoc Sacramentum: adeoq; falsum est, quod docuit, *Vualdensis*; Corpus & Sanguinem Christi, esse totum Sacramentum. Ratio, tum quia *Trid.* docet, corpus, & sanguinem contineri hoc Sacramento; tum quia quatenus continetur, non est sensibile. Item falsum est, quod docet *Marsilius, & Sotus*, solas species constituere hoc Sacramentũ, tum quia Eucharistia est cibus cœlestis: tum quia adorari debet latriâ, vt docet *Trid.*

II. Vsus, siue sumptio Eucharistiæ, non est propriè ipsum Sacramentum, neque aliud Sacramentum ab eo distinctum, vt vult *Gabriel* nec pars illius, siue essentialis, siue integralis, vt *Aureolus*; sed tantum applicatio, siue conditio; vt Sacramentum operetur.

III Etsi quælibet species, imò quæuis pars speciei, sit integrum & essentialiter perfectum sacra-

sacramentum, adeoq; sacramentũ Eucharistiæ, sub speciebus panis & vini, physice & materialiter specie differat; moraliter tamen, & in oratione Sacramenti, & vnum specie infima sacramentum: tum quia est vnum signum rei sacræ: tum quia ordinatur ad vnum specie infima finem. *v.* S. *Thom. q. 73. a. 2.*

IV. Etsi physicè loquendo, tot sint numero sacramenta, quot numero species, vel etiam partes specierum, moraliter tamen vnum numero sacramentum est, quod per modum vnius proponitur & sumitur: quia id ad vnum finem scilicet vnam refectionem spiritualem, refertur.

V. Hostiæ in diuersis altaribus, rectè concipiuntur vt distincta sacramenta: contra verò, si Sacerdos vnam hostiam in plures partes diuidat, vel plures hostias simul sumat, (eadem est ratio plurimum specierum diuersæ rationis) nõ ideo dicitur accepisse plura numero sacramẽta.

D V B I V M II.

Quæ materia Eucharistiæ?

Nota sicut in alijs Sacramentis est duplex materia, proxima, & remota; ita etiam hic, sed ordine inuerso: nam in alijs, materia remota est res permanens, proxima verò eius vsus, qui trãsit; hic verò remota transit; & proxima manet, scilicet specie panis, & vini. Quæritur ergo tantum de remota, illa scilicet, quæ facta consecratione transit in corpus & sanguinem Christi.

Resp. Materia Eucharistiæ est tantum panis & vinum. Est de fide, & probatur institutione Christi *Matth. 26. & Luc. 22.* Et quidem vtraq; materia panis, & vini est ita necessaria ad hoc Sacramentum conficiendum, vt per se nunquã licitè possit vna consecrari absq; alia quod pa-

tet

pet tum ex facto Christi 22. *Luc.* tum ex *Trid. s.* 2. Vnde resolues.

I. Consecratio vtriusq; speciei, est iuris diuini: quia ratio sacrificij, sine quo non fit, exigit vtramque.

II. Non licet alteram tantum speciem consecrare; in necessitate etiam graui, v. g. vt moribundo detur viaticum. *Suar. &c. commun.*

III. Nec Pontifex in eo potest dispensare vllo casu. Ita commun. *Suar. 3. p. d. 55. s. 4. &c.* contra quosdam.

Dixi, *per se*: quia per accidens, & præter intentionem quasi aliquando vnam posse solam consecrari absque peccato, docet *Tan. d. 5. q. 2. dub. 5. n. 27.* dicitque esse communem, v. g. in his casibus, 1. Si quis aquam, vel alium liquorē pro vino consecrasset, neq; defectum intelligeret nisi diu post; aut postquam aduertisset, non posset habere aliud vinum; vel quamuis haberet, non posset tamē illo vti, sine graui scandalo vel vitæ periculo. 2. Si post consecratā hostiam, subitum mortis periculum ab hostibus, vel incendium immineat, secluso tamen scandalo & contemptu fidei. *Regin. l. 29. c. 4.* 3. Si Sacerdos hostia cōsecrata moriatur, vel animo deficiens, loquelam perdat, vel in amentiam incidat, nec sit alius, qui possit sacrificium perficere. *Suar. Vasq. &c.* Si autem alius supplere, & Sacerdos infirmus communionem suscipere potest, debet hostia diuidi, eique pars dari. *Tambur. de exped. sacrif. l. 2. cap. 8.*

Dixi II. *Licitè*: quia valide alterutram tantum consecrari, est certum: vt patet tum ex facto Christi, qui panem ante consecrauit; tum ex praxi Ecclesiæ, quæ corpus ante sanguinem proponit adorandum.

DV-

DVBIVM III.

Qualis debeat esse panis in materia Eucharistiæ.

Resp. I. Solus panis triticeus, in conuiuijs communiter vsitatus, qualis morali hominum iudicio tantum censetur ille, qui ex farina triticea, & aqua naturali mixtus, & igne tostus, siue assus, atque in sua specie incorruptus est; quia hic solus simpliciter dicitur panis, alius verò nonnisi cum addito, v. g. hordeaceus. *Vnde resolues.*

I. Falsum est, quod docuit *Caietan.* Eucharistiam posse consecrari ex quouis pane, cuiusuis speciei, dummodo sit aptus ad vescendum.

II. Non est apta materia ad validam consecrationem. 1. Panis ex oriza, auena, milio, pisis, fabis, amygdalis, alijsq; leguminibus, & arborum fructibus, vel etiam ex ordeo confectus; quia hæc omnia communi vsu, & opinione, censentur specie distingui à tritico. *Laym. Bon. Card. de Lugo d. 4. s. 1.* 2. Massa triticea cruda, vel non cocta per modum panis, sed frixa vel elixa, vt sunt placenta, libum; siue differant specie, siue non. 3. Panis subactus aquis artificialibus, vel oleo, butyro, lacte, vel ouis saccharò aliove liquore, qui aqua naturalis non sit, mixtus; quia non est panis vsualis. Ita *Lay. l. 5. tr. 4. c. 9. Caiet.* tamen, & quidam recentiores, contrarium docent quare est saltem materia dubia. Idq; confirmat *Missale Romanum tit. de defect.* & *Card. de Lugo d. 4. s. 1. n. 4.* Vnde qui hostias emunt, certi sint, quod aqua naturali, & non rosaceâ, confectæ sint. 4. Similiter hostiæ rubræ, quibus sigillantur literæ, non sunt materia valida, vel minimum dubia; quia per admixtionem cinnabris notabiliter alterantur. *C. Lugo d. 4. s. 1.* quod *Ant. Perez,*

Perez, apud *Dian. p. 7. t. 12. R.* limitat, si multum cinnabaris sit mixtum: si autem sit valdè parum, censet probabile, quod sit materia valida, illicita tamen. 5. Panis substantialiter corruptus. 6. Panis subactus aquà marina. *Fagun.* apud *Dian. p. 9. t. 9. R.* 58. vbi ipse contrarium docet eò, quod illa sit naturalis aqua.

III. Panis ex farre, siue spelta, item ex siligine, est materia dubia: quia alij dicunt, solis accidentibus, propter loci sterilitatem; alij specie distingui à tritico; ideoque non licet, saltem vti pro Sacramento, quia hoc exponeretur periculo. *v. Aut. citt.*

IV. Valida, sed illicita est materia, 1. si aliquot grana, vel guttæ alterius speciei, cum tritico, & aqua misceantur, ita vt triticum tamen & aqua plurimum prædominetur: quia si maior pars non sit triticum, & aqua, non erit materia valida Quod monendi sunt illi, qui hostias coquunt. *Bonac. d. 4. q. 2. p. 4. n. 6. Laym. c. 2.* 2. Panis mucidus, qui ad corruptionem disponitur. *Bon. p. 2. num. 5.*

V. Perinde est ad valorem Sacramenti, siue panis sit azymus, siue fermentatus, vt definiuit *Trid.* quia vterque est vsualis, & propriè dictus panis. Interim in suis Ecclesijs Latino in azymo & Græci infermentato conficere tenentur, sub præcepto graui, & culpa mortali: à qua non excusat necessitas, v. g. dandi viaticum. *v. Bon. d. 4. q. 2. p. 1. Fill. t. 4. c. 3. q. 8. C. de Lugo l. c.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ, panis consecrandus debet esse figura orbiculari, (in Ecclesia Latina) & integra. Dixi, *Latina*: quia Græci quadratam adhibent, & in particulis triangularem, vt habet *Arcudius*. Licere etiam in hostia

minore,

minore, qualis datur Laicis, (quando alia haberi non potest, & scandalum abest) celebrare priuatim, imò si causa vrgeat, etiam publicè die festo, docet *Marchan. in candel. t. 4. cap. 5. qu. 3. Dian. p. 5. tr. 13. R. 80.* & *p. 6. t. 7. R. 17.* & *Tambur. exped. sacrif. l. 2. cap. 8.* & *Auers. q. 11. s. 12.* eò, quod nullum sit præceptum, neq; constet de consuetudine obligante sub præcepto: quo casu eleuare adorandam maiorem ab alio præconsecratam licere vult idem *Tambur. l. c.* contra *Marchan. & Dian. ll. cc.* Non licet autem paruam sumere, & maiorem relinquere (v. g. ad exponendam in hierotheca) nisi ipse eadem Missa etiam istam consecrauerit, qui debet communicare de suo sacrificio. *Turab. l. c.* Quare malè facit Parochus, qui renouaturus Eucharistiam, hostiam ab alio consecratam ipse sumit, & à se consecratam reponit in sacrario, vel hierotheca. *Tambur. l. c. Lugo d. 19. s. 4.*

DVBIVM IV.

Quale vinum sit materia Eucharistiæ?

Resp I. Solum vinum vitis, vt docet fides & definitum est in *Florentino*. Vnde resolues.

I. Non est materia apta ad validam consecrationem. 1. Sicera, & quicunque liquor ex moris, melogranatis, &c. siue dicatur vinum, siue non. 2. Agresta, siue omphacium, id est, succus ex vuis immaturis expressus: quia non est vinum, sed in via ad vinum; cuius naturam nondum induit, habetque se sicut massa cruda respectu panis. *Laym. tr. 4. c. 2. nu. 5. & 6.* succum tamen ex vuis passis expressum consecrabilem esse putat *Franc. Amicus* apud *Dian. p. 7. tr. 12. R. 8.* eò, quod verum sit vinum. 3. Acetum, quia est vinum substantialiter corruptum. *Ibid.* Quod si

post

post sumptionem, (imò etiam ante eam, post consecrationem calicis) dubium incidat, fuerit ne acetum an vinum, esse præsumendum, quod fuerit vinum, docet *Tambur. l. 2. exped. sacrif.* c. 8. 4. Vuæ, seu vinum intra vuas contentum, vel imbibitum in offa panis; tum quia non tam est potus, quam cibus; tum quia succus ille non dicitur propriè vinum, donec sit expressus; tum quia in eo statu non satis ad sensum demonstratur per formam. *Card. de Lugo d. 4. nu. 11. & 12. Laym. &c.* 5. Sapa, seu defrutum, id est, mustum ad dimidiam, seu tertiam partem decoctum; quia non est amplius vinũ: nec potus, sed cibus. *Bon. l. c.* 6. Lora, id est, aqua expressis acinis superfusa. *Fill, tr. 4. c. 3. Card. de Lugo d. 4. f. 1. n. 9.*

II. Valida quidem consecratio, sed illicita est, 1. in musto: quia non est vinum simpliciter, sed impurum, habens admixtas feces, non consecrabiles: ideoque obstat præceptum Ecclesiæ obligans secundum *Suar.* sub mortali saltem extra necessitatem, qualis esset defectus vini veteris; & secundum quosdam, etiam deuotio populi, quo modo multi excusant contra *Suar.* quod in quibusdam locis, primitiæ vuarum in calice exprimantur. *v. Bon l. c.* 2. in vino liquoribus alijs, vel aromatibus ità modicè permixto; vt naturam vini retineat. Si verò permixtio sit immodica, erit materia dubia. 3. in vino acescente: quia adhuc est vinum, sicut panis mucidus est panis. 5. Probabilius etiã in vino congelato, (etsi à quibusdam propter negantium authoritatem, dicatur esse materia dubia) tum quia adhuc retinet substantiam, & denominationem vini, estq; natura sua potabile: tum quia Christus sub eo antè consecrato manet. *Card. de Lugo*

Lugo loc. cit. Nec refert, 1. quod aqua congelata non sit materia Baptismi, quia hic essentialiter consistit in ablutione, Eucharistia verò non in sumptione. Nec refert, 1. quod non sit proximè probabile; quia est per accidens, & facilè tolli potest; estque per ratio in pane indurato. Nõ est autem idem in liquore nondum ex vuis expresso, quia cum non sit vinum simpliciter, & per se, ac natura sua non sit potabilis, sed comestibilis, quod vino congelato non conuenit, alioqui enim ieiunium frangeret. *Bo.l.c.p.2.n.10.*

. Peccat tamen, qui in congelato consecrat, ideoque si hyeme congelauit calix, calore manuum, aut halitus, aliove modo regelandus est. *Fill.t.4.c.3.l.5.t.4 c.2.*

III. Valida, & licita est consecratio in vino, siue albo, siue rubro; etsi etiam specie physica differant; cum vtrumq; habeatur, & sit simpliciter vinum de vite. *Bon.p.2.n.3. Car. de Lugo l.4.*

Resp. II. Vino consecrando debet, non ex necessitate sacramenti, sed grauis præcepti, sub mortali obligantis, secundum *C. de Lugo de Euch. d.15.f.2.n.22* misceri aqua. Idque cæremonialiter, & in ordine ad sacrificium. Est certum, vt constat ex *Trid. sess. 22. c.7. & 9.* An autem aqua ista immediatè conuertatur in sanguinem, nec ne, disputant Schol. *v. Con.* vel *Prap. hic*, *Car. de Lugo d.4.f.3.* Vnde resolues,

I. Si mixtio hæc omittatur, valida tamen est consecratio, etsi illicita mortaliter. Ita *omnes commun.*

. II. Miscenda est aqua naturalis, eaque modicissima, vt habet *Florent.* vna scilicet, vel altera gutta; ita tamen, vt sit sensibilis, & saltem non excedat tertiam partem vini; alioqui reddet

ma-

materiam dubiam. Bon.p.4.n.4.ex S.Th. Con. &c. Qui autem misceret rosaceam, vel aliam artificialem etsi in necessitate, etsi validè consecraret peccaret tamen mortaliter, D.Th. Molan. Dia.p.6.t.7.R.18. quia ageret contra præceptum & consuetudinem Ecclesiæ in re graui. Quã ob causam etiam mortale censet Fagund. p. 2. l. 2. c. 4. Persic. &c. miscere calidam; quod tamen alijs quibusdam nimis durum videtur apud Dian.l.c. vbi addit ipse, si in frigidissima regione consuetudo id habeat, ne forte vinum congelascat, posse sine vllo peccato fieri,

III. Mixtio illa facienda est, non in dolio,vel ampullà, aliòve vase,sed in ipso calice;neq;domi, sed in ipso sacro,vt fit communiter,vel ante offertorium, vel certè immediatè ante sacrũ, vt fit apud quosdam. Idque vel ab ipso Sacerdote, vt in Missa priuata,vel à Subdiacono, vt in solemni: neque enim sufficit, si caupo illud diluerit. Bon,l.c.

IV. Si mixtio hæc sit omissa,idq; notetur ante consecrationem calicis, adhuc facienda est secùs, si post. Bon.l.c.n.5.

V. Præceptum hoc mixtionis non extenditur ad illam,quæ fit post communionẽ,ad ablutionem oris & digitorum, v. de his Miss.Rom. Item Bon.d.4.q.2.p.4.Lay.lib.5.tr.4.cap.2.

DVBIVM V.

Quo conditiones ad materia consecrationem requirantur?

Resp. I. Ad validam consecrationem requiruntur duæ conditiones, 1. est,vt materia Sacerdoti consecranti, moraliter, & sensibiliter sit præsens. Ita communiter; & est certum. Ratio petitur, tum ex institutione Christi, & verbis

formæ,

formæ, *Hoc*, & *Hic*, quæ non verificarentur cum sint demonstratiua: tum ex perpetua Ecclesiæ praxi, nunquam consecrantis, vel etiam benedicentes res absentes: tum etiam ratione sacrificij, quod requirit hostiam præsentem. *v. Bon. d.4.q.2.p.6. Lay. c. 2.* Vnde resolues.

I. Validè consecratur vinum in calice cooperto, vase, vel cantharo clauso; panis in canistro; hostiæ in ciborio, vel in cumulo sub alijs latentes, aut aliter tectæ, v. g. sub corporali vel mappà, vel etiam in Missali, vt ex *Suar. Henriq. Con* docet *Bon.* contra *Lay. l. 5. t. 4, c. 2.* (vnde hoc postremum dubium videri potest, & saltem peccaret grauiter; qui sic tectas, aut latentes consecraret.) Item validè consecrantur hostiæ præsentes, à cæco, vel alio Sacerdote in tenebris. Ratio horum omnium, quia ad præsentiam & sensibilitatem non requiritur, vt materia videatur, vel tangatur, vel feriatur sono verborum, (vnde communiter non probatur praxis eorum, qui os proximè admouent, vt halitum in calicem & panem inspirent) dummodò videri possit, siue in se, siue in alio, v. g. in suo toto, vel continente, vel vase, ad illam continendam destinato, *v. Bon. d. 4. q. 2 p. 5.*

II. Inualidè consecratur. 1. materia post parietem, aut post tergum posita, vel clausa in tabernaculo, vt docet *Fill. Bon, q. 2. p. 6.* & alij. Ratio, quia moraliter censetur abesse, cum non possit per Tò *hoc* vel *hic*; neque paries habeat se vt continens, aut tegens. 2. materia valde procul, v. g. 100. passibus distans, etsi videri possit. Ratio est eadē. Quanta autem propinquitas sufficiat, dubium est, & ex mortali prudentum iudicio pendet. *Henriq. l. 8. cap. 34.* docet, 20.

aut

aut 30. passuum : quod *Bon. l. c.* & alij putant nō esse certum. *v. Schol.* Materia tam modica, vt sensu percipi non possit; tum quia non potest demonstrari; tum quia Sacramentum debet esse signum sensibile. Ita *Suar. & Vasq.* & alij contra *Sotum Henriq.* Quod intellige, si non sit in toto, sed extra illud : quia in toto etiam minime eius particulæ consecrantur, vt constat ex *Trid. sess. 23. c. 3. & 4 Bon l. c.*

Secunda conditio, vt materia sit certa, & à Consecrantis intentione, & in indiuiduo determinata. Est communis, apud *Bon.* & alios; tum quia hoc requirunt pronomina *Hoc & Hic* tum quia actiones sunt circa singularià, quæ debent esse certa & determinata; *v. Bonac. l. c. p. 5.* Vnde resolues.

I. Inualidè consecraret, qui vellet tantum consecrare tertiam, vel mediam hostiæ partem eam non determinando, vel ex multis, v. g. viginti præsentibus, tantum quatuor aut quinque nullas designando : quia non est ratio, cur vna magis, quam altera consecraretur. Item, qui ex multis hostijs intenderet illas consecrare, vel illas partes hostiarum: aut vini, quas Deus elegerit, aut. Titius designarit; aut partes illas, quæ fractis speciebus sunt mansuræ in continuo, nō quæ excident, quia non est materia definita. *Bon l. c. p. 5.*

II. Non consecratur hostia, inscio Sacerdote, posita, siue in corporali, (seiuncta tamen à cumulo) siue infra illud, *Con. 3. p. q. 74. a. 2. d. 3.* & alij. Ratio, quia non est determinata in mente Sacerdotis, cuius voluntas non fertur in incognitum, Similiter non consecrantur guttæ, quæ exterius calici adhærent; quia non

intenduntur. Imò vt probabilius docet *Suar. Regin. tom. 2. l. 29. & cap. 2. Lay. l. 5. t. 4. cap. 2. Con. q. 74. a. 2. dub. 3.* contra *Tan. & Bon.* nec eæ guttæ, quæ interius adhærent: quia intentio Ecclesiæ esse videtur, ideoq; & Sacerdotis esse debet, consecrare id, quod per modum vnius continui est, in calice. Vnde ne opus sit de detergendis guttis sollicitum esse, benè faciat Sacerdos, si semel pro semper intendat eas non consecrare; vti nec micas hostijs adhærentes. *v. Dian. p. 2. t. 3. mis. R. 16. & p. 3. tr. 4. R. 22. Escob. t. 7. E. 6.* vbi docet, Sacerdotem vti particulæ *Hic*, tantū intendere id consecrare, quod per modum vnius continui potabilis est in calice, ideoq; guttulas illas non consecrari. Quæ sententia probabilis est ex *Regin. Suar. & Lay. l. 5. t. 4. c. 2. n. 15.*

III. Valida est consecratio, 1. Si Sacerdos intendat consecrare ex pluribus hostijs præsentibus tantum quinque, eas determinando; vel omnes præter infimam & supremam cumuli; vel omnes pares, v. g. secundam, quartam, sextam, si sint ordine collocatæ, & determinetur, vnde numerandi initium sumendum sit: quod tamen graue peccatum erit. Quod si autem hoc vel alio casu, non consecratæ misceantur consecratis, totus cumulùs ad altare est deferendus vt Sacerdos intendat consecrare non consecratas, vel potius totum cumulum consecret sub conditione, si non sint consecratæ. *C. de Lugo d. 4. de Euch. n. 56. 2.* Etsi putet vnam, vel duas, vel sex hostias consecrandas adesse, cū sint plures, siue à se, siue alio positæ: quia error speculatiuus obstat, & priuatus non obstat intentioni practicæ, & absolutæ consecrandi omnes præsentes. Quam tanquam Ecclesiæ consuetudini con-

conformē, quisq; censetur habere implicitè, vt docet *Sylu. Henriq. & Suar.* Vnde si Sacerdos aduertat post consecrationem, esse duas simul iunctas, vtramq; vt consecratam sumet, vt habet *Missale*. Si verò ante consecrationem, postquam obtulit, aduertat, alteram seponet, & post Missam, ipse, vel alius sumat tanquā panem benedictum. 3. Si quis plures hostias ad altare tulerit, aut rationabili modo aduerterit, ab alio adferri à se consecrandas, vel ante sacrificium monitus fuerit, de consacrandis in altari iam impositis. Ratio, omnes enim consecrantur, etsi dum consecrat, earum non ita expresè meminerit, aut etiam ad oblationem non detegat, modo sint præsentes in corporali, vel saltem in altari. Ita *Regin. l. 29. num. 19. Lay. l. 5. t. 4. c. 2. Bon. t. 1. d. 4. q. 2. p. 2.* & alij ab ipso citati. Estque sententia in praxi tuta. Quia intentio præcedens, respectu illarum virtualiter perseuerat. 4. Si paruæ hostiæ pro communicando populo afferantur Sacerdoti paulo post factam oblationem, (addit *Auersa q. 11. s. 12.* ante cœptam præfationem) licitè eas consecrari, suppleta oblatione materialiter, ex *Granat. & Possen.* docent *Dian. p. 2. t. 14. R. 71. & Tambur. de exped. sacrif. l. 2. c. 5.*

Resp. II. Ad licitam materiæ consecrationē requiritur, 1. vt non sit maior quantitas, quam tempore opportuno possit absumi: quia periculum esset, ne species cōputrescerent. *Bon l. c.* 2. Vt ab vsu Ecclesiæ, præsertim in Missali præscripto, non recedat. *Ex dictis resolues.*

Peccat. 1. Qui vas, in quo hostiæ consecrandę sunt, non aperit. 2. Qui consecrat materiam positam extra corporale. 3. Qui intendit con-

secrare guttas, calici adhærentes exterius, quod esse graue, de interius adhærentibus est dubiū, (quia non constet satis de mente Ecclesiæ) ad quod euitandum, *Gauantus p. 2. tit. 7.* iubet eas abstergi, quod consuetudo probat. Qui tamen id omittit eum non peccare docet, *Tambur. l. 1. c. 1. §. 3.* imò nec expedire, si eas aduertas, quando discooperto calice, iam iā es consecraturus, & eleuationem populus expectat. Post consecrationem autem nullo modo sunt abstergendæ, 4. Qui ante consecrationē ita statueret, nolo consecrare hostias appositas, nisi tempore consecrationis, vel saltem oblationis fuero memor. Ita *Orep. hic a. 2. d. 3. Laym. l. c.* etsi *Tambur. de exped. sacrif. cap. 1. §. 3.* eo casu nullum peccatum aguoscat.

DVBIVM VI.

Qua forma consecrationis Eucharistiæ?

Resp. Est duplex; vna panis, & est hæc: *Hoc est enim corpus meum,* Vbi omnia sunt de essentia, præter Tò *enim* cuius omissio esset veniale. Altera vini & est hæc: *Hic est enim calix sanguinis mei, noui & æterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis, & pro multis, effundetur in remissionem peccatorum.* Vbi etsi verior & communior sit sententia S. *Bon. u. Suar. Bellar.* & aliorum, contra S. *Thom. & Tomist.* quod essentialia sint tantum hæc *Hic est calix sanguinis mei,* vel *hic est sanguis meus,* aut eis æquiualentia) grauiter tamen peccaret, qui aliqua ex reliquis omitteret: vel mutaret. Debent autem formæ proferri in persona Christi, formaliter, & significatiuè, siuè assertiuè, & non tantum recitatiuè, siue historicè, licet ea quæ Canone præcedunt, dicantur tantum recitatiuè; seu historicè. *v. Lay c. 3. Bon. q.*

3. p. 2.

3. p. 1. C. de Lugo d. 11. ſ. 5. Vnde reſolues.

I. Valida, ſed illicita eſt conſecratio. 1. Si conſecrans dicat: Hic cibus, hic potus, hic calix, vel hæc res, vel contentum ſub his ſpeciebus, eſt corpus meum, vel ſanguis meus. *Bona. l. c. p.* 1. 2. Si dicat: Hic calix eſt nouum teſtamentum in ſanguine meo, vt habet S. *Lucas c.* 22. 3. Hoc eſt corpus meū, quod de Virgine ſumpſi; hic eſt ſanguis meus infiniti valoris. 4. Hoc eſt meum corpus; hic meus eſt ſanguis; vel hic eſt ſanguis meus. Ratio horum quia manet idem ſenſus, nec fit mutatio ſubſtantialis *Bon. l. c.*

II. Inualida erit conſecratio, ſi dicas; Hic (aduerbialiter) eſt corpus meum. Si autem Tò *Hic* ponatur maſculinè, pro neutro, valet, etſi non ſecundum gramaticam. *Eſcob. Granadus*, 2. Hoc Corpus eſt meum; hic Sanguis eſt meus. *Fagund. p. 3. q. 78. c.* 2. 3. Ecce Corpus meum; Ecce Sanguis meus. 4. Hoc ſit, vel hoc fit Corpus meum; vel hic panis conuertitur in Corpus meum; vel hic ponitur Corpus meum. 5. Illud eſt Corpus meum; ille eſt Sanguis meus. 6. Hoc eſt ſubſtantia mea; vel hoc eſt corpus Chriſti. *Bon. l. c. p.* 3.

III. Dubia erit conſecratio, 1. Illud eſt Corpus meum; iſte eſt Sanguis meus. 2. Hæc eſt caro mea: quam tamen *Lay.* contra *Con.* putat valere. 3. Secundum quoſnam, forma ex *S. Luc.* primo caſu allata. 4. *Bon. q. 3. p.* 1. & 2. *Regin. l. 29. nu.* 33.

DVBIVM VII.

Quamdiu Chriſtus maneat in Euchariſtia.

Reſp. Manet ſub ſpeciebus, etiam diuiſis, & ſub quauis earum minimà parte, donec tanta carū fiat mutatio, vt conſueta ſubſtantia panis

& vini corrumperetur. Ita commun. cum S. Tho. Est certum. *Vnde resolues.*

I. Gratia datur in prima manducatione, etiam primæ partis, cum sit totum Sacramentum. Manducatio autem, dicitur traiectio ex ore versus stomacum, etsi alij dicant gratiam tum primum dari, cum pars aliqua est in stomachum recepta *Dia. p. 3. t. 6. misc. R. 96.* ex *Henriq. Syl.* & *Fagun.* Item *C. de Lugo d. 12. s. 2.*

II. Species non sunt retinendæ in ore tamdiu, donec penitus pereant: quia tunc non manducaretur Christus: nec gratia Sacramenti conferretur. Vti neque, si moriaris, dum hostia adhuc est in ore. *Dia. l. c.* contra *Bec. s. 22. v. Bon. d. 4. q. 5. p. 2. nu. 2.*

III. Si quis partem vini, vel hostiæ, sumpsisset indispositus, & deinde se disponeret, acciperet adhuc gratiam in sumptione alterius partis. Quod etiam aliqui, vt *Gab. Caiet.* & alij, probabiliter dicunt futurum, si se disponat ante, quã species consumantur in stomacho. *Dia. l. c. R. 96.* ex *Nugno v. C. de Lugo d. 12. s. 2. n. 46.* & *53.* & *64.* vbi illud posterius negat, *v. Bon. l. c.*

IV. Non videtur reprehendendus laicus, qui desiderat esse Sacerdos, vt possit communicare sub vtraque specie, quod putet plus gratiæ dari sub vtraque, quam vna, quia id fieri, non est improbabile, vt docet *Vasq. Mar. C. de Lugo d. 12. s. 3.* & alij. Vt nec carpenda deuotio illius, qui multum materię sumit ad consecrationem, eà mẽte, ne tam cito in stomacho species consumantur, & sic diutiùs secum Christus maneat, & sæpiùs gratiam augeat: quod fieri non est improbabile, si dispositio subiecti fiat melior, vt docet, *Suar. Con.* item *Fagund.* & *Beca*, apud *Dia. p. 3. d. 6. misc. R. 97.* V. Spe-

V. Species per vomitum reiectæ, si tales sint, vt sub illis panis, vel vinum posset existere, verè sunt adorandæ; & si iterum sumantur, iterum conferre gratiam, docet, *C. de Lugo l. c. n. 53.*

VI. Etsi, si modicum vini consecrati misceatur perfectè cum alio liquore, ita vt non maneret substantia vini, desinat ibi esse Christus; non tamen desinit, si misceatur cum vino alio, saltem eiusdem speciei *C. de Lugo d. 10. s. 3.* Vnde si gutta consecrata lapsa sit in dolium vini eiusdem speciei, totum illud vinum adhibendum tantum est pro sacrificio; licet quidam dicant bibi posse à laicis.

VII. Si species consecratæ liquorem speciei diuersum sibi permixtum conuertant in vinum, similis substantiæ ei, in quo facta est consecratio, species priores manent consecratæ, non item posteriores adiunctæ.

CAPVT II.

De Causis, & subiecto Eucharistiæ.

DVBIVM I.

De Causis.

Ego hîc tantum de efficiente, id est, Ministro in quo quid requiratur ad confectionem validam, constat tum ex dictis *de Sacramento in genere*, tum ex superiori *dub. 5.* Quid ad licitam requiratur, patebit ex sequenti dubio, *de subiecto suscipiente Eucharistiam*: quia omnes dispositiones, quæ ad dignè suscipiendam sunt necessariæ, requiruntur etiam ad licitam confectionem; cum conficiens necessario suscipere debeat. Hic ergo tantum quæritur, 1. Cuius sit dispensare Eucharistiam, 2. Quid ex parte Ministri requiratur ad licitam dispensationem.

ARTICVLVS I.

Ad quem spectet dispensatio Eucharistiæ?

Resp. Eucharistiam dispensare, ex officio potest solus Sacerdos habens iurisdictionem ordinariam delegatam, aut saltem rationabiliter præsumptam, vel priuilegium. Ratio quia Pastorum proprium est pascere, quod præcipuè fit per Sacramenta *v. Bon. d.* 4. *q.* 5. *p.* 1. *C. de Lugo d.* 13. *s.* 2. Vnde resolues.

I. Peccat mortaliter, qui sine omni iurisdictione Eucharistiam dispensat. *Bon. l. c. p.* 2. quia violat alterius iurisdictionem, in re graui. Inferior autem Sacerdote incurret insuper irregularitatem, vt docet *Con. hic* Religiosi etiam ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reseruatam, si (scilicet sine licentia Parochi, & quidem speciali,) præsumant Clericis, aut laicis dare extremam Vnctionem, vel Eucharistiam, vel Matrimonia solemnizare: nisi habeant priuilegium; vel Parochus absit; aut iniustè nolit in articulo mortis. A dicta tamen excommunicatione excusare ignorantiam, etiam crassam, ex *Prapos. &c.* notat *Dia. p.* 5. *t.* 3. *R.* 51. idque propter verbum *præsumant*.

II. Licitè ministrat Eucharistiam, qui præsumit rationabiliter Pastorem factum suum approbaturum esse. *Reg. l.* 29. *n.* 9. *Bon. l. c. n.* 7.

III. Si infirmus sacro viatico muniendus sit, & proprius Pastor absit, vel præsens non possit deferre Eucharistiam, quiuis alius Sacerdos, vel regularis, vel sæcularis & hoc deficiente, etiam Diaconus, ei conferre potest: quia tunc præsumitur voluntas Episcopi, aut Papæ. Ita *Lay. l.* 5. *t.* 4. *c.* 7. *Bonac. l. c. num.* 10. ex *Suar.*

Dixi in Responsione; *ex officio*; quia extraordina-

dinariè, in statu necessitatis, id potest Diaconus ex commissione Parochi, (& secundum *Quinta*, si absit, sine ea) v. g. in magno festo, quo Sacerdos confessionibus, concionibus, &c. est occupatus *Dia. p. 9. t. 6. R. 39.* ex *Prapos.* In extrema verò necessitate, v. g. articulo mortis, si non esset alius, etiam Diacono, imò laico licere (secluso scandalo) & alios, & se ipsum communicare, probabile est, vt contra *Henriq. Vasq* & *Sà*, docet *Sua. Con. Lay. Prapos. hic d. 2. n. 11.* confirmatque *Dia. p. 3. t. 1. R. 48.* ex *Auersa & Franc. Lugo*. Sed *Amicus* limitat ad casum, quo moriturus peccati mortalis conscius, aliud sacramentum suscipere non posset. *v. Dia. p. 9. t. 6. R. 39.* In praxi tamen id non facile faciendum, ob contrariã consuetudinem. *C. de Lugo d. 18. f. 2. Bon. d. 4. q. 5. p. 1.* Vnde resolues.

Probabile est, etiam extra mortis articulum, ex graui causa, licere Sacerdoti, præciso scandalo, sacram hostiam sumere ex sacrario, vel à Diacono allatam, ipsi sibi dare, v. g. si in longo morbo diu non communicasset, vt contra *Suar.* & *Cov.* docet *Fagund. p. 3. l. 3. c. 3. Prap. Esc ob. t. 7. E. 6. Bon. l. c.*

Dixi II. *Vel Priuilegium*, quale habent religiosi Mendicantes, & nominatim Societatis IESV, ex Pauli III. Bulla, & aliorum; vt scilicet in suis templis, per se, vel per alios Sacerdotes illic celebrantes, cõmunicare possint quoscũq; Christi fideles, præterquam in mortis articulo, (in quo tamen, si vrgeat necessitas, præsumitur ratihabitio Papæ, etiam inuito Parocho, vt habet *Bon.* hic) & festo Paschatis. *v. C. de Lugo l. c. s. 2. n. 38. & 49.* Porrò per festum Paschatis, Pontifices hic videntur intelligere, & prohibere com-

munionem illam, quà satisfit præcepto annuæ communionis, vt docet Sà Fill. & comm. Per mortis articulum, intelligitur tempus, quo vel mors proximè instat, & moraliter certa & ineuitabilis est; vel quo est mortis periculum, id est probabile dubium de vitæ conseruatione tali casu, quo valde frequenter mors solet accidere Sua. t. 4. de relil. 2. c. 3. & 3. p. d. 26. s. 4. & alij.

Ex dictis resolues, quod regulares licitè dent Eucharistiam in articulo mortis, vti & in Paschate, sequentibus casibus.

I. Si extrema sit necessitas: vt si periclitetur de salute æterna.

II. Si sit grauis necessitas, id est, probabile mortis periculum; & Parochus nolit, vel non possit dare. C. de Lugo d. 18. s. 2. n. 53.

III. Si à Pontifice, vel Episcopo, habeant priuilegium, quale hoc tempore habent Religiosi aliqui, quibusdam locis ab Episcopis, dandi communionem paschalem.

IV. SI quis in paschate non posſit in sua parochia communicare, nec petere veniam à Parocho.

V. Si ratione communionis paschalis Parochiæ suæ ante satisfecerint, aut postea satisfacturi putentur: quia tunc Parochis nihil decedit, cum ipso die Paschę abstinere à communione possint. Sic contra Henr. & Nà. docet Sà, Fil. & Lay. qui addit, nisi constaret Parochum esse inuitũ, ac rationabiliter id prohibere, v. g. quòd alias rationem communicantium habere in sua Parochia non possit: tunc enim ad Parochiam esse reijciendos. C. de Lugo d. 8. s. 2. n. 5 c. Bon. l. c.

VI. Si ægrotus nec dum peruenerit ad eum statum, vt ex præcepto teneatur ad communionem;

nem; etsi tunc maneat obligatus suscipere communionẽ, ex manu Parochi, in articulo mortis.

VII. Si ægrotus satisfecerit præcepto de viatico, cum intentione illud implendi: quia administratio Eucharistiæ tantum est vetita regularibus, quando præceptum cōmunionis obligat. Nunquã tamen, sine licentia Episcopi, vel Parochi, licet religiosis publicè Eucharistiam deferre, per plateas, cum id iuri Parochorũ; consuetudine obtento, deroget; proinde eo casu, in ægroti oratorio, aliove honesto domus loco, de licentia Ordinarij priuatim facto sacro, Eucharistia est danda. Ita *Suar. v. Dian. t. 4. p. 4. R. 14. & p. 9. t. 9. R. 63.*

VIII. Quibusdam, qui frequenter communicant apud religiosos, nec possunt adduci, vt communicent in Parochia, idque ex tacito & præsumpto consensu, quam *Lay. lib. 5. tr. 4. c. 7. nu. 4.* putat faciliùs posse præsumi in militibus præsidiarijs, item in aulicis, studiosis, alijsq; Academicis, &c. qui frequenter communicantes extra suspicionem esse solent. *v. Laym. l. c.*

IX. Si in paschate sint vagi, peregrini & aduenæ, secundum sententiã probabilem multorum, vt *Sanch. de matr. l. 3. d. 37. Fagund. prae. 1. Eccl. l. 1. cap. 8. Card. de Lugo loc. cit. Dian. p. 2. t. 2. R. 12.*

X. Si sint famuli, vel domestici, vel familiares eorum qui circa tales habent priuilegium. *v. Compend. priu. leg. Societatis, V. familiaris, & Dia. p. 2. t. 2. de dubijs regularium R. 12.*

ARTICVLVS II.

Quid requiratur in Ministro ad licitam administrationem Eucharistiæ;

Resp. I. Vt Minister circa Eucharistiæ distri-

 butio-

butionem non peccet, præter gratiam, etiam reuerentiam in eo, tum ratio, tum Canones requirunt; itaut præstet hoc Sacramentum omitti, (cùm eius susceptio sæpè non sit necessaria ad salutem) quam admitti positiuam irreuerentiam. *Vnde resolues.*

I. Eucharistia non est deferenda ad infirmum, nisi cum habitu decenti id est; cum stola & superpelliceo, ac præcedente lumine (secus est de extrema vnctione, cuius materia cum nõ sit Sacramentum, non requirit tantam venerationem.) Putant tamen quidam si habitus haberi non possit, aut si tempestas, aut iter faciendum; non fore irreuerentiam, si Sacerdos Eucharistiam in pyxide, vel corporali inuolutam, in sinu suo clam deferat. Quod certius, videtur licere in locis hæreticis, vbi etiam in necessitate, & clam, præciso scandalo, poterit porrigere sine stola, & superpelliceo: etsi nullo modo celebrandum sit sine vestibus sacris, ob viaticum dandum. *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.*

II. Præstat ægrum incommunicatum mori, quam Sacerdotem in habitu, cum Sacramento per publicum currere, (etsi festinare valde debeat, vt dicit *Quint. t. 4. s. 8.* Secus est in Baptismo & Pœnitentia, si probabiliter timeretur, ne ægrotus; decederet in mortali: tunc enim currendum esset vt habet *Bo. l. c.* ex *S. Th.* *Poss.* & alijs.

III. Ad infirmum longè distantem licere Parocho Eucharistiam deferre in equo mansueto, itaut non sit periculum lapsùs docent, *Quint. t. 4. s. 8.* Sed negat *Possev. & Barbosa*, nisi loci consuetudo permittat; adduntq; non licere, pixidem dare portandam Laico, quãtumuis Pastor sit fatigatus, sed potius ex collo suspendẽdam bursã.

IV. Eu-

IV. Eucharistia non est deferenda ad ægrum venerationis tantum causa, vt adoret, vel osculetur, si sumere non possit. Quod etiam prohibuit Congregatio Cardinalium: quæ tamen non videtur prohibere, vt venerationis causa deferatur ad lectum, si in domo celebretur.

V. Non licet dare Eucharistiam alijs digitis, si indice & pollice, ob chiragram, dari non possit, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2. & Posseuinus* contra *Tol.* cuius sententia tuta videtur, si alias æger sine viatico esset moriturus; præsertim si tunc detur duobus indicibus.

VI. Non licet tempore pestis porrigere Eucharistiam medio aliquo instrumento; (multò minus deponere alicubi in scutella, vt ab ipsomet ægro sumatur) sed manu danda est, vt docet *Bon. d. 4. q. 5. p. 2.* ex *Suar.* & alijs. Quamuis *Possen. c. 8.* non improbabiliter dicat posse præciso scandalo, & periculo lapsùs in terram, instrumento ad id ritè confecto dari *v. Dian. p. 4. t. 4. Resol. 114. Bon. l. c. p. 2.* quod in praxi pro ægroto, qui non potest traijcere hostiam, vt scilicet ei detur Eucharistia, imposita particula hostiæ cum vino in cochleari, admittit *Prap in 3. p. q. 80. a. 5. dub. 6. & Escob. c. 7. e. 6. Dia. p. 4. t. 4. R. 104.*

VII. Sacerdos podagra laborans potest deferri ad altare, vt ibi Eucharistiam administret; seclusà tamen alia prohibitione. Ita *Possen. c. 5. n. 50. Bon. l. c.*

Resp. II. Requiritur præterea, vt eam dispenset ritu Ecclesiæ consuetudo: deinde, vt eam neget (per se loquendo) indispositis, animo vel corpore: deniq; si Pastor sit, vt ministret eam ouibus, quoties rationabiliter petunt. *Bon. d. 4. q. 5. p. 1. num. 12.*

Dixi

Dixi I. *ritu Ecclesiæ*: quia legitimus Ecclesiæ ordo sub peccato obligat. *Vnde resolues*.

Peccat, 1. Qui Eucharistiam dat sub vtraque specie, locis, vel personis, quibus à Pontifice non est concessum. Item si morituro, qui ob linguæ ariditatem non potest hostiam traijcere, det species vini: licèt talem à mortali excusare conetur *Amicus* apud *Dian. p. 8. t. 1. R. 24. Bon. l. cit. Euch. Possev. Barbos.* contra ipsum *Dian. p. 9. t. 9. R. 64.* 2. Qui dispensat sine veste sacra, vel lumine, aut præuia confessionis generalis formula. 3. Qui laico dat hostiam maiorem, in necessitate tamen, vel in casu magnæ deuotionis, licet ex maiore particulam detractam dare vel etiam in defectu minorum, plures maiores consecrare, easque deinde in minores partes, (non tamen adeò paruas, vt honeste dari non possint) diuisas distribuere. Ita *Sà, V. Eucharistia. d. 4. q. 5. p. 1. nu. 14.*

Dixi II. *Per. se. neget*: quia alias cooperabitur peccato. Per accidens tamen sæpè dare potest v. g. si sine scandalo, aut graui damno suo, vel pœnitentis, negari non possit. *v. Bon. l. c. Possev. c. 5. n. 8.* Vnde resolues.

I. Peccat 1. qui dat pueris, ante annum discretionis, (nisi in articulo mortis, vt *v. dub. seq. n. 3.*) qui fortè circa annum decimum incipit. 2. Qui dat amentibus, quando nunquam sunt vsi ratione. Si verò vsi sint potest, & debet illis dari in articulo mortis, si possit sine periculo irreuerentiæ, & non constet incidisse in amentiam in statu peccati mortalis. *Layman hic cap. 4. n. 4.* 3. Qui dat peccatori publico, v.g. histrioni, turpes comœdias cum mortali repræsentanti, vsurario, meretrici concubinario, de quibus *v. Fill. t. 4. n. 166. & seq.* Dixi,

Dixi, *Publicè*: quia si occultè tantum scias esse indispositum occultè quidem, non tamen publicè petenti, est neganda; nisi indispositio ex confessione sit nota: tunc enim extra eam ne quidem licet monere, vt docet *Sanc. Bon. Lay. l. 5. t. 4. c. 6. Car. de Lugo d. 8. de Sac. s. 8.*

II. Peccat item, qui negat reis morte plectendis, (quibus etiam potest dari aliquot, imò vnâ hora ante mortem vt habet *Sà*: danda verò est, si fieri potest, non in carcere, vel alio loco inhonesto) etiam ob crimen sagarum captis; dummodò pœnitentiam præseferant; etiamsi crimen negent, & violenta duret suspicio. *Tan. tom. 3. q. 5. d. 4.*

III. Rectè facit, 1. qui rarò, v. g. in paschate, dat communionem semifatuis, & qui debilem habent rationis vsum, si saltem hunc cibum à profano distinguere norint, vt habent *Henriq. & Possev.* Idem ferè dicendum est de surdis & mutis à natiuitate. *v. Laym. hic. 2.* Qui dat infensis à Dæmone, dummodò siue irreuerentia possint sumere. Ita *Suar. Bon. Regin.*

Dixi II. Si *Pastor sit.* Vnde resolues.

I. Talis peccat grauiter contra iustitiam & charitatem, si subditis in periculo mortis, licet pestè infectis, non det. Alius verò Sacerdos, qui in tali casu, absente vel nolente Parocho, nollet dare, peccaret tantum contra charitatem; etsi secundum *Chap. a illum,* mortaliter *q. 37. n. 2.*

II. Pastor, vt Eucharistiam opportunè petentibus possit ministrare, tenetur eam asseruare, cum lumine in Ecclesia, (nec licet alibi, ne quidem in Sacellis nobilium, vel choro monialiũ, aut intra septa monasterij earum, vt habet *Trid. sess. 15. de reform. cap. 10.* nisi cum facultate in-

solem-

solemni festo) in pyxide; quæ non necessariò est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta linea, ex tela consecrata, vt ex S. *Th.* docet *Vasq.* *Azor.* *Regin. in Praxi to. 2. l. 29. n. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, (vel eius, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumē non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secùs si per horam tantū) docet *Quintan. t. 4. s. 1.* & 7. item *Dian. p. 9. t. 6. R. 34.* licet *Marchant. in resol. Pastor. t. 4. cap. 5. q. 4.* obligationem & consuetudinem tam vniuersalem neget : vti & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita *Trid. sess. 13. cap. 7. & Can. 11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parum refert ad praxin, vtrum tantum sit præceptum Ecclesiasticum: an tantum diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali* : tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia, (esto comitentur, imò reddant veniali-

tec

ter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & integra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem, & fructum maiorem impediunt. *Suar. Lay.* & alij. Vnde resolues,

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d. 4. q. 6. p. 1.* ex *Sanc. Regin. Suar.* & alijs.

Dixi II. *nisi sit necessitas* (non quæcunque, v. g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis; siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissâ tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurit, fueris ante contritus, *Prap. C. de Lugo d. 14. s. 6. n. 122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro morituro, *Suar. Con. Card. de Lugo d. 4. s. 5. n. 107.*

II. Si Sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo; *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam caussam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putat *Dia.* cum *alijs 11. p. 9. t. 3. R. 9.* contra *Palaum, Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat *Prap.* vel si Sacerdos non possit audire Missã, nisi celebret, vt habet *Henriq. & Sotus Dia. R. 63. & 64.* nec improbat *C. de Lugo l. c.* Probabilius tamen videntur docere *Con. Sa, Suar.* & alij, cessante scandalo, & infamia, prestare tunc sacrũ

& com-

& communionem etiam Paschalem, intermittere, eò quod hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri cõuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicità cõtritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest vel recedere, vt docet *Syl. Nauar. Dia.* & alij, contra *Sotum & Henriq.* qui negat teneri, ob honorem sacrificij; putatque practice esse probabile *Lay. & Bon.* eò quod vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu vel concione: quò casu tenebitur confiteri, vt notat *Syl.* Quod si verò nec contritionem possit elicere, secundũ communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licet *Vasq. in 3. p. to. 3. d. 27.* & *Hurt. de Euch. d. 8.* putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere: intellige; si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. *v. Dian. p 4. t. 4. res. 98. Card. de Lugo d. 9. s. 2. nu. 8.* vbi idem docet. Notat autem *Dian. ex Prap.* satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licet subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo graui possis recedere, vt habet *Nau. Fill. Reg. C. de Lugo l. c. n. 112.* & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidẽ possis elicere contritionẽ, excusat à peccato. *Hurt. l. c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum ante confessum, etiam præcisa nota & scandalo, non recedentem; eò quòd is

dicatur

dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tamb.* in *expedita com. c.* 1. §. 8. potestque seruire pro scrupulosis. *v. Regin. l.* 29. *nu.* 105. *Bon. d.* 4. *p.* 10. *Escob. to.* 7. *c.* 6.

Dixi III. *Et desit confessarius*: deesse autem censetur non vt quidam volunt, si absit is, cui solet, & cuperet confiteri; vel cui deuotius, aut vtilius confiteretur: neque etsi Religiosus non possit nisi seculari confiteri peccata grauia, cum aliquâ infamia Religionis, *Amic. Dian. p.* 9. *t.* 3. *R.* 13. sed in sequentibus casibus.

I. Si nullus sit præsens: ad absentem verò sine magna difficultate, spectata tum debilitate, ætate & negotijs personæ, tum alijs circumstantijs, vt aeris, breuitatis temporis) adire non possis. *Bon. l. c. nu.* 30. ex *Suar. Con. &c.*

II. Si non adsit nisi ignarus idiomatis, vel carens iurisdictione, vel excommuicatus, vel non approbatus, vel cui nō possis confiteri sine graui damno tuo, vel alieno, vel si habeas peccatū tantùm reseruatum, nec pateat aditus ad superiorem; vel Superior semel iterumq; per pium Confessarium rogatus negauerit potestatē absoluendi. *Tamb. in exped. com. c.* 1. §. 6. ex *Fagund.* limitat autem *Dian. p.* 9. *t.* 3. *R.* 15. si absq; graui nota prætermittere non possis. Ita *Sylu.* & alij. Requiritur tamen, in his etiam casibus, contritio & propositum confitendi, imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali casu celebrauit, tenetur prima occasione confiteri. Quod præceptū extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum, vt contra *Nau. & Fagund.* docet *Syl. & Dian. & Bon. d.* 4. *q.* 6. *p.* 1.

ARTI-

ARTICVLVS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parũ faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire propter effectus secutos. Ita *commun.* Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. g. turpem recordationẽ ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, vti & semper post culpabilem, præstat, ac secundum sentẽtiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa v. g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis; vel si à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanc. l. 9. de mat. d. 23. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. C. de Lugo d. 15. s. 1.*

II. Neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proximè, antecedente, si rarò communicet. Ita *Fill. & Sanch. l. c. Escob. t. 7. E. 6. n. 83.* Intellige, si debitum petitum ex necessitate reddit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: si verò voluptatis causa fecisset, eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Regin. l. 29. t. 117. Laym. l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 15. Mart. Perez. d. 49. s. 3. num. 8.* addetis esse tantum veniale; imò indecentiam iusta causà posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & consilij sit, sumptà communione abstinere eo die à copula: licita nihilominus est ex bono fine, v. g. ex amore

prolis.

stolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tamb. c. 3. §. 6. ex Sanch. l. 9. c. 13. & Marchin.*

Resp. II Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omninò per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Filliuc. Laym. Bonac. Card. de Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hic; non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traijcere casu, (negat enim *Prap. Vasq.* & alij, si fiat de industria; contra *Tann. Bon. q. 80. a. 8. n. 47. & Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omninò deceat. *Dian. t. 4. de sacr. res. 37. & p. 4. 4. res. 104. v. Escob. tr. 7. E. 6. & C. de Lugo num. 16.* Vbi notat, sententiam istam *Tann. & Dian.* ad hoc seruire, vt studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinē, vel alium humorē ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur, per modum saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum traijcere. Ratio, cum quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut potus. *v. Fagund. prae. 3. cap. 5. Card. de Lugo l. c. n. 23.* 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modò nihil transmittas. *Prap. in 3. p. q. 80. a. 8. d. 1. nu. 39. C. Lugo R. mor. l. 1. d. 9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. num. 4.* (licet indecens valdè id videatur, nisi iusta ex

causa

causa fiat) & *Escob. t.7.E.6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Dian. p.8. t.7. R.3. & Card. de Lugo R.m. t, t, d,9.*

II. Probabile est, non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vngulum, vel lapillum deglutias, quia non habet rationem cibi, vel potus. *Ita Diol l.c.Res 38. & tract. de celeb. R. 52.* ex *Ledes. & Sanch.* contra *Henriq. Regin Lay.* & alios, quorum sententia tutior est. *v. C. de Lugo, & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccarum, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum eam saliua traijcias. Si verò dubium sit, num quid deglucíueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet, *Lay, l. 1. s. 1. ca. 1.* contra *Sanc. Fagund.* non impedire communionem vel sacrificium, *v. Dian. l. a. res. 29.* suprà *l. 1 s. 1. c. d,3.* 2. Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris; nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar, Fill. C. de Lugo l. c. n. 37.* & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modò non constet errare; quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch, l. 2. d. 1. de matr. Fagund. Io. Sancius, C. de Lugo nu. 45. Dia. l. c. res. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox rejeceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Prap.* etsi alij meritò dubitent *Tann. t. 4. c. 5. Gran.* autem *in 3. p. c. 6. t. 10. d, 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missà, ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ aut vini sumpserit. *v. Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibũ

sumere

sumere (vel exspuere *Tambur. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt ex S. *Th.* docet *Az. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25.* vnde eum, qui paulò ante mediũ noctis cœnasset in Dominica pridie natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian. & alij 3. p. 3. t. 4. R. 44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam consilij sit abstinere, donec species sint cõsumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *C. de Lugo d. 14. s. 3. n. 54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tambur.* autem *c. 3. §. 4.* ex *Ioanne Sanch. d. 38.* notat, citiùs à valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *regulariter*: quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Con. & Bon.* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 42.*

1. In periculo mortis siue illud sit ex morbo vulnere, veneno; siue ex sentẽtia iudicis. Et quidem in eodem morbo; etsi non tenearis, potes tamen post aliquot, v. g. sex, 7. vel etiam, vt putat *Lay.* duos dies, (etsi quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat *C. de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodo nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur *commun.* vel etsi maneat, vt contra *Vasq. Prap.* & alios docet *Nau. Tol. Regin. Suar. C. de Lugo f. 3. n. 65.* Imò etsi non liceat ægro, ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus,

solemni festo) in pyxide; quæ non necessariò est consecrata, licet, si consecrata non sit, debeat interius vestiri vitta linea, ex tela consecrata, vt ex S. *Th.* docet *Vasq.* Azor. *Regin. in Praxi to. 2. l. 29. c. 9.*

III. Si ob grauiter culpabilem negligentiam Parochi, (vel eius, cui ista cura commissa est) integro die, vel aliquot integris noctibus, lumẽ non ardeat ante venerabile Sacramentum, peccare eum mortaliter (secùs si per horam tantũ) docet *Quintan. t. 4. s. 1.* & 7. item *Dian. p. 9. t. 6. R. 34.* licet *Marchant. in resol. Pastor. t. 4. cap. 5. q. 4.* obligationem & consuetudinem tam vniuersalem neget: vti & de lumine præferendo, quando defertur sacramentum foras; atque ex causa id posse omitti, vt cum defertur ad ægrum longè distantem, nec commodè fieri potest cum lumine.

DVBIVM II.

De subiecto, seu suscipiente Eucharistiam.

ARTICVLVS I.

Quæ requiratur in eo dispositio animæ?

Resp. Qui est in mortali, tenetur sub mortali ante sumptionem Eucharistiæ confiteri, nisi sit necessitas celebrandi, vel communicandi, & Confessarius desit. Ita *Trid. sess. 13. cap. 7. & Can. 11.* vbi contrarium docentes excommunicantur de facto. Fundatur autem in illo Corinth. *Probet autem se ipsum homo, &c.* Et parum refert ad praxin, vtrum tantum sit præceptum Ecclesiasticum: an tantum diuinum, quod est probabilius, vt docet *Suar. Fill.* & alij commun.

Dixi I. *In peccato mortali*: tum quia Eucharistia delet venialia, ex opere operato: tum quia venialia, (esto comitentur, imò reddant veniali-

ter

ter malam ipsam sumptionem) non ponunt obicem gratiæ sanctificanti. Quod si tamen multa sint, & integra genus suum grauia, de quibus nulla pœnitentia concipitur, actualem deuotionem, & fructum maiorem impediunt. *Suar. Lay.* & alij. Vnde resolues,

I. Qui dubitat, an peccarit mortaliter, vel an mortale sit ritè confessus, tenetur ante communionem confiteri. Ita *Bon. d. 4. q. 6. p. 1.* ex *Sanc. Regin. Suar.* & alijs.

Dixi II. *nisi sit necessitas* (non quæcunque, v. g. festi celebritas, vel magna deuotio, vt quidam volunt) sed grauis; siue vrgens, qualis esse censetur in sequentibus casibus, præmissà tamen semper contritione: ad quam tunc teneris, nisi de peccato, quod occurit, fueris ante contritus, *Prap. C. de Lugo d. 14. f. 6. n. 122.*

I. Periculum mortis, vel vt consecretur hostia pro moribundo, *Suar. Con. Card. de Lugo d. 4. f. 5. n. 107.*

II. Si Sacrificium, vel communio non possit omitti, absque graui infamia, vel scandalo; *Iidem Aut.*

III. Si Parochus debeat celebrare ex officio, vt populus sacrum audiat. *Ibid.* Ob quam caussam etiam alteri, qui non est Parochus, id licere putat *Dia.* cum *alijs 11. p. 9. t. 3. R. 9.* contra *Palaum, Auersam, &c.*

IV. Si vrgeat præceptum de annua communione, vt docet *Henriq.* & probabile putat *Prap.* vel si Sacerdos non possit audire Missã, nisi celebret, vt habet *Henriq. & Sotus Dia. R. 63. & 64.* nec improbat *C. de Lugo l. c.* Probabilius tamen videntur docere *Con. Sd, Suar.* & alij, cessante scandalo, & infamia, præstare tunc sacrũ & com-

& communionem etiam Paschalem, intermittere, eò quod hæc præcepta non obligent, quando non possunt impleri conuenienter iuri diuino.

V. Si Sacerdos post consecrationem committat mortale, vel ante commissi recordetur, tenetur elicità cõtritione, sacrificium prosequi. Si verò id fiat ante consecrationem, & præsertim ante Canonem, debet confiteri, si absque nota infamiæ potest vel recedere, vt docet *Syl. Nauar. Dia.* & alij, contra *Sotum & Henriq.* qui negat teneri, ob honorem sacrificij; putatque practice esse probabile *Lay. & Bon.* eò quod vix sine omni nota, confessio decenter fieri posset: nisi fortè in Missa solemni, sub cantu vel concione: quò casu tenebitur confiteri, vt notat *Syl.* Quod si verò nec contritionem posit elicere, secundũ communem sententiam, esset confitendum, vel desistendum, licet *Vasq. in 3. p. to. 3. d. 27.* & *Hurt. de Euch. d. 8.* putent probabile esse, saltem non peccaturum mortaliter, quando non potest sine nota recedere: intellige; si conatus sit elicere, vel fecit quod potuit. *v. Dian. p. 4. t. 4. res. 98. Card. de Lugo d. 9. s. 2. nu. 8.* vbi idem docet, Notat autem *Dian. ex Prap.* satis esse, si quis bona fide putet se esse contritum, licèt subdubitet.

VI. Si in scamno communicantium recorderis peccati mortalis, quod oblitus es confiteri, nec sine nota, aut scandalo graui posis recedere, vt habet *Nau. Fill. Reg. C. de Lugo l. c. n. 112.* & alij: porrigenti autem Eucharistiam confiteri non expedit, nec decet, quo casu etiamsi ne quidẽ posis elicere contritionẽ, excusat à peccato. *Hurt. l. c.* Imo quidam DD. apud *Henriq.* excusant laicum ante confessum, etiam præcisa à nota & scandalo, non recedentem; eò quòd is

dicatur

dicatur iustificatus, & probatus per confessionem. Quam sententiam probat *Tamb. in expedita com. c. 1. §. 8.* poteſtque ſeruire pro ſcrupuloſis. *v. Regin. l. 29. nu. 105. Bon. d. 4. q. 10. Escob. to. 7. c. 6.*

Dixi III. *Et desit confessarius*: deesse autem censetur non vt quidam volunt, ſi absit is, cui ſolet, & cuperet confiteri; vel cui deuotius, aut vtilius confiteretur: neque etſi Religioſus non poſsit niſi ſeculari confiteri peccata grauia, cum aliquā infamia Religionis. *Amic. Dian. p. 9. t. 3. R. 13.* ſed in ſequentibus caſibus.

I. Si nullus ſit præſens: ad abſentem verò ſine magna difficultate, ſpectata tum debilitate, ætate & negotijs perſonæ, tum alijs circumſtantijs, vt aeris, breuitatis temporis) adire non poſsis. *Bon. l. c. nu. 30.* ex *Suar. Con. &c.*

II. Si non adſit niſi ignarus idiomatis, vel carens iuriſdictione, vel excommunicatus, vel non approbatus, vel cui nō poſsis confiteri ſine graui damno tuo, vel alieno, vel ſi habeas peccatū tantùm reſeruatum, nec pateat aditus ad ſuperiorem; vel Superior ſemel iterumq; per pium Confeſsarium rogatus negauerit poteſtatē abſoluendi. *Tamb. in exped. com. c. 1. § 6.* ex *Fagund.* limitat autem *Dian. p. 9. t. 3. R. 15.* ſi abſq; graui nota præter mittere non poſsis. Ita *Sylu.* & alij. Requiritur tamen, in his etiam caſibus, contritio & propoſitum confitendi, imò ex præcepto *Trid.* Sacerdos, qui in tali caſu celebrauit, tenetur prima occaſione confiteri. Quod præceptū extendendum non videtur ad laicos, vel Sacerdotes communicantes tantum, vt contra *Nau. & Fagund.* docet *Syl. & Dian. & Bon. d. 4. q. 6. p. 1.*

ARTI-

ARTICVLVS II.

Quæ requiratur dispositio corporis?

Resp. I. Nulla corporis macula per se impedit susceptionem Eucharistiæ, cum parũ faciat ad bonitatem, vel malitiam moralem: potest tamen aliquando per accidens impedire propter effectus secutos. Ita *commun.* Vnde resolues.

I. Non impedit pollutio inuoluntaria, imò nec voluntaria per pœnitentiam expiata, nisi effectum malignum, v. g. turpem recordationẽ ac delectationem, vel distractionem, & perturbationem animi relinquat: eo enim casu, vti & semper post culpabilem, præstat, ac secundum sententiam communem, sub veniali debet differri, nisi aliud suadeat iusta aliqua causa v. g. magnus fructus festiuitatis, regula ordinis; vel si à Dæmone excitata putetur, ad communionis frequentiam impediendam. *Sanc. l. 9. de mat. d. 23. Bon. d. 4. q. 6. p. 2. C. de Lugo d. 15. s. 1.*

II. Neque actus coniugalis impedit, etsi decens, & consilij sit, abstinuisse saltem nocte proximè, antecedente, si raro communicet. Ita *Fill. & Sanch. l. c. Escob. t. 7. E. 6. n. 83.* Intellige, si debitum petitum ex necessitate reddit, nec vllam inde animi perturbationem, aut affectum ad res venereas patitur: si verò voluptatis caussa fecisset, eo die abstinendum esse, (præsertim si malignus effectus subsecutus fuisset) docet *Regin. l. 29. t. 117. Laym. l. 5. t. 4. c. 6. n. 10. & 16. Mart. Perez. d. 49. s. 3. num. 8.* addetis esse tantum veniale; imò indecentiam iusta causà posse resarciri.

III. Similiter etsi decens & consilij sit, sumptà communione abstinere eo die à copula; licita nihilominus est ex bono fine, v. g. ex amore

prolis,

prolis, ad vitandum incontinentiæ periculum, vel ad debitum reddendum. *Tamb. c. 3. §. 6. ex Sanch. l. 9. c. 13. & Marchin.*

Resp. II. Ex præcepto Ecclesiæ tenetur communicaturus, sub mortali, regulariter esse ieiunus, ieiunio naturali, id est, vt à medio noctis nihil omninò per modum cibi, potus, aut medicinæ sumpserit. Ita commun. Et est certum ex Concilijs, quæ vide apud *Filliuc. Laym. Bonac. Card. de Lugo l. c.* Vnde resolues.

I. Etsi paruitas materiæ non excuset hic; non obstat tamen communioni. 1. Reliquias ciborum inter dentes hærentes traijcere casu, (negat enim *Prep. Vasq.* & alij, si fiat de industria, contra *Tann. Bon. q. 80. a. 8. n. 47. & Dian.* qui contrarium probabile affirmant) licet eas expuere omninò deceat. *Dian. t. 4. de sacr. res. 37. & p. 4. t. 4. res. 104. v. Escob. tr. 7. E. 6. & C. de Lugo num. 36.* Vbi notat, sententiam istam *Tann. & Dian.* ad hoc seruire, vt studiosè dentes ante expurgare, ne quid fortè casu decidat, non tenearis. 2. Sanguinē, vel alium humorē ex capite defluentem, vel guttulam aquæ, aut vini, casu per ablutionem oris, vel guttulam iusculi, dum sapor exploratur, per modum saliuæ, cui mixta est, vel culicem inter respirandum traijcere. Ratio, cum quia hæc aut non sumuntur, scilicet ab extrinseco, aut non per modum cibi aut potus. *v. Fagund. prae. 3. cap. 5. Card. de Lugo l. c. n. 23.* 3. Si aromata, vel folium tabaci, ex causa ori imponas, mastices, vel quid aliud gustes, modò nihil transmittas. *Prap. in 3. p. q. 80. a. 8. d. 1. nu. 39. C. Lugo R. mor. l. 1. d. 9.* Idem de fumo tabaci, docet *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. num. 4.* (licet indecens valdè id videatur, nisi iusta ex

causa

causa fiat) & *Escob. t. 7. E. 6.* vbi de eiusdem puluere per nares attracto idem colligit, ex *Suar. & Fagund.* Idem tenet *Dian. p. 8. t. 7. R. 3. & Card. de Lugo R. m. t. t. d. 9.*

II. Probabile est, non impedire communionem, si frustillum ligni, chartæ, vngulum, vel lapillum deglutias, quia non habet rationem cibi, vel potus. *Ita Diol. l. c. Ref 38. & tract. de celeb. R. 52.* ex *Ledes. & Sanch.* contra *Henriq. Regin Lay.* & alios, quorum sententia tutior est. *v. C. de Lugo, & Escob.*

III. Non licet communicare his casibus, 1. Si saccarum, liquorem glycyrrhizæ, ore resolutum, cum saliua traijcias. Si verò dubium sit, numquid deglucíueris, vel an factum sit post duodecimam, probabiliter docet, *Lay. l. 1. s. 1. ca. 1.* contra *Sanc. Fagund.* non impedire communionem vel sacrificium, *v. Dian. l. s. rel. 29.* suprà *l. 1 s. 1. c. q. d. 3.* 2. Si vesperi incumbens aliquid ori contra raucedinem imposueris; nisi certus sis, post medium noctis te nihil transmisisse. Ita *Suar, Fill. C. de Lugo l. c. n. 37.* & alij. Licitum autem est, inter horologia dissonantia quoduis sequi, etiam vltimum, modò non constet errare; quia habet se vt auctor bonus, faciens opinionem probabilem, vt habet *Sanch. l. 2. d. 1. de matr. Fagund. Io. Sancius, C. de Lugo nu. 45. Dia. l. c. rel. 36.* 3. Si aliquid sumpseris, licet mox reieceris. 4. Si tabaci fumum in stomachum traieceris, vt docet *Prap.* etsi alij meritò dubitent *Tann. t. 4. c. 5. Gran.* autem *in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8.* negat. 5. Si Sacerdos nocte Natiuitatis, in prima Missà, ablutionem, vel lambendo digitos, modicum aquæ aut vini sumpserit. *v. Bon. d. 4. q. 6. p. 2.*

IV. Non est peccatum, per se loquendo, cibũ

sumere

sumere (vel exspuere *Tambur. c. 1. §. 1.*) statim à communione, vt ex S. *Th.* docet *Az. Sanch. Bon. d. 4. q. 6. p. 1. n. 25.* vnde eum, qui paulò ante mediū noctis cœnasset in Dominica pridie natiuitatis Domini, posse nihilominus statim post mediam noctem celebrare, docet *Dian. & alij 3. p. 3. t. 4. R. 44.* etsi ob Sacramenti reuerentiam consilij sit abstinere, donec species sint cōsumptæ: quod saltem intra dimidium quadrantem in laico (in Sacerdote intra quadrantem) fieri, certum videtur *C. de Lugo d. 14. s. 3. n. 54.* ex iudicio medicorum à se consultorum. *Tambur.* autem *c. 3. §. 4.* ex *Ioanne Sanch. d. 38.* notat, citiùs à valido, quam debili stomacho, regulariter tamen ab omnibus intra horam consumi, refertque infirmum quendam post mediam horam species integras reiecisse.

Dixi in responsione, *regulariter*: quia non ieiunus licitè communicat, in sequentibus casibus si quidem ieiunus non possit sine notabili incommodo, vt monet *Con. & Bon.* apud *Dian. p. 9. t. 6. R. 42.*

1. In periculo mortis siue illud sit ex morbo vulnere, veneno; siue ex sentētia iudicis. Et quidem in eodem morbo; etsi non tenearis, potes tamen post aliquot, v. g. sex, 7. vel etiam, vt putat *Lay.* duos dies, (etsi quoad hoc, potissimum attendendum esse ad consuetudinem, moneat *C. de Lugo*) repetere viaticum non ieiunus, dummodo nequeas ieiunus sumere, & periculum mortis recurrat, vt docetur *commun.* vel etsi maneat, vt contra *Vasq. Prag.* & alios docet *Nau. Tol. Regin. Suar. C. de Lugo s. 3. n. 65.* Imò etsi non liceat ægro, ex sola deuotione, communicare fracto ieiunio; si tamen morbus esset diuturnus,

nec

nec posset dari communio, nisi post medicinā, probabile esse id licere, docet *Arm. Tol. Con. Reg. Henriq. Suar. Escob. &c.* quorum aliqui exigunt longū interuallum, v.g. 30. dierum, vt *Nau.* & *Villal.* alij 8. vel 10. dies, vt *Suar. Henriq. Bagund.* alij 7. vt *Sylu.* alij 6. vt *Arm. Zambr. Possen.* & *Fill.* quos sequitur *Dian. de celeb. R. 77.* alij permittunt toties quoties sano posse dari ieiuno, ita *Escob. t. 7. E. 6.* ex *Hurt.* alij deniq; posse sequenti statim die dari, ob iustam causam, vt si propter consuetudinem, & desiderium: aut deuotionem difficulter abstineat, & moraliter videatur instare periculum mortis. Sic *Lay. l. 5. t. 4. c. 6. n. 20.* Verùm ea in re loci consuetudo spectanda est, quę nunc saltem videtur permittere, vt quando morbus periculum diu protrahitur, post 7. vel 8. dies iterum detur communio non ieiuno. *v. C. de Lugo d. 15. f. 3. de Euch.*

Denique licet probabile videtur, *Fillius. t. 1. t. 4. n. 242. & C. de Lugo*, id quod docet *Mai. in 4. d. 9. c. 3. Fernand. hared. &c.* (*Laym.* verò *l. 5. t. 4. c. 6. n. 21.* limitat ad casum necessitatis, quo moriturus aliud Sacramentum suscipere non posset, & scandalum cessaret) posse non ieiunum celebrare ad dandum alteri viaticum, eò quòd hoc sit iuris diuini, ieiunium verò Ecclesiastici tantum, ideoq; non tantum posse, sed etiam teneri, dicat *Gran. in 3. p. c. 6. t. 10. d. 8. n. 12.* Id tamen merito communiter reijcitur; tum quia contrarium probat praxis; tum quia maior est habēda ratio Sacramenti, quam aliqualis necessitatis proximi; tum quia pręceptum viatici non obligat, quando non potest ritè dari. Ita *Bonac.* ex *Con. Hurt. de Euch. d. 9. dif. 17. Suar. Vasq. &c. com.* docetq; *C. de Lugo* esse probabilius, *v. Dian. to. 1. t. 4. R.*

§.4. R. 33. Sacerdos autem morti (siue naturali, siue violentæ) vicinus, celebrare sine dubio potest non ieiunus, ad dandum sibi viaticũ, si illud aliter haberi non potest; quia non plus est celebrare, quam communicare sumpto cibo *C. Lugo d. 15. f. 4. Laym. Dian. p. 5. t. 3. R. 36.*

II. Si periculum sit, ne Eucharistia pereat, vel male tractetur, potest sumi à non ieiuno, etiam laico, si alius desit: imò probabiliter potest etiam à presente Sacerdote laicus accipere, vt docet *C. de Lugo n. 87. Suar. & Vasq. d. 221. n. 48.*

III. Si graue scandalum sit oriturum ex omissione sacrificij, vel communionis. Quod tamen quidam putant vix fieri posse, eò quod occurri possit scandalo, dicendo Sacerdotem casu aliquid sumpsisse, ideoque impediri.

Dixi, *scandalum*: quia turbationem, vel incommodum aliquod secuturum, v.g. si celebraturus primitius aliquid sumpsisset, non sufficere, notat *Prep.*

IV. Si perfectio sacrificij, vel communionis vrgeat. Quod fieri potest quinque modis. 1. Si pro speciebus vini sumpsit aquam: quam si aduertat dum habet in ore, non est expuenda ob periculum eijciendi fragmentum hostiæ, & irreuerentiam; sed deglutienda. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 8. Lug. d. 15. f. 4.*) tunc enim tenetur denuò consecrare; quod fieri etiam potest, consecrando, & offerendo statim, sine noua hostia. v. apud *Suar.* quod si id post Missam conclusam aduertas in sacristia, omittas. Si autem intra Missam post sumptionem, vel etiam ante eam, post consecrationem tamen, dubites an fuerit vinum, pro vino præsumendum esse, & pergendum, ait *Tambur.* 2. Si celebrans post consecra-

tionem deficiat: tunc enim tenetur alius, etiam non ieiunus, si ieiunus haberi nequeat, perficere. 3. Si post cōsecrationem etiam vnius speciei, recordetur se non esse ieiunum: tenetur enim pergere; imò etiam potest pergere, si ante consecrationem recordetur; & absq; scandalo, & nota non possit desistere, v.g. in solemni sacro, vt docet *Suar. Con. &c.* Si tamen priuatim celebret, & commodè possit abrumpere, tenetur, vti ex *S. Th. q. 83. ar. 6.* docetur commun. 4. Si post ablutionem sumptam, licèt diu communionem distribuerit, sumendæ sunt reliquiæ, etiam grandiores, consecratæ eodem sacro, (quod addo, quia non licet tunc sumere particulas alterius sacrificij, quæ sunt in ciborio, ad illud expurgandum, vt docet *Suar. C. de Lugo l. c.* cum *communi*: licèt contrarium probabilem dicat *Tamb. de expedita com. c. 2. §. 8.* ex *Marchin. t. 3. p. 3. c. 3.* vti nec eiusdem sacrificij, si illud planè sit absolutū, & ab altari recesseris) seu debent seruari, donec sumantur à ieiuno. *Escob. t. 7. E. 6. Fagun. &c.* quia conuiuium iam finitum est. Nisi tamen aliud suadeat periculum indecentiæ; v.g. si plures Missæ eodem die istic futuræ non essent, & Sacramentum asseruari non soleret: tunc enim minore irreuerentia sumeret, quàm asseruaret. Imò *C. de Lug. d. 14. p. 4. n. 82.* & *Gran.* non damnant Sacerdotem, qui priùs quàm sacras vestes exuat particulam inuentam absumat; eò quod non sit communio noua, sed complementū præcedentis. *v. Bon. Card. de Lugo Escob. ll. cc.* 5. Si pars hostiæ post ablutionem sumptā, calici aut palato adhæreat, (quæ decentius noua ablutione, quàm digito propellitur, vt docet *Bon.* ex *Fill.* & alijs; quamuis Missale etiam permittat,

vt

vt digito attrahatur ad labium calicis, & sumatur ante ablutionem) quomodo etiam ij excusantur, qui ex deuotione hostiam in ore diu retinentes, casu præmittunt aliquid ablutionis sponte tamen id non licet, nisi bona fides, & sancta simplicitas excuset. Ratio horum omnium est, quia talis sumptio, moraliter censetur completio vnius sacrificij, *Regin. l.c. nu.* 123. *Bon. l.* 1. *d.* 4. *q.* 6. *p.* 2.

Vnus casus est, in metu mortis, ad quem euadendam, sicut sine altari, vel calice consecrato, aut vestibus sacris, ita etiam non ieiunum posse celebrare, docet *Dia.* cum *Sylu. &c. p* 3. *t.* 6. *R.* 48. & *p.* 5. *t.* 3. *R.* 39. dummodo celebratio non exigatur in contemptum Religionis, Ecclesiæ, vel eius præceptorum.

ARTICVLVS III.

Quæ & quanta sit obligatio sumendi Eucharistiam.

Resp. 1. Sumptio Eucharistiæ fidelibus adultis est necessaria; necessitate non medij, sed præcepti diuini, obligantis tum in articulo mortis, per modum viatici tum etiam sæpius in vita, & docet *Suar. Vasq. Lay. Fagund.* & alij communiter probantq; tum ex scriptura, tum ex *Concil. Nicano & Trid. sess.* 13. *c.* 6. tum ex praxi Ecclesiæ; tum quia Eucharistia est instituta per modum cibi, cuius vsus sæpius est necessarius. *Bon. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. *n.* 8. Vnde resolues.

I. Quisq; fidelis in periculo vitæ, quod præuidet, vel meritò timet; v. g. in graui morbo, ante conflictum vel puerperium, præsertim primum, ante nauigationem, &c. tenetur sub mortali communicare. *Suar. Vasqu. d.* 214. Nisi tamen paucis, v. g. octo diebus antè communicasset: talis enim communio censeretur habere ratio-

nem viatici, vt docet *Suar. Regin. Fill.* contra quosdam, vt *Gasp. Hurt. d.* 10. *dif.* 2. *&c.* apud *Escob.* qui dicunt, eum, qui manè communicauit, si à prandio incurrat periculum vitæ, teneri iterũ sumere cõmunionem, tanquam viaticum: imò *Sà*, & *Sylu. V. Euch. Fumus, &c.* & *Caiet. V. Communio*, putant, non esse saltem mortale, communionem omittere, dummodo in paschate sumpseris.

II. Si in ægro esset periculum vomitus, docet *Sancius*, apud *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 55. posse ei paruam particulam dari, quæ stomachum alteratura non putetur; aut si de hoc ipso dubium sit securitatis causa prius dari particulam non consecratam, quàm si reijciat, nullo modo dandam consecratam, secus si retineat. Si verò independenter à cibo, perpetuo, euomat, nullo modo dãdam, nisi fortè per sex saltem horas liber à vomitu fuisset.

III. Pueris doli capacibus, qui sciunt distinguere Eucharistiam ab alio cibo, probabilius est in periculo mortis eam esse dandam pro viatico, vt contra *Vasq.* insinuat *Lay. t.* 4. *de Euch. c.* 4. & expresse docet *Suar. d.* 40. *f.* 1. confirmatq; *C. de Lugo d.* 13. *f.* 4. *n.* 38. & addit, (contra *Sanch.*) si de capacitate pueri sit dubium, posse nihilominus dari, etsi non sit necesse.

IV. Qui post viaticum sumptum peccauit mortaliter, non tenetur denuò communicare. Ita *Regin. Fill. C. de Lugo, & alijs.*

V. Qui non communicauit in periculo mortis, non tenetur postea supplere. Ita *Bon. d.* 4. *q.* 7. *p.* 1. ex *Henriq. Reg. &c.*

VI. Iudex tenetur, per se loquendo, reis concedere tempus communicandi, vt docet *Suar. Bon. l. c. & alij communiter* contra *Nauar.* quod si reus noluerit, potest iudex procedere *Fill. t.* 4. *q.* 8. *q.* 11. *n.* 238.

Resp. II.

Resp. II. Etsi Christus tempus communionis, extra periculum mortis, non præceperit; Ecclesia tamen pro eo determinauit tempus paschale, quod communiter numeratur à Dominica Palmarum, vsq; ad Dominicam in Albis inclusiuè: alicubi tamen totam Quadragesimam comprehendit; alibi extenditur ex consuetudine, vel indulto; potestq; Confessarius, ex iusta causa, extendere, vt docet *Sà*, & alij *v. Bon. d. 4. q. 7 p. 2.* Vnde resolues.

I. Præceptum hoc impletur etiam per communionem sacrilegam, vt habet communis, contra *Durand. & Sylu.* Et patet; quia Ecclesia tantum præcipit actum externum: nec finis præcepti cadit sub præceptum. An verò qui nō satisfecit, teneatur postea implere, vtrimq; probabiliter defenditur, etsi affirmatiua videatur probabilior. *Bon. l. c. Suar. Con. C. de Lugo, &c.*

II. Non tenetur præuenire, qui præuidet tēpore Paschali se impediendum, vt contra *Vasq. Syl. & Fagund.* probabiliter docet *Azor. t. 1. l. 17. c. 41. Suar. &c.* Qui verò sic præuenisset, & postea tolleretur impedimentum, teneretur rursus communicare, secundum *Lay. l. 5. t. 4. c. 5. C. de Lugo s. 4. n. 78.* quia non satisfecit præcepto obliganti ad communionem, & ad illud tempus. Negat tamen *Dia.* citans *Fernand. & Suar.*

Resp. III. Tenetur quis communionem paschalem sumere in Parochia, à Pastore suo, nisi huius licentia priuilegio, aut consuetudine eximatur *Nau. Suar. d. 72. s. 2. &c.* Vnde resolues.

I. Sacerdos vbiuis celebrando satisfacit. *Bon. d. 4. q. 7. p. 2.*

II. Eximuntur peregrini & vagi, qui Parochiam non habent, aut ab eà absunt, *Bon. l. c.*

III. Non eximuntur laici inseruientes religiosis, vt habet *Sà, V. Euch.* nisi vbi dicit *Bon.* degant in monasterijs, alijsq; locis à cura Parochorum exemptis *v. Sanch. de matr. d. 23. n. 12.*

IV. Non satisfacit huic præcepto, qui in Paschate extra Parochiam, sine consensu Pastoris, communicat, vt habet *Nau. Azor. & alij commun.* nisi tamen communicet in Cathedrali Ecclesia hos enim satisfacere præcepto, censet *Bon. l. c.* sed negat *C. Lugo l. 1. Resp. mor.* nisi Episcopus expressè, vel tacitè consentiat. *v. supr. c. 2. d. 1. a. 1.* &c. 7. 8. & 9. *Bon. l. c. v.* suprà *c. 2. a. 1. casu* 7. 8. & 9.

Dixi, *sine consensu Pastoris* quia cum consensu summi Pontificis, vel Episcopi, siue Ordinarij aut eius Vicarij generalis, vel Parochi, (hi enim omnes intelliguntur nomine Pastoris) extra Parochiam communicando satisfieri præcepto, Doctores concedunt. Et quidem sufficere consensum interpretatiuum, siue præsumptũ, notat *Tamb. de exped. com. c. 4.* §. 4. Imò *Bauni in Theol. mor. p. 1. t. 5. q. 19. Beia*, & *quidam alij* apud *Tamb. l. c.* & *C. de Lug. d. 18. s. 2. n. 49.* Item *Dian. p. 2. t. 14. R. 73. & p. 6. t. 7. R. 58.* putant posse satisfieri præcepto communionis Paschalis (præsertim extra diem Paschæ) apud mendicantes, ex priuilegio Nicolai V., Pij V., & Pauli IV. certis concesso, quod ceteri participent. Verum hoc alij communiter negant. *v. Auers. q. 10. s. 4.*

CAPVT III.

De Eucharistia, vt est sacrificium.

DVBIVM I.

Quid sit Missa, & quæ obligatio Sacerdotum circa illam?

Resp. Missa est sacrificium, consistens in consecratione panis, & vini: estque actus latriæ, qui

sit

sit in recognitionem supremi dominij Dei, & signum nostræ seruitutis. Quod nō obstat, quia secundariò possit etiam ad alium finem partialem offerri, vt ad agendas gratias, vel impetrationem beneficij, ad remissionem peccatorum, ad sanctos honorandos, &c. Principalis fructus Missæ, ex opere operato, est independens à probitate Sacerdotis, à quo pro omnibus seu viuis, seu defunctis, etiam accepto stipendio, applicabilis est: estquè actu, tam intensiuè, quam extensiue finitus; etsi enim hostia ipsa, & principalis offerens, id est, Christus infinitè sit Deo gratus, atq; ita Deus per hoc sacrificium infinito honore afficiatur; videtur tamen Christi esse voluntas vt offeratur, & prosit tantum ad certū, & finitū effectum. Quod etiam patet ex vsu, & sensu Ecclesiæ, dum Missę pro eadem re repetuntur: quod signum est, non habere infinitum effectum. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 4.* Vnde resolues.

I. Sacerdotes ordinariè peccant grauiter, si non aliquoties in anno, saltem ter, vel quater, solemnioribus festis celebrent, nisi legitimè sint impediti. Ita *Sylu. Reg. Suar. Con. & alij commun.* contra *Angles, Bon. Dian. p. 2. t. 14. R. 19.* item *G. Lug. & Tamb. l. 1. exped. com. c. 6.* qui excusant saltem à mortali dummodo communicet in paschate, absitq; contemptus & scandalum; imò vbi Tridentinum est receptum, tenentur ex mandato Episcopi, sub graui culpà, celebrare saltem Dominicis & festis: excusantur tamen, si Episcopi nullum mandatum extet.

II. Etsi in Ecclesijs Cathedralibus Collegiatis, & Conuentualibus (vbi est competens Sacerdotum numerus) quotidie debeat vna saltem Missa priuata celebrari, & altera cātari, peccētq;

mortaliter dictarum Ecclesiarum Rectores, si in hoc deficiant. *Suar. Con. Laym. March. &c.* non esse tamen mortale (præscindendo à peculiari obligatione talis Ecclesiæ) semel vel bis in hebdomada omittere alterutram, docet *Tambur. l. 1. cap. 6.* vti neq; si in Ecclesijs Collegiatis die festo cadente in feriam priuilegiatam (v.g. Vigiliæ, quatuor temporum, Quadragesimæ vel Rogationum) Missa solemnis de feria post Nonam canenda, semel omittatur, *Ibid.* ex *Abbat. March. &c.*

III. Peccat grauiter, qui tenetur pro alio offerre Missam fructum tamen principalem applicat alijs: quia id alij est fraudi in re graui.

IV. Grauiter peccat, 1. qui ad sacrum ex iustitia obligatus, illud diu differt: quia magno fructu alterum priuat. *Syl. Regin. lib. 23. n. 236. Fernand. &c.* multoq; magis si planè omittit; teneturq; hoc casu ad stipendij restitutionem. *Tambur. de exped. sacrif. l. 3. c. 1. §. 8.* 2. Si quis accipiat plura stipendia, quibus non nisi post longum tempus possit satisfacere. Ratio eadem. *Syl. Regin. Fernand. p. 3. c. 5.* 3. Qui sacrum animo se obligandi promisit, & non præstat. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 8.* etsi probabile sit, hoc non esse mortale, vt habet *Sanch. de matr. l. 1. d. 5. n. Dian. tr. 3. misc. R. 9.* item *p. 4. t. 4. R. 196.* & *p. 6. t. 6. R. 6. p. 5. t. 14. R. 81.* vbi citat *Cai. Vasq. Hurt. &c.* affirmantes, quod qui pluribus Missam gratis promisit, possit vnica satisfacere: quod tamen alij communiter negant.

V. Si quis det iustum stipendium, id à consuetudine, vel lege taxatum esse debet, aut si nó est, secundum *Sotum, & Caiet.* est frugalis victus vnius diei; quod *Suar. Lay.* & alij reprobant, putantq;

tantq; sufficere mediam, vel tertiam partem sustentationis diei,) vt pro se dicatur Missa, non potest secundum accipi ab alio, & pro duobus vna tantum Missa dici *C. de Lugo d. 19. n. 259.* Secus, si ambo dimidium tantum iusti darent; vti contra *Vasq. Regin.* & alios probabiliter docent *Sot. Henr. Fill. Con. C. de Lugo l. c.* quod tamen iam est prohibitum per Bullam *Vrbani VIII. v. Bon. Dian. tr. 14. R. 7.*

VI. Qui pecuniam ab alio accipit, vt pro illo celebret, aut fieri curet, per se loquendo; potest, curare Missam per alium bonum Sacerdotem, minus dando, quam accepit.

Dixi I. *Per se*: quia *Vrbanus VIII.* ob speciem turpis quæstus, id fieri vetuit.

Dixi II. *Bonum*, quia si per malum curet, perditur fructus, qui est ex opere operantis. *v. C. de Lugo l. c.*

VII. Beneficiati, etiam Curati, ad Missas obligati, possunt pro ijs accipere stipendium, & applicare cui volunt; quia nō semper habent obligationem applicandi ad certam intentionem; nisi tamen contrarium constet, vt de Missa conuentuali docet *Bon.* Ita *C. de Lug. d. 81. s. 1. n. 21.* ex *Suar. Vasq. &c.* contra *Gauant. Barbos. & Dian.* qui negant de Parocho: refertq; *Dian. p. 4. t. 4. R. 232.* determinasse Congregationem *Car.* quod ei non liceat pro Missa accipere eleemosynam manualem, quando tenetur celebrare: de Missa tamen conuentuali, contra *Bon. &c.* ipse affirmat *p. 5. t. 13.* ex *alijs* 3.

VIII. Qui stipendium pro sacro accepit, tenetur dicere Missam pro defunctis, vel votiuam vel in hoc aut isto altari, prout pecuniam offerens petiuit, (quantū tamen rubricæ permittūt,

quibus neglectis Ecclesiæ ordinem inuertere, ob alterius deuotionem, non conuenit) quia ob eius deuotionem, & speciales orationes, maior fructus prouenire solet. Si tamen aliter faciat, non erit graue, imò nullum, si fiat iusta de causa. *v. Dian. de celeb. miss. res. 32. C. de Lugo l. c. num. 35.*

IX. Is, qui quoad locum, tempus, intentionem, qualitatem Missæ, non satisfacit, sine iusta causa, voluntati fundatoris, peccat: & quidem grauiter, si sæpè faciat, estò consentiant hæredes: cùm in hoc voluntati testatoris, non possint derogare, vt docet *Sylu. Nauar. Azor. & c.* Episcopus tamen potest dispensare, ex causa, vt habet *Henriq. Sylu. & Tan.* Quod si quis quoad locum impediatur, tenetur in alio, vt habet *Azor. to. 1. l. 10. c. 14. & Sà V. Missa. Dian. l. c. res. 29.* vbi docet ex *Nauar. Rodriq. Fagund. & Azor.* esse mortale celebrare in alio templo, vel altari, quà quis tenetur, quod negat *C. de Lugo*, si raro, & ex causa fiat, *v. nu. 36.* Imò nec esse veniale, si obligatus quotidie celebrare, raro, & ex rationabili causa celebret alibi. Similiter *Tamb. de exped. sacrif. l. 3. c. 2.* excusat à mortali eum, qui vno alteroue die singulis mensibus alibi celebrat, nisi tamen teneatur celebrare in altari priuilegiato: notatq; posse Sacerdotem contra hoc onus missarum, v. g. certum earum numerum, præscribere annis 30. si adsit possessio, titulus, & bona fides.

X. Beneficiatus ex iustitia obligatur sub mortali, & pœna compensationis, ad eum numerum missarum, per se vel (prout mens fundatoris ex verbis colligenda permittit) saltem per alium, quem numerum literæ fundationis requirunt; eum verò numerum ex iusta causa, vt v. g. si reditus

ditus iam non sufficientes respondeant, potest minuere Episcopus in Synodo: quam potestatem *Bon.* restringit ad Missas defunctorū;& quidem post *Tr. d.* impositas. *v. Bon. d.* 4. *q. vlt. p.* 8.

XI. Qui ratione beneficij tenetur quotidie celebrare, tenetur etiam Missam pro fundatore (nisi de huius intentione contraria constet) applicare *Bonac. & alij* 4. cum *Dian. p.* 6. *t.* 6. *R.* 13. qui tamen concedit posse eum pro se ipso quater, aut sexies in anno, & in die commemorationis omnium defunctorum pro particulari defuncto celebrare; item quauis hebdomada vnam Missam omittere deuotionis, & reuerentiæ causa, idq; ex præsumpta intentione fundatoris: quod *Tambil.* 3. *ex ed. sacrif. c.* 3. *§.* 1. ex *Ganant. p.* 3. *t.* 12. limitat, nisi de contraria fundatoris voluntate constet, vel sit onus Ecclesiæ, aut Monasterij, curare Missam quotidianam. *v. Tamb. l. c. Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 86. *& p.* 5. *t.* 5. *R.* 23. *& t.* 13. *R.* 51. 2. idipsum limitat *C. de Lugo R. mor. l.* 5. *d.* 9. Si obligatio dirigatur ad ipsum Sacerdotem, v. g. si dicatur, (*Qui debet quotidie celebrare*,) quo casu concedit: si verò dirigatur ad celebrationem in tali loco, v. g. *volo vt in tali Ecclesia celebretur quotidie Missa*; teneri eum pro se alium substituere eo die, quo ipse non celebrat.

XII. Qui non potest fundationi satisfacere propter morbum, non tenetur, si breuis sit, (v. g. 15. dierum, vt docet *Bon.* aut etiam vnius alteriusue mensis, vt probabiliter docet *C. de Lugo n.* 49.) substituere alium, aut compensare, cùm tam strictè nec domini quidem honesti cum famulis agant: secus tamen, si sit diuturnus morbus; nisi reditus sint nimis tenues, aut in mor-

bum absumantur, vt contra *Sylu.* & *Azor.* docet *Bon.* ex *Rodriq.* Impeditus vero aliis negotiis, licet iustus; (cum hæc non debeant obesse fundatori) debet satisfacere per alium, vel compensare postea, præsertim si fiat sæpius. Ita *Bon.* *d. 4. q. vlt. p. 7.*

D V B I V M II.

Cuius sit applicare fructum sacrificij.

Resp. Solus Sacerdos offerens validè id facit per suam intentionem: quia est actus potestatis sacerdotalis. Ita commun. *Suar. C. de Lugo d. 14. s. 10. n. 211.* &c. Vnde resolues.

I. Is validè applicat, etsi peccet sacrificando, vel applicet contra voluntatem superiorum. Ita *Suar. Lay. Dian. C. de Lugo l. c.* contra *Nauar. Ledesma*, & alios, quorum sententiam probabilem dicit *Dian. t. 3. res. l. 72.*

II. Sacrificium, quod neque formaliter, neque virtualiter vlli applicatum est, vel ante, vel in ipsa consecratione, saltem secundæ speciei, non potest postea vlli applicari, saltem adæquatè: quia producit effectum quando existit, neq; is suspenditur: ideoque nec licet accipere stipendium pro Missa præterita. *v. Laym.*

Dixi, *vel ante*: quia non requiritur, vt applicatio fiat in ipso sacrificio; sufficitque si pridie facta sit, etsi ipso die de eo non cogitet. *Bon. q. 3. p. 2.* ex *Suar.* & *Dian. l. c. res. 47.* contra *Vasq.*

III. Si nulli applicetur, vel incapaci, fructus manet in thesauro Ecclesiæ, vt docet *Suar.* vel cedi ipsi Sacerdoti, vel illis, pro quibus tenetur specialiter offerre, quod ita implicitè censeatur intendisse. Ita *Lay. l. 5. t. 5. c. 2. v. C. de Lugo n. 215.*

IV. Applicatio sub conditione iam impleta, est valida, v.g. ad intentionem quam habuit ho-

dle superior; non autem sub conditione futura contingente, v.g. applico illi cui Titius interrogatus voluerit, vel ei qui prius morietur; vel qui primò stipendium offeret. Ita *Suar. in 3. p. tom. 3. d. 79. s. 9. Laym. l. c. Dian. l. c. resol. 15. C. Lugo d. 19. n. 209.* contra *Bon. q. vlt. p. 8. §. 5.* qui tamen ipse in praxi dissuadet.

V. Non satisfecit, qui te mortuum putans, Missas, quas pro defuncto teneretur, celebrauit.

VI. Sacerdotes Societatis non satisfaciunt, celebrando pro defunctis per anticipationem; nisi tamen iam mortui sint, etsi postea promulgentur. *Laym. l. c.*

VII. Non omnes Sacerdotes tenentur die animarum applicare Missam pro omnibus defunctis. *Tamb. l. 3. exp. sacr. c. 3. §. 2.* contra *Fragmin. & Ganan. p. 4. t. 15.*

VIII. Missa celebrata in altari priuilegiato pro defunctis, non suffragatur illis, nec satisfit indulto, nisi sit de Requiem. *Diana p. 4. t. 4. R. 233.* ex *declar. Card. & p. 9. t. 2. R. 8.*

DVBIVM III.

Quando, & quoties liceat celebrare?

Resp. I. Ordinariè non licet celebrare post meridiem, sed debet, inchoari ante duodecimam: nec ante auroram: quam ante solis ortum *Regin.* quadrantem horæ *Henriq. & Con.* mediam horam, *Az.* horam cum quadrante, *Suar. & Fernan. & Possev.* sesqui horam comprehendere dicunt; & consequenter, cum secundum *Henriq. Suar.* & alios, Missa possit inchoari tantò ante auroram, vt sub eius initium finiatur, licet duabus horis ante solis ortum incipere. Ita *Rodriq.* & alij. Vnde vlterius inferunt quidam cum *Suar.* Religiosis habentibus priuilegium

cele-

celebrandi horà ante diem, licere tribus horis ante ortum Solis incipere, quod *C. Lugo d. 20 s. 1. n. 32.* non improbat, etsi *Laym.* tantùm permittat horis duabus cum dimidia, *Diana* verò duabus horis post mediam noctem. *C. Lugo l. c.* Quacunque autem hora licitè (siue ex, siue sine priuilegio) celebrant, eadem etiam, (atque adeò in Missa, quæ nocte Natiuitatis, ceterisque, quæ post illam celebrantur) licere ijs Eucharistiam alijs ministrare, contra *Bordon.* docet *Dian. p. 9. t. 7. R. 43.*

Dixi, *ordinariè*: quia anteuertere licet sequentibus casibus; in quibus etiam paulò post meridiem, v. g. vnò, vel alterò quadrante: inchoari potest, vt etiam secundùm *Sotum, & Palud.* ex quauis rationabili causa, v. g. ob supplicationem, vel concionem publicam protractam vltra meridiem, ob funus Principis, vel quia Sacerdos die festo propter iter fuit impeditus, quo casu etiam integrà horà post, licere inchoare dicunt. *v. Laym. l. c. Fernand. hic cap. 3.*

1. In necessitate, v. g. vt morituro detur viaticum: quo casu licere media nocte celebrare, ait *Dian. p. 1. tr. 14. Resol. 33.* ex *Laym. &c.*

2. Vbi est mos rationabilis, vt opifices, & famuli summo manè possint audire sacrum; *Laym. l. 5. t. 5. cap. 4. nu. 3.* ex *Nauar. &c.* (*v. Dian. p. 2. t. 14. R. 34.*) non tamen idcircò post meridiem licebit.

3. Ex priuilegio, dè quo suprà.

4. In nocte Natiuitatis, in quà omnes tres Missas ante auroram dici posse, probabiliter docet *Suar. Con. Laym. Dian. p. 4. t. 4. R. 236.* contra *Sylu. Fernand. & alios.* Vnde resolues.

I. Grauiter peccat, qui sine aliqua harum, aut

saltem

saltem iusta causa, citiùs manè, vel seriùs post prandium celebrat, vbi *Azor.* tertiam horæ partem. *Laym.* mediam horam, *Bon.* tres quadrantes, *Sylvius* horam requirit, vt differendo peccet mortaliter. *v. Dian. t. 14. resol. 34.* vbi notat religiosos ex suis priuilegijs, posse celebrare vsq; ad tres horas post meridiem, post tertiam verò nullo modo. *v. Bon. l. c.*

II. Non est peccatum, celebrare ante dictam Primam, vel etsi ob infirmitatem non possis Horas dicere; vel etiam ante Matutinum, si causa subsit, sine qua erit veniale, vt docet *Fill. Lay.* & alij, videturque sententia tuta, contra multos, dicentes esse mortale.

Resp. II. Per se loquendo, quotidie licèt celebrare. Dico *per se*, quia præcepto obligante sub mortali, prohibemur die Veneris Sancto, (non tamen Eucharistiam sumere, vel alijs præbere, vt habet *Hurt. de sacrif. d. 4. dif. 3. Quint.* ex *Suar. Vasq. Tan. &c.* licèt suppositis declarationibus *Card.* non licere ministrare nisi solis infirmis, velit. *Dian. p. 4. tr. 4. R. 137. p. 6. tr. 6. R. 19. & p. 9. t. 9. R. 24.* ex *Barbos. Gauan. &c.*) In Cœna Domini verò, etsi ex consuetudine vno celebrante reliqui communicare debeant; plures tamen ex causa licitè priuatim celebrant, non tamen post finitam Missam solemnem, & sacrarium reconditum, vt vult *Palaus*; licet alij id non admittant apud *Dian. p. 9. t. 9. R. 24.* De Sabbatho Sancto alij negant licere, vt *Vasq. &c.* alij probabilius affirmant, vt *Suar. Fagund. Dian. Gasp. Hurt. d. 4. dif. 3. Palaus* (qui non vult fieri ante inchoatam Missam solemnem) & *C. Lugo f. 1. n. 18.* qui addit, non esse tunc legendas prophetias, quia non sunt pars Missæ; neq; benedictionem

nem cerei, imò nec Litanias, quia est ratio eadem, *v. l. c. n. 20. & Bonac. p. 2.* vbi notat, quod vsus id vix habeat. *vid.* etiam *Dian. p. 4. t. 4. R. 237.* vbi cum *Mercero*, contra *alios* permittit eo die ante Missam solemnem celebrare de Sancto incidente, vel votiuam.

Resp. III. Sæpiùs in die celebrare non licet ordinariè: quod addo, quia si sis ieiunus, licitum est sequentibus casibus, bis, vel etiam ter, requisito tamen, si facilè haberi possit, Episcopi iudicio, præterquam in primo.

1. Nocte Natiuitatis: quà tamen non tenetur, nec Parochus quidem celebrare tres Missas, sed potest aliquam pro arbitrio omittere, *Dian. p. 4. t. 4. R. 36.* Neque ter communicare, vel semel communicare, & bis celebrare. *p. 8. t. 1. R. 87.*

2. Si Pastor habeat duas Parochias dissitas. *Fill. Card. de Lugo d. 20. nu. 45.*

3. Si concursus populi sit tantus, vt Ecclesia non capiat, vt habet *Laym. l. 5. t. 5. c. 4. in 6. & v. C. Lugo l. c.* etsi tunc potiùs expediat celebrare extra.

4. Si ante ablutionem moneatur de communicando infirmo, & suam iam hostiam sumpserit, nec sit alius Sacerdos. *Syl. Nau.* Sed casum esse methaphysicum, dicit *C. Lug. d. 20. nu. 44.*

5. Si die festo aduenian t personæ, quas non deceat sacrum omittere, v.g. Rex, aut Princeps; quamuis hic vltimus dicatur non esse in vsu. *v. Bon. d. 4. q. vlt. p. 7. nu. 9. C. Lug. l. c. & Lay. t. 5. c. 4. Con. Dian. p. 2. t. 14. R. 56.* vbi rectè monet, in his omnibus attendendum ad loci consuetudinem, quæ ferè omnes nunc sustulerit.

Quæres. An aliquando liceat interrumpere Missam?

Resp.

Resp. Etsi abrumpere essentialiter, siue vnam tantum speciem consecrare nullo casu liceat, vt dictum supra *c.* 1. *d.* 2. accidentaliter tamen abrumpere, vel etiam interrumpere, aliquid interponendo, licet his casibus.

1. Ob concionem, post Euangelium, vel processionem excipiendam.

2. In gratiam superuenientis Principis, vel turbæ peregrinorum die festo, quo alias Missam audire non possent, vel simili iusta causa: ex qua, si non facta oblatio, posse incipere de nouo, vt totum sacrum audiant, etsi non teneantur docent varij auctores cum *Sà*, apud *Bonac. d.* 4. *q. vlt. p.* 7. *nu.* 9. qui benè monet consuetudini locorum standum. *Henriq.* autem docet, id tantùm licere finita Epistola, vel Euangelio: *Tamb.* planè improbat.

3. Si ante Canonem Sacerdos recordetur alicuius impedimenti, v.g. se non esse ieiunum vel in gratia; vel irregularem, vel excommunicatum; vel excommunicatus non toleratus præsumat interesse, nec possit expelli.

4. Si vrgeat grauis necessitas, vel propria, v. g. morbus, vel proximi, vt si moriturus sit baptizandus, vel absoluendus. *Trul. Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 70. In alijs tamen sacramentis non ita necessarijs, non decet inter consecrationem, & sumptionem interrumpere, nisi moriturus esset in propinquo, nec opus esset vestes exuere, vel nisi pœnitentiæ sacramentum ob phrenesin suscipere non possit. *Laym. Tamb. l.* 2. *exped. sacrif. c.* 7. Reuertens autem ad sacrificium Sacerdos, si fuerit antè facta consecratio, incipiet vbi desierat; vti & facta non fuerit, & parua mora intercesserit, v.g. minor quam vnius horæ, si autem longior;

longior, ordinetur ab initio. *Tamb. l. 1. exped. sacrif. c.* 8. §. 7.

DVBIVM IV.

Quo loco celebrandum sit.

Resp. Communiter non licet celebrare, nisi in Ecclesia eaq; consecrata, vel saltem benedicta, & non violata, vel exsecrata, nec interdicta. Patet ex *Trid. sess.* 21.

Dixi, *communiter*: quia in decenti loco, & altari portatili, (quod semper sub mortali requiritur) cum licentia Episcopi, si adsit, vel sine ea, si absit, licet sequentibus casibus: extra quos si fiat, esse mortale, docet *Fill. Lay. & alij commun.* contra *Sotum, & Sà.*

Primo, si sit necessitas, qualis esse censetur. 1. Si Ecclesiæ dirutæ sint. 2. Si populum in solemni festo templum non capit. 3. In castris pro exercitu: sed festis tantùm diebus. *Fagund. C. Lugo, &c.* licèt *Pasqual.* apud *Dian. p.* 9. *t.* 1. *R.* 44. etiam non festis censeat posse permitti Generalibus, & primarijs ducibus in suis tentorijs. 4. In portu pro appulsu nauis: non tamen in flumine, vel mari, propter periculum effusionis sanguinis, vt commun. docetur apud *Bon.* Contrarium tamen dicitur iam habere praxis Lusitanorum, euntiũ in Indiam, ex permissione *Clem. VIII.* & *Pauli V.* ex quà licitè nunc fieri docet *Fagund. Gran.* nec improbat *Card. de Lugo l. c.* Limitat autem *Dian. p.* 5. *t.* 3. *R.* 40. cùm *Hurt. Merc. Trul. &c.* si magna sit tranquillitas sine vllo tempestatis indicio, adsitque præter celebrantẽ Sacerdos alius, qui post consecrationem firmiter teneat calicẽ. Cum qua cautione etiam Episcopum posse ad hoc concedere facultatem in necessitate (v. g. ne magna multitudo non audiat sacrum, vel moribundus

bundus decedat sine viatico) docet *Gran.* apud *Dian. l. c.* contra *Con.* & *Tur.* qui soli Papæ eam reseruatam volunt, v. etiam *Dian. p.9. t.1. R.45.* vbi adducit declarationem Cardinalium, quâ iubentur Episcopi id prohibere.

Secundò. Ex dispensatione Episcopi, ob rationabilem causam, etsi in *Trid. sess. 22.* id permitter e prohibeantur, nisi ex iusta causa, in oratorijs priuatis, diuino cultui destinatis, licèt non benedictis. Verùm etiam hanc potestatem illis nunc esse ademptam, docet *Gauant. l. c.* & *Dian. p.9. t.1. R.42.* eo tamen non obstante, posse eos in aliquo casu particulari, ex iusta causa permittere, vt celebretur extra Ecclesiam in altari portatili docet idem *Dian. l. c. R. 43.* ex *Marchin. Garc. Hurt.* *Lugo*, *Auersa*, *Persic. &c.*

Tertiò. Ex priuilegio, quale dicuntur habere Minores, & qui cum ijs participant: quod esse reuocatum à *Trid. sess. 22. c. 8.* licet multi velint, negat tamen *Dian. p.5. t.2. R.80* & *p.4. t.4. R.106. Joannes de Salas, Rodriq. &c.* Idque secundum C. *Lugo d.20. s.2. n.51.* probabiliter, & *Tamb. de xped. celeb. l. 1. c.3. §. 3.* probabilius. *v. Barb. in Trid. l. c.* Item religiosi Societatis, à Gregor. XIII. vt possint tum in missionibus, cum facultate superioris, in quouis loco decēti, tum in domibus suis, in loco honesto, à Prouinciali designato, Missas dicere, in quo idem licebit alijs.

Dixi II. *non violata*, quia in Ecclesia interius violata, nisi prius reconcilietur, non licet sub graui peccato, vt *Laym. l.5. t.5. c.5. nu.7.* ex *Nau. Suar. Con. &c.* nisi in necessitate, cum venia Episcopi (si is adiri possit; alioqui sine ea, vt habet *C. Lugo l. c. n.63.*) celebrare, aut mortuos sepelire.

Addo I. *Ecclesia*: quia Oratoria, etsi deputata

ad

ad cultum diuinum, cum tamen benedicta no fuerint, nisi in ipsis extet altare ad facienda diuina, vt *Bon. de matr. q. 4. R. vlt. n. 9.* non sunt capacia violationum. Quod etiam consequenter de hospitalibus docent *Nau. Sot. &c.* sed probabilius contrarium docent alij, cum *C. Lugo l. c.*

Addo II. *Interius*: quia quod fit in turri, sacristia, supra tectum, vel fornicem, in crypta, sub pauimento, (nisi sit sepultura, aut singulariter benedicta) non violat Ecclesiam.

Addo III. *Nisi reconcilietur*: quod fieri debet ab Episcopo, vel Sacerdote ex priuilegio Papæ, (quale Superiores Regularium pro suis templis habere, ex Auila notat *Dian. p. 4. t. 4. R. 91.*) si fuit consecrata, quod præsumendum est, si celebretur festũ Dedicationis, si verò tantum fuerit benedicta, potest fieri reconciliatio à simplici Sacerdote, aspersione aquæ benedictæ, cum facultate Episcopi, vel sine ea secundum *Dian. p. 4. t. 4. res. 91.* Cense. i etiam reconciliatam, si sacrificium in ea peractum fuerit, docet *Tamb l. c. §. 4.* ex *Henriq. Sà, & Dian.* esse probabile: negat autem *C. Lugo de Euch. d. 20. f. 2.*

Porrò Ecclesia, vti & cæmeterium, violantur seu polluuntur sequentibus casibus, non tamen nisi postquam res euulgata fuerit. *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

I. Per factum in ea homicidium mortaliter malum, seu iniuriosum, saltem immunitati Ecclesiæ; quale etiam est, quod alias iustum esset per sententiam Iudicis: nisi tamen reipub. perturbator aliter capi non posset. Non est autem tale, 1. quod fit casu, vel ab amente, 2. quod in sui defensionem, 3. cuius causa data est extra Ecclesiam: quia requiritur, vt vulnus, siue causa Physica fiat intra Ecclesiam, *v. C. Lugo d. 20. f. 2.*

II. Per-

II. Per mortaliter malam effusionem proprij vel alterius sanguinis, vel seminis, causatam, vel factam in templo, licet non in templum. Vnde non violat, 1. Si pauculæ guttæ effluant; quia nõ est effusio. 2. Si ex percussione, vel vulnere leue, v. g. narium, in rixa puerorum, etiamsi copiosus sanguis effluat. 3. Si fiat ex sectione venæ. 4. Actus coniugalis, quando excusatur à sacrilegio. 5. Fornicatio facta ab amente. 6. Pollutio inculpata. *v. C. de Lugo d. 20. n. 54. & 55.*

III. Per sepulturam excommunicati, non tolerati, vel infidelis, (quo nomine hic non comprehendit hæreticum, docet *C. Lugo l. c. n. 57.*) etiam infantis: vt ex *c. Ecclesiam de consecr.* docet *Trap.* Quamuis, si pueri parentes sint fideles, negat *Sairus, v. Bo. de Euch. & mat. d. 4. q. 4. p. vlt.*

IV. Per destructionem Ecclesiæ ex toto, vel maiore parte (quãquam eo casu dicatur potius exsecrari, quam pollui) non autem, si solum tectum, vel si successiuè per partes modicas destruatur & reficiatur, neq; etiam per desolationem, exercitium hæreticum, spurcitias hominũ vel animalium istic stabulatorum, &c. etsi deceat, & praxis habeat, vt per Episcopum, vel alium Sacerdotem, cum aliqua cæremonia reconcilientur, & abluantur, quod in simili casu intellige de altari, *Lay. l. 5. t. 5. c. 5.*

Quæres. Quid sit, & quando fiat exsecratio, seu desecratio?

Resp. Exsecratio dicitur, cum res sacra perdit suam consecrationem, itaut de nouo consecrari debeat, quod fit quando ita destruitur, vt formam, & vsum suum perdat. *Vnde resolues.*

I. Polluta Ecclesia, polluta etiam sunt altaria eius fixa; nõ tamen exsecrata Ecclesia exsecran-

crantur altaria, nec contrà.

II. Ecclesia exsecratur, si parietes secundùm maiorem partem destruantur, vel omnis eorũ crusta, aut maior saltem pars simul auferatur. Secùs autem, si vna post alteram. *v. C. Lugo d. 20. n. 65.* non autem, si tectum corruat, quia consecratio est in parietibus. *v. Laym. l. c.*

III. Altare exsecratur, 1. Si cùm fixum est lapis cõsecratus remoueatur ab inferiore structura. 2. Si ita frangatur, siue fixum, siue portatile sit, vt in nulla eius integra parte, calix cum patena possit consistere. 3. Si spolietur sepulchrũ: quod tamen quidam negant, vt *Lugo Tamb. l. 1. c. 5.*

IV. Calix exsecratur, si notabiliter frangatur, vel itaut fiat inutilis ad vsum sacrificij, v. g. si foramen sit in fundo, licèt minutissimũ, vel si figura destruatur: nõ tamen si in tornatili spes separetur à cupa; quia in tornatili consecratur sola cupa. *Bon. d. 4. q. vlt. p. 9* ex *Suar. &c.* Neque exsecratur, si pereat inauratio. Vnde licèt communiter calix, & patena, post nouam inaurationem quoad eam partem, quà Christi corpus, vel Sanguinem contingunt, denuò consecrentur; id tamen necessarium non esse, docet *Durand. Con. & alij*, contra *Suar. Bon. & alios*: etsi deceat, vt abluatur aqua benedicta. Ita *Dian. t. 1. misc. ref.* 3. & *Laym. hic.* Item *C. Lugo d. 20. s. 4. n. 94.*

V. Vestes sacræ exsecrantur, quando ita destruuntur, vt perdant suum vsum; vt si cinguli parte te nõ amplius cingere possis; vel si manica ab alba separatur, etiamsi postea reparetur. Non perdunt autem, etsi attritis pars aliqua assuatur, vel cinguli parti, aptæ adhuc ad cingendum, altera annectatur, quia tunc accessorium sequitur principale *C. Lugo, Tamb. de exped. sacrif. l. 1. c. 3.*

.3. § 2. Similiter si stola, vel casula duplicata, acili separatione fiant duæ, quarum vtraq; apa sit ad sacrificium, non perdunt benedictioiem. *Tamb. l. c.*

VI. Partes auulsæ à re consecrata, destructa ius forma, desinunt esse sacræ, v.g. ligna, & laides Ecclesiæ dirutæ, vel altaris: ob respectum amen ad rem sacram, cuius sunt reliquiæ, non possunt applicari ad vsus profanos, aut diuendi, ne licentia Papæ. Statuæ autem sacræ, & magines templi destructi, debent in alio collo-ari, & in loco Ecclesiæ Crux erigi. Lacera etiā aramenta, aut vetustate cōsumpta, debent igne bsumi, & non adhiberi ad vsus profanos, vt haetur in *c. Altaris, de consecr. dis. 1. v. Suar. & Sā,* '. *Missa*, & *Laym. l. 1. c. 6. Tamb.* tamen *l. 1. de exid. sacr. s. 2. §. 3.* ex *Palao*: item *Dian. p. 5. t. 13.* :.76. docet probabile esse, quòd non sit saltem 1ottale, si mutata forma ad profanos vsus aplicentur, v.g. calix confractus, alba dissoluta, :ustula corporalis, &c. *v. suprà l. 3. t. 1. cap. 2. d. 2.*

DVBIVM V.

Quæ sint requisita ad Missam?

Resp. Hæc sequentia, 1. Et quidem sub grauī acrilegio, altare consecratum ab Episcopo, vel ıbbate, (hunc enim altaria, calices, & campaas posse consecrare, etiam ad vsum alienarum .cclesiarum, docet *Dian. p. 3. t. 2. R. 15.* cum *Barb. & alijs 4.* ex declaratione Cardin. & priuilegio 1nocentij III.) vel Sacerdote priuilegiato, staile, vel portatile: vtrumque tamen ex integro ıpide, quantum ad superiorem mensam, quæ onsecratur; debetq; esse tanta, vt possit capere alicem cum patena. Nō sufficit autem hostias sse in ara consecrata, dum consecrantur, verum

etiam

etiam debent (tam paruæ, quam magnæ) in eadem relinqui tempore sacrificij, & non alibi (licèt supra aliud corporale) deponi, v.g. propter angustias: quia omnes sunt vnica victima, & per modum vnius offeruntur. Qua propter rubricæ Missalis, eas supra corporale, ante vel post calicem poni volunt. Hinc etiam minus rectè faciunt, qui consecratione facta, mox hostias minores à se consecratas, dant alteri Sacerdoti distribuendas populo: quia sicut Sacerdos non debet de sua hostia dare, priusquam ipse sumpserit; sic nec de alijs, cùm sint vna victima & hostia, omnesq; orationes, oblationes, & benedictiones sequentes non minus spectent ad paruas hostias, quàm ad magnam: neq; ante sumptionem Sacerdotis perfectè, & integrè sacrificata sit victima. *C. de Lugo q.20. sect.2. n.69.* Eum tamen, qui contrarium fecerit, à peccato saltem mortali, imò si necessitas fuit expediendi communionem populi, ab omni excusat *Tamb. l.5. exped. sacrif. c.5.*

2. Mappa linea triplex; etsi enim secundùm quosdam, vna duplicata, imò secundùm *Sà, Angel. Azor, cap. 28. q. 8. & Laym. l.5. t. 5. cap. 6. n.17.* vna simplex sufficiat in necessitate: Missale tamen Romanum, authoritate Clementis VIII. & Pij V. editum, expressè tres requirit, *tit. de defect.* vti & *Gauant. v. C. de Lugo.* Vt ea benedicta sit, non est omninò necessarium, vt habet *Sylu.* Vnde in necessitate vulgaris adhiberi potest, & alijs vsibus reddi *Laym. l. c.*

3. Sub graui sacrilegio, vestes sacræ; (hoc est, benedictæ ab Episcopo, vel Sacerdote habente priuilegium, vt habent mendicantiũ saltem Superiores, siue Prælati, *v. Tambur. l.1.c.3.*

§. 2,

§. 1. exped. sacr.) quarum tamen colores non esse præcepti, sed directionis, notat Fomob. apud Dian. p. 2. t. 14. R. 57. In graui autem necessitate etsi præstet, si sine scandalo fieri possit, Missam (cuius audiendi, vel faciendi obligatio tunc cessat) omittere, licere celebrare sine stola, vel manipulo, vel etiam vti cingulo non benedicto, vel si fractum sit, rursus connectere, vel stola pro cingulo, & manipulo pro stola, docet Lay. l. 4. t. 5. cap. 6. Dian p. 1. R. 57. & 67. contra Fill. t. 1. l. 5. cap. 5. qui tamen concedit in necessitate, sine vna vel altera ex minoribus, v. g. stola, vel cingulo celebrare, non esse mortale. v. Dian. p. 5. t. 5. R. 62. vbi contra Fill. ex Henriq. & alij sex, docet esse probabile, quod ex paruitate materiæ excusari possit à mortali, qui (secluso scandalo, & contemptu) aliquam harum citra necessitatem omittit, v. g. qui celebrat cum cingulo non benedicto, vel eius loco vtitur alia re. Deniq; metu mortis aut grauissimi damni, licere aliquando celebrare sine sacris vestibus, & altari, (dummodò non fiat in contemptum Religionis,) ex Azor. t. 1. l. 1. c. 11. q. 11. docet Escob. E. 2. c. 2. Nauar. Hurt. &c. Limitat autem Tamb. de exp. sacr. l. 1. c. 5. §. 1. ita vt permittat sine aliqua etiam ex grauioribus, non tamen sine omnibus fieri ob scandalum, & irreuerentiam. v. Dia. p. 3. t. 6. R. 48. & p. 5. t. 3. R. 39. Porro huiusmodi sacras vestes conficere ex profanis, v. g. planetam ex veste serica muliebri, non est prohibitum. Suar. Pala. Tamb exped. sacrif. l. 1. c. 2. §. 4. qui monet l. c. §. 1. cauendum esse ne sint valde attritæ, & vt ne reliqua supellex sacra sit valde immunda in quo grauiter peccari potest. Suar. Lay. Tamb. l. c.

4. Sub mortali requiritur calix & patena consecrata; si tamen in nondum consecratis aliquis bona, imò addit *Bordo & Tamb.* mala fide celebrasset, (licèt sic celebrando peccasset mortaliter) probabile esse, quod hoc ipso censeantur consecrata, liceatque in ijs celebrare, contra *C. de Lugo & Lay.* docet *Dia. p. 2. t. 14. p. 5. r. 13. R. 60. & p. 9. t. 7. R. 18.* ex *alijs octo.* Idemq; de sacris vestibus item de corporali, pixide, &c. quæ immediate tangunt species, censet *Tamb. de exp. sacrif. l. 1. c. 3. §. 1.* Ac licèt decens sit, vt etiam pixis, siue ciborium, & luna, seu sphærula hierothecæ & quodcunq; vas continens, & immediatè tangens Eucharistiam, vti etiam secundum *Laym. l. 5. t. 5. c. 6.* vasculum chrisma continens benedicatur; (benedicere autem præter ea, in quibus vnctio adhibetur, potest idem, qui cetera ornamenta) cum in Rituali Romano propria sit pixidis benedictio; id tamen necesse esse, negant *Suar. Hurt. Lugo. Tamb. l. 1. ex ped. sacr. c. 1. §. 6.* nec esse necesse imponere pixidi vas lineum benedictum benedictione corporalis. Porro calix & patena confecta esse debent ex auro, argento vel stamno, saltem quoad cuppam, (admittunt etiam aliqui ex plumbo) sed non ex ære. c. vt calix de consec. *dist. 1.* quamuis *Tamb. l. 1. exped. sacrif. c. 1.* ex *Hurt. Fagund. & Gamant.* admittant etiam ex gemma, quæ æquè pretiosa sit, ac aurum vel argentum, modò species non imbibat, nec sit periculum ne effringatur. Ac licet rubrica præscribat, vt saltem cuppà, & superior pars patenæ sit deaurata; eam tamen non obligare sub mortali *Gran.* imò nec sub veniali propter vsum contrarium, vult. *Tamb. l. c.*

5. Cor-

5. Corporale lineum, saltem quoad eam partem, quà hostiam vel calicem tangit *cap. consulto, de consecr. dist.* 1. (nam in extremitatibus potest esse sericum, vel auro elaboratum)& benedictum ab Episcopo, vel priuilegiato (*v. Compend. priuil. Societatis IESV. V. Bened.*) non tamen iterum benedicendum post lotionem, nec nisi notabiliter rumpatur. *S. Th. Sylu. Bon. d. 4. q. vlt. p. 9. C. de Lugo d. 20. s. 2. nu. 76. & Gauant. p. 2. t. 1.* vbi addit ex *Sà*, (& dicit esse communem) peccare mortaliter, qui vtitur notabiliter immundo.

6. Palla item linea, quà parte calicem tegit, (superiore enim parte potest auro constare, vel serico) quæ cum habeat communem cum corporali benedictionem; vt pote cuius pars antiquitus fuit, pro eodem seruire posse, docet idem *C. Lugo l. c.* si sit satis capax.

7. Purificatorium item lineum, non tamen necessariò benedictum, vt contra *Laym.* docet *Suar. Gauant. & C. Lugo*; neque vlla reperitur in ritualibus eius benedictio.

8. Sub graui peccato Missale, Canonem saltem continens vt habet *Bon.* & alij commun. etsi *Ledes. & Lay.* doceant in graui necessitate, licitum esse celebrare sine libro ei, qui moraliter sit certus se non erraturum: & sic *Card. Lugo l. c.* cum *Dia. &c.* probabiliter excusat eum, qui propter visus debilitatem legere non potest.

9. Minister (secundum *Nau. Fag. & Zerol.* sub mortali) & quidem masculus; in necessitate tamen graui, v. g. die festi, vel dandi viaticum, posset quis sibi ipsi respondere, inquit *Sà. Bon. & Dia. t. 14. resol. 43.* ex alijs. In quo casu etiam fœminam adhiberi posse docet *Nugnus a. 6. d. 1.*

& Syl. (idq; quibusdam Belgij partibus consuetudine inductum esse, docet Marchant. Resf. past.cap.4.) contra communem, apud Lay. Fernand. & Dian. l.c. Tamb. l. c. & Marchin. de ord. t. 3. cap. 15. vbi vult id esse mortale. Ministrante tamen circa altare viro, qui nesciat respondere, Moniales ex choro respondere, non esse prohibitum notat C. Lugo & Tamb. l. c. vbi etiam cum Henriq. & Hurt. permittit celebranti Missam ceptam prosequi sine ministro, si hic fortè abijt, & aliquantulum exspectatus non reuertatur.

10. Crucifixus: (nisi sit expositum Venerabile Sacramentum) non tamen sub obligatione graui. Idem est de velo: C.Lugo d.20./. 2. nu. 79. Gauant.

11. Candela accensa duplex, ex cera, & quidem secundùm Fagund. Regin. Vasq. & alios, sub mortali contra Nugnum & Marcb. In necessitate tamen, præciso scandalo, sufficit, vna etiam ex sebo, vel lucerna, aut lampas ex oleo. v. Dia.l.c. Lay.c.16.n.17. Azor. c. 28. q. 15. Sine omni autem lumine celebrare nunquam licet. C.Lugo d. 20./. 2. adeò vt si extingueretur ante consecrationem, & aliud haberi non posset, Missam esse relinquendam, etiam in necessitate consecrandi pro moribundo viaticum, dicat Fagund.p.22.cap. 22.& Quintan.t.4./.1.

12. Requiritur etiam ad stipendium, puluillus, candelabra, bursa, velum, manutergium; sed non benedicta, & si quid ex his desit, ex profanis congruenter mundis mutuo accipi, & deinde priori vsu reddi potest Tamb l.1.c.3.§.3.

13. Operto capite celebrare non licet, etiam in infirmitate, sine licentia, vt docet Fagun. Lay. Dian.

Dian. Res. 58. Et quidem Summi Pontificis, vt ex Declaratione Cardinalium notat *Gauant.* & *Tamb. de exped. sacrif. l.* 1. licèt *Lay.* & *Scort.* Episcopis, & cum Regularibus eorum Prælatis permittant. Quod *Tamb. l. c.* rectè limitat ad casum necessitatis, in quo ad Papam difficilis sit recursus. Qui tamen sine venia faceret, eum non peccare mortaliter (secluso contemptu & scandalo) vult *Lades.* & *Tamb. l. c.* Quod *Dia. p.* 2. *t.* 14. *R.* 58. censet probabile, si tempus Canonis excipiatur.

Plura de his omnibus, *v. apud Aut. cit. Gau. Dia. Lay. Bonac. C. de Lugo d.* 20. *s.* 4. *Esc. E.* 11. vbi notat, etsi grauis sit obligatio, seruandi ritum celebrandi præscriptum in rubricis Missalis, ideoq; graue sit, omittere v. g. oblationem hostiæ, vel calicis, vel infusionem modicæ aquæ; *Tamb. de exped. sacr. l.* 2. *c.* 5. nihilominus leuitatem materiæ sæpè excusare à culpa mortali omissionem; etiam intra Canonem monet *Escob. l. c.* Vnde veniale tantùm erit.

I. Omittere orationes dici solitas, dum Sacerdos se induit, vt contra *Nau. Sylu.* & *Azor.* docet *Lay. Fagund. Dian. R.* 21. *&c.* Lotionem autem manuum ante vel post Missam (etsi facilè omitti non debeat) non videri sufficientem materiam rigorosi præcepti, tenet *Sua.* & *Tamb.* §. 6.

II. Omittere Gloria vel Credo; vel in Canone nomen alicuius Sancti, vel ea quæ tempore Paschali interponuntur inter communicantes, aut infrà actionem. *Dian. p.* 2. *t.* 14. *R.* 49. & 89. ex *Fill. Quint. &c.* In Missa autem quæ canitur non legere Euangelium submissa voce, *Dia. l. c. R.* 4. negat esse peccatum, ex *Sanc.* & *aliis* 10. quod Rubrica sit tantùm directiua. Si quis

autem in Missa aduertat aliquid à se ommissum regulariter non esse repetendum, ait *Suar.* & *Tamb. exped. sacrif. l. 2. c. 5.* Dicit *regulariter*: quia 1. si sit de substantia, v.g. aliquid pertinens ad consecrationem, certum est debere repeti. 2. Si dum secreto orat, post pauca verba certò aduertat, se aliquid notabile omisisse, (v.g. die Paschæ Communicantes,) paululum regrediendum esse, & repetendum censet *Tamb. l. c.* Ita *Fill. Dian. R. 59. Escob.*

III. Ex deuotione leue aliquid in Missa (etiam dum secretò orat) addere, v.g. orationem Dominicam, vel Psalmum aliquem; vel in Canone nominibus Sanctorum nomen Patroni loci *Tamb. l. 5. exped. sacrif. cap. 5.* Dixi *leue*: quia notabiliter addere, esse mortale vult idem *Tamb. l. c.* ex *Bon. d. 4. q. vlt.*

IV. Celebrare ante dictum Matutinum, vt contra *Azor.* & *Reg.* docet *Sylu. Valent. Suar. Vasq. Less. Fag. Laym. &c.* quorum pleriq; tamen cum *Pal.* dicunt esse veniale, si fiat sine causa; licèt & hoc *Tamb. l. 1. cap. 7. §. 1. de exped. sacrif.* in dubium vocet.

V. Quæ alta voce dicenda præscribuntur, adeò submissa, dicere, vt astantes audire non possint. *Tamb. de exped. sacrif. l. 2. c. 9.* Quidquid dicat *Nauar.* apud *Sà, V. Missa.* Imò notat idem *Tamb.* ex *Lugo d. 22. s. 1.* à timoratis passim sine scrupulo voce depressa legi.

VI. Mutare Missam, & die Dominico, vel festo duplici, vel ijs diebus, quibus prohibetur fieri de festo duplici (v.g. infra octauas Epiphaniæ, Paschatis, &c. Feria IV. Cinerum, infrà hebdomadam maiorem, Vigilia Natiuitatis Domini) sine graui causa legere votiuam, vel

pro

pro defunctis, vel de alio Sancto in numerum SS. relato *Suar. Dian. C. Lugo l. c. Escob.* contra *Quintan.* qui *t. 7. s.* 40. putat in hebdomada sancta licere legere votiuam: quod refutat *Gauant. & Dian. p.9 t. 8. R. 53.* ex *Declar. Card.*

Dixi 1. *sine graui causa*: talis autem censetur, 1. quæ spectat ad bonum Reipub. vel Principis, v. g. necessitas pluuiæ ingruentis belli, vel pestis, vel similis mali vniuersalis; item solemnis gratiarum actio, solemnis expositio Eucharistiæ, (v. g. diebus Antecineralibus in oratione 40. horarum) *Tamb. l. 2. c. 6.* 2. Quando cadauer præsens est in Ecclesia, vbi vsus obtinuit *Gauant. p. 1. t. 5.* 3. Si quis celebret in Ecclesia, in qua agitur dies festus loci proprius: hunc enim non tantum posse, sed debere ex congruitate conformare se loco, notat *Gauant. v. Tamb. l. 2. c. 6.* qui §. 2. & 4. addit etiamsi Sacerdos (accepto stipendio) homini promiserit votiuã vel pro defunctis, etiam in altari priuilegiato, non solum posse, sed debere celebrare Missam currentem diebus quibus istę prohibentur. Imò etsi Deo per votum tales Missas promiserit, non tamen ad eas obligari istis diebus, eò quòd votum non obliget, quando impedit bonum maius, quale esse dicit conformitatem officij cum Missa; secus diebus alijs.

Dixi 2. *in numerum Sanctorum relato*: quia si sit Beatificatus tantum, de quo certis sacerdotibus, (v.g. quorum Ordinis fuit,) concessum sit Missam legere, docet *Gran. 2. 2. cont. 1. cap. 7. d. 4. s. 2. n. 2. & Escob.* contra *Palaum*, non licere alijs sacerdotibus, etsi nullum aliud sit festum, de eo legere: eò quòd sic expresse determinarit Sacra Rituum Congregatio, apud *Gauan. v. Es. n. 41.*

& *Tambur. l. c. cap. 6.* Vbi *Palaum* sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in templis eiusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet *Quintan. t. 7. sing. l. c.*

VII. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ; vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter. *Escob. ex Fagund. p. 1. l. 5. cap. 21. nu. 9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM.

De essentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ sit eius materia, & forma?

RESp. Materia remota, & necessaria, est omne peccatum mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post baptismum cõmissum, vel etiam mortale alias ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum vltima est integralis tantum, (vt patet in infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absq; satisfactione) duæ priores sunt essentiales, vt communiter docetur cõtra *Scotum*, qui totam essentiam ponit in absolutione.

tione. Porrò, peccata sunt tantum materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua. *Laym. l. 5. tr. 6. c. 4.* ex *communi*. Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum quomodocunque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid. sess. 14. c. 5.*

II. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia semel ritè confessa, v. g. in Confessione generali, vt docet *Dian. p. 3. t. 4. res. 56. C. de Lugo d. 16. n. 56.* contra *Victoriam, Ledes. & alios*. In qua etiam non esse necessarium addere peccato mortali, quod post vltimam confessionem sit commissum docet *Bon. d. 5. q. 5. s. 2. p. 2. Dian. to. 2. t. 4. R. 62. & tom. 3. t. 3. R. 65. C. de Lugo d. 16. sect. 2. nu. 47.* ex *Sanch. & Con.* quod est probabile, nisi circumstantia aliqua, v. g. speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. *C. Lugo. Tambur. de exped. conf. l. 2. c. 1.* Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat *Sanctius in sel. d. 7.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 52.* quod quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de Lugo l. c. n. 103.* contra *Sanctium*. Quòd si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio, vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Laym. l. 5. t. 5. cap. 3.* & alij commun.

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt

& Tambur. l. c. cap. 6. vbi *Palaum* sequens dicit contrarium esse probabilius, ac magis pium. Imò de Sanctis Societatis certum esse, si celebrent in templis eiusdem Societatis, ex concessione Pontificum. Idem tenet *Quintan. t. 7. sing. l. c.*

VII. Si quis violet rubricam spectantem ad essentiam, vel quasi essentiam Missæ; vel si nullam planè seruet, peccat mortaliter. *Escob. ex Fagund. p. 1. l. 3. cap. 21. nu. 9.*

TRACTATVS QVARTVS.

De Sacramento Pœnitentiæ.

CAPVT PRIMVM.

De essentia huius Sacramenti.

DVBIVM I.

Quæ sit eius materia, & forma?

RESp. Materia remota, & necessaria, est omne peccatum mortale, post baptismum commissum, & non confessum. Materia sufficiens, etsi non necessaria, est omne veniale post baptismum cõmissum, vel etiam mortale alias ritè confessum. Materia proxima sunt actus pœnitentis, contritio, confessio, & satisfactio: quarum vltima est integralis tantum, (vt patet in infirmo, qui si ratione destituatur, solet absolui absq; satisfactione) duæ priores sunt essentiales, vt communiter docetur cõtra *Scotum*, qui totam essentiam ponit in absolutione.

tione. Porrò, peccata sunt tantum materia circa quam; actus verò pœnitentis, materia ex qua. *Laym. l.5. tr.6. c.4.* ex *communi*. Vnde resolues.

I. Etsi peccatum mortale remissum quomodocunque sit, teneris tamen confiteri, si non fecisti. *Trid. sess. 14. c. 5.*

II. Omitti possunt venialia, vel omnia, vel aliqua; item mortalia semel ritè confessa, v. g. in Confessione generali, vt docet *Dian. p.3. t.4. res. 56. C. de Lugo d. 16. n. 56.* contra *Victoriam, Ledes. & alios*. In qua etiam non esse necessarium addere peccato mortali, quod post vltimam confessionem sit commissum docet *Bon. d.5. q.5. s.2. p.2. Dian. to.2. t.4. R. 62. & tom.3. t.3. R. 65. C. de Lugo d. 16. sect. 2. nu. 47.* ex *Sanch. & Con.* quod est probabile, nisi circumstantia aliqua, v. g. speciem mutans, vel reseruatio casus, vel proxima peccandi occasio, aliud requirat, & pœnitentia sufficiens imponatur. *C. Lugo. Tambur. de exped. conf. l.2. c.1.* Tutius tamen est noua ab antiquis secernere.

III. Ponenda semper est materia certa; qualem esse negat *Sanctius in sel. d.7.* apud *Dian. p.3. t.4. R. 52.* quod quis non responderit diuinis inspirationibus, non fecerit bonum, quod potuit, & similes imperfectiones. In quibus tamen exponendis, non tenetur Confessarius impedire pœnitentem, vt docet *C. de Lugo l. c. n. 103.* contra *Sanctium*. Quòd si haberi certa non possit, pro ratione dubij danda est absolutio, vt sub dubio, si materia prorsus dubia sit; vel absoluta, si certa videatur. Ita *Suar. Laym. l. 5. t. 5. cap. 3. &* alij commun.

Resp. II. Forma Sacramenti Pœnitentiæ sunt

verba absolutionis: EGO TE ABSOLVO A PECCATIS TVIS; (vbi licèt de essentia tantum sit, ABSOLVO TE; debent tamen addi reliqua, præsertim in articulo mortis, secundum quosdam sub mortali, secundum alios, sub veniali, vt *v. Granad.*) voce prolata in præsentem; absentem enim *Clemens VIII.* absolui prohibuit, sub pœna excommunicationis. *Vnde resolues.*

I. Inualidum est absoluere nutu, signo aut scripto: item absoluere absentem; quod docuit *Alensis*, *Medin.* & alij, sed vetitum nunc, vt modo dictum.

II. Valida est absolutio, si reuerentiæ causa dicas: Absoluo dominationem excellentiam, vel maiestatem vestram, &c. Quia non mutatur essentialiter, & sunt verba æquiualentia. *Auersa v. supra t. 1. c. 1. d. 2.* Non valet autem, si dicas: Absoluat te Deus; vel, Absoluat te Christus *Auersa q. 12. s. 2.*

III. Orationes præuiæ, & subsequentes formam, vt: *Misereatur tui &c.* & *Passio Domini &c.* quæ secundum *Trid.* laudabiliter adduntur, non sunt necessitatis, & ex causa rationibili omitti possunt, v. g. si breues sint Confessiones, vel multi confitentes: (vt *Dian. p. 3. t. 4. R. 97.* tunc enim sufficit dicere *Absoluo te à peccatis tuis in nomine &c.*) vel si timeatur censura, *absoluo te à vinculo excommunicationis; deinde à peccatis tuis, &c. v. Sà, V. Absolutio.*

IV. Eleuatio manus, eiusque impositio in caput, item formatio Crucis, est libera, etsi debeat seruari consuetudo. Ita *Lay. c. 5.* vbi idem dicit de apertione capitis. Forma autem *Clementis VIII.* vt tradit *Sà*, & *Rituale Romanum*, est hæc, quà vt omnes vtantur, suadet *Paulus V.*

ideoq;

ideoq; omnibus tenenda memoriter: *Misereatur tui omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis perducat te ad vitam æternam.* Amen. deinde eleuata manu pergit: *Indulgentiam absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum, tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus.* Amen. *Dominus noster IESVS Christus te absoluat, & Ego authoritate ipsius, te absoluo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis,* (quæ vox circa laicos omittitur,) *& interdicti in quantum possum, & tu indiges: Deinde ego te absoluo à peccatis tuis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Amen. Passio Domini nostri IESV Christi, merita B. V. & omnium* SS. *quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sit tibi in remedium peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ.* Amen.

DVBIVM II.

Qualis contritio requiratur?

Suppono, quod contritio in communi, sit dolor ac detestatio peccati commissi cum proposito emendandi, vt habet *Trident. sess.* 14. Vbi eam diuidit in perfectam, quæ absolutè sic dicitur, & in imperfectam, quæ attritio dicitur. Perfecta est, quæ elicitur ex motiuo caritatis, propter Deum summè dilectum: & ex se sola mox iustificat, etsi cum voto, & ordine ad confessionem, quam deinde facere teneris. Imperfecta est, quæ ex inferiore motiuo, supernaturali tamen concipitur.

Resp. Ad Sacramentum hoc sufficit, & requiritur saltem attritio formalis, supernaturalis, efficax, & vniuersalis, (respectu mortalium) concepta in ordine ad confessionem, vel saltem absolutionem. Est communis. *v. Bon. d.* 5. *q.* 5. & Schol. ac colligitur ex *Trid. l. c.* Vnde resolues.

I. Non requiritur contritio existimata, vt volunt *Gabriel.*

II. Non sufficit, 1. Attritio existimata tantum, licèt inculpabiliter: quia vera attritio est pars essentialis. 2. Nec desiderium absolutionis, sine affectu ad peccata; idque, etiamsi tantum confitearis, venialia, vt habet sententia communis, contra *Angles*, & quosdam alios, quos sequitur *Tambur. l. 1. exped. conf. c. 3. v.* Dian. *p. 9. t. 9. R. 31.* Vnde peccat grauiter, qui etiam sola venialia, vel sola mortalia alias confessa, sine omni formali dolore, confitetur: quia non ponit materiam sacramenti, & saltem periculo sacrilegij se exponit. Ita *C.* Lugo *d. 14. f. 8. &c. commun. v.* Dian. *p. 3. t. 4. R. 116. Bonac. d. 5. q. 5. sect. 1. p. 3.* Non tamen est necesse, vt dolor se extendat ad omnia venialia, quorum sibi pœnitens est conscius. *Suar.* Laym. *Lugo.* Imò notat *Tambur. l. c.* satis esse de vno veniali dolere, formaliter, etsi plurium sis conscius, de quibus nec dolorem, nec propositum emendandi habeas, siue ea confitearis, siue non.

III. Non absoluitur, qui dolet: licèt intensissimè tantum propter infamiam, damna, aliasve pœnas temporales præcisè, etsi ex inculpabili ignorantia: quia non est dolor supernaturalis; nec ignorantia, aut bona fides potest supplere defectum essentialem. *Bonac. loc. cit. &c.* Limitat tamen *Regin.* cum *Tamb. de exped. confess. l. 1. c. 1.* nisi doleas propter istas, vt à Deo inflictas, vel infligendas.

IV. Ad attritionem non requiritur illa intensio, vel duratio temporis, vt vult *Durand.*

V. Et si debeat esse de omnibus peccatis mortalibus, non requiruntur tamen singuli dolores

de-

de singulis, vt vult Angles; sed sufficit vnus actus, de omnibus simul sumptis, etiam oblitis: ideoque peccat grauiter, qui sciens prudens non atteritur vniuersaliter, de omnibus mortalibus nondum remissis. *Bonac. ll. cc.*

VI. Non sufficit dolere, quòd non doleas, vt habet *Nauar. & Sà*, nec velleitas non peccandi. Ratio vtriusq; quia non est dolor de peccatis commissis cum quo affectus ad ea stare potest *Henriq. Vasq. Bon. l. c. num: 7.* Vbi rectè notat, cum actu, quo quis dolet se non dolere de peccatis, plerumque coniunctum esse dolorem de peccatis, etsi pœnitens eum non dignoscat.

VII. Etsi dolor hic debeat esse summus appretiatiuè, ita vt nihil magis detesteris, quam peccatum, malisque omnia mala huius mundi perpeti, quam mortaliter contra Deum peccare: non tamen opus est, imò nec expedit, particulares facere collationes; v. g: mallem hoc vel illud malum subire, quam mortaliter peccare; quia periculosæ sunt.

VIII. Qui non vult occasiones proximas peccandi à se amoliri, vel non remittere ex animo, vel non restituere, aut satisfacere; quibus debet vel non habet formale (licet probabiliter cum *C. Lugo l. c. f. 5. Laym; Dian:* aliqui dicant, virtuale in contritione vniuersale inclusum sufficere saltem quando non occurrit cogitatio de peccatis vitandis) propositum peccata mortalia (quando talia confitetur) vitandi efficax, id est, cum quo non possit consistere affectus actualis erga aliquod mortale, non est sufficienter attritus. Ratio, quia non est dolor, & detestatio efficax, quippe cum quo possit stare voluntas peccandi; nec is se ex toto corde conuertit ad

Deum,

Deum, detestans peccatum super omne detestabile. *Suar. Fernand. Laym. l. 5. t. 6. c. 4. Dian. p. 3. t. 4. ref. 119. &c.* commun. Et licet sola venialia confitearis, teneris tamen, sicut dolorem ita etiam propositum, saltem virtuale, circa illa habere. *C. Lugo d. 14. f. 8. & 9.* & alij.

IX. Redire sæpè cum eodem mortali, non est certum indicium deesse attritionem, etsi sit magna præsumptio, præsertim in ijs, qui coguntur confiteri à parentibus, magistris, &c. item in ijs, qui aliquoties moniti concubinam non separant, aut restitutionem non faciunt; quibus proinde absolutio differenda est nisi id actu præstent. Quanquam possint esse alia signa veri doloris, v. g. si media præscripta sint adhibita occasionis vitandæ, si numerus peccatorum imminutus, si pœnitens omnino asserat, cui plerumq; credi debet, cum ipse sit sui accusator, defensor, & testis. Qua in re opus est magna prudentia Confessarij, ne pœnitentem severitate avertat, neq; etiam lenitate seducat, & peccet pereatq; cum illo *Suar. in 3. p. d. 32. f. 2. Sanc. l. 1. in decal. c. 32. & l. 3. c. 5. C. Lugo l. c. num. 126. & 169.* contra quorum, aliorumque communem sententiam, docent apud *Dian. Vivaldus, & Ioannes Sancius d. 10. nu. 16.* posse toties, quoties confitetur, absolui, etiamsi nullus appareat profectus: eò quòd sine illo possit esse verum propositum: sicut est in ijs, qui venialia semper afferunt eadem. Verum id probare non ausim, nec videtur esse par ratio. *vid. Con. d. 2. dub. 14. Dian. p. 1. t. 7. R. 55. & p. 2. t. 2. misc. R. 45. & p. 3. t. 4.*

X. Absoluendi sunt ij, qui ex officio, domo vel negotio, in quo propinquum peccati periculum

culum imminet, discedere nolunt, eo quod sine maxima difficultate non possint, parati interim media præscribenda adhibere. Ratio, quia occasio, etiam propinqua, non necessitat ad peccatum, ideoque stare potest cum proposito peccata vitandi. Nec refert, quod quis putet, vel timeat, se vnum, vel plura peccata non vitaturum; quia propositum est actus voluntatis; existimatio autem illa est actus intellectus, qui ex illo proposito, ob humanæ voluntatis mutabilitatem, non necessario consequitur. Interim qui certus est impossibile sibi esse, in tali occasione peccata vitare, debeat eam deserere, nisi velit perire. Ita *Laym. l. c. C. de Lugo l. c. n. 152.*

XI. Non requiritur dolor sensibilis, sufficit enim intellectiuus: qui cum sit internus ac spiritualis, scrupulosi non facile debent angi quasi sine dolore accedant ad Sacramentum, eo quod nullum sentiant.

XII. Is qui nihil cogitans de confessione, attritionem elicuit, non referens eam ad Sacramentum; non potest sine nouo dolore ad id accedere: quia pars debet referri ad compartem. Ita *Suar. d. 20. f. 4. Bon. d. 5. q. 3. p. 2.* Contrarium tamen videtur docere *C. Lugo d. 14. f. 4. num. 37.* quod non est improbabile. *Tambur. l. 1. cap. 2.*

XIII. Non sufficit ad Sacramentum dolor, qui sequitur absolutionem: imò secundum sententiam saltem tutiorem, quam docet *Laym. l. c. c. 4.* & *Com.* debet antecedere etiam confessionem, (etsi contrarium etiam probabiliter doceant *Vasq. Fill. Fagund. C. Lugo de pœnit. d. 14. sec. & Gasp. Hurt. d. 6. dif. 5.* apud *Dian. & Escob. t. 7. E. 6.*) Vnde pœnitentes initio ad dolorem

exci-

excitandi, aut si post peccatorum narrationem fiat, repetant verbo confessionem, dicendo se dolere de peccatis expositis. *v. Laym. l. c.*

XIV. Probabile est, eum qui paulò ante confessus iterum confitetur, vel eadem peccata, vel quæ exciderant, de quibus ante (explicitè, & in particulari) non doluit, non teneri elicere nouum dolorem. *C. Lugo d. 14. f. 1. Dian. p. 9. t. 3. R. 5. & 51.* & consequenter potest moribundus propter periculum instantis mortis absolui, audito tantum vno alteroué peccato, & deinde si superstes maneat, auditis reliquis iterato absolui in virtute doloris præcedentis *Tambur.*

DVBIVM. III.

Qualis confessio requiratur?

ARTICVLVS I.

An debeat esse integra materialiter?

Resp. Ad confessionem, per se, & ordinariè requiritur integritas materialis, sita in eo, vt, postquam diligentius te excusseris, & conscientiæ tuæ sinus, & latebras (ita loquitur *Trid. sess. 14. c. 5.*) exploraueris confitearis omnia mortalia memoriæ occurentia, nondum confessa, eorumq; numerum, & circumstantias, quæ speciem mutant. Patet ex *Trid. l. c.* & est certum. Ratio, quia alias nec iudicium sacramentale rectè administrari, nec æquitas in pœnis statuendis seruari potest.

Dicitur I. *Per se, & ordinariè*: qui per accidens, & extra ordinariè, sufficit integritas formalis *v. dub. seq.*

Dicitur II. *numerum*: intellige certum, qui si non constet, dic probabilem, addendo, *plus minus*. Quod si deinde deprehendas te errasse, non teneris iterum cōfiteri, nisi notabiliter fuerit.

rit maior. *Fagund. Sanch. Hurt.* contra *Regin. Fill. & Sà*, qui dicunt verba illa, *plus minus* tantùm extendi, ad vnum vel duo supra, numerum indicatum. Sed quamuis hoc sit verum in numero paruo denario v. g. non tamen in alijs, v. g. centenario, millenario, &c. quia verba illa nō habent sensum absolutum, sed respectiuum, ad numerum cui adduntur, qui quanto fuerit maior, tantò etiam maior verbis istis intelligetur, dummodo tamen sit paruus respectu alterius, cui adiungitur, quod prudentis arbitrio estimādum est. Ita Dian. *p. 3. tr. 3. R. 194.* ex *Nauar. &c.* Item C. *Lugo d. 16. n. 94.* Quod si autem nec probabilis haberi potest, dicenda est consuetudo peccandi, tempus, & frequentia in die, septimana, mense, vel anno. *v. Fill. to. 7. t 7. cap. 4. Dian. p. 3. t. 4. res. 94. Gasp. Hurt. d. 9. d f. 5. C. Lugo d. 16. num. 79.*

Dicitur III. *Quæ speciem mutant*: quia etsi probabile sit, quod docet *Suar. Con.* & alij etiam eas quæ notabiliter in eadem specie aggrauant, (hoc est quæ iuxta cuiusq; conscientiam excedunt ordinarium peccandi modum) esse explicandas, ob rationem allatam in responsione. Contraria tamen sententia, quam ex D. *Thom. Sylu. Nauar.* docet *Vasq. Regin. Bon.* C. *Lugo d. 16. f. 3.* etiam probabilis est, & tuta: saltem si excipias. 1. Gradus consanguinitatis, in incestu. 2. Quantitatem furti, iniuriæ, &c. quæ egent satisfactione. 3. Quando vno actu plures sunt occisi, vel infamati, vel apud plures. 4. Odium diuturnum: quia tunc sunt plures actus fieri. *v. Regin. l. c.* 5. Peccatum inter confessarium, & pœnitentem. *v. Fill. de imped. mat. c. 5. q. 5.* 6. Si circumstantia inuehat censuram, vel reseruationem,

tionem, vel ad necessariam pœnitentis directionem à confessario prudenter interrogetur. *Vnde resoluet.*

I. Ad integritatem confessionis prærequiritur diligens examen, pro capacitate pœnitentis temporis mora, & cæteris circumstantijs. Ad id autem sufficit diligentia mediocris, qualem vir prudens in arduis negotijs adhibet, vel qualem, moraliter loquendo, docti & timorati adhibere solent; etiamsi quis putet maiore diligentia plura se reperturum. *Bon. t. 1. d. 5. q. 5. Laym. l. 5. t. 6. c. 8.* Post mediocrem autem istam diligentiam non tenetur de anteacta vita vlterius cogitare: & si quid occurrat, quod videatur non esse in confessione explicatum, potest sibi persuadere, cum ceteris id memoratum fuisse. *Dian. par. 3. tr. 4. R. 107.* ex *Sancio*.

II. Examen hoc à confessario potest suppleri: quod tamen *Suar.* reprobat, in confessionibus longis diligentiorum, eo quod impossibile ferè sit, vt quis repente rogatus omnia recordetur; & tantum admittit in rudibus: quos etiam monet *Sà, V. Confessio* bona fide confessos non nimis rogandos de confessionibus præteritis, nisi intelligatur aliquid necessarium defuisse. *v. Fagund. Dian. p. 3. tr. 4. res. 89.*

III. Non est necessarium peccata scribere, ne memoria excidant, vt contra *Bon.* docet *Suar. Vasq.* & alij. Imò *Sotus* dicit, id non consulendum, ob periculum euulgationis. Melius tamen *Lay. Con.* & alij, asserunt, suadendum esse, dummodò vitetur anxietas nimia, propter quam scrupulosis prohiberi potest.

IV. Inualida est confessio non integra, ex ignorantia, vel negligentia mortaliter culpabili

IV. Verius docet *Suar.* & alij communiter contra *Satum & Canum*: quia *Trid.* requirit diligens examen.

V. Non officit integritati, per se loquendo, si quis subinde grauius lapsus, id alteri prius confiteatur, & deinde ordinario suo venialia tantùm, (qui imprudenter id ægrè feret, prohibebit, aut reprehendet) nisi tamen ea occasione, maneat in mortali occasione peccandi, aut ideò circumeat, vt liberius peccet: tunc enim grauiter peccabit, & ob defectum attritionis, confessio erit nulla. Ita *Vill. Lay. l. 5. t. 6. C. Lugo d. 16. num. 57.*

VI. Ex circumstantijs minuentibus, illæ tantum explicandæ sunt, quæ vel omnino tollunt malitiam, vel ex mortali faciunt venialem, vt paruitas materiæ, indeliberatio, &c. v. g. si die Veneris ignorans comedisset carnes: vel alioqui notabiliter mutant iudicium Confessarij, saltem quoad speciem.

VII. Ad seruandam integritatem confessionis, peccata mortalia dubia, vt dubia, (loquendo de dubio propriè dicto,) sunt aperienda, vt docet *Suar. in 3. p. to. 4. d. 22. s. 9. n. 7. Sanc. Dian. C. Lugo d. 16. nu. 63. Bon. d. 3. q. 5. s. 2. p. 2. dis. 4.* & alij commun. contra *Con.* Ratio, tum quia peccata, quæ sunt in conscientia, debent manifestari; at dubia sunt vt dubia in conscientia; tum quia in negotio salutis, & medio ad hanc necessario, non tam habet locum illud axioma: *Melior est conditio possidentis*, quàm hoc; *In dubio tutior pars eligenda est*. (Excipiuntur tamen scrupulosi, & ij, quibus diu post paratum peccatum suboritur aliquod dubium, si alias soliti sint solicitè confessionem instituere: quia nõ est dubium

bium prudens.) Quod si postmodum accipiat notitiam certam, idem rursus esse confitendum tanquam certum, docet *Turianus*, *& Sanch. 1. mor. c. 10. num. 69.* Dubitat tamen *C. Lugo d. 16. s. 2. num. 79. & 92.* suadetq; id vt securius. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 60.* & 107. Si verò peccatum confessus est vt certum, & postea de eo dubitet an fecerit, non tenetur iterum confiteri vt dubium *Lugo*, *Tamb. de exped. conf. l. 1. cap. 1.* qui idem censet, etsi postmodum certò comperiat se non fecisse. Monet autem *suar. & Tamb. l. c.* si quis sola peccata dubia confiteatur; monendum vt addat aliquod certum ex alias confessis. Quod si id haberi non possit, absoluendum sub conditione.

ARTICVLVS II.

Quando sufficiat confessio integra formaliter?

Resp. Etsi ad hoc Sacramentum requiratur semper aliqua cōfessio, non tamen semper opus est, vt ea sit integra materialiter, modo sit talis formaliter; seu moraliter, id est, quantum moraliter loquendo, hic & nunc potest fieri; etsi postea debeas, si possis supplere defectum; non statim, sed quando rursum confiteri obligaberis, aut voles. Porrò quando talis confessio sufficiat, sequentes regulæ docent.

Prima. Quandocunque quis ad materialiter integrè cōfitendum physicè est impotens sufficit integritas formalis: quia præceptum diuinum non obligat ad impossibile. Vnde possunt in sequentibus casibus absolui: 1. Mutus, etsi vnum tantum vel alterum peccatum per nutus significauerit: nisi tamen scripto possit confessario exhibere: ad quod tunc eum teneri probabilius est, vt communiter docetur, contra

Caiet. Nauar. & alios. 2. Surdus, qui non potest omnia explicare. *Laym. l. 5. t. 6. cap. 8.* 3. Ignarus idiomatis, tempore præcepti, vel alterius necessitatis, etsi non integrè intelligatur, si neq; confessarius linguæ gnarus, neq; interpres haberi possit; imò etsi adsit interpres: non enim tenetur per eum confiteri, vt docet *Suar. Vasq. Dian.* nisi forte in periculo mortis, in quo aliqua minora confiteri sufficiet. *v. C. de Lugo d. 15. num. 61.* 4. Moribundus, vsu linguæ subitò destitutus; si petat absolui, ac det signa doloris, vel antè dederit coram alijs; modo id fecerit in ordine ad Sacramentum, quod de quouis in eo statu præsumendum videtur. Quo casu, si (saltem coram ipso infirmo) siue ab vno, siue pluribus, mediatis, vel immediatis testibus detur testimonium, Sacerdotem non tantum posse, sed probabiliter etiam teneri absoluere, saltem sub conditione, docet *Dian. & Card. Lugo d. 18. num. 84. &c.* ex multis alijs. Item *Bonac.* citans declarationem Cardinalium pro se; & *Prap. q. 4. dub. 5. &c.* eò quod sic & ægri necessitati, & reuerentiæ Sacramenti consulatur. Dixi, *saltem*, quia *Tamb. l. 2. exped. conf* citans *Con. Prap.* & *Lugo* docet, posse & debere absolui absolutè, etsi sit absens, qui de signo corã se dato testatus fuit. Deniq; si nullũ signũ dederit, nullo modo absoluendus est, cum actus iudicialis non exerceatur nisi præcesserit accusatio: licèt enim recentiores quidam, vt *Tamb. de exped. conf. l. 2. c. 10.* citans *Homobonum*, & *Molfes.* Item *Phil. Seruius in amico fideli p. 3. cap. 1. Anton. de lit. Barth. de S. Fausto, &c.* censeat posse, imo debere absolui sub conditione dummodo alias probe, & christianè vixerit eò quod præsumi possit

Inte-

interius elicuisse contritionem, idq; *Dia. p. 4. t. 4. R. 92. & p. 9. t. 6. R. 20.* ex *alijs* 12. iudicet probabile; ab alijs tamen merito reijcitur, vt *Sua. Vasq. Con. Mercer. Lugo d. 17. s. 3. Malder. &c.* ipsoq; *Dian. l. c.* & *alijs* 12. apud *Auersam*; quid deest omnis externa confessio, quam esse partem essentialem huius sacramenti, constat ex *Trid. sess. 14. can. 9.* & ex nullo signo rationabiliter præsumi potest vt suppono *v. Lugo l. c. Auersam q. 10. s. 18.* vbi notat, absolutionem, quæ ijs, qui inscripti sunt in Societatem Rosarij, solet in infirmitate impendi sine omni confessione, non dari tanquã sacramentalem, nec in ordine ad conficiendũ Sacramentum, sed ad indulgentiam, & remissionem pœnæ consequendam.

Secunda. Quando vel pœnitenti, vel confessario imminet periculum vitæ, quod nec illum integrè confiteri, nec hunc audire patiatur, sufficit integritas formalis. Ratio, quia tunc materialis non est possibilis moraliter: quod valet sequentibus casibus.

1. Si pœnitens v. g. infirmus, vno alterove peccato dicto deficiat, vel sit graue periculum ne deficiat.

2. Si infirmus volens confiteri, dum ei fertur viaticum deprehendatur multas confessiones fecisse inualidas, & grauitas morbi non patiatur dilationem absolutionis, *Gran. Zamb. Dian. p. 3. t. 3. R. 75.*

3. Si ipse Sacerdos in periculo constitutus, videatur ante moriturus, quam pœnitens absoluatur.

4. Si tempore pestis, prudentum iuditio moraliter certum periculum sit ne confessarius inficiatur: qui si tamen totam audire velit, tenebitur ad eam pœnitens.

5. Si

5. Si immineat conflictus, vel sit multitudo moribundorum, v. g. in naufragio, nec possint omnes audire. In quo casu possunt etiam omnes simul, dicto vno peccato, quod minus infamat, (vel etiam secundum quosdam, si aliter fieri non possit, dicendo in genere se esse peccatores) absolui dicendo: *Ego vos absoluo &c.* *v. Sà, v. Absolutio, & Conf. de sacr. d. 7. dub. 9.*

Tertia. Quando ex confessione certi peccati, vel circumstãtiæ, timetur meritò graue damnum proprium, vel alienum, siue confessarij, siue alterius, corporale, vel spirituale, potest id reticeri. Ratio, quia præceptũ diuinum de integritate non obligat cum tanto incõmodo, quod tantum esse posset, vt peccares confitendo, v.g. 1. Si Sacerdos certum peccatum sit reuelaturus (intellige cum *Con. C. Lugo d. 26. n. 527.* quod pœnitens ipse non teneatur reuelare. Si sciat v.g. mulier ex certo peccato sibi; vel confessario fore periculum ruinæ. 3. Si pœnitenti inde immineat graue damnũm, vel periculum vitæ vel famæ. In his tamen casibus videtur requiri necessitas confitendi, v.g. ob communionẽ annuam, vel si longo tempore alioqui esset differenda, *v. Fill. t. 27. c. 6. C. Lug. l. c.* Vbi monet, talia damna aut pericula non facilè fingenda esse & quidem in Religioso vix posse locũ habere.

Quarta. Si quis aliquod peccatum, vel circumstantiam, non possit confiteri sine violatione sigilli, v. g. si inualidè absoluisses simoniacum, nec posses confiteri, nisi illi, qui facilè inde posset conijcere, quisnam ille esset.

Ex omnibus supra dictis sequitur excusari etiam sequentes ab integritate materiali. 1. Qui habent casum reseruatum, de quo *infra, & Lay. l. 5.*

l. 5. t. 6. c. 12. Scrupulosum, qui perpetuò angitur de oblitis. 3. Quem Sacerdos absoluit ante finem, nolens omnia audire, vt habet Bon. hic. 4. Quem fallit memoria, ita vt dicat, se scire in genere quod peccauerit mortaliter, nõ occurrere autem speciem peccati: etsi tunc veniali aliquod addere sit consultum. Ita Con. & Lay. l. c. contra Sotum, & Medin. 5. Eum, qui extremè rudis, vel simplex, dicit se dolere de peccatis, nullũ tamen in specie, ne veniale quidam sciat dicere, qui etsi speculatiuè loquendo posset absolui, practicè tamen non expedit, sed data benedictione permittatur communicare. Ita Lay. l. c. 6. Qui aliquod peccatum non potest confiteri, sine complicis infamatione; v. g. si peccasses cum matre, vel sorore, quam confessarius nosset, (tunc enim si aliũ confessariũ non potes habere quem alias adire tenereris) sufficeret, imò deberet dici, quod animo cum ea vel in genere, cũ aliqua fornicationem, vel incestum cõmisisses, reticendo gradum primum, vel secundũ, quoad licebit sine manifestatione complicis cum proposito confitendi integrè Sacerdoti alteri, proxima occasione. Ita probabiliter Nauar. cap. 7, Bon. Can. Valent. Prap. hic dub. 6. Camarz. &c. Ratio est, quia quando duo præcepta diuina concurrunt, naturale & positiuum, quæ simul seruari non possunt, præferendum est naturale; quia strictius obligat. Etsi probabilius contrarium doceant. Fill. Sua. Vasq. Less. C. Lugo d. 16. n. 394. Hurt. Con. & alijs commun. Vnde talis saltem non tenebitur tacere id peccatum, ne complicem infamet, nisi commodè possit; (quod Card. Lugo extendit etiam ad non complicem, sine cuius manifestatione peccatum explicari non potest)

ideo-

ideoque confessario curandum, ne nominentur personæ, nisi id ad pœnitentis directionē opus esset; tunc enim infamia ista non tanti æstimatur eamque sibi imputet, qui peccauit. Conferendum tamen est commodum directionis, cū infamia. Ratio supra dictorum omnium, quia in his casibus moraliter non potest fieri confessio materialiter integra. *Laym. c. 8. Fagund. p. 1. c. 3. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 64. & 131. & p. 1. t. 7. R. 49. Less. l. 2. c. 11. d. 11. Tambur. de exped. conf. lib. 2. c. 9. §. 2.* vbi docet probabile esse, quod talis pœnitens propter solam consolationem, quam sentit ab amico vel docto Confessario, possit ei confiteri, etsi alium habere possit.

ARTICVLVS III.

Quæ sunt reliqua conditiones confessionis?

Resp. Præter integritatem sunt hæ tres:

Prima, vt sit vocalis, scilicet ordinariè: idq; propter vsum, & praxin Ecclesiæ grauiter obligantem; nisi subsit iusta causa; vt impotentia, siue physica, siue moralis: quæ si adsit, potest fieri nutu, scripto, aliòve signo, v.g. si quis ob anxietatem loqui non possit; aut puella supra modum verecunda, aliter se non possit explicare, quam scripto, quo à confessario lecto, addat voce, de his me accuso. *Suar. Vasq. C. Lugo Lay. l. 5. t. 6. c. 6. num. 3.* Imo qui aliter non potest, tenetur iuxta communem sententiam confiteri per nutus, aut scriptum, tempore præcepti: etsi id quoad scripturam, non admittant *Nau. Tol. Sotus, Valent. Dia.* extra articulum mortis. *v. C. Lugo d. 15. nu. 87.* Similiter suadendum esse surdis, vt confiteantur scripto, (licet ad id non teneantur) ne ab alijs audiantur. Eandemq; ob causam eos non interrogandos nisi de planè ne-

necessarijs, ex Possev. docet *Dia p. 3. t. 4. R. 127. & p. 5. t. 6. R. 5.* Vnde resolues hunc Casum.

Is qui extra necessitatem, totam confessionem facit nutu, vel scripto, mortaliter peccat: ac consequenter non absoluitur *Dian. p. 3. t. 5. R. 127. ex Sylvio v. Fill. to. 1. t. 7. ca. 1. Con. d. 6. dub. 1. Sua. d. 21. s. 3. n. 5.*

Secunda conditio, vt sit secreta, id est, vt fiat soli Sacerdoti, non quidem ex necessitate, sed vsu Ecclesiæ. Publica autem, qualis in naufragio prælio, hospitali, vbi alij adiacent, vel per interpretem fit, non obligat (saltem respectu peccatorum occultorum) nisi ex charitate sui eũ, qui in articulo mortis dubitat de contritione; ac tum adhuc sufficit ea confiteri, quæ minorẽ pariunt infamiam. Ita *Suar. Fagund. Dia. p. 3. t. 4. R. 29. &c.* Vnde resolues;

Si quis peccata in prioribus confessionibus oblitus esset, non tenetur etiam in articulo mortis ea confiteri publicè, vel per interpretem: quia peccatorum oblitorum confessio tantum obligat ex præcepto positiuo diuino, quod in hoc casu cessat. *v. Laym. cap. 6. Dian. p. 3. t. 4. R. 128. & 129.*

Tertia conditio, vt sit vera. Quod requiritur essentialiter in materia substantiali, & necessaria; quia alias in graui decipietur iudex: neque esset confessio integra, ideoq; irrita. Non tamen in materia libera, tum quia falsitas signi in accusatione circa materiam accessoriam, nó facit sententiam irritam, tum quia talis tantũ peccat venialiter, cum non sit grauiter iniurius Sacerdoti, nec Sacramento. Ita *Nau. Sua. &c.* Vnde resolues.

1. Non est mortale, nec irritat Sacramentũ,

1. Si in confessione mentiaris leuiter, circa res non pertinentes, aut non necessarias ad Sacramentum, v. g. si historiam falsam narres, vel si neges veniale, vel mortale, quod non teneris confiteri. 2. Si falso te accuses de veniali; quod tamen mortale graue erit, si id facias non dando aliam materiam, cum sic formam reddas irritam, & sacramentum; nisi tamen facias ex scrupulo, perturbatione. Ita *Suar. Fil. to. 1. t. 7. c. 4. Lay. l. 4. t. 6. c. 8. Dia. p. 3. t. 4. R. 96.*

II. Sacrilegium est, & absolutio nulla. 1. Si mortale, quod confiteri teneris, & putas esse neges, aut tegas, ne intelligatur. 2. Vt communiter docetur contra *Sylu.* si mortale tibi falsò imponas; nisi tamen fiat ex simplicitate, scrupulo, &c. 3. si neges vel mentiaris circa peccata alias ritè absoluta, quando Confessarius, vt Iudex vel Medicus de ijs aliquid, vt necessariũ ad præsentem confessionem interrogat. *Lugo d. 14. s. 10. Tamb. l. 2. c. 10. §. 2.* secus si ad præsentem confessionem non faciat. *Ibid.*

ARTICVLVS IV.

Quando confessio sit inualida, & quomodo iteranda?

Resp. I. Id contingit ex duplici capite *Primo* ex parte confessarij si iurisdictionem non habuit, vel certe impeditam per censuram, vel si formam substantialiter vitiauit, vel non intendit absoluere; vel peccatum nullum intellexit. Dico, *nullum*: quia ob surditatem, somnum vel distractionem, aliqua licet mortalia non intellexerit, sine culpa pœnitentis, probabilius est, valuisse absolutionem, ac postea tantum repetenda esse non audita; vt contra *Sylu. Anton. Naua, & alios* docet *Henr. Lay. l. 5. tr. 6. c. 4.*

cap. 9. Dian. p. 4. t. 4. res. 198. Addo *sine culpa*: quia si semidormienti mala fide confitearis peccas, & confessio est inualida, ideoque repetenda l.c. cap. 10. §. 3. Deniq; addunt aliqui cum Tol. si confessarius indoctus non potuit discernere mortale, & veniale, inualidam esse. Verum id Suar. Laym. & alij passim reijciunt; & quidem etiamsi Confessarius putasset esse veniale, quod fuit mortale: ideoq; confessionem bona fide tali factam, non esse opus repetere. Ita & Henriq. Sanch. 1. mor. c. 10. nn. 69. Dian. p. 3. t. 4. R. 121. contra Vasq. Dixi, *bona fide*: quia si mala fide, v. g. quia quæsiuisti talem Confessarium, qui tibi mederi non possit, debes repetere: cum enim actu peccaueris dum confiteris non fuisti ritè dispositus, ideoq; nec absolutus. Tamb. l. 2. cap. 10. §. 3. Deniq; si finita confessione intelligas Confessarium aliqua non percepisse (siue propter somnum, siue distractionem) nescias autem, quæ sint illa, teneris repetere cõfessionem, si breuis fuerit; quia de singulis prudenter potes dubitare: si autem longa fuerit, ait Tamb. loc. cit. non teneri, ob rationem contrariam, & satis esse confiteri, quòd dubites an aliquod ex tuis peccatis Confessor perceperit.

Secundo. Inualida est ex parte pœnitentis, si fuit excommunicatus de quo infra: si mortale tacuit, vel de eo se falsò accusauit; si mortaliter negligens fuit in examinanda conscientia; item si non fuit attritus (quod patere solet inde, si sponte quæsierit confessarium surdum, indoctũ cæcum, &c. vid. Sanch. loc. cit. si nolit tollere occasiones, &c. vid. Dian. p. 4. t. 4. R. 201.) quibus addi potest vt plurimum, si peccatum carnale confessus sit suo complici.

Resp.

Resp. II. Si confessio apud eundem confessarium iteretur, sufficit vno verbo in communi se accusare de peccatis antè illi cognitis, dummodò is eorum recordetur, saltem in confuso, aut status ac vitæ hominis in communi, aut pœnitentiæ à se impositæ, vt docet *Vasq. Tol. Laym. hic, Dian. p. 3. t. 4. ref. 123.* Imò si nihil horum, sed tantum, quod sibi confessus fuerit, recordetur, validè, etsi illicitè absoluturum putat *Laym. & Dian. l. c.* Idem absoluta docet *Gran. & Mercer in 3. p. q. 9. n. 1.* cum quibus *Dia. p. 5. t. 14. R. 51.* se tractans, probabile censet, quod etiam licitè possit absoluere.

Resp. III. Raro obest defectus ex parte confessarij, si pœnitens eum inculpabiliter ignorat: quia in confessione sequenti absoluetur etiam ab ijs, à quibus se bona fide absolutum putabat. *Vnde resolues.*

Is qui à puero peccatum aliquod graue, v.g. mollitiem, inculpabiliter omisit, vt quia putauit leue esse, vel nullum, non ideo tenetur repetere alia peccata, (vel confessiones intermedias) sed hoc tantum, vt docet *Bon. Sanch. to. 1. l. 1. c. 16. Vasq. in 3. p. to. 4. q. 92. Sancius, Laym. hic cap. 9.* addens, si simplex rusticus, qui tota vita tantum fecit confessiones generales, nihil confitens in specie, nec aliter instructus sit, etsi is valdè sit absolutus, cum onere, vt cum melius cognouerit, omnia subijciat clauibus; si tamen veniat, quando ingens est copia pœnitentium, vt tunc disponi non possit ad omnia repetenda, posse eum absolui, auditis tamen peccatis ab vltima confessione factis cum obligatione, vt meliùs faciat. Ita *Laym. l. c. cap. 9. num. 4. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 108.* vbi addit ex *Nauar. Sylu. Bein, Vasq.*

Regin.tom.1.l.6.cap.5.f.3.num.153.& Ioanne Sancio erß ex errore culpabili mortaliter, peccatum tale, v.g. mollitiei (vel numerum aliamve circumstantiam necessariam) omiseris, non ideò teneri repetere confessiones intermedias bona fide, & legitimè factas, in quibus ex naturali obliuione defectum illum non fueris confessus, cum validæ fuerint, & maneant validæ.

DVBIVM IV.

De Satisfactione.

ARTICVLVS I.

Quæ eius necessitas, & quantitas?

Resp. I. Satisfactio, seu pœnitentia à confessario data, est necessaria necessitate, non sacramenti, sed præcepti; ideoq; à confessario regulariter imponenda est (secundum Suar. & Regin. t. 1. l. 7. n. 11. sub mortali: Card. tamen de Lugo concedit, ex paruitate materiæ posse venialiter peccari, vt v. d. 25. n. 47. v. g. si ob peccata venialia leuis pœnitentia esset iniungẽda eius enim voluntariam omissionem venialem tantùm esse. Ita etiam Dian. p. 6. t. 6. R. 44.) Et quidem proportionata, tum peccatis, tum facultati pœnitentis. Ratio prioris est, quia est pars sacramenti, non essentialis, sed integralis tantum, habens effectum ex opere operato, & maiorem vi sacramenti, quam sine eo. Ratio posterioris, tum ex Trid. sess. 14. cap. 8. tum quia Sacerdos tenetur curare integritatem sacramenti; & tam vindicare, quam mederi. Bon. t. 1. d. 5. q. 5. §. 3. p. 2. Vnde resolues.

I. Excusatur aliquando Confessarius, si leuissimam (vel etiam nullam) pœnitentiam iniungat: v. g. 1. Si pœnitentem vehementissimè contritum, aut aliter satisfecisse aduertat. Caiet.

Nauar.

Nauar. Suar. Regin. Bonac. de pænit. d.5. q.5. ſ.3. p.2. num. 1. & 2. Eſcob cap.6. num. 41. Cum verò id rarò, vel nunquam conſtare ſatis poſſit, tutius eſt aliquam ſemper iniungere, vt rectè monet C. Lugo d.25. ſ.4. nu. 48. 2. Si pœnitens ſit mentis impos, aut aliter impotens, aut morti proximus, aut valdè debilis: cui tamen prudenter iniungi leuem ſaltem pœnitentiam, v.g. percuſſionem pectoris, inuocationem nominis IESV, (ſaltem corde) alioſve pios motus, vel vt per hæredes ſacrificia, eleemoſynas, & ſimilia opera pia curet, monet Suar. & Lay. Bon. l. c & Nauar. quid addit, poſſe iniungi, vt patienter ferat infirmitatem: quod tamen Bonac. l. c. non probat, cum fieri poſſit, vt id valde angat infirmum, timentem ſe non ritè ſatisfacere. 3. Quando ſcrupuloſus ſæpius intra eandem horam redit cum nouis culpis; quia ſupponitur ſatis impoſita in præcedentibus. Tamb. l.4. c.1. ex Fagund.

II. Etſi Confeſſarius peccet ex communi, ſi pro magnis peccatis valde paruam pœnitentiam imponat; excuſari tamen eum poſſe; putat Dian. p.3. to.4. reſ.92. ſi addat illud quidquid boni feceris &c. Verùm hæc regula vniuerſaliter admitti non poteſt, vt bene notat C. Lugo d. 25. nu. 57. Con. Tann. Palaus &c. contra quos Dian. pro ſe citat Bauni & Leand. p. 6. t.7. R.5. & p.9. t.9. R. 54. & ab alijs non immeritò reijcitur, eò quod verba, vtpote mere deprecatoria, non habeant vim eleuandi omnia opera bona ad efficaciam Sacramentalem. Auerſa q. 3. ſ. 7.

III. Minor iuſto licitè datur ex cauſa, qualis v. g. eſt, magna contritio. 2. Fragilitas animi vel corporis, ob quam timetur maiorem non impleturus. 3. Tempus Iubilæi, vel Indulgen-

tiæ plenariæ. Ita *Suar. Henriq. Lay.*

IV. Non potest iniungi. 1. Ingressus religionis, vt docet *Sà V. satisfactio*; quia id nimis durum videtur. 2. Pœnitentia publica, si sit periculum reuelandæ confessionis: alias interdum pro publico peccato, potest, & expedit.

V. Etsi possit, & aliquando ob fragilitatem pœnitentis etiam expediat, iniungi opus alias debitum, seu præceptum, v. g. Missæ auditionem die festo, &c. vt docet *Suar. Vasq. Lay. l. 5. t. 6. cap. 15.* & alij. Vnde si scrupulosus sæpius redeat ad Confessarium, intra breue tempus semper noua confitendo, non semper necesse est imponere pœnitentiam nouam cum opus ante debitum possit iniungi *bon. Henr. Lugo, Dia. p. 6. t. 7. R. 6.* contra *Sua. Regin. & Bauny.* Si tamen Confessarius non exprimat, censetur impetrasse opus liberum, vt docent ijdem, & *Dia. p. 3. tr. 4. R. 84. v. Co. d. 10. dub. 8.* & *Dia. p. 4. tr. 4. R. 241.*

VI. Etsi etiam posit iniungi opus internum, vti contra *Marat. & alios* docet *Con. Hurt. & Dia. p. 4. t. 4. R. 24.* communiter tamen debet esse externum, & afflictiuum, v. g. oratio, ieiunium, eleemosyna. Nam auaris eleemosyna, luxuriosis afflictio corporis, conuenit. Vtrum verò licitè imponantur preces recitandæ pro defunctis, dubitari potest *Vega to. 2. c. 64.* & *Io. Sanctius d. 16. n. 1.* negant. Affirmant probabilius *Turr. de pæn. d. 37. dub. 4. C. Lug. d. 35. s. 5. n. Dia. t. 4. p. 3. R. 54.*

VII. Potest etiam aliquando iniungi cessatio ab aliquo bono opere, (v. g. nimia corporis afflictione) vel abstinentia aliqua vice à communione, ad promouendum maius bonum pœnitentis, si prudens Confessarius ad eum finem expedire iudicet, *Salas, Lugo, Dia. &c.* cum *Auersa*

q. 13.

q. 13. f. 3. contra *Ioannem Sancium*.

VIII. Etsi possit immediatè post absolutionem adhuc iniungi, debet tamen fieri ante, vt seruetur ordo iudicij. *v. Dian. p.*3 *t.*4.*R.*136. & *p.*5.*t.*13.*R.*36. vbi ex *Cap. Finali*, & *Ochag.* docet, etsi consuetudo habeat vt ita fiat, illam tamen non induxisse obligationem.

Resp. II. Pœnitens communiter tenetur sub graui obligatione, pœnitentiam, si rationabilis sit, acceptare & implere, vt habet communis contra *Caiet. Sylu. Nauar.* Quorum sententia ad hoc saltem seruiet, vt neminem non absolutum dimittas, si vel leuissimam subire velit, vt notat *Sotus*, & *Regin. l.*7. *c.*2. *v. Dian. p.*3. *t.* 4. *R.* 51. & *p.* 2. *t.* 15. *R.* 52.

Dixi I. *communiter*: quia probabile est, quod docet *Laym. l.* 4. *t.* 6. *cap.* 5. *Suar.* & *Dian. p.* 3. *tr.* 4. *R.* 136. contra *Con. Henriq.* & *alios*, pœnitentiam sub veniali tantum obligare sequentibus casibus: 1. Si imposita sit pro solis venialibus. Ita citati contra *Henriq.* & *Fagund.* 2. Si pro mortalibus alias confessis. 3. Omissionem partis non graui in confessione mortalium, vel etiam omissionem totius, si leuis sit, v.g. vnum Miserere. *Con. Regin. Fagund.* cum *Dian. p.*3. *t.* 4. *R.* 102. & *p.*6.*t.*8. *R.*45. 4. Si Confessarius noluit obligare sub mortali: quia cum possit imponere pœnitentiam libere, & sine omni obligatione, vt probat *Suar.* hic *d.* 38. *sect.* 7. *Henriq. Vill. Fagund. Tann. Con. de sacram. d.* 10. *dub* 8. *num.* 65. contra *Turr.* & *Vasq.* potest etiam sub leui tantum imponere. *v. Dian. p.*3. *t.* 4. & *p.*4. *c.* 4. *R.* 82. 5. Eum qui lucratur indulgentiam plenariam, liberari ab onere pœnitentiæ (nisi sit medicinalis) docet *Dian. p.*5. *t.*12. *R.* 8.

& p. 9 t. 6. R. 36. ex Tann. Gran. Lugo, &c. contra Valent. Marchant: & Auers.

Dixi II. *Si rationabilis sit*: quia si iusto sit grauior, ac difficilior, nec confessarius eam moderare velit, non peccabit grauiter pœnitens, si sine absolutione discedens, alterius Sacerdotis iudicio peccata submittat, vt docet *Suar. Con. Laym.* Imò ad eam non obligabitur, si omninò iniustam esse constet, aut si pœnitens eam non possit implere; vel illius sit oblitus. Nec tunc ad aliud quicquam tenetur, etsi expediat, vt is: qui siue culpabiliter, siue sine culpa oblitus est in sequenti confessione similem sibi iniungi petat. Ita *Con. Laym. Dian. p. 4. tr. 4. R. 241.* contra *Richardum, & Sylu.* qui putat talem confessionem esse repetendam, quod præter citatos, negat etiam *G. Lugo num. 87.* ex *Vasq.* docens talem satisfacere, si confiteatur illud peccatum obliuionis culpabilis. *Vnde resolues.*

I. Is qui pœnitentiam implet in statu peccati mortalis; probabiliter quidem satisfecit præcepto, cum impleat eius substantiam: peccat tamen, sed venialiter, vt docet *Suar. Laym. Dian. l. c.* quia Sacramenti partem suscipit indignè, & obicem ponit affectui, scilicet remissioni pœnæ, (quem tamen, obice remoto, recuperari docet, *Nauar. Tol. Caiet. Dian. p. 3. t. 4. R. 85. Fagund. Suar. &c.*) vnde quam primum est implenda, potestq; grauiter etiam peccari nimium differendo, quod ex varijs circumstantijs iudicandum. *v. Dian p. 2. t. 15. Res. 53. p. 5. t. 13. R. 38.* Non esse autem graue seu mortale, si nō differat vltra octiduum, docet *Hurt.* apud *Dian.* Imò posse differri per annum, (hoc est, quamdiu non tenetur ad nouum Sacramentum Pœnitentiæ) vult ipse,

Dian.

Dian. p. 9. tr. 7. R. 17. ex *Amico, Leand. &c.* Nisi tamen pœnitens dubitet, an postea posſit implere; eo enim caſu teneri quam primum commodè poteſt. Similiter non eſſe mortale, ſi obligatus ieiunare feria 6. differat in diem ſequentem; vel obligatus communicare ſingulis menſibus, differat ad 6. vel 8. dies, affirmant *Dian. l. c.* ex *Palao*, præſertim ex cauſa aliqua, tametſi leui.

II. Pœnitentiam (etiam medicinalem) impoſitam ſub conditione hac, *ſi iterum labatur*, nec teneri acceptare, nec implere, eò quòd Confeſſarius nec Iudex ſit, nec Medicus peccatorum committendorum, docet *Dian. p. 6. t. 7. R. 49.* ex *Palao, Trul. &c.* Sed contrarium probabilius cum *Suar.* tenet *Auer. q. 13. ſ. 4.* quia non imponit etiam pro peccatis committendis, ſed commiſsis, ſub conditione reincidentiæ.

III. Qui non impleuit intra tempus præſcriptum, non ideo deobligatur.

IV. Poteſt ſatisfacere per alium, cui Confeſſor id concedi; vel qui per ſe non poteſt, vt docet *Regin. Fill. Fagund. Dian. p. 4. t. 4. Reſ. 141.* hic tamen non tenetur, niſi Confeſſor, id voluerit. An verò ſatisfaciens pro alio, ſimul pro ſe poſsit, alij aiunt; alij probabilius negant, vt habet *Sà.*

V. Non neceſſariò impletur ante communionem.

Quæres. Qui pœnitentiam poſsit commutare, & quomodo?

Reſp. I. Ex iuſta cauſa, quiuis Sacerdos id poteſt, ſi de nouo ei confiteatur, vt habet communis ſententia contra *Sotum, & Vaſq.* ſaltem ſi peccata non ſint reſeruata; imò etiam probabilius

etiamsi talia fuerint, vt habet *Fernand.*

Resp. II. Sine noua Sacramenti administratione, potest id solus Sacerdos, qui iniunxit, si adhuc recordetur statum pœnitentis, & hic ad eum recurrat tempore tam breui, vt moraliter idem iudicium censeri possit, v.g. intra hebdomadam. *Henr.* & *alij* 4. 5 imò etsi post longius interuallum. *Lugo, Auersa,* & *Dian. p. 6. t. 6. R. 46.* & *p. 9 t. 6. R. 57.* contra *Palaum &c.* Ratio, quia iudex incognitâ causâ non potest ferre sententiam. *Ità Syl. Suar. Con. Laym. Fill. Regin. Fagund. & Card. Lugo* contra *Nauar. Henr. Tol. Sà, Rodr. Beiam, Valerum, Dian. par. 3. tr. 4. Resol. 5. & p. 2. t. 1. misc. R.* 53. qui dicunt, etiam aliū posse, non repetitis peccatis. Quæ sententia, etsi nō ex ratione, ex principio tamen extrinseco videtur esse in praxi probabilis, (*Diana* enim *l. c.* pro ea adducit 14. Authores, dicitq; esse vsum, siue praxim Confessariorum) & Confessarijs posse seruire, quando pęnitens difficulter adduci potest ad repetenda peccata, vel tempus id non fert: præsertim si ex confessione (nam in ea, & non extra, debet fieri) aliorum peccatorū, & ex præsenti statu pęnitentis, ipsiusq; testimonio, habeant aliquam confusam notitiam peccatorum præteritæ confessionis. Ita *Fagund. p. 2. l. 9. c. 4. nu. 22. C. Lugo d. 25. f. 6. n.* 107 *&* 109.

Resp. III. Ipse pænitens non potest commutare pænitentiam, etiam in euidenter meliorē; vt docent *Sanch. 4. mor. Con. d. 10. d. 12. n. 13. Reg. & alij*: etsi contrarium probabile dicat. *Dian. p. 3. tr. 4. Res. 53. & tr. 2. tr. 4. R. 53.* ex *Portell. & Villalob.* Sed hoc *Turri* temerarium, *C. de Lugo* communi Theologorum, & fidelium sensui repugnare dicit: *d. 25. f. 6. nu. 75.*

AR-

ARTICVLVS II.

De Satisfactione per Indulgentias?

§. I.

Quid sit Indulgentia, & quid ad eam requiratur?

Resp. I. Indulgentia est gratia, quà certo aliquo opere, quod concedens præscribit, præstito, debita Deo pœna temporalis, (non autem culpa) extra Sacramentum, sacrificium, & martyrium, per applicationem satisfactionum Christi & Sanctorum, remittitur: idque vel per modum absolutionis, erga subditos Ecclesiæ, vel nudæ solutionis, erga non subditos, vt defunctos, & cathecumenos, quibus proinde tantùm dantur Indulgentiæ per modum suffragij. *Sua. Co. Fill. Sanct arel. Bon. d. 6. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Ad valorem Indulgentiæ, requiritur causa pia & rationabilis, eaque vt habet sententia communior *Sua. & aliorum*, proportionata effectui, & quantitati Indulgentiæ, saltem secundùm concedentis prudentem æstimationem, petendam non ex operis tantùm difficultate, sed fine intento, & operis ad eum vtilitate. Ratio desumitur ex natura dispensationis bonorum, quæ sine causa ab inferiore facta non valet, & est dissipatio. Ita *Auth. cit.*

Resp. III. Ad lucrandas Indulgentias requiruntur hæ conditiones: 1. Vt sit baptizatus. 2. Vt sit subditus concedentis. 3. Vt non sit ligatus excommunicatione maiore, vt habet communis; quia hæc priuat communione bonorum spiritualium. 4. Vt sit in gratia, saltem, tunc, quando opus præscriptum completur: quia pœna non remittitur ante culpam. 5. Vt opus iniunctum moraliter totum & integrè impleatur. 6. Vt opus præscriptum sit honestum, saltem ex obie-

cto: nam sufficit vitiatum ex fine inhonesto veniali, vel ex alia circumstantia praua, (vt docet *Sua.* & alij *communiter* contra *Con.*) saltem si nihilominus conducat ad finem Pontifici propositum vt limitat *Lay.* Ratio prioris est, quia illud opus plerumque complet causam Indulgentiæ, quæ debet esse pia. Ratio posterioris; quia ratio iniuncti operis, est assecutio finis intenti à Pontifice. *v. Laym. Bon. d. 6. q. 1. p. 5.* Vnde resolues.

I. Indulgentijs etiam frui potest, qui eas concessit.

II. Non expirant morte concedentis, cum sint gratiæ; nec, vt habet *Sà*, ante notitiam reuocationis.

III. Etsi intelligendæ, sint, vt sonant, cum tamen sint gratiæ, largè sunt interpretandæ, (nisi sint de pœnitentijs iniunctis; vt ex *Henriq. &c.* notat *Amicus d. 20. nu. 77.*) seruata tamen verborum proprietate. Vnde censendæ sunt perpetuæ, si datæ sunt sine temporis restrictione.

IV. Etsi data pro articulo mortis, secundùm *Sà*, exspiret, quando semel est accepta: contrarium tamen est probabile, ob rationem datam. Illa autem non requirit applicationem Confessarij, aut alterius ministerium. *Quintan. in append. tr. 9. d. 3.* Expediat tamen moribundos ad inuocationem nominis IESV & MARIÆ sepius excitare, simulque in memoriam reuocare intentionem lucrandi istas indulgentias. *Ibid. d. 4.* Probabile enim est, si habeat plures imagines, grana, rosaria, &c. benedicta posse (siue intuitu eiusdem concessionis, siuè diuersarum) toties lucrari, quoties nomen IESV repetierit, vel præstiterit opus requisitum. *Ibid. d. 6.* ex *Suar. Gran. &c.*

&c. Sufficit autem ad eas lucrandas quoduis tempus, in quo verificatur mortis articulus, etsi pluribus diebus ab ipsa morte absit, *Ibid. d.* 5.

V. Possunt moribundi plures indulgentias plenarias, ob plures titulos concessas simul lucrari; v. g. quia habet plura rosaria, vel grana, cruces, imaginesvè, quibus sunt applicatæ, vel titulo suæ Religionis, Confraternitatis, &c. dummodò non requirat certa opera pro speciali necessitate applicanda. *Quintan. in append. t. 9. d. 4.* idque, etiamsi eas, vel earum aliquas ignoret, aut non recordetur. *Ibid.* ex *Lugo, Dian. & alijs 6.* contra *Rodriq. Trull. &c.*

VI. Requiritur autem vt moribundus crucem, granum, imaginem, &c. secum habeat in articulo mortis, vt ratione illius lucretur: & quidē vt tutiùs ac certiùs obtineat, eius habeat dominium, seu possessionem, & apud se teneat. Non tamen est necesse, vt collo appensa, brachio obuoluta, manùve apprehensa sint; (etsi aliquo horum modorum habere sit tutiùs) sed sufficit esse in lecto, vel iuxta moribundum; licèt ipse nec videat, nec tangat, nec sciat, aut recordetur se habere (nisi aliud exprimatur.). Sufficiet etiam habere commodata, seu quoad vsum (præsertim si id in ipso indulto exprimatur, vt in Caroli Borromæi, & quinq; Sanctorum fit.) Neque necesse est retinere, donec exspiret. (etsi & hoc sit tutius) sed sufficit in aliquo mortis articulo habere, in eoque nomen IESV (si hoc requiritur) inuocare. *Ibid. d. 6.*

VII. Concessæ viuis, non possunt applicari defunctis, nisi id exprimatur: quia pendent à voluntate concedentis.

VIII. Probabile est, concessam pro certo tempore

tempore, posse sæpius obtineri, repetendo opera præscripta, v. g. eodem die, nisi addita sit restrictio: quia fauores sunt ampliandi. Ita *Henriq. & Rodriq.* Contrarium tamen videtur probabilius, ob voluntatem concedentis contrariū rationabiliter præsumptam. *v. C. de Lugo d. 27. ſ. 6.*

IX. Etsi consultum sit, vt opera omnia fiant in gratia; id tamen non videtur simpliciter necessarium. Laborandum tamen est Concionatoribus, & Confessarijs, vt cum Indulgentiæ promulgantur, populum ad seriam confessionem excitent.

X. Vt quis lucretur pro defunctis, probabiliter non requiritur, vt sit in gratia; quia tantum ponit opus tanquam conditionem, quo posito Pontifex applicat defuncto Indulgentiam, siue satisfactiones Christi, & Sanctorum. Ita *Escob. t. 7. E. 5. c. 7. num. 45.* ex *Suar. & Prap. in 3. p. q. 14. dub. 10. nu. 93.* Contrarium tamen docet *C. de Lugo d. 17. nu. 75.* requirens statum gratiæ, saltem in fine operis: quæ sententia tutior est.

XI. Opus præscriptum dum fit, debet esse vtile ad finem à concedente intentum: qualis est, v. g. eleemosyna præscripta pro redemptione captiuorum etsi fiat cum aut in peccato, (modo aliud opus ei iniunctum, & præscriptum, in gratia fiat. *v. C. de Lugo d. 27. n. 84.*) non autem oratio præscripta ad placandum Deum, si ipsamet sit peccatum ex mala circumstantia, vti nec ieiunium, si te inebries; item nec visitatio Ecclesiarum, sine vlla deuotione. Ita *Laym. Bon. alij.*

XII. Possunt vno & eodem opere, plures Indulgentiæ, diuersis vijs concessæ, lucrifieri, si opus æquè vtile ad finem vtriusque Indulgentiæ.

tiæ, nec sit iterabile intra idem tempus, v.g. ieiunium, vel communio. Ita *Prap. & Laym.*

XIII. Non lucrantur Indulgentias: 1. Qui ex impotentia, vel ignorantia, siue totum opus præscriptum, siue notabilem eius partem omittunt v.g. si puer vel senex non ieiunet: nisi tamen ob grauem difficultatem hoc opus ei in aliud est commutatum. *Henrîq. Caiet. Bon. p. 5. num. 16.* 2. Qui opera iniuncta, alio loco tempore, vel ordine, perficit, quam præscriptum est; vel per alium, qui fuerit causa principalis, vt si per aliû ieiunarit Ecclesias visitarit, *Nauar. Regin. l. 7. Bonac. loc. cit.* 3. Qui famulo tradidit eleemosynam erogandam, quam is retinuit, vt habet *Bonac.* ex *multis* contra *Sà*. 4. Qui aliquid omittit, quod secundum sententiam probabilem vel etiam probabiliorem, non est necessarium, si tamen sit necessarium re ipsa: quia communis error non supplet defectum. Ita *Bon.* ex *Suar. Sanch. & alij.*

XIV. Non obstat effectui indulgentiæ. 1. Etsi ex opere requisito modicum quid omittatur, v.g. cæremonia in sacro; vel si parum comedas in ieiunio: quia opus ponitur moraliter integrum. 2. Si opus requisitum præstes per alium, habentem se vt instrumentum, v.g. in eleemosyna danda. *Bonac. l. c.* 3. Si eleemosynam des exiguam, nisi tamen in Bulla exprimatur, dandum esse pro cuiusque facultate: tunc enim maior danda est à diuite quam alio. Ita *Fill. Suar. Sà, & alij.* 4. Si Ecclesiam visitandam non possis ingredi, ob hominum multitudinem dummodò oratio fiat ante fores, vel in cœmeterio. *Bon.* 5. Etsi in opere præstito non habueris intentionem consequendi Indulgentias, vt docet

Salas,

Salas, Bonac. & alij contra Suar. Et videtur certum saltem, si haueris interpretatiuam, vt habet Laym. 6. Etsi opera fuerint aliunde debita, v. g. ex præcepto Ecclesiæ. Ita Laym.

XV. Quando datur potestas commutandi opera præscripta in alia, id non necessariò fit in confessione, & à confessario, qui audit confitentem; sed potest fieri extra, & ab alio idoneo: ita enim declarat Gregorius XIII. (vti & in Bulla indulgentiæ, nomen confessarij, intelligi quemuis approbatum) apud Henriq. lib. 7. cap. 10. n. 8. & prapos. q. 14. dub. 10. n. 88.

XVI. Probabilius est eum, qui tantum partem operis præscripti facit, non lucrari partem Indulgentiæ nisi tam parum desit, vt censeatur moraliter integrum. Ita Bonac. p. 5. ex Nauar. Suar. Con. &c.

XVII. Cum præscribitur, vt visitentur aliquot altaria, sufficit ad illa se orando conuertere ex eodem loco, vt habet Sà, Bonac. par. 1. Suarez, Rodriq. Dian. Limitat autem Card. de Lugo, si sit tali loco, & situ, vt moraliter censeri possit orare ad illa altaria. d. 27. n. 98.

XVIII. Cùm confessio præscribitur, nisi in Bulla exprimatur, venialium, probabilius est, non requiri vt conditionem sine qua non, sed vt dispositionem ad statum gratiæ. Bon. l. c.

XIX. Nemo consequitur plenariam Indulgentiam peccatorum omnium, nisi omni culpa, etiam veniali, liber sit, quando vltimum opus explet. Vnde consultum est, vt communio sit vltimum. v. Laym.

§. II.

§. II.

Quotuplex Indulgentia, & quomodo differat à Iubilao.

Resp. I. Indulgentia alia est totalis, siue plena, plenior, plenaria, plenissima, quæ non tantum pœnitentiam iniunctam per Confessarium, vel Canones, aut secundum hos iniungi debitam, sed etiam omnem Purgatorij pœnam tollit. Nec differt à Iubilæo, nisi accidentaliter, priuilegijs quibusdam, vt quod in Iubilæo licita sit dispensatio in certis votis absolutio à reseruatis & censuris & quod Confessarius quiuis approbatus possit eligi. *v. Sà, V. Indul. Bon. d. 6. q. 1. p. 2.*

Indulgentia alia est Partialis, qualis est vnius, vel aliquot annorum: item septenæ, quadragenæ, centenæ: item tertiæ partis peccatorum, per quas non significatur tolli tantam durationem Purgatorij, sed tantam pœnam remitti, quanta deleretur per ieiunium vnius, aut aliquot annorum, aut quadraginta dierum in pane, & aquâ, secundum Canones olim imponi solitum. Porrò, quando indulgentijs plenarijs adduntur aliquot anni, vel remissio tertiæ partis peccatorum, id secundum diuersas sententias: vel ad diuersos concedentes referendum est, vel faciat ad cautelam, vt si forte causa indulgentiæ non fuerit sufficiens saltem valeat ad illos annos lucrandos; vel vt adiuncta concedatur pro alio tempore, actione & loco; vel denique, vt ea per modum suffragij possit alijs applicari. *v. Bellar. c. 9.*

Resp. II. Circa Iubilæum notanda sequentia. 1. Anno Iubilæo in Vrbe durante, suspendi solent tantisper extra Vrbem omnes Indulgentiæ plenariæ, quod viuos, etiam in carcerib us, (non

(non tamen in periculo mortis constitutos, vt contra *Laym. l. 5. t. 7. c. 8. nu. 2.* docet *Bonac. d. 6. q. 1. nu. 2.* ex declaratione *Vrbani VIII.* facta Anno 1625. neque quoad defunctos) itemque aliæ facultates, v. g. absoluendi à casibus Bullæ Cœnæ, commutandi vota, dispensandi, &c. concessæ in ordine ad lucrandas plenarias Indulgentias. Non suspenduntur autem Indulgentiæ personis particularibus, aut ab alio, quàm Papa concessæ, nec Priuilegia Religiosorum, v. g. absoluendi à reseruatis, &c. quia tantum suspenduntur facultates concessæ in ordine ad indulgentias. Ita *Sanch. Henriq. &c.* apud *Dian. to. 1. tract. de bulla cruc. Fill. Bon. l. c. Bonzon.* & denique *C. de Lugo d. 20. f. 8. n. 145.* ex declaratione Vrbani VIII. Anno 1625. Similiter neque suspenditur facultas concessa Episcopis per *Trid. f. 24. c. 6.* absoluendi, & dispensandi cum suis subditis, in omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis; item nec dispensandi in irregularitatibus, in impedimentis matrimonij, aut petendi debitum, &c. quæ ex iure communi illis competunt. *Zerola V. Annus S. §. 4. Quintan. in append. t. 8. d. 16.*

2. Etsi probabile sit, quod docet *Nauar.* sæpius lucrifieri posse Indulgentias intra Iubilæum, extensum ad duas septimanas: contrarium tamen verius est, quo *Congregatio Cardinalium*, declarauit, vt habet *Bonac.* (ex *Suar. Sanch.*) *d. 6 q. 1. par. 5. nu.* 32. qui tamen affirmat, in anno sancto posse obtineri toties, quoties opera præscripta præstantur; idque ex declaratione Vrbani VIII.

3. Satisfacere tunc, 1. qui Sabbatho ante primam Dominicam confitetur, vt habet *Laym.*

Bonac. & praxis fidelium. Item qui confitetur, & communicat vltima Dominica, claudente Iubilæum. Cetera tamen opera debere fieri ante, & quidem intra vnam hebdomadam, docet *Card. de Lugo d. 27. nu. 105.* contra *Bonac. q. 1. p. 5. 2.* Qui ordinem inter opera præscripta non seruauit. Si quis intra illud tempus coeperit confessionem quam materialiter imperfectam oporteat differri longiùs, potest tunc absolui à reseruatis, & commutari vota: postea verò extra tempus Iubilæi absolui ab omnibus etiam quæ oblitus est, reseruatis, ac in oblitis etiam dispensari: imò potest postea omnia facere Confessor finita confessione, quæ ante: quia cœpta causa manet potestas delegati, donec finiatur. Ita Sà, *Less. l. 2. cap. 40. dub. 16. Bonac. Laym. Sanch. lib. 4. cap. 54. Dian. t. 2. misc. R. 11.*

4. Qui neglexit lucrari Iubilæum in patria, potest alibi, dum ibi durat, lucrari. *Sanct. Vgol. Dian. p. 3. t. 4. R. 151.* Imò etiam in patria, si tempore publicationis ex inuincibili ignorantia notitiam illius non habuit *Botten. Dian. l. c.*

5. Quando duobus diebus immediatis occurrunt duo Iubilæa, quorum singula confessionem, & communionem requirunt, non opus est bis confiteris, & communicare, dummodò perseueres in gratia: alia tamen opera repetenda sunt. *Tur. p. 2. d. 32. d. 64. v. Dian. p. 4. t. 4. R. 166.*

CAPVT II.

De Ministro Sacramenti Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quis sit Minister?

Resp. Est Sacerdos approbatus ab Episcopo (saltem respectu sæcularium) & habens iurisdictionem. Est certum. Ratio primæ partis sumitur

mitur ex *Ioannis* 1. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis*, *&c.* Ratio secundæ sumitur ex *Trident. sess.* 23. *cap.* 15. *de reform.* vbi decernit nullum posse audire confessiones sæcularium, nisi habeat beneficium parochiale, vel approbationem ab Episcopo. Addidi *respectu sæcularium*: quia circa confessiones regularium, Concilium nihil videtur mutasse: vnde ij cui vis, etiam non approbato, quem Prælatus præfecerit, possunt confiteri; intellige, quantum est ex vi concilij: quia *Gregorius XV.* statuit, vt Monialium Confessarius ab Ordinario approbetur. Ratio tertiæ partis ex *Florentino*, *&* *Trid. l. c.* quia absolutio est actus iudicialis, qui requirit subditos. *Vnde resolues*,

1. Nullo casu, vel dispensatione, hoc Sacramentum validè administratur à non Sacerdote.

Vbi *Trid.*, est receptum, (secus alibi) nullus Sacerdos, etiam Regularis, validè absoluit, nisi sit approbatus, vel Parochus; cui non solùm intra, sed etiam extra diœcesin suam, validè delegatur iurisdictio, potestque eligi in Confessarium, ab omni habente potestatem eligendi, quamdiu tamen retinet Parochiam. Ita *Fill. to.* 1. *c.* 7. *Fagund. Suar. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 146.

DVBIVM II.

Quid sit approbatio, & à quo petenda?

Resp. I. Approbatio non est collatio iurisdictionis, sed tantùm publicum iudicium de aptitudine personæ, ad audiendas confessiones, essentialiter prærequisitum (supposito iure Tridentini) ad iurisdictionem recipiendam. Ita *Sanch. l.* 6. *de mat. d.* 28. *&* *alij*. Vnde resolues.

1. Etsi Doctores, & Licentiati, hoc ipso quòd promouentur, censeantur, secundùm quosdam

appro-

approbari à Papa, vt notat *Sà v. Confessor*: probabilius tamen est, quod ipsi etiam egeant approbatione, licet non deceat, vt ipsi, vel Lectores in Theologia, examinentur.

II. Etiam Parochus, qui reliquit beneficium parochiale, debet approbari, si velit audire confessiones.

III. Non requiri hanc approbationem, ad auditionem venialium, docet *Dian. p. 2. c. 2. misc. R.* 44. ex *Val.* Et ratio esse videtur, quòd approbatio tantùm requiratur in ordine ad iurisdictionem; hanc autem quiuis Sacerdos pro venialibus, (vti, & mortalibus, à quibus ritè quis est absolutus) habeat collatam ab Ecclesia in ipsa ordinatione ideoq; ab ijs absolute possit, vt habet *Bon. d. 5. qu. 7. p. 2. num. 8. Vasq. Suar. C. de Lugo d. 18. s. 3. d. 21. num. 1.* vbi docet, ab Ecclesia in *Trid.* non approbatum reddi incapacem iurisdictionis, tantum in ordine ad mortalia non prius confessa.

IV. Parochi non possunt adsciscere cooperatores, nisi Parochos, vel approbatos, vt habet *Fagund. p. 2. lib. 7. num. 42. Sancius, &c.* ex *declaratione Cardinalium* contra *Ledes. & alios v. Dian. p. 3. t. 4. R. 146. & Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 1.*

V. Qui habet potestatem eligendi Confessarium, non potest eligere nisi approbatum, vel Parochum.

VI. Ad approbationem non necessariò requiritur examen, modo adsit iudicium prudens de sufficientia. *Con. Laym.*

VII. Non sufficit approbatio petita, & negata, vt docetur communiter, contra *Nau. Henriq. & Dian. tom. 1. t. 2. R. 24.* etsi probabiliter cum prædictis docuerit *Con. & Laym.* regulares

Mendi-

Mendicantes, si ab Episcopo repellantur, cum manifestè idonei sint, & à Prælatis suis præsententur, posse nihilominus pro confessionibus sæcularium exponi, vt habetur *Clementina, dudum. §. statuimus*. Istis tamen priuilegijs *Trid. & Vrbanum* VIII. anno 1628. derogasse, notat *C. de Lugo de pæn. d. 21. n. 29. & 51.*

Resp. II. Approbatio petenda est ab Episcopo, & quidem proprio, scilicet Sacerdotis, vt intelligunt *Suar. Con. Reg. Fill. & alij*: vel (vt probabiliter vult *Vasq.*) pœnitentis. Ratio, quia est actus iurisdictionis, vel saltem auctoritatiua declaratio; ergo debet fieri à superiore. Porrò nomine Episcopi, etiam intelliguntur Prælati, habentes iurisdictionem Episcopalem; vt quidem Abbates, & Capitulum Sede vacante, non autem Prouinciales, aut Generales ordinum. *Vnde resolues*,

I. Religiosi etiam exempti debent approbari ab Episcopo loci, in quo debent; quia illius, quoad hunc actum sunt subditi.

II. Episcopus in sua Diœcesi non potest approbare Sacerdotem alienum, nisi subdatur illi saltem ad tempus.

III. Episcopus potest approbare per se, vel Vicarium Generalem, vel alios quoscunq; deputatos; quia non est actus ordinis, sed iurisdictionis.

IV. Approbatio potest fieri; cum restrictione ad certum genus personarum, locum, tempus, &c. *Nauar. Suar. Vasq.* contra *Vegam*.

V. Episcopus peccat, si Sacerdoti præsertim Regulari, idoneo, sine causa sufficienti neget approbationem, *Bon. Vasq. art. 3. d. 3. C. de Lugo d. 21. s. 3. num. 54. Sanch. &c.*

VI. Ap-

VI. Approbatio semel absolutè concessa, non tantum non extinguitur morte concedentis, sed nec reuocari potest, sine iusta causa: ex causa tamen, v.g. mutatione morum, iudicij, &c. potest vt docet *Suar. Fill.* & alij. Quod si fiat absque causa rationabili, *Con. Suar.* & quidem alij censent, reuocationem esse nullam, alij illicitam tantum *Fill. t.7. c.9. q. 12.* In dubio autem, an ex iusta causa reuocatio sit facta; præsumendum esse pro Prælato, docet *C. de Lugo num. 67.*

VII. Ex iusta causa possunt, præsertim à successore Episcopo, ad examen reuocari, non tantum sæculares, sed etiam regulares, Docent tamen quidam. Mendicantes habere priuilegium, vt non possint reuocari ab eodem, à quo antè sunt approbati: sed contrarium docet *Suar. & C. de Lugo d.21. num.61. & 62.*

VIII. An approbatus ab vno Episcopo possit in alia diœcesi, sine noua approbatione recipere iurisdictionem controuertunt DD. ac licèt vtraq; sententia olim videri potuerit probabilis post decretum tamen *Vrbani VIII.* anno 1628. apud *C. Lugo disp.21. sect. 2. n. 29.* negatiua omnino tenenda est. *v. Auersam q. 16. sect.8.*

DVBIVM III.

Quid, & quotuplex Iurisdictio Confessarij, & vnde eam habeat?

Resp. Est auctoritas aliqua in alium vt subditum, in quem in foro interno, accipit potestatem, distinctam à potestate ordinis: hæc enim datur per Sacramentum Ordinis, & omni Sacerdoti, nec tolli potest: illa per externam concessionem Ecclesiæ, nec omnibus Sacerdotibus, potestque ab ijs tolli; ac nisi adsit, inualida est absolutio ex *Trid. sess.14. c.7.* Est autem duplex:

Ordinaria, & Delegata. Ordinaria est, quam habent ij, qui ex vi proprij officij curam animarum habent, vt Papa, Episcopus, Parochus (huc reuocantur Archiepiscopi, erga subditos suorum Episcoporum, tunc tãtum, quando actu visitant) Archipresbyteri, Archidiaconi, Prælati religionum, Vicarius perpetuus Episcopi, vel etiam Parochi. Delegata dicitur, quæ legitimè datur ab habente ordinariam; idq; vel tacitè, vel expressè, vt à Papa pro tota Ecclesia, ab Episcopo pro diœcesi, à Parocho pro Parochia hoc discrimine, quod Papa possit dare inuitis Episcopis, & Parochis, non contra. At licet exterior iurisdictio expiret morte delegantis, non tamen hæc interior, nisi successor reuocet, vt docet *Sanch. Suar. Nauar. Con.* contra *Sylu. & Vasq. vid. Laym. cap.* 10. *num.* 22. Porrò huiusmodi potestatem delegatam absoluendi quemcunque, à quibuscunq; peccatis, in articulo seu periculo mortis, (hæc enim pro eodem sumuntur in iure, vt *vid. Dian. p* 3. *tr.* 4. *R.* 57. 71 & 72.) habet ex iure communi quiuis Sacerdos, etiam excommunicatus & degradatus, si alius desit: quod addo, quia præsente Parocho, vel proprio Sacerdote, id non posse, docet *Vasq. Bonac. Con. Regin. &c. commun.* licet contrarium probabile putet *Dian. par.* 1. *tract.* 5. *R.* 5. & *par.* 4. *tr.* 4. *R.* 167. ex *Angel. Henriq. Comit.* & *Sà*, confirmantque *Tambur. de exped. conf. lib.* 3. *cap.* 7. Ex consuetudine, quiuis toleratus absoluere potest à venialibus, & mortalibus alias confessis. Ex Priuilegio; religiosi Mendicantes quosuis fideles absoluere possunt, iuxta tenorem suorum priuilegiorum. Ex concessione. Ordinarij directa, quicunque Sacerdos approbatus, cui id ille

com-

committit. Denique ex indirecta is, qui audit eum, qui habet potestatem eligendi confessarium, quales sunt. 1. Ex iure, Episcopi omnes, etsi sint tantum titulares; item superiores Episcopis, vt Archiepiscopi, &c. itẽ Prælati his inferiores exempti, vt Abbas exemptus, (non tamen Abbatissa) Generalis, Prouincialis, Prior, (saluis tamen priuilegijs ordinum) *vid. Dian. par. 4. tract. 4. R. 1. & 2.* 2. Ex consuetudine, Cardinales, (qui etiam domesticis de confessore prouidere possunt) item Pastores, imò multis locis, etiam cęteri Sacerdotes seculares, vt docet *Valent. Sà, Suar. d. 27. s. 3.* (Religiosi tamen tenentur eligere tales quales illis permittunt statuta) item Reges & Principes, (quorum tamen priuilegium ad familiam non extenditur) denique domestici Pontificis. 3. Ab homine eam habent, quibus siue Pontifex, siue Episcopus, siue Parochus concessit. *Vnde resolues,*

I. Qui habet potestatem delegatam, non potest eam subdelegare alteri, cum diuersa sit potestas vtendi iurisdictione, & eam delegandi. Excipitur 1. nisi hoc ipsum concessum sit. 2. nisi sit delegatus ad vniuersitatem causarum, vt v. g. si cui committeretur officium Parochi, absentis, vel minorenis: talis enim aliqua exercitia iurisdictionis, alteri, ex præsumpta voluntate Ordinarij, subdelegare posset, non tamen integrum officium, *v. Laym. hic l. 5. t. 6.*

II. Cùm iurisdictio respiciat subditos, exerceri in eos potest, tam à delegato, quam ordinario, quocunq; loco fuerit, vt docet *Sanch. Henriq. Suar. in 3. p. tom. 4. d. 28. sess. 1. & 7.* & alij.

III. Probabile est quod absolutus in articulo mortis, non teneatur, se postea sistere superiori

vel alteri pro reseruatis, (nisi hæc habeant annexam censuram) vt docet *Nauar. Suar. Mercer. Fill. t. 7. cap. 10. q. 6. n. 288. Bonac. d. 5. q. 7. p. 1. nu. 13.* quia directè absolutus fuit, contra *Hurt. v. Dian. p. 4. t. 4. R. 199.*

IV. Improbitas aut inscitia proprij Sacerdotis, non dat iurisdictionem alteri, ideoque tali casu expectandum est, aut ad superiorem recurrendum. Si tamen ignorantia esset tanta, vt confessio illi facta foret inualida, aut illicita, neq; esset alius priuilegiatus, aut habens iurisdictionem; licere alteri confiteri, docet *Nau. Vasq. in 3. p. t. 4. q. 93. art. 2. dub. 3. Hurt. d. 10. dif. 15. v. Dian. p. 4. tr. 4. R. 201.* & *p. 8. t. 1. R. 86.* ex *Cap.* Placuit, *de pænit. distin. 6.* Idem licere, quando quis proprio non potest confiteri sine graui periculo, docet *Tol. Sylu. & Medin.* qui idem concedit, quando proprius non vult, aut non potest audire, vel iniustè negat facultatem confitendi alteri, v. g. Parochus concubinæ. *Dian. p. 3. t. 4. R. 79.* ex *Hen. & alijs 4.* Verum istæ communiter refutantur ab alijs.

V. Etsi grauiter peccare possit proprius, si neget suis facultatem adeundi alterum, modo præsumere possit eos iustè petere: si tamen iniustè neget probabilius videtur, eos inualidè ab alieno absolui, vt docet *Sotus, Suar. Laym.* etsi non improbabiliter, *Sylu. Hen. Mai. Palud. Richard. Tol. & Dian. p. 3. t. 4. Resol. 79.* putent, quod validè, præsertim si sine periculo salutis, famæ, vel simili non liceat suo proprio.

VI. Cum iurisdictio acquiratur ratione domicilij, vel quasi domicilij, vel etiam actualis habitationis; hinc ij, qui duobus locis habent domicilium, vel quasi, possunt vtrobiq; absolui

vt

vt scholares, milites, mercatores: item vagi & peregrini possunt absolui à Parocho loci in quo versantur. *v. Lay. hic. Vasq. &c.*

VII. Valide absoluit is, qui audit confessiones, præsente vel sciente, & non contradicente Ordinario, v.g. Episcopo, vel Parocho, cui constat eum aliunde non habere iurisdictionem: quia tunc præsumitur tacitè eam dare: sufficit enim, vt rectè docet *Fill Fagund. prac. 2. l. 7. c. 2.* facultas interpretatiua, & præsumpta; modo præsumptio fundetur in signis, quæ indicent consensum præsentem, vt fit in casu posito, (vti etiam v.g. si Parochus, qui iam absens est, alias significauerit id sibi gratum esse) nam existimatio de futuro consensu, vel ratihabitione, quod scilicet quando resciuerit, futurus sit contentus non sufficit; quia consensus futurus non dat iurisdictionem pro tempore præsente, quo datur absolutio *v. Dia. p. 3. tr. 4. Resol. 68. Sanch. de mat. l. 3. d. 35. Bec. Con.* qui addit, peccare, si de consensu dubitans incipiat audire.

VIII. Peccat, qui absoluit cum iurisdictione dubia, nisi necessitas vrgeat: qualis est v. g. quia pœnitens diu non est confessus, vel debet communicare, nec alius adest: tunc enim licitè absoluit cum conditione hac, si possum, & cum onere (etsi *Sal. in 2. t. 8. d. 1.* hoc onus non agnoscat) alias iterum confitendi habenti iurisdictionem certam. Expedit autem tunc veniale aliquod addijcere, à quo directè, à cæteris indirectè saltem absoluatur. Ita *Regin. Suar. Con. d. 8. dub. 6. nu. 43.* Quod si tamen ex probabili ratione dubium resoluat, (nimirùm habere se iurisdictionem) etsi cum formidine oppositi, absolutè absoluit licitè, vt docet *Suar. & Prap.*

Card. de Lugo d. 19. n. 49. tum quia tunc practicè & moraliter est certus; tum quia Papa eo casu dat facultatem, vti & in sequentibus casibus. 1. Quando communi errore, v. g. ob titulum coloratum putatur aliquis esse Pastor, seu habere iurisdictionem, qui non est ob censuram, vel alium defectum. *Bonac. c. 5. q. 5. ſ. 2. par. 3. num. 11. Dian. par. 3. t. 4. R. 22.* Quod etiam, si desit titulus coloratus, probabilis esse docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 122.* ex *Pontio Molf. & Sanct.* Item *p. 2. t. 2. mis. R. 43.* si quis bona fide tali confiteatur: verum id cõmuniter ab alijs negatur. 2. Cum quis ex consuetudine, præscriptione, aut bona fide, absoluit, aut nescit potestatem suam reuocatam, vt habet *Sylu. Nau. Henriq. Mald. in 2. p. q. 19. a. 5. Sanch. 1. mor. l. 1. c. 9. num. 35. Sal. Vasq. v. Dian. p. 1. t. 13. R. 1.* 3. Quando secundum probabilem sententiam iudicatur quis habere iurisdictionem, & Sacerdos sequitur fauorabilem. *Bon. l. c.* Quia quando communis est error, Ecclesia dat iurisdictionem, propter publicam vtilitatem. v. *Suar. Dian. ll. cc. C. de Lugo d. 19. n. 28.*

IX. Nemo tenetur vnquam Parocho confiteri, ne quidem in Paschate. *Lugo d. 19. ſ. 2. nu. 28. &c.* cum *Dian. p. 8. t. 1. R. 88.* Quare Parochi frustra nolunt, vt Parochiani confiteantur Mendicantibus, etiam in Paschate cum habeant priuilegium pro omnibus Christi fidelibus. *Suar. Con. Henr. Reg. Zerola. c. 15. q. 3. & communiter* apud *Bon. d. 4. q. 1. ſ. 2. par. vlt.* adeo vt qui docent confesso Regularibus, etiam in Paschate, teneri iterum eadẽ confiteri suo Parocho, fiant suspecti de hæresi. *Dian. p. 4. t. 8. R. 102. & alij.* Vt tamen huius priuilegij, non possunt absolue-

re

re eos religiosos, aut religiosas, qui non habent facultatem extra suum ordinem confitendi, vt ex communi notat *Rodriq. & Comp. priuil. Societatis. V. absolutio* §. I. & ex his *Laym. hic.* Quia priuilegio generali non censetur derogari consuetudini, vel statuto particulari, nisi id exprimatur. Vsus tamen fert, vt regulares peregrinantes, ex præsumpta voluntate superiorem, si Ordinis socium non habeant, à quouis alio, etiam sæculari, absoluantur, exceptis reseruatis: in quæ si Religiosi Societatis extra domicilium incidant, videant ordinationes Præp. Generalium *c. 6. num. 6.* & *Laym. hic.*

X. Quod si Superiores Regularium Monialibus sibi subiectis (idem est de Monialibus subiectis Episcopo) non concedant aliquoties in anno alium Confessarium, potest & tenetur illis eum dare Episcopus, quod si nec is faciat, ipsæ eligere possunt. *Quintan. t. 3. s. 26.* ex *Declarat. Cardinalium* apud *Barb.*

DVBIVM IV.

Quid sit reseruatio Casuum, & quis habeat potestatem reseruandi, & absoluendi ab ijs?

Resp. I. Reseruatio hæc est negatio iurisdictionis circa aliquod peccatum. Ac certum est in Ecclesia potestatem esse, quædam peccata reseruandi, a quibus inferiores Confessarij non possint absoluere, vt sic subditi melius dirigantur, & absterreantur à peccatis, quorum difficilem remissionem vident, qnanquam nisi graues causæ sint, non debeat quiuis, neq; qui potest quiduis facilè reseruare, neque difficulter veniam dare absoluendi à reseruatis, ne alioqui cedat in destructionem, quod debebat in ædificationem. Porrò etsi quiuis ordinarius pote-

ſtatem habet reſeruandi, in Parochis tamen conſuetudo eam abrogauit. *vid. Suar. d. 30. ſ. 4. Card. de Lugo d. 15. ſ. 6. §. 3.* Vnde reſolues.

I. Cum non ſit obligatio confitendi venialia ea fruſtra reſeruantur, (etſi fortaſsè poſſint, ſaltem à Papa) ideoque ſola mortalia, eaque non niſi externa, grauiora, opere conſummata prudenter reſeruantur. Vnde *Clemens* VIII. ſtatuit vt Prælati religionum, ſi quidē velint vndecim tantum caſus reſeruare poſſint, nec plures ſine conſenſu Capituli generalis pro tota religione vel Capituli prouinciali pro prouincia. Quod tamen de culpa tantum, & non cenſuris intelligendum eſt: poteſt enim Prælatus aliquid præcipere, ſub excommunicatione ſibi reſeruata. Caſus autem *Clementis* ſunt ſequentes.

II. Apoſtaſia à religione, etiam retento habitu. 2. Nocturna ac furtiua è monaſterio egreſſio. 3. Veneficia, incantationes, & ſortilegia. 4. Proprietas contra votum paupertatis, quæ ſit peccatum mortale. 5. Furtum mortale de rebus monaſterij. 6. Lapſus carnis voluntarius, opere conſummatus. 7. Iuramentum falſum in iudicio legitimo. 8. Procuratio, conſilium, vel auxilium, ad abortum fœtûs animati, etiam effectu non ſecuto. 9. Occiſio vel vulneratio, ſeu grauis percuſſio cuiuſcunque perſonæ. 10. Falſificatio manus, vel ſigilli officialium monaſterij. 11. Malitioſum impedimentum, retardatio, aut apertio literarum à ſuperioribus ad inferiores, vel contra.

III. Is, qui confitetur reſeruatum, mittendus eſt ad ſuperiorē (ſuadebit tamen charitas, imò aliquādo coget, vt ipſe Confeſſarius tacita perſona & caſu, à ſuperiore veniam petat abſoluendi.)

uendi.) Quod si superior adiri non possit, & sit causa vrgens, v.g. timor infamiæ, vel scandali, ex omissione confessionis vel cõmunionis tunc potest inferior absoluere à reseruatis, cum onere, vt pœnitens se postea superiori sistat. Quod etiam verum est, quamuis casus censuram reseruatam annexam habeat. Porrò eo casu peccata non reseruata tantum confiteri, sufficere putant probabiliter *Sotus, Corduba, & Gab. Ant. Palaus, Dian. to.2. tr.4. R.* 104. & *Card. de Lugo d.* 4. *de Euch. nu* 86. non improbat *D.Th.* tamen *Suar. & alij commun.* docent omnia esse confitenda: quod totius est.

IV. Si superior iniustè neget facultatem absoluendi à reseruato, posse ab alio Confessario etiam directè absolui, affirmat *Henriq. & Dian. p.2. t.4. R.29.* esse probabile. Sed rectiùs negat *Laym. l.3. tr.6. c.13. C. de Lugo d.20. nu.188.*

V. Peccant superiores 1. si sine iusta causâ difficiles se præbeant in concedendis licentijs pro absolutione reseruatorum. *Quintan. t. 3. sing.* 13. ex *Fagund. Con. & alij* 10. Et si ex negatione timeatur graue subditi detrimentum, peccant contra charitatem, & iustitiam. *Lugo, Dian. p.6. t.6. R.56.*

VI. Si Superior Confessario Regularium ad hoc deputato neget facultatem absoluendi, Confessarius autem iudicet debere concedi, potest is pro ista vice absoluere. *Auersa q.17. sec. 5. C. Lugo d.* 20. *f.* 4. referens sic declarasse *Clementem VIII.* haberique in quarto tomo Bullarij, Bullâ 16. *Vrbani VIII. & Quintan. t.3. sect.* 11. dicens non esse dubium ea de re: additque ex *alijs* 7. probabile esse, idem posse, si viro Religioso, pio, docto, & prudenti (licèt non ex desi-

gnatis de facto) neget *Dian. p. 3. t. 2. R. 126. p. 6. t. 6. R. 56.* & *p. 9. t. 3. R. 15.* ex *Pelizario* (qui vult idem esse, si pœnitentis ipse petat) *& alijs*. Imò *Quint. l. c.* censet probabile, quod idem fieri possit, si Superior adiri nequeat, & vrgeat tempus celebrationis, vel communionis, v. g. quia sine nota non potest abstinere, cum alij omnes communicent. *Ibid.* ex *Trul. & alijs* 6. Denique *Dian. p. 3. t. 2. R. 26.* notat ex *Suar. de Relig. to. 4. l. 2. c. 19.* Regulares semel sine licentia suorum Superiorum posse absolui à reseruatis.

VII. Nihilominus certum est, posse aliquando Superiorē iustis de causis negare facultatem, & cogere subditum, vt ad se veniat: *C. Lugo l. c.* Nam si ex casu reseruato graue scandalum, vel damnum communitatis timeatur, potest Superior negare absolutionem, donec pœnitens per se, vel Confessarium Superiori det sufficientem notitiam ad illud euitandum; aliàs non est satis tutus, nec dispositus ad absolutionem. Quare si Confessarius eo casu vrgeat absolutionem, debet is attendere, vt pœnitens obligationi suæ satisfaciat in adhibendo remedio communi malo, vel damno si sit eius periculum: quia nisi hoc faciat, non potest absolui; non ex defectu iurisdictionis, sed quia non est dispositus. Ad hoc tamen requiritur; vt & obligatio pœnitentis certa sit, & alia remedia adhiberi non possint: *Suar. to. 4. de rel. l. 8. c. 5. n. 10.*

VIII. Peregrinus quoad reseruationem, iudicandus est iuxta diœcesin, in qua versatur: in qua quæ reseruata sint, discant Pastores ex Agendis, aut consuetudine.

IX. Superior auditis solis reseruatis; potest ab ijs absoluere, & reliqua inferiori committere,

tere, ex causa vrgente: qualis tamen nõ est multitudo negotiorum, vt docet *Suar. Fernand. & Fill.* sed alia grauior; tum quia etiam occupatissimus potest dare facultatem adeundi alterum, cum onere postea comparandi: tum quia integritas confessionis est de iure diuino.

X. Qui à superiore absolutus est à reseruatis, potest ab ijsdem postea absolui à quouis; quia non sunt amplius materia necessaria Confessionis.

XI. Qui bona fide confitetur, nesciens suum casum esse reseruatum, vel Sacerdotem carere potestate circa illum, valde quidem absoluitur cum onere tamen comparendi. *Prep.* Similiter si Confessarius probabiliter credit non esse reseruatum (esto reuera sit), valet absolutio. *Less. Dian. p. 9. t. 9. R. 29.*

XII. Qui confitens habenti potestatem ordinariam, delegatamve in reseruata, oblitus est inculpabiliter reseruatum, potest illum postea confiteri etiam inferiori, & absolui. Quod etiam valet, (saltem si prior habuerit potestatem ordinariam) etiamsi prior absolutio ob indispositionem, vel alium defectum pœnitentis inualida fuisset. Ratio, quia is intendit absoluere quantum potuit; ergo saltem sustulit reseruationem, quod fieri potuit absque Sacramento. *v. Prep. in 3. p. q. 9. d. 4. num. 24. Marat. to. 3. d. 30. s. 3. Dian. p. 4. t. 4. R. 124.*

Resp. II. A reseruatis absoluere potest. 1. Ipse reseruans. 2. Eius in spirituali iurisdictione superior. 3. Cui ipse delegauit. 4. Sacerdos inferior, quando superior adiri non potest, v. g. à reseruatis Papæ, absoluere potest Episcopus eos, qui Romam ire non possunt.

Resp. III. Extra periculum mortis, (de quo *v. dicta dubio superiore*) nullus inferior per se, & directe, absoluere potest, nisi ex iure, vel priuilegio concedatur.

Dicitur I. *Per se*: quia de indirecta, & per accidens, colligitur ex dictis.

Dicitur II. *Nisi, &c.* quia à casibus Papalibus absoluere potest Episcopus per se, vel Vicarium, quando sunt occulti, vt docet *Nauar. c. 27.* Vnde resolues.

Mendicantes ex vi iuris communis non possunt absoluere à reseruatis Episcopo; quia vt sic non habent potestatem maiorem Parochis: & priuilegium, quod circa hoc habuerunt, sublatum est decreto Vrbani VIII. Anno 1628. Excipit tamen *Auersa* cum *Dian. par. 8. tr. 7. R. 71.* eos casus, qui Episcopis à iure tantum reseruantur. Imò *Quintan. to. 1. tr. 3. s. 14.* affirmat, Regulares adhuc posse absoluere sicut ante decretum, eo quod hoc in Prouincijs non sit promulgatum, quod *Dian. par. 9. tr. 6. R. 51.* non audet probare, nisi ad Episcopum non pateat recursus; tunc enim ab ipsi reseruatis posse absoluere, sicut posent à Papæ reseruatis *Gran. Dian. p. 5. tr. 14. R. 58.* v. etiam *Prapos. q. 19. d. 1.*

Resp. IV. Si Confessarius dubitet, an pœnitens lapsus sit in mortale reseruatum, si quidem dubium sit positiuum, potest (sequendo opinionem probabilem, & iudicando probabiliter non esse reseruatum) absoluere. Si vero dubium sit negatiuum, posse absoluere negant aliqui, vt *Arm. Cord. &c.* Probabilius affirmant *Suar. Fill. Henriq. Hurt. Bon. C. de Lugo d. 20. s. 2.*

DVBIVM V.

Quod sit officium, & obligatio Confessarij.

Resp. I. Munus Confessarij est, absoluere dispositum, & non alium: item curare rectitudinem istius iudicij, præsertim quando cœptum est; & reos iuuare ac monere, cum prudentia tamen. Ratio primi, ne sit iniurius pœnitenti. Ratio secundi, ne fiat sacrilegus. Ratio tertij est eadem; & quia debet curare, vt absolutio sit efficax. *Vnde resolues.*

I. Etsi interdum vtiliter differatur absolutio etiam eius, qui potest licite absolui: id tamen raro, nec ferè nisi de pœnitentis consensu faciendum, quia potest vergere in graue eius periculum, vel damnum. *v. Dian. p. 1. t. 4. R. 35.*

II. Absoluendus est, qui adhæret sententiæ probabili; quia est dispositus.

III. Moraliter ei constare debet de bona dispositione pænitentis: alias absoluendo peccabit mortaliter.

IV. Non licet absoluere. 1. Qui nullam præbet materiam: qualis tamen non est, qui post absolutionem mox cõfitetur, cuius erat oblitus. 2. Qui cum possit, non est paratus restituere, & proximas peccandi occasiones fugere. *v. Nau. cap. 15. Suar. d. 32. s. 2.* 3. Ignorantem ea, quæ omnes scire tenentur, v. g. decem præcepta, & quæ ad fructuosam confessionem, & communionem spectant: vnde talis communiter prius est instruendus; vel alio mittendus ad instructionem. *v. supra l. 2. t. 1. c. 1.*

V. Rudiores ordinariè iuuandi sunt, nisi sint incapaces instructionis; vel ob pœnitentium multitudinem fieri non possit, nec videatur expedire, vt dimittantur, vel sint peregrini, qui

mox

mox cõmunicare, & abire debeant: tunc enim si alioqui bona fide agunt, & temporis angustiæ vel pœnitentium multitudo, longum examen, vel instructionem non permittat, sufficere aliquando integritatem formalem, docet *Laym. c. 13. n. 10.* qua scilicet, auditis aliquibus peccatis, absoluatur, cum onere redeundi ad confessionem pleniorem.

VI. Si Confessarius notet pœnitentem ignorare aliqua necessaria ad hoc sacramentum, tenetur eum instruere, & admonere officij, quantum fieri potest, v. g. si nesciat illa, quæ necessitate medij sunt ad salutem necessaria, debet ea docere; item obligatos ad ponendum odium, ad restitutionem honoris, famæ, aut bonorum, aut ad occasionem peccatorum tollendam, aut amouenda, vel reparanda scandala, aliave damna, quæ intulit; aut ad corripiendos delinquentes, iuuandos indigentes, ad denuncianda delicta, vel delinquentes in præiudicium communitatis vel innocentium, & denique si quam censuram incurrerit, &c. tenetur ea de re monere, & hortari ad satisfactionem, quam si recusent, negare absolutionem: quia alioqui se ipsorum criminum participem, & sacrilegij reum faciet. *Auers. q. 16. s. 12.*

VII. Tenetur monere eum, qui ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, est in malo statu; quia alias nec ipsi, nec Sacramento consulet, cum pœnitens sit indispositus. Si verò ignorantia sit inuincibilis, v. g. si bona fide teneat rem alienam, aut sit in matrimonio irrito, tenetur quidẽ monere, & instruere, quando speratur fructus, nec timentur incommoda grauiora: quæ si prudenter metuantur aut fructus non spere-

speretur, non tenetur, imò non potest; (excipit *Card. de Lugo de pœn. d. 22. n. 34.* nisi silentium officiat bono communi) quia debet bonum pęnitentis procurare, ac consequenter licite etiam suadet, vt secundum suam ignorantiam operetur, v. g. Caiæ, vt reddat debitum Titio, quem inuincibiliter credit suum esse maritum, cum non sit. *v. Sanch. l. 2. de matr. d. 38.* Nec obstare, etiamsi sit in præiudicium tertij particularis, ait *C. Lugo*, & *Tambur. de exped. conf. l. c. c. 4.* Hinc si Confessor præuideat pęnitentem non restituturum, si ipsi detegatur nullitatio tituli, quem pro se esse putet, non esse illi talem nullitatem à Confessario non interrogato detegendam. Quod si tamen pęnitens ipse dubitet, ac roget: tenetur dicere veritatem, (quia tacere, esset errorem approbare) prudenter tamen non plus dicendo, quam rogatur, v. g. si roget Titius, an post votum simplex castitatis matrimonium contractum valeat, possitq; ac teneatur reddere debitum respondeas, quod sic, tacendo obligationem non petendi debiti. *v. Lay.* hic, & *C. de Lugo l. c.*

VIII. Quando Confessarij Principum, Prælatorum, aliorumq; Magnatum, sciunt ipsos non satisfacere officio, v. g. circa collationem Beneficiorum, electionem ministrorum, subditorum gubernationem, circa eleemosynas ex bonis Ecclesiasticis faciendas, &c. regulariter tenetur Confessarius monere pœnitentem de sua obligatione: alias si absoluit, suis humeris peccata illa imponit, & cœcus cœcum ducens, ambo in foueam inferni cadunt. Ratio, quià in talibus rarò est ignorantia inuincibilis: rarò item contingit, vt illa secum non adferant scandalum in subditis, æstimantibus illa licere, vel certè non

affe-

afferant damnum commune. Si tamen videat ignorantiam esse inuincibilem, neq; ex illa sequi scandalum, aut damnum commune; contra vero admonitionem fore in maius malum pœnitentis, aut allaturam scandala vel incommoda potest, secundum paulò ante dicta, dissimulare, nisi interrogetur. Ita C. *Lugo d. 22. n. 37.*

IX. Si etiam pœnitens teneretur (licet sub peccato mortali) ad aliquid adeò difficile, vt non crederetur tunc æquo animo accepturus, & alia vice melius suscepturus, posset prudens cõfessor tunc illum relinquere in bona fide excusante à peccato, & monitionem differre in tempus opportunius, ne territus à confessione abstineat, grauiusq; detrimentum incurrat. *Tamb. n. 14. C. Lugo d. 22. s. 2. nu. 27.*

X. Minus rectè dispositus excitandus est ad dolorem, & propositum emendationis, proposita peccati fæditate, bonitate Dei, & periculo damnationis, &c. Item remedia opportuna præscribenda contra peccata futura.

Resp. II. Vt Confessarius licitè hoc Sacramentum administret, debet esse in gratia alioqui peccabit mortaliter; item debet esse talis, vt per hoc non oponatur proximo periculo peccandi mortaliter. Pars prior constat ex dictis *de Sacr. in genere.* An verò audiens plures vna quasi vicè morali, tot numero peccata committat, alij negant, vt *Rodriq.* alij affirmant, vt *Bon.* hic Pars posterior patet. Vnde resoluitur hic Casus.

Confessor conscius sibi peccati mortalis, tenetur antequam audiat, vel saltem absoluat pœnitentem, ipse confiteri, vel conteri de suo peccato. Si tamen vocatus improuiso ad moribundum,

bundum recolligere se tam subitò non possit ad contritionem eliciendam (vel bona fide putet se elicuisse) non peccat absoluendo. *Prap. Lugo, Tamb. l.3. cap. 2. §. 3.*

Resp. III. Si male absoluit, committendo defectum essentialem, v.g. si non protulit formam, vel absoluit à reseruatis, vel non subditum, tenetur inducere ad repetendam confessionem, si sine scandalo, infamia, fractione sigilli, & nocumento suo possit: si minus, non tenetur: Si non absoluit à censura; potest ab eadem (si, vel quando habuerit potestatem) absoluere absentem. *Bon. de cens. in communi, d.1. q.3. p.6.* ex *Suar. Fill. tr.11. cap.10. q. 7. Regin. Nau. Rodriq.*

Si non interrogauit sufficienter numerum, speciem, vel alias circumstantias, regulariter ad nihil tenentur, nisi ad pęnitentiam agendam monere enim extra confessionem non debet, cum iudicium sit finitum. Si tamen redeat ad confessionem idem pœnitens, debet moneri de defectu commisso; quia alioqui hæc confessio non erit integra, cum quædam non sit debitè confessus.

Dixi, *si non interrogauit*: quia si positiuè dixit, non teneri confiteri numerum, species, &c. debet monere si sine graui scandalo & detrimento potest; quia est causa, quod alter præceptum graue (scilicet confitendi illa peccata) violet. *C. de Lugo d. 22. f. 3.*

Si neglexit monere de restitutione, moneat, siquidem commodè potest, (vel in confessione, vel extra, obtenta, prius ab ipso venia; eà verò negatà ad nihil vltra teneri docet *Tamb. l. 3. c. 8.* ex *Sanch.* contra *Suar.*) quia tenetur ex charitate; si non commodè potest, Deo commendet.

Laym.

Laym. l. 5. t. 6. cap. 9. Henriq. Suar. Sylu. Mercer. *in 3. p. q. 9. art. 1. Dian. p. 4. R. 198. & p. 3. t. 4. R. 109.* Quod si tamen (ex graui seu mortali culpa contra ius alterius) dixisset, eum non teneri ad restitutionem, vel aliter, (v. g. opinionem falsam persuadendo) esset causa efficax, cur non restituat, vel aliunde detrimentum accipiat ipse, vel alius: tenetur ipsemet restituere, nisi moneat tempestiuè, priusquam pœnitens fiat impotens quia actione sua fuit iniusta causa damni. Si verò sine graui culpa id fecit, tenetur nihilominus monere pœnitentem, si commodè potest; alioqui ipse obligabitur, sicut casu priore. Si non commodè potest, excusabitur. *v. Suar. Con. d. 8. dub. 17. Bonac. Dian. tom. 1. tr. misc. R. 1. C. de Lugo d. 22. sect. 3. n. 61.* & supra *lib. 3. tr. 5. cap. 2. dub. 1. art. 2. casu 12.*

Quaeres. Quæ, & quanta sit obligatio Confessarij audiendi pœnitentes?

Resp. I. Quiuis Sacerdos (etiam simplex quando non est alius paratus) tenetur in extrema necessitate, v. g. in periculo mortis audire absoluere volentem confiteri. Ratio est lex charitatis.

Resp. II. Parochus, & quiuis Sacerdos curatus tenetur audire confessiones sui subditi non tantum in casu necessitatis, aut præcepto confessionis vrgente, sed etiam (saltem per se, vel alium) quoties pœnitens id rationabiliter petit; v. g. si sit in graui aliqua difficultate spirituali, vel velit promereri Iubilæum, &c. Quia tenetur eius bonum spirituale promouere. *Suar. Vasq. Lugo, &c.* Si tamen nisi frequenter, vel intempestiuè peteret excusaretur. *Auers. qu. 16. s. 11.* Quod si etiam semel tantum, vel bis negaret aut differ-

differret, non peccaturum grauiter, ob leuitatem materiæ, docet *Suar.* contra *Con.* admittitq; *Auerſa l. c.* ſi non petat ex vrgenti occaſione, v. g. ſolemnis feſti, &c.

Reſp. III. Quotieſcunque pœnitens ex mera deuotione vult confiteri Parochum teneri illum audire contra *Sylu. Reg. &c.* docet *Azor. Suar. Con. Bon. Molſ. Lugo, &c.* Sed rectè limitat *Auerſa l. c.* ſi non adſint alij Confeſſarij delegati, & Parochus non legitimè impediatur.

Reſp. IV. Reliqui Sacerdotes, per ſe loquendo non tenentur audire confeſſiones, ſi tamen audire cœperint; tenentur abſoluere, niſi quid obſtet, neq; poſſent remittere ad alium. Quia pœnitens eo ipſo habet ius ad abſolutionem, nec poteſt fructu, & gratia ſacramenti priuari. *Auerſa l. c.*

DVBIVM VI.

Quæ ſcientia, & prudentia requiratur in Confeſſario?

Reſp.I. Vt Sacerdos ritè abſoluat, debet quantum moraliter fieri poteſt, omnia peccata pœnitentis intelligere: quia alioqui is fruſtrà teneretur recenſere. *Vnde reſolues.*

I. Peccat, qui abſoluit eum, cuius peccata per negligentiam non ſatis intellexit; quia fert ſententiam incognita cauſa. Validam nihilominus eſſe abſolutionem, ſiue propter ſomnum, &c. vt dictum ſupra *cap. 1. dub. 3. art. 4.* ſiue propter cantum, vel linguam impeditam pęnitentis, (ſine huius tamen culpa) aliqua non intellexerit, docet *Dian. 3. p. t. 4. R. 109. & p. 4. t. 4. R. 158.* Item *Laym. l. 5. tr. 6. cap. 9.* ex *Henriq. Suar. Sylu. Mercer. in 3. p.* eo quod eſſentia, & effectus Sacramenti conſiſtere poſſit, abſq; integra, & ſpecifica

ea peccatorum explicatione, si sine culpa pœnitentis omittantur. v. Dian. ll. cc.

II. Si tamen pœnitens post confessionem intelligat, vnum vel plura mortalia non fuisse intellecta, debet ea repetere in sequenti confessione, siue apud eundem, siue alium Confessarium. Laym. Dian. ll. cc.

III. Confessarius absoluens ex ignorantia, quem absoluere non poterat, dupliciter peccet nimirum ignorantia eorum, quæ ad officium suum spectant; & indebitè absoluendo. Tanner. in 1. 2. d. 4. q. 9. dub. 1. num. 12. Card. de Lugo d. 16. f. 4. num. 185.

Resp. II. Vt Confessarius valide absoluat, requiritur, & sufficit, cognoscere, peccata, saltem sub confusa ratione peccati. Vt verò licitè, requiritur ea scientia, vt possit ferre prudens iudicium, in hoc foro. Ideoque scire debet. 1. Quæ sint mortalia, quæ venialia, saltem ex genere suo. 2. Species, & circumstantias necessario explicandas. 3 Spectantia ad restitutionem honorum, & famæ. 4. Casus reseruatos, & excommunicationes saltem communiores. 5. Censuras, & irregularitates communiores, pro Sacerdotibus. 6. Requisita à pœnitente ad bonam dispositionem. 7. Remedia peccatis opportuna. Circa quæ omnia notantur hæc tria.

Primò, sufficere, si ea sciat mediocriter ita vt saltem norit prudenter de omnibus dubitare, & doctiores se, vel libros consulere.

Secundò, maiorem minoremve requiri, ac sufficere scientiam pro diuersitate locorum, & pœnitentium. Bon. d. 5. q. 7. p. 4. §. 2.

Tertiò, grauiter peccare tum eum, qui sine sufficienti scientia huic muneri se ingerit; tum

sum,

eum, qui talem sine necessitate constituit, aut cum possit corrigere, tolerat. *Laym. l. 5. cap. 13. Bon. l. c. Card. de Lugo*. Vnde resolues.

I. Si pœnitens aduertat, Sacerdotem non percipere peccati grauitatem, tenetur illum monere se peccasse mortaliter.

II. Qui sciens prudens confitetur ei, quem scit suam conscientiam diudicare non posse, tenetur confessionem repetere apud peritiorem; quia grauiter peccauit sic confitendo.

Resp. III. Prudentia requiritur, tum in instructione, monitione, curatione pœnitentis; tum in interrogatione. Et quidem si prudenter iudicet integre esse confessum, v.g. quia benè instructus potest, & solet adhibere diligentiam debitam non tenetur quicquam interrogare; alias tenetur, vt habet communis. (*Dian.* tamen *p. 2. t. 15. R. 7.* ex *Nauar. & Valero*, negat esse mortale non examinare aliquam circumstantiam ex obliuione *v.* etiam *Card. de Lugo d. 22.*) quia tanquam Iudex debet curare integritatem iudicij, & tamquam medicus, vt morbi, & vulnera perfectè detegantur: cauendo interim, 1. vulnere. Ne examen sit curiosum de nõ necessarijs, vnde Cõfessarij existimatio, sacramenti dignitas, & pœnitentis profectus minuatur. 2. Ne sit indiscretũ vt v.g. de ijs, quæ moraliter certum est à tali non solere cõmitti; vel ex quibus discat peccare pœnitens, vel de inuerecundis inuerecundè, vel de numero nimis anxiè, si ex dictis probabiliter æstimari possit. 3. Ne sit intempestiuũ: & sinatur prius se explicare quantum potest, ne importunitate terreatur. Quod verò quidam monet, expedire, vt pœnitens inter confitendum non interrumpatur, id *C. de Lugo d. 22, nu, 15.* vniuersim

sim non probat, præsertim, si confessio non sit breuis, quia facile aliqua excidunt memoria. *Vnde resolues,*

I. Si Sacerdos aduertat pœnitentem, etiam post sufficientem diligentiam, peccatum aliquod, aut circumstantiam necessariam, omittere, probabilius ac verius est, per se loquendo, tenere interrogare, etsi negat *Sà*, *V. Confessor*, *& Medin.* docens, si diligenter examinata conscientia, vnius sit oblitus, non teneri Confessarium illud reuocare in memoriam, nisi cedat in damnum proximi; quod *Vasq. q. 93. dub. 7. num. 3.* videtur dicere esse probabile; verum alij reijciunt, *v. C. de Lugo d. 22.*

II. Etsi Confessarius, cui euidenter constat peccatum pœnitentis, quod tamen ipse negat, non debeat illum absoluere, quando verò ex aliorum relatione, vel suspicione, id habet, standum sit pœnitentis confessioni, cui in hoc foro, tam pro, quam contra se fides habetur (*Suar. tom. 4. d. 32. s. 3. Fagund. p. 2. lib 6. cap. 4. num. 38,* citati à *Dian. p. 3. t. 4. R. 105.*) in vtroque tamen casu prudentis Confessarij est. 1. Cautè & à longè, tum proprius interrogare. 2. Si nihilominus neget, prudenter iudicare, an non potuerit obliuisci, vel confessus esse alteri, vel putare non esse peccatum, vel simili de causa excusari; ita vt debeat absolui. *Dian. l. c.* ex *Syl. Nau. Tol. &c.* 3. Si peccatum illud norit ex confessione complicis, non vti illa scientia, nisi in genere, quærēdo an non aliud conscientiam grauet, & excitando ad maiorem contritionem, ob periculum indirectæ reuelationis; aut etsi complex dederit veniam, ob periculum scandali. *v. Laym. cap. 14.*

III. Interrogationes, in materia castitatis, debent

debent esse paucæ,& cautæ, ne vel occasionem det inuestigandi, aut traducendi confessionem, aut ignorantem doceat, aut offendat, aut se vel illum periculo exponat. Ac si hæc timeat, potius pati debet aliquid deesse integritati materiali. Et quidem si in hac materia negantur cogitationes non opus est progredi ad opera: rudiores tamen cogitatione negat, verba, & opera rogati fatentur; quod illas non æquè agnoscant, aut aduertant. *v. Laym. hic c. 13. Con. d. 7. dub. 7. Fagund. Præp. lib. 4. t. 4. c. 2. Dian. p. 3. t. 4. R. 99.*

CAPVT III.

De Adiunctis Pœnitentiæ.

DVBIVM I.

Quid sit sigillum confessionis, & qui ad illum teneantur?

Resp. I. Sigillum hoc est obligatio iuris diuini strictissima in omni casu etiam quo integri regni salus periclitaretur, ad tacendum, etiam post mortem pęnitentis dicta in confessione (id est, in ordine ad absolutionem sacramentalem) omnia, quorum reuelatio Sacramentum redderet onerosum, vel odiosum. *Vnde resolues.*

I. Violatio huius sigilli duplicem habet malitiam, Sacrilegij contra reuerentiam Sacramento debitam,& Iniustitiæ, ex pacto virtuali inter pęnitentem & Confessarium de secreto isto seruando omni casu. *Dian. p. 5. tr. 11. R. 2.* ex *Fagund. Kellison. &c.* Neq; hic datur paruitas materiæ. *Dian. p. 5. t. 5. R. 8.* ex *Malder. Baldel. &c.*

II. Non inducitur hæc obligatio. 1. Per confessionem factam fictè, v. g. ad furandum, illudendum, vel Sacerdotē peruertendum, etsi hoc casu adhuc prudenter tacendum sit. *v. Dian. p. 5. t. 11.*

§. 11. R. 26. 2. Si quis extra confessionem accipiat aliquid sub sigillo confessionis; quia tantum est obligatio secreti naturalis, grauior, aut leuior, pro rei exigentia.

III. Non frangitur sigillum. 1. Si in genere dicas, Titium tibi confessum esse venialia, aut esse probum, innocentem; modo non dicas in ijs circumstantijs, ex quibus colligi possit; alios esse nocentes, vel confessos mortalia. 2. Si dicas N. tibi esse confessum, etsi in certis circumstantijs hoc quoq; periculosum sit, *Laym. cap. 14. nu. 21.* Imò si pœnitens verbo vel facto, (v.g. clam accedendo) significauerit se nolle sciri, quod sit confessus, Confessarium reuelare sigillum volunt *Regin. Nauar. & Mercer.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 47.* quia pœnitens confitendo Confessario extraordinario veniet in suspicionem grauioris criminis; quod *Tambur. in append. cap. 3.* dubiè confirmat asserens, se vereri ne talis accedat ad fractionem sigilli. 3. Si peccata ita referas, vt moraliter loquendo, persona innotescere non possit; neq; communitas aliqua etiam parua infametur; vt quod ibi talia vitia regnent. *v. Dian p. 2. t. 15. R. 13.* id enim esse contra sigillum. Vnde *Turrian.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 45.* & *Tamb. in append. c. 3.* reprehendunt Superiorem localem, qui Prouinciali fortè dicat, in sua domo sæpè postulari licentiam absoluendi à reseruatis: quia potest redundare in ignominiam, & damnum domus; etsi idem *Tamb. cap. 4. nu. 2.* dicat probabile esse, quod non si contra sigillum, si dictæ licentiæ petitæ fuerint extra Confessionem. 4. Si vtaris notitia extra confessionem acquisita, imò ipsum peccatū, quod aliunde tibi innotuit, aperias, modo nulla circum-

cum-

cumstantiam ex sola confessione notam; nec certius referas, quam extra confessionem nosti: quo in casu opus est magna cautela, & tutissimum est silere. *Lay. cap. 14. nu. 16.*

IV. Quando plures v.g. studiosi vel aulici, &c. tenentur ferre testimonium confessionis, Confessarium teneri id dare etiam ijs quos non absoluit; docet *Con. d. 9. dub. 1. Fagund. & Dian. p. 5. t. 11. R. 22.* tum ne id negando prodat aliquo modo sigillum, & pœnitentem: tum quia dando non mentitur, cũ tantum testetur, esse confessum. Verum *Bonac. d. 5. q. 6. / 5. p. 4. & C. de Lugo d. 13. / 3.* docent tali schedam negare, non esse contra sigillum (idemque concedit *Auersa q. 18. / 2.* si non constet pœnitentem accessisse ad hunc Confessarium) tum quia nihil dicit, sed tantum non approbat testimonio positiuo confessionem, ad quod non tenetur; nec quidquam facit ex quo posint cognosci delicta pænitentis: tũ quia alias via aperiretur fraudibus, & multi improbi Parochos in Paschate deciperent: tum quia potest esse cõsuetudo, vt scribatur absolutum esse, quod falsum erit si scribat; & si omittat, sigillum franget: tum quia scandalosum erit, & iniquum, publicæ meretrici perseueranti (vti & occulto peccatori, sic palliant suam iniquitatem) testimonium dare confessionis: neq; Confessario imputandum erit, quod eum positiuè non defendat,

V. Sub sigillum cadunt. 1. Omnia peccata pœnitentis, tam futura, quam præterita: (siquidem hæc animo se excusandi sint manifestata: secus si per modum simplicis narrationis, vel vt Confessarium ad simile peccatum induceret, *Dian. p. 5. t. 11. R. 25. Suar. & alijs 8.*) ideoque

Eo pec-

peccat mortaliter, qui siue directè, siue indirectè aperit aliquod veniale in particulari etiam leue Titij; quia materia sigilli paruitatē non habet, vt est omnium fere sententia apud *Dian. p. 5. tr. 5. R. 8. & Tamb. in append. cap. 8.* vel qui in genere dicit, eum sibi confessum esse aliquod mortale, vel casum reseruatum, vel excōmunicationem, vel non esse absolutum ob indispositionem, Imò Confessorem, qui dicat absolutè. Ego Petrum non absolui, frangere sigillum dicit *Dian. par. 5. tr. 11. Res. 42.* ex *Suar. & alijs 9.* 2. Etiam peccata complicis, siue prudenter siue imprudenter detecti. *Suar. Vasq. &c. commun.* apud *Dian. par. 3. tr. 4. Res. 111.* An vero liceat interrogare de complice, ad eius correctionem faciendam, illamq; ex licentia pænitentis facere affirmat *Suar. & Fagund.* contra *Bon. Lorcam Nugum, & alios Thomistas, v. Dian. p. 3. tom. 4. R. 113. Card. de Lugo d. 16. num. 426.* vbi docet, posse aliquando pænitentē à Confessario obligari, & cogi ad manifestandum complicem extrà confessionem. 3. Pænitentia imposita si grauis sit, hoc est, quæ consueuit iniungi pro mortali (qualis non esset, ait *Dian. p. 5. t. 11. R. 31.* Corona B. V. non vero Miserere) *Auersa q. 18. s. 6.* 4. Peccatorum circumstantiæ, quas taceri pænitens interest, etsi dictæ sint post absolutionem, v. g. si spurius sacros Ordines susceperit, si notabilitatem iactauerit, &c. Bona vero pænitentis, & cætera impertinentia, quæ per accidens interponuntur, nec odium Sacramento pariunt, v. g. propositum religionis, vel matrimonij, sæpè quidem (si nimirum pænitens ea tecta velit) sub obligationem secreti naturalis, non tamen sacramentalis, cadunt. Excipit,

Tann. & Con. nisi pænitens talia dixerit in ordine ad explicanda peccata: tunc enim sigillo sacramentali claudi tenent cum Dian. p. 5. t. 11. R. 5. Idem de virtutibus, & vitijs affirmat Gran. contra Regin. & Mala. apud Dian. l. c. R. 30. de defectibus naturalibus (v. g. illegitimè natū esse) & de vitijs occultis corporis. Con. Hurt. & Kellison. contra Gran. Mald. &c. qui ea sub sigillum cadere absolutè aiunt apud Dian. l. c. R. 29. Item de ijs, quæ alios concernunt, & tamen peccata non sunt, Mald. & Dian. l. c. R. 38. Denique de scrupulis (contra Con. & Gran. qui eos sigillo claudi absolutè affirmant, & contra Marchant. qui absolutè negat) idem tenet C. Lugo, nimirū si pænitens scrupulositatem confiteatur, aut ad declaranda peccata, vel conscientiam afferat, ait cadere sub sigillum; quia est in obliquo saltem materia confessionis. Secùs si non cognoscatur ex pænitentis relatione, sed videatur & percipiatur v. g. ex modò confitendi. Idem dicit de alijs defectibus naturalibus, v. g. quod sit blæsus, rudis, hebetis ingenij, &c. Et sic excusat Confessarium, qui de pænitente dixit, quod impertinentijs, & nenijs caput sibi frangat. vid. d. 23. nu. 60. Gran. tamen id improbat, & Con. apud Dian. p. 5. t. 11. R. 50. ait esse periculosum, & posse facile frangi sigillum indirectè. Denique Tam. in app. c. 3. doctrinæ isti ne quidem vt probabili acquiescit atque eam à Dian. l. c. immeritò vocari communem cum Gran. Hurt. Palaus, Bauny, &c. refrangentur alterq; limitans ipse ait: si isti defectus, v. g. esse blæsum, rudem, scrupulosum, &c. sint passim noti, non cadere sub sigillum; secus, si sint ignoti: quia confessio immunis esse debet ab omni odio.

Eo . Resp.

Resp. II. Ad sigillum tenentur omnes, ad quos quomodocunq; notitia sacramentalis confessionis peruenit: qualis est. 1. Confessarius qui si de auditis in confessione rogetur; potest negare etiam, si opus est, cum iuramento, sub intelligendo, quod possit dicere, vel potius (vt dicit *C. Lugo d. 23.*) quod sciat scientia vtili ad respondendum interroganti extra confessionem, (excipit *Henriq. & Gran.* cum *Dian. p. 5. t. 11. R. 43.* nisi ex illa negatione sequeretur confessionem non fuisse integram: v.g. si de publica meretrice rogaretur an non esset confessa fornicationem tunc enim declinando directam responsionem dicendum esse; illam confessam esse peccata sua, & se functum officio suo.) Imo si peccatũ suum saluo sigillo non possit confiteri, debet omittere, quia sigillum strictius obligat quam integritas confessionis. 2. Superior cui se sistit absolutus à reseruato, vel à quo petitur licentia absoluendi à reseruato. *Suar. C. de Lugo, &c.* contra *Henriq. Vasq. Con. & Palaum*, qui secreto tantum naturali teneri volunt. 3. Interpres. 4. Qui furtiuè, vel casu aliquid, audit licet inculpatè. 5. Omnes; quibus aliquid sacrilegè reuelatum est vnde de hoc nec inter se colloqui possunt. 6. Laicus, qui pro Sacerdote est habitus. 7. Doctor, vel alius, qui cum venia pœnitentis consulitur, vt habet communior sententia contra *Vasq. v. Dian. p. 2. t. 15. R. 15.* 8. Qui alterius rudis confessionem scripsit. 9. Qui scriptam inuenit ac legit, vt docet *Rodriq. Fagund. Mald. &c.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 112. & p. 5. t. 11. R. 27.* contra *Suar. Bon & Laym.*, quorum sententia probabilis. Iuxta quam; etsi talis teneatur secreto naturali pecceetque mortaliter, si grauia ac diffamantia

vulget;

vulget; secus tamen, si sciens leuia tantum esse, ea legat ex curiositate. Vnde consequenter in casu grauissimæ necessitatis, talem confessionem scriptam liceret reuelare, (excipit *Card. de Lugo*, nisi tamen per scripturam voluerit confiteri vt mutus, vel petere facultatem absoluendi à casu reseruato. *v. d.23. nu.*48.) 10. Etiam secundum aliquos, ipse pœnitens. Verum probabilius est, eum tantum teneri secreto naturali, ratione materiæ, si ea id requirat, tacere audita à confessario. *v. Laym. Dian. p.5. t.11. R.*8. Vnde resolues.

I. Extra confessionem, cum licentia pœnitentis, potest agi de auditis in confessione, siue cum ipsomet, siue cum quocunque alio, etsi periculosum sit. *D. Thom. Suar. Prap. Tann. &c.* Circa quam licentiam requiritur. 1. vt sit formalis & expressa; nam præsumpta, tacita interpretatiua virtualis, (etiam in bonum ipsiusmet pœnitentis) non sufficit *Fagund. p. 2. l. 9. Tan. Mald. & cæteri DD. communiter*. 2. Vt sit libera ac spontanea, non vi, iniuria, dolo, vel per preces importunas extorta, vel etiam per metum reuerentialem ipsius Confessarij obtenta. *Henriq. Fagund. l. c. Dian. p.5. t.11. R.10. & 24.* 3. Non reuocata, nam pœnitentem pro libitu, etiam sine causa, eam reuocare semper posse, docet *Fagund. Dian. ll. cc.* 4. Non opus esse, vt habeatur in scripto. *Suar. Fagund. ll. cc.* Imo si dubium, sit an Confessor cum licentia locutus fuerit, Sacerdoti potius, quam pœnitenti, credendum ex *Graf. & Henriq.* affirmat *Dian. l. c. R.* 4. vel etiam quam hæredibus; v. g. si ex licentia defuncti reuelet restitutionem ab ijs faciendam. *Tann. & Maldon.* qui tamen monet, eo casu non esse dicen-

dum, eam deberi ex delicto, sed solum, quod talibus tantum dari voluerit: satiusque suaderi moribundis, vt talia secreto codicillo hæredibus iniungant, *v. Dian. l. c. R. 32.* 5. Perinde esse, siue ea licentia detur verbo, siue facto, quod quidem æquiualeat expressæ concessioni; v. g. si pœnitens extra confessionem incipiat loqui cum confessario de dictis in confessione: tunc enim posse hunc prosequi, docet *Aversa q. 18. f. 7. Tambur. in append. c. 2.* ex *Bonac.*

II. Frangitur sigillum, si cum pœnitente extra confessionem, sine eius venia, agas de auditis in confessione, aut ea te scire ostendas. Quod verum putat *Sanch.* contra *Suar. Laym.* etiamsi cum eo tractare velles de essentiali errore in ea commisso, quem illi significare, sine eius venia, non licere docet *Regin. Fagund. Bonac. & alij,* contra *Villalob. Turrian. &c.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 87.* Dixi *extra*, quia intra confessionem potest fieri mentio præcedentium, vt patet ex praxi confessariorum, qui ob recidiuam arguunt & absolutionem aliquando negant. Ita *Henriq. Prep. Gran. Mald. &c.* apud *Dian. p. 5. t. 11. R. 20.* vbi ipse cum *Fagund.* negat id licere sine expressa licentia pœnitentis, nisi de ijs, quæ is iterum confitetur, vel saltem tangit. *v. Dian. l. c. & p. 2. tr. 1. misc. num. 12. & p. 9. tr. 11. R. 18.*

III. Frangit sigillum, qui dicit se in tali monasterio audiuisse graue peccatum, tametsi non nominet personam. *Dian. p. 5. t. 11. R. 35. & alij 3.* cum *Malder.* Additque grauiter peccare eum, qui dicit in hoc, vel isto Ordine Religioso hoc, vel istud peccatum fuisse admissum, quod ex sola confessione noui. Imò nec de ciuitate vel certo loco, quo quis confessiones audiuit,

diuit licere dicere, quod grauia fiant, vel talia, & talia peccata committi soleant (nisi id aliunde constet) docet *Hurt. Killison. & Mald.* apud *Dian. l.c. R. 35.* quia potest redundare in grauamen, & infamiam ipsius communitatis, & forte etiam ciuium in particulari, quando ciuitas non est ampla, & pęnitentes suspecti; atq; adeo confessio fieret illis odiosa. *v. Dian. l.c.* & *R. 36.* vbi cum *Malder.* docet, Confessarium, qui paucos habet pœnitentes sibi subditos, (v. g. Moniales vnius monasterij) scandalum dare, si coram illis concionetur de vitijs auditis in confessione: quia confessæ facile suffunduntur pudore.

IV. Notitiâ in sola confessione accepta, nullo casu vti licet, si periculum sit reuelationis, saltem indirectæ. Verum si nullum sit periculum, vt vel pœnitens, vel vsus licentiæ innotescat, etsi probabile sit, licere vti ad alterius gubernationem, v. g. negando suffragium ei, quem ex sola confessione scit indignum esse, vel claudendo ostium, per quod quis noctu ingreditur ad peccandū: item cognita proditione futura, monendo de diligenti custodia; impediendo clam matrimonium, quando scitur impedimentum, vt docet *Vasq. Henriq. Nauar. &c.* Contrarium tamen verius videtur, quod docet *Fumus Sanch. Con. Laym. Dian. par. 3. t. 4. R. 76. & p. 5. t. 11. R. 3.* & alij; quia hæc doctrina posset pœnitentem absterrere à confessione. Et quidem superioribus religionum talis gubernandi modus prohibitus est, Anno 1594. cum in Societate IESV iam antè idem statutum esset prohibitumque contrarium docere *v. Dian. p. 4. t. 4. R. 202.* Contra verò ad sui ipsius gubernationem licere tali casu ea scientia vt videri probabilius, v. g.

 absti-

abſtinendo à calice, in quo ſcitur eſse venenum deflectendo à ſilua, in qua paratam ſibi mortem ſciat ex vnius latronis confeſsione, docet *Sylu. Henriq. Bon. Laym. hic cap.* 15. contra *Suar. Dian. p.*5. *t.* 11. *R.* 46. Excipit *C. Lugo*, niſi actio, vel omiſsio Confeſsarij inducat notitiam peccati, vel damnum afferat confitenti, contra *Bon. d.* 9. *dub.*4.*&c.* qui putat licere, etſi inde mors pœnitenti immineret à ſocijs inferenda. *v l.c.n.*108.

V. Denique facere aliquid ex quo ſoli pœnitenti innoteſcere poſsit, id fieri ex notitia confeſsionis eſse contra ſigillum negat *D. Tho. Bon. Sot. Vaſq. &c.* affirmat *Sylu. Valent. Con. Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 46. Idque confirmat *Fagund. Gran. Lugo*, *& Auerſ. q.* 18. *ſ.* 8. ſi tale ſit, quod pœnitenti ruborem, vel moleſtiam afferat, v.g. ſi vultum ei auſteriorem oſtenderet, vel eum declinaret; ſecus ſi ei ſit gratum, vel ſaltem confeſsionem odioſam, aut difficiliorem non reddat, v.g. ſi audiſset eum ad indignationem, aut odium prouocatum, vel in tentationem incidiſse ex certo facto; vel dicto ipſius Confeſsarij, indeq; ipſe à talibus factis, vel dictis abſtineat, &c.

DVBIVM II.

Quale ſit præceptum, & quæ obligatio Confeſsionis?

Reſp. Præceptum confitendi, tum Diuinum, tum Eccleſiaſticum, ſub mortali obligat omnes, ac ſolos baptizatos, qui habent mortale: illud in articulo mortis; hoc vero poſtquam, ad annos diſcretionis peruenerit; & ſimul vt confiteantur proprio Sacerdoti, vel alteri, cum eius venia, ſemel in anno; cōputando ab vna confeſsione ad aliam, vt quidam docent, vel ab initio Ianuarij, ad finem Decembris, vt habet communior, vel deniq; à paſchate ad paſcha, vt conſuetudo fe-

rè

rè obtinuit, propter communionem. *Suar. d. 35. s. 2. Vasq. q. 90. a. 2. Card. de Lugo d. 15. sess. 3. 4. 6. & 7. Con. d. 5. dub. 6.* Vnde resolues.

I. Tenentur hoc praecepto, 1. Haeretici, & Apostatae, pueri doli capaces, saltē post septennium. *v. Dian. p. 4. tr. 3. Res. 52. C. de Lugo l. c. s. 7. nu. 144. & 149.* Ingrediens periculosam nauigationem, vel conflictum, 3. Mulier tenera primùm paritura; vel quae solet habere partus difficiles. 4. Reus morti adiudicatus. 5. Qui signa habet mortis naturalis.

II. Improbabile est, quod docet Sà *V. Confessio*, Ecclesiam non obligare ante pubertatem; cùm anni discretionis citiùs attingantur, & cōstet mortaliter peccari posse, sub annum nonū, vel decimum, imò antè. Vndè si talis, puer, crasso saltem modo, videatur cognoscere, Deū per hoc vel illud offendi, ostendatque dolorem, & propositum, ac praecipua fidei mysteria cognoscat, debet absolui: secùs tamen, si non notetur sufficiens vsus rationis: si verò dubium sit, potest, (imò in articulo mortis debet) absolui sub conditione. *v. Laym. lib. 5. tr. 6. c. 5. Dian. p. 4. t. 4. R. 53. & Card. de Lugo l. c. & d. 17. num. 22.* vbi docet, etiam extra articulum mortis, & obligationem praecepti, talem esse sub conditione absoluendum, ne gratia sacramentali priuetur.

III. Non obligatur qui tantùm habet venialia, etsi consuetudo habeat, & cogi etiam quisque possit, vt in paschate saltem se sistat Pastori, vt cum reliquis eum ad communionem admittat; ad quod Pastor tenetur, si alter dicat, te mortalis culpae non esse conscium. *Suar. d. 36. lib. 2. &c. communiter.*

IV. Probabile est, eum, qui vno anno, siue

cum, siue sine culpa sua, non satisfecit præcepto, teneri adhuc quam primum potest, anno sequente: quia terminus non opponitur, ad finiẽdam sed ad non differendam obligationem. Ac proinde talem toties peccare mortaliter, quoties oblatam occasionem negligit, docet *Bon. d. 5. q. 5. ƒ. 2. Suar. Vasq. C. de Lugo l. c. n. 177.* contra *Syluest. Valent. Lay. Dian. &c.* qui dicunt perseuare in vno eodemque peccato.

V. Satisfaciunt ij, qui confitentur Mendicãtibus, etiam in Paschate: quia hi habent facultatem à Sacerdote proprijssimo omnium fidelium, & Pastore Pastorum. Ita *communiter omnes* contra *Glossatorem. & Auctorem Parochiani obedientis*, contra quos *v. in Responsis Francisci Fontani, editis Viennæ Austriæ Anno* 1634. allegatam auctoritatem duorum Conciliorum Generalium Viennensis, & Tridentini, 20. Pontificium 50. Doctorũ, & præter totius orbis consensum, multorum quoque Parochorum, testantiũ eos esse optimos Parochianos, qui Regulares adeunt, & ab ijs instituuntur *v. supra l. 3. t. 3. c. 1. dub. 3.* Item *Nauar. Azor. Fagund. Trull. l. 3. c. 4. d. 2. n. 6. Dian. p. 8. t. 1. R. 88.*

VI. Non obligatur ante finem anni, qui habens mortale, timet ne illud obliuiscatur. *Con. Henriq. C. de Lugo d. 14. num. 41. & alij* contra *Med. &c.* Si tamen præuideret, se non habiturum occasionem confitendi deinceps toto hoc anno, deberet præuenire, etiam in medio anni *C. de Lugo disp. 15. ƒ. 6. nu. 181.*

VII. Probabilius est, non satisfieri præcepto Ecclesiæ per confessionem inualidam, vt docet *Suar. d. 36. ƒ. 7. Fill. Lay. C. de Lugo d. 15. ƒ. 6. §. 5.* etsi probabile contrarium putet esse *Fagund. v. Dian.*

Dian. p.3. t.4. Ref. 120. Item nec per confessionem venialium, vt docet Dian. p.4. tr.4. Ref. 209. ex Hurt. & Mersero.

VIII. Excusantur ab hoc præcepto, 1. qui physicè non possunt; v.g. quibus deest Confessarius. 2. qui moraliter non possunt; v.g. qui prudenter timent reuelationem sigilli, vel qui non possunt sine notabili incommodo, vitæ, fortunarum, &c. Con. Tamb. c.4. §. 3.

TRACTATVS QVINTVS.

De Extrema Vnctione, & Ordine.

CAPVT PRIMVM.

Quid sit Extrema Vnctio, & quæ circa eam obseruanda?

Resp. I. Est Sacramentum à Christo institutum, ad ægroto periclitanti de vita conferendam salutem animæ, vel etiam corporis per vnctionem olei benedicti, & orationem Sacerdotis. S. Th. in 4. d. 23. q. 1. art. 1. Vnde resolues.

I. Materia eius remota, est oleum benedictum, quod in pyxide chrismali signatur litera I. (in cuius defectu non licet vti chrismate; si tamen vsus sis, nihil repetendum esse docet Laym. lib. 5. tr. 8. cap. 2. nu. 3.) idque renouandum est quotannis in Cœna Domini, veteri exusto: si tamen nouum haberi non possit, licet vti antiquo. Laym. l. c. & si hoc non sufficiat, aliud consecratum, vel in necessitate non consecratũ; (in minore tamen quantitate quam vetus est) adde-

re. Etsi *Dian. par. 6. tr. 6. R.* 44. ex *Less. & alijs* 4. dicat, contrarium habere praxin Ecclesiæ, vt scilicet paulatim, & per vices (si ita requirat necessitas propter copiam infirmorum) longè etiam maior quantitas addatur, quam ab Episcopo fuerit consecrata initio. *Bonac. d. 7. q. 1. num.* 8. ex *Posseuino*.

II. Materia proxima, est vnctio certarum partium corporis, ac saltem quinque sensuum; vel si mutilati sint vicinarum partium, facta à Sacerdote: non simpliciter necessariò contactu immediato manus, nam peste grassante potest vti virga oblonga oleo tincta, quam postea comburat. *Sylu. Chapea. Dian. v. Dian. p. 3. tr. 4. R. 167.* Quidem etiam Doctores putant, vnam tantum vnctionem esse de essentia Sacramenti, ideoq; in periculo pestis, & simili necessitate, sufficere vnum tantum organum magis obuium, vel potius caput, quod in eo sensus maximè vigeant, vngere, dicendo: *Per istam, &c. quicquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, tactum, &c.* Et quidem pro hac sententia; citantur varia Pastoralia, Agendæ, & Doctor. Louan. *Sylu. in 3. p. q. 32. art. 2. Laym. lib. 1. tr. 8. c. 3.* qui eam non omnino improbabilem, *Tambur. & March. in Horto Pastorum*, qui omnino probabilem, & in praxi vsitatam, *Dian. p. 3. t. 4. R. 168.* qui in praxi tutam dicit, citansque pro ea *p. 8. t. 1. R. 21. Gran. Amic. Aurijam.* Affirmat Pontificem id posse permittere, & denique *Escob.* (citans *Becanum cap. 25. q. 7. num. 6.*) & *Barbosa in Trid. s. 14. c. 1.* id permittit. Verum cum alij Doctores communiter repugnent, tutius saltem erit (quod suadet *Laym. & Dian. ll. cc.*) eo casu vnum oculum, aurem, manum, narem, & eos velociter sine

crucis

crucis forma vngere, dicendo, vnicâ formâ complectentem reliquas. Illud verò certius est, pedes aut renes iniungere, non esse essentiale; imo quo ad renes, non est decens, præsertim in fœminis, & viris religiosis ideoq; omitti solet. *Henriq.* Sà, *Tolet.* Suar. *Bellar. c. 10. in fine.*

III. De essentia huius Sacramenti est, 1. vt organa 5. sensuum quæ iniunguntur nominentur. *Palaus t.4. tr.26. Auersa* *f.4. &c. communiter.* Licet *Dian. p. 8. t.7. R. 56.* ex *Regin.* contrarium censeat probabile; imo ad valorem sufficere, si inter vngendum omnes sensus dicas: Per istas sanctas vnctiones indulgeat tibi. 2. Verba illa: *Per hanc sanctam Vnctionem*, etsi *Palaus l. c.* dicat valere, si tantum omittas tot sanctam. 3. Verba deprecatiua: *Indulgeat tibi Deus*: Hinc formam imperatiuam, v. g. *Per hanc,* &c. *remittatur tibi, quicquid*, &c. non valere, dicit *Palaus loc. cit.* Dian. *loc. cit.*

IV. Hoc Sacramentum tantum dandum est morti propinquis, ex morbo, vulnere, partu, vel senectute, quia hi soli sunt infirmi. Quod si morbo liberati rursus periclitentur, iterandum est, & quidem in diuturnis morbis, quoties erit periculum nouum; neq; expectandum, (sub graui culpa. *Quint. t.5. f.9.*) donec sensibus careant, vel omnino sint disperati. In dubio verò de vita, detur sub conditione *Laym. l. c.* ex *S.Th. Syl.* Suar. *d. 40.*

V. Si conferatur infirmo communi morbo, siue non grauiter, vel periculosè laboranti, non est validum. *Suar.* Palaus, *Gran. Amic. &c. comm.* Ac licet *Less. VVigers, & Quint.* contrarium putent probabile; concedunt tamen sic inunctum iterum inungendum esse (etiam in eodem mor-

bo) quando periculosè laborare cœperit, ob mutatum statum infirmitatis, additque *Quint.* mortaliter peccatum fuisse. *v. Quint. t. 5. f. 7. Dian. p. 9. t. 6. R. 45.*

VI. Ad Sacramentum hoc cum fructu recipiendum, in eo qui rationis est compos, & conscius peccati mortalis (si non confiteatur) requiritur contritio saltem existimata; neq; sufficit attritio. *Bon. d. 7. q. vnic. p. 5. nu. 2.* ex *Regin. l. 28. c. vlt. art. 73.* Ordinariè autem; nisi obstet causa rationabilis, v. g. si ob vomitum communicare non posit) præmittenda est confessio, & communio, ob Ecclesiæ consuetudinem, quæ vnctionem tanquam minus necessariam ad salutem postponit. *v. Bon. l. c. nu. 13.* Licèt autem per se loquendo confessio non necessario præmittatur, cum per contritionem se disponere posit; per accidens tamen requiri potest; v. g. si post viaticum peccasset mortaliter, & timeretur post vnctionem defuturum tempus confessioni: tunc enim prius audiendus, & absoluendus esset; quia sacramenta magis necessaria tali casu prius sumenda sunt. *Vill. Barb* Dian. *p. 5. t. 3. R. 95.*

VIII. Pueris habentibus sufficientem rationis vsum ad peccandum, tametsi sacram Eucharistiam non recipiant non rectè negatur Extrema Vnctio, cum inde nonunquam salus ipsorum dependere posit. *Suar. 3. p. tom. 3. d. 70. f. 1. Graf. Angl. Zamb.* apud *Laym. l. 5. t. 8. c. 4. num. 2.* qui Parochos quorundam locorum excusat, per consuetudinem toleratam ab Episcopis, si non dent pueris ante annum 14, vel 15. excepto casu necessitatis, quo puer, quem rationis vsum consecutum esse constet, aliud Sacramentum ante mortem suscipere non posit, *v. Chapeauill. c. 5.*

q. 17.

. 17. Ac licet Parochus in confessione cognouerit, puerum nunquam actualiter peccasse, debere tamen illum inungere, contra *Nugn.* & *Sancium*, docet *Suar. Regin. Fill. Con.* &c. cum *Dian. p. 3. lib. 4. R.* 181. Si vero dubium sit, an puer vsum rationis habeat vngendus est sub conditione. *Dian. par. 5. tr. 3. R. 85.* & *Sanch. Zamb.* & *Lugo*.

V. Minister, est solus Sacerdos proprius, siue Pastor; sine cuius venia si extra necessitatem alius det, validum, quidem est, sed grauiter peccat, *Sylu. Sot. Con. d. 9. q. 28.* & religiosus incurrit excommunicationem Papalem, *Suar. Reg. l. 18. num.* 40. Posse tamen Regulares hoc Sacramentum (vti & viaticum) in articulo mortis suis familiaribus ministrare, docet *Dian. p. 5. t. 3. R.* 52. ex *Mancio*, &c. In necessitate verò, vt si Pastor absit, vel dare nolit, nec superior possit adiri pro petenda licentia, licitè ministrat quiuis non excommunicatus, aut suspensus; (etiam Regularis, vt contra *Gauant.* docet *Prapos. Henr. Fern. Gran. Dian. p. 5. t. 3. R.* 81.) censetur enim tunc Papa dare licentiam. *Laym. Reg. Suar.* &c. *l. c. Dian. R.* 176.

VI. Sufficit Sacerdos sine ministro, in necessitate, nec in ea fœmina adhibenda est; quod si tamen fiat, veniale esse docet *Quintan. t. 5. s. 6.* In ea posset etiam vnus vnam, alius aliam partem inungere, pronunciando tamen formam illi vnctioni respondentem. *Bonac. l. c.* &c. *comm.* Non tamen potest vnus inungere aliquem sensum, & alius formam pronunciare: neq; vnus vnum oculum, alter alterum. *v. Dian. p. 9. t. 7. R.* 56. Quod si Sacerdos non possit progredi, supplenda erunt per alium quæ restant. *Tan. Prap.*

Marat.

Marat. qui apud Dian. p. 6. t. 3. R. 87. notat licere etiam alteri vnctiones ab initio repetere, perinde ac si prior nullam earum inchoasset.

VII. Etsi in administratione huius Sacramenti seruanda sint omnia præscripta in Rituali, Agenda, vel Manuali; mortale tamen non esse, administrare in necessitate sine superpelliceo vel stola, docet Quintan. & Leand. conceditque Amicus. Et Dian. p. 8. t. 1. R. 79. id excusat ab omni peccato, si infirmus non sit capax alterius Sacramenti, & ista haberi non possint, contra Suar. Reg. &c. Imò etiam extra necessitatem non esse mortale. 1. Omittere Psalmos pœnitentiales, Litanias, & cæteras preces, docet Pala. & Gran. Dico, extra: quia in necessitate graui, v.g. tempore pestis, vel morte imminente, statim vngendus est sine præmissis orationibus, quæ tamen postea supplendæ sunt; si superuiuat infirmus. Bonac. d. 7. p. 6. nu. 8. 2. Deferre ad ægrum, vel administrare sine lumine. Leand. citans Possèu. Quintan. t. 5. s. 13. Barbos. de offic. Parochi cap. 22. 3. Si solus sine ministro administret: imò hoc in necessitate permittunt. Tol. Sà, &c. v. Dian. p. 9. t. 6. R. 36. 4. Si vngat aliter, quàm in formam crucis. Suar. Bec. Laym. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 178.

VIII. Pastor ratione officij, tenetur sub mortali, dare ijs qui petunt, nisi iusta causa excuset: etiam tempore pestis, modò possit absque periculo vitæ; cum eo enim non teneri, docet Tan. Dian. p. 5. t. 3. R. 93. Si peste infecti sint confessi, posse sine peccato omitti, absolutè docet idem Dian. p. 3. t. 4. R. 174. p. 5. t. 3. R. 93. & 83. & p. 8. t. 1. R. 21. ex Villalob. Tan. Amico, Franc. Lugo, &c. Suar. Fill. Con. Bon. Laym. ll. cc.

IX. Sa-

IX. Sacerdos curatus peccat mortaliter, si petentem negligat inungere, vel differat cum probabili periculo ne sine vnctione moriatur æger, (nisi iusta causa excuset) quia in re graui non præstat id, ad quod tenetur ex iustitia. Alius verò Sacerdos, si absente Parocho licitè, & facile possit, tenetur ex charitate, sed sub veniali tantùm: nisi tamen ægrotus valde indigeret, v. g. si alioqui sine omnibus sacramentis esset moriturus, quòd aliud nullum suscipere posit: tunc enim quidam grauiorem obligationem agnoscere videntur, *vid. Dian. p. 3. t. 4. R. 170. Lay. l. 5. t. 2. cap. 7. num. 3.*

X. Parocho vesperi timenti ne noctu vocetur ad ægrum, non licet retinere domi sacrum oleum, vt vocatus possit venire expeditius. Licet venialem culpam in eo tantùm agnoscat *Barbos. de Par. cap. 22.* ex *Possev.* item *Quintan. t. 5. s. 10.* vbi tamen à mortali non audet excusare eum, qui semper domi retineret.

XI. Decens est, vt stuppa comburatur: quæ ad singulas vnctiones noua adhibenda est, nisi aliud habeatur in agenda. *Laym. l. c. Sà.*

Resp. II. Effectus eius principalis est roborare animam contra tentationes dæmonis in morte. Secundarius est. 1. delere reliqua peccatorum. 2. tollere pœnas restantes. 3. Aliquando etiam sanitatem corporis conferre, si expediat. *S. Thom.* Syl*u. Suar. d. 41. s. 1.* Vnde resolues.

Huius Sacramenti non sunt capaces. 1. Pueri ante vsum rationis; etsi sufficiat, ea ætas, qua possunt peccare. *Nauar. Suar. l. c. 2.* Perpetuo amentes: alijs vero delirantibus, si antè petiuerint, aut petituri fuissent si cogitassent, aut ostenderint signum doloris, dari potest; & debet. *Syl. Henriq.*

Henriq. Lay. Etsi tales vnctioni resistant, ligandos esse, vel fortiter tenendos, ait Zamb. apud Dian. p. 5. t. 3. R. 84. qui cum Barb. de officio Parochi, c. 22. dicit esse necessarium, quando phreneticus non potest aliud Sacramentũ suscipere.

2. Muti, surdi, & cæci à natiuitate sunt capaces, atque adeo debent inungi prope organa sensuum quibus carent: etsi exterius per illa non peccarint, potuerunt tamen peccare per interiores potentias, quibus illa respondent. Possev. Nald. Prap. Dian. p. 5. t. 6. R. 11.

I. Non suscipere hoc Sacramentum, per se loquendo, seclusoque scandalo, & contemptu, non est peccatum mortale. Suar. Laym. Tann. Iscob. &c. (multò minus peccant mortaliter domestici, si id non procurent) Veniale tamen esse, docet Con. d. 19. dub. 10. contra Nugn. v. Dian. p. 3. t. 4. R. 170. p. 8. t. 1. R. 58. & p. 5. t. 3. R. 97. vbi notat ex Tann. non censeri contemnere, qui sciens prudens omittit tempore apto, & oblata commoditate. Contrarium tamen vult Tolet. præsertim si probabiliter deinceps non sit futura commoditas.

CAPVT II.

De Sacramento Ordinis.

DVBIVM I.

Quid Ordo quotuplex, & quæ eius materia?

Resp. I. Ordo est Sacramentum, quo traditur potestas circa Eucharistiam ritè administrandam. Ordines vniuersim sunt septem Ostiariatus, Lectoratus, Exorcistatus, Acolythatus, Subdiaconatus, Diaconatus, & Sacerdotium. Quod rursus est duplex. Minus, & Maius, siue Episcopatus. Vnde quidam octo numerant. Prima vero tonsura non est Ordo, nisi latè, sed tantum

dispo-

dispositio ad ordines, per quam quis fit Clericus, & capax benefici j Ecclesiastici, ac priuilegiorum Clericalium. Ex ijs tres posteriores dicuntur Maiores, siue sacri, ob annexum votum solemne castitatis. (Etsi ordinatus per grauem metum, vel nimijs blanditijs, & importunitate parentum, probabiliter eo non teneatur, nisi spontè ratificauerit. *Surd. d. 29. Azor. Fill. lib.* 10. *cap.* 4. *q.* 93. *Con. num.* 150. *Bonac. de mat. q.* 3. *p.* 9.) reliqui Minores, quos cum *Vasq.* alij Sacramenti esse negant, alij cum *Bellarm. Con. Fill. &c.* communius, & probabilius affirmant. Et quidem vnum, vel perfectione ac fine, vel vnitate attributionis. *v. Fill. tr.* 9. *cap.* 1. *Bon. d.* 8. *q.* 1.

Resp. II. Materia remota Ordinum est aliquod instrumentum, traditum ordinandis, in signum potestatis spiritualis. Proxima eiusdem traditio, & acceptio. Cuius contactum physicum & immediatum, etsi non esse essentialem aliqui probabiliter doceant, cum *Sà, Henr. Reg. Laym. Dian. t.* 4. *de sacram. nu.* 185. *& alijs*, quos citat; contrarium tamen communis est, ac tutius, vt altera saltem manu tangatur; imo ex præcepto, ad scrupulum vitandum, vtraq; manu; & quidem omnia, v. g. calix cum patena, hæc cum hostia, vt docet *Fill.* idque simul cum prolatione verborum Episcopi. *v. Laym. l.* 5. *t.* 9. *cap.* 5. *Bon. d.* 8. *q.* 1. *pu.* 3. *v. Dian. p.* 8. *t.* 1. *R.* 40. *&* 42.

Resp. III. Ostiarius ordinatur traditione clauium Ecclesiæ; Lector libri lectionum; Exorcista libri exorcismorum; Acolytus ampullarum vacuarum, vel saltem vnius, & candelabri cum cereo extincto, quia eius est præparare lumen vinum, & aquam ad Missam; Subdiaconus tradi-

traditione calicis vacui, cum vacua patena superposita, quia illius est hæc ad missam præparare; Diaconus impositione manus, & traditione libri Euangeliorum, quia eius est catechizare, cantare Euangelium, & cum facultate Parochi prædicare, baptizare, Eucharistiam dare, *ut supra*; Sacerdos traditione calicis cum vino, & patenæ cum pane, addita forma qua datur potestas sacrificandi, deinde impositione manus addita alia forma qua datur potestas remittendi alijs peccata. *v. Fill. t. 9. c. 2. Reg. Bon. Dian. p. 3. t. 4. R. 186. 187. & 188. & p. 8. l. c.* ex dictis resolues.

I. Potest Episcopus extra diœcesin suis subditis conferre primam tonsuram: quia non est Ordo *Bon. & alij* 4. cum *Dian. p. 4. t. 1. R.* 143. contra *Sanch. Barbos. &c.*

II. Quando dubium occurrit, an Ordo sit verè collatus, v. g. quia materia fuit dubia, iterari potest & debet sub conditione. Quando verò sunt rationes vtrimq; probabiles pro nullitate, & validitate, ait *Dian. p. 5. tr. 3. R. 47.* ex *Gran.* posse iterari sub conditione, imo debere, si sit Episcopalis vel Sacerdotalis: v. g. si Sacerdos vel Episcopus nõ tetigisset vasa sacra, aut illud instrumentum, in cuius porrectione imprimitur character. Excipit tamen Sacerdotẽ, qui immediatè tetigit patenam; sed non hostiam. Eum verò qui non tetigit calicem, & patenam dum forma proferebatur, sed paulò post, posse quidem ad maiorem animi sui quietem sub cõditionem iterum ordinari, non tamen esse necessarium doc et *C. Lugo Resp. mor. l. 1. d. 33.* Rectè autem not at *Dian. l. c.* etiamsi quis timeat ne inualidè ordi natus sit, aut nõ recordetur se teti-

gisse

gisse sacra vasa, aut non tetigisse imaginetur, non illico iterandum esse Ordinem; cum sola obliuio vel timor non sufficiat ad prudens, ac rationabile dubium, vel probabilitatem.

Resp. IV. Episcopus non potest ordinare nisi subditos, vel ratione originis (si scilicet in eius diœcesi sint nati,) vel ratione domicilij, ex voluntate isthic perpetuo habitandi; vel ratione beneficij in sua diœcesi existentis. *Dian. p. 8. t. 2. R. 8. Laym. Prap. & c. commun.* Quocunque autem horum modorum sint subditi, licite eos ordinat, vt habetur in *c. cum nullus, de temp. ordin. in 6.* & ex communi *Henr. Less. l. 2. c. 34. d. 19.* Vnde resolues.

I. Qui in vna diœcesi est natus, in altera habet domicilium in tertia beneficium, à quouis trium istorum Episcoporum potest Ordines, vel dimissoria accipere *Prap. q. 1. d. 14. Laym. l. 5. t. 9. c. 9. Dian. p. 8. t. 2. R. 8. & 9.* vbi cum *Auersa, & alijs, 3.* contra *Barbos.* dicit, etsi ab vno eorum acceperit Ordinem vnum, posse alterum ab alio accipere.

II. Potest quis ordinari vt originarius, vbi ipse vel pater eius est natus. *Bar. Zerola, Auersa, & alij 9.* cum *Dian. p. 8. t. 2. R. 12.* Non tamen potest ordinari ab Episcopo, in cuius diœcesi natus est fortuito; v. g. quia mater ibi itineris, vel negotiorum causa degebat; quia non contrahit ibi ciuilitatem originis, sed vbi parentes domicilium habent, ibi enim natus esse censetur. *Sanch. & a. ij 8.* cum *Dian p. 8. t. 2. R. 11.* contra *Hurtad.*

III. Qui in diuersis Episcopatibus habet duo domicilia in quibus æqualiter (etsi non mathematice) habitat, potest ab vtriuslibet loci Episcopo

ſcopo ordinari: quia vtrique eſt ſubditus ratione domicili. *Prap. l. c. Sanch. Auerſa, &c.* cum *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 14. eius tamen filius ab illo tantum, in cuius diœceſi eſt natus. Quod ſi fortuitò extra vtriuſq; diœceſin ſit natus, ab vtrouis poteſt ordinari; quia vterque cenſetur eius Epiſcopus originis, cum non ſit potior ratio de vno, quam alio. *Prap. Dian. l. c.* Natus autem ex fornicatione, matris, potius quam patris domicilium ſequitur. *Prap. Dian. l. c. R.* 18.

IV. Qui plura habet in diuerſis diœceſibus beneficia, poteſt à quolibet illorum Epiſcoporum ordinari. *Grac. Prap. l. c.* & *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 25.

V. Studioſi qui in vniuerſitate habitant (etiam vltra decennium) animo redeundi in patriam, non contrahunt ibi domicilium, atque adeò ab eius loci Epiſcopo ordinari non poſsunt. Imò ſi iſtic ducant vxorem, nec filij eorum: ſicut enim is non dicitur Epiſcopus domicilij reſpectu patris; ita nec Epiſcopus originis reſpectu prolis, quæ nata finguntur in domicilio patris. *Dian. p.* 8. *t.* 2. *R.* 15. & 17.

DVBIVM II.

Quæ requirantur in ordinando?

Reſp. I. Ad validam ordinationem requiritur, & ſufficit, vt ſit mas baptizatus. *S. Thom.* 3. *p. q.* 39. *art.* 1. *Con. d.* 20. *dub.* 10. *Vaſq. Fill. t.* 9. *c.* 4. *q.* 2. Vnde reſolues.

I. Incapax ordinum eſt, & quidem iure diuino, 1. Fœmina. *Vaſq. Regin. Fill. l. c.* 2. Hermaphroditus, in quo ſexus fœmineus præualet, *Fill. l. c.* Quod ſi autem in eo incipiat præualere poſt ordinationem validam, non poteſt validè conſecrare, vel abſoluere, licèt chara-

ćterem

Fterem sacramentalem retineat. *C. Lugo Resp. mor. l. 1. d. 31.* 3. Non baptizatus. *Ibid.*

II. Validè ordinantur. 1. Perpetuo amentes cæci, muti, priuati manibus: etsi iure naturali sint inhabiles. 2. Irregulares, etsi iure Ecclesiastico sint inhabiles, maneantq; ab eorum vsu suspensi. 3. Pueri, qui tamen ad castitatem non tenebuntur vi voti, nisi id ratificauerint. *Tol. Henriq. Azor. l. 13. cap. 14. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt ordo licitè, & secundum iura Ecclesiæ ritè sumatur, aut non incurratur censura requiritur in recipiente, præter statum gratiæ, 1. Vt non sit Neophytus, vel infamis, vel Hermaphroditus, vel irregularis, suspensus, excommunicatus. 2. Animus clericandi. *Trid. sess. 23. c. 4.* sine quo si primam tonsuram, vel Ordines minores accipiat, videtur peccare saltem venialiter (nisi iusta causa excuset) quia fraus est leuis. *v. supra l. 4. c. 2. d. 3. art. 3.* Similiter venialis inconstantia videtur, sine iusta causa statum Clericalem deserere. 3. Vt sit confirmatus. *Trident. sess. 21. cap. 4.* & quidem secundum *Bon. d. 8. p. 5. nu. 10.* sub mortali secundum *Sotum, & Con.* sub veniali. 3. Litteræ dimissoriæ (etiam pro prima tonsura) Episcopi proprij, siue originis, siue beneficij, siue domicilij. *vid. Dian. part. 3. tract. 4. Resol. 194.* 4. Examen coram Episcopo, de scientia necessaria ad vsum cuiusq; Ordinis: nam *Trident. sess. 23. cap. 4.* pro prima tonsura requirit, vt sciant fidei rudimenta: item legere, & scribere: & de quibus probabilis sit coniectura, quod Clericatum elegerint; non secularis iudicij fugiendi fraude, sed vt Deo fidelem cultum præstent. Pro Minoribus, vt linguam latinam intelligant. Pro Subdiaconatu, & Dia-

& Diaconatu, cognitionem eorum quæ ad ista Ordines spectant. Pro Sacerdotio tantam scientiam, vt populum docere possit necessaria ad salutem, & administrare sacramenta. 5. Titulus sustentationis, vt beneficij, vel patrimonij, vel paupertatis, vt in regularibus. *Trident. sess. 21. c. 2. v. Bonac.* 6. Ordo inter receptionem vnius, & alterius; cuius inuersio v.g. suscipere Diaconatum ante Subdiaconatum, erit mortale; Episcopatus ante Sacerdotium, erit etiam inualidus. 7. Tempus, sic minores conferuntur quauis Dominica vel festo, & quidem tali, quod ex præcepto Ecclesiæ celebretur etiam in foro, vt *Sylu. Azor. Barb. &c. comm.* docent. At licet *Praepos. Fag. Tann. Gau. &c.* putent sufficere quoduis festum duplex in Ecclesia, eamque sententiam *Dian. R. 5. t. 13. R. 47.* vocem tutam in praxi; eam tamen ex decreto Vrbani VIII. reiectam esset monet *Card. Lugo l. 1. Resp. mor. d. 43.* Eosdem autem posse ex recepta Episcoporum consuetudine, etiam feria VI. vespere ante Sabbathum, quo omnes Ordines iurè conferri possunt, notat *Dian. par. 2. t. 16. Res. 28.* ex *Henriq. Regin. &c.* maiores verò Sabbathis Quatuor Temporum, & Dominicæ Passionis, ac Hebdomadæ Sanctæ. 8. Interstitia temporum. Sic maiores non nisi post annum ab alterius susceptione conferri possunt, ex *Trid. sess. 23. cap. 11. & 13. & 14.* in quo tamen Episcopus ob necessitatem, vel vtilitatem Ecclesiæ, potest dispensare. Eodem tamen die, non nisi de licentia Papæ duo Ordines maiores possunt dari; Minores verò omnes, dispensare Episcopo, possunt dari eodem die; & si consuetudo sit, simul cum Subdiaconatu. *Nauar. cap. 25. Henriq. l. 10. cap. 11.*

Vasq. Suar. Sà, V. Ordo, Laym. l. 5. tr 9. cap. 8. 9. Locus, ſcilicet pro ſolemni collatione, Eccleſia, pro priuata, Sacellum. 10. Ætas, in quâ Ordinariè Epiſcopus non poteſt diſpenſare, & ſic pro prima tonſura, & minoribus, requiritur ſaltem ſeptennium completum, licet Quint. t. 6 ſ. 21. contra Sanch. & c. putet ſufficere inchoatum. Pro Acolytho annus 12. completis. Fill. t. 9. cap. 4. nu. 28. pro Subdiaconatu vigeſimus ſecundus, pro Diaconatu vigeſimus tertius, pro Sacerdotio vigeſimus quintus, omnes incepti, pro Epiſcopatu trigeſimus completus. v. Bon. d. 8. q. 1. Fill. tr. 9. cap. 4. Laym. l. 5. tract. 9. cap. 6. & 7. Dian. p. 3. tract. 4. R. 192. Si autem dubium ſit, an quis ætatem requiſitam habeat, v. g. pro Sacerdotio an annum 25. ingreſſus ſit, ordinari non poteſt. Sanch. Laym. Bardi. d. 6. cap. 11. p. 6. §. 2. v. ſuprà l 1. t. 1. cap. 2. dub. 3. Peccat autem tàm ordinans, quàm ordinatus, ſi ordinetur qui non habet qualitates requiſitas.

Quæres. Quæ ſint officia ordinatorum?

Reſp. I. Oſtiarij eſt claues templi ſeruare, aperire, & claudere eius ianuas; arcere eos, quibus non licet intereſſe ſacris; campanas pulſare; quæ intra Eccleſiam ſunt cuſtodire; ei qui prædicat, aperire librum. 2. Lectoris munus eſt legere in Eccleſia lectiones veteris, & noui Teſtamenti; item docere cathecumenos rudimenta fidei Chriſtianæ. 3. Exorciſtæ munus eſt manus imponere ſupra vexatos à ſpiritibus immundis, ad illos adiurandos, & eijciendos, item ad exorcizandos cathecumenos. 4. Acolythi munus eſt præparare ampullas vini, & aquæ ad ſacrificium Miſſæ, & porrigere Subdiacono, ferre cereos ad idem ſacrificium, & illi miniſtrare

vnde, & ceroferarius, dicitur. 5. Subdiaconi munus est, immediatè subordinari Diacono ad Sacrificium Missæ calicem, & patenam illi tradere, vreeolum cum aqua præbere, aquam ad lauandas manus infundere, Epistolam, ex officio & solemniter in Missa legere. 6. Diaconi munus est cantare solemniter Euangelium in Missa, ministrare immediatè Sacerdoti in omnibus, quæ pertinent ad Missæ sacrificium, vestire altaria, crucem ferre, & denique ex commissione Sacerdotis prædicare, & baptizare. 7. Præsbyteri munus est offerre Sacrificium Missæ, absoluere à peccatis, baptizare, benedictiones aquæ, & similes facere, populum doctrina, & exemplo pascere. *v. Escob. Exam. 8. t. 7. cap. 1.*

TRACTATVS SEXTVS.

De Matrimonio.

CAPVT PRIMVM.

De Sponsalibus.

DVBIVM I.

Quid sint sponsalia?

RESP. Sunt promissio voluntaria, deliberata, & mutata signo sensibili expressa, futuri matrimonij, inter personas iure habiles.

Dicitur I. *promissio*, quia propositum non sufficit, cum non inducat obligationem. Vnde qui diceret. *Volo te accipere, habere, aut ducere in vxorem,*

uxorem, non contraheret sponsalia, vt *Bon. q. 1. p. 1.* docet ex alijs: quia hæc verba non promissionem, sed propositum promissionis tantum significant: nisi tamen ex circumstantijs aliud colligatur.

Dicitur II. *Voluntaria*, *& deliberata*, scilicet deliberatione sufficiente ad peccatum mortale, cum sponsalia sub mortali obligent. *Dian. p. 3. t. 4. R. 273.* ex *Sanch. Pontio, &c.* etsi *Bonac. q. 1. p. 4. num. 4.* plus requirat. Vnde regulariter non sunt valida ante septennium completum, vt docet *Con. d. 21. art. 5. Sanch. l. 1. d. 16.* nisi malitia, & prudentia suppleat ætatem. *Dian. t. 4. p. 3. R. 274. Pontius, &c.* (quod tamen quidam negant sufficere; cum ius determinarit ætatem) imo nec post septennium, si de vsu rationis sufficienti non constet; vti neque; si vi dolo, errore, vel ignorantia circa substantiam, aut notabilem conditionem substantialem fiant, secundum *dicta de voto, & Contractibus.*

Dicitur III. *Mutua*. Vnde si Titius promittat nuptias Caiæ, & hæc acceptet sine repromissione, neuter obligatur, quia cum contractus sponsalium sit onerosus, & reciprocus, non potest claudere; inuoluit enim conditionem, *si tu repromiseris*. Quod si tamen Titij promissio fuisset absoluta, ac gratuita, & accepta à Caia, solus Titius obligaretur, non vi sponsalium, sed simplicis promissionis. Ita *Sanch. lib. 3. dist. 3.* contra *Pontium*; apud *Dian. p. 3. tr. 4. R. 244.*

Dicitur IV. *Signo expressa*; quia contractus inter homines non fit nisi signo externo. Vnde non sufficit ad sponsalia taciturnitas Caiæ, etiam cum consensu interno in promissionem Matrimonij, quod Titius ei promittit. Si tamen pa-

ter, vel mater pro filio, aut filia, aut Curator pro eo cuius curam habet, præsente, & non contradicente, (dummodo metus absit) contrahat, valida erunt; quia in hoc casu, ius accipit taciturnitatem, pro expressione consensus. *Sanch. l. 1. d. 22. Dian. p. 3. tr. 4. R. 270.* imò etiam si pro absente: saltem si is resciens id expressè, vel tacitè signo aliquo sufficienti ratificet. *Sanch. Pon. Dian. p. 3. t. 4. R. 271.* contra quos *Sot. & Henriq.* ne hoc quidem requirunt, sed tantum, vt resciens non contradicat. Quod *Con.* admittit, si per ipsos Tutores vel parentes ijs proponantur, tunc enim si taceant, censeri consentire.

Dicitur V. *inter habiles*: id est, quæ, & ætatem à iure præscriptam habent, & nullo impedimento prohibentur. *Vnde resolues.*

I. Quando verba, vel signa sint dubia, in foro conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de illa constet: in externo autem, communi in intelligentia, & sensu verborum; ita tamen, vt potius inclinetur in fauorem matrimonij. *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 205. Bon. q. 1. p. 1.*

II. Verba de præsenti, inter impuberes, apta ad Matrimonium, (cum hoc ex iure positiuo sit nullum) habent vim sponsalium. Ratio est ex interpretatiua intentione contrahentium: quia actus, quando non valent eo pacto; quo fiunt, valent meliore modo quo possunt; sponsalia autem virtute continentur in matrimonio. *Laym. l. c. num. 17.*

III. Ad sponsalia non sufficit. 1. Si dicas, *non ducam aliam quam te*: quia sunt verba mere negatiua, & potes ducere nullam. *Bon. q. 1. p. 7. num. 13.* 2. Dicere, *contraham tecum, si Papa dispensauerint. Barbos. & alij 10.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 290.*

R. 290. contra *Sanch. Con. & Pont.* ac proinde licitum est vtriq; contrahenti, ante & post impetratam à Pontifice dispensationem altero inuito resilere. Si tamen impensæ magnæ factæ sint causa dispensationis, eas tenebitur refundere resiliens. 3. Subarrhatio annuli; & missio munerum iocalium, nisi consuetudo patriæ aliud habeat. Ratio, quia potest fieri ex alijs causis. Quod si tamen verba vnius præcesserint, tunc immissio annulli, & verbum *recipio*, operatur sponsalia, vel etiam matrimonium pro ratione promissionis, vt docet *Fill.* quia recipiendo sic annullum, tacitè consentit: itemque si habito inter amicos tractatu de matrimonio sponsus misit arrhas, & munera iocalia, eaque sponsa acceptauit. *Laym. l. 5. tr. 10. c. 2.* 4. Sponsalia metu graui contracta, licet iuramento firmata; sunt inualida: quia iuramentum metu extortum non firmat contractum, imo probabiliter nec obligat, adeoq; relaxatione non indiget. *Sanch. Bar. Dian. p. 3. t. 4. R. 278. v. supra l. 3. t. 2. c. 2.*

DVBIVM II.

Quæ, & quanta obligatio Sponsalium.

Resp. I. Obligant ad ineundum matrimonium sub peccato mortali: si tamen terminus non sit præfixus sufficiat, si promittens impleat, quando à promissario requiretur, vel pro more regionis. Ratio prioris patet ex natura cõtractus onerosi, in re graui. Ratio posterioris est, quia id est commune omni debito. *Sanch. lib. 1. d. 28. Con. d. 22. dub. 1.* apud *Dian. p. 3. t. 4. R. 245.* Pontius tamen *ibid.* vult obligari statim post contractum, *Vnde resolues.*

I. Resiliens cogi potest ad matrimonium, etiam à Iudice per censuras; quod tamen rarò

expendit, ob periculum infelicis exitus.

II. Si Iudex secundum allegata & probata, cogat ad matrimonium, licèt à parte rei reuera coactio sit iniusta, valet matrimonium. *Sanch.* & *M. Perez*, contra *Tex. apud Dian. p. 9. t. 8. R. 26.*

III. Fornicatio sponsæ, est circumstantia in confessione exprimenda, quia mutat speciem, & constituit iniustitiam: quæ in sponsa grauis, ideoque mortalis habetur, vt si quis rem alteri promissam notabiliter corrumpat; quod tamen sponsus non censetur facere fornicando, cum in viro fornicatio non tanti æstimetur, nisi aliud accedat. *Sanch. l. 1. d. 2. Con. Fagund. Fill. &c.* probabiliter, contra *Laym. Azor. &c. v. Lugo d. 16. nu. 176.*

IV. Qui simulato animo promisit, per se loquendo non obligatur ad nuptias, tametsi damnum creatum debeat resarcire. Dixi *per se*; quia si facta promissione puellam induxit ad copulam, tenetur illam ducere. *Bonac. l. c. p. 2.* Vbi excipit, si puella esset longè inferioris conditionis, (v.g. quoad nobilitatem, vel diuitias) tunc enim non teneri ducere, (v.g. virum nobilem filiam agricolæ) præsertim, si illa fuerit conscia disparis status, seu conditionis, eò quòd tum decipi potiùs voluerit, quàm decepta sit; vnde nec teneri eo casu illam dotare. Secùs tamen si ipsa inæqualitatem status ignorauit, aut si ipse non ficte, sed ex animo Matrimonium promiserit. Ita *Bonac. q. 1. p. 3. num. 7. & seq.* ex *Vasq. del. d. 106. Sanch. lib. 1. d. 10. v. Less. l. 2. cap. 10. d. 3. Laym. c. 1. num. 10.* & *Mart. Perez, d. 2. l. 3.*

V. Sponsalia posteriora contra priorem fidem inita, tametsi iurata sint, aut copula etiam accef-

accesserit, sunt inualida, *Sanch. & Villalob.* contrarium tamen tenet *Con. & Pont.* cum *Dian. p. 5. t. 4. R. 210.* matrimonium tamen post sponsalia contractum cum altera, est validum; licèt iniustum. *Bon. p. 5. & 7. Laym. cap. 1. n. 5.*

VI. Liberi, qui parentibus inscijs contraxerunt sponsalia, etiam cum ijs, qui imparis sunt conditionis, v.g. ignobilis cum nobili, licet peccarint, tamen obligantur: nec à parentibus possunt impediri, quò minus seruent fidem datam. *Laym. l. c. nu. 12.* ex S. *Thom. &c.* nisi scandalum magnum ex matrimonio timeretur. *Dian. p. 9. t. 7. R. 71.* ex *Molin. Sanch. &c.*

VII. Resiliens culpabiliter à sponsalibus perdit suas arrhas, & tenetur ad alterius partis reddendas, ac ad restitutionem, quanti eius intereat talem contractum impleri.

Resp. II. Vbi Tridentinum non est receptum, sponsalia iure antiquo transeunt in matrimonium, per quæuis signa externa, maritali affectu exhibita, v. g. per copulam. Dico, *vbi Trident. &c.* quia vbi hoc receptum est, hæc signa non tenent, si sint clandestina; ideoque grauiter in ijs peccari potest. *Vnde seq. Cas. res.*

Sponsis non licent tactus impudici, cum proximè disponant ad copulam, & pollutionem; & si liceant amplexus & oscula, in signum amoris. *Sanch. lib 9. d. 47. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 6. & t. 1. misc. R. 31. & p. 4. R. 131.*

DVBIVM III.

Quomodo dissoluantur Sponsalia?

Resp. I. Dissoluuntur sequētibus casibus. 1. Per matrimonium validum cum alia initū. *Bon. p. 7.*

II. Per mutuum consensum, sicut quiuis contractus. *Laym. c. 2. n. 8.*

III. Si superueniat impedimentum dirimens matrimonium. Bon. p. 8. n. 5.

IV. Per atrox crimen alterius sponsi, soluuntur ex parte innocentis: quale censetur. 1. Fornicatio, siue spiritualis, vt hæresis, siue corporalis, tam sponsi, quam sponsæ, post sponsalia; & sponsæ etiam ante illa, sed à sponso ignorata licet per vim facta. Bonac. par. 8. Imò si sponsa permittat se tangi impudicè ab alio per oscula & amplexus, potest sponsus resilire à sponsalibus; sed non vice versa: quia etsi sponsus id faciat, non est dedecus sponsæ, nec mutatio alicuius momenti. Regin. Sanch. Dian. par. 3. t. 4. R. 283. Limitat autem Con. & Laym. nisi talia oscula & tactus sint ita frequentes, vt indicent valde propensum sponsi animum in alteram, vt meritò timeri possit, ne sponsæ non sit fidem seruaturus. Si autem vterq; sponsus fornicetur post sponsalia, neutrùm posse resilire, docet Palaus, & Bon. contra Con. Regin. Sanch. Laym. Pont. qui soli viro id eo casu permittunt, eò quòd delicta sint imparia, & longè grauius damnum immineat ipsi propter incertitudinem prolis. Dian. l. c. R. 284. 2. Furtum graue, homicidium, &c. vel simile, quod graue damnum, vel infamiam pariat. Bon. par. 8. nu 12.

V. Si notabilis mutatio accidat, vel detegatur, quæ si à principio cognita fuisset, à sponsalibus deterruisset: qualis esset. v. g. 1. Inimicitia, vel odium graue inter sponsos. Quo refertur morum asperitas, vel sæuitia, post sponsalia primùm cognita: item iustus timor, ne ex matrimonio scandala, & grauia odia nascantur inter parentes, vel consanguineos. Laym. cap. 1. nu. 78. Bon. p. 8. num. 8. &c. 2. Si alteruter incidat in

lepram,

epram, paralysin, morbum Gallicum, &c. si grauiter mutiletur, vt amissione oculi, nasi, vel aliter grauiter deformetur, præsertim sponsa, vel sponsus reddatur ineptus ad opificium exercendum, vel acquirendum officium, ad sustentationem familiæ necessarium. *Dian. p. 3. t. 4. R. 85. ex Sanch. l. 1. d. 57. Con. d. 23. dub. 8. Laym. & Bon. ll. cc.* Non tamen tenetur sponte aperire tales defectus, qui reddant nuptias minùs quidem appetibiles, non tamen perniciosas, præsertim si aliquam infamiam habeant adiunctam, (v. g. si sponsa vi vel sponte fuisset corrupta) dummodò tamen contrarium positiuè verbo factòve non simulet; potestque interrogatus licitè dissimulare & contrahere matrimonium. Si verò defectus sint perniciosi, v. g. morbus contagiosus, grauis infamia, siue personalis, siue generis, aut familiæ, non licet (etiamsi post sponsalia contracta in eos inciderit) contrahere cum eorum ignaro, nisi similes defectus ipse patiatur. *Con. Pont. Dian. p. 5. t. 4. R. 28.* vbi ex *Con. & Sanch.* contra *Pont. Nauar. &c.* infert, sponsam post sponsalia corruptam posse sponsum defectus istius occulti ignarum cogere ad standum sponsalibus, & contrahendum matrimonium. 3. Si magna alterius debita detegantur, vel graue sit periculum fortunarum, famæ, morbi, paupertatis, &c. vel sponsa dotem promissam afferre nequeat, vel denique si sponsus incipiat vagari cum incommodo sponsæ. *Bon. l. c.* Quòd si autem defectu sponsæ detecto dubitet sponsus, an si eum ab initio cognouisset, contracturus fuisset, tum si defectus ille censeatur grauis ac notabilis, præsumetur pro sponso, cui liberum erit resilire. *Sanch. Bonac. Tancred. t. 1. lib. 1. d. 65.*

secus si defectus sit leuis. *Bardi. l. 6. cap. 11. p. 1.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam: quia censetur renunciare suo iuri. *Laym. l. c. Bon. p. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum, *Laym. nu. 16.*

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi, *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic postea ad sæculum redeat, vt docet *Sanch. l. 1. d. 24.* licet *Præpositus, Fill. & alij* putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsæ si quæ passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter, quam per matrimonium posset resarcire damnum. *v. Dian. p. 3. tr. 4. R. 107. Bon. l. c.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Azor. alijq;* cum hoc sit de meliore bono, etsi contrarium doceant *Fill. Sanch. Con. & alij:* eò quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissæ, & in alterius præiudicium. Vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eò quòd vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse. *v. Bon. p. 5. nu. 13.*

X. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium, quoad eum verò qui contraxit, non extingui obligationem si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda spon-

sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui, *v. Dian. p. 3. t. 4. R. 209.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch. Con. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym. c. 2. nu. 23.*

CAPVT II.

De Matrimonio secundum se.

DVBIVM I.

Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

Resp. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuo legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suar. to. 3. d. 2. s. 1. art. 1. Sanch. Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. *Vnde resolues.*

1. Validè & licitè contrahi potest cum pacto

continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem; quia finis debet saltem esse honestus. *Nauar. cap. 22. nu. 79. Sanch. lib. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ, (nihil aliud intendendo) modo proles positiuè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. *Con. d. 25. d. 2. num. 16. Pontius l. 1. c. 21. Hurtad. 4. Perez. d. 18. f. 7. num. 6.* ex 1. *Corinth. 7.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possunt alere dummodo, vt dixi, positiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez l. c. Bon. q. 4. p. 1. nu. 12. Nauar. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter regna vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conseruandum. Ita contra *Sanch. & Syluium* docent *Prep. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. Mart. Perez. d. 18. f. 7. n. 7.* vbi cum *Dian. l. c.* etiam permittit, ob diuitias, & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult

tantum

tantum durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debita exigenti. *v. Perez l.6. &c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore per quem contrahunt, vti & de Sacerdote copulante. Secus est de Sacerdote copulante; quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum vt testis assistit *Card. de Lugo de sacram. d. 8. l. 9. num. 155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filius contrahant, his tacentibus. *vid. Dian. par. 3. t. 4. Resol. 272.* Sufficit etiam. 2. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea. *v. Dian. l. c. R. 292.*

QVÆRES. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito; vel præsenti stante conditione, quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. duco te si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. Si cælum tetigeris; vel de futuro turpi, modo non repugnet substantiæ matrimonij.

monij, & consensus sit absolutus, v. g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. *Sanch. l. 5. d. 15. Molin. Fill. Less. l. 2. cap. 18. d. 15. Laym. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. vid. Sanch. l. 5. d. 10. Con. d. 29. dub. 3. Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alijs* apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym. & alijs, quidam* putent contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10. num. 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

D V B I V M II.

De vsu Matrimonij.

A R T I C V L V S I.

An vsus matrimonij, siue actus coniugalis sit licitus.

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex *1. Cor. 2. Vxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

1. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterq; vel alter id certo sciat, non potest, quocunq; etiam periculo proposito,

vti matrimonio. Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem, (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. *Bon. q. 8. p. 8. nu. 16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indignationem. *Vasq. Sanch. Dian. Bardi d. 6. c. 11. p. 7. §. 3.* Secùs post eam *Bon. q. 4. p. 4. v. supra l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit caussa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *Bon. p. 6. nu. 8. M. Perez d. 50 s. 4. nu. 5.*

IV. Si fiat prauo fine, v. g. tantum voluptatis caussa. Quod tamen Doctores communiter, vt *Sanch. l. 9. d. 11. Bon. q. 4. p. 6.* censet esse tantum veniale contra *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. *Sanch. l. 9. d. 11. &c.* vide etiam *Dian. par. 3. tr. 4. R. 216. Bon. p. 6. M. Perez d. 49. s. 2. num. 6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam imaginetur aliam, vt animum pascat, quod est mortale. *Sanch. Bon. p. 6. n. 7.*

VI. Si fiat modo indebito, v. g. 1. Si non seruetur vas naturale; quod multi docent esse ve-

ram Sodomiam; alij esse graue peccatum contra naturam, *v. 6. prae.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grauo, & grauiter increpandum. *Dian. p. 3. t. 4. Res. 204.* 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur; quidam tamen, vt *Prap. & Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse. *v. Bon. p. 6. nu. 15. & p. 1.*

VII. Si loco indebito, v.g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communionis, *v. Perez d. 49. sect. 3.* 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus. *Nauar. Sylu. Sanch. Con. Fill. nu. 337.* Hoc enim si non fit, non erit saltem mortale: quod enim tunc sine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Dian. p. 3. t. 4. R. 204. & Con. d. 34. dub. 9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quod tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l. 9. d. 21. n. 2.* Imò aliqui apud *Dian. l. c.* vt *Pontius l. 10. cap. 11. & c. 14. nu 5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch. l. c.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez.* si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. *v. d. 49. s. 3.*

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio 1. prolis causâ, etsi hæc non necessariò debeat intendi, dū exercetur:

tur: dummodò positiuè non impediatur: imò etiam aliquādo simplici affectu licite excludatur, v.g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur, 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte. M. *Perez. d.* 40. *s.* 2. ex *Con. Pont. Hurt. &c.* contra *Sanch.* qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari nō possint. 3. Valetudinis causà, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet *Sà, Con. Lay. l.* 5. *t.* 10. *c.* 4. *M. Perez. d.* 49. *s.* 2. *num.* 4. *v. Dian. p.* 2. *t.* 4. *R.* 218. Solius tamen sanitatis causà vti probabile est veniale, vt docet S. *Thom. Henr. Laym. l. c.* contra *M. Perez &c. ll. cc.*

QVÆRES. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges?

Resp. Tales actus per se ijs licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media: & cui licet consumatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v.g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos. Nisi tamen vt sæpè contingit, sint coniuncti cū periculo pollutionis: aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum *supra l.* 3. *t.* 4 *cap.* 2. *dub.* 4. *Dian. p.* 3. *t.* 4. *R.* 204. & 216. Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expresè referendo ad copulam, vt contra *Vasq.* & alios probabiliter docet *Sanch. l.* 9. *d.* 44. 2. Oblectando se venereè, sine periculo, pollutionis

nis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu excerceri non potest. *Fill. Lay. Tannerus*, Malder.cum *Dian.p.3.s.4.R.* 224. contra *Nauar. Azor. &c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita; quia est illi illicita post statum. 2. Bigamus, qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixto cum aliena. *Laym.lib.1.tract.9.cap.6. vid. supra lib.3.tr.4.c.2.&l.5.c.1.d.2.a.2.*

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit præceptus, & debitus?

Resp. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expressè, vel tacitè, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenetur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur naturã contractus mutui. S.*Thom. in 4.d.32.q.1.a.2. &c. communiter* ex 1.*Cor.*7. Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, & si per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi *Mart. Perez d.50. s.2. num* 4. & 5. vel ex iustitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diuitius abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanchez lib.9. disp. 4. Con.d.34.d.2.nu.19. Perez d.50.s.3.*

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò & instanter petenti debitum negat: quia est res

grauis

grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur; citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantùm veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat, nullum secundum *Perez d.50.f.4.*) ne sit alia iusta causa negandi. *Bon.q.4.p.1.*ex *Sanch.Fill.&c.*Iustam autem (seclusò periculo incontinentiæ vtriusq;) esse censeo M. *Perez. l.c. nu.6.* si plures nascantur filij; quàm possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam medijs alias licitis, v. g. ieiunijs, &c. inuitâ comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. *Bon. l. c. Sanch. l. 9. d. 3. num. 1 & Regin. Con. Fill. nu. 306. &c.* Perez. *d. 50. f. 2.*

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causâ, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. *v Sanch. l 9. d. 6. Pon. l. 9. cap. 5. Con. d. 34. dub. 6.* Perez *d. 50. f. 5.* Quia malitiæ alterius non dat illius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causâ, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v.g. si cōsensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens sit tamen; quia talis non est capax vsùs dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & redde-

reddere licet, tam ebrio, quam amenti, nisi esset periculum fætus enecandi. *Nauar. cap. 16. Syl. Lay. cap. 1. num. 9.* 3. Si alter mœchatus sit quia frangenti fidem, fides frangitur eidem: nisi tamen ipse quoq; sit adulter, vel causa adulterij.

VII. Etsi is, qui matrimonio contracto, sciens prudens voluntariè cognouit consanguineam vxoris, in primo vel secundo gradu, non possit petere debitum, teneatur tamen reddere. Idem est de eo, qui insciâ comparte vouit castitatem, post matrimonium consummatum. Si tamen ante vouisset, videtur obligari ad ingressum religionis, saltē primo bimestri: (nisi tamen matrimonium consummauerit) imo etiam post, si vxor consentiat, de quo plura. *v. Laym. cap. 11. num. 10.*

Resp. II. Coniux non tenetur reddere debitum si inde graue damnum, vel periculum sibi vel proli merito timeat. *Perez d. 10. s. 4.* Vnde non tenetur sequentibus casibus.

I. Si illud petat maritus morbo contagioso laborans, v.g gallico, peste, lepra, &c. (nisi tamen hæc ante matrimonium fuerit cognita, & non sit nimis grauis.) *Bonac. q. 4. p. 1. num. 8 Perez d. 50. Sanch. l. 9 d. 14. Lay. l. 5. t. 10. p. 3. c. 1.*

II. Si petat ab vxore laboranti febri, vel alio morbo, cui copula noceret. *Bon. q. 4. p. 1. num. 4. ex Sanch. &c.* item *Perez l. c.* aut vt quidam volunt, tempore menstrui, *Bon. q. 4. p. 3. num. 11. & p. 6. num. 10.* contra *Sanch. Hurt. Perez d. 49. sect. 3.* aut cum vxor est grauida, & ex redditione periculum mortis (vel etiam abortus) probabile timetur proli iam conceptæ. Imo tunc nec petere, nec reddere licitum est, vt per se patet, ait *Laym. cap. 1. num. 7.* & esse mortale, dicit

Perez d. 49. f. 3. (addens ex Sanc. Con. & Hurt. cessante periculo prolis, vsum matrimonij licitum esse) aut si non possit vxor edere fætum nisi mortuum Bonac. q. 4. p. 1. & 2. num. 14. (Laym. tamen cap. 7. num. 7. dicit eo casu licere reddere, imo & petere: quod Bon. l. c. concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ. Bon. l. c. num. 7. Lay. l. c. num. 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat. Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. d. 102. num. 11. Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. Sanch. Pra. Palaus Diat. p. 6. t. 7. R. 64. & p. 9. t. 7. R. 4.

III. Si aliter debitum exigat in naturali modo; nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v. g. rixæ, odium incontinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen si in vsu matrimonij vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur cõceptio, aut semen conceptũ reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi

secus si defectus sit levis. *Bardi. l. 6. cap. 11. p. 1.*

VI. Si alter sine alterius licentia proficiscatur in terram longinquam: quia censetur renunciare suo iuri. *Laym. l. c. Bon. p. 6.*

VII. Si sint inita cum conditione certo tempore contrahendi matrimonium, liberatur obligatione is, per quem non stetit, quo minus sit contractum, *Laym. nu. 16.*

VIII. Soluuntur, licet sint iurata, per susceptionem ordinis sacri, vel ingressum alterius in religionem, aut votum eam ingrediendi, *Laym. l. c. Bon. p. 5.* Nec obstat, si hic postea ad saeculum redeat, vt docet *Sanch. l. 1. d. 24.* licet *Praepositus, Fill. & alij* putent, talem ex parte sua prioribus sponsalibus teneri, vti etiam ad damna resarcienda sponsae si quae passa esset. Vnde non posset ingredi religionem, si sponsam deflorasset, nec aliter, quam per matrimonium posset resarcire damnum. *v. Dian. p. 3. tr. 4. R. 207. Bon. l. c.*

IX. Probabile est, solui etiam per votum simplex castitatis, vt docet *Suar. Azor. aliiq;* cum hoc sit de meliore bono, etsi contrarium doceant *Filli. Sanch. Con. & alij*: eò quòd Deus non acceptet promissionem rei alteri promissae, & in alterius praeiudicium. Vnde etiam in foro externo talis solet compelli, vt vel fidem seruet, vel intret religionem. Interim post tale votum alteri parti datur ius sponsalia soluendi, eò quòd vouens resilierit, & censeatur iuri suo renunciasse. *v. Bon. p. 5. nu. 13.*

X. Per matrimonium validum dissoluitur saltem quoad eum, qui non contraxit matrimonium, quoad eum verò qui contraxit, non extingui obligationem si alter expectet, sed suspendi, & matrimonio isto soluto teneri ad implenda spon-

sponsalia priora, docet *Pont.* contra *Sanch.* qui vult omnino dissolui, v. *Dian. p. 3. t. 4. R. 109.*

XI. Si sponso noua superueniat hæreditas, ita vt illi sponsa iam sit inæqualis, non habet ideo ius resiliendi: quia non est deceptus in conditione sponsæ, in qua nulla facta est mutatio. Idem est de sponsa, si ipsi hæreditas noua superueniat. *Sanch. Con. Regin. Dian. p. 3. t. 4. R. 286.*

Resp. II. In supradictis causis, quando manifestæ sunt, non requiritur authoritas Iudicis ad dissoluenda sponsalia, alioqui requiritur. Quod si sponsus cognito suo iure resiliendi, nihilominus carnaliter cognouit sponsam, censetur tacitè suo iuri renunciasse, & sponsalia ratificasse. *Laym. c. 2. nu. 23.*

CAPVT II.

De Matrimonio secundum se.

DVBIVM I.

Quid sit, quæ eius materia, forma, & minister?

Resp. Est Sacramentum inter baptizatos, quo vir & mulier sibi mutuo legitimè corpora sua tradunt, ad perpetuam vitæ societatem, vsum prolis suscipiendæ, & remedium concupiscentiæ. Materia ex qua, & proxima, est mutuus consensus, externis signis expressus quatenus habet rationem traditionis. Forma autem, est idem consensus, quatenus habet rationem acceptationis. *Suar. to. 3. d. 2. s. 1. art. 1. Sanch. Vasq.* Minister non est Sacerdos, sed ipsi contrahentes, quia hi ponunt materiam & formam. Porrò matrimonium dicitur ratum, quando contractus est factus, etsi non sit secuta copula carnalis. Consummatum verò dicitur, quando ea secuta est. *Vnde resoluces.*

1. Valdè & licitè contrahi potest cum pacto

continentiæ, sine intentione prolis, & remedij concupiscentiæ. Ratio, quia non pugnat cum essentia Matrimonij. Et patet exemplo B. Virginis, & S. Ioseph.

II. Non videtur licitum, contrahere tantum propter voluptatem carnis, vel vanitatem; quia finis debet saltem esse honestus. *Nauar. cap. 22. nu. 79. Sanch. lib. 2. d. 29. q. 3.*

III. Licitè contrahitur in remedium concupiscentiæ, (nihil aliud intendendo) modo proles positiuè non impediatur: hoc enim sub mortali non licet. *Con. d. 25. d. 2. num. 16. Pontius l. 1. c. 21. Hurtad. 4. Perez. d. 18. f. 7. num. 6.* ex 1. *Corinth. 7.* Hinc etiam coniuges possunt abstinere ab vsu coniugij, & optare, ne plures accipiant liberos, quam possunt alere dummodo, vt dixi, positiuè non impediant, nec abortum procurent. *Perez l. c. Bon. q. 4. p. 1. nu. 12. Nauar. c. 16. &c.*

IV. Licitè etiam contrahitur ob fines honestos extrinsecos, fini intrinseco Sacramenti (qui est mutua animorum coniunctio, & coniugum sanctificatio) non contrarios, v. g. ad pacem inter regna vel illustres familias componendam, vel splendorem familiæ conseruandum. Ita contra *Sanch. & Syluium* docent *Prep. Pont. Gasp. Hurt. Dian. p. 3. t. 4. R. 219. Mart. Perez. d. 18. f. 7. n. 7.* vbi cum *Dian. l. c.* etiam permittit, ob diuitias, & nobilitatem.

V. Validè, sed illicitè, contrahitur cum intentione negandi debitum, vitandi prolem, vel etiam non educandi, mœchandi, &c. nisi tamen talis intentio in pactum deducatur, id est, nisi adijciatur tanquam conditio obligans ad aliquid contrarium essentiæ matrimonij. Vnde inualidè contrahit, qui vinculum matrimonij vult

tantum

tantum durare per annum, vel reseruat sibi potestatem adulterandi, vel non reddendi debitum debita exigenti. *v. Perez l. 6. &c. ll. cc.*

VI. Contrahentes vt non peccent, debent esse in gratia, etiam tunc quando per procuratorem contrahunt: quia verum Sacramentum suscipiunt, licet dormiant. Secus est de procuratore per quem contrahunt, vti & de Sacerdote copulante. Secus est de Sacerdote copulante; quia nec suscipit, nec administrat Sacramentum, sed tantum vt testis assistit *Card. de Lugo de sacram. d. 8. l. 9. num. 155.*

VII. Coniux habet potestatem in alterius corpus, sed non ad exercendam libidinem, generationi aduersantem.

VIII. Requiritur consensus de præsenti verbo, scripto, aut nutibus expressus: sufficit tamen exprimere per alium, vt si parentes pro filius contrahant, his tacentibus. *vid. Dian. par. 3. t. 4. Resol. 272.* Sufficit etiam. 2. Si alterius consensui præcedenti, & non reuocato, alterius accedat. Vnde si quis coram Parocho non verè consenserit, satisfacit consentiendo postea. *v. Dian. l. c. R. 292.*

QVÆRES. An sufficiat consensus conditionatus?

Resp. I. Sufficit conditionatus, sub conditione de præterito; vel præsenti stante conditione, quia tunc contractus non suspenditur.

Resp. II. Sufficit sub conditione necessaria de futuro, dummodo, contrahentes non intendant suspendere tantisper consensum, v. g. duco, te si cras sol oriatur. Item sub conditione de futuro impossibili, v. g. Si cælum tetigeris; vel de futuro turpi, modo non repugnet substantiæ matrimonij.

monij, & consensus sit absolutus, v. g. si patrem occideris. Ratio, quia tales conditiones habentur pro non adiectis. *Sanch. l. 5. d. 15. Molin. Fill. Less. l. 2. cap. 18. d. 15. Laym. Bon.*

Resp. III. Non sufficit sub conditione de futuro, quæ sit contra substantiam obligationis matrimonialis, v. g. si prolis generationem impedire velis maleficio, vel victum comparare adulterio. Patet ex *C. Fin. de condit. vid. Sanch. l. 5. d. 10. Con. d. 29. dub. 3. Fill. &c.*

Resp. IV. Consensus sub conditione honesta de futuro est contractus sponsalium tantum, & non Matrimonij. Quia hic debet esse de præsenti. Ob quam rationem non incipiet validari matrimonium sine nouo consensu, postquam conditio impleta fuerit, vt docet *D. Thom. cum alijs* apud *Sanch.* etsi *Fill. Laym. & alij*, *quidam* putent contrarium esse probabile, eo quod contractus celebratus sub conditione honesta futura, hac impleta purificetur. Quod concedit *Bon. q. 2. p. 10. num. 20.* si contrahentes in eodem consensu manserint, saltem virtualiter.

DVBIVM II.

De vsu Matrimonij.

ARTICVLVS I.

An vsus matrimonij, sine alius coniugalis sit licitus.

Resp. Per se est licitus, & honestus. Quod est de fide, & patet ex *1. Cor. 2. Vxori vir debitum reddat.* Per accidens est illicitus in sequentibus casibus.

1. Si matrimonium à parte rei sit nullum: quod tamen si vterque ignorat, non peccat, nisi materialiter. Si vterq; vel alter id certo sciat, non potest, quocunq; etiam periculo proposito

vtii

vti matrimonio. Vnde si non potest sine periculo vitæ, aut famæ, detegere impedimentum, nec sperare dispensationem, debet vel ingredi religionem, (si necdum consummauit) vel fugere, vel petere diuortium, ob coniugis sæuitiam, v. g. vel adulterium, si tale sit, vel certè omnia incommoda patienter sustinere. *Bon. q. 8. p. 8. nu. 16.*

II. Si matrimonium sit dubium. Et quidem si alter tantum dubitet, is non potest petere debitum: reddere tamen tenetur, cùm alter habeat ius petendi. Si vterque dubia fide contraxit, vel dubitat de eius valore, neutri petere, aut reddere licet ante veritatis indignationem. *Vasq. Sanch. Dian. Bardi d. 6. c. 11. p. 7. § 3.* Secùs post eam *Bon. q. 4. p. 4. v. supra l. 1. t. 1. c. 2. d. 3.*

III. Si fiat cum graui periculo vitæ, aut sanitatis. Nisi tamen sit causa grauis, cui damnum corporale videatur postponendum, v. g. periculum incontinentiæ in se, vel comparte. *Bon. p. 6. nu. 8. M. Perez d. 50. s. 4. nu. 5.*

IV. Si fiat prauo fine, v. g. tantùm voluptatis causa. Quod tamen Doctores communiter, vt *Sanch. l. 9. d. 11. Bon. q. 4. p. 6.* censet esse tantum veniale contra *Pontium*, qui vult esse nullum: nullum autem erit, si delectatio non quæsita sentiatur, vel ad eam se excitent, quando copula debita redditur. *Sanch. l. 9. d. 11. &c.* vide etiam *Dian. par. 3. tr. 4. R. 216. Bon. p. 6.* M. *Perez d. 49. s. 2. num. 6.*

V. Si exerceatur mente adultera, vt si dum accedit ad suam imaginetur aliam, vt animum pascat, quod est mortale. *Sanch. Bon. p. 6. n. 7.*

VI. Si fiat modo indebito, v. g. 1. Si non seruetur vas naturale; quod multi docent esse ve-

niam

ram Sodomiam; alij esse graue peccatum contra naturam, *v. 6. prac.* 2. Si sine iusta causa situs sit innaturalis, præposterus, &c. quod aliqui dicunt esse mortale, alij secluso periculo effusionis seminis, veniale tantum, etsi grauo, & grauiter increpandum. *Dian. p. 3. t. 4. Res. 204.* 3. Si alter coniugum ex morositate, vel alia ratione seminationem cohibeat: quod quidam generatim dicunt esse mortale, quia finis actus coniugalis, scilicet generatio impeditur; quidam tamen, vt *Prap. & Sanch.* dicunt, in fœmina nullum esse. *v. Bon. p. 6. nu. 15. & p. 1.*

VII. Si loco indebito, v. g. sacro, qui inde violetur, vel in loco publico.

VIII. Si absque vrgente causa fiat tempore indebito. 1. In magna solemnitate, vt Paschæ, vel pridie communionis, *v. Perez d. 49. sect. 3.* 2. Quando vxor est grauida, saltem si sit periculum abortus. *Nauar. Sylu. Sanch. Con. Fill. nu. 337.* Hoc enim si non fit, non erit saltem mortale: quod enim tunc fine suo frustretur semen, non sequitur per se ex actu. Vnde *Dian. p. 3. t. 4. R. 204. & Con. d. 34. dub. 9.* nullum peccatum agnoscunt. 3. Quando vxor laborat fluxu menstruo. Quòd tamen non esse mortale, contra *Azor.* docet *Sanch. l. 9. d. 21. n. 2.* Imò aliqui apud *Dian. l. c.* vt *Pontius l. 10. cap. 11. & c. 14. nu 5. & 6.* docent, nec veniale esse, si periculum vrgeat, quod *Sanch. l. c.* docet esse probabile, additque *Mart. Perez.* si ob finem honestum fiat, nullum esse, & teneri reddere vxorem, si maritus exigat. *v. d. 49. s. 3.*

Ex dictis casibus consequenter resoluitur, licitum esse vti matrimonio 1. prolis causâ, etsi hæc non necessariò debeat intendi, dū exercetur:

tur: dummodò positiuè non impediatur: imò etiam aliquãdo simplici affectu licite excludatur, v. g. à paupere, ne nimium prolibus grauetur, 2. ad vitandum periculum incontinentiæ in se, vel comparte. M. Perez. d. 40. s. 2. ex Con. Pont. Hurt. &c. contra Sanch. qui vult esse veniale, nisi tamen stimuli carnis aliter sedari nõ possint. 3. Valetudinis causà, vel propter alios fines extrinsecos: quia honestum ex natura sua & relatum ad vnum finem, licitè refertur ad alium isti non repugnantem, vt docet Sà, Con. Lay. l. 5. t. 10. c. 4. M. Perez. d. 49. s. 2. num. 4. v. Dian. p. 2. t. 4. R. 218. Solius tamen sanitatis causà vti probabile est veniale, vt docet S. Thom. Henr. Laym. l. c. contra M. Perez. &c. ll. cc.

QVÆRES. An, & quando liceant tactus, aspectus, & verba turpia inter coniuges?

Resp. Tales actus per se ijs licent: quia cui licitus est finis, etiam licent media: & cui licet consumatio, etiam licet inchoatio. Vnde licitè talibus naturam excitant ad copulam. Quòd si verò separatim, & sine ordine ad copulam, v. g. voluptatis causa tantum fiant, sunt venialia peccata, eo quod ratione status, qui illos actus cohonestat, habeant ius ad illos. Nisi tamen vt sæpè contingit, sint coniuncti cũ periculo pollutionis: aut coniuges habeant votum castitatis: tunc enim sunt mortalia, vt dictum supra l. 3. t. 4. cap. 2. dub. 4. Dian. p. 3. t. 4. R. 204. & 216. Vnde resolues.

I. Coniux venialiter tantum peccat, 1. Tangendo seipsum ex voluptate, & tactum non ita expresè referendo ad copulam, vt contra Vasq. & alios probabiliter docet Sanch. l. 9. d. 44. 2. Oblectando se venereè, sine periculo, pollutionis

nis, de actu coniugali cogitato, dum abest compars, vel actu excerceri non potest. *Fill.Lay. Tannerus*, *Malder*.cum *Dian.p.3.t.4.R.* 224. contra *Nauar.Azor.&c.*

II. Peccat grauiter, 1. Vidua, quæ se venereè oblectat de copula olim habita; quia est illi illicita post statum. 2. Bigamus, qui in actu coniugali cum secunda exercito, repræsentat sibi priorem, & de ea carnaliter delectatur; quia est permixto cum aliena. *Laym.lib.*1.*tract.* 9. *cap.*6. *vid.supra lib.*3.*tr.*4.*c.*2.*& l.*5.*c.*1.*d.*2.*a.*2.

ARTICVLVS II.

An actus coniugalis sit præceptus, & debitus?

Resp. Etsi coniuges nulla lege obligentur ad vsum matrimonij, tenentur tamen per se ex iustitia sibi reddere debitum, si alter ab altero expresse, vel tacitè, verecundia scilicet obstante, petat. Ratio prioris est, quia non tenetur vti suo iure. Ratio posterioris sequitur naturā contractus mutui. S.*Thom.* in 4.*d.*32.*q.*1.*a.*2. *&c.communiter* ex 1.*Cor.*7. Vnde resolues.

I. Neuter tenetur, per se loquendo, ad petendum debitum, & si per accidens aliquando teneatur, vel ex caritate, v.g. ad auertendum periculum incontinentiæ imminens coniugi *Mart. Perez d.*50. *f.*2. *num* 4. & 5. vel ex iustitia legali, eo quod salus publica periclitetur, nisi proles nascatur.

II. Coniuges tenentur ad cohabitationem, nec potest alter ab altero inuito diuitius abesse, sine necessitate: quia hæc obligatio sequitur ex obligatione reddendi debitum. *Sanchez lib.*9.*disp.* 4. *Con.d.*34. *d.*2. *nu.*19. *Perez d.*50.*f.* 3.

III. Peccat mortaliter, qui coniugi seriò & instanter petenti debitum negat: quia est res

grauis

grauis, & debetur ex iustitia: intellige, nisi petens, precibus, aut alia ratione honesta, auerti possit, & petitio non sit immoderata, (nam si sæpè petenti semel vel bis negetur; citra periculum incontinentiæ, videtur esse tantùm veniale, ob leuitatem materiæ; & aliquando, si nimis immoderatè & iusto sæpius petat, nullum secundum Perez d.50. f.4.) nec sit alia iusta causa negandi. Bon.q.4.p.1.ex Sanch.Fill.&c.Iustam autem (seclusso periculo incontinentiæ vtriusq;) esse censeo M. Perez. l.c. nu.6. si plures nascantur filij; quàm possint alere.

IV. Peccat grauiter vir, vel mulier, si se impotentem reddat, etiam medijs alias licitis, v. g. ieiunijs, &c. inuitâ comparte. Imò si aliter non possit reddere debitum, licitè non obseruat ieiunia Ecclesiæ; sicut & vxor, si notabiliter ijs fiat deformior. Bon. l. c. Sanch. l. 9. d. 3. num. 1 & Regin. Con. Fill. nu. 306. &c. Perez d. 50. f. 2.

V. Coniux tenetur reddere debitum, quamuis illicitè petenti, si redditio hic & nunc non sit illicita, v. g. petenti voluptatis causâ, vel ligato castitatis voto, vel die festo, &c. v Sanch. l 9. d. 6. Pon. l. 9. cap. 5. Con. d. 34. dub. 6. Perez d. 50. f. 5. Quia malitiæ alterius non dat illius negandi quod suum est. Non tamen tenetur reddere petenti, sine graui causa, modo innaturali, vel in loco publico, vel sacro, &c.

VI. Non tenetur reddere, 1. Si alter alteri debitum remiserit, v. g. si cōsensu mutuo vouerint castitatem, vel auctoritate publica celebrarint diuortium. 2. Si petens si tamen; quia talis non est capax vsus dominij, nec petit cum ratione, & humano modo. Quod etiam valet in ebrio. Simpliciter tamen vti petere, ita & redde-

Perez d.49.f.3. (addens ex Sanc. Con. & Hurt. cessante periculo prolis, vsum matrimonij licitum esse) aut si non possit vxor edere fœtum nisi mortuum Bonac.q 4.p.1. & 2. num. 14. (Laym. tamen cap. 7. num. 7. dicit eo casu licere reddere, imo & petere: quod Bon. l. c. concedit, si fiat ob periculum incontinentiæ) aut non possit edere nisi cum præsenti periculo vitæ. Bon. l. c. num. 7. Lay. l. c. num. 6. Quod tamen ad vitandam incontinentiam, aut alia graui ex causa, eam posse permittere, & debitum reddere, insinuat. Laym. l. c. ex Sanch. l. 7. d. 102. num. 11. Denique propter graue periculum morbi (non tamen propter ordinarios dolores partus) potest coniux negare debitum, etiamsi in altero esset periculum incontinentiæ. Sanch. Pra. Palaus Diap. p. 6. t. 7. R. 64. & p. 9. t. 7. R. 4.

III. Si aliter debitum exigat in naturali modo; nisi tamen ex negatione timeantur grauiora mala, v. g. rixæ, odium incontinentia.

QVÆRES. An aliquando liceat impedire prolis generationem.

Resp. Possunt quidem coniuges ex graui causa aliquid facere, ex quo per accidens sequatur effusio seminis: peccant tamen, si in vsu matrimonij vel post vsum, faciant aliquid, quo impediatur cōceptio, aut semen conceptū reijciatur. Ratio prioris est, quia non impeditur generatio, ne quidem indirectè, sed tantum permittitur vt non fiat quod licet ex causa rationabili. Ratio posterioris, quia agunt contra fidem & finem principalem matrimonij. Vnde tales non excusat paupertas imminens, aut periculum ex partu. *Vnde resolues.*

I. Licitè interrumpitur actus coniugalis, etsi ex

ex naturæ concitatione secutura sit pollutio, dummodo sit iusta causa interrumpendi, v. g. si ex continuatione immineat periculum morbi, vel mortis ab hoste, vel aliquis alius interueniat, *vid.Perez d.49.l.9.*

II. Peccat probabiliter fœmina, quæ in vsu matrimonij animum alio distrahi, ne natura excitetur, venialiter tamen, vt *Perez l. c. num. 7.* docet ex *Sanch.*

DVBIVM III.

An, & quibus ex causis possit fieri diuortium?

Resp. I. Etsi matrimonium consummatum, inter Christianos nullo casu solui possit, quoad vinculum, viuente vtroque coniuge (*v. Sanch. Perez d.20.l.9.& d.55.l.4.*) diuortium tamen seu potius separatio quoad thorum, fit sequentibus casibus,

I. Si alter coniux moriatur. De quo si est certum, rursus nubere potest: quod si interim alter mortuus non sit, fama tamen, & indicia sufficientia habeantur, excusatur nubens, neq; ex dubio superueniente an prior viuat, debent separari, cum forte non viuat ideoque matrimonium sit validum.

II. Si ex coniugibus infidelibus altero ad fidem conuerso, alter maneat infidelis (saltem nisi pacificè cohabitare velit, sine contumelia creatoris;) idque ex dispensatione diuina, in fauorem fidei, vt patet ex 1. *Cor.7.15 Perez d.26. l.4.& c. commun.*

III. Si ante Matrimonij consummationem (ad quam intra primum bimestre, quod ad deliberationem datur, non tenentur, nec cogi possunt sine iniuria) alter intret religionem, in eaque profiteatur, *Perez l.c.& c. communiter.*

VI. Si Papa ex alia iusta causa dispenset ante consummationem, sicuti eum posse probabilior sententia affirmat. *Nau. Bell. Perez. d.* 20. *f.* 7.

Resp. II. Manente vinculo matrimonij, licitè fit diuortium, & separatio quoad thorum, & cohabitationem ad tempus, vel in perpetuum, ob grauem, & iustam causam, qualis est.

I. Alterius coniugis culpabile adulterium: (per quod hic etiam intelligitur omnis species luxuriæ, in qua caro cum alia diuiditur, qualis est bestialitas, sodomia, etiam intra eundem sexum. *Bon. q.* 4. *p.* 5. *num.* 2. contra *Fill. Sanch. Perez. d.* 56. *f.* 1. & 2. ex *Matth.* 5. & ex *Ca. Gaudemus c. Ex literis* non tamen mollities, vel pollutio, oscula, tactus, vel amplexus impudici. *Bon. Sanch. Perez ll. cc.* licet propter similia ad tempus possit aliquando fieri separatio, vt nocens emendetur) tunc enim innocens religionem ingredi, aut sacros etiam Ordines suscipere potest, nocens verò non nisi cum innocentis consensu. Excipitur tamen ab hoc casu, 1. Si vterque coniux particeps sit eiusdem criminis, vel æqualis. *Sanch. l.* 10. *d.* 6. *Bon. l. c.* 2. Nisi innocens alteri condonarit. Quod aliqui eum fecisse censent, si eam post adulterium intellectum rursus cognouerit. *Bon.* ex *Con. Henriq. Fill. Perez f.* 3. vbi vide plures casus exceptos.

II. Sæuitia mariti, vel vxoris. Ex qua si graue periculum comparti immineat, potest separatio peti à iudice; imo si mortem minetur, vel venenum paret, potest diuertere ante iudicis consensum. *v. Bon. l. c. Lay. Perez f.* 5.

III. Si coniux compartem trahat in peccatum, v.g. sollicitet ad hæresin, veneficium, &c. tunc enim innocens potest se separare, imo tenetur

tur, si periculum sit graue. *Laym. l. 5. t. 10. p. 3. cap. 7. num. 16.*

IV. Morbus contagiosus, v.g. lepra. Quod si tamen sine graui detrimento possit cohabitare, ad id tenetur, aut saltem adhabitare, & ministrare; nisi alter remittat.

V. Hæresis, vel apostasia superueniens matrimonio. Quo casu, si separatio facta sit iudicio Ecclesiæ, non tenetur coniugem conuersum recipere, saltem ex iustitia: nam ex charitate aliquando tenetur, vt si sit periculum incontinentiæ. *Bon. Laym. l. c.* Perez *d. 57. s. 1.*

VI. Mutuus consensus. Ex quo licitè se separant vel thoro, siuè ad tempus, siuè in perpetuum, ob finem spiritualem; vel etiam habitatione. Quod tamen non solet permitti, nisi vterque ingrediatur religionem, vel vxore ad religionem transeunte (aut si vetula sit, id est sexagenaria, *Azor. &c.* vel saltem quinquagenaria, *Sanch. Bon Barbos. Dian. p. 3. t. 4. R.* 73. manente in seculo, in voto continentiæ) maritus suscipiat sacros ordines. Porrò apud quem, & cuius expensis facto diuortio liberi sint educandi, *v. Laym. hic l. c. & Sanch. vid.* Perez *d. 58. & 59. Bon. q. 3. p. 5. num. 11.*

Quæres. An vxor teneatur sequi virum ad cohabitationem.

Resp. Teneri, qui vir est caput familiæ, & vxoris excipiuntur tamen sequentes casus.

I. Si ex sequela timeatur graue onus, vel periculum, v.g. vitæ pudicitiæ, vel salutis; vel vxor à viro peregrè non alatur.

II. Si vir post matrimonium factus sit vagus, nec facilè sit sequi; secus tamen, si ante fuit vagus, idque ipsa sciuit.

III. Si

III. Si in contractu matrimonij additum fuit pactum, de non mutando domicilio, & nulla grauis necessitas vrgeat.

CAPVT III.

De impedimentis Matrimonij.

Duplicis generis sunt impedimenta: quædam illicitum tantùm, alia insuper irritum matrimonium reddunt. Priora dicuntur impedientia, posteriora dirimentia.

DVBIVM I.

Quæ sint impedimenta impedientia tantùm?

Resp. Præter peccatum mortale, & excommunicationem, sex potissimum reddunt matrimonium mortaliter illicitum, scilicet:

Ecclesiæ vetitum: nec non tempus feriarum,
Atque catechismus, crimen, sponsalia votum.
Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Dicitur I. *Vetitum*, id est prohibitio Ecclesiæ, quæ fit ab Episcopo, vel Parocho, ob dubium impedimenti alicuius, vel inhabilitatis inter copulandos. *v. Bon. q. 1. p. 14. nu. 1.*

Dicitur II. *Tempus feriarum*: quod secundùm *Trid. sess. 24. cap. 10. de reform.* incipit nunc ab Aduentu Domini, vsque ad Epiphaniam inclusiuè; & à die Cinerum vsque ad octauam Paschæ inclusiuè. Quo tempore non prohibetur ipse contractus, aut eius consummatio, sed tantùm nuptiarum solemnitates, vt est benedictio nuptiarum solemnis sponsæ in domum sponsi traductio, solemniora conuiuia & tripudia, &c. Neq; *Trid. sess. 24. cap. 1.* prohibet matrimonium consumati ante benedictionem, sed tantùm hortatur, ne fiat. *v. Bon. l. c. Sanch. l. 7. d. 7. Con. d. 30. Fill. t. 10. par. 2. cap. 9.* M. *Perez d. 43. s. 10. n. 7.*

Dicitur III. *Catechismus*. Quod impedimentum contrahitur ab eo, qui respondet pro infante, quando supplentur cæremoniæ post baptismum collatum in necessitate; sed videtur sublatum per *Trid.* secundùm *Sanch. Fagund. Con. Fill. &c.* qui ideo monent Parochos, vt in libro distinguant patrinos Catechismi, à patrinis Baptismi. *v. Bon. l. c.*

Dicitur IV. *Crimen*, vt 1. Incestus cum consanguinea coniugis in primo vel secundo gradu, scienter admissus, (qui impedit matrimonium cum quacumque alia persona. *v. Perez d. 23. s. 5.*) vel cum propria matre vel filia. 2. Raptus alienæ sponsæ. 3. Vxoricidium. 4. Presbytericidium. 5. Susceptio propriæ prolis ex baptismo, ad impediendam redditionem debiti. 6. Publica pœnitentia, quamdiu durat. 7. Matrimonium cum Moniali. Verùm hæc per non vsum sunt sublata, vt *Laym. hic cap. 15.* ex *Nauar. Sanch. l. 7. d. 17. Con. d. 30. dub. 3.*

Dicitur V. *Sponsalia*, si cum vna contracta, & non dissoluta. *Con. d. 30. dub. 3, Sanch. Fill. Bon. l. c. num. 5.*

Dicitur VI. *Votum*, scilicet simplex, siue castitatis, siue religionis, siue non nubendi. *v. Sanch. l. 7. d. 13. Regin. l. 31. cap. 24. nu. 184. Bon. l. c. n. 7.*

Dixi in responsione, *potissimum*: quia præter supra dicta, alia tria impedimenta numerantur.

Primum, est clandestinitas: etsi enim valeat matrimonium clandestinè contractum, vbi Tridentinum non est receptum, non licet tamen sub mortali. Vbi autem Tridentinum est receptum saltem quoad punctum matrimonij, est irritum, de quo sequenti dubio.

Secundum, omissio benedictionis, quia sine

hac etsi validè, illicitè tamen contrahitur matrimonium saltem primum, vt ex *C. Nostrates*, & *C. Sponsus q. 5.* docet *Bon. q. 4. p. 6. n. 2. Sanch. l. 7. d. 82. Sà, Henriq. Vill. &c.* qui tamen concedunt non esse mortale, intellige per se loquendo nam per accidens, ratione præcepti particularis scandali vel contemptus, (vt si omittant nihili faciendo, ac si esset res vana, vel vile, ac puerile haberent ei se subijcere) docet *Perez d. 43. s. 10. num. 4.* posse esse mortale. Dixi, *primum*: nam secundæ nuptiæ non benedicuntur, nisi primæ non fuissent benedictæ. Quod si autem alter coniugum sit viduus, alter verò primas nuptias celebret, aut saltem nunquam fuerit benedictus, etsi iure antiquo non licuerit, nunc tamen quibusdam locis consuetudo habeat, vt benedicantur, vt *Bon. l. c.* Et patet ex Agenda. Debet autem fieri in templo à proprio Parocho, sine cuius licentia si quis faciat, manet ipso facto suspensus, donec absoluatur ab ordinario Parochi, à quo benedictio erat accipienda.

Tertium, si contrahatur matrimonium sine præuijs proclamationibus: sine quibus etsi valeat, non licet tamen sub mortali; vt habet communis, (quanquam *Sanch. l. 3. d. 5. num. 7.* & *Gasp. Hurt. d. 5. nu. 59.* putent, non esse mortale vnam omittere, quando certum est moraliter, nullum subesse impedimentum. Sed contrarium docet *Perez d. 42. s. 1. nu. 7.* ex *Con.* & *Pontio.*) nisi Episcopus, vel eius Vicarius dispenset, vt patet ex *Trid. sess. 24. c. 1.* quod circa eas præcipit sequentia. 1. Vt fiant in Ecclesia, inter Missarum solemnia. Possunt tamen etiam fieri in oratorio, vel iuxta Ecclesiam, aliove loco, confluente magno populo. 2. Vt fiant à pro-

prio Parocho; vel alio Sacerdote de eius licentia. 3. Vt fiant in Parochia propria, & quidem vtriusque contrahentis, vti declarauit Congregatio. 4. Vt fiant tribus diebus festiuis, non immediatis, continuis tamen, id est, qui feriatis quidem diebus, nullo tamen festo, interpolentur. *v. Bon. q. 2. p. 6.* Vnde resolues.

I. Licet statim post vltimam proclamationem contrahere, etiam eadem die; non licet autem differre vltra 4. menses, intra quos si non contrahant, repetendas esse denunciationes declarauit Congregatio in *sess. 24. c. 1. de reform.* Imò *Rituale Romanum* duos tantum menses permittit, intra quos si non contrahatur, iubet repetere denunciationes, nisi videatur aliud Episcopo.

II. Post proclamationes, tenetur sub mortali qui nouit impedimentum, illico denunciare, quantumuis secretum esset, ad impedimenta grauia mala, v.g. incestum, sacrilegium, &c. Si tamen inde alteri periculum infamiæ nasceretur, is ex charitate prius esset monendus, vt à matrimonio desisteret. *Sanch. l. 3. d. 13. Fagund. p. 2. l. 6. c. 5. Henriq. Laym. lib. 5. tr. 3. p. 2. cap. 4. num. 8. &c. commun.* contra *Pont. d. 5. q. 6.* qui negat teneri denunciare, si sit occultum. Idemque tenet *Mart. Perez d. 43. s. 6. n. 1. & seq.* sed cum hac limitatione, si tantum audiuit, & nescit, à quo, vel si pro foro interno sit dispensatum, vel si mutuat magnum scandalum aut periculum, vel si sciat contrahentes esse in bona fide.

III. Contrahens ipse, legitimè interrogatus de impedimento occulto, tenetur illud fateri, vel matrimonio abstinere, nisi dispensationem pro foro cõscientiæ acceperit: tunc enim fateri

non

non tenetur, nisi Iudex aliunde habeat sufficientem probationem. *Sanch. Sylu. Laym. l. c. num. 10. vid. Bon. l. c. Perez d. 43. ʃ. 7. nu. 2.*

IV. Parochus cognito impedimento, tenetur prohibere matrimonium, & remittere ad Episcopum, vel eius Officialem, neque potest assistere. *Sanch. l. 3. d. 15. Mart. Perez d. 43. ʃ. 7. n. 6. & c.* contra *Pontium*. Nisi tamen ex sola confessione nosset: tunc enim nullo modo posset negare matrimonium, siue publicè, siue priuatim petenti, neque illum admonere officij extra confessionem, licet in confessione posset, ac deberet. Et tunc si quidem sine magno scandalo à matrimonio non possent desistere, nec vellent, suadere, vt contrahant communi consensu, sub conditione, si Papa dispenset, animo tantisper cohabitandi vt fratres (non autem quoad thorum) donec accedat dispensatio, & iterum contrahat. Ita ex *Bein, & Pontio l. 5. c. 35. Mart. Perez l. c.* qui addit, si id omnino nolint, persistantq; petere debere Parochum adsistere.

V. Potest Episcopus, vel eius Vicarius, non autem Decanus Ruralis dispensare, vel vt vna tantum fiat proclamatio, vel vt fiant post contractum subito factum coram Parocho, & testibus, ante consummationem, vel etiam vt planè omittantur, si iusta causa subsit, *v.* g. timor, ne alioqui malitiosè impediatur matrimonium, pudor contrahentium, senium, inconstantia, status disparitas, metus scandali, infamiæ, incontinentiæ, &c. *Bon. l. c.*

VI. Etsi quando per dispensationem contractum est matrimonium ante proclamationes postea faciendas, coniux non teneatur, nec debeat alteri reddere debitum, priusquam factæ

fuerint, quando tamen certi sunt nullum subesse impedimentum, non peccare mortaliter consummando, tenet *Sot. Led. Texed.* contra *Sanch.* apud *Dian. p.9. t.8. R.19.*

VII. Etsi Parochus dispensare non possit, potest tamen in casu necessitatis per Epijkiam declarare, præceptum hoc hic, & nunc non obligare, v. g. si moriturus concubinam velit ducere, ob prolis legitimationem. *Bonac. l. c.* ex *Sylu. Sanch. &c.*

DVBIVM II.

Quæ impedimenta dirimentia matrimonium?

Resp. Præter defectum consensus, de quo supra *c.2. d.1.* sunt quæ sequentibus versibus comprehenduntur.

Error conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis ordo, ligamen honestas,
Ætas, affines, si clandestinus, & impos,
Raptàve, sit mulier, nec parti reddita tuta,
Hæc socianda vetant connubia, facta retractant.

Dicitur I. *Error*, scilicet personæ: quæ dirimit iure naturæ; v.g. si Caio volenti ducere Annam offeret se Maria, cum qua, putans esse Anná contrahat: quia error aufert libertatem, & consensum requisitum iure naturæ ad contractum.

Dixi, *Persona*: quia error qualitatis, seu conditionis personæ, (excipio seruitutem) non irritat matrimonium, vt v.g. si putetur esse nobilis, virgo, diues, &c. quam quis vult ducere, nec sit talis: quia hic error non tollit consensum in personam, & materiam contractus. Aliud tamen esset si absolute nollet consentire in personam, nisi tali conditione affectam, aut si ipsa cōditio, iuxta intentionem c ntrahentis, transiret in conditionem personæ: vt si quis vellet ducere

re primogenitam Regis, nec aliam, & tamen alia substitueretur, non subsisteret contractus. *Bon. q.3.p.2.* ex *Sanch. l.7. d.18. Con. d.3. Fill. &c.*

Dicitur II. *Conditio*, scilicet seruilis, vt si homo liber ignoranter contrahat cum serua, vel seruus cum serua, nullum est matrimonium. Idq; secundum sententiam communiorem, iure tantum Ecclesiastico, fundato, tamen in iure naturali, cui est valde conforme. Ratio, quia talis contractus aduersatur. 1. Bona Sacramenti, cum seruus inuito domino nequeat cohabitare coniugi. 2. Bono fidei coniugalis, cum non possit soluere debitum ad libitum alterius. 3. Bono prolis, cum seruus omnia acquirat domino. Vbi tamen *Notandum*, non esse propriè seruos, qui sunt coloni originarij, vel ascitij, vulgò dicti *Leibeigene. v. Laym. l.5. t.10. p.4. c.2.*

Dicitur III. *Votum*, scilicet solemne Castitatis, per susceptionem ordinis sacri, vel per solemnem professionem in religione approbatam, sponte emissam.

Dico I. *Sponte*: quia metus grauis irritat professionem, vt v. supra *l.5. c.1. d.2.*

Dico II. *Solemne*: quia votum simplex tantum impedit, non dirimit, (excipe tamen vota simplicia Societatis) *v. Laym. l. c. cap.3.*

Dicitur IV. *Cognatio*, quæ triplex est.

Prima dicitur Legalis, quæ est propinquitas personarum, prouenies ex adoptione perfecta, (quà scilicet persona extranea, assumitur in filium, vel nepotem, ita vt transeat in potestatem adoptantis, eique succedat, vel tanquam hæres necessarius ex testamento, in quarta parte, vel tanquam filius ab intestato in totum) ea enim dirimit matrimonium vsque ad quartum gra-

dum, inter adoptantem, adoptatum, eiusque descendentes *Cap. Per adoptionem, 3. q. 3. Cap. Diligere, 30. q. 3. v. Bon. q. 3. p. 5. §. 3. num. 4. & 5.* Vide tamen *Laym. c. 7.* & *Dian. p. 9. t. 6. R. 54.* vbi communem sententiam notet ex *Henriq. Leg. &c.* probabile esse, quod post *Trid.* tantum dirimat vsque ad gradum secundum inclusiuè sicut cognitio spiritualis.

Secunda est cognitio spiritualis, quæ iure Ecclesiastico oritur inter personas aliquas, ratione Baptismi, & Confirmationis, dirimitque matrimonium, (vt habetur *c. 1. de cognatione spirituali in 6 c. Veniens*: & constat ex *Trid. ſ. 24. c. 2. v. Bon. q 3 p. 5. Sanch. l. 7. d. 34. Suar. 3. par. q. 67.*) inter baptizantem, & baptizatum, & huius patrem & matrem; item inter susceptorem, & susceptum, & huius patrem & matrem.

Tertia est cognatio consanguinitatis carnalis quæ est vinculum personarum, ab eodem stipite proximo descendentium, dirimitq; matrimonium vsq; ad quartum gradum lineæ transuersæ inclusiuè. Et quidem quoad primum fortassis iure naturæ: quoad reliquos tres, solo iure Ecclesiastico. Vnde etiam Pontifex in his, ex iusta causa, dispensare potest. Gradus verò lineæ rectæ, probabile est, omnes iure naturæ esse prohibitos. Porrò pro gradibus consanguinitatis dignoscendis statuuntur, sequentes regulæ.

Prima. In linea recta tam ascendentium, quam descendentium, quot sunt personæ, tot sunt gradus, vna dempta, scilicet stipite: v. g. pater & filius sunt consanguinei in primo gradu; nepos & auus in secundo, &c.

Secunda. In linea transuersa æquali, (quæ est inter personas à communi stipite æqualiter distan-

stantes) quot gradibus personæ singulæ, à communi stipite distant, totidem distant inter se. Vnde frater, & soror sunt in primo gradu lineæ transuersæ; patrueles, & consobrini in secundo; filij eorundem in tertio.

Tertia. In linea transuersa inæquali inter personas æqualiter distantes à communi stipite, quot gradibus remotior persona distat à stipite, tot gradibus distant inter se. Vnde patruus, & nepos, filius, & soror patris, sunt consanguinei secundo gradu, quæ omnia patent in adiuncto schemate. (NB)

Dicitur V. *Crimen*: idque triplex. Primum est homicidium coniugis, ab altero coniuge, & alio tertio, siue physicè, v.g. gladio vel veneno; siue moraliter, vt imperio perfectum, eo consilio, vt postea inter se matrimonium contrahant. Quod si cædes tentata sit, sed non perfecta; vel perfecta, sed absque intentione matrimonij ineundi; vel cum intentione quidem ea, sed non significata exterius; vel non communi consilio, sed ab altero tantùm non dirimit matrimonium, nisi etiam adulterium præcesserit: tunc enim etsi vnus tantum cædem perfecerit altero ignaro, dummodo id fecerit intentione matrimonij, verè dirimit. Ita *Con. Ledes. Sà, Sanch. l.7. d.78. n.13. & d.79.*

Secundum est adulterium, quando nimirum duo carnaliter se cognoscunt, viuente alterius coniuge, & vel matrimonium ineunt de præsenti, vel saltem dant fide de ineundo, post mortem coniugis. Sed in hoc casu requiritur, vt promissio sit acceptata, & vtrique sciat alterum esse coniugatum: si enim vel alteruter ignoret, non irritatur matrimonium, si quod postea ineatur

coniuge mortua. *Perez Con. d. 31. nu. 57. & 61. Sanch. l. 7. d. 79. num 12. Fill. num. 256. v.* etiam *Bon. q. 3. p. 6. num. 8. Dian. p. 3. t. 4. R. 198.* excusatq; ignorantia quæuis, etiam facti. *Sanch. M. Leo in praxi p. 2 f. 184.* Sufficit autem si adulter dubitet, vtrum tempore adulterij, & promissionis de matrimonio cum adultera, vixerit alter coniux: quia præsumitur vixisse, nisi mors probetur. *Nau. Sanc. l. 1. de matr. d. 79. Bardi d. 6. c. 11. §. 8.*

Tertium est raptus, per quem persona cum violentia abducitur, libidinis exercendæ, vel matrimonij ineundi causa. *S. Thom. Molin. t. 3. d. 105.* Durat autem hoc impedimentum, secundum *Trid.* quamdiù rapta est in potestate raptoris, etiam si libere consentiunt. Vnde libertati restitutam ducere potest. Probabile tamen est Tridentini decreto tantum comprehendi raptum, qui fit causa matrimonij. *Sanch. d. 13. v. Laym.*

Dicitur VI. *Disparitas;* cultus, siue religionis: qui dirimit matrimonium inter baptizatum, & non baptizatum, etiam catechumenum. Idque iure tantum Ecclesiastico non scripto. *Bon. q. 3. p. 7.* ex *Con. &c.* Inter baptizatos verò non dirimit, etsi impediat. Matrimonia verò cum hæreticis etsi illicita, sunt tamen valida. *v. supra l. 2. t. 1. c. 4. dub. 3.*

Dicitur VII. *Vis*, siue violentia, & grauis metus iniustè incussus ad matrimonium extorquendum; irritatque in vtroque foro. Et quidem iure naturæ, si à contrahente; positiuo autem, si à tertio sit incussus.

Addo *grauis*, qualis scilicet cadit in virum constantem, v. g. mortis, perpetui carceris amissionis bonorum, iniustæ excommunicationis;

nis; enormis indignationis patris valdè austeris. Quando verò metus est leuis, contractus censetur spontaneus; idque ad cauendas lites, etiam in matrimonialibus, vt Sacramento consulatur *Rebel. Sanch. Pont. &c. commun.* cum *Dian. p. 3. t. 4. R. 230.* & *t. 5. R. 117.* quamuis *Nauar. Gabr. & Conar.* id negent, si metus ita extorserit consensum, vt absque eo non fuisset. Addidi 2. *iniustè*; quia si iustè sit incussus, valet matrimonium: talis enim non tam infertur ab alio, quam ab ipsomet, qui causam dedit; vt si v. g. deprehenso in crimine cum filia mineris accusationem, nisi illam ducat. Addidi 3. *ad extorquendum*: quam matrimonium ex metu etiam grauissimo, vndecunq; & quandocunq; incusso, dummodo non ad matrimonium extorquendum, valet: tunc enim non tam contrahitur metu, quam elegitur medium euadendi periculum & matrimonium est simpliciter voluntarium. Vnde resoluitur valere matrimonium in sequentibus casibus. *v. Bon. q. 3. p. 8.*

I. Si concubinarius metu gehennæ vel mortis, in morbo, vel naufragio contrahat cum concubina. *Bon. l. c.*

II. Si quis à modico persuasus, non diu se victurum, nisi ducta vxore, eam ducat. *Bon. l. c. num. 19.*

III. Si in carcerem coniectus, spe euadendi, contrahat cum filia lictoris. *Sanch. l. 4. d. 12. n. 10. Con. d. 28. dub. 1. c. 3.*

IV. Si ad mortem damnatus, vt euadat, ducat meretricem, aut aliam. *Con. nu. 10. Fill. c. 4. q. 1.*

V. Si Princeps obsessus offerat filiam in matrimoniū obsidenti, vt liberetur obsidione. *Ibid.*

VI. Si raptor vel deflorator virginis, metu

mortis offerat se iudici ad eam ducandam. *Bon. nu.22.* ex *Regin. Henriq. &c.*

VII. Si ad mortem decumbens contrahat cum filia medici, alias illi mederi nolentis *Rebel. Sanch. d. 12. Con. Fill. nu. 103. &c.* etsi alij quidam negent.

VIII. Etsi metus grauis incussus fuerit tantum ad contrahendum matrimonium in genere contractum tamen nullum esse docet *Sanch. Salas, Palaus,* Pont. *&c.* cum *Dian. p.4. t.4. R.33.* contra *Azor. & alios 4.*

IX. Quando matrimonium ex graui metu contractum fuit, non teneri (in foro conscientiæ) per se loquendo, illud perficere, posseque altero inuito resilere, etiam eum qui liber à metu fuit, etiamsi ab ipso, seu eius culpa illatus fuerit, docet *Sanch. Villal. Hurtad. & Ochag.* cum *Dian. p.3. t.4. R.229. & p.9. t.8. R. 27.* contra *Con. & Pont.*

Dicitur VIII. *Ordo*, scilicet sacer siue Maior, quem qui non coactus suscepit, inualide matrimonium contrahit, vt v. supra *de Sacramento Ordinis*, & *hic impedimento tertio*.

Dicitur IX. *Ligamen*, propter quod quamdiu quis ligatus est coniugi adhuc viuenti: inualide contrahit cum alio; quanquam licitè, & sine peccato, si moraliter sit certus de morte coniugis, qui si postea compareat, tenetur ad eundem redire, dimisso posteriore. *v. Bon. p.10.*

Dicitur X. *Honestas*, hoc est, iustitia publicæ honestatis, ob quam nemo potest contrahere cum consanguineis illius, cum qua contraxit sponsalia, vel matrimonium ratum. Et quidem ante Tridentinum, & iure antiquo, hoc impedimentum dirimit matrimoniũ inter sponsum, & con-

& consanguineos sponsæ, vsque ad 4. gradum; oriturque ex sponsalibus quibuscunque, etiam inualidis (præterquam ex defectu consensus) iure vero nouo Tridentini, non oritur, si sponsalia, sint inualida: & irritat tantum vsq; ad primum gradum, si ex sponsalibus; ad quartum verò, si ex matrimonium rato sequatur, v. Bon. p. 11. Sanch. l. 7. d. 68. Fill. t. 10. p. 2. cap. 6. Notat enim Dian non oriri ex sponsalibus mutuo consensu dissolutis, p. 3. t. 4. R. 222. ex Pont. & alijs 3. contra Sanch. vti neque ex conditionatis donec conditio sit impleta p. 9. t. 6. R. 25. ex Opazon. Oriri tamen ex matrimonio inualido, nisi sit tale ob defectum consensus. p. 9. t. 6. R. 50. ex declaratione Pij V. atque adeo etiam ex clandestino Ibid. R. 53. ex Pontio, Palao, Hurt. Perez, &c. contra Sanch. & Prap.

Dicitur XI. Ætas: quia ad valorem matrimonij, iure Ecclesiastico requiritur annus 14. viri, & 12. fœminæ completus: nisi tamen malitia ætatem suppleat, hoc est adsit, & doli capacitas, & potentia ad culpam, de quibus iudicare prudentum est. Laym. cap. 12. n. 1. Cap. de illis, &c. vlt. eodem tit.

Dicitur XII. Affines. Est autem affinitas, propinquitas personarum, nata ex copula carnaliter, siue licita, siue illicita. Vtraq; iure saltem Ecclesiastico, dirimit matrimonium: illa vsque ad 4. gradum inclusiuè; hæc vero iure nouo, vsque ad secundum tantum. Et quidem si antecedat matrimonium: nam si superueniat, v. g. Titius cognoscat vxoris suæ cognatam in secundo gradu, non dirimit, licet is qui peccauit, non possit petere debitum, sed tantum reddere. Porrò gradus, & lineæ affinitatis accipiuntur, sicut in

in consanguinitate, ita vt qui est vxoris consanguineus in primo gradu, siue rectæ, siue transuersæ lineæ, is sit affinis marito in eodem gradu lineæ rectæ vel transuersæ. Deniq; omnis affinitas, quæ oritur ex affinitate, sublata est per *Concilium Lateranense v. Laym. & Bonac. p. 12.* Vnde resolues.

I. Is qui fornicatus est cum sorore sponsæ suæ cum neutra potest validè contrahere, circa dispensationem; imò nec cum earum consobrina, vel matertera.

II. Potest quis ducere affinem fratris sui, etiam in primo gradu, v. g. duo fratres possunt ducere duas sorores; imò pater, & filius possunt ducere matrem, & filiam. *Laym. Bon. l. c.*

III. Titius potest successiuè ducere Titiam & Bertam, quæ fuerunt vxores Caij, & Sempronij fratrum.

IV. Titius, qui duxerat sororem Caij, potest post mortem Caij, eiusque sororis ducere Bertam vxorem Caij.

Dicitur XIII. *Si clandestinus*: quia *Trid.* irritat matrimonia eorum, qui contrahunt aliter, quam coram Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius vel ordinarij licentia, & duobus minimum testibus: vultque grauiter puniri eos, qui contra hoc contraxerint, vel etiam interfuerint. *Vnde resolues.*

I. Per Parochum intelligitur is, qui habet ordinariam iurisdictionem in contrahentes, vtpotè qui domicilium, & habitationem habeant in eius Parochia: item Episcopus, vel eius Vicarius in sua diœcesi, vti & Papa: item Capitulum sede vacante; Cardinales in Ecclesijs sui tituli; legati in sua prouincia. Sufficit etiam

excom-

excommunicatus, aut non Sacerdos. Nec requiritur, vt è parte rei verè sit Parochus, sed sufficit si habeat titulum saltem coloratum: ita vt communi errore habeatur Parochus, nec sit intrusus absq; omni titulo. *v. Bon. q. 2. p. 8.*

II. Parochus, vel quiuis habens iurisdictionem ordinariam, potest alium sibi substituere; non tamen nisi Sacerdotem.

III. Cum ad testes requisitos non addatur, debere esse omni exceptione maiores, sufficiunt etiam infames, fœminæ, pueri habentes vsum sufficientem rationis, parentes, domestici, ac serui.

IV. Si duo sint Parochi eiusdem Parochiæ, potest vteruis assumi. Similiter qui habet duo domicilia, quæ æqualiter inhabitat; vel domum quæ partim pertinet ad vnam Parochiam, partim ad alteram potest alterutrum accersere: quia vterq; est proprius Parochus. *Lay. Bon. l. c.*

V. Etsi ex præcepto adhibendus sit Parochus contrahentis illius, in cuius Parochia matrimonium celebratur: sufficit tamen ad valorem, si alterutrius Pastor assistat, vt declarauit *Congregatio Cardinalium* apud *Rebel. & Bonac. q. 2. p. 8.* etiam extra suam Parochiam, vel diœcesin, quia hic actus non est iurisdictionis contentiosæ. Non tamen licebit tunc nuptijs benedicere, sine alterius licentia. *Sanch. l. 3. d. 19.*

VI. Is qui substituitur, debet debere expressam, vel saltem tacitam licentiam ex ratihabitione de præsenti; quia non sufficit ratihabitatio de futuro, quia quis putet alterum postea ratum habiturum. *Sanch. d. 35. Reg. Con.* apud *Bon. l. c. nu. 11.* licet ipse neget tacitam sufficere.

VII. Vagabundi possint contrahere coram quoli-

quolibet Parocho, (idque, vt Laym. cap. 4. nu. 5. docet ex Sanch. etsi alteruter tantum sit vagus.) Hic autem tenetur de illorum conditione diligenter inquirere, vt monet Trid. an scilicet alibi sint coniuncti, &c. & deinde petere licentiam ab Episcopo assistendi; sine qua licet validè assistat grauiter tamen peccat. Ita Laym. t. 4. l. 3. ex Sanch. d. 19. & d. 25. n. 14.

VIII. Peregrini, qui ex causa exiguo tempore domo absunt, non possunt contrahere peregrè coram Parocho loci: quia non est illorum verus. Aliud est de ijs, qui alicubi habitationem figunt, pro maiore parte anni, aut eò venerunt animo manendi saltem maiore anni parte, licet postea contingat casu subito, recedere; v. g. famuli, ancillæ, studiosi. Bon. q. 1. p. 8. nu. 1. Sanch. t. 3. d. 23. nu. 11. Ratio, quia contrahunt ibi domicilium Parochiale, & Pastor illius loci, est proprius illorum.

IX. Parochus, & testes sic debent esse præsentes, vt aduertere possint quid agatur, & de eo testari. Et quidem non est necesse, vt ipsi videant contrahentes, dummodo audiant verba contractus, si voces contrahentium nouerint, Sanch. Fill. Pont. & alij 5. cum Dian. p. 8. t. 7. R. 68. contra Barbos. Nec refert; etiamsi per metum, vim dolum, aut iniuriam nolentes detineantur, vel etiam contradicant, ac resistant: aut licet prohibiti sint ab Ordinario, ne intersint, Bon. l. c. ex declar. Card. Con. Fill. Sanch. ll. cc. & c.

X. Parochus tenetur vtrumque contrahentem interrogare, non quidem de impedimento. Gutier. Sanch. Dian. p. 3. t. 4. R. 194. sed de mutuo consensu Trid. sess. 24. c. 1. Eius tamen omissio, quando de vtriusque libero consensu constat,

venia-

venialis tantum est. *Sanch. Con. Dian. l. 4.* Similiter mortale non esse, etsi intellecto consensu non dicat *Ego vos coniugo: in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti*, docet *Sanch. Con. Vill. Gutir. Dian. p. 3. t. 4. R. 256.* contra *Rebell. &c.*

Dicitur XIV. *Et impos*, quod impedimentum vocatur frigiditas, vel impotentia. Quæ si perpetua sit, & matrimonium antecedat, irritat illud iure naturæ; vel omne, & respectu cuiuscunque, si sit absoluta; vel certum tantum, si sit restricta seu respectiua. Idque siue orta sit ab intrinseco, & vitio naturæ: siue ab intinseco, opera hominis vel diaboli; siue cognita alteri fuerit, siue non; siue sit ex parte vtriusque contrahentis, siue alterius tantum. Ratio, quia matrimonium consistit in mutua traditione corporum, physicè aptorum ad generationem, siue in traditione potestatis corporis ad copulam coniugalem: hanc autem potestatem impotens non potest tradere, cum eam non habeat.

Porrò impotentia in viro esse censetur, quando est Eunuchus, vel saltem non potest seminare intra naturale vas fœminæ; in fœmina vero, quando vel seminare non potest, (si verum est semen fœminarum requiri ad generationem) vel propter arctitudinem non potest virum pati aut eius semen recipere.

Dixi I. *Si sit perpetua*: qualis est, quæ nulla arte potest tolli. In dubio autem perpetuitatis conceditur à iure triennium, & experiendum bona fide.

Dixi II. *Si antecedat*: nam si subsequatur matrimonium non irritat illud, etsi vsum ita impediat, vt soli contractus, & oscula liceant, citra periculum pollutionis. Idque quando impo-

tentia

tentia est certa: nam si dubia sit, tamdiu licet conari ad copulam, quamdiu probabilis est spes seminandi intra vas. *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. cap. 12. ex Sanch. Nau. Henr.* Vnde resolues.

I. Inualidè contrahunt euitati, seu Eunuchi, quando carent vtroq; teste: quia non emittunt verum semen aptum generationi. Nec refert, quod instar senum sterilium satisfaciunt concupiscentiæ fœminæ; quia id non faciunt per copulam natura sua aptam generationi, ob defectum seminis, quod senes tamen emittunt, etsi semen senum per accidens non sit prolificum. *Laym. l. c. Bon. q. 3. p. 3. &c.*

II. Validè contrahunt, 1. Steriles, quia etsi sint impotentes ad generationem, non tamen ad copulam, atq; adeo sunt capaces omnis iuris, & obligationis matrimonij; & susceptio prolis licet sit præcipuus non tamen vnicus nec immediatus finis matrimonij. *Bon. q. 3. p. 13. ex Henriq. Con. Fill. &c.* Eadem est ratio de ijs quæ non edunt fætum, nisi mortuum, vel non nisi cum periculo vitæ. *Bon. &c. ll. cc.* 2. Hermaphroditi, quia verè sunt potentes ad vsum matrimonij. Et quidem si alter sexus, emineat secundum illum tantum valebit, si vterq; sit par, optio illis datur, vt vtrolibet vtantur, ita tamen vt quem semel elegerint, semper retineant, *Sanch. l. 10. d. 106. Bar. l. c. ex Henriq. Sanch. Con. Fill. &c.* Is qui paulò post est moriturus: quia in eo manet potentia ad coitum, etsi per accidens vi morbi impediatur. Patet ex praxi Ecclesiæ, quæ illis interdum suadet, vt concubinas ducant. *Laym. l. c. ex Sanch. d. 105. n. 3. Conar &c.*

III. Impuberes si vtantur ratione, non iure naturæ, sed Ecclesiastico tantum, inualidà contrahunt;

trahunt; quia impotentia illorum est tantum temporalis, v. supra *hoc dub. imped. 3.*

Quaeres. Quid censendum de matrimonijs, quæ contrahuntur in partibus hæreticis.

Resp. Circa ea *Congregatio Cardinalium* resoluit sequentia. 1. Vbi hoc decretum Concilij nondum publicatum est in Parochia; v.g. in Saxonia, & Anglia valere matrimonium contractum absque forma præscripta. Publicatio autem decreti facta præsumitur, si id aliquo tempore in Parochia tanquam decretum Concilij fuit obseruatum. 2. Hæreticos, in quorum Parochia dictum decretum fuit publicatum, v. g. in Hollandia, Frisia, &c. teneri formam præscriptam seruare. Vnde consequenter ipsorum matrimonia absque forma Concilij, quamuis coram Ministro hæretico; vel Magistratu contracta, videntur esse nulla *Laym.* tamen *l.5.t.10. p.2. cap.4.* putat eam non esse mentem summorum Pontificium, propter grauissima incommoda inde subsecutura. 3. Si Parochia, in qua aliquando decretum fuit obseruatum, proprio Parocho, & Episcopo careat, nullusq; istic sit, qui vices Episcopi, vel Parochi suppleat matrimonium valere absque præsentia Parochi; seruata tamen, in quibus potest, forma Concilij, nempe adhibitis saltem duobus testibus. Idem est, si Parochus, & Episcopus metu hæreticorum lateat, ita vt verè ignoretur vbi sit, vel eorum metu absit à diœcesi, & ad neutrum sit tutus accessus.

Dicitur XV. *Raptàve sit*, de quo v. supra *in imped. mento criminis.*

DVBIVM III.

Quomodo matrimonium inualidum sit reualidandum?

Resp.I. Si fuit inualidum propter consensum fictum, vel metu extorum, siue ex vna, siue ex vtraque parte, potest reualidari per quodcunq; signum veri & noui consensus: quia si altera tantum pars fictè contraxit, consensus vnius partis habitualiter permansit: ergo accedente alterius consensus reualidatur. *Sanch. l. 2. d 32. nu. 9. Con. d. 34. dub. 10 num. 89. Nauar. Fill. Bon. &c.* Vnde resolues.

I. Si metus, vel defectus consensus fuerit alterius tantum partis curandum est, vt ea saltem nouum & liberum consensum eliciat, & externis signis prodat; alteri autem parti non opus est declarari, præstari nouum consensum ad valorem matrimonij. *Sanch. l. c. num. 10. Con. Bon. p. 9. v. Maratium d. 7. s. 15. nu. 4.*

II. Si vterque fictè, vel coactè consenserit, necesse est, vt vterque consensum renouet, & vrbis exprimat. Quia cum vtriusque consensus planè nullus fuerit, æquè necesse est renouare, & declarare, ac si actum nunquam fuisset. *Marat. l. c. nu 3.*

Resp. II. Si inualidum fuit propter impedimentum consanguinitatis, v. g. vel aliud simile occultum dirimens, tunc eò per dispensationé, vel aliter sublato, atque ita personis ad contrahendum habilitatis, requiritur nouus vtriusq; consensus, signo externo expressus: & quidem, vt probabilius docet *Sanch. l. 2. d. 36.* absolutus & independens ab antiquo. Ratio, quia neutrius consensus antiquus fuit legitimus, cum non caderet in legitimam materiam. *Vnde resolues.*

I. Si

I. Si in tali casu altera pars sit ignara impedimenti, vel dubitetur an sciat, illa suauiter inducenda est ad nouum consensum absolutè præstandum, dicendo v.g. *Si mihi non nupsisses nonne modo nuberes?* vel *Agnos scrupuli de matrimonij nostri valore, ideoq; renouemus consensum.* Quod si fiat sufficere (præsertim si sequatur affectu maritali copula) docet *Quint. in append. d. vlt.* Quod si autem periculum sit, ne pars illa impedimentum ignorans detrectet, & scandala, grauesq; molestiæ timeantur, licebit vti sententia contraria, quæ docet sufficere; vt sola pars impedimenti conscia consensum renouet, & alteri declararet. *Sanch. l. 2. d. 26. & l. 8. d. 34. n. 61. Less. lib. 2. cap.* 17. *Con. d. 24. dub. 10. & Fill. num. 29. &c. Dian. p. 4. t. 4. R.* 49.

Resp. III. Vt matrimonium inualidum, quod coram testibus & Parocho est celebratum, reualidetur, non opus est denuo coram Parocho & testibus iniri, si impedimentum sit occultum: secus si sit notum: quia prius matrimonium præsumptione Ecclesiæ, censetur validum, non autem posterius. *Nauar. Sanch. l. 2. d. 37. Con. d. 24. dub. 4. Regin. l. 31. nu* 183. *Fill. nu. 93.*

DVBIVM IV.

A quo, & ob quam causam; possit dispensari in impedimentis matrimonij.

Resp. I. Papa non potest dispensare in impedimentis iure naturæ, vel diuino dirimentibus, nisi ex speciali confessione: in ijs vero, quæ iure Ecclesiastico dirimunt, potest. Ratio prioris, quia inferior non dispensat in lege superioris: nec homo in lege naturæ. Addidi, *nisi ex speciali*: quia sic Pontifex (nō tamen Episcopus) potest matrimonium ratum dissoluere, ex iusta causa.

Sanch.

Sanch. Leß. Prap. q. 5. d. 8. Dian. p. 8. t. 1. R. 52. & 95. Ratio posterioris, quia Pontifex talia impedimenta inducit; ergo etiam potest tollere, & quidem solus. *Vnde resolues.*

I. Episcopus in impedimentis dirimentibus matrimonium iam contractum, non potest ordinario iure dispensare, nisi ex tacita concessione in casu necessitatis; quando sequentia concurrunt. 1. Vt defectus sit dispensabilis. 2. Vt sit occultus, id est, non sit notorius, seu diuulgatus. 3. Vt ex altera parte saltem, matrimo4ium bonà fide sit contractum. 4. Vt non sit facilis accessus ad Papam. Ita commun. *Sanch. Con.* Mart. Perez *d. 4. f. 7.* Quando autem contractum est ex dispensatione subreptitia, non potest Episcopus sua dispensatione priorem confirmare *Dian. d. 9. t. 7. R. 40.* ex *Prap.* Perez, *&c.* In impedimentis vero dirimentibus matrimonij nondum contracti videtur nunquam posse: imo nec legatus à latere, nisi ex speciali facultate *Laym. l. 5. t. 10. p. 4. cap. 5. & l. 1. t. 4. cap. 22. Bon. q. 3. p. 15. &c.* contra quos *Dian. p. 8. t. 3. R.* 80. cum *Prap. Villalob. & Escob. de leg. ex* 14. *cap.* 4. putat, Episcopum id posse aliquando in casu raro, ex causa maximè vrgente, si omnibus tentatis iudicetur necessarium esse ad vitandam grauem infamiam, vel graue scandalum cui aliter occurri non posset, idque ex tacita Papæ licentia.

Resp. II. In impedimentis non dirimentibus possunt Episcopi dispensare vniuersaliter. Quod addo, quia excipiuntur illa quæ iure naturali & diuino impediunt, vt votum castitatis absolutum, & perfectum. (*Bon. q. 3. p. 15.* ex *Nau. Sanch. &c.*) & sponsalia priora, vt habet *Tanner. d. 8. q. 4. dub. 2. n. 30.* ex *Sanch. l. 7. d. 17. nu. 8.* Idem

habet

habet *Fill. t.* 10. *p.* 2. *cap.* 10. *num.* 306. *Laym. l.* 5. *cap.* 10. *p.* 4. *cap.* 15. *nu.* 2. sub finem. Similiter Episcopus potest dispensare in impedimentis, quæ matrimonio superueniunt, & impediunt petitionem debiti, v. g. cognationis spiritualis, vel affinitatis. *Bonac. l. c.* ex *Sanch. l.* 8. *d.* 12. *num.* 16. *Fill. l. c.* vbi excipit incestum commissum (matrimonio consummato,) cum consanguineis vxoris, in ijs qui non sunt iuuenes.

Resp. III. Possunt etiam Confessarij regulariter approbati, de licentia tamen suorum Prouincialium; dispensare ad petendum debitum coniugale, propter cognationem consanguinei coniugis in secundo gradu, vt *Rodriq. q. regularium tom.* 1. *q.* 63. *art.* 1. nullo modo tamen in impedimento ipso. *vid.* *Mart. Perez d.* 44. *f.* 7. *num.* 13. Dixi *Prouincialium*: quia quod *Molfes. Leon. &c.* volunt, Confessarios Societatis IESV habere omnes hanc facultatem immediate à P. Generalis, id refutat *Dian. p.* 3. *t.* 2. *R.* 14.

Resp. IV. Vt licitè dispensetur in impedimentis dirimentibus, requiritur iusta causa: qualis secundum *Fill. c.* 8. est v. g. Extinctio magnæ litis, vel odij inter agnatos. 2. Ablatio scandali. 3. Inæqualitas matrimonij, nisi consanguineis vel affinibus nubatur. 4. Defectus dotis competentis. 5. Conseruatio facultatum in eadem cognatione. 6. Merita petentis dispensationem. Plures *vid.* apud *Sanch. d.* 19. *Con. d.* 33. *Hurt.* 26. *Mart. Perez d.* 41. *f.* 5. vbi notat. 1. Quanto gradus consanguinitatis vel affinitatis est propinquior, tanto requiri causam grauiorem. 2. Sæpè plures aggregatas causas sufficere, quarum singulæ non sufficerent *vid.* etiam *Dian. p.* 8. *t.* 3. *R.* 93.

Resp. V. Si quis dubitet an habeat impedimentum dirimens, v. g. contrahendi matrimonium cum certa persona, & adhibita diligentia sufficienti non possit intelligere veritatem, probabile est posse cum ea contrahere sine dispensatione; (nisi tamen præsumptio aliqua stet pro impedimento) quia possessio stat pro libertate contrahendi. *Sanch. Sancius, Franc. Lugo, Bardi d. 6. c. 11. p. 7. §. 11. contra Laym. & Palaum.*

✠✠

LIBER

LIBER SEPTIMVS

DE CENSVRIS ECCLESIASTICIS, & irregularitatibus.

CAPVT PRIMVM.

De Censuris in genere.

DVBIVM I.

Quid sit Censura Ecclesiastica?

RESP. Est pœna spiritualis, & medicinalis, per quam homini baptizato delinquenti, ac contumaci per potentiam Ecclesiasticam aufertur vsus quorundam bonorum spiritualium *Laym. lib. 1. tract. 5. part. 1. cap. 1.* Vnde resolues.

I. Per censuram non priuatur homo bonis merè internis, v.g. charactere, potestate ordinis: nec bonis proprijs, ac priuatis, v.g. fide, charitate, gratia, &c. sed quibusdam externis, & publicis, siue actionibus, quæ habent spiritualem aliquem effectum, vel commodum, vt sunt sacrificium, officium diuinū, beneficium, administratio, & susceptio sacramentorum, indulgētia, publica Ecclesiæ suffragia: quia hæc, & non illa subsunt dispositioni Ecclesiæ. Vnde si interdum priuetur bono aliquo temporali, v.g. conuictu humano per excommunicationem, id tantum fit secundario.

II. Exilium, carcer, seruitus, priuatio bene-

ficij, nisi adiunctam habeant suspensionem aliquam spiritualium actionum non sunt censuræ, quia sunt pœnæ temporales.

III Nec degradatio, vel depositio est censura: quia etsi sit pœna spiritualis, non tamen medicinalis, sed perpetua, & ob peccatum præteritum, etiam emendatum, potest infligi.

IV. Nec cessatio à diuinis: quia non imponitur per modum medicinæ, ad tollendam contumaciam, sed ad propulsandam iniuriam Ecclesiæ factam.

V. Nec irregularitas, siue sit ex defectu, quia hæc non est pœnalis, sed tantum impedimentum Canonicum; siue sit ex delicto, quia hęc non irrogatur per modum pœnæ medicinalis, sed positiuæ, & ex se perpetuæ. Vnde nec tollitur per absolutionem, sicut censura, sed per dispensationem. *Bon. d. 1. q. 1. p. 1.*

VI. Quando in Iubilæis, vel priuilegijs, datur potestas absoluendi à censuris non comprehenditur irregularitas, nisi expressè addatur.

DVBIVM II.

Quotuplex sit Censura.

Resp. Diuiditur 1. Essentialiter in Excommunicationem, Suspensionem, & interdictum, 2. Accidentaliter in eam, quæ est à iure, & fertur per Canones, constitutiones, vel statuta Ecclesiastica, stabili ac permanente lege, & eam, quæ est ab homine, quæ scilicet fertur à Iudice, vel Prælato, per modum mandati, vel sententiæ iudiciariæ. Estque vel particularis, circa factum aliquod particulare, aut certas personas, vel generalis, quæ nulla singularis facti aut personæ determinatione fertur. 3. in eam, quæ est sententiæ latæ, quam scilicet ius, aut Iudex statuit

tuit ipso facto,(quo quis v g,contra legem facit) sine alia sententia incurrendam: & eam, quæ est ferendæ, quam ius, aut Iudex non vult ipso facto incurri, sed per sententiam infligi. Pro quibus dignoscendis, consideranda sunt verba quibus censura fertur: quæ si includant alterius actionem,seu ministerium,significant censuram esse sententiæ ferendæ: latæ verò, si non includant. Si verò ambigua sint, teneri potest *regula 49. iuris in 6.* quod in dubio circa pœnas, benignior interpretatio sit facienda. *Vnde resolues.*

I. Est censura latæ sententiæ. 1. Si verba sint præteriti, aut præsentis temporis, v. g. excommunicauimus;excommunicatus est,vel fuit excommunico,suspenduntur,interdicuntur,volumus aut iubemus esse excommunicatum, suspensum, &c. 2. Si addatur particula, *ipso iure, ipso facto*, vel, *sine alia sententia*. 3. Si verba sint imperatiui modi, v.g.incidat in excommunicationem,maneat interdictus,&c. Ratio,quia hæc omnia nullius actionem interponunt.

II.Sententiæ ferendæ est saltem vt plurimum, 1, Si verba sint futuri temporis, v.g. excommunicabitur, suspendetur. 2. Si dicatur excommunicatur, suspendatur, volumus excommunicari, 3. Si verba sint minatoria, v.g. sub pœna excommunicationis, sub interminatione anathematis,&c, nisi tamen ex adiunctis aliud colligatur.

DVBIVM III.

Qui possint ferre censuram, & in quos?

Resp.I. Censuram ferre potest omnis,ac solus superior Ecclesiasticus, habens in foro externo seu contentioso, iurisdictionem, siue ordinariam, siue delegatam.

Porrò ordinariam, quæ est ratione officij, vel alterius iuris poteſtque delegari Clerico, Clericatus priuilegijs gaudenti (vt *Bon. d. 1. q. 1. p. 2. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. nu. 1.* ex *C. Cum Ecclesiarum* S. *Thom. &c.* docent,) habet. 1. Papa respectu totius Ecclesiæ. 2. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, eorumque Vicarij Generales. 3. Generales, Prouinciales, & Superiores locales religionum, respectu suorum subditorum. 4. Congregationes religionum, Concilia prouincialia Episcoporum, Capitula prouincialia quorundam religiosorum, & denique. 5. Quidam alij ex concessione, vt multi Archidiaconi, Archipresbyteri, & Decani.

Delegatam habent, quibus ea committitur ab ordinariam habente, cuius morte expirat; nec delegatus potest alteri delegare, nisi habeat specialem huius commissionem, vt si sit delegatus Papæ. *Vnde resolues.*

I. Non possunt potestate ordinaria ferre censuram, 1. Parochi. 2. Laicis, quia non sunt capaces iurisdictionis Ecclesiasticæ; vti & religiosi professi non habentes primam tonsuram. 3. Fœminæ; licèt sint Priorissæ, vel Abbatissæ: quia non sunt capaces iurisdictionis, seu potestatis clauium. Quando verò in iure dicuntur posse subiectos sibi Clericos suspendere ab officio vel beneficio, suspensio non accipitur propriè pro censura, cuius violator irregularitatem incurrit, sed latè, & impropriè, pro præcepto, quo Abbatissa Clerico sibi quodammodo subiecto prohibet celebrationem, donec satisfecerit subtrahens ei redditus interea, *v. Bon. l. c. Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 3. nu. 3.*

Resp. II. In omnes, & solos subditos alicui supe-

superiore Ecclesiastico, potest ferri censura; quia subiectio & iurisdictio sunt correllatiua. *Laym. l. c. c. 3.* Vnde resolues.

I. Non baptizati non incurrunt censuras, licet sint cathecumeni: nec mortui: quia non subsunt iurisdictioni Ecclesiæ. Nec refert, quod quandoque mortui dicantur excommunicari; non enim de nouo ligantur, sed excommunicatio prior tantum declaratur, ac viuis prohibetur, ne cum ijs agant, orando pro illis, sepeliendo &c. Similiter dicuntur absolui ab excommunicatione, quando sepultura & orationes publicæ pro illis permittuntur. *Laym. l. c.*

II. Aduenæ & peregrini breui tempore alicubi commorantes non ligantur censuris locorum, generali sententia aut statuto decretis; quia non sunt subditi. *Laym. l. c. nu. 5.*

III. Etsi subditi extra suam diœcesin (vel in loco diœcesis exempto) delinquentes contra legem sui Episcopi non incurrant censuram; superior tamen saltem regularis, potest suos subditos, vbicunque existant, per particularem sententiam censuris innodare, *v. Laym. l. c.*

IV. Hæretici, Apostatæ, & Schismatici possunt affici censuris: quia per baptismum sunt subiecti Ecclesiæ, *v. Laym. l. c.*

V. Solus Papa non potest incurrere censuram: quia nulli est subiectum. *Bon. l. c.*

DVBIVM IV.

Ob quam causam possit ferri censura?

Resp. Ob solum peccatum externum, censuræ proportionatum, & coniunctum cum contumacia. Et quidem in interdicto locali potest esse alienum, v. g. Prælati vel communitatis, (non tamen hominis priuati) alias requiritur pro-

prium. *Bon. p. 6.* Vnde resolues.

I. Non possunt censurari infantes, vel amentes, quia non peccant. *Bon. d. 1. q. 1 p. 4. Laym. c. 4. nu. 3.* ex *S. Thom. Suar. &c.*

II. Etsi ob peccatum veniale interdum fieri possit leuis suspensio, vel leue interdictum; excommunicatio tamen maior, suspensio grauis, & interdictum personale speciale, (quicquid sit de generali) non potest ferri, nisi ob culpam mortalem: quia alioqui pœna non esset proportionata culpæ. Imò cum sint pœnæ medicinales, non debent infligi pro quouis mortali, sed quibusdam tantum, ne censuræ contemnantur, vt monet *Trid.*

III. Actus peccati ob quem censura fertur, debet esse mortalis, non tantum quoad actum internum, sed etiam quoad substantiam operis externi. Hinc non excommunicatur leuiter percutiens Clericum, etsi intentionem mortalem habuisset, vti nec, qui interius tantum est lapsus in hæresim, quam exterius non significauit; quia Ecclesia tantum iudicat de externis. *Bon. l. c.*

IV. Actus peccati in suo genere debet esse perfectus, & consummatus, nisi expressè aliud sonent verba legis, quia pœnæ, & odia sunt restringenda. Hinc excommunicationem homicidæ non incurrit fauens, mandans, consulens, iuuans nec vulnerans lethaliter, nisi mors sequetur. Item quando excommunicatur mandans, consulens, &c. vel ferens suffragium pro indigno, sub intellige efficaciter, seu effectu secuto: quia sine eo mandatũ, consilium, & suffragium, non est completum, & perfectum in genere homicidij furti &c. Alij tamen attendendum

esse

esse putant, vtrum in mandantes, consulentes, &c. principaliter, & per se feratur excommunicatio, an verò accessoriè tantum: & dicunt priore casu esse excommunicatos, etsi non sequatur effectus; non item in posteriore. Quæ sententia in praxi est tutior. *Bon. l. c.*

V. Quicquid excusat à peccato mortali, excusat etiam à graui censura, v.g. materiæ paruitas, impotentia legem implendi, defectus aduertentiæ, & deliberationis, ignorantia inuincibilis siue ea sit facti, vt v.g. si nescias, quem percutis esse Clericum; siue iuris, vt si scias esse Clericum, atque mortaliter peccare percutiendo, nescias tamen percussionem illam sub excommunicatione prohibitam esse. Ratio, quia non est contumax.

Dixi, *inuincibilis*: quia ignorantia culpabilis & crassa non excusat, nisi addatur in lege certus modus, v. g. qui hoc fecerit scienter, consulto, qui præsumpserit ausu temerario violare, (quæ verba, vtpote in re odiosa, accipienda sunt strictè) talis autem non potest dici temerariè præsumere, nisi ignorantia esset affectata, formalem dolum includens, *Escob. t. 4. c. 6. nu. 37. Sanch. de mat. t. 3. l. 9. d. 32. nu. 31.*

VI. Non incurritur censura, ob peccatum soli naturali, vel diuino iuri repugnas, sed requiritur præceptum Ecclesiæ, quod contumaciter violetur. Item, nec ob peccatum merè præteritum potest censura infligi ab homine, nisi aliquo modo pendeat in futurum, ratione scandali, vel restitutionis nō factæ, vel perseuerantiæ in peccato post monitionem; quia abest contumacia. Nec refert, quod quis ob peccatum præteritum, vel etiam sine peccato, (modo iusta causa subsit)

possit ad tempus arceri ab aliorum consortio, altari, communione, &c. subinde fit in religionibus: & in iure etiam vocatur excommunicatio, vel suspensio, sed laté, quia non est censura propriè dicta, cuius violatio inducat irregularitatem, sed simplex tantum pœna, *Fill. tr. 11. c. 6. num. 186.*

VII. Non incurrit censuram, qui legem transgreditur ex graui metu, licet quandoque non excusetur à graui culpa; quia non censetur contumax. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 5. nu. 9. Bon. d. 1. q. 2. p. 3. nu. 2.* ex *Suar. Con. &c.*

VIII. Censura inualida est ex triplici capite. Primò, ob defectum ferentis, si scilicet careat iurisdictione, vel eam habeat impeditam per censuram, vel suspensam per legitimam appellationem, de qua *v. Laym.*

Secundò, si substantialis ordo iudicij prætereatur, vt si reus non citetur, nec moneatur sub comminatione censuræ. Ratio, quia non est contumax, qui ante non fuit monitus de præcepto, & pœna annexa. Quod tamen intellige de censura ab homine lata per sententiam particularem: quia quæ fertur à iure, vel per sententiam generalem, vel etiam specialem, respectu tamen actus futuri, non eget alia monitione; cum lex aut sententia se ipsa satis moneat. Idem est de sententia non illatiua censuræ, sed declaratoria tantum: quia absque alia monitione declarari potest censura incursa, quando crimen, cui est annexa, commissum esse euidenter constat. Porrò vt censura sit licita, requiritur. 1. vt dicta monitio sit Canonica, id est trina, iuxta Canones, etsi aliquando ex iusta causa sufficiat vna tribus æquiualens, v. g. moneo

te

te semel pro tribus vicibus. 2. vt ex scripto recitetur. 3. vt causa censuræ exprimatur. 4. vt reo petenti exemplum scripturæ, intra mensem tradatur; aliqui Iudex ipse suspenditur à diuinis officijs. *Fill. tr. 11. c. 4.*

Tertiò, ob defectum iustæ causæ. Hæc autem deficere potest tripliciter. 1. Si nec à parte rei, nec secundum allegationes fori externi, subsistat. 2. Si à parte rei crimen subsistat quidem, non tamen in ordine ad iudicium: quia reus de eo non confitetur, nec legitimè de eo conuincitur. 3. Si à parte rei non subsistat crimen, etsi iuridicè probetur, ideoque titulum seu causam præsumptam habeat Iudex. In quo casu etsi sententia à parte rei sit iniusta, ideoque probabilius censura non liget in foro conscientiæ; in foro tamen externo seruari debet, propter scandalum. *v. Laym. p. 1. cap. 6.*

DVBIVM V.

Qui possint absoluere à censuris?

Resp. I. A censura lata per sententiam particularem, ordinariè is tantum potest absoluere, qui eam tulit, vel eius superior, vel successor, vel delegatus. Ab ea quæ lata est à iure communi, vel ab homine per sententiam generalem, si non sit reseruata, potest absoluere quiuis, qui censuratum potest absoluere à mortalibus: si vero sit reseruata, ordinariè, & per se, potest tantum relaxari ab authore legis, vel eius successore, vel delegato.

Dixi I. *Ordinariè*: quia in articulo mortis quiuis Sacerdos absoluere potest à quauis censura.

Dixi II. *Per se*: quia per accidens, & ex priuilegio, possunt etiam alij. *Laym. l. 1. t. 5. p. 1. c. 7.*

Resp. II. Episcopi, secundum *Trid. sess. 24. c. 6.* possunt. 1. Absoluere in foro conscientiæ, per se, vel Vicarium, ob omnibus censuris occultis, etiam in Bulla Cœnæ Papæ reseruatis excepta hæresi, à qua per se ipso tantum absoluere possunt (quantum est ex vi huius decreti.) Dicitur autem censura occulta, quæ contracta est ob delictum non publicum, nec ad forum contentiosum deductum, aut si deductum fuit, quo reus ob defectum probationis fuit absolutus. *Bonac. d. 1. q. 3. p. 1. num. 15. & par. 2. num. 1.* ex *declar. Cardin. &c.* 2. Possunt etiam sæpè absoluere à censura Papæ reseruata, propter impedimentum eius qui incurrit, vel quando propter senium morbum, sexum, pauperiem, Pontifex non potest adiri. *Bon. l. c.* ex *Nauar. Sanch. Auila, Con. &c.*

Resp. III. Multi Religiosi præsertim Mendicantes, possunt ex suis priuilegijs, (in foro tamen interno tantum) à varijs censuris absoluere. *Dian. p. 9. t. 4. R. 63.* Quare à superioribus suis illa priuilegia putant; cum ad confessiones audiendas exponentur, & circa ea sequentes regulas sequantur.

Prima. Qui habet potestatem absoluendi à censuris reseruatis Episcopo, non potest vi illius absoluere à reseruatis Papæ.

Secunda. Qui habet potestatem absoluendi à reseruatis Papæ, non censetur posse absoluere à censuris Bullæ Cœnæ: eo quod hæ censeantur maiores, nec comprehendi in concessione generali. *Dian. p. 5. t. 12. R. 34.* ex *Suar. &c.* contra *Bossium.*

Tertia. Qui habet potestatem absoluendi à censuris Bullæ Cœnæ, habet etiam à quibusu is

Papa,

Papalibus, & Episcopalibus à iure latis, etsi aliqui negent de excommunicatione contracta propter hæresim, de qua alij probabilius affirmant, præsertim pro regionibus septentrionalibus, pro quibus alioqui concessio magna parte esset inutilis.

Quarta. Possunt Regulares per sua priuilegia, sicut ab alijs censuris Papæ reseruatis, ita etiam absoluere duello certantes (idem dic de similibus casibus) post constitutionem *Clemen. VIII.* sicuti poterant ante eam, præterquam in Italia extra Vrbem: idque ex declaratione ipsiusmet *Clementis* apud *Comitolum lib. 6. mor. Reg. l. 21. nu. 83. Fill. tom. 1. tr. 15. c. 5. Laym. lib. 3. t. 3. p. 3. c. 5.*

Resp. IV. Ampla etiam solet dari potestas à censuris absoluendi in Iubilæis: in quibus diligenter considerandum: quid, quantum, & quomodo concedatur. Si enim detur potestas absoluendi à casibus reseruatis Papæ, etiam conceditur potestas absoluendi à censuris Papæ reseruatis: quia is non solet reseruare casus, nisi ratione censuræ adiunctæ. Porrò absolutio data confitenti bona fide in Iubilæo, cum intentione lucrandi illud; etsi postea, vel sua negligentia, vel propter aliud impedimentum non lucretur est valida tollitq; censuram. Secus si ab initio indulgentias lucrari noluerint: eo enim casu probabilius est absolutionem non valere, & tam peccata reseruata, quam censuram de nouo debere tolli ab eo qui potest extra Iubilæum.

DVBIVM VI.

Quomodo danda sit absolutio, à Censura?

Resp. Id statuendum esse ex natura tum censuræ, tum cuiusuis absolutionis. Ex qua circa

absoluendi modum resolues.

I. Ex natura rei non requiruntur certa verba sed sufficiunt ea signa, quibus apertè significetur absolutio impendi. In foro tamen externo communiter seruanda est forma cuiusq; Episcopatus. In foro autem conscientiæ hæc ferre est in vsu: *Ego te absoluo à vinculo*, v. g. *excommunicationis, suspensionis, &c. quam incurristi propter NN.* (*talem causam*) & (si sit excommunicatus) *restituo te Sacramentis Ecclesiæ, & communioni fidelium*, aut (si suspensus) *executioni suorum ordinum, vel officiorum, vel beneficiorum. In nomine Patris, &c.* In publica autem ac solemni absolutione permittitur Psalmus Miserere, & ad singulos versus pænitentis humeri denudati leuiter percutiuntur (nisi ex iusta causa talis cæremonia videatur, omittenda, præsertim in fæminis) tum adiectis præcibus absoluitur & in Ecclesiam introducitur. Idem non modus fere seruatur in absolutione mortuorum, nisi quod sepulcrum virga percutiatur, *v. Rituale Romanum.*

II. Absolui à censura potest absens, imò & inuitus; etsi hoc communiter non liceat, ne censura contemnatur. Ratio, quia sicut pœna in absentem & inuitum potest statuti, sic & auferri, *Turr. Dian. p. 5. t. 9. R. 10.*

III. Is qui pluribus censuris est astrictus, potest absolui ab vna, relictis alijs: quia inter eas non est necessaria connexio. Vnde si dicatur, absoluo te ab omni vinculo, &c. valet pro omnibus; ideoque si sic absolutus in Iubilæo fortè omisisset inuincibiliter peccatam habens annexam censuram, id est excommunicationem, posset is postea ab eo peccato per quemuis approbatum absolui, cum non sit amplius reseruatum,

eo quod censura, ratione cuius tantum erat reseruatum, sit sublata.

IV. Absolutio, vi aut metu graui, iniustè incusso extorta, non valet, imo nouam excommunicationem incurrit, qui metum incutit.

V. Absolutio data ab ordinario, non præstita satisfactione, etsi sit illicita, valida tamen est; imò etiam data à delegato, modo non delegetur cum conditione satisfactionis: quæ si impossibilis sit sufficit præstare cautionem, aut iuramentum de satisfaciendo cum poterit.

VI. Dari potest absolutio sub conditione de futuro contingentis; cum sit actus iurisdictionis externæ, qui conditionatus esse potest. Communiter tamen non expedit sic absolui: si enim reus absolutionem meretur, non debet apponi conditio; si non meretur non debet absolui.

VII. Potest etiam dari absolutio ad reincidentiam, id est pro certo actu & tempore, quo transacto reincidat; item sub certo onere, quo non impleto, censura reuiuiscat.

VIII. Probabilius est, eum qui habet potestatem absoluendi in foro conscientiæ à censura, posse id facere etiam extra confessionem, vt contra *Nauar. Suar. & alios* docet *Sanch. l. 18. de matr. d. 16. Con. Dian. &c.*

CAPVT II.

De Excommunicatione.

DVBIVM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. Excommunicatio est censura, per quam quis priuatur communione Ecclesiæ. Estque duplex: Minor, quæ tantum priuat vsu passiuo, seu receptione Sacramentorum, & Maior, quæ etiam dicitur Anathema, ac in iure ferè

semper

semper nomine excommunicationis intelligitur, priuatq; omni communione Ecclesiastica, secundum dicenda. Per hanc Maiorem excommunicatus, rursus est duplex: Tolleratus, quem fideles non tenentur vitare: Non tolleratus, quem tenentur vitare. Et quidem post *Concilium Constantiense*, non tollerati sunt hi tantum. 1. Notorius Clerici percussor de quo *infrà*. 2. Quiuis nominatim excommunicatus, & specialiter, ac publicè denunciatus. *Vnde resolues*.

I. In Germania Catholici securè communicant cum ijs, qui notorie sunt Hæretici, & consequenter excommunicati; quia non sunt nominatim excommunicati, ac publicè denũciati.

II. Non teneris vitare eum, quem scis peccasse contra legem, per quam illi etiam in particulari, sub pœna excommunicationis aliquid est vetitum, vel præceptum: quia requiritur, vt per sententiam expressam, & specialem, contra personam in particulari, post peccatum commissum, censura sit publicata, v.g. vt Ioannes sit denunciatus excommunicatus; vel saltem ita exprimatur persona, vt non liceat de ea dubitare, v.g. excommunicamus talis loci Decanum, Prætorem.

III. Licet dicatur, Excommunicamus Petrum, v.g. incendiarium, & eius complices, solus Petrus vitandus est, non verò alij etsi sint notorij: quia sententia quoad illos est tantum generalis, & non specialis contra certam personam.

IV. Non teneris vitare eum qui priuatim in conclaui est denunciatus: quia id non est factum publicè: ad hoc enim requiritur, vt sententia legatur, vel affigatur aliquo loco celebri, v.g. in

templo

templo tempore concionis,vel aliter,pro more regionis.

DVBIVM II.

Ob quam causam incurratur, & quem effectum habeat excommunicatio minor?

Resp. Incurritur ob vnicam tantum causam, si quis nimirum cum excommunicato maiore excommunicatione communicet ijs casibus, quibus non licet. Effectus eius est, priuatio sacramentorum perceptionis, *v. Laym. l.1.t.5.p.2.cap.5.* Vnde resolues.

I. Cum iura dicunt, communicantem cum excommunicato incurrere similem excommunicationem,sensus est,quod similiter,id est vero excommunicetur, licet minore.

II. Propter communicationem cum excommunicato minore excommunicatione, etiam nominatim denunciato,nulla incurritur cēsura.

III. Etsi Excommunicatus minore excommunicatione,recipiendo aliquod Sacramentum non incurrat irregularitatem, grauiter tamen peccat: administrando verò, probabile est, nec venialiter peccare.

IV. Incurritur hæc censura; etsi quis propter leuitatem materiæ tantum venialiter peccet, v.g. confabulando nominatim excommunicato quando non licet: secus, si sit veniale propter imperfectum vsum rationis: quia pœna infligitur propter actum, qui quantum est ex se, sufficit ad mortale.

V. Etsi peccatum veniale possit omitti in confessione, non tamen illud, cui hæc censura est annexa, ne Sacramentum in ea recipiatur. Vnde etiam Confessarij ordinariè prius absoluunt fideles ab omni vinculo excommunicationis

nis etiam minoris, deinde à peccatis.

VI. Ab hac excommunicatione lata à iure; absoluere potest Parochus, & quisuis potest à mortalibus; cum non sit reseruata. An verò qui potest absoluere à veniali habente annexam hanc excommunicationem, possit etiam ab ipsa, quidam affirmant, vt *Nau. & Tol.* alij probabilius negant, vt *Suar. Con.* quia sicut hæc absolutio est distincta à sacramentali, ita etiam ad eam requiritur distincta iurisdictio, quæ nusquam conceditur omnibus Sacerdotibus. *v. Laym. l. 1. t. 2. p. 2. cap. 3.*

DVBIVM III.

Quos effectus habeat excommunicatio maior?

Resp. Habet duplices, Mediatos, & Immediatos.

Mediati, siue remoti sunt hi:

I. Irregularitas, quam excommunicatus incurrit, exercendo actum alicuius ordinis;

II. Si excommunicatus toto anno in excommunicatione contumaciter persistat, & vt iura loquuntur, insordescat, fit suspectus de hæresi, & contra eum vt talem procedi potest ex *Trid. sess. 25. cap. 3.* ideoque (si crimen graue, & beneficij priuatione dignum commisit) priuandus est beneficio: imò etsi crimen non sit adeo graue, si tamen ad hæresis suspicionem purgandam citetur, tanquam hæreticus priuari debet. *Bon. d. 2. q. 2. p. vlt.* ex *Rebuff. Diaz. Nauar. &c.*

Immediati effectus sunt sequentes:

I. Priuat susceptione, & vsu passiuo Sacramentorum: vnde nullus excommunicatus, siue tolleratus, siue non, potest ea licitè recipere sub mortali, nisi excuset ignorantia inuincibilis, metus mortis, infamiæ, iacturæ bonorum, &c.

quia

quia censura non obligat cum tanto rigore. *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 2.*

Dixi, *licitè*; quia validè suscipit omnia, saltem quoad substantiam, Præter Pœnitentiæ; imò etiam hoc, si adsit ignorantia inculpabilis; dummodò cætera ad essentiam Sacramenti requisita non desint: quia per censuram non sit incapax absolutionis, etsi prohibeatur eam recipere, priusquam absoluatur à censura. *Bon. d. 2. q. 2. p. 2.* ex *Fill. Suar. Con. &c.* Nec obstare, etiamsi excommunicatio sit reseruata, vel Confessarius sciens peccata habere annexam excommunicationem, tamen ex malitia absoluat docet *Dian. p. 3. t. 4. R. 78.* ex *Con. Suar. &c. & p. 5. t. 9. R. 53.*

II. Priuat (saltem non tolleratos) communibus Ecclesiæ suffragijs, orationibus, & fructu indulgentiarum, non tamen priuatis. Vnde non tantum quiuis priuatus, sed etiam Sacerdos potest, tanquam persona priuata, pro excommunicatis orare, etiam in publicis precibus, & sacro; imò actionem sacrificandi, prout pendet à merito priuato operantis, offerre, vel eius in Memento in particulari meminisse.

Dixi, *tanquam priuata*: quia vt Minister Ecclesiæ non potest. Hinc irritæ sunt, ac nullæ omnes preces, quas pro excõmunicato in persona Ecclesiæ, intercedẽtis pro ipso Deo offert, adeoque priuatur omnibus bonis; quæ in gratiam Ecclesiæ Deus concessurus fuisset.

III. Priuat vsu actiuo Sacramentorum, & administratione, Quæ tamen excommunicato tolerato, & ad id requisito, & se non ingerenti, quandoque ex licita, v.g. si sit Pastor, cuius subditi teneantur audire sacrum, nec sit alius qui

cele-

celebret: imo si etiam non Parochus forte rogetur, & inuitetur ad celebrandum. Ac licet communis doctrina sit apud *Lay. hic cap.*4. peccare fideles, si sine causa necessitatis, vel magnæ vtilitatis talem inducant ad Sacramentorũ administrationẽ quando alius minister haberi potest: contrarium tamen est probabile, ob facultatem concessam à *Consil. Constant.* cum talibus communicandi, & hinc nec illum, qui petit à tali Sacramentum, nec ipsummet excommunicatum si conferat, præcisè ob censuram peccare *Laym. l. c. num.* 5. ex *Soto*, & *Sanch lib.* 7. *de matr. d.* 9. *num.* 8. Idem docet *Bonac. d.* 2. *q.* 2. *p.* 2. §. 1. ex *Vasqu. Suar. &c.* Non tolerato autem illicita est Sacramenti administratio, præterquam in casu extremæ necessitatis: extra quam validè illud administrat, præterquam Pænitentiam quia hæc requirit iurisdictionem, qua ipse caret. *v. Lay. hic c.* 2. *Bon. l. c.*

IV. Priuat vsu diuinorum officiorum: ita vt non tantum careat eorum fructu, sed etiam sub mortali ijs nequeat interesse parte notabili, ita vt moraliter censeatur cum alijs communicare; nisi excuset ignorantia, vel necessitas vitandi scandali, aliave iusta causa. *Bon. l. c. p.* 3. §. 1. ex *Suar. Fill. &c.* Similiter peccant etiam alij, qui cum excommunicato vitando eidem Missæ intersunt, vt ex communi docet *Bon. l. c. nu.* 9. contra *Durand.* quia participant cum illo in diuinis. Aliud tamen esset, si transiens per Ecclesiam aliud tractaret, vel breuiter priuatim aut omninò separatim oraret, aut si alijs vnum sacrum audientibus, ipse aliud audiret: quia sic moraliter non censeretur communicare cum alijs, nec coniugi ad vnam orationem fundendam

dam. *Bon. l. c. nu.* 16. ex *Suar. Henriq. Fill. Con. &c.* Ac licet peccatum hoc ex genere suo sit mortale; ex paruitate tamen materiæ subinde tantum est veniale, vt si exigua pars Missæ, v. g. vsque ad Euangelium tantum, cum illo audiatur. *Auila. Dian. p.* 5. *t.* 5. *R.* 21. vel si Horæ priuatim cum eo recitentur. *Dian. p.* 5. *t.* 9. *R.* 89. ex *Suar. & alij* 9. Porrò per diuina officia intelliguntur sacrificium Missæ, publica oratio, processio, cantus horarum, benedictio olei, aquę, candelarum, & cætera annexa ordini Clericali, quæ solemniter fiunt, (excepta concione) in quibus licet alij fideles non teneantur vitare toleratum, tenentur tamen nō toleratum sub mortali vitare, nisi vel leuitas materiæ, vel ignorantia aut simile quid excuset. Vnde si talis præsens sit moneri debet vt recedat; si nolit, debet extrudi, vel exportari, licet sit Sacerdos: nisi tamen grauius inde timeatur incommodum, ob quod, si expelli non possit omittendum est officium etiam die festo, & celebrans nondum inchoato Canone debet abrumpere Missam; si inchoauit, potest cæteris abeuntibus sacrum prosequi, vel abrumpere, ob sententiæ vtriusq; probabilitatem: si consacrauit, debet, solo ministro manente, pergere vsque ad communionem inclusiuè, & reliqua perficere in sacristia, vel alio decenti loco. Quod si excommuinicatus negligat procurare absolutionem, eo fine vt non audiat sacrum die festo, peccat mortaliter dimissione sacri; secus si alia de causa negligat. Quod si etiam obligatus est ad Horas, non excusatur ab illis, (etsi non debeat dicere, *Dominum vobiscum*; sed *Domine exaudi &c.*) quas si cum alio priuatim legat, venialiter tantum videtur peccare.

V. Col-

V. Collatio Beneficij facta excommunicato nulla est, vti & præsentatio, vel electio, institutio, & confirmatio. Ratio, quia excommunicatus, etiam toleratus, non potest cõmunicare in officio, proindeq; incapax est beneficij, quod datur propter officium. Idque licèt ignoretur excommunicatio; quia ignorantia inuincibilis etsi excuset à culpa, non tamen supplet defectum conditionis requisitæ ad valorem actus. *v. Less. l. 2. c. 34. d. 22.* Imò probabile est, excommunicatum, quamuis beneficio antè obtento non priuetur, fructus tamen, & distributiones non facere suas, ideoque eas teneri restituere, etiam ante sententiam iudicis: quia est priuatus officio; fructus autem dantur propter officium, velut merces propter opus. Ita *Suar. & alij* contra *Sanch. & Con.* qui probabiliter putant ex consuetudine non teneri ante sententiam, modò per se, vel alium, inseruiat beneficio.

VI. Priuat communicatione forensi. Vnde excommunicatus nequit esse Iudex, Aduocatus, Procurator, (licet pro semetipso respondere possit ipse. *Con. Prap Dian. p. 5. t. 9. R. 111.*) actor, tabellio, testis, &c. ita vt contra excommunicatum, etiam toleratum, semper possit reus excipere. Quòd si non faciat, nec iudex eum repellat, valida eius acta erunt, si sit toleratus: secùs est, de iudice non tolerato, cùm sit priuatus iurisdictione. *v. Laym c. 2. Dian. p. 5. t. 9. R. 112. 113.* Non potest etiam esse tutor aut Curator. *Dian. p. 5. t. 9. R. 115.* ex *Syln.* Neque testamenti executor. *Dian. p. 8 t. 9 R. 2.* ex *Carp. &c.* contra *Sanch. Lugo, &c.* Si tamen non fiat oppositio, validè exequitur. *Ibid.* Nec potest ipse testari citè, et si faciat validè, etiam cum excommunicatum

catum instituit hæredem, *Suar. Vill. Merc. &c.* cum *Dian. l.c. R.* 139. Deniq; contractus omnes ab eo facti (etsi sint illiciti, & ratione eorum non detur actio in foro externo durante executione) valent, nisi fiant ab eo vt persona publica, vel Ministro ratione muneris vel beneficij: quia tunc spectant ad iurisdictionem, quæ suspensa est, *Dian. p.5. t.9. R.* 128. ex *Con. Fill. Merc. &c.*

VII. Excommunicatus non toleratus priuatur vsu iurisdictionis. Vnde non potest validè eligere, conferre, præsentare, ferre, leges vel sententiam; & qui sic beneficium à non tolerato accepit, dicendus est intrusus, ac proinde tenetur, sine alia iuris declaratione, beneficium vnà cum fructibus relinquere.

Dixi, *non toleratus*: quia acta tolerati probabile est esse valida, ob bonum commune: grauiter tamen peccat, si absque necessitate talia exerceat.

VIII. Non toleratus priuatur Ecclesiastica sepultura, vt non possit in loco sacro, seu benedicto, sepeliri: & si contrarium fiat, ac corpora discerni possint, debet exhumari, nec in eo loco diuina peragi, ante reconciliationem.

Dixi, *non toleratus*; quia Ecclesia non polluitur, etsi hæreticus, non speciatim denunciatus, in ea sepeliatur, vt docet *Suar. Laym.* & alij. Iure nihilominus id prohibent Episcopi in Germania, eò quòd inter cæteras pœnas non communicantium in Paschatè, etiam statuatur priuatio sepulturæ Ecclesiasticæ.

IX. Excommunicatus priuatur omni alia ciuili communicatione fidelium, ita vt ipse non possit cum alijs, & si non sit toleratus etiam alij cum ipso non possint communicare: idque in

casibus hoc versu comprehensis.

Os, orare, vale, communio, mensa, negatur.

Dicitur I. *Os*, per quod intelligitur osculum, & omne colloquium, etiam priuatum, item per nutus, literas, internuncium, & quoduis signum beneuolentiæ.

Dicitur II. *Orare*, id est omnis communicatio in diuinis, de qua supra.

Dicitur III. *Vale*, quod comprehendit omnem salutationem, (saltem honorificam) verbo vel signo, vel amplexu: & secundum quosdam, etiam resalutationem, eo quod sit actus obseruantiæ. Sed contrarium videtur verius, quia est solutio debiti. Imo *Sayr. &c.* cum *Dian. p. 5. t. 9. R. 16.* putant probabile, quod sola verbalis Salutatio sit prohibita, non autem alia signa, v. g. aperiendo caput, &c. quæ vrbanitatis causa fieri solent.

Dicitur IV. *Communio*, quæ comprehendit omnem contractum (qui tamen validus est, si fiat) item cohabitationem, cooperationem, societatem, v, g. in contractibus, ita vt moraliter censeatur communicare, quod prudens æstimabit: vnde nec iter cum eo tanquam cum socio facere licet.

Dicitur V. *Mensa*, per quam intelligitur omnis conuictus, & conuiuia, per modum societatis & commercij; qualis non est, si casu incidas in idem hospitium, iter, mensam, imo lectum, *v. Bon. d. 2. q. 2. p. 6. §. 1. & 2.*

Quæres I. Quale peccatum sit communicare cum excommunicato non tolerato.

Resp. Communicatio in diuinis censetur mortale, propter grauitatem materiæ; in ciuilibus autem etsi inducat minorem excommunicationem,

nem, secluso tamen contemptu, tantum est veniale regulariter. *Suar. Bauny. &c. Dian. p. 7. t. 11. R. 47.* Quo addo quia aliquando est mortale; vt si quis cum excommunicato communicet in eodem crimine, v. g. si quis concubinam excommunicati cognoscat.

Quæres II. An aliquando liceat cum non tolerato communicare?

Resp. Quod sic, extra diuina, in his quinque casibus. 1. In casu vtilitatis, siue spiritualis ipsius excommunicati, v.g. vt conuertatur, siue alterius, vt ab excommunicato consilium petat quod ab alio habere non potest; siue etiam vtilitatis temporalis, v. g. vt ab eo restitutio, vel debitum ex contractu petatur. Contractus tamen nouos cum ipso inire non licet, etsi ineantur, sint validi, cum nulla sit lex irritans. 2. In casu legis matrimonialis: quomodo vxori licet communicare cum marito, & contra, nisi factum sit diuortium. *Dian. p. 5. t. 9. R. 122.* non tamen sponsus de futuro cum sponsa, *l. c. R. 136.* ex *Sayr. Sanch. & Fill.* 3. In casu subiectionis: quo modo possunt filij etiam emancipati, (addit *Dian. p. 5. t. 9. R. 118. 119.* ex *Corn. Fill. Hurt. &c.* etiam adoptiui, vel illegitimi, imo etiam nepotes, pronepotes, & in eodem genere affines) communicare parenti, serui, & ancillæ Domino, si ante excommunicationem fuerint in seruitio. Similiter Religiosi Prælato: non tamen nisi quod eam communicationem, quæ ab habitantibus in eadem familia euitari non potest. *Dian. l. c. R. 127.* contra *Sotum vid. Fill. t. 12. cap. 8. num. 203. Laym. & Bonac. l. c.* 4. In casu ignorantiæ, iuris, vel facti. 5. In casu necessitatis, siue animæ, siue corporis, siue bonorum temporalium:

ralium: qui casus hoc versu comprehenduntur:
Vtile, lex, humilis, res ignorata, necesse.

DVBIVM IV.

Ob quas causas incurratur excommunicatio Maior?

Cùm hæ multæ sint, variæ sunt etiam excommunicationes, quæ in 4. potissimum classes diuiduntur; nam aliæ nulli, aliæ Episcopo, aliæ Pontifici per Bullam Cœnæ, aliæ eidem extra illam reseruantur.

ARTICVLVS I.

Quæ sint excommunicationes non reseruatæ?

Resp. I. Ex iure antiquo vsitatiores sunt sequentes,

Contra omnes. 1. In vexantes Ecclesiasticos, quòd non elegerint eum, pro quo rogati fuerant. 2. In directores Monialium, si foueant discordias in electione. 3. In extorquentes absolutionem à censura per vim, aut metum. 4. in compellentes Ecclesiasticos, vt laicis submittant iura Ecclesiæ. 5. In docentes leges, vel medicinam religiosos, qui dimiserunt habitum, vel eos retinentes in suis scholis. 6. In sepelientes tempore interdicti, vel interdictos, vel excommunicatos non toleratos, vel manifestos vsurarios. 7. In impedientes visitatores Moniali ũ. 8. In contrahentes matrimonium in gradibus prohibitis, vel cum Monialibus, 9. In edentes Glossas in Tridentinum. 10, In imprimentes libros sine superiorum licentia, 11. In præcipientes suis subditis, ne officia communia reip. exhibeant Ecclesiasticis, v. g. ne ijs vendant, coquant panes, &c. 12, In doctores, & Professores non facientes professionem fidei, vbi recepta est Bulla Pij IV. 13. In negligentes administrare iustitiam Ecclesiasticis, 14. In po-

testates fouentes vsuras.

Contra Clericos. 1. In Clericos in dignitate constitutos, aut Sacerdotes, audientes publicè ius aut medicinam. 2. In Sacerdotes recipientes præfecturas seculares. 3. In Clericos minores Episcopi, locantes domos vsurarijs. 4. In alienantes bona Ecclesiæ, vel locantes vltra triennium. 5. In impugnantes in concionibus montes pietatis. 6. In contrahentes matrimonium, si sint in sacris. 7. In fictè resignantes, vel permutantes beneficia. 8. In præsumentes absoluere à casibus Bullæ Cœnæ.

Contra Religiosos. 1. In audientes leges, vel medicina extra claustra. 2 In habitum temerè dimittentes, vel matrimonium contrahentes. 3. In instituentes nouum ordinem. 4. Adeuntes curias Principum, ad nocendum suis monasterijs, vel Prælatis. 5. Tenentes arma sine licentia intra claustra. 6. Non seruantes interdictum, quando seruatur à Cathedrali. *v. Fill. tom.* 1. *t.* 14. 15. *cap.* 84. *Bonac. d.* 3. *p.* 5. §. 1. *num.* 36.

Resp. II. Supradictis adiectæ sunt à *Tridentino* sequentes, quæ valent, vbi illud est receptum. 1. In Imprimentes imprimi mandantes, vēdentes, apud se retinentes, vulgantes libros de rebus sacris, sine nomine authoris, & approbatione ab Ordinario obtenta. 2. In docentes nō esse necessariam confessionem ante sumptionem Eucharistiæ. 3. In raptores mulierum, iuuantes, fauentes. 4. In cogentes contrahere matrimonia cum præscriptis. 5. In Magistratus, qui requisiti non iuuant Episcopos, ad restituendam, vel conseruandam clausuram monialium. 6 In ingredientes (cuiuscunq; conditionis, vel sexus

fuerint) monasteria Monialium, sine licentia in scripto obtenta. 7. In cogentes mulierem ingredi monasterium, & profiteri. 8. In impedientes, sine iusta causa, sanctam voluntatem mulierum emittendi votum. 9. In dominos temporales, concedentes in terris suis locum pro duello.

ARTICVLVS II.

Quæ sint excommunicationes reseruata Episcopis.

Resp. Sunt hæ. 1. Quæ contrahitur ex leui percussione Clerici, vel graui, si sit mulier. 2. In eos, qui absoluti in articulo mortis (à censura vel peccato habente censuram annexam) ab eo qui alias non poterat, non præsentant superiori se, postquam conualuerunt. *vid. Fill. tr. 15. cap. 10. num. 241. & 242.* 3. In Fratres Minores, si admittant in suis Ecclesijs, ad officia diuina, Fratres tertij ordinis. 4. In procurantes abortum fœtus animati effectu secuto. 5. In eos, qui communicant in eodem crimine cum excommunicatis ab Episcopo. 6. Eæ omnes, quas fuerunt Episcopi per propria statuta, & sibi reseruant: quas Confessarij videant in Agendis.

ARTICVLVS III.

Quæ sint Papæ reseruata extra Bullam Cœnæ?

Resp. I. *Contra omnes* magis obuiæ sunt sequentes. 1. In incendiarios, 2. In habentes literas Apostolicas falsas, & non destruentes: item in falsarios literarum Apostolicarum. 3. In effrigentes & spoliantes Ecclesias. 4. In communicantes eodem crimen cum excommunicatis à Papa. 5. In vexantes eos qui censuram in alios tulerunt. 6. In absolutos ab excommunicatione sub conditione & non implentes. 7. In violantes interdictum Papale. 8. In dantes

& re-

& recipientes aliquid ex pacto, ob admissionem ad religionem. 9. In simoniacos reales, circa ordinem vel beneficium. 10. In committentes simoniam confidentialem. 11. In impedientes executionem literarum sacræ pœnitentiariæ. 12. In dantes, & recipientes aliquid, pro gratia aut iustitia, apud Sedem Apostolicam. 13. In committentes duellum, & ad id cooperantes, suadendo, &c. 14. In mulieres ingredientes Monasteria Regularium. 15. In impugnantes institutum Societatis IESV. 16. In facientes iurare illicita & contraria libertati Ecclesiasticæ. 17. In rapientes bona Ecclesiastica; item exigentes tributa ab Ecclesiasticis. 18. Violantes libertatem Ecclesiasticam, quoad fugientes ad Ecclesiam. 19. Docentes posse fieri confessionem in absentia. 20. In eos, qui alterutram opinionem de Conceptione B. Virginis, damnant peccati mortalis, vel hæreseos; item in eos, qui in concionibus aliisq; publicis actibus, vt lectionibus, conclusionibus, asserunt B. Virginem conceptam in originali. 21. In percussores Clericorum. Quæ cum celebris sit & multa scitu necessaria habeat, agetur de ea peculiariter infra.

Resp. II. *Contra Clericos, & Religiosos* sunt hæ. 1. Participantes in sacris cum excommunicatis à Papa. 2. Procurantes alienationem Ecclesiarum. 3. In Concionatores, qui scripturæ sensum, à Doctorum interpretatione alienum, circa tempus Antichristi, & extremi iudicij, aliaque similia reuelata prædicant. 4. In Parochos non implentes iuramentum de residentia factum. 5. In Mendicantes transeuntes ad alium ordinem, præter Cartusiam. 6. In Moniales exeun-

tes claustra sine licentia. 7. In Religiosos, qui sine priuilegio, vel speciali licentia Parochi, Clericis aut Laicis Sacramentum Eucharistiæ, vel vnctionis ministrare, vel matrimonia solemnizare præsumunt.

ARTICVLVS IV.

Quomodo intelligenda excommunicatio percussoris Clericorum?

Resp. Ea sic habet: *Si quis suadente diabolo in Clericum vel Monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat, & nullus Episcoporum præsumat illum absoluere.*

Dicitur I. *Si quis*: intellige cuiuscunque sexus aut status, etiam impubes, dummodo rationis compos & doli capax. Extenditur autem ad efficaciter mandantes, consulentes, consentientes, suo nominē factam ratihabentes, non impedientes, saltem si ex officio aut iustitia teneantur, vt Reges, Iudices, & cæteri Superiores. Item patres, tutores, heri, pædagogi, Parochi, &c. quibus aliorum cura demandata est. Ita *Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. num. 6. Bon. d. 2. q. 4. p. 1. n. 8.* ex *Molin. &c. commun.*

Dixi, *saltem &c.* quia si ex charitate tantum teneantur, etiam excommunicari, docet *Suar. Caiet. Fill. Medin. Sayr. &c.* Verum id probabilius negat *Bon. loc. cit.* ex *Nauar. Con. Regin. Henriq. Molin. &c.*

Dicitur II. *Clericum*: quo nomine intelligitur omnis prima saltē tonsura initiatus, (etiamsi coniugatus, dummodo cum vnica virgine,) & deferat habitum, seruiatque alicui Ecclesiæ: item etiam excommunicatus, suspensus, interdictus, degradatus verbaliter tantum.

Dicitur III. *Monachum*: intellige quemuis religio-

ligiosum, etiam laicum, conuersum nouitium, vtriusque sexus: item tertiarias S. Dominici, S. Francisci, si gestent habitum, viuant in communitate: item eremitas subiectos, alicui regulæ, vel superiori.

Dicitur IV. *Manus iniecerit*: per quod intelligitur quæuis contumeliosa actio exterior mortalis, circa Clerici personam, vel res ei adhærentes, siue fiat manu, siue baculo, gladio, &c. *Bon. d. 2. qu. 4. par. 1.* Ex dictis resoluuntur sequentes casus.

I. Hanc excommunicationem incurrit. 1. Qui talem conspuit, conspergit aqua, puluere, conspurgat luto, euellit crinem, lacerat vestem eripit aliquid per vim & iniuriam de eius corpore, v. g. pileum, palleum, &c. ita vt actio sit grauiter iniuriosa, *Bon. l. c. Laym. cap. 5. nu. 5.* 2. Qui concludit, aut violenter detinet carcere, vel loco, vnde sine dedecore non potest exire. *Ibid.* 3. Qui persequenter, vt in flumen vel fossam incidat equo decidat, &c. *Ibid.* 4. Qui manus violentas inijcit in equum, cui is insidet, occidendo, vulnerando, cædendo, sistendo per frenum quæ actio licet sit leuis respectu corporis, non tamen respectu honoris. *Ibid.* 5. Qui aliquid supradictorum facit, etiam Clerico consentiente, dummodo sit iniuriosum ordini Clericali *Laym. l. c.* 6. Clericus, si se ipsum ex malitia vel passione (secus si ex deuotione) percutiat iniuriosè. *Laym. l. c.* ex *Nauar.* 7. Qui percutit Clericum etiam meritum, si fiat, vel per quem non debet, vt si morte dignus puniatur à iudice seculari, vel modo illicito, vt si à Prælato puniatur per laicum. *Bon. l. c.* ex *Nauar. Sayr. Suar. Fill. Con. &c. v. Laym. c. 5.*

II. Non incurrit. 1. Fur, qui clam abscindit crumenam, vel vestem tollit Clerico: quia non est actio violenta, sed fraudolenta. *Bon. loc. cit.* 2. Si percussio sit occiosa, vel causalis, v.g. si ianitor, vel apparitor turbam arcens percutiat Clericum; item si pueri habentes primam tonsuram se pugnis percutiant. *Bonac. loc. cit.* ex *Molin. Fill. Con. &c.* item si percussio sit ad defendendum se, vel vitam suam, vel vxoris, parentum, filiorum, vel res suas, cum moderamine tamen inculpatæ tutelæ. *Laym. infra*. Et denique quandocunque percussio ob leuitatem, vel imperfectionem actus, non esset mortalis, illata laico, vt docet *Caiet. Anila, & Sà*, quod tamen *Suar.* vniuersaliter non admittit. *vid. Bonac. loc. cit.* 4. Si fiat in tenebris, vel Clericum non agnoscas, quod habitum non gestet; quia ignorantia excusat. 5. Si Prælatus, præceptor, pater, subditum in minoribus constitutum, correctionis causa (licet ira accedat) percutiat moderatè, habita ratione culpæ; imò Prælatus, & Præceptor Ecclesiasticus potest etiam in maioribus constitutum castigare. An idem possit præter, controuertitur in vtramque partem probabiliter. *vid. Laym. loco mox citando*. 6. Si percutiatur realiter degradatus, vel bigamus, vel exerceat publice officium cauponis, vel macellarij, vel scurram, & ter monitus non cesset; vel inuentus turpiter agens cum vxore, matre, sorore, vel filia; vel denique mulierem ipso facto sollicitans ad turpitudinem: quia perdit priuilegium. *v. Laym. l. 1. t. 5. p. 2. c. 5. Fill. l. 15. c. 1.*

Resp. II. Etsi hæc excommunicatio sit reseruata Papæ, potest tamen Episcopus ab ea absoluere his casibus. 1. Quando percussio, etsi sit mortalis

talis, est tamen prudentum iudicio leuis, comparata cum enormi, v. g. si fiat palma, pugno, aut lapide, non relinquente vestigium: secundum *Anton. & Dian. par. 9. t. 4. R. 19.* nisi notabilem iniuriam, & magnum scandalum pariat; qualem negat esse, si quis Sacerdotem pugno percutiat in faciem, licet guttæ sanguinis effluant. Enormis verò erit, si membrum præscindatur, copiosus sanguis fundatur; vel etiam ratione dignitatis personæ, vt si percutiatur Episcopus, vel Abbas, etiam alapà, 2. Si percussor sit impubes, pauper, æger, senex, mulier, cœcus, claudus, seruus, filius familias, vel non sui iuris vti & regulares ac moniales inuicem verberantes: item si sint homines delicati, & quotquot habent legitimum impedimentum, vti non possint ire ad Papam, aut eius legatum; vel si dubium sit de excommunicatione *Fill. lib. 15. cap. 1. n. 35. & sequent.* Denique si sit occulta *v. supra hic t. 1. d. 5.* & *Dian. p. 9. t. 4. R. 63.* In quibus omnibus casibus pro foro conscientiæ potest etiam facultas absoluendi impetrari (gratis quidem) ex Pœnitentiaria Romana à Maiore Pœnitentiario, vt *vid. supra hic l. 1. t. 2. cap. 4. in append.*

ARTICVLVS V.

Quæ sunt excommunicationes Papæ reseruatæ per Bullam Cœnæ?

Resp. Præcipua est in hæreticos: quæ extenditur non tantum ad fautores, receptatores, & defensores hæreticorum, vt sic sed etiam in scienter retinentes, legentes, imprimentes, & defendentes libros hæreticorum, de religione tractantes, vel hæresin continentes. Ad quam excommunicationem incurrēdam requiruntur

4. conditiones. 1. Vt author libri sit hæreticus. 2. Vt liber hæresin expressè contineat, vel de religione agat. 3. Vt legatur materia notabilis, & sufficiens ad mortale. 4. Vt scienter legatur, imprimatur, vel retineatur. *Laym. l. 2. t. 1. c. 15. nu.* 1. Vnde resolues.

I. Non excommunicatis. 1. Si legas libros Catholicorum, referentes verba hæreticorum, etiamsi animo hæresin discendi legas *Laym. l. c.* ex *Nauar. Sanch. &c.* 2. Si in Catholici scriptoris libro, vel alio, hac Bulla non contento, legas adiecta scholia, vel notas authoris hæretici: quod tamen *Suar. tom.* 5. *d.* 21. *s.* 2. limitat, nisi scholia essent tam copiosa, vt ex ijs potius, quam ex textu liber constare videretur. *Laym. l. c.* ex *Nauar. Sanch. &c.*

II. Non prohibentur hæreticorum libri philosophici, & alij hæresin non continentes. *Lay. l. c. nu.* 3. Imò probabiliter nec ij, qui incidenter tantum continent hæresin, non agentes ex professo de fide. *Sayr. Graff.* apud *Laym. l. c.* contra *Suar. & Sanch.* qui id confirmat pro Germania vbi Bulla cum tanto rigore non est recepta. *v. Bon.* 2. 2. *c.* 15. *q.* 8. Legens tamen tales, incurrit excommunicationem non reseruatam Indicis librorum prohibitorum, vbi is receptus est: quod non videtur esse factum in Germania, saltem cum isto rigore, vt habet *Lay. l. c. nu.* 8.

III. Excommunicatur. 1. Qui in sufficiente quantitate solum proemium, vel Epistolam ad lectorem, vel indicem libri, vel partem libri, in qua nulla est hæresis, legit vt habet *Laym. l. c.* & *Bon.* 2. Probabiliter etiam is, qui alterum iussu suo legentem audit: quia legit per alium. *Lay. l. c. Azor. &c.* contra *Sanch.*

IV. Pro-

IV. Probabiliter non excommunicatur, qui hæreticam concionem, aut epistolam seorsim editam legit, quia non est liber. *Laym. l. c. nu. 3.* ex *Sanch.*

V. Non sufficit vna alterave linea; imo secundum *Sanch. Rodriq. & Sà*, nec integra pagina, etiam magni voluminis: quod tamen *Bon.* & *Laym. l. c.* non concedunt; licet hic fateatur, Confessario id posse ad hoc seruire, vt non continuò damnet peccati mortalis, & excommunicationis eum, qui bono fine, vel etiam ex curiositate vnam paginam legit.

VI. Non incurritur, si retinentur libri paruo tempore, v. g. vno alterove die: quia sicut materiæ, ita & temporis paruitas excusat. *Laym. nu. 7.* ex *Graff. Sayr. Sanch. &c.*

VII. Excusat ignorantia, etiam crassa; si vel nescias esse hæreticam, vel tractare de religione. *Laym. nu. 4. v. Sanch. l. 2. mor. cap. 10. & l. 9. de matr. d. 32.*

VIII. Non excusatur is, qui librum vel in aliena domo, vel alieno nomine, vel animo non legendi habet. Item nec is, qui affirmat non esse paruum, non esse exurendum. Item qui impedit ne comburatur, qui disputationis causa defendit. Ita *Bon.* qui tamen excusat eum, qui laudat stylum, vel ingenium authoris, vel bonam doctrinam, quæ in eo est, sed non quatenus in eo est: v. g. si dicas, hic liber esset bonus, si non haberet hæresim; quia talis non defendit. *v. Laym. l. c. Bon. d. 2. q. 5. p. 4.*

CAPVT III.

De Suspensione, & Degradatione.

DVBIVM I.

Quid sit Suspensio, quotuplex, & vnde dignoscendum qualis, & quanta sit.

Resp. I. Suspensio est censura, qua Clericus functione aliquas Ecclesiasticas exercere prohibetur. *v. Bonac. d.3. p.1. Laym. l.1. tr.5. p.3. c.1.* Vnde resolues.

I. Solus Clericus potest suspendi.

II. Suspendere possunt, qui possunt ferre censuras.

III. Ex genere suo, & nisi paruitas materiæ excuset, est peccatum graue exercere actum per suspensionem prohibitum: vnde & irregularitatem inducit. Si tamen suspensus toleratus se non ingerat in tales functiones, sed ab alijs propter vtilitatem requiratur probabiliter non peccat; cum alij licitè requirant. Imò etsi nominatim sit denunciatus & non toleratus, alij tamen non tenentur sub mortali eum vitare, nisi censeantur cooperari actui, à quo suspensus est vnde audire eius Missam, non erit peccatum, (saltem mortale) si non inseruias. Ita probabiliter *Auila*, *Henriq.* *Suar.* *Sayr.* apud *Bon. d.3. p.4. nu.4.* etiam *Laym. l.c. c.1. nu.7.*

IV. Suspensus non toleratus inualidè absoluit, quia non habet iurisdictionem.

Resp. II. Suspensio. 1. alia fertur ad certum tempus, quo elapso expirat, alia fertur absolutè, seu indefinitè, manetque, donec per absolutionem tollatur. 2. Alia est ab officio, siue id sit ordinis, siue iurisdictionis: alia à beneficio: alia ab vtroque. 3. Suspensio ab officio, vel est à toto, vel à parte tantum, scilicet à functione ordi-

nis,

nis, vel iurisdictionis. Item suspensio beneficij vel est à beneficio absolutè, vel à quibusdam tantum functionibus, eius ratione competentibus. *Laym. Bon. ll. cc.*

Resp. III. Quantitas & qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus fertur. Quæ vtpotè in re odiosâ, non amplius sunt extendenda, quam propriè accepta significent. *Vnde resolues.*

I. Suspensio absolutè & in toto, prohibetur omne exercitium ratione officij prouenìens, tam ordinis quam iurisdictionis, & consequenter non potest celebrare nec valide excommunicare, beneficia conferre, &c. Suspensus verò à parte beneficij determinata, v. g. ab ordine tantum, vel iurisdictione, priuatur tantum illius officij functionibus. Vnde Episcopus v. g. à iurisdictione suspensus, etsi non possit excommunicare, absoluere, delegare, &c. potest tamen exercere actus ordinis, vt consecrare templa, ordinare, &c. *Bon. l. c.*

II. Suspensus à certa functione Ordinis, v. g. à Sacramentorum administratione, non est suspensus à sacrificio. Similiter suspensus ab ordine, potest nihilominus conferre primam tonsuram, quia non comprehenditur sub ordine. *Bon. p. 2. nu. 6.*

III. Suspensus ab officio simpliciter, non intelligitur suspensus à beneficio, seu fructibus eius. Debet tamen per alium supplere, qui per se nequit, vt fructus percipiat. *Bon. num.* 10. ex *Nauar. Suar. Henriq. Fill. &c.*

IV. Suspensus ab ordine non videtur suspensus à beneficio; quia beneficium non fundatur in ordine. *Bon.* tamen dicit, indirectè suspendi à fructibus eius, quia dum nō potest facere offi-

cium, non potest percipere fructus. *v. num. 5.*

V. Suspensus à beneficio, etsi hoc ipso intelligatur suspensus à recipiendis fructibus eius, non tamen ab officio, siue iurisdictioni, siue ordinis, etiam quod illi ratione ipsius beneficij competit. Vnde tenetur legere Horas, & cætera onera beneficij præstare, licet fructibus non fruatur: hoc enim debet sibi imputare. Non tamen priuatur commodo, quod prouenit ex anniuersarijs stipendijs Missarum, nec eo, quod datur propter onus personale Clerici: quia non sunt fructus beneficij. Secùs est de distributionibus quotidianis: licet ex his vel alijs beneficij fructibus possit ali, si aliunde sustentari nequeat, *Bon. l. c. nu. 12. Sayr. Suar. Fill. &c.*

VI. Suspensus à beneficio potest nihilominus eligere, præsentare, conferre beneficium: quia etsi hæc iura competant illi ratione beneficij, illi tamen actus non sunt beneficij præcisè vt sic, sed potius officij & iurisdictionis. *Ibid.*

VII. Suspensus à beneficio, vel ordine absolutè, & sine addito, intelligitur suspensus ab omni beneficio vel ordine, nisi aliunde aliud constet. *Ibid. nu. 8.*

VIII. Suspensus absolutè, intelligitur ab officio, & beneficio. *Laym. c. 1. nu. 2.*

IX. Suspenso Capitulo, vel Conuentu, non censentur suspensi singuli, nisi sint in culpa, ait *Sà, V. Suspensio, & Laym. l. c. cap. 2. nu. 3.*

X. Si Prælatus solo verbo dicat Sacerdoti, suspendo te, v. g. à celebratione, videtur esse simplex tantum prohibitio, non censura: quia hæc licitè non fertur, nisi scripto. Prælatus autem non debet præsumi velle peccare, nisi aliud constet de eius intentione, aut nisi religio habeat

priui-

priuilegium, absque scripto ferendi censuras. *v. Bon. de censuris in communi, d. 1. q. 1. p. 7.*

DVBIVM II.

Quæ sint suspensionis in particulari, & quis ab eis possit absoluere.

Resp. I. Suspensione Iuris communiores sunt sequentes.

I. Clerici ipso iure suspensi sunt. 1. Recipientes ordines sacros ab alieno, vel à proprio, in aliena diœcesi; vel sine ætate legitima, aut dimissoris, aut titulo, vel extra tempora, aut non seruatis interstitijs vel per saltum, vel in censura, vel denique post matrimonium ratum; qui omnes suspensi sunt ab executione ordinũ, nisi fecerint absque dolo: & si Ordine vtantur, fiunt irregulares. 2. Excommunicans, suspendens, aut interdicens sine scriptura, & causæ expressione, est suspensus per mensẽ ab ingressu Ecclesiæ nisi sit, Prælatus regularis. 3. Clerici scienter eligentes Episcopum, vel Parochum indignum, suspenduntur à beneficijs biennio. 4. Ordinans, & ordinatus simoniacè est suspensus ab ordinibus. 5. Parochi iungentes sponsos alterius Parochiæ sine licentia. 6. Grauantes alienis debitis Ecclesias sibi commissas. 7. Occupantes bona vel census Ecclesiæ, beneficij, vel alterius pij loci. 8. Sodomiam exercentes, simoniaci, prouocantes ad duellum, vel acceptantes, raptores vel præbentes auxilium. 9. Disputantes in alterutram partem in cętu virorum ac mulierum de Immaculata Conceptione B. Virginis. 10. Visitantes, si accipiant pecuniam vel munera: qui si sint Episcopi, suspensi sunt ab ingressu Ecclesiæ; si inferiores Episcopo, ab officio, & beneficio, vsq; dum restituãt du-

plum

plum. 11. Iudex Ecclesiasticus (non Episcopus) qui facit iniuriam contra iustitiam, & conscientiam parti litiganti, *vid. Bon. d. 3. p. 5.*

II. Religiosi. 1. Apostatæ recipientes ordines in apostasia. 2. Admittentes ad professionem, ante annum probationis peractum. 3. Non vtentes habitu, & vestitu, modo sibi præscripto. 4. Introducentes mulieres in Monasteria.

III. Episcopus. 1. Ordinans non subditum, suspensus est à Pontificalibus per annum; ordinans verò inuitum, suspensus est per annum à celebratione. 2. Admittens resignationes contra formam præscriptam. 3. Intras monasteria Monialium sine necessitate. *v. Fill. t. 17. c. 5.*

Resp. II. Præter has suspensiones aliæ sunt ab homine: quæ si sint graues, requirunt culpam mortalem, v.g. vt quis suspendatur ab omnibus actibus sui officij, vel fructibus vnius anni. Potest tamen aliquis ob peccatum veniale priuari vno actu, v. g. eligendi.

Resp. III. Habens Episcopalem auctoritatem potest absoluere à suspensione non reseruata: & communiter Religiosi ex priuilegijs possunt absoluere ab omni suspensione in foro côscientiæ: & Episcopus potest absoluere ab omni suspensione iuris, si Sedi Apostolicæ specialiter reseruata non sit. *Laym. cap. 4. nu. 2.* ex *Nauar. Suar. &c.* Imò etiam ab hac si proueniat ex delicto occulto, & non deducto ad forum contentiosum. *Bon. d. 3. p. vlt.* ex *Trid. s. 24. c. 6.*

DVBIVM III.

Quid sit depositio, & degradatio, à quo, & ob quam causam fieri possit?

Subijci solent Suspensioni Depositio & Degrada-

gradatio(etsi censuræ non sint,vt dictum est cap. 1.) ob similitudinem,quam habent cum suspensione, cum vtraque sit ab Ecclesiastico ordine,aut beneficio. Differunt autem à suspensione, quod illæ auferant ipsum ius radicale, & titulum beneficij, idq; in perpetuum; suspensio non item. Porrò depositio genericè accepta, alia est Verbalis, quæ absolutè depositio dicitur, alia Realis, quæ dici solet degradatio.

Resp. I. Degradatio est priuatio executionis officiorum, & beneficiorum simpliciter & in toto, & absque spe restitutionis, facta cum certa solemnitate,& priuatione priuilegij Clericalis tum Canonis,quam fori,ita vt seculari curiæ subdatur.

Dixi, *Executionis*: quia ordo ipse non potest tolli. Interim degradatus tenetur ad votum castitatis, si fuit in sacris, & ad Horas, nisi has fortè pœna, ad quam damnatur, v. g. triremes, vel aliud impediat.

Resp. II. Depositio verbalis est similis priuationi,sed sine solemnitate dicta,& relicto vtroq; priuilegio Canonis, & fori.

Resp. III. Clerici possunt degradari à suo Episcopo, sed non ab inferioribus illo: deponi tamen possunt ab eodem per Vicarium.

Resp. IV. Depositio fieri potest in casibus iure expressis,& delictis non tamen nisi grauioribus, arbitrio iudicis. Vbi notat *Laym.* crimen debere esse enorme, id est, vnum ex maximis. Degradatio similiter fieri potest in casibus tantum grauissimis, quales sunt v. g. crimen hæresis manifestum, falsatio literarum Apostolicarū. Sodomia frequentata, grauis calumnia proprio Episcopo irrogata. *v. Lay. hic c. 5. & Fill. t. 18. c. 8.*

CA-

CAPUT IV.

De Interdicto.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. I. Est censura Ecclesiastica, prohibens diuinorum officiorum, sacramentorum aliquorum, & Ecclesiasticæ sepulturæ vsum quatenus talis est. Quod addo, quia excommunicatio eodem priuat, quatenus est excommunicatio cum fidelibus: suspensio verò propriè non illum vsum, sed exercitium potestatis Ecclesiasticæ impedit. *vid. Laym. lib. 1. tract. 5. part. 4. cap. 2. Bon. d. 5. p. 1.*

Resp. II. Interdictum diuiditur. 1. In Locale, quod immediatè locum afficit; & in Personale, quod immediatè afficit personas; & Mixtum, quod immediatè afficit locum, & eius incolas. Differt autem Locale à Personali, quod in illo participatio sacrorum officiorum tam indegenis, tum alienigenis, non absolutè, sed in loco tantum interdicto; in hoc vero certis personis aut communitati prohibeatur absolutè, & in omni loco. 2. Interdictum tam locale, quam personale subdiuiditur in Generale, & Particulare, Generale est, quo locus generalis, v.g. ciuitas, prouincia, vel quo communitas, v. g. collegium, &c. interdicitur. Particulare, quo locus aut persona particularis, aut particulares interdicuntur. *Vnde resolues.*

I. Interdicta ciuitate interdicuntur etiam suburbia, & interdicta parochia, etiam sacellum vel cœmeterium contiguum: quia accessorium sequitur naturam principalis.

II. Interdicto populo non interdicuntur ij, qui non sunt, pars populi, vt studiosi, Clerici, peregri-

regrini,&c. Nec interdicto Clerico, interdicuntur Religiosi; quia in fauorabilibus tantum nomine Clerici comprehenduntur.

III. Si dicatur ciues, v. g. Colonienses, sunt interdicti, ij nusquam possunt interesse diuinis, (nisi tamen desinant esse istic ciues; nec causam dederint interdicto) contra verò, si ciuitas interdicto subijciatur, licet ciuibus aut incolis, qui causam interdicto non dederunt, alio ire, & istic diuinis interesse.

DVBIVM II.

Qui sint effectus interdicti?

Resp. Sunt sequentes. 1. Prohibitio diuinorum officiorum. Vnde etiam interdicti, ob alienam culpam non possunt interesse sacro, Clerici tamen, & Religiosi, quando ipsi interdicti non sunt, possunt ac debent vt ante Missas, diuinaq; officia celebrare; sed iannuis clausis, non pulsatis campanis, (nisi ad concionem, salutationem Angelicam, vel obitum alicuius) submissa voce, & exclusis interdictis. Permittitur tamen, vt in festis Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, Assumptionis, & per octauam Corporis Christi, diuina officia cantentur solemniter, admissis etiam interdictis, modo qui causam interdicto dederunt, altari nec appropinquent, nec veniant ad offertorium, vel communionem. 2. Prohibitio administrationis sacramentorum, excepto Baptismo, Confirmatione, & Pœnitentia: quæ omnibus permittuntur, ijs exceptis, qui interdicto causam dederunt, etiam auxilio, consilio vel fauore. Eucharistia tamen potest dari morituris, & deferri cum lumine, & campanà. Nec improbabile est, interdictis licere contrahere Matrimonium, vt *Sanch. Con. & Lay.* docent, contra

contra *Suar.* qui hoc Sacramentum secundum substantiam non ab Ecclesia, sed ipsius contrahentibus ministratur. 3. Prohibitio sepulturæ Ecclesiasticę, etiam respectu infantium & amentium. Excipe tamen Clericos, qui in interdicto locali, si nominatim interdicti non sunt, nec interdictum violarunt possunt cum silentio sepeliri *Laym. cap. 2. num. 3.* 4. Clerici violantes interdictum, peccant mortaliter; sicut etiam Religiosi vtriusque sexus: qui insuper excommunicantur de facto. Laici verò peccant quidem grauiter, si contra interdictum personale recipiant sacramenta: si verò tantum violent locale v.g. audiendo diuina officia, probabilius est, tantum esse veniale, dummodo ipsi personaliter interdicti non sint. *Laym. cap. 3.* ex *Sylu. Soto, Auila, &c.*

DVBIVM III.

Quis censuram interdicti ferre, & quis tollere possit?

Resp. I. Interdicere possunt ijdem, qui excommunicare & suspendere. Et quidem vt determinata persona interdicatur, videtur requiri culpa mortalis: vt autem feratur interdictum locale, vel generale in communitatem, requiritur peccatum valdè graue, cum contumacia commissum à capite vel præcipuis membris licèt reliqui culpâ vacent.

Resp. II. Interdicta localia, & personalia generalia, quæ iure communi sunt imposita, nec reseruata, possunt tolli ab Episcopo, vel alio habente iurisdictionem in communitatem interdictam; non tamen à Religiosis priuilegiatis: quia locus & communitas foro pœnitentiæ non subijciuntur.

Resp.

Resp. III. Ab interdicto iuris personali particulari, si reseruatum non est, quiuis approbatus potest absoluere. Denique per priuilegium absoluendi ab omnibus censuris, non intelligitur potestas tollendi interdictum locale, aut personale communitatis.

CAPVT V.

De Irregularitate.

ETsi Irregularitas non sit censura, propter similitudinem tamen, quam cum ea habet communiter eidem annectitur: quapropter & hæc subiungo.

DVBIVM I.

Quid & quotuplex sit Irregularitas?

Resp. I. Est impedimentum Canonicum, susceptionem ordinum sacrorum, & susceptorum vsum, impediens. Vnde sequitur, non esse censuram, sed quasi inhabilitatem: etsi enim interdum imponatur per modum pœnæ propriè tamen pœnæ non est. *Lay. l. 1. t. 5. p. 5. cap. 1. Bon. d. 7. q. 1. p. 1.*

Resp. II. Diuiditur. 1. in eam, quæ est ex delicto, & quæ est ex defectu 2. in Totalem, seu propriè dictam, quæ omni ordine suscipiendo, & suscepti exercitio priuat, v. g. homicidium bigamia: & in partialem, quæ aliquo tantum ordinis ministerio priuat, vel solo ascensu ad ordinem superiorem; v. g. oculis vel palma Sacerdos carens, inhabilis est ad Missam, non tamen ad confessiones audiendas; & Diaconus sinistro oculo carens, inhabilis est ad Sacerdotium, in suo tamen Ordine ministrare potest.

DVBIVM II.

Quinam effectus Irregularitatis.

Resp. Sunt sequentes. 1. Inhabilitate ad or-

dines suscipiendos, etiam primam tonsuram, & impedire exercitium ordinum susceptorum. Vnde Sacerdos irregularis, etsi validè, illicitè tamen absoluit. *Bonac. l. c. nu. 4. p. 4.* 2. Quod collatio beneficij, ad cuius functiones inhabilis est facta irregulari, inualida sit, secundum sententiam communiorem, & tutiorem: etsi non improbabiliter quidam dicant, eam non ipso facto irritam esse, sed merito irritandam, *Laym. l. c. cap. 1. num. 2. & 3. Sylu. &c. Bon. p. 4.* Secundum quam sententiam probabilem resolues.

I. Is qui beneficium impetrauit in irregularitate, potest, obtenta eius dispensatione, illud in foro conscientiæ licitè retinere, sine noua collatione, etiamsi in dispensationis impetratione non sit facta mentio beneficij. Item si postea beneficio priuetur, non tenetur fructus restituere.

II. Grauiter peccat, qui in irregularitate exercet actum ordinis, aut suscipit, licèt ordines ei collati sint validi.

DVBIVM III.

Quomodo incurrat, & tollatur Irregularitas?

Resp. I. Cum ab homine non feratur, nulla incurritur, nisi in iure expresse habeatur. (*Cap. Is, qui de sent. excomm. in 6.*) Vnde in dubio siue facti, siue iuris, tenere potest, quod non sis irregularis, quia melior est conditio possidentis, *Bonac. q. 1. p. 5.* ex *Suar. Fill. &c.* Excipe tamen si dubites de homicidio saltem iniusto à te commisso, vt patet ex *Cap. Significasti*, & ex *C. ad audientiam 2. de homicidio v. Bon. l. c.*

Resp. II. Vt incurratur Irregularitas ex delicto, requiritur actus externus consummatus, & mortalis, vt habet communis contra *Caiet.* Ratio,

tio, quia est grauis pœna, & difficulter relaxatur.

Resp. III. Irregularitas non tollitur per absolutionem, sed per dispensationem, hac vel simili forma. *Dispenso tecum in irregularitate, quam, vel quas ob hanc, vel illam causam, incurristi.* Et si quidem dispensans intendat tollere omnes, idque possit, omnes tollit: sin minus, eam tantum tollit, quam potest, & vult. Etsi verò hæc dispensatio ad Pontificem spectet, ex iure tamen nouo *Tridentini*, vbi est receptum potest Episcopus dispensare in Irregularitatibus, prouenientibus ex delicto, & non deducto ad forum contentiosum, nisi tamen sit homicidium directè & in se volitum. *Bon. q.5.p.1. num.3.* ex *Trid. sess. 24. cap.6. Suar, Sanch. Fill. &c, Laym. cap.9. nu.4.*

Præterea Irregularitas ex defectu natalium, tolli etiam potest per professionem in religione approbata, sed quoad ordines tantum, non quoad Prælaturas. *cap. 1. de filijs Presbyterorum Bon. part. 2. Laym. cap. 9. num.6. Suar. Sanch. Less.* contra *Villalob.* qui apud *Dian. p. 4. t. 2. R. 65.* dicit, tolli quoad omnia solita gubernari per Fratres illius Ordinis, vt Prioratus, Præpositu-ras, Rectoratus, & cætera munia. Circa quæ Prælatos saltem posse cum ijs dispensare, in Capitulo tamen Generali, vel Prouinciali, notat *Dian. l. c.* ex *Barbos.* Vnde resolues.

I. Solus Papa, & qui ab eo accepit priuilegium potest dispensare in irregularitatibus ex defectu.

II. Confessarius in nullis irregularitatibus potest dispensare, nisi habeat speciale priuilegium à Papa.

DVBIVM IV.

Quæ sint Irregularitates ex delicto?

Resp. Prima est, obiteratum Baptismum serio & scienter: estque irregularis tam rebaptizans, quam rebaptizatus; etsi in rebaptizante irregularitas tantum sit partialis, ne Clericus ad altiorem ordinem possit ascendere, neq; incurratur si rebaptizatio sit occulta. *Couar. Tolet. M. Leo. p. 3. f. 358. v. Bona. d. 7. q. 3. p. 3. Lay. l. 1. t. 5. p. 5. cap. 2.*

Secunda, ex violatione censuræ, v. g. si ea innodatus actum aliquem ordinis solemniter exerceat, nisi inuincibilis ignorantia excuset. *Lay. cap. 3.*

Tertia ob peccatum, quo Clericus serio & scienter actum ordinis sacri, quem non habet, solemniter exercet, *Bon. l. c. p. 6. Lay l. c. cap. 3.*

Quarta ob delictum, quo quis male suscepit ordines, v. g. in excõmunicatione, suspensione, vel ab Episcopo non habente iurisdictionem, vel per saltum, (licèt hunc suspensum tantum esse, quamdiu non ministrat in ordine per saltũ suscepto, satis probabiliter doceat, *Auila, Nauar. Bon.*) vel ante legitimam ætatem, vel sine dimissorijs, vel furtiuè, (Episcopo nesciente, nec approbante) & non examinatus, *v. Bon. d. 7. q. 3. p. 4.*

Quinta, propter enormia crimina, si sint notoria & publica, v. g. quæ à iure habent annexã infamiam, vt adulterium, raptus incestus, periurium in iudicio.

Sexta oritur ex iniusta mutilatione vel homicidio, etiam indirectè tantum voluntario, extenditurque ad omnes, qui ad alterutrum, siue in bello iniusto, siue extra illud, iniustè concurrunt

runt, consulendo, mandando. Mutilatio autem hic intelligitur, quando à corpore separatur membrum aliquod principale, id est, pars corporis, quæ officium per se distinctum habet, v. g. pes, manus, oculus, auris, &c. *M. Leo. in praxi p. 3. f. 347.* ex *Couar. Nau. de Cens. n. 206. v. Bon. p. 8.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui in rixa præscindit alteri digitum pollicem, vngues, dentes, barbam capillos, labia, nasum, auriculam, (id est, cartilaginem, quæ tantum deseruit ad ornatum & tutelam auris;) quia non sunt propriè membra; v. g. digitus est pars tantum, & officium membri. *Auila & alij* cum *Diana p. 4. t. 4. R. 26.* Item *M. Leo l. c.* ex *Glossa cap. vlt. de hom. in 6. & 7. L. quæritur, herm.* 10. *l. Non sunt* 14. *§. Partus, ff. de statu hom.*

II. Nec fit irregularis, qui excæcauit hominem solo visu priuando, non autem oculum extrahendo: necqui debilitat tantum membrum, & non abscindit; quia non est mutilatio. *Dian. p. 4. t 4. Resol. 26.* ex *Megal. &c.*

III. Quando plures (non ex consilio, sed in rixa) vnum percutiunt, & vnus lethale vulnus infligit, ex quo moritur; si constet quis hoc fecerit, hunc solum fieri irregularem docet *Sayr. & alij* 5. cum *Dian. p. 2. t. 15. R. 18.* contra *Auilam Suar. &c.*

IV. Qui infirmo bona fide dat aliquid, v. g. cibum vel potum; vel eum mouet, vel de lecto in lectum transfert, aut aliud circa eum operatur, ex quo mors vel eius acceleratio præter intentionē sequatur, non fit irregularis, nisi interuenerit lata culpa. *Auila. Fill. & alij* 4. cum *Dian. p. 5. t 3. R. 117.* vbi ex *Bonac. &c.* notat Sacerdo-

cerdotibus, & Religiosis circa moribundos licere eadem quæ laicis.

V. Qui amicum bono animo comitatur, ne periclitetur in rixa, non fit irregularis etsi amicus occidat alium *Auila, Henriqu. &c.* cum *Dian. p.4.t.2. R.27.* Limitat autem *Præpos.* nisi sua præsentia animauerit ad occidendum.

VI. In bello iniusto si vel vnus occidatur totus exercitus fit irregularis saltem si aliqua ratione sit cooperatus. *Bon. q.4.part.4. nu.3.*

VII. Irregularis fit qui procurat abortum fætus animati anima rationali; secus si animatus non sit *C. Maiores, 32. q. 2. Bon. l. c. p. 8. nu. 27. Con. &c.*

VIII. Qui dans opera rei licitæ (imo secundum multos, etiam illicitæ) sufficientem deligentiam adhibuit, ne ex ea homicidium sequeretur, & tamen secutum est non fit irregularis, ob defectum voluntatis; secus tamen, si dictam diligentiam omisit, omissione mortali *Bona. q.4. p.7. Less. l.2. c.9. dub. 15. &c.* Alij tamen dicunt, quod dans operam rei illicitæ ex quauis culpa etiam leuissima, incurrat hanc irregularitatem. *Panorm. Bouar. M. Leo. p.3. f.354.*

IX. Qui alterum mutilat vel occidit, ad necessariam sui defensione cum moderamine inculpatæ tutelæ, non incurrit hanc irregularitatem: quia hic nulla est, culpa ergo nec pœna, *M. Leo p.3. f. 349.*

DVBIVM V.

Quæ irregularitates ex defectu?

Resp. *Primo*, est ex defectu animæ, Ex quo irregulares sunt, 1. Amentes, phrenetici, arreptitij & epileptici: qui tamen si ordinati sunt, & intra annũ eo morbo non laborarunt, præsu-

mun-

muntur liberati, & permittuntur ad Ordinum exercitium. Si vero laborent rarò, & quidem sine clamore, & spumà, permittuntur celebrare cum coadiutore, qui deficientibus ipsis suppleat sacrificium. *M. Leo p. 372. ex C. Illud. 7. q. 1. & Glossa ibid.* 2. 2. Illiterati, qui non habent doctrinam necessariam pro Ordinibus. 3. Neophyti, seu recenter conuersi, vsque dum iudicio Episcopi sufficienter instructi sunt.

Secunda ex defectu corporis. 1. Si propter eum ineptus est ad exercitium ordinis, vt si sit cœcus, surdus claudus, ita vt sine baculo nequeat ire ad Altare. Item si caret manu, pollice, indice, occulo, (non tamen si vngula pollicis, vel indicis, vel oculo dextero tantũ) si vero sinistro seu Canonico, aut eius vi visiua careat, indiget dispensatione: quod tamen negat *Valentia, Henriq. Sayrus*, si quidem dextero possit absque deformitate legere Canonem, 2. Si ordinem nequit exercere sine horrore, offensione, aut scandalo aliorum, vt si creat auribus, naso, si notabiliter sit gibbosus, leprosus, paralyticus, si membra habeat superflua cum magna deformitate: in dubio verò, an deformitas sit sufficiens Episcopi est iudicare; saltem in Clericis, nam in Regularibus id spectare ad eorum Prælatum contra *Barb &c.* doceat *Suar. & alÿs* 5. cum *Dian. p. 4. t. 2. R. 73.* licet concedant Episcopum posse reijcere arbitrium Prælati: hunc autem si gaudeat authoritate quasi Episcopali, posse in illa irregularitate dispensare, nisi deformitas sit tanta, vt scandalum generet. *Ibid.* ex *Rodriq. & alÿs* 4. *vid. Bonac. Lay. M. Leo, par. 3. f.* 370. Vnde resolues.

I, Non videtur irregularis, 1. Qui habet 6.

digitos, vel aliquos coniunctos, si non sit magna deformitas, & ordinem exercere possit. 2. Qui habet in oculo maculam, visum non auferentem, nec notabiliter deformantem. 3. Qui caret vngula pollicis, si possit hostiam eleuare, & frangere. 4. Qui per vim aut infirmitatem factus est Eunuchus.

II. Irregularis est hermaphroditus, quia est monstruosus. 2. Gigas, pigmæus, æthiops: non tamen inter suos, sed alienos, vbi disparitas ludibrio est.

Tertia ex defectu natalium. Ex quo irregulares sunt omnes illegitimi, eo quod ratione originis reputentur viles. Tales autem cõmuni iure legitimantur. 1. Per subsequens matrimonium inter eorum parentes, modo hi tempore conceptionis potuerint valide cõtrahere. 2. Per professionem religiosam; quamuis ad dignitates etiam in religione, v. g. Abbatiam, Prioratum, &c. promoueri non possint, sine dispensatione *vid. supra d. 3.* 3. Per dispensationem Pontificiam. Principes verò seculares nõ possunt legitimare, nisi tantum in ordine ad officia secularia, & hæreditates. Porrò cum dubium est an quis sit legitimus, non censeri irregularem, contra *Vasq. & alios* 5. vult *Dian. p. 4. t. 2. R. 59.* ex *Auila*: eo quod quilibet præsumatur legitimus, donec contrarium probetur: neque teneri hac in re credere ipsimet matri, etiam si sine vitæ, nisi rationibus conuincat, vel pater etiam asserat. *Ib. excommun.*

Quarta est ex defectu ætatis, de quo v. in Sacramento Ordinis.

Quinta ex defectu Sacramenti, siue significationis matrimonij, ratione bigamiæ, eo quod biga-

bigamus non perfectè repræsentet vnionem Christi cum Ecclesia, quippe qui carnem suam diuisit in plures vxores. Non sufficiunt autem ad hanc bigamiam sponsalia cum pluribus, etiam secuta copula; nec fornicatio, vel adulterium vel matrimonium ratum cum pluribus; sed matrimonium verum, vel præsumptum, cum duabus, & consummatum. Dixi, *vel præsumptum*: quia licèt quandoque secundum matrimonium sit nullum, iuris tamen fictione, & interpretatione, præsumitur bigamia, licet impropriè dicta. Vnde sequitur, irregulares fieri sequentibus casibus.

I. Qui viuente, vel mortua prima vxore cognita, secundam cognoscit, etsi matrimonium sit inualidum.

II. Qui viduam non virginem ducit, & cognoscit.

III. Qui ducit vxorem prius ab alio corruptam, etiam, per fornicationem, & cognoscit: non tamen si ipse eam ante corrupit; quia tunc non est diuisio carnis in plures.

IV. Qui propriam vxorem cognoscit, postquam ab alio per adulterium cognita fuit; quia ipsa iam diuisit carnem in plures. Nec refert, etsi per vim vitiata fuit, vel vir corruptam, aut viduam esse ignorauerit: quia hæc irregularitas non oritur ex culpa, sed ex defectu significationis Sacramenti.

V. Qui post solemne votum castitatis de facto matrimonium contrahit, & consummat, etiam cum virgine: quia interpretatione iuris censetur duo matrimonia contraxisse, vnum spirituale cum Christo, alterum carnale, cum muliere. Nec refert, quod inualidè contrahat;

quia quantum est in ipso, effectus à parte rei ponitur.

Sexta oritur ex infamia siue iuris (quæ vel ex delicto proprio, vel parentũ, vel vili conditione personę nascitur) siue facti, modo crimen publicũ sit: ex occulto enim non oritur, si homicidium, & censuræ violationem excipias, vt docet *Nauar. Con. Lay.* contra *Sylu.* & *Suar.* qui ex occulto etiam oriri putant, modo infamiam ipso iure connexam habeat, Porrò infamia ob crimen notorium, vel per sententiam iudicis contracta, non tollitur, nisi per dispensationem Principis, cuius authoritate contracta fuit. Infamia facti, etiam orta ex enormi crimine, & digno depositione, tollitur per publicam, & constantem vitæ emendationem.

Septima oritur ex defectu libertatis. Vnde irregulares sunt, 1. Omnes serui propriè dicti, & secundum *Laym. lib. 1. t. 1. cap.* 8. etiam originarij, donec consequantur plenam libertatem. 2. Coniugati, nisi vxores consentiant, & castitatem voueant. 3. Curiales, id est, curiæ sæculari obligati, facto iuramento vel stipendio, vt iudices, aduocati, &c. quamdiu talia officia habent. Excipe tamen, nisi habeant specialem dispensationem Papæ pro illis officijs, vt quidam Clericis in aulis Principum, in causis ciuilibus, non tamen criminalibus, occupati, vel nisi consuetudo, sciente Papà, id permittat. 4. Milites saltem quamdiu iuramento tenentur; item thesaurarij, & depositarij publici, & qui rempub. administrant. Item apparitores, & similes, qui sæua, turpia exercuerunt, vel in causa sanguinis ministrarunt: *M. Leop. 3. f.* 369.

Octaua ex defectu lenitatis, scilicet ex licita muti-

mutilatione, vel homicidio in bello iusto, vel iudicio. Quod ideo statuit Ecclesia, quia Sacerdos gerit personam Christi, qui vtpote leuissimus, neminem vnquam læsit. Ad hanc autem requiritur, vt occisio aut mutilatio de facto sequatur. Vnde non sufficit voluntas, nec vulneratio grauis. *Bon. d. 7. quæst. 4. Tann. d. 6. q. 10. dub. 11.* Vnde resolues.

I. Non fit irregularis, qui mutilat, vel occidit in defensionem inculpatam, honoris vitæ, castitatis, &c. vel etiam proximi: quia in iure nō statuitur irregularitas, nisi ob homicidium in bello iusto, vel iudicio. *Tann. l. c.*

II. Irregularis fit in bello, qui mutilat, vel occidit propria manu; non autem Clericus exhortans ad fortiter pugnandum in bello iusto, (secus tamen, si ad occidendum hunc vel illum in particulari) Idem est de Duce exercitus, tubicine, &c. *Bon. par. 4.*

III. In iudicio iusto irregulares fiunt, qui ad mortem, vel mutilationem cooperantur actiue, & efficaciter, & proximè, per actionem ex natura sua ad id ordinatam.

Dicitur I. *Cooperantur*, vt Iudex ferens sententiam, Notarius, eam scribens, ministri exequentes, testes, &c.

Dicitur II. *Actiuè*, id est ex parte occidentium; quia non fit irregularis, qui se tantum habet passiuè: & ex parte eius, qui occiditur, vt Confessarius hortans ad fatendam veritatē, vel acquiescendum sententiæ iustæ, quam non potest differre nisi appellatione iniustà. *Cornel. & Dian. par. 4. t. 2. R 99.*

Dicitur III. *Efficaciter*, quia adiuuans, v. g. ferens ligna, vt comburatur antè iam suffoca-

tus, non fit irregularis, nec assistens supplicio, si sua præsentia in illud non influat.

Dicitur IV. *Proximè*: quia qui remotè tantum cooperantur, non fiunt irregulares, vt qui gladios faciunt, aut vendunt; item legislator leges capitales condens, concionator in genere dicens, puniendos esse malefactores; Confessarius interrogatus de reo, an mortem mereatur, si respondeat, iudicem sine acceptione personarum fungi debere suo munere: quia hi omnes sunt tantum causa remota. Essent autem proxima, ideoque irregulares, si quid facerent, aut dicerent in particulari, ex quo mors alicuius sequeretur, aut etiam acceleraretur, v. g. si quis efficaciter vrgeret reum vt scalā ascenderet, vel ad hoc illum iuuaret, vel si iudici in particulari responderet, hunc esse plectendum. Possunt tamen subinde etiam proximè cooperantes excusari ab irregularitate, v.g. 1. Si fiat ex indeliberatione, aut cum semiplena tātum aduertētia v.g. si dicat Confessarius, properemus, aut instiget iumentum, quo reus vehitur, 2. Si cooperatio sit valde exigua, vt si iubeat reum adhuc vnum gradum ascendere, quia minimum reputatur pro nihilo. *Auila*, & *Henriq.* apud *Bon. q. 4. par. 1. num. 9.* Item *Suar. Regin. Laym.* &c. contra *Vasq. Turrian. Hurt. Bauny. &c.* qui censent ex homicidio neminem fieri irregularem, nisi concurrat vt publicus minister iustitiæ siue ad causæ probationem siue executionem; vel vt priuatus iniustè, & cum peccato. Quam sententiam probabilem censet *Dia. par. 3. tr. 4. R. 79.* & *in addit. Res. 15. & par. 8. tr. 7. Res. 61.* Hinc negant fieri irregularem. 1. Confessarium, vel alium quemcunque, qui furem hortatur

tur vt ſcalam aſcendat, caput ſupponat ad ictum excipiendum. 2. Eum qui carnifici dicit, vt aliquid aptet, quo citius extinguatur reus. 3. Qui dum reus ad ſupplicium ducitur, ſuggerit viam breuiorem. 4. Qui vendit vel commodat ſcalam, funes, enſes, & cætera inſtrumenta, etiam qui furcam fecit. 5. Qui interrogatus à Iudice, an teneatur reum condemnare, reſpondit, teneri. 6. Eum qui carnifici putanti ſuſpenſum iam eſſe mortuum, ſignificauit adhuc viuere, ex quo calcans iterum pede occidit.

Dicitur V. *Per actionem ex natura ſua &c.* id eſt quæ per ſe fit cauſa talis effectus: quia effectus per accidens, non imputatur danti operam rei licitæ. Hinc non fit irregularis, dicens carnifici; nemo te impedit facere tuum officium, ego meum feci. nec iudices Eccleſiaſtici, degradatum tradentes brachio ſeculari: nec Clerici accuſantes aliquem in cauſa criminali, modo expreſſe proteſtentur, ſe non intendere, vt puniatur pœna ſanguinis, ſed tantum vt ſibi vel ſuis ſatisfiat, vel impediantur mala ſibi aut alijs imminentia.

v. Bon. quaſt. 4.
Tan. loc. c.
&c.

Soli Deo Gloria.

INDEX RERVM QVÆ HOC LIBRO Continentur.

A

Quæ

C

Cele-

Commu-

Gaude-

G

H

Homi-

Mona-

Quæ-

Q

R

S

Sacra-

Stupra-

T

Testi-

Vene-

F I N I S.

Ad Maiorem Dei Gloriam.

PROPOSITIONES
OMNES DAMNATÆ
Nempè quadraginta quinque;

Primò ab ALEXANDRO VII., & aliæ sexagintaquinque denuò ab INNOCENTIO XI. cum Casibus Reseruatis in Bulla Cœnæ.

FERIA V.
Die 24. Septembris 1665.

In Congregatione generali S. Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram SS. D. N. D. ALEXANDRO Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SAnctissimus D. N. audiuit non sine magno animi sui mœrore complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxatiuas, & Animarum perniciem inferentes, partim antiqua-

tas

Quæ-

Q

R

Sacra-

Stupra-

Testi-

V

Vene-

F I N I S.

Ad Maiorem Dei Gloriam.

PROPOSITIONES

OMNES DAMNATÆ

Nempè quadraginta quinque,

Primò ab ALEXANDRO VII., & aliæ sexagintaquinque denuò ab INNOCENTIO XI. cum Casibus Reseruatis in Bulla Cœnæ.

FERIA V.

Die 24. Septembris 1665.

In Congregatione generali S. Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram SS. D. N. D. ALEXANDRO Diuina Prouidentia Papa VII. ac Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SAnctissimus D. N. audiuit non sine magno animi sui mœrore complures opiniones Christianæ Disciplinæ relaxatiuas,& Animarum perniciem inferentes, partim antiqua-

tas

tas iterum suscitari, partim nouiter prodire: Et summam illam luxuriantium ingeniorum licentiam in die magis excrescere, per quam in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepsit alienus omninò ab Euangelica simplicitate, Sanctorumque Patrum doctrina, & quem si pro recta regula fideles in praxi sequerentur, ingens eruptura esset Christianæ vitæ corruptela. Quare, ne vllo vnquam tempore viam salutis, quam suprema veritas Deus, cuius verba in æternum permanent, arctam esse definiuit, in animarum perniciem dilatari, seù versus peruerti contingeret, idem Sanctissimus D. N. vt oues sibi creditas ab eiusmodi spatiosa, lataque, per quem itur ad perditionem via pro pastorali solicitudine in rectam semitam euocaret, earundem opinionum examen pluribus in Sacra Theologia Magistris, & deindè Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. Cardinalibus contrà hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus seriò commisit. Qui tantum negotium strenuè aggressi, eiq; sedulò incumbentes, & maturè discussis vsque ad hanc diem infrascriptis propositionibus super vnaquaque ipsarum sua suffragia Sanctitati suæ sigillatim exposuerunt.

Homo nullo vnquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis ex vi præceptorum diuinorum ad eas virtutes pertinentium.

Vir equestris ad duellum prouocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

Sententia asserens Bullam Cœnæ solùm prohibere absolutionem hæresis, & aliorum Criminum

num quando publica sunt, & ab non derogari facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus sermo est, anno 1629. 18. Iulij in Concistorio Sacræ Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa, & tolerata est.

Prælati Regulares possunt in foro conscientiæ absoluere quoscumque Sæculares ab hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

Quamuis euidenter tibi constet Petrum esse hæreticum, non teneris denunciare, si probare non possis.

Confessarius, qui in sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam postea legendam in qua Venerem incitat, non censetur sollicitasse in Confessione, ac proindè non est denunciandus.

Modus euadendi obligationem denunciandæ sollicitationis est. Si sollicitatus confiteatur cum sollicitante, hic potest ipsum absoluere absque onere denunciandi.

Duplicatum stipendium potest Sacerdos pro eadem Missa licitè accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet Celebranti correspondentem, idque post Decretum Vrbani VIII.

Post Decretum Vrbani potest Sacerdos, cui Missæ celebrandæ traduntur, per alium satisfacere collato illi minori stipendio, alia parte stipendij sibi retenta.

Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificijs stipendium accipere, & sacrificium vnum offerre. Neque est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

Pec-

Peccata in Confeſsione omiſsa, ſeù obliza ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam non tenemur in ſequenti confeſsione exprimere.

Mendicantes poſſunt abſoluere à caſibus Epiſcopis reſeruatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate.

Satisfacit præcepto annuæ confeſsionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo iniuſtè reprobato.

Qui facit Confeſsionem voluntariè nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.

Pœnitens propria auctoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui loco ipſius pœnitentiam adimpleat.

Qui beneficium curatum habent, poſſunt ſibi eligere Confeſſarium ſimplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

Eſt licitum Religioſo, vel Clerico calumniatorem grauia crimina de ſe, vel de ſua Religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, vti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel eius Religioni publicè, & coram grauiſsimis Viris prædicta impingere niſi occidatur.

Licet interficere falſum Accuſatorem, falſos Teſtes, ac etiam Iudicem, à quo iniqua certò imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum euitare.

Non peccat Maritus occidens propria auctoritate vxorem in adulterio deprehenſam.

Reſtitutio à Pio V. impoſita Beneficiarijs non recitantibus, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Iudicis, eò quod ſit pœna.

Ha-

Habens Capellaniam collatiuam, aut quoduis aliud beneficium Ecclesiasticum, si studium literarum vacet, satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.

Non est contrà iustitiam Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica pecunia interueniente non exigit, illam pro collatione Beneficij, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

Frangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter nisi ex contemptu, & inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult se subijcere præcepto.

Mollities, sodomia, & bestialitas sunt peccata eiusdem speciei infimæ, ideoque sufficit dicere in Confessione se procurasse pollutionem.

Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto dicens: commisi cum soluta graue peccatum contra castitatem non explicando copulam.

Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in fauorem vnius præ alio.

Si liber sit alicuius iunioris, & moderni debet opinio censeri probabilis, dum non constat reiectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem.

Populus non peccat, etiamsi absque vlla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum similium propositionum examini cura, & studium impenditur, interea idem Sanctissimus re maturè considerata statuit, & decreuit prædictas propositiones, &

vnamquamque ipsarum, vt minimum, tanquã scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet; itaut quicunque illas aut coniunctim, aut diuisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputatiuè publicè, aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacunque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice.

Insuper directè in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christifidelibus cuiuscumq; conditionis, dignitatis, ac status etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus S. Romana, & Vniuersalis Inquisitionis Notarius &c.

Loco ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV CHRISTI millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, Indictione quarta, die verò vigesima tertia mensis Martij. Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Alexandri Diuina Prouidentia Papæ VII. anno vndecimo, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Carolum Melanum eiusdem Sanctissimi, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

FERIA V.

Die 18. Martij 1666.

In Congregatione generali Sanctæ Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Montis Quirinalis coram Sanctissimo D. N. D. Alexandro Diuina Prouidentia Papa VII., ac Eminentissimis, & Reuerendissimis DD. S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana aduersus hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à Sancta Sede Apostolica specialiter Deputatis.

SAnctissimus D.N. post latum Decretum die xxiv. Septembris proximè elapsi, quo viginti octo Propositiones damnatę fuerunt: examinatis sedulò, & accuratè vsque ad hanc diem infrascriptis alijs quadragesimum quintũ numerum implentibus, per plures in Sacra Theologia Magistros, ac per Eminentissimos, & Reuerendiss. DD. Cardinales aduersùs hæreticam prauitatem Generales Inquisitores, eorum suffragia singillatim super vnaquaque ipsarum audiuit.

Propositio 29. In die ieiunij, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatẽ in fine comederit, non frangit Ieiunium.

30 Omnes Officiales, qui pro Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione Ieiunij, nec debent se certificare, an labor

sit compatibilis cum Ieiunio.

31 Excusantur absolute à præcepto Ieiunij, omnes illi, qui iter agunt equitando, vt cumq; iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter vnus diei conficiant.

32 Non est euidens, quod consuetudo non comedendi oua, & lacticinia in Quadragesima obliget.

33 Restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumq; Eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficij fecerit.

34 In die palmarum recitans Officium Paschale, satisfacit præcepto.

35 Vnico Officio potest quis satisfacere duplici præcepto pro die præsenti, & crastino.

36 Regulares possunt in foro conscientiæ vti priuilegijs suis, quæ sunt expresse reuocata per Concilium Tridentinum.

37 Indulgentiæ concessæ Regularibus, & reuocatæ à Paulo V. hodie sunt reualidatæ.

38 Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimùm, est consilium, non præceptum.

39 Illa particula *quamprimùm* intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.

40 Est probabilis opinio, quæ dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus vlterioris, & pollutionis.

41 Non est obligandus concubinarius ad eijciendam concubinam, si hæc nimis vtilis esset ad oblectamentum concubinarij, vulgo *regalo*, dum

dum deficiente illo, nimis ægrè ageret vitam, & aliæ culpæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inueniretur.

42 Licitum est mutuanti aliquid vltra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem vsque ad certum tempus.

43 Annulum legatum pro Anima relictum, non durat plus quam per decem annos.

44 Quoad forum conscientiæ, Reo correcto, eiusque contumacia cessante, cessant censuræ.

45 Libri prohibiti donec expurgentur, possunt retineri, vsq; dùm adhibita diligentia corrigantur.

Quibus maturè pensatis, idem Sanctissimus statuit, ac decreuit prædictas Propositiones, & vnamquamque ipsarum, vt minimum, tanquā scandalosas esse damnandas, & prohibendas, sicut eas damnat, ac prohibet: Itaut quicumque illas, aut coniunctim, aut diuisim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam disputatiuè, publicè, aut priuatim tractauerit, nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem, à qua non possit, (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumque etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice, absolui.

Insuper districtè in virtute Sanctæ Obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christifidelibus cuiuscumque conditionis, dignitatis, ac status, etiam speciali, & specialissima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Ioannes Lupus S. Rom. Vniuers. Inquisit. Not. &c.

Locus ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV CHRISTI millesimo sexcentesimo sexagesimo sexto, Indictione quarta, die verò vigesima tertia mensis Martij, Pontificatus autem Sanctissimi in Christo Patris D. N. D. Alexandri Diuina Prouidentia Papæ VII. anno vndecimo, supradictũ Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ Principis Apostolorum, Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Carolum Melanum eiusdem Sanctissimi D.N. Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

FE-

FERIA V.

Die 2. Martij 1679.

In Generali Congregatione Sanctæ Romanæ, & Vniuersalis Inquisitionis habita in Palatio Apostolico Vaticano coram Sanctissimo D. N. D. Innocentio Diuina Prouidentia Papa XI. ac Eminentissimis, & Reuerendissimis Dominis S. R. E. Cardinalibus in tota Republica Christiana contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus à S. Sede Apostolica specialiter deputatis.

SAnctissimus D.N. Innocentius Papa XI. prædictus ouium sibi à Deo creditarum saluti sedulò incumbens, & salubrè opus in segregandis noctijs doctrinarum pascuis ab innoxijs à fel. record. Alexandro VII. Prædecessore suo inchoatum prosequi volens, plurimas propositiones partim ex diuersis, vel libris, vel thesibus, seu scriptis excerptas, & partim nouiter adinuentas Theologorum plurium examini, & deinde Eminentissimis, & Reuerendissimis Dominis Cardinalibus contra hæreticam prauitatem Generalibus Inquisitoribus subiecit. Quibus propositionibus sedulò, & accuratè sæpius discussis eorumdem Eminentissimorum Cardinalium, & Theologorum votis per Sanctitatem Suam auditis. Idem Sanctissimus D. N. re postea maturè considerata, statuit, & decreuit pro

nunc sequentes propositiones, & vnamquamq; ipsarum, sicut iacent, vt minimùm tamquàm scandalosas, & in praxi perniciosas, esse damnandas, & prohibendas, sicuti eas damnat, & prohibet. Non intendens tamen Sanctitas Sua per hoc Decretum alias propositiones in ipso non expressas, & Sanctitati Suę quomodolibet, & ex quacumque parte exhibitas, vel exhibendas vllatenus approbare.

1. Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conuentio, aut periculum grauis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantùm vtendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.

2. Probabiliter existimo, Iudicem posse iudicare iuxtà opinionem etiam minùs probabilē.

3. Generatim dum probabilitate, siuè intrinseca, siuè extrinseca quantumuis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excusabitur Infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.

5. An peccet mortalitèr, qui actum dilectionis Dei semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, nè singulis quidem rigorosè quinquennijs per se obligare pręceptum charitatis erga Deum.

7. Tùnc solùm obligat, quando tenemur iustificari, & non habemus aliam viam, qua iustificari possumus.

8. Comedere, & bibere vsque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modò non

non obsit valetudini, quia licitè potest appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus Coniugij ob solā voluptatē exercitū omni penitùs caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

12. Vix in Sæcularibus inuenies, etiàm in Regibus superfluum statui. Et ità vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, & de illius morte naturali gaudere illam inefficaci affectu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem, vt malum Patris, sed vt bonum capientis, quia nimirùm ei obuenturà est pinguis hæreditas.

15. Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis à se in ebrietate perpetrato propter ingentes diuitias indè ex hæreditate consecutas.

16. Fides non censetur cadere sub præceptū speciale, & secundùm se.

17. Satis est, actum fidei semel in vita elicere.

18. Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, vt Deo, & fidei gloriosum consulo, tacere, vt peccaminosum per se non damno.

19. Voluntas non potest efficere, vt assensus fidei in seipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

 20. Hinc

20. Hinc potest quis prudentèr repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.

21. Assensus fidei supernaturalis, & vtilis ad salutem stat cùm notitia solùm probabili reuelationis; imò cùm formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

22. Non nisi fides vnius Dei necessaria videtur necessitate medij, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides latè dicta ex Testimonio Creaturarum, similiuè motiuo ad iustificationem sufficit.

24. Vocare Deum in Testem mendacij leuis non est tanta irreuerentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

25. Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, siuè res sit leuis, siuè grauis.

26. Si quis, vel solus, vel coram alijs, siue interrogatus, siuè propria sponte, siuè recreationis causa, siuè quocumq; alio fine iuret, se non fecisse aliquid, quod reuera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quoduis aliud additum verum, re vera non mentitur, nec est periurus.

27. Causa iusta vtendi his amphibologijs est, quoties id necessarium, aut vtile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita vt veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel Officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali præstare iuramentum, quod de mandato Regis

à sù-

à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Vrgens metus grauis est causa iusta Sacramentorum administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere inuasorem, qui nititur calumniam inferre, si alitèr hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.

31. Regularitèr occidere possum furem pro conseruatione vnius aurei.

32. Non solùm licitum est defendere defensione occisiua, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ ius inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus.

33. Licitum est tàm hæredi, quàm legatario contra iniustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata soluantur, se, taliter defendere, sicut & ius habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem iniustè impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus ne Puella deprehensa grauida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile omnem fœtum, quandiù in vtero est, carere anima rationali, & tunc primùm incipere eamdem habere, cùm paritur, ac consequentèr dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in graui.

37. Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam

operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub pœna peccati mortalis restituere quod ablatũ est per pauca furta, quantumcumque sit magna summa totalis.

39. Qui alium mouet, aut inducit ad inferendum graue damnum tertio non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus est, etiam respectu eiusdem Personæ, & cum contractu retrouenditionis præuiè inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid vltrà sortem à mutuatario exigere, & eo titulo ab vsura excusari.

42. Vsura non est dum vltra sortem aliquid exigitur, tamquam ex beneuolentia, & gratitudine debitum, sed solùm si exigatur tamquam ex iustitia debitum.

43. Quidni non nisi veniale sit detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

44. Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, vt suam iustitiã, & honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix vlla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquã pretium, sed dumtaxat tanquam motiuum conferendi, vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro spirituali, aut è contra.

46. Et

46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motiuum dandi spirituale; immò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic vt illud pluris æstimetur, quàm res spiritualis.

47. Cùm dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis cómunicantes mortaliter peccare, qui nisi quod digniores, & Ecclesiæ magis vtiles, ipsi iudicauerint ad Ecclesias promouent, Concilium, vel primò videtur per hoc digniores non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum sumpto comparatiuo pro positiuo; vel secundo locutione minùs propria ponit digniores, vt excludat indignos, non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò quando fit concursus.

48. Tam clarum videtur fornicationem secundùm se nullam inuoluere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, vt contrarium omninò ratione dissonum videatur.

49. Mollities iure naturæ prohibita non est. Vnde si Deus eam non interdixisset, sæpè esset bona, & aliquando obligatoria sub mortali.

50. Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium; adeòque sufficit in confessione dicere se esse fornicatum.

51. Famulus, qui submissis humeris scientèr adiuuat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, & multoties eidem subseruit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortalitèr, si id faciat metu notabilis detrimenti, purà sne à Domino malè tractetur, ne toruis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum seruandi festa non obligat sub mortali seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Sa-

53. Satisfacit præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro, qui duas eius partes, immò quatuor simul à diuersis Celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia maior pars trahit ad se minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confessio, & Communio, etiã in his qui gentiliter viuunt, est nota prædestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modò honestam.

58. Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicuius consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absoluere dimidiatè tantùm confessos, ratione magni concursus Pœnitentium, qualis v. g. potest contingere in die magnæ alicuius festiuitatis, aut Indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda absolutio: dummodò ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolui, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimmò directè, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua vtilis, aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel tem-

temporali nostro, vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo quantumuis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimę Trinitatis, & Incarnationis Domini Nostri Iesu Christi.

65. Sufficit illa Mysteria semel credidisse.

Quicumque autem cuiusuis conditionis, status, & dignitatis illas, vel illarum aliquã coniunctim, vel diuisim defenderit, vel ediderit, vel de eis disputatiuè, publicè, aut priuatim tractauerit, vel prædicauerit nisi forsan impugnando, ipso facto incidat in excommunicationem latæ sententiæ, à qua non possit (præterquam in articulo mortis) ab alio quacumq; etiam dignitate fulgente, nisi à pro tempore existente Romano Pontifice absolui.

Insuper districtè in virtute Sanctæ obedientiæ, & sub interminatione Diuini Iudicij prohibet omnibus Christi fidelibus, cuiuscumque conditionis, dignitatis, & status, etiam speciali, & specialissima nota dignis? nè prædictas opiniones, aut aliquam ipsarum ad praxim deducant.

Tandem, vt ab iniuriosis contentionibus Doctores, seù Scholastici, aut alij quicumque impósterùm se abstineant, & vt paci, & charitati consulatur idem Sanctissimus in virtute Sanctæ Obedientiæ eis præcipit, vt tàm in libris imprimendis, ac manuscriptis, quàm in Thesibus. Disputationibus, ac Prædicationibus caueant ab omni censura, & nota, necnon a quibuscumque conuicijs contra eas propositiones, quæ adhuc inter Catholicos hinc indè controuertuntur, donec à S. Sede recognitæ super-

per

per ijsdem propositionibus iudicium profe-tatur.

Franciscus Riccardus Sanctæ Romanæ, & Vniuersalis Inquisitionis Notarius.

Locus ✠ Sigilli.

Anno à Natiuitate D. N. IESV CHRISTI millesimo sexcentesimo septuagesimo nono; Indictione secunda, die verò 4. mensis Martij, Pontificatus autem Sanctiss. in Christo Patris, & D. N. D. Innocentij Diuina Prouidentia Papæ XI. anno tertio, supradictum Decretum affixum, & publicatum fuit ad valuas Basilicæ principis Apostolorum Cancellariæ Apostolicæ, ac in acie Campi Floræ, ac in alijs locis solitis, & consuetis Vrbis per me Franciscum Perinum eiusdem Sanctissimi D. N. Papæ, & Sanctissimæ Inquisitionis Cursorem.

SVMM

SVMMA CASVVM IN BVLLA CÆNÆ DOMINI.

1 EXcommunicantur Hæretici, & Apostatæ à fide, credentes, receptatores, fautores, & defensores eorum. Item legentes scienter, retinentes, imprimentes, ac defendentes quomodolibet libros Hæreticorum continentes hæresim, aut de Religione tractantes.

2 Appellantes à Pontifice ad futurum vniuersale Concilium, nec non ij, quorum auxilio, consilio, vel fauore appellatum fuerit.

3 Piratæ discurrentes mare Ecclesiasticum, eorumque fautores, receptatores, & defensores.

4 Surripientes naufragantium Christianorum bona cuiuscumque generis in nauibus, siue in mari, vel in littoribus inuenta, non obstantibus quibuscunque priuilegijs, aut consuetudine, aut prætextu.

5 Imponentes in terris suis noua pedagia, seu gabellas, vel augentes, vel exigentes, præterquam in casibus sibi iure, seu speciali Sedis Apostolicæ licentia permissis.

6 Falsificantes litteras Apostolicas, aut supplicationes à quocunque auctoritatem habente signatas, & falso fabricantes, aut signantes.

7 Transmittentes, seu deferentes equos, arma, ferrum, stamnum, chalybem, aliaque metalla, ac bellica instrumenta, lignamina, funes ex quacunq; materia, seu ipsam materiam vsui bellico idoneam ad Turcas, Hæreticos, & alios Christiani nominis inimicos. Nec non certiores facientes per se, vel per alios de ijs, quæ ad

Rei-

Reipublicæ Christianæ statum pertinent in Christianorum perniciem, & damnum Catholicæ Religionis. Et consilium, auxilium, vel fauorem ad id eis præstantes, non obstantibus quibuslibet priuilegijs.

8. Impedientes, seu inuadentes eos, qui victualia, seu alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria Romam conuehunt. Atque etiam prohibentes, impedientes, turbantes, ne adducantur, seu defendentes per se, siue per alios, qui hæc faciunt, cuiuscunque gradus, & conditionis fuerint.

9. Qui ad Sedem Apostolicam venientes, vel ab ea recedentes, sua, vel aliorum opera interficiunt, mutilant, spoliant, capiunt, detinent. Nec non qui iurisdictionem sibi temerè vindicantes, contra morantes in Curia, similia audent perpetrare.

10. Qui Romipetas, ac Peregrinos etiam in vrbe morantes, vel abeuntes lædunt, vel spoliant; & in his dantes consilium, auxilium, vel fauorem.

11. Qui lædunt, capiunt, detinent, vel hostiliter insequuntur S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicæ Legatos, vel Nuntios, aut eos eijciunt à suis Diœcesibus, territorijs, & dominijs, nec non ea mandant, vel rata habent, seu ad id præstant auxilium, consilium, vel fauorem.

12. Qui ad Romanam Curiam in suis negotijs recurrentes per se, vel per alios lædunt, ac illos in eadem Curia prosequentes, negotiorumque gestores, Aduocatos, Procuratores, & Agentes, seu etiam Auditores, vel Iudices, super dictis causis, vel negotijs directè, vel indi-

rectè,

rectè, deputatos occasione causarum, & negotiorum eiusmodi, occidunt, percutiunt, spoliant, siue ijsdem consilium, vel fauorem præstant.

13. Qui appellant à grauamine, vel futura executione quarumcunque litterarum Apostolicarum, citationum, sequestrorum, monitoriorum, & aliorum decretorum à Sancta Sede, seu Legatis, Nuntijs, & alijs Iudicibus ordinarijs, aut Delegatis Apostolicis emanatorum ad Laicam potestatem, & faciunt eam appellationem admitti, eiusque litteras, citationes, sequestra capi, & executioni mandari, & qui impediunt, ne Notarij instrumenta, & acta conficiant, prohibentq; dari parti, & eius consanguineos, familiares, Notarios Tabelliones, lædunt, perterrefaciunt, spoliant, eijciunt è terris suis per se, vel per alios, occultè, vel publicè, & prohibent ne recursus habeatur ad S. Sedem, aut ne litteras impetrent, impetratisvè vtantur.

14. Qui per se, vel per alios auctoritate propria, & de facto prætextu exemptionum, & aliarum litterarum Apostolicarum, causas spirituales, vel spiritualibus annexas ab Ecclesiasticis Iudicibus auocant, eorumque cursum, audientiam, ac personas, causas prosequi volentes, impediunt, & se tanquam Iudices interponunt, & executionem litterarum Apostolicarum quomodolibet impediunt, vel suum ad id consilium, auxilium, vel fauorem præstant, vel qui ad gratias impetrandas accedentes prohibent, cuiuscunque conditionis sint.

15 Iudices sæculares, qui ex prætenso officio, vel ad instantiam partis præter iuris Canonici dispositionem Ecclesiasticas personas trahunt,

vel

vel trahere procurant directè, vel indirectè ad sua tribunalia, quique Ecclesiasticam libertatem tollunt, imminuunt, & in aliquo illi præiudicant.

16 Impedientes Prælatos, vel Iudices Ecclesiasticos directè, vel indirectè molestando eorum Agentes, Procuratores, Consanguineos, ne sua iurisdictione vtantur contra quoscunque, & qui illorum, vel delegatorum iudicia eludentes ad cancellarias, & curias sæculares recurrunt, aut contra illos decernunt, & exequuntur, seu in eisdem dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem.

17 Vsurpantes Sedis Apostolicæ, & quarumcunque Ecclesiarum iurisdictiones, vel fructus, & prouentus, vel eosdem sine legitima facultate sequestrantes.

18 Imponentes decimas, taleas, præstantias, & alia onera personis Ecclesiasticis, Ecclesijs, Monasterijs, & Beneficijs, illorumque bonis, fructibus, & prouentibus, sine speciali, & expressa licentia Summi Pontificis, diuersisque modis exigentes, aut à sponte dantibus recipientes: Et qui directè, vel indirectè prædicta exequi, vel procurare studeant, & iisdem auxilium, consilium, vel fauorem præstant, cuiuscunque sint dignitatis, & ordinis.

19 Iudices sæculares, qui se interponunt in causis criminalibus contra Ecclesiasticas personas sine Sedis Apostolicæ licentia, eas procesando, capiendo, sententias proferendo, & exequendo, eiusdemque licentiam ad personas, & casus non expressos extendentes, vel alias illa perperam abutuntur.

20 Præsumentes inuadere, occupare, destruere,

ſtruere, detinere, ſiue per ſe, ſiue per alios directè, vel indirectè, ſub quouis titulo, bona, & terras Eccleſiæ Romanæ mediatè, vel immediatè ſubiectas, nec non ſupremam iuriſdictionem in illis vſurpantes, aut perturbantes. Et ad id conſilium, auxilium, vel fauorem quoquo modolibet impertinentes.

Horum abſolutio ſoli Summo Pontifici reſeruatur, & abſoluere præſumentes, excommunicantur, & ab eo obtenta abſolutio non comprehendit eos qui à præmiſſis non deſtiterint.

Summa Decretorum Sacr. Congregationis super Reseruatione, & absolutione casuum Reseruatorum.

SAcra Congregatio S. R. E. Cardinalium negotijs Episcop., & Regul. præposita de mandato speciali Clementis Papæ VIII. iubet, & præcipit Sacerdotibus omnibus, tàm Sæcularibus, quàm Regularibus, ne quis eorum, prætextu priuilegiorum quomodolibet concessorum, ab vllo ex casibus in prædicta Bulla contentis, vel alias à Sede Apostolica, vel per Ordinarios reseruatis, aut reseruandis absoluere præsumat, sub pœna excommunicationis, &c. ipso facto, absque vlla declaratione incurrenda, &c.

Cùm autem dubia quædam circa intelligentiam præfati Decreti emersissent, eadem Sacra Congregatio, de mandato eiusdem Sanctissimi declarauit præter casus in Bulla Cœnæ, & per Ordinarios locorum reseruatos, comprehendi sub eadem prohibitione, & pœna, Violationem immunitatis Ecclesiasticæ in terminis constit. Gregorij XIII. incip. Cum alias. Violationem clausuræ Monialium ad malum finem. Prouocantes, ac pugnantes in duello iuxta Decretum Tridentinum, & Constit. Greg. XIII. incip. Ad tollendam, Inijcientes manus violentas in Clericos iuxta Canonem; *Si quis suadente*. Simoniam realem scienter contractam, atque etiam confidentiam beneficialem.

Quod decretum, eiusque declarationem, nec non censuras, & pœnas confirmat, atque inno-

uat

nat Paulus V. ab omnibuſque Sacerdotibus, tàm Sæcularibus, quàm Regularibus, etiam neceſſariò exprimendis inuiolabiliter obſeruari mandat, non obſtantibus priuilegijs, &c.

FINIS.